

INSTYTUT SŁAWISTYKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK

Słownik
Bartłomieja
Brydgoszczy

WERSJA POLSKO-ŁACIŃSKA
VI (STRACH – ŻYZNY)

SŁOWNIK
BARTŁOMIEJA Z BYDGOSZCZY

wersja polsko-łacińska

INSTYTUT SLAWISTYKI POLSKIEJ AKADEMII NAUK

SŁOWNIK BARTŁOMIEJA Z BYDGOSZCZY

wersja polsko-łacińska

część VI (Strach – Żyzny)

opracowały

LUCYNA AGNIESZKA JANKOWIAK

ELŻBIETA KĘDELSKA

ARLETA ŁUCZAK

WARSZAWA 2019

Recenzenci
TADEUSZ LEWASZKIEWICZ
MICHAŁ RZEPIELA

Przygotowanie publikacji finansowane w ramach programu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012–2018, nr projektu 11H 12 0278 81 („Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy – wersja polsko-łacińska”).

Wydanie publikacji finansowane ze środków Instytutu Slawistyki Polskiej Akademii Nauk.

Redaktorka prowadząca
BARBARA GRUNWALD-HAJDASZ

Projekt okładki
WOJCIECH KOSSAKOWSKI

Skład i łamanie
JACEK MARCINIAK

© Copyright by Lucyna Agnieszka Jankowiak, Elżbieta Kędelska,
Arleta Łuczak, 2019

This is an Open Access book distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and noncommercial, provided that the book is properly cited.

ISBN 978-83-64031-93-9 [druk]
ISBN 978-83-64031-94-6 [ebook]

Instytut Slawistyki Polskiej Akademii Nauk
ul. Bartoszewicza 1b/17, 00-337 Warszawa
tel. 22 826 76 88, wydawnictwo@ispan.waw.pl, www.ispan.waw.pl

Spis treści

Przedmowa do tomu VI	7
Dodatkowe uzupełnienia i poprawki do tomu I, II, III, IV oraz uzupełnienia i poprawki do tomu V	10
Bibliografia	12
Wykaz skrótów źródeł i częściej cytowanej literatury	19
Wykaz skrótów ogólnych i znaków	22
Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy – hasła od Strach do Żyzny	25
Język polski XVI wieku – leksykografia XVI wieku – słowniki Bartłomieja z Bydgoszczy (Streszczenie)	381
16th century Polish language – 16th century lexicography – the dictionaries of Bartholomew of Bydgoszcz (Summary)	383

Przedmowa do tomu VI

Szósta część polsko-łacińskiej wersji *Słownika Bartłomieja z Bydgoszczy* zawiera kontynuację haseł na literę S (**STRACH** – **SZYSZKA**) oraz hasła na litery od Ś do Ż. Jest to więc ostatnia część wydawanej od 1999 roku edycji słownika w wersji odwróconej, tj. polsko-łacińskiej¹.

Prace prowadzone nad szóstą częścią *Słownika Bartłomieja z Bydgoszczy* finansowane były w ramach programu MNiSW pod nazwą „Narodowy Program Rozwoju Humanistyki” w latach 2012-2018. Dzięki przyznanim funduszom udało się ukończyć opracowanie słownika, który – z pewnością – przyczyni się do dalszych badań nad słownictwem polskim XVI wieku i nad łacińsko-polską leksykografią tej epoki.

Wszelkie informacje dotyczące łacińsko-polskich rękopisów Bartłomieja z Bydgoszczy z lat 1532 i 1544, które są podstawą obecnej edycji, znajdują się w przedmowach do I i II tomu naszej publikacji. Szczególnie tom I zawiera wiele wiadomości na temat życia i twórczości tego wielkiego leksykografa. Poprzedzony jest obszernym wstępem, który ma kilka odpowiednio zatytułowanych rozdziałów wraz z literaturą przedmiotu: 1. „Życie i prace Bartłomieja z Bydgoszczy”, 2. „Słownik z 1532 roku”, 3. „Słownik z 1544 roku”, 4. „Źródła pomocnicze w obu słownikach Bartłomieja”, 5. „Słownik Bartłomieja a badania językoznawcze”, 6. „Edycja B. Erzepkiego” oraz 7. „Zasady obecnego wydania słowników Bartłomieja”. Przypomnijmy tylko, że rękopis z 1532 roku ponad 100 lat temu opracował i wydał Bolesław

¹ Zob. *Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy – wersja polsko-łacińska*, część I (A-G), opracowały E. Kę d e l s k a, I. K w i l e c k a, A. Ł u c z a k, IS PAN, Warszawa 1999; część II (H-M), IS PAN, Warszawa 2003; część III (N – Pleć), IS PAN, Warszawa 2005; część IV (Plemię-Pytlowany), IS PAN, Warszawa 2009; część V (R – Stracenie), IS PAN, Warszawa 2012. Wszystkie wydane tomy dostępne są w Repozytorium Cyfrowym Instytutów Naukowych (RCIN).

Erzepki. Słownik zaś z 1544 roku, który odkryła na początku lat 70. XX wieku Irena Kwilecka, czyli glosowany przez Bartłomieja wokabularz Jana Reuchlina pt. *Vocabularius breviloquus* z 1488 roku, jest dostępny w Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej (www.wbc.poznan.pl/publication/11238) [data dostępu: 24.05.2018].

Zasady redagowania *Słownika Bartłomieja z Bydgoszczy* pozostają bez zmian. Przypomnijmy może, że przy wyrazach hasłowych bądź przy połączeniach wyrazowych występujących w cytatach nie podajemy definicji znaczeniowych, jeśli wyrazy te są zrozumiałe. W przypadku haseł polisemicznych, z których jedno ze znaczeń jest jasne, a drugie nie, oba znaczenia opatrujemy definicją. W szóstym tomie, podobnie jak w poprzednich, uzupełniamy „Bibliografię” oraz „Wykaz skrótów źródeł i częściej cytowanej literatury”. Nie odnotowujemy osobno drobnych poprawek z zakresu interpunkcji, pisowni wielkich i małych liter oraz niewielkich zmian redakcyjnych, np. poszerzania tekstu łacińskiego w stosunku do opublikowanych już haseł. Trudno czytelne zapisy Bartłomieja, jak również wątpliwe znaczenia wyrazów (lub połączeń wyrazowych) opatrujemy znakiem zapytania (np. **USTRZYNOWAĆ** (?) (lub **USKRZYNOWAĆ**?).

Na koniec warto podkreślić, że w opublikowanych dotąd tomach (I-V) występuje ponad 7400 wyrazów polskich, stanowiących zarazem hasła w naszej edycji, przy czym około 6460 wyrazów to artykuły hasłowe ilustrowane materiałem przykładowym (często obszernym). Różnicę między tymi wyrazami stanowią hasła odsyłaczowe opatrzone nawiasem kwadratowym [], sygnalizującym m.in., że mamy do czynienia z wariantami wyrazowymi nieobecnymi w rękopisach Bartłomieja (np. [ŚCIANKA] zob. ŚCIANKI ‘korytarz, przejście’). Obecny tom zawiera około 3200 haseł, czyli cała edycja liczy około 10 600 wyrazów polskich, które wchodzą częściowo w skład dłuższych odpowiedników polskich (np. zwroty, wyrażenia) dla haseł łacińskich.

Słownictwo Bartłomieja pochodzi z licznych, zarówno rękopiśmiennych (często niedochowanych do dziś) źródeł, jak i renesansowych druków. Na podstawie analizy rękopisów Bartłomieja, można stwierdzić, że autor korzystał z najlepszych wówczas słowników łacińsko-łacińskich (np. z wokabularza Reuchlina czy leksykonu Kalepina) i znał wcześniejsze słowniki łacińsko-polskie (np. Mymera i Murmeliusza). Stąd takie bogactwo ilościowe i jakościowe przekazanej przez autora leksyki polskiej. Obejmuje ona wiele różnych dziedzin, w tym terminy specjalne (zwłaszcza w drugiej wersji słownika, z 1544 roku), np. biblijne, teologiczne, prawnicze, przyrodni-

czo-medyczne, geograficzne czy gramatyczne. Jak wykazały badania porównawcze, tylko w tomach I-IV naszej edycji występują 244 hasła pochodzące z R, których nie notują 32 tomy SP XVIw., a także pojawia się 288 nowych znaczeń dla wyrazów tam zamieszczonych². Wartość zgromadzonego przez Bartłomieja materiału leksykalnego (przede wszystkim w wersji z 1544 roku) zwróciła szczególną uwagę historyków języka polskiego, a autora obu słowników uznano za najwybitniejszego leksykografa polskiego pierwszej połowy XVI w.

Na zakończenie pragniemy serdecznie podziękować obu Panom recenzentom: Profesorowi Tadeuszowi Lewaszkiewiczowi i Profesorowi Michałowi Rzepieli za cenne wskazówki i uwagi krytyczne.

Autorki

Poznań, luty 2019 r.

² Zob. Jankowiak L.A., *Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy z 1544 roku wobec leksyki XVI wieku. Uwagi po lekturze „Słownika polszczyzny XVI wieku”*, [w:] *Między dawnymi a nowymi słowy*, pod red. E. Skorupskiej-Raczyńskiej, J. Rutkowskiej, Gorzów Wielkopolski 2010, s. 31-35.

Dodatkowe uzupełnienia i poprawki do tomu I, II, III, IV oraz uzupełnienia i poprawki do tomu V

BIRZMNO, t. I., s. 78, usunąć przykład z R J₆.

BLEJSZCZYK, t. I, s. 79, jest: *demittunt ad perpendum* S 112 – ma być: *demittunt ad perpendendum*; zob. **SZELBAĞ**.

BRAM, t. I, s. 86, jest: *tunica talari* R z₅ (mp) – ma być: *tunice talari*; zob. **SZACH**.

DESZCZ, **GWAŁTOWNY**, t. I, s. 137 i 213, jest: *reputina pluvia* S 98 – ma być: *repentina pluvia*; zob. **WALNY**.

FLIS, t. I, s. 180, brak jednego przykładu: *Scuthnyk, fflyss helciaricus* R o₃ (mg); zob. **SZKUTNIK**.

GEBATY, t. I, s. 191, brak jednego przykładu: *labrosus, labiosus* gąmbaty, vargovaty i. *magnorum labiorum* R r₁ (mh; av. *labrum*); zob. **WAR-GOWATY**.

JEZIERNY, t. II, s. 46, jest: *anguilla fluviali* RN III – ma być: *anguilla fluvialis*; zob. **WĘGORZ**.

KAPUSTNY, t. II, s. 60, jest: *forum ... holitorium* S 60 – ma być: *<forum> holitorium*; zob. **TARG**.

KROSTA, t. II, s. 105, jest: *scabies perveniens* R p₅ – ma być: *scabies proveniens*; zob. **ŚWIRZBIĄCY, ŚWIRZBIĄCZKA**.

KUFLIK, t. II, s. 118, brak jednego przykładu: *Tharlo, Cufflyk argillus* R c₇ (md); zob. **TARŁO**.

LUTNIA, t. II, s. 141, brak jednego przykładu: *Strvny do Lyvthnyey nervie i. fidicule* R v₆v (ml); zob. **STRUNA**.

MIASTO 1., t. II, s. 168, brak jednego przykładu: *dobycacz miasta, wyboievacz* (? – lekcja niepewna, możliwe: „wyboiovacz”) *oppugno,-are* R R₃v; zob. **WYBOJEWAĆ**.

MORSKI, t. II, s. 192, brak jednego przykładu: *morsky Slymak concha* RN III; zob. **ŚLIMAK**.

MURARZ, t. II, s. 199, brak jednego przykładu: vapyennyk, Murarz *cementarius qui disponit lapides in muro* (sv. *cementum*) R f₇; zob. **WAPIENNIK**.

NASTARSZY, t. III, s. 40, brak jednego przykładu: nastarszy stryy (Erz: „brat prapradziada”) *abpatruus est frater abavi* SN 250v; zob. **STRYJ**.

OBCIAŻYC, t. III, s. 77, brak jednego przykładu: vycysnāncz *vel* obcyāzicz *deprimo,-ere, valde exprimere* R O₁v (ml); zob. **WYCISNAĆ**.

POWZORNY, t. IV, s. 100, jest: *Hugonem* R H₆ – ma być: *Huguitionem*; zob. **WĄGRODA**.

PROMIEŃ, t. IV, s. 113, brak jednego przykładu: promyen *radius* R C₄.

ROZUM, t. V, s. 68, jest: *ut de Deo vel de angelis et homini* (!) R b₈ – ma być: ... *huius modi*; zob. **ZAMKNIONY**, **ZWIRZCHNI**.

SEKRET, t. V, s. 100, brak jednego przykładu: Secret, tayne myescze *diversorium* R k₂; zob. **TAJNY**.

SKUPIENIE, t. V, s. 128, jest: Skupyene R h₁v – ma być: Skupyenye; zob. **UGODA**.

Bibliografia

- Ambrosii Calepini Dictionarium decem linguarum*, Lugdunum 1585.
- Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, pod red. H. Popowskiej-Taborskiej, Warszawa 1979.
- Basaj M., Siatkowski J., *Przegląd wyrazów uważanych w literaturze naukowej za bohemizmy*, cz. 1-3 RKJ ŁTN X-XII, cz. 4-17 SFPS VI-XIX, 1964-1980.
- Basaj M., Siatkowski J., *Bohemizmy w języku polskim. Słownik*, Warszawa 2006 (przedruk *Przeglądu wyrazów ...*, zob. wyżej).
- Beranová M., *Jídlo a pití v pravěku a ve středověku*, Praha 2005.
- Biblia łacińsko-polska, czyli Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu podług tekstu łacińskiego Wulgaty i przekładu polskiego X. Jakóba Wujka T. J., z komentarzem Menochiusza T. J. przełożonym na język polski. Wydanie X. S. Kozłowskiego*, t. I-IV, Wilno 1907.
- Biblia poznańska* zob. *Pismo Święte*.
- Biblia Slavica*. Hrsg. von R. Olesch und H. Rothe unter Mitarbeit von F. Scholz. Serie II: *Polnische Bibeln*. Band 1. *Leopolita* [1561], Ferdinand Schöningh, Paderborn-München-Wien-Zürich 1988.
- Biblia Slavica*. Hrsg. von H. Rothe und F. Scholz unter Mitarbeit von Ch. Hannick und L. Udolph. Serie II: *Polnische Bibeln*. Band 3. *Simon Budny, Biblia 1572*, Ferdinand Schöningh, Paderborn-München-Wien-Zürich 1994.
- Boryś W., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 2005.
- Boryś W., Popowska-Taborska H., *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny*, t. I-V, Warszawa 1994-2006.
- Breza E., Brocki Z., Recenzja książki I. Kwileckiej i H. Popowskiej-Taborskiej, *Bartłomiej z Bydgoszczy, leksykograf polski pierwszej połowy XVI w.*, Rocznik Gdański, t. XXXIX, 1979, s. 212-216.
- Brückner A., Recenzja wydania B. Erzepkiego, *Archiv für slavische Philologie*, XX, 1898, s. 172-173; też – *Pamiętnik Literacki*, t. I, 1902, s. 165-166.
- Brückner A., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Warszawa 1927.
- Brückner A., *Encyklopedia staropolska*, t. I-II, Warszawa 1939.
- Bułhak H., *Miscellanea bibliographica. Druki krakowskie XVI w.* Florian Ungler. *Maciej Szarfenberg*, Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej XLVIII, 1998, s. 5-11.

- Buřhak H., *Miscellanea bibliographica. Druki krakowskie XVI w.* Florian Ungler. Hieronim Wietor, Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej XLIX, 1999, s. 127-135.
- Dictionarium linguae Latinae ex magno Basilii Fabri Thesauro collectum atque concinnatum. Opus varium ..., in quo praeter instructissimam supellectilem verborum ... interpretatio etiam omnium Bohemica nota, usitata et perspicua addita est. Nunc primum in gratiam studiosae iuventutis Bohemicae editum, studio et opera M. Danielis Adami Prageni [z Veleslavína], Praga 1579.*
- Dictionarium trilingue tripartitum ad discendam linguam Latinam, Polonicam et Germanicam accommodatum, in gratiam iuventutis Dantiscanae, iam primum in lucem editum a Nicolao Volkmaro ..., Gdańsk 1596.*
- Dictionarius Ioannis Murmellii variarum rerum ...; [Francisci Mymeri] Dictionarium trium linguarum*, oprac. W. Gruszczyński, Biblioteka Tradycji Literackich, pod red. W. Waleckiego, nr 13 A i B, Kraków 1997.
- Długosz-Kurczabowa K., *Wielki słownik etymologiczno-historyczny języka polskiego*, Warszawa 2008.
- Eder M., Twardzik W., *Indeksy do Słownika staropolskiego*, Kraków 2007.
- Erzepki B., *Słownik łacińsko-polski Bartłomieja z Bydgoszczy podług rękopisu z r. 1532 opracował i wydał dr B. Erzepki*, cz. I-II, RTPNP XXIV, 1898, s. 1-134, 367-418; XXV, 1899, s. 1-48; XXVII, 1901, s. 253-301.
- Erzepki B., *Słownik łacińsko-polski Bartłomieja z Bydgoszczy podług rękopisu z r. 1532 opracował i wydał dr B. Erzepki*, Poznań 1900.
- Falimirz S., *O ziołach i mocy ich*, Kraków 1534.
- Flajšhans V., *Klaret a jeho družina*, t. I-II, Praha 1926-1928.
- Gebauer J., *Slovník staročeský*, t. I-II, Praha 1903-1916 i jego kontynuacja: *Staročeský slovník*, pod red. B. Havránka, Praha 1977 i następne.
- Gorzkowski A., *Czas obietnicy... Wokół Hieronimowej frazy „vita comite” w tłumaczeniu Genesis*, [w:] *Amoenitates* [etc.], pod. red. R. Laskowskiego i R. Mazurkiewicza, Kraków 2007, s. 108-112.
- Guldon Z., Kabaciński R., *Szkice z dziejów dawnej Bydgoszczy XVI-XVIII w.*, Bydgoszcz 1975.
- Historia Bydgoszczy*, t. I, *do roku 1920*, pod red. M. Biskupa, Warszawa 1991.
- Incunabula quae in bibliothecis Poloniae asservantur, moderante A. Kawecka-Gryczowa, composuerunt M. Bohonos et E. Szandorowska*, t. I-II, Wrocław 1970-1993.
- Jakóbczyk S., „Centralny ośrodek” i „kotlet schabowy”, [w:] *Poznańskie Spotkania Językoznawcze*, t. XI, pod red. Z. Krążyńskiej i Z. Zagórskiego, Poznań 2003, s. 21-28.
- Jankowiak L.A., *Słownictwo medyczne Stefana Falimirza*, t. 1, *Początki polskiej renesansowej terminologii medycznej*, Warszawa 2005, t. 2, *Słownik*, Warszawa 2006.
- Jankowiak L.A., *Zielnik Stefana Falimirza a słownik Bartłomieja z Bydgoszczy z 1544 roku*, SFPS 44, 2009, s. 85-88.

- Jankowiak L.A., *Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy z 1544 roku wobec leksyki XVI wieku. Uwagi po lekturze „Słownika polszczyzny XVI wieku”*, [w:] *Między dawnymi a nowymi słowy*, pod red. E. Skorupskiej-Raczyńskiej, J. Rutkowskiej, Gorzów Wielkopolski 2010, s. 33-45.
- Jankowiak L.A., *Kobieta w XVI-wiecznych słownikach Bartłomieja z Bydgoszczy (1532 i 1544)*, [w:] *Współczesny i dawny obraz kobiety w języku i literaturze*, pod red. L. Mariak i J. Rychter, Szczecin 2015, s. 71-86.
- Jankowiak L.A., *Osobliwe nazwy mężczyzn w słownikach Bartłomieja z Bydgoszczy*, [w:] *Współczesny i dawny obraz mężczyzny w języku*, pod red. L. Mariak i J. Rychter, Szczecin 2016, s. 67-74.
- Jankowiak L.A., *Słowniki Bartłomieja z Bydgoszczy jako źródło rzadkiej terminologii XVI wieku*, [w:] *System – tekst – człowiek. Studia nad dawnymi i współczesnymi językami słowiańskimi*, pod red. M. Gębki-Wolak, J. Kamper-Warejko, I. Kaproń-Charzyńskiej, Toruń 2016, s. 63-79.
- Jankowiak L.A., *Przypomnienie słowników Bartłomieja z Bydgoszczy z lat 1532 i 1544*, *Studia Językoznawcze. Synchroniczne i diachroniczne aspekty badań polszczyzny*, t. 16, 2017, s. 107-133.
- Jankowiak L.A., *Słowniki Bartłomieja z Bydgoszczy (1532 i 1544). Stan badań i perspektywy badawcze*, *Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza* 2017, vol. 24 (44), nr 1, s. 13-26.
- Jankowiak L.A., *Hasło „LUTER” w słownikach Bartłomieja z Bydgoszczy z 1532 i 1544 roku*, *Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Językoznawcza* 2018, vol. 25 (45), nr 2, s. 61-76.
- Jankowiak L.A., Łuczak A., *Miejsce nazw związanych z rodziną w słownikach Bartłomieja z Bydgoszczy (1532 i 1544) – uwagi wstępne*, [w:] *Współczesny i dawny obraz rodziny w języku*, pod red. L. Mariak, Szczecin 2019, s. 87-105.
- Kantak K., *Kronika bernardynów bydgoskich*, RTPNP XXXIII, 1907, s. 22, 30.
- Kantak K., *Bernardyni polscy, t. I, 1453-1572*, Lwów 1933, s. 289, 292 i 307.
- Kantak K., *Z przeszłości bernardynów bydgoskich*, *Przegląd Bydgoski* 1933, z. 2, s. 1-5.
- Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W., *Słownik języka polskiego*, t. I-VIII, Warszawa, 1900-1927 (Wydanie fotooffsetowe 1952-1953 (tzw. Słownik warszawski)).
- Karpluk M., *Słownik Jana Cervusa z Tucholi, opracowała M. Karplukówna*, Wrocław 1973.
- Karpluk M., Recenzja książki I. Kwileckiej i H. Popowskiej-Taborskiej, *Bartłomiej z Bydgoszczy, leksykograf polski pierwszej połowy XVI w.*, *Język Polski* LIX, 1979, s. 300-302.
- Karpluk M., Recenzja książki: *Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy. Wersja polsko-lacińska. Część I (A-G)*, oprac. E. Kędelska, I. Kwilecka, A. Łuczak, Warszawa 1999, *Język Polski* LXXXII, 2002, s. 225-226.
- Katalog rękopisów staropolskich Biblioteki Kórnickiej XVI-XVIII w.*, t. I, oprac. R. Marciniak, M. Muszyński, J. Wiesiołowski, Wrocław 1971.

- Kawecka Z., *Materiały do katalogu inkunabułów Biblioteki Głównej Uniwersytetu im. A. Mickiewicza*, Poznań 1960.
- Kędelska E., *Polska terminologia medyczna w słownikach Bartłomieja z Bydgoszczy*, SFPS 17, 1978, s. 95-104.
- Kędelska E., *Łacińsko-polskie słowniki drukowane pierwszej połowy XVI wieku i ich stosunek do źródeł czeskich*, Wrocław 1986.
- Kędelska E., *Bartłomiej z Bydgoszczy a Lactifer Vodňanskiego*, SFPS 24, 1987, s. 47-61.
- Kędelska E., *Pierwsze drukowane słowniki łacińsko-polskie jako źródła Bartłomieja z Bydgoszczy*, SFPS 25, 1989, s. 31-45.
- Kędelska E., *Przydatność łacińsko-polskich wokabularzy do badań językoznawczych – zalety i ograniczenia*, [w:] *Leksyka słowiańska na warsztacie językoznawcy*, pod red. H. Popowskiej-Taborskiej, Warszawa 1997, s. 117-125.
- Kędelska E., *Nowa edycja Słownika Bartłomieja z Bydgoszczy*, SFPS 35, 1999, s. 41-53.
- Kędelska E., *Nieznane edycje słowników: Mymera z 1530 r. i Murneliusza z 1526 r.*, SFPS 37, 2001, s. 61-79.
- Klemensiewicz Z., *Historia języka polskiego*, t. II, Warszawa 1985.
- Koronczewski A., *Polska terminologia gramatyczna*, Wrocław 1961.
- Kuraszkiewicz W., *Słowniki w Polsce XVI w.*, [w:] *Fragen der polnischen Kultur im 16. Jahrhundert*, Giessen 1980, s. 83-110 (przedruk w: tegoż, *Polski język literacki*, Warszawa 1986, s. 730-753).
- Kwilecka I., *Brulion przekładu pierwszych trzech ksiąg Biblii pióra Tomasza ze Zbrudzewa ...*, Wrocław 1971.
- Kwilecka I., *Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy odnaleziony*, Język Polski LII, 1972, s. 180-182.
- Kwilecka I., *Nieznany zbiór słownictwa polskiego pióra Bartłomieja z Bydgoszczy*, Język Polski LII, 1972, s. 252-261.
- Kwilecka I., Popowska-Taborska H., *Bartłomiej z Bydgoszczy, leksyko-graf polski pierwszej połowy XVI w.*, Wrocław 1977.
- Kwilecka I., Kędelska E., *Z prac nad nową edycją „Słownika” Bartłomieja z Bydgoszczy*, SFPS 17, 1978, s. 123-143.
- Kwilecka I., *Warsztat pisarski Bartłomieja z Bydgoszczy*, [w:] *Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, Warszawa 1979, s. 23-36.
- Kwilecka I., *Studia nad staropolskimi przekładami Biblii*, Poznań 2003.
- Kwilecka I., *Uwagi do krytycznego wydania staropolskich mamotrektów: lubińskiego i kaliskiego*, [w:] *Studia nad staropolskimi przekładami Biblii*, Poznań 2003, s. 389-408.
- Lexikon des Mittelalters*, Band 5/1, München-Zürich 1990, s. 127 (P. Berghaus, hasło *Hornscher Gulden*).
- Linde S.B., *Słownik języka polskiego*, Wydanie III fotooffsetowe, t. I-VI, [Warszawa] 1951.

- Łopaciński H., *Najdawniejsze słowniki polskie drukowane*, Prace Filologiczne V, 1899, s. 393-454, 586-605.
- Łoś J., *Początki piśmiennictwa polskiego. Przegląd zabytków językowych*, Lwów 1922, s. 124-125.
- Łuczak A., *Łacińskie osobliwości leksykalne w obu wersjach łacińsko-polskiego Słownika Bartłomieja z Bydgoszczy*, SFPS 30, 1993, s. 59-67.
- Łuczak A., *Jeszcze kilka słów o Słowniku Bartłomieja z Bydgoszczy z pierwszej połowy XVI w.*, Eos. Commentarii Societatis Philologiae Polonorum LXXXVI, 1999, s. 325-337.
- Łuczak A., *Zagadkowe wyrazy w „Słowniku Bartłomieja z Bydgoszczy” z XVI wieku*, [w:] *Zielonogórskie Seminaria Językoznawcze 2010*, Zielona Góra 2011, s. 71-84.
- Machek V., *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského*, Praha 1957.
- Mały słownik zaginionej polszczyzny*, pod red. F. Wysockiej, Kraków 2003.
- Mamotreky staropolskie*, oprac. W. Żurowska-Górecka i V. Kyas, cz. I-III, Wrocław 1977-1980.
- Mikołajczyk A., *Leksykon numizmatyczny*, Warszawa 1994.
- Niermeyer J.F., *Mediae Latinitatis lexicon minus*, Leiden 1976.
- Nomenclator, selectissimas rerum appellationes tribus linguis, Latina, Germanica, Polonica explicatas indicans, in usum scholarum Borussicarum et Polonicarum*, Toruń 1591.
- Novotný A., *Biblický slovník*, t. I-II, Praha 1992.
- Nowy Testament w przekładzie Ks. Dr. Jakuba Wyjka T. J. z roku 1593. Wstępem i uwagami poprzedził ks. dr W. Smereka*, Kraków 1966.
- Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu*, oprac. Zespół pod red. ks. M. Petera i ks. M. Wolniewicza, t. I-IV, Poznań 1991-1994 (tzw. Biblia poznańska).
- Plezi M., *Dzieje leksykografii łacińskiej w Polsce*, [w:] *Słownik łacińsko-polski*, pod red. M. Plezi, Warszawa 1959, s. V-XXXIV (przedruk w: tegoż, *Z dziejów filologii klasycznej w Polsce*, Warszawa 1993, s. 41-84).
- Popowska-Taborska H., *Czy słownik Bartłomieja z Bydgoszczy jest zwykłą kompilacją wcześniejszych zbiorów leksykalnych?*, Język Polski LII, 1972, s. 173-180.
- Popowska-Taborska H., *Kształtowanie się polskiego szesnastowiecznego słownictwa literackiego w świetle badań nad Słownikiem Bartłomieja z Bydgoszczy*, Zeszyty Naukowe UJ, Prace Językoznawcze, z. 42, 1974, s. 161-177.
- Popowska-Taborska H., *Dialektyzmy w Słowniku Bartłomieja z Bydgoszczy*, [w:] *Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, Warszawa 1979, s. 37-40.
- Popowska-Taborska H., *Z badań nad dawnymi i obecnymi zasięgami wyrazów*, Język Polski XLII, 1962, s. 280-286 (przedruk w: tejże, *Szkice z kaszubszczyzny. Dzieje, zabytki, słownictwo*, Gdańsk 1987, s. 115-120).
- Popowska-Taborska H., Boryś W., *Leksyka kaszubska na tle słowiańskim*, Warszawa 1996.

- Quinque linguarum utilissimus vocabularius: Latinae, Italicae, Gallicae, Bohemicae et Alemanicae, valde necessarius per mundum versari cupientibus...*, Norymberga 1531.
- Rostafiński J., *Symbola ad historiam naturalem medii aevi*, t. I-II, Kraków 1900.
- Siatkowski J., *Bohemizmy fonetyczne w języku polskim*, cz. I, Wrocław 1965, cz. II, Wrocław 1970.
- Siatkowski J., *Bohemizmy w Słowniku Bartłomieja z Bydgoszczy*, [w:] *Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, Warszawa 1979, s. 41-58 (przedruk w: tegoż, *Czesko-polskie kontakty językowe*, Warszawa 1996, s. 97-114).
- Siatkowski J., *Czesko-polskie kontakty językowe*, Warszawa 1996.
- Slovník středověké latiny v českých zemích*, pod red. L. Varcla, Praha 1977 i następne.
- Sławski F., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków 1952 i następne.
- Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce*, pod red. M. Plezi, Warszawa 1953 i następne.
- Słownik polszczyzny XVI wieku*, pod red. M.R. Mayenowej, Wrocław 1966 i następne.
- Słownik staropolski*, pod red. S. Urbańczyka, Warszawa 1953 i następne.
- Słownik starożytności słowiańskich. Encyklopedyczny zarys kultury Słowian od czasów najdawniejszych do schyłku wieku XII*, pod red. W. Kowalenki, G. Labudy, T. Lehra-Splawińskiego, t. I-VIII, Wrocław 1961-1996.
- Staročeská bible Drážďanská a Olomoucká*, wyd. V. Kvas, t. I-III, Praha 1981-1988.
- Strutyński J., *Polskie nazwy ptaków krajowych*, Wrocław 1972.
- Szymańda E., *Bernardyński ośrodek naukowy w Bydgoszczy*, [w:] *Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, Warszawa 1979, s. 5-22.
- Szymańda E., *Przyczynek do życiorysu i działalności pisarskiej Bartłomieja z Bydgoszczy*, *Język Polski* LX, 1980, s. 331-338.
- Urbańczyk S., Recenzja książki *Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, *Język Polski* LX, 1980, s. 342-344.
- Urbańczyk S., *Słowniki i encyklopedie, ich rodzaje i użyteczność*, Kraków 1991.
- Vrtel-Wierczyński S., *Bartłomiej z Bydgoszczy*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. I, Kraków 1935, s. 315.
- Wanicowa Z., *Na marginesie prac nad Słownikiem staropolskim. Trzy zagadkowe wyrazy: „zamisać”, „ziele” i „zielony”*, *Język Polski* LXXIX, 1999, z. 1-2, s. 68-69.
- Wolański M., *Ceny we Wrocławiu w latach 1506-1618*, Wrocław 1996.
- Wydra W., Rzepka W.R., *Chrestomatia staropolska. Teksty do roku 1543*, (wydanie trzecie) Wrocław 2004.
- Wysocka F., *Polska terminologia lekarska do roku 1838*, I, *Anatomia*, Wrocław 1980.
- Zajda A., *Staropolska terminologia prawnicza (do 1500 r.)*, Kraków 1990.
- Zathey J., Reichan J., *Index studiosorum Universitatis Cracoviensis annis 1400-1500*, Wrocław 1974.

Zierhoffer K., Zierhofferowa Z., *Nazwy zachodnioeuropejskie w języku polskim a związki Polski z kulturą Europy*, Poznań, 2000.

Żmigrodzki P., *Wprowadzenie do leksykografii polskiej*, Katowice 2009 (wydanie trzecie).

Żurowska-Górecka W., *Słowniki polskie przed Bartłomiejem z Bydgoszczy*, [w:] *Bartłomiej z Bydgoszczy i jego dzieło*, Warszawa 1979, s. 59-69.

Wykaz skrótów źródeł i częściej cytowanej literatury

- Artomiusz – Artomiusz P., *Nomenclator, selectissimas rerum appellationes tribus linguis, Latina, Germanica, Polonica explicatas indicans*, Toruń 1591 (zob. Bibliografia sv. *Nomenclator ...*);
- BB – Bartłomiej z Bydgoszczy;
- BFJP – Siatkowski J., *Bohemizmy fonetyczne ...* (zob. Bibliografia);
- Biblia Budnego – *Biblia Slavica ...* (zob. Bibliografia);
- Biblia Leopoldy – *Biblia Slavica ...* (zob. Bibliografia);
- Biblia Wujka – *Biblia łacińsko-polska ...* (zob. Bibliografia);
- Bohemizmy – Basaj M., Siatkowski J., *Bohemizmy w języku polskim ...* (zob. Bibliografia);
- Boryś SE – Boryś W., *Słownik etymologiczny języka polskiego* (zob. Bibliografia);
- Brückner SE – Brückner A., *Słownik etymologiczny języka polskiego* (zob. Bibliografia);
- Ca1585 – *Ambrosii Calepini Dictionarium ...* (zob. Bibliografia);
- Cervus – słownik łacińsko-polski w dziele J. Cervusa z Tucholi z 1531 r.: *Farrago actionum ciuiliū Iuris Maydeburgensis...*, Kraków 1531 (według wydania M. Karpłuk – zob. Bibliografia);
- Chrestomatia – Wydra W., Rzepka W.R., *Chrestomatia staropolska ...* (zob. Bibliografia);
- Erz – słownik Bartłomieja z 1532 r. w edycji B. Erzepkiego (zob. Bibliografia);

- Geb – Gebauer J., *Slovník staročeský ...*, i jego kontynuacja (zob. Bibliografia);
- Indeksy – Eder M., Twardzik W., *Indeksy do Słownika staropolskiego* (zob. Bibliografia);
- Lactifer – słownik łacińsko-czeski J. Vodňanskiego: *Vocabularius dictus Lactifer*, Pilzno 1511;
- Lex – Mączyński J., *Lexicon Latino-Polonicum ex optimis Latinae linguae scriptoribus concinnatum*, Królewiec 1564;
- Linde – Linde S.B., *Słownik języka polskiego* (zob. Bibliografia);
- Mały słownik – *Mały słownik zaginionej polszczyzny ...* (zob. Bibliografia);
- Mamotrept – łaciński słownik biblijny J. Marchesiniego: *Mamotreptus* (korzystamy z wydania: Wenecja 1479);
- Mamstp – *Mamotrepty staropolskie ...* (zob. Bibliografia);
- Mu28 – słownik J. Murmeliusza z 1528 r.: *Dictionarius Ioannis Murmellii variarum rerum ... cum Germanica atque Polonica interpretatione ...*, Kraków 1528;
- Mym28 – słownik F. Mymera z 1528 r.: *Dictionarium trium linguarum ...*, Kraków 1528;
- Mym30 – słownik F. Mymera z 1530 r.: *Dictionarius trium linguarum: Latine: Teutonice: et Polonice ...*, Kraków 1530;
- Mym41 – słownik F. Mymera z 1541 r.: *Dictionarius trium linguarum: Latine: Teutonice et Polonice ...*, Kraków 1541;
- NT Wujka – *Nowy Testament w przekładzie Ks. Dr. Jakuba Wujka T. J.* (zob. Bibliografia);
- PorJęz – Poradnik Językowy;
- R – słownik Bartłomieja z Bydgoszczy z 1544 r. (dokładny opis głosowanego druku Reuchlina zob. Wstęp do t. I naszej edycji);
- RKJ ŁTN – Rozprawy Komisji Językowej Łódzkiego Towarzystwa Naukowego;

- RKJ WTN – Rozprawy Komisji Językowej Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego;
- RN – nomenklator w R;
- RTPNP – Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk Poznańskiego;
- S – słownik Bartłomieja z Bydgoszczy z 1532 r. (dokładny opis rękopisu zob. Wstęp do t. I naszej edycji);
- SEK – Boryś W., Popowska-Taborska H., *Słownik etymologiczny kaszubszczyzny* (zob. Bibliografia);
- SFPS – Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej;
- Slstř – *Slovník středověké latiny v českých zemích* (zob. Bibliografia);
- Sławski SE – Sławski F., *Słownik etymologiczny języka polskiego* (zob. Bibliografia);
- Słowarz – słownik z 1532 r.: *Dictionarius seu nomenclatura quatuor linguarum. Latine, Italice, Polonice et Theutonice...*, Kraków 1532 (korzystamy z wypisów w pracy H. Łopacińskiego – zob. Bibliografia, a także z edycji drugiej: Kraków 1566);
- Słownik Falimirza – Jankowiak L.A., *Słownictwo medyczne Stefana Falimirza*, t. 2 (zob. Bibliografia);
- Słstp – *Słownik staropolski* (zob. Bibliografia);
- Słsr – *Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce* (zob. Bibliografia);
- Słwarsz – Karłowicz J., Kryński A., Niedźwiedzki W., *Słownik języka polskiego* (zob. Bibliografia);
- SN – nomenklator w S;
- SP XVIw. – *Słownik polszczyzny XVI wieku* (zob. Bibliografia);
- SSS – *Słownik starożytności słowiańskich* (zob. Bibliografia);
- Symbola – Rostański J., *Symbola ad historiam naturalem ...* (zob. Bibliografia);
- Veleslavín – *Dictionarium linguae Latinae ...* (zob. Bibliografia);
- Volckmar – *Dictionarium trilingue tripartitum ...* (zob. Bibliografia).

Wykaz skrótów ogólnych i znaków

Acc.	–	biernik
adv.	–	<i>adverbium</i>
anat.	–	anatomiczne
astr.	–	astronomiczne
av.	–	<i>ad vocem</i>
(bibl.)	–	biblijne
bł.	–	błędnie
bot.	–	botaniczne
czas.	–	czasownik
Dat.	–	celownik
dem.	–	<i>deminutivum</i>
<i>dr</i>	–	<i>dicitur</i>
dzis.	–	dzisiejszy
f., fem.	–	rodzaj żeński
filozof.	–	filozoficzne
Gen.	–	dopełniacz
geogr.	–	geograficzne
gram.	–	gramatyczne
<i>i.</i>	–	<i>id est</i>
Instr.	–	narzędnik
k.	–	karta
k. tyt.	–	karta tytułowa
Loc.	–	miejsownik
łac.	–	łacina, łaciński

m., masc.	–	rodzaj męski
md	–	margines dolny
mg	–	margines górny
mh	–	między hasłami
ml	–	margines lewy
mp	–	margines prawy
muz.	–	muzyczne
n.	–	rodzaj nijaki
niem.	–	niemiecki
Nom.	–	mianownik
oryg.	–	oryginał
os.	–	osoba
plur.	–	liczba mnoga
pol.	–	polski
por.	–	porównaj
praw.	–	prawnicze
przym.	–	przymiotnik
roz., rozdz.	–	rozdział
rzecz.	–	rzeczownik
s.	–	strona
sc.	–	<i>scilicet</i>
sing.	–	liczba pojedyncza
S i R	–	zapis identyczny w obu źródłach
sv.	–	<i>sub voce</i>
v	–	<i>verso</i>
Voc.	–	wołacz
wg	–	według
wykl.	–	wyklejka (przednia lub tylna)
zam.	–	zamiast
zob.	–	zobacz
zool.	–	zoologiczne
...	–	tekst opuszczony

- (?) – niepewne
- (!) – tak w oryginale
- ; – oddziela kolejne hasła lub odcienie znaczeniowe podane w łapkach ‘...’
- (2×), (3×) – identyczny zapis powtórzony dwa lub więcej razy w S lub w R
- 1), -2), -3) ... – kolejne znaczenia
- [] – wariant hasła nieobecny w oryginale
- () – uwagi i objaśnienia wydawców
- { } – dopiski Bartłomieja do hasła drukowanego w R
- < > – uzupełnienia od wydawców
- ‘...’ – znaczenie

Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy
– hasła od Strach do Żyzny

S (STRACH)

STRACH groza, boyasn, Strach *terror* S 157; Boyaszn, groza, strach *terror* R J₁v (mg); drzzenye (!), Strach *tremor* S 162v i R J₆v (mg); *formido i. pavor vel metus vel timor* Strach R n₁; drzzecz (!), Strach myecz *tremo, -ere* R V₄v. Zob. **STRASZENIE**, **STRASZLIWY**, **STRASZYĆ**, **STRASZYDŁO**.

STRACIĆ – 1) ‘utracić’ abo ziskacz abo stracicz *subire aleam* R H₁v (mg; wśród rzecz. na litery *sub-*); straczyl vergyelt *satisfacionem ammisit* R E₃ (md; av. *satisfatio*) (por. Cervus: *Satisfacionem amisit* stracił vargielth, *id est manum dextram cum qua promisit*); – 2) ‘pozbawić czegoś, zabrać’ vkrasz, straczycz *subtraho, -ere i. ... subtus vel latenter vel parum vel post trahere, diminuere, auferre* R T₈v (por. Lactifer: *Subtraho, -is est diminuere siue auferre* Vgimati, vmenssowati, vkrasti, vtrhnuti). Zob. **STRACENIE**, **TRACIĆ**.

STRADAĆ ‘pozbawić czegoś, zabrać’ stradacz *privo, -are, spoliare, accipere* R B₄ (mp; av. *privacio*); Stradacz *privo, -are i. fraudare, alienare, subtrahere, remove, privatum facere* R S₃ (por. Lactifer: *Privo, -vas ... fraudare, alienare, remove* Zbaviti, wytisknuti; por. też Lex: *Privo, -as ...* Pozbawiam, odeymuyę; *Orbo, -as ...* Stradam, Pozbawiam, Ośyrocam).

STRADANIE ‘strata, utrata, brak, postradanie; pozbawienie czegoś’ *privacio* Stradanye (sv. *preceptum*) S 121; stradanye *sterilitas* R G₅v (ml) (por. nyezysznoscz R G₅v); obiczay stradanya *privacio* R B₄ (mp) i R S₃ (mp).

STRADZA ‘nędza, nieszczęście’ Stradza, nądza *erumna i. miseria, inopia, calamitas* R l₄. Zob. **LICHOTA**.

STRASZENIE ‘tu – o straszaniu bydła w związku z jego uprowadzeniem’ *abigeatus dicitur ... furtum vel etiam terrefactio ipsorum pecudum* Strashenye (sv. *abiges i. fur iumentorum*) R a₂. Zob. **STRACH**, **ZAPĘDZAĆ**.

STRASZLIWY – 1) ‘strachliwy, wystraszony’ Strashlivi *pavidus, quem vexat trepidatio mentis, habet enim cordis pulsationem* R z₁v; – 2) ‘budzący strach’ Strashlyvy *terribilis* R J₁.

STRASZYĆ zapądzicz, odpądzicz, Strashicz *abigo, -ere i. fugare et separare vel a se repellere vel crimen abigeatus exercere* R M₁v; Strashicz *larvo, -are i. larvam induere* R Q₃v; Strashycz *terreo, -ere i. terrorem inferre* R V₃. Zob. **PRZESTRASZYĆ** (SIĘ), **STRACH**.

STRASZYĆ SIĘ ‘bać się’ Strashicz syą *paveo*,-ere i. *timere*, *pavorem habere* R R₅.

STRASZYDŁO Strashydlo *mascara* R r₂v (ml; av. *larva est simulacrum, quod terret, quod vulgo solet dici mascara, quia apponitur faciei ad terrendum pueros*); Strashydlo *mascara i. larva* R t₁ (mp) (por. łac. hasło w S 87v: *mascara i. larva* – Erz uznał wyraz „larva” za polski; zob. [LARWA]); – Strasshydla *terriculamenta i. formidaminia* R J₁ (mp).

STRAWA ‘pokarm, żywność; zaopatrzenie; zapłata, koszty, wydatki’ *commeatus bellicus* Spyza, Strava *voyenna aut simul euncium in via* R h₁v (ml; av. *commeatus*) (por. *gleyth salvus conductus* (sv. *commeatus bellicus*) R h₁v (ml)); Strava *expense dicuntur sumtus voluntarii et non necessarii, quasi <expensa> extra pensas et debitum facta* S 54; Strava, *naclad expense sunt sumptus voluntarii et non necessarii et dr expensa, quasi extra pensas et debitum facta* R m₁; *podroznik*, Strava *viaticum dr victus, qui necessarius est in via ad expendum {i. victus, pecunia, expensa, facultas, apparatus, accessus}* R K₆v; Strava, *Naclad, Costowne travyeny sumptus i. dispensa vel expensa vel actus vel passio sumendi* R H₃v.

STRAWIĆ ‘zjeść, przetrawić; zużyć’ *digero*,-ere {*emittere, egerere* Stravicz} R O₂v; *pogubicz, zgladzicz, zlye stravicz consumo*,-ere R N₃v (md; av. *consumo*,-ere i. *destruere, in malo expendere, absumere*). Zob. **MARNOTRAWIĆ, PRZETRAWIĆ, TRAWIĆ**.

STRAWIENIE Stravyeny (‘pokarmu’) *digeries i. digestio, evacuatio {ventris}* R i₈v. Zob. **MARNOTRAWIENIE, NIESTRAWIENIE, TRAWIENIE**.

STRAWNY ‘rozrzutny, marnotrawny’ *prodigus* {Strawny *vel liberalis*} R B₅ (por. *marnotrawcza* S 124 i R B₅); Strawny *consumptor i. expeditor inutilis* R h₄. Zob. **MARNOTRAWCA**.

STRAŻ, STRAŻA Strasz *excubie i. vigilie, custodie, insidie* S 53v; Czucye, Straza *excubacio, vigilia, custodia noctis in armis iacencium* R l₆v (mg); Straza *decubie, vigilie vel i. palee, in quibus mulier iacet* R i₅v (mg; av. *decubie i. vigilie vel quod vulgo dr palee mulieris, unde dr: Hec iacet in decubiis*) (por. *Lactifer: Decubie id est vigilie* Bdienij *wnabożenstwij*, iako prwe bywalo v wigilgij swatych. *Vel quod wlgo dr. palee mulieris* postele ssestinedielky); Myessczy stroze abo czo szą wwoynye na strazey *circitores* R g₄ (md). Zob. **BACZNOŚĆ, CZUJNOŚĆ, STROŻA**.

[**STRAŻNICA**] zob. **STROŻNICA**.

STRĄCENIE – 1) ‘zrzucenie w dół’ strąnczenye, Skazenye, Rychloszcz, prąntkosc, Nyebacznosc *precipitacio* R B₁v (ml); – 2) ‘umniejszenie kwo-

ty' strącenye, potrącenye *deductio est defalcatio vel separatio, quia deducere separare* dr R i₆ (por. Cervus: *Deductio est defalcatio vel separatio* wytrącenie, odiecy; cytujemy za oryg. wydaniem z 1540 r.).

STRĄCIĆ – 1) 'zrzucić' prąnthko dzyalacz, zepchnącz, richlo a nyebaczyne strącicz abo skazicz *precipito,-are, precipitanter aliquid obruere, de alto ducere, temere festinare* R S₂; – 2) 'umniejszyć kwotę' strącicz *defalco,-are est aliquid ab aliquo iure debito in solutum computare* S 39v; strącicz, potrącicz *defalco,-are est aliquid ab aliquo iure debito in solutum computare* R N₆. Zob. **ROZTRĄCIĆ**, **WSTRĄCIĆ**.

STRĄCONY 'umniejszony' strączona rzecz, potrączona *defalcatum, vide defalco* R i₆ (md). Zob. **ROZTRĄCONY**, **WSTRĄCONY**.

STRNADL zool. 'ptak, trznadel' Sternad *vel* Strnadl *cassita, amarellus* RN IV (w słowniczku *Vocabula volatiliū*); Strnadl *amarellus* RN IIIv (w tymże słowniczku). Zob. **PTAK**, **STERNAD**.

STROIĆ SIĘ stroycz syą *apparo,-are, ad dignitatem et principatum se aptare* R M₄ (md; av. *apparatus*).

STROJ 'strój, ubiór; uzbrojenie' stroy *apparatus* R M₄ (md); *procinctus belli* stroy *antequam aliquid fiat, vide Calepi* R B₄v (ml); Stroy *procinctus i. apparatus belli vel pugne* R B₄v.

STROJE – 1) 'tu – anat., narządy płciowe' *testiculus* masskye (!) stroye *dr a testando, quia testatur hominem esse marem* S 157 (por. Słownik); nyevyescye stroye *vulva, locus muliebris, ex qua fetus procedit, et dr ianua ventris, quasi valva, eo quod lata sit, Iob X, (18) vulvula i. parva vulva* zła twarz (bibl.) S 174v; *vulva dr quasi valva i. ianua ventris* zła twarz {lata est}, *vel qua semen recipiat vel ex ea fetus procedat, unde Iob X, (18): Quare de vulva eduxisti me* Nyevyescye stroye (bibl.) R L₆ (por. Słownik 1532, k. B IV: *Vulva*, niewiesze stroie, macierzysna); – 2) 'narządy płciowe bobrów lub lekarstwo z nich sporządzane' bobrove stroie *castoreum i. medicamentum, quod fit de testiculis castoris (sv. castor)* R f₄v. Zob. **JAKO**, **NACZYŃIE**, **TRZOSŁA**, **UD**.

STROJNIE 'należycie, właściwie, wytwornie; zbrojnie?' *accurate, adv. i. diligenter, studiose, curialiter* {*composite* sylnye, stroynye} R X₂v (por. Lactifer: *Accurate ... diligenter, studiose, curialiter* Stroynie, pijlnie, ssperkownie; por. też Lex: *Modulate ... Miernie, stroynie, w prawą miarę*). Zob. **DWORNIE**, **PILNIE**, **PILNO**, **USILNIE**.

STRONA – 1) 'bok, powierzchnia; odległość, kierunek' Brzeg, Cray, Strona *crepido* R i₁ (md); zakrzyvyenye szhyye na stronę *tetanici a tetano*

morbo dicuntur, quando musculi, qui secundum spinam sunt, ita rigent, ut se inflectere non possint ..., *obstipus, tetanicus idem* S 157v (por. Mu28, s. 73); *versatilis* obrocny *i. aptus ad versandum i. ad tollendum, quando Dominus vellet, Gen. 3, ut gladius versatilis* na obyie stronye ostry (bibl.) S 168; na oney stronye, od thąd, od strony, sstron, przeczyw sobye *eregione* R X₅ (md); odłożony na stronę *emotus* R k₈ (mp); na stronę odłożony *sepositus i. seorsum positus, dimissus, divisus, separatus* R F₃ (mp); odłożyć na stronę *emoveo, -ere* R O₅ (md); na stronę odłożyć *sepono, -ere i. seorsum ponere, separare* R T₅v; *altrinsecus* {adv. loci od obv stron 3 Reg. 6 y thv y wshąd- dy} {aliunde, utrinque, hincinde, coniunctum Rozno, ku obv stron, przeczyw sobye, y tam y sam} (bibl.) R X₃; *alterno, -are, dubitare, errare, per vicissitudinem commutare* zobv stron spyevacz, *ut fit in choro* R M₃ (mp); zobv stron *utrinque, adv., i. ex utraque parte* R Y₅v – 2) ‘kraina, ziemia’ Cray, Crayna, Strona *clima* R A₃ (mg; av. *plaga*); – 3) ‘połec mięsa’ *lardum* Slonyny *vel laridum i. taxea, perna porci* polecz myassa, Strona R r₂v (mg). Zob. **KRAJ, OKRAMKA, POSTRONNY**.

STROZAK (tak Erz; lub **STROŻAK**) (Erz: „niem. Strohsack ...”) ‘sien- nik, wór wypchany słomą’ Strozak, słomyany vor *strapodium* S 151; Strozak, vor natkany słomą *strapodium* R G₆v (mg).

STROŻ ‘stróż, strażnik, nadzorca; opiekun, przełożony’ Stroszh *speculator* S 147v; *speculator* przeglyądacz *contemplator omnium, ut est Deus, vel Stroszh* R G₃v (ml); Stroszh *vigil, qui vigilat causa custodie* S 170; stroszh *vigil, qui vel que vigilat et proprie causa custodie* R L₁; Stroszh *excubitor, gallus et qui vigilat nocte et clamat* R l₆v (mg); *procubitor* Stroszh voyen- ny, *vigilans nocte, quando castra sunt in proximo* R B₄v (md); stroszh *custos i. servator, pastor, procurator* R i₄; *gvardio, gvardianus i. custos* Strosz S 66; *presul, qui vel que preest solitudini Stroszh vel i. episcopus, protec- tor, favens iudex, actor* przelożony S 122v; – Myesscczy stroze abo czo szą wwoynye na strazey *circitores* R g₄ (md); Shpyegarze, Stroze na voynye *speculatores belli* R G₃v (ml); czo pobudza stroze wnoczy *vigilator i. excubitor* R L₁ (mg) (por. pobudzcza S 170). Zob. **POBUDŹCA, STRAŻ**.

STROŻA – 1) ‘straż, czuwanie; władza, dozór’ stroza *custodia* {custo- dia *i. ille, qui custodit vel custoditur, vinculum, observacio*} R i₄; pod strożą *sub manu est* (sv. *manus i. potestas*) R s₆v (ml); – 2) ‘danina płacona za- miast pełnienia straży’ dacia Stroza, *daciones i. dona, daciarii i. publicani, qui vectigalia et redditus exigunt publice in fiscum vel de fisco conducunt* R i₄ (mp). Zob. **CZUCIE, STRAŻ, STRAŻA**.

STROŻAK zob. **STROZAK**.

STROŻNICA ‘strażnica, np. wieża’ *Stroznycza specula dr altus locus aptus ad conspiciendum, sicut habent custodes murorum* S 147v; *stroznycza specula, altus locus aptus ad circumspiciendum, sicut habent custodes murorum et vinearum* R G₃v; *Stroznycza lutar* S 84v i R s₃v (mg).

STRUCHLAJĄCY ‘zasmucony, bolejący; struchlały’ *Struchlyaiący contabescens ex tristicia* R h₄ (mp). Zob. **TRUCHLEĆ**, **TRUCHLEJĄCY**.

STRUĆ ‘otruć’ *toxico,-are i. venenare, veneno inficere, et componitur intoxicato,-are* Strucz, othrucz R V₄; *Strucz, Otrucz veneno,-are i. toxicare, venenum facere vel veneno inficere* R V₆. Zob. **TRUĆ**, **ZAJADOWIĆ**.

STRUDZIĆ SIĘ ‘utrudzić się’ *vprzemocz, strudzycz sąą fatigo,-are* R O₈ (por. *pracovacz* S 220v). Zob. **PRACOWAĆ**, **TRUD**.

STRUG ‘hebel’ *Strug gespa* S 64v; *Strvg gespa* R n₇v (ml); *strug vel dlotho sculptrum* S 140v; *Strug vel dlotho tessharskye sculptrum* R E₆ (mg); *dlotho tocarskye, Strug tornus* R J₅v (ml); *Strug rancia* R C₄v (ml); *strugacz strugyem rancio,-are* R S₅v (ml); *vstrugany strugyem ranciatus* R C₄v (md); *dlothem tokarskym abo heblem abo strugyem vgladzicz, vstrugacz torno,-are* R V₃v (md). Zob. **CIEŚLICA**, **KNYP**.

STRUGA ‘strumień, potok; rynna’ *gurges aquarum struga, locus altus et profundus in flumine, quasi guttur fluminis* Struga, wyr, *vel dr padolek* S 66v; *struga, padolek gurges proprie est locus altus et profundus in flumine {vyr vorago, fossa, baratrum, lacus}* R o₂; *Struga, Strvmyen torrens est fluvius vel aqua veniens cum impetu ex imbribus* R J₅v (por. *bystroszcz vody torrens* R J₅v (md)); *Struga flumentum, aque decursus* R m₈ (mp); *Struga, Rynna aqualicium dr locus vel guttatorium, per quod aqua foras mittitur et elicitur a proprio alveo* R c₅. Zob. **POTOK**, **RZEKA**, **WODA**.

STRUGAĆ *toczicz, gladzicz, strugacz torno,-are* R V₄; *strugacz strugyem rancio,-are* R S₅v (ml). Zob. **HEBLOWAĆ**, **OSTRUGAĆ**, **OSTRUŻYNA**, **STRUŻYNY**, **USTRUGAĆ**, **WYSTRUGAĆ**.

STRUGANIE *Struganye, Toczyne tornatura* R J₅v (ml).

STRUMIEŃ *strvmyen torrens, aqua vel fluvius veniens cum impetu ex imbribus, qui in estate arescit calore solis* S 161; *Struga, Strvmyen torrens est fluvius vel aqua veniens cum impetu ex imbribus* R J₅v (por. *bystroszcz vody torrens* R J₅v (md)). Zob. **POTOK**, **RZEKA**, **WIR**, **WODA**.

STRUNA ‘strunowy instrument muz. lub jego część, struna’ *skrzypicze lira dr instrumentum musicum Strvna, vel dr sulcus cum vomere factus* Skyba S 83; *Strvna chorda ..., unde propheta: Laudate eum in chordis et orga-*

no (bibl.; Ps 150,4) R h₅v; Struna *fidis i. chorda cithare* R m₆v; Strvny do Lyvthnyey *nervie i. fidicule* R v₆v (ml). Zob. **POWROZ**.

STRUNKA (dem. od „struna”) Strvnka *lira* R r₈v (mg; av. *lyra dr quodam instrumentum canendi* Skrzypicze, *et dr a lyrin* ...); strvnka, povrozek *chordula i. parva chorda* R h₅v; Blyacha vel Strvnka *bractea i. tenuissima auri lamina* R e₃v.

STRUNNIK ‘wytwórca strun lub grajek’ Strvnnyk, povroznyk *chordex, qui facit chordas vel qui canit cum cordis* R h₅v.

STRUP ‘sucha skorupka powstała na ranach i owrzodzeniach’ Slotky glowny skrob vel strup *porrigo ... est infirmitas porcis contingens ...*, *Grece dr lepida* S 119v; *porrigo, lepida idem* Słodky glowny strup seu *furfur* Scrob R A₆ (md; av. *porrigo est infirmitas, que solet porcis contingere ... et ponitur generaliter pro morbo et vicio capitis cariem faciente, sc. pro scabie*) (por. Mu28, s. 72: *Porrigo*, Der erbgrint, Głowny serup (!); por. też Mym28, k. 39v: *Porrigo*, Erbgrynd, Słodki strup; tak też w Mym30 i Mym41; zob. też Lactifer, *Liber V* sv. *Porrigo morbus est capitis, ubi inter pilos quedam squamule surgunt ...* Prassywost hlawy sstrupiwostij wlhku y suchu). Zob. **GŁOWNY, ŁUSKA, PARSZYWOŚĆ, SKROB**.

STRUPOWATY ‘parszywy, mający strupy powstałe w chorobach skóry’ strupowaty *porriginosus i. scabiosus* (sv. *porrigo*) S 119v; Strupowaty *porriginosus i. porrigine plenus vel scabiosus* (sv. *porrigo*) R A₆ (por. Mu28, s. 72 i Mym28, k. 39v). Zob. **KROSTAWY, PARSZYWY**.

STRUS (lub **STRUŚ** – tak Erz) zool. ‘ptak’ Strusz *struthio* S 151v; Struss *strutio* R H₁; Struss *strucio* RN IVv. Zob. **PTAK**.

STRUSOWY (lub **STRUSIOWY** – tak Erz) ‘strusi – tu o piórze’ Strusove pyoro *strutionica penna* (bibl.; Hiob 39,13: *penna strutionis*) S 151v; Strussove pyoro *strucionica penna* (bibl.; Hiob 39,13: *penna strutionis*) R H₁ (mp; av. *strutio*) (por. Mu28, s. 88, roz. *De Avibus: Struthionica penna*, eyn strauszfeder, Strusowe pyuro).

STRUŻYNY ‘odpadki, łupiny’ *peripsima i. purgamentum, quod eiicitur de tritico ventilato, de pomo abraso* Smyecziny, Lupyny, ostrusky *limatura cuiuslibet rei* Struzyny vel *domorum quisquilia, sordes, purgamenta* Smyeczy (bibl.) S 112; *peripsima i. purgamentum* struzyny {*peripsema, rasura*} Lupyny, ostrushky. *Unde apostolus I. Cor. IV: Omnium peripsima factus sum* zmyeczyny (bibl.) R z₅. Zob. **ŁUSKA, ŁUSZCZYNA, OSTRUŻKI, OSTRUŻYNA, STARLINA, STRUGAĆ, WYSTRUŻYNY**.

STRYCH – 1) ‘stary, zgrzybiały człowiek’ Strich *decrepitus* (bibl.) S 39v; *decrepitus* ostarzaly, *valde senex* stary strich (bibl.) S 39; stari strich, ostarzaly, zgrzybyaly *decrepitus i. valde senex, quasi iam deorsum a crepore* {*silicernium, capularis senex*} R i₅v (por. Mu28, s. 47 i Mym28, k. 22); oplyesnyaly strich *fracidus, vetustus homo, putrescens a vetustate* R n₂ (mg); Strich *veteratus i. antiquus* R K₆ (mp) (por. stary S 169v); strich *veteratus i. antiquus* R K₆; Strich *vetulus i. aliquantulum vetus* R K₆; Stary strich *silicernus* {*silicerinus idem*} ..., *i. moribundus ... vel dr silicernus senex, vetus, incurvus propter senectutem* R F₆v; *creperus i. dubius* {*vel Stari strich*} (sv. *creperon i. dubium*) R i₁; – 2) ‘cegła, płyty do wykładania podłóg’ położony strichem, czegłą *pavimentatus i. pavimento ornatus* (sv. *pavimentum*) R z₁v; – 3) ‘pręt mierniczy, strychulec’ Strich *radius eciam est virga, qua geometri figuras faciunt in supposito pulvere* S 128v; *radius i. hostorium i. Strich, Stricholyecz* S 129 (por. Mu28, s. 150: *Radius*, eyn streichholtz, Strych, *Hostorium idem*); – 4) ‘purpurowa tkanina’ Strych *ostrum* R y₁ (mh; av. *ostra Grece, Latine dr testa, inde hec ostra testa cuiusdam piscis ... et hoc ostrum i. purpura, quia ostrorum sanguine tingitur*; BB z powodu braku miejsca dopisał hasło „ostrum” pod drukowanym łac. hasłem *osus*, a nie przy hasle „ostra ... ostrum”). Zob. **ASTRYCH, DZIAD, HASTRYCH, PAWIMENT, PAWŁOKA, STARUSZEK, STRYSZYŻNA, TRYCH, WIELOROCZNY**.

STRYCHARZ ‘rzemieślnik wyrabiający cegły’ Czegyelnyk, Stricharz *laterarius* R r₃ (mg).

STRYCHOLEC ‘pręt, kij; strychulec, pręt mierniczy’ *radius i. hostorium i. Strich, Stricholyecz* S 129 (por. Mym41, k. 30: *Radius*, streychholcz, strychulec); *radius eciam i. hostorium* Strycholyecz, *druella idem* R C₄ (mp; av. *radius*); Stricholyecz *hostorium dr lignum, cum quo modius adequatur* S 70v; stricholyecz *hostorium dr lignum, cum quo modius ... adequatur* R p₂v; *hostorium, hostrorium* Stricholyecz, *radius, lignum equandi modium* R p₂ (mp); Stricholecz *artale* R c₈v (ml); *druellum, radius, hostorium idem* Strycholecz, *quo mensure equantur* R k₄ (md); *hostio,-ire i. equare* {stricholczem strichovacz *mensurare*} {*comprimere, cohercere, cedere, offendere, equaliter ire aut procedere*} R P₅. Zob. **ŚPICA**.

STRYCHOWAĆ ‘mierzyć, wyrównywać strychulcem’ *hostio,-ire i. equare* {stricholczem strichovacz *mensurare*} {*comprimere, cohercere, cedere, offendere, equaliter ire aut procedere*} R P₅.

[**STRYCZEK** – tak Słstp; zob. **STYCZEK** bot. ‘mandragora’].

STRYJ Stryy *barbanus i. patruus* R d₆; Stryy *patruus, frater patris, quasi pater alius* R z₁; Strig (!) *patruus est frater patris mei, quasi pater alius* SN 250v; Stryy *patruus est frater patris mei, quasi pater alius, barbanus idem dr* RN I; stary stryy (Erz: „brat dziada”) *patruus magnus est frater avi* SN 250v; Starszy stryy (Erz: „brat pradziada”) *patruus maior, proavi est frater* SN 250v; Starshy stryy *patruus maior est frater proavi* RN I; nastarszy stryy (Erz: „brat prapradziada”) *abpatruus est frater abavi* SN 250v.

STRYJECZNY Stryyny, Strieczny brath *patruelis est patroi mei filius ... vel i. filius fratris mei patris* RN I; *patruelles sunt filii duorum fratrum germanorum aut filie* Strieczny bracya abo syostri *vel amitini, vel sunt plurium fratrum filii vel filie* Strieczny bracya abo Syostri RN I; cyotczanye (!) abo stryeczne syostry *amitine* SN 251 (por. *Cyotczane amitine sorores* RN I); *patruelles sorores i. duorum fratrum filie seu ex duobus fratribus genite* strieczne syostry SN 251; *patruelles sorores sunt filie genite ex duobus fratribus* Strieczne sosti (!) RN I.

STRYJNY ‘stryjeczny’ Stryyny brath *patruelis est patroi mei filius ... vel est filius fratris mei patris* SN 251; Stryyny, Strieczny brath *patruelis est patroi mei filius ... vel i. filius fratris mei patris* RN I; *patruelles dicuntur filii vel filie duorum fratrum germanorum aut sunt plurium fratrum filii vel filie* Stryyny bracya *vel syostri vel cyothczany i. amitini* SN 251.

STRYK (Erz sv. **SZTRYK**) ‘sznur, lina; stryczek’ Stryk *funerium* S 62 i R n₄ (md). Zob. **LINA, ŁYCZAK, POSTRONEK, POWROZ, POWROZEK, POWRZOSŁO, STRUNA, SZNUR, TREL**.

STRYSZYZNA ‘starość, słabość; chwiejność’ stryshyzna abo Babyzna *nutalitas* R x₃v (ml). Zob. **STARY, STRYCH**.

STRZAŁA – 1) ‘pocisk do łuku’ strzala *arcus* S 13; strzala, luk, Thącza, obrąncz *arcus* R c₆v; Strzala *telum* R H₆; Strzala *sagitta* R D₅v; – 2) ‘znak w kształcie grotu, którym w tekście opatrywano wyrazy błędne lub wątpliwe’ *obelus* Strzala *dr quedam virgula iacens sic facta, que apponitur in verbis vel sententiis superflue iteratis vel in his locis, ubi lectio aliqua fallacia vel falsitate notata est, ut quasi sagitta iuguler* (! – zam. „iugulet”) *superflua et falsa confodiet* (! – zam. „confodiat”). *Obelos enim sagitta dr, asteriscus est alia virgula sic facta et ponitur in his, de quibus dubitatur an tolli debeant vel apponi* R x₃v. Zob. **BELT, KUSZA, PRĄTEK, STRZELAĆ, SZYP**.

STRZAŚĆ ‘strząsnać, tu – o owocach’ strząszcz *conquassare poma etc.* R N₃ (md). Zob. **STRZEŚIONY, TRZAŚĆ**.

[STRZEBLE] zob. TRZEBLE ‘ryby’.

STRZEC przegłydać, czwcz, striecz, ponoczować *excubo, -are* R O₆; Striecz, pobudzać, Czwcz *vigilo, -are* R X₁; *custodio, -ire* {striecz *observare*} R N_{5v}. Zob. **CZUĆ**, **DOGLEDAĆ**, **OSTRZEC**, **PODSTRZEGAĆ**, **STRZEŻENIE**, **WYSTRZEC**.

STRZEC SIĘ vyarovacz są, vistrzegacz są, Striecz są *attendo, -ere* R M₅ (mg). Zob. **OSTRZEGAĆ SIĘ**.

STRZECHA ‘dach, przykrycie budynku, tu – świątyni jerozolimskiej’ *sartatecta i. reparaciones* przykrycie, Strzechy nye przicrite (Nom. plur.) (bibl.) R E₂ (mp; av. *sarcitectus ... et hoc sartatectum i. restauratio tectorum vel templorum* {vel i. *edificium, quod indiget reparacionem vel i. tributum collectum ad restauracionem tectorum templorum, IV Reg. XII, (6)*}) (por. Mamstp, cz. I, s. 88: *Sartatecta* strzechy nyeprzykrithe). Zob. **DACH**, **NIE-PRZYKRYTY**, **PRZYKRYCIE**, **PRZYSTRZECH**.

STRZEĆ ‘zniszczyć, zdruzgotać’ striecz, złamacz *confringo, -ere, simul frangere* R N_{2v} (por. Lactifer: *Confringo, -gis* Stroskotati). Zob. **TRZEĆ**, **ZETRZEĆ**.

STRZEKAĆ ‘cierpieć klucie, ból’ lkacz od placzv, Stąkacz, Strzekacz *gemo, -ere i. suspirare, dolere vel tristari* R P₃.

STRZEKANIE ‘klucie, ból, strzykanie’ Boczna nyemocz, Boczny bol, strzekanye *pleuresis seu pleuritis* S 117v; boczny bol, Strzekanye wboku *pleuresis* R A₄ (mg); Strzekanye *punctura* S 126v; Clocye, Strzekanye *punctura* R C₁ (mg). Zob. **BOL**, **KŁOCIE**, **PLEURA**.

STRZELAĆ strzelacz do czelyv *scopo, -are i. purgare, verberare* R T_{4v} (wyżej w druku R jest jeszcze hasło *scopo, -ere i. mundare, purgare* {cum *scopa*} – bez odpowiednika pol.). Zob. **CEL**, **SAMOSTRZAŁ**, **STRZAŁA**.

STRZELEC ‘miejski sługa, pacholek; łucznik’ strzelyecz, Myesczky sluga *apparitor* S 11v (por. Mu28, s. 177); Strzelec *sagittarius* (sv. *sagitta*) R D_{5v}; *Celeti et Pheleti i. legiones pugnatorum, cohortes, doctissimi exterminatores vel strzelczy, vel LXX (= Septuaginta) indices locorum, Pheleti i. admirabiles vel Samostrzelnychy* (bibl.; 2 Reg. 8, 18), *verte ultra duas cartas* R f₇ (mg) (BB odsyła tu do druku R f_{8v}, do hasła *Cerethi et Pheleti nomina sunt indeclinabilia et accentuantur in fine* {vide supra in margine}. *Erant autem cohortes sive legiones pugnatorum et sonat Cerethi exterminatores, Pheleti admirabiles. Hi erant pugnatores doctissimi. Unde II Re. VIII: Banaias filius Joiade super Cerethi et Pheleti. Hi erant custodes David, ut dr in Historiis*. Podobny tekst łac. w S 213 (md) – również bez

odpowiednika pol. Oba odpowiedniki pol. przejęte przez BB z mamotrektu; por. Mamstp, cz. I, s. 72; por. też Słstp, sv. Samostrzelnik oraz sv. Strzelec. Inaczej Lactifer: *Cereti et Feleti nomina sunt indeclinabilia ... Erant autem choortes (!) pugnatorum* Rothy neb woyska). Zob. **BUTEL, CEKLARZ, PAROBEK, SAMOSTRZELNIK**.

STRZELIĆ Shypem strzelicz *iaculor,-ari i. iaculum mittere et iaculo torquere {ledi}* R P₅v.

STRZELNICA ‘wieża obronna lub twierdza, zamek’ ostrze, ostroscz, spicza, vissocosc, huff, Szhyk, harc, Voysko, Strzelnycza *acies plura signat ... est ferri summitas ... Item acies exercitus, eo quod armatus erat ad bellum acutis armis. Unde est acies oculi, ferri bellicque caterva* R a₃v (por. Słstp, sv. Strzelnica: „... ‘twierdza, zamek *arx, castrum*’: W strzelnyczy *in acie* (*habitavit autem David in arce* I Par 11,7) ...”).

STRZEMIENISKO ‘część strzemienia’ Strzemyenysko *streparium* S 151 i R H₁ (mg).

STRZEMIEN ‘strzemię, część siodła’ strzemyen *scansilis et hoc scansile dr illud ferrum, per quod equum ascendimus* S 138; Strzemyen *scansilis ... et hoc scansile, ferrum, per quod equum ascendimus* R E₃v; Strzemyen *strepas* S 151 i R H₁ (mg); Strzemyenye v syodla *stapedes* R G₅ (mg).

STRZEWNY ‘trzewny, jelitowy; tu – o kolce’ Strzewna dna *colica est egritudo intestinorum multum dolorosa, generata in intestino dicto colon, quod est grossum* S 31 (por. Mym41, k. 40v: *Colica ...*, strzewna dna; w Mym28, k. 38v: Morzenie). Zob. **JELITO, TRZEWA**.

STRZEŻENIE ‘opieka, piecza’ vrząd, posługa, Strzezenye *ministeria angelorum* S 90v. Zob. **STRZEC**.

STRZEŻYK zool. ‘ptak, strzyżyk’ Crolyk, Strzezik *regulus, regalio-lus* (?), *trochilus, avicula* S 130v; Strezyk (!), Crolyk *pistricus, regulus, trochilus* RN IVv; Strzezyk *regulus dr quedam parva avis* (sv. *regulus i. parvus rex*) R C₆; strzezyk *questulus, curelius, reguliolus* RN IVv. Zob. **PTAK**.

STRZĘPKA (lub **STRZĘPEK**) ‘frędzel, tasiemka, ozdoba szaty’ Strząpka *fractillus i. cauda vel fragmen panni fissi causa ornatus pendens ex inferiori parte, fractillus etiam dr villus in tapeto vel alia veste villosa* R n₁v; Strząpky *fractillus i. cauda vel fragmen panni fissi causa ornatus pendens ex inferiori parte, ut etiam fit in tapetis aut in alia veste villosa* S 60v; *fimbria i. extremitas vestis vel fila dicuntur fimbrie, que ad decorem appenduntur in stolis et manipulis* strząpky S 58v; *fimbria dr extremitas vestis vel filum, quod appenditur ad decorem in extremitate vestis, sicut fit*

*in stolis et manipulis strząmpky R m₇v; Strząmpky tenia dr vittarum extremi-
tas diversorum colorum dependens, qua dependent corone S 156v; Strząmpky
tenia dr vittarum extremi-
tas dependens diversorum colorum ..., vitta est qua
corona vincitur, tenia extrema pars vitte, qua dependent corone R H₆v.*

STRZEŚIONY ‘o owocu’ strząssyony *conquassatus* R h₃v (md) (por. strząszcz *conquassare poma etc.* R N₃ (md)). Zob. **STRZAŚĆ**, **TRZAŚĆ**.

[**STRZYC**] zob. **STRZYŻONY**.

[**STRZYKAĆ**, **STRZYKANIE**] zob. **STRZEKAĆ**, **STRZEKANIE**.

STRZYMAĆ ‘podtrzymać?, wytrzymać?; znosić?’ strzymacz, znoszicz *sustineo, -ere* S 236v; *sustineo, -ere i. sursum tenere vel pati {vel poczekacz, sustine i. expecta} {znosicz, strzymacz suffragium}* R V₂. Zob. **TRZYMAĆ SIE**, **WYTRZYMAĆ**, **ZATRZYMAĆ**.

STRZYMANYE ‘podtrzymanie, wsparcie; wytrzymanie?’ Strzymanye *sustentacio* S 154v. Zob. **TRZYMANYE**.

STRZYMANY ‘podtrzymany, wsparty’ Strzymany *sustentatus* S 154v; strzymany, podparty, wychowany, roscyągnyony *sustentatus* R H₄v (mg).

STRZYŻONY strzyzony *tonsus* (sv. *tonsa*) S 160v (por. ostrzizony S 160v); *succida, lana plena sordibus, quando oves succiduntur i. tonduntur i.* Strzyzona *velna* R H₃ (mg). Zob. **NIEOSTRZYŻONY**, **OSTRZYŻONY**, **POSIECZONY**, **POSTRZYGAĆ**, **USTRZYGNAĆ**, **WYSTRZYGANI**.

[**STRZYŻYK**] zob. **STRZEŻYK** ‘ptak’.

[**STUBA** (‘izba’) – tak Erz; zob. **SZTUBA**].

STUDNIA – 1) ‘dół, zbiornik, źródło wody’ studnya *cisterna est locus aquam pluvialem colligens profundus, inferius strictus* (bibl.) S 28v; Dol, Studnya *cisterna* (bibl.) R g₅; studnya *puteus, de quo aqua hauritur* czyr-payą *vel padol* S 127v; Stok *vod puteus ... est autem omnis puteus fons, sed non econverso, si tamen in promptu et in superficie sit aqua, fons tamen dr, si autem in alto et profundo sit, puteus est ..., puteus aqua viva in alto est, fons in superficie* studnya R C₁v; studnya *rvna fons fistularius, fons canalis idem* S 59v; Studnya *runa fons fistularius, fons canalis* R m₈v (md) (por. Mu28, s. 23); Srzodlo, Studnya *fons ... est enim origo nascentis aque* R m₈v (por. Studnycza S 59v); vvyadło, Motovydło, prząsłyk, Colovroth *girgillus dr instrumentum feminarum, quod alio nomine dr volutorium ... Item girgillus est lignum mobile ex quo funis in puteum cum situla dimittitur ad hauriendam aquam* Colovroth v studnyey R n₈; zoraw v studnyey *attrahile* R d₃ (mp); *situla restis est, qua aqua trahitur {de fonte} vel potius ipsum vas* vvyadro v studnyey R G₁; – 2) ‘tu – o kopalni soli’ val, padol *vallis* ..., padoly *conval-*

les, depressa loca inter montes Dol solny, studnye solne *vallis salinarum, quia ibi erant putei salis* (sv. *vallis*) R K₂. Zob. **JAMA, PRZEKOP, PRZEKOPA.**

STUDNICA ‘studnia’ Studnycza *fons, origo nascentis aque* S 59v (por. Srzodlo, Studnya R m₈v).

STUDZIENKA stvdzyenka *fonticellus, fonticulus* (sv. *fontanus*) S 59v.

STUDZIENNY przecopa studzyenna *putearius* S 127v (por. Mu28, s. 24: *Putearius ...*, Przykopá studzyenna); *puteal, tribunal pretoris, subsellium idem, vel* przecopa studzyenna, *vel quo puteus operitur* R C₁v (md); studzyenna voda *puteana aqua* R C₁v (md) (por. voda zoravyem cyągnyona S 127v); Studzyenna voda *fontana aqua* R m₈v (md); Studzyenne corito *fontinale lavacrum* S 59v; Studzyenne coritho *fontinale lavacrum* R m₈v (mg) (por. Mu28, s. 23); Colo studzyenne *haustra quod et haustum invenitur i. rota hauritoria ab hauriendo aquas* R o₂v.

STULENIE ‘zwinięcie, zaciśnięcie (tu może w bibl. znaczeniu: zniszczenie, ukaranie)’ *contractio est collectio, constrictio, abbreviatio vel decurtatio, unde Ezech. VII, (7): Ecce venit contractio* Stulyenye R h₄v (w Wulgacie: „*contritio*”; por. Biblia Wujka: „Przyszło skruszenie na cię”).

STULIĆ ‘zamknąć, zacisnąć’ stulicz *contraho, -ere i. simul trahere, abbreviare, commorari, colligere, constringere, decurtare* (bibl.) R N₄ (por. Słstp, sv. Stulić). Zob. **ZATULIĆ.**

[**STUŁA**] zob. **STOŁA.**

STWARDZIEJEĆ ‘utwardzić, umocnić – lub stwardnieć?’ czalo czynycz *vel* stwardzyeiecz *solido, -are i. firmare, integrare* R T₆v. Zob. **PRZETWARDZIEJEĆ, TWARDY.**

[**STWIRDZENIE**] zob. **ŚĆWIRDZENIE.**

STWIRDZIĆ ‘potwierdzić, stwierdzić, umocnić’ *ferire pactum cum aliquo i. facere aut firmare* stwyrdzicz, vczynycz slyvb abo pokoy R O₈v (mg). Zob. **ĆWIRDZIĆ, POĆWIRDZAĆ, POTWIRDZIĆ, ŚĆWIRDZENIE, UĆWIRDZIĆ.**

STWOLIN ‘olbrzym’ (por. Brückner SE, s. 517 sv. Stolim; por. też SEK IV, s. 359 sv. Stolem; Boryś SE, s. 389 sv. Olbrzym) obrzym, Stvolyn *Gigas* R n₇v.

[**STWORA**] zob. **NIESTWORA.**

[**STWORNOSĆ**] zob. **NIESTWORNOSĆ.**

STWORZENIE – 1) ‘byt stworzony’ *substantia* stworzenye, *Gen. de diluvio, substantia eciam i. pylon* (bibl.) S 152; *substantia* Stworzenye *Gen. de diluvio, pylon, Bythnosc, gysnosc vel facultas bonorum gymyenne,*

fides est substantia załad (bibl.) R H₂ (mg); – 2) ‘firmament nieba’ (tu bład zam. „stwierdzenie” ‘utwierdzenie, umocnienie’; por. Słstp, sv. Stworzenie; jest to bohemizm częsty w Biblii Zofii – zob. Bohemizmy, s. 347) sczvyrdzenye nyeba *vel i.* stworzenye *firmamentum* (bibl.) S 58v; Sczwyrdzenye nyeba, Gwyazdeczne nyebo *vel* Stworzenye *firmamentum ... in quo sidera sunt* (bibl.) R m₇v. Zob. **ISNOŚĆ**, **JISTNOŚĆ**.

STWORZENINY ‘stworzenia, istoty żywe’ Stworzenyny *animancia*, *Gen.* (bibl.) S 178 (por. zyvoczyny, Twor *animancia* (bibl.) (sv. *anima*) S 177v); zyvoczyny, Stworzenyny *animancia, que habent animam* (bibl.) R c₁v (mg). Zob. **ŻYWIZNA**.

STWORZONY wrzeczach stworzonych naydzye przodek y konyecz *processus in infinitum* R B₄v (mg; av. *processus*); wrzeczach stworzonych naydzye początek y konyecz *processus in infinitum* R S₃ (md; av. *procedo, -ere*).

STWORZycIEL ‘stwórcza, tu – zapewne o Bogu’ Stworzyciel *creator* (bibl.) R h₆v (md).

STWORZyc Stworzycz *creo, -are i. proprie aliquid ex nihilo facere* (bibl.) R N₅; Sthworzicz *plasmo, -are i. formare* R S₁.

STYCZEK bot. ‘magiczna roślina lecznicza, mandragora’ (Erz bł. sv. **ŚLIŻEK**) pokrzyk, Styczek (Erz i SP XVIw. bł.: „slyzek”; por. Wstęp do I t. naszej edycji, s. 44; wg Słstp możliwa jest także wersja: „stryczek” – zob. tamże sv. Strychulec) *mandragora, herba, cuius* (Erz i SP XVIw. bł.: „cinus”) *poma sunt pulcra, odorifera, insipida, pro sterilibus fecundandis, malum terre, antroporeos* (bibl.) S 86; Sticzek, pokrzyk *mandragora* (bibl.) R s₅v (mg; av. *mandragora est genus pomi similis parvo peponi, odore vel sapore vel specie, vel quia habeat mala suave redolentia in magnitudine mali maciani. Unde et eam etiam Latini vocant malum terre. Hanc poete antroporeos appellant, eo quod habeat radicem formam hominis simulantem ... Huius species due sunt. Femina foliis lactuce similibus mala generans in similitudinem prunorum, masculus foliis bethe similibus. De hoc autem pomi genere quidam opinantur, quod acceptum in escam feminis sterilibus fecunditatem pariat. Unde Gen. XXX, (14): Egressus Ruben tempore messis triticee in agro repperit mandragoras, quas matri Lie detulit. Et infra: Dormiat tecum hac nocte pro mandragoris filii tui vir tuus*). Zob. **POKRZYK**.

STYPA ‘uczta żałobna’ *agape ... dr manducacio, que fit in caritate ob memoriam defunctorum* Sthipa S 6; Stypa *agapa vel agapes ... est manducatio, que fit in caritate ob memoriam defunctorum* R b₂.

[**STYR**] ‘ster’ zob. **STYRZNIK**, **STYRZYĆ**.

STYRSKI ‘austriacki’ *Austria* Styrska, Rakuska *terra* S 16v; Racuska, Styrska *zyemya Austria* R d₄v (mg) (zob. K. Zierhoffer, Z. Zierhofferowa, *Nazwy zachodnioeuropejskie w języku polskim a związki Polski z kulturą Europy*, Poznań, 2000, s. 64; por. Mym28, k. 31v; por. też: *Austria* Styrska, Rakuska *terra* S 16v).

STYRZNIK ‘sternik; oficer na statku lub łodzi’ *stirznyk proreta, qui in principio navis moratur, ut maior, qui hortatur socios vel i. gubernator* S 125; *Styrznyk proreta, qui in prora, i. in principio navis moratur, ut maior, qui hortatur socios vel gubernator {custos navis}* R B₆v; *Styrznyk navargus i. magister navis {qui regit eam}* R v₅; *remex, navigator, qui remum agit {Styrznyk, remigator idem}* R C₆v; *remix, remigator, remiactor* Styrznyk, *qui remo laborat* R C₆v (md). Zob. **MARYNARZ**, **PRZEWOŹNIK**, **SZYPER**, **ŻEGLARZ**.

STYRZYĆ ‘sterować’ *Sthyrzicz remigo, -are id est remum agere* R T₁; *Sthyrzycz prorito, -are* R S₄ (mp).

SUBTYLIZOWAĆ ‘rozpuszczać, zmiękczać – tu o lekach’ *subtiliativa* rzeczy czo *subtilizviā* a *rospvsczayā ut sunt herbe, radices et ungenta* abo *rospadzayā vylkoscy y materiā zymną* R H₂v (ml) (por. Słownik Falimira, t. 2, s. 488). Zob. **ROZPĘDZAĆ**, **ROZPĘDZIĆ**, **ROZPUSZCZAĆ**, **ROZPUŚCIĆ**.

SUBTYLNY ‘lekki, delikatny’ *oppona subtilna canopeum dr cortina subtilissima instar retium, plexa, texta et fenestrata, unde lecti nobilium ornantur ad arcendos culices et muscas* R f₁v.

SUCHOKREWNY ‘melancholik’ *Suchocrewny melancholicus* S 88v; *Suchocrewny melancholicus* (sv. *melancholia*) R t₃. Zob. **CIĘŻKI**, **CIĘŻKO**, **KREW**, **MYŚLĄCY**, **WODNOKREWNY**.

SUCHOTA – 1) ‘choroba’ *Suchota, Sucha nyemocz ethica, genus est febris seu quedam passio ledens solida membra, febris commisa in habitum i. ptisis, que est consummatio naturalis humoris seu humiditatis in toto corpore ex ulcere pulmonis et ex eius siccitate proveniens* S 52v; *dichavicza, Suchota ethica, genus febris {consumcio naturalis humoris}* (sv. *ethicus*) R l₅; *Suchota, Sucha nyemocz phtisis, ptisis, ethica* R z₈v (md) (por. łac. hasło w S 114v: *phtisis i. tabes, morbus, quo fit exulceracio pulmonis, ex pituita a capite distillante* – bez odpowiednika pol.); *suchota astrosia vel atrophia est tenuitas corporis ex causis latentibus et paulatim conualescentibus, dicta sic ab immutatione corporis* R d₃; *Suchota attrophia, macies corporis, tabes* R d₃v (ml); *zakazona krew, Othok, Ropa vel Suchota tabes,*

corruptio sanguinis, putredo, valitudo (bibl.) R H₅ (md); kto ma suchotą *tabescens, tendens ad corruptionem aut deficiens pre malicia, tristis, dolens zelo iusticie* R H₅ (md); – othok, zepsowana krew, Suchoty *tabes i. putredo, sanies* (bibl.) S 155; Suchoty *attrophia Grece, tabes* S 16; kto ma Suchoty *tabidus* S 155; – 2) ‘rodzaj postu, tzw. suszenie, czyli ograniczenie spożywania napojów i pokarmów’ Suchota, Sushenye *xenophagia (!) i. cibus siccus, sicca comestio vel abstinencia ciborum humentium* (sv. *xerophagus*) R L₆v; Szchuchoty *xerofagia et xenofagia (!), cibus siccus, sicca comestio seu abstinencia a cibus coctis* S 175. Zob. **SUSZA**.

SUCHY – 1) ‘wychudły; zwiędły, wyschnięty’ vischly, suchy, chudy *macer* S 85; suchy, Chudy *macer* R s₃v; vysschly, suchy *arens* R c₆v (md); snop słomy, suchy chrost *malleolus* (sv. *malleus*) R s₅; sucha figa *carica i. fructus palme et ficus sicce* R f₃v; – 2) ‘tu – o chorobach’ Suchota, Sucha nyemocz *ethica, genus est febris seu quedam passio ledens solida membra, febris commisa in habitum i. ptisis, que est consummatio naturalis humoris seu humiditatis in toto corpore ex ulcere pulmonis et ex eius siccitate proveniens* S 52v; Suchota, Sucha nyemocz *ptisis, ptisis, ethica* R z₈v (md) (por. łac. hasło w S 114v: *ptisis i. tabes, morbus, quo fit exulceratio pulmonis, ex pituita a capite distillante* – bez odpowiednika pol.); *melancoliso,-are* cyąszko myslisz *ex infectione nigre colere in capite etc.* ssuchey krwyte R Q₆v (md); – 3) ‘tu – o dniach postnych’ (Erz objaśnia: „trzy dni postu w każdej z czterech pór roku”) suche dny *angaria ... ieiuminum quatuor temporum anni* S 10 i (sv. *angarie*) R b₈v (por. Mu28, s. 12); czterci czwyerczi rok v *vel i. Suche dny anni quatuor tempora* S 10v; czterzy czwyerczy rok v *vel Suche dny anni quatuor tempora* R c₂ (md) (por. Mu28, s. 8); Suche dny, Czterzy czwyerczi rok v *quatuor tempora anni* R C₂v (mg). Zob. **POST, PRZECHARŚLY, USUSZONY, WYCHUDŁY, WYCHUDNIAŁY, WYNĘDZNIAŁY, WYSCHŁY, WYSUSZONY**.

SUCZKA – 1) zool. Suczka *catella et ... catellula* (sv. *catellus*) R f₅; psyanka, Suczka *canicula* (sv. *canis*) RN IVv (w słowniczku *De animalibus*); – 2) astr. ‘gwiazda Syriusz’ psya gwyazda, psyanka, suczka *Canicula* S 22; psyanka, psya gvyazda, Suczka *Canicula celi* R f₁ (md; av. *Canicula*). Zob. **PIES, SZCZENIE**.

SUFLETA ‘szkolny woźny, palacz (por. Brückner SE, s. 525: „sługa szkolny, kalefaktor”) pyekarz, Sufflyeta *furnarius* R n₄v (ml; av. *furnus ... hic furnarius et hec furnaria, qui vel que custodit furnum*).

[SUKA] zob. **SUCZKA**.

SUKAĆ ‘skręcać razem kilka nici’ *retorqueo, -ere, rursus volvere* zatoczyć *vel imponere* wcladacz, *retorquet in me* wclada na myą, *vel filum bis filare* Sukacz, Skrączicz nyczy R T₂ (md) (por. SEK, t. IV, s. 376). Zob. **KRĘCIĆ, NIĆ, PRZESUKANY**.

SUKADŁO (Erz sv. **ŁUKADŁO** (??)) ‘przrzęd tkacki do nawijania nici’ lucadlo (!) *origia* S 103v; Sucadlo *origia* R x₇v (md).

SUKIENKO ‘dem. od „sukno”’ Svkyenko *pannicus, panniculus* R y₃v (md). Zob. **SUKNO**.

SUKIENNICA ‘miejsce handlu suknem’ Sclad, targove myesscze *vel* Sukyennycza *emporium, locus nundinarum, ubi emitur et venditur* R k₈v (ml); Sukyennycza *pannivendium, ubi pannus venditur* R y₃v (md).

SUKIENNIK – 1) ‘wytwórca sukna’ Sukyennyk *pannicida* S 106v; Sukyennyk *pannicida, pannifex* R y₃v (md); – 2) ‘handlarz, sprzedawca sukna lub odzieży’ Sukyennyk *vestiarius ... qui vendit vestes* S 169; Sukyennyk *vestiarius* R K₆ (por. Mu28, s. 185: *Vestiarius, qui venditat vestes, ..., Sukyennik*).

SUKNIA Jezdeczka Suknya *clamis* S 28v; kyepyennyk, yezdeczka suknya *chlamys* R g₅; *casula eciam i. ornat, planeta presbiteri tegens totum sicut casa* (Erz bł.: „*sacerdotem*”) *i. ornath vel casula* Suknya skapiczą *i. cum cuculla* S 23v; *casula eciam* Suknya skapiczą R f₄v (ml; av. *casula*); postavyecz, spodnya suknya *ciclas* S 27v (por. Mu28, s. 154: *Cyclas, -adis, vestis foeminea rotunda, eyn vnderrock, Spodnya suknya*); *cicla et ciclas, quoddam genus pallii circumtextum pawloka et continens multos intertextos cyclos ... Cyclas, genus vestis postavyecz a rotunditate dicta ..., unde invenitur in legenda beate Agnetis: Induit me Dominus cyclade auro texta* Spodnya suknya R g₃; vysszyvana suknya *acupicta vestis* S 4v (por. Mu28, s. 153); ffaldovana suknya *multiplia i. vestis multas plicas habens* R v₂v; *xeropellina i. pellis sive vestis vetus, sicca et precisa, detrita ... Quidam dicunt xeropellonia* Stary Cozuch {Stara skora abo suknya vytarta *xeropellina*} R L₆v; stara suknya *fungus ..., invenitur etiam fungus pro veteri panno* (sv. *fungus i. boletus*) R n₄; *abolla est genus vestis senatorie et dr sic quasi a bulla, eo quod undique est bullata* {suknya spągviczamy *vel diplois vel pallium militare*} R a₂; pstra suknya, vystrzigana *pannucia, pannea, vestis aut tunica de diversis pannis abscissa* R y₃v (md; av. *pannucius et hec pannucia dr quedam vestis*); zyelona suknya *prasina vestis seu tunica* R B₁ (mp; av. *prasis vel prasin Grece, Latine dr viride*); ffvtrovana suknya *i. Shuba dupplois, vestis duplicata* R k₄v (md); dwoysta suknya (w oryg. oba wyrazy przekreślone), Shuba, Cabath riczer-sky, Sovyty plaszcz *diplois, duplex vestis ... et est vestis militaris* R k₁; dlu-

ga svknya przez opassanya *demissicia tunica i. longa et demissa, et nulla zona succincta* R i_6v (md); długa suknya do glyozn, rozlyczney barvy *talaris tunica* (bibl.) R H_5 (mp); suknya długa do zyemye *peniculamentum* R z_3v (ml); Shatha vel Suknya na zbroyą *ephestris* R l_1v (ml). Zob. **HAZUKA, KAZUŁA, KIEPIENNIK, KITEL, KOMŻA, KOSZULA, ODZIANIE, ODZIECIE, PEKTORALIK, RUCHO, STOŁA, UBIOR, ŻUPICA.**

SUKNO Lyvnskye sukno *pannus Lugdunensis* R y_3v (md) (por. Słownik 1566, k. E IIIv: *Pannus de Lugdano*, Panno di Lundra, Sukno Lunskie, Lindsch tuch) (o suknie luńskim, czyli z Londynu, zob. M. Wolański, Ceny we Wrocławiu w latach 1506-1618, Wrocław 1996, s. 45); plath sukna vel plathek *pannus ... inde panniculus i. parvus pannus* R y_3v ; sukna postav *stamen, filum tele, sc. orditura* R G_5 ; Szukno robicz *fullo, -are* R P_2v (mg; av. *fullo, -are*); *tondeo, -ere i. capillos secare vel aliud et diminuere et in circuitu corrodere* {vstrzignąć vel i. possyecz ląką vel i. pascere} {postrzigać sukno in tonstrina wpostrzigałnyey} R V_3v ; *tomentum i. stramentum* Syeczka *pro equis vel palea aut pluma, qua culcitre farciuntur vel* Barvicza, czo sukno postrzigałą i. *lana brevis et concisa* R J_5 (md); czo barwvą szukna *offectores, colorum infectores, pannorum coloratores* R x_5 (md). Zob. **ADAMASZEK, AKSAMIENT, AKSAMINT, BARWIC, BISIOR, CUDZOZIEMSKI, CWELICH, CZAMLET, FARBOWAĆ, HARAS, HATŁAS, JADWAB, JEDWAB, KITAJKA, LUŃSKI, PAWŁOKA, PŁOTNO, POSTAWIEC, SUKIENKO, TKAĆ.**

SULEATY 'rodzaj obuwia' *solea, genus calceorum, soleola* dr Suleaty S 145v (por. *solea, genus calceorum* Suleaty, *soleola pluraliter* R G_1v (md); por. też Mu28, s. 155: *Solea*, Suleaty; *Solea lignea, ...*, Trepki). Zob. **BOT, CZOLNEK, KURDWAN, KURP, KURPIEL, PANTOFŁA, PATYNKA, PIŁŚNIANKI, PODESZWARZ, SANDAŁ, SKORZNIA, SOLEATY, TREPKA, TRZEWIK, WSTĘPIEŃ.**

SULNICA 'naczynie do płynów' Sulnycza vel fflyasha, Lagvicza *obba i. lagena, genus est calicis* S 99 (por. Mu28, s. 150: *Obba*, eyn legel, Lagwicá, Sulnicá álbo flássa; por. też Svmnycza, Lagvycza, fflyassha R x_3v). Zob. **ŁAGWICA, SUMNICA.**

[SUM] zob. **SOM** 'ryba'.

[SUMIENIE, SUMNIENIE] zob. **SOMNIENIE.**

SUMNICA 'naczynie do płynów' fflyasshka, Svmnycza *lagena* (bibl.) S 79; Svmnycza, fflasska *lagena* (bibl.) R r_1v ; Svmnycza, Lagvycza, fflyassha *obba* R x_3v . Zob. **SULNICA.**

SURMA ‘instrument muz.’ *tibia i. crus vel dr instrumentum musicum* Svrma S 159; gąssly, Svrma *tibia est quoddam musicum instrumentum, quia primum de cervinis et gruinis tibiis et cruribus hinulorum fieret* (sv. *tybia*) R J₃v. Zob. **GEŚLI**.

SURMNIK ‘grajek’ Svrmyk, piscoek *tibicen, qui canit in tibia* S 159; Svrmyk *tibicen, qui canit cum tibia* R J₃v. Zob. **GĘDZIEC**.

SUROWY – 1) ‘tu prawdopodobnie – kokon gąsienicy jedwabnika, jeszcze nie poddany obróbce’ (por. SP XVIw. sv. Jedwab, t. IX, s. 416; por. też Linde sv. Jedwab’, t. II, s. 261) szvrovy yadvab *volutum* S 173; Szvrovy yadvab *volutum* R L₄ (mp) (BB przejął to hasło ze Słownika z 1532 r.; cytujemy edycję z 1566 r. z dwoma hasłami, k. E IIIv: *Sericum*, Seta, Iedwab’, Seide; *Volutum*, Seta cruda, Suro<wy> iedwab’, Roe seide. Występują one w rozdz. XX pt. *De Speciebus et omni mercantia*, ..., o Zielóch y o wszytkiéy Kupiéy, który zawiera przede wszystkim nazwy egzotycznych przypraw i innych towarów, będących przedmiotem handlu, jak imbir, cynamon, mirra, orzechy, mydło, bawełna itp. W następnym rozdziale, poświęconym m.in. nazwom tkanin, nie ma „jedwabiu”. Słownik miał włoskie źródło (dziełko Mazochiusa z 1510 r.), takie samo jak łac.-włosko-francusko-czesko-niem. słownik pt. *Quinque linguarum utilissimus vocabularius*, Norymberga 1531, gdzie czytamy: *Sericum*, seda, soyse (!), hedbawi, seyden; *Volutum*, seda cruda, soye crue, hedbawi syrowe, rhoe seyden. Występują one w rozdz. XV, zatytułowanym, jak w Słowniku, *De Speciebus* ... Cytowany materiał może przemawiać zarówno za znaczeniem ‘kokon jedwabnika’ dla łac. *volutum*, jak i za znaczeniem ‘przędza jedwabna’. Na poparcie tego ostatniego, ale i znaczenia ‘materiał; szata z jedwabiu’, warto przytoczyć jeszcze *Nomenclator* Artomiusza z 1591 r., w którym w rozdz. XL pt. *De Vestitu*, Von Kleidung, O odzieniu, mamy hasła: *Sericum*, Seyde, Jedwab; *Bombycinum*, Seide von Würmen gespunnen, Surowy iedwab. Przykłady te pokazują, jak trudno dziś ustalić właściwe znaczenie wyrażenia „surowy jedwab” u BB.); – 2) ‘szorstki, może też wilgotny’ podrapacz, Nacyeracz cyalo plothnem szvrovym *frico*, -are i. *unam rem superadducendo exasperare cum alia* R P₂; – 3) ‘świeży, nie gotowany; nie przerobiony; mokry, wilgotny’ Svrovy, Swyezy *crudus*, -a, -um dr *quod non est coctum, quasi non sine sanguine ... et inde per translationem dr homo crudus* {*crudelis, acerbus*} R i₂; *humens* Svrovy aut *quod tenet humorem* R p₂v (ml); – 4) ‘tu – być, stać się silnym, rześkim; wzmacniać się’ *crudeo*, -ere i. *esse vel fieri crudum vel invalescere* {Surovym bycz in carne recentem esse} R N₅ (por.

recento, -are Swyezym bycz *renovari vel denuo recentem fieri* R S₅v (md)).
Zob. **ŚWIEŻY**.

SUSZ ‘suche gałęzie, rozpalka’ *fomes est peccatum vel incitamentum ad aliquid agendum vel lignum aridum* podnyatha, podnyeczenye, *Sussh vel incitabulum ingenii et virtutis* R m₈v (ml); *cremium i. siccamentum lignorum* vyssholcz, *Sussh vel frixorum in patella* skrzeczky, *et etiam quod remanet in patella aridum de carnibus post pinguedinem liquefactam dr cremium, unde propheta: Ossa mea sicut cremium aruerunt* Skrzeczky, Squarek (bibl.; Psalm 101,4) R i₁. Zob. **PRZYSUSZKA, WYSZOLC**.

SUSZA *Susha, Squara, gorączosz uredo* R L₅. Zob. **WIODRO**.

SUSZENIE ‘rodzaj postu’ Suchota, *Sushenye xenophagia* (!) *i. cibus siccus, sicca comestio vel abstinencia ciborum humentium* (sv. *xerophagus*) R L₆v.

[**SUSZONY**] zob. **USUSZONY, WYSUSZONY**.

[**SUSZYĆ**] zob. **WYSUSZYĆ**.

SUTEK anat. *Sutek mamma* S 86; *suthek papille sunt extremitates uberrum, seu capita, quas puer sugit* (sv. *mamma*) S 86; Brodawka cziczkowa, *Svthek papilla* R y₄. Zob. **CYCEK, MAMMA, WYMIĘ**.

SWACHNA ‘swatka; druhna’ *Swachna pronuba, que preest nupciis ex parte mulieris* SN 252; *Swachna pronuba* R B₅v; *Swachna nuba, muliercula* R x₂v (md) (por. *Swaszka* S 99); *drvchna, Swachna paranympa i. pronuba, que viro nympham iungit* R y₅. Zob. **DRUŻKA, SWASZKA, SWAT**.

SWADLIWY, SWADZIĆ SIĘ zob. **ZWADLIWY, ZWADZIĆ SIĘ**.

SWADZIEBNIK ‘uczesnik wesela, uroczystości, współbiednik’ *Swadzyebnyczi connubiales* S 34; *swadzyebnyczy connubiales* R h₃v (mg); *swathovye, Swadzyebnyczy connubiatores* R h₃v (md); *swadzyebnyczi, godvyący convictores* R h₅ (md).

SWADZIEBNY ‘weselny’ *swadzyebne dari sponsalia* R G₄v (ml); *Swadzyebne dari sponsalitia largitas dr quod dat sponsus sponse* R G₄v.

SWADŹBA – 1) ‘ślub, wesele’ *Szwadzba nuptie, viri et mulieris legitima coniunctio* R x₃v; *Swadzba connubium i. matrimonium* R h₃v (mg); – 2) ‘tu – ogłoszenie lub obrzęd uroczystych zaręczyn’ *vivolana szwadzba bannitum convivium* S 17v; *vyvolana swadzba bannitum convivium* R d₆ (mp). Zob. **GODY, MAŁŻEŃSTWO, ODPROWADZINY, PRZEWABA**.

SWAK – 1) ‘krewny lub powinowaty, np. szwagier’ *Swak affinis dr cognatus vel propinquus uxoris vel mariti vel qui est de genere* (Erz: „gente”) *patris aut matris* SN 252 i RN Iv; *przirodzony, Swak cognatus* S 29v; *przy-*

rodzony, Blyssky, Swak, Cyesz *cognatus* R g₁; własny swak, dzyevyerz *sororius i. sororis maritus aut consanguinee, sororis vir non habet nomen speciale nec uxoris frater ... , quod autem dr tamen gener* (Erz czyta: „*cum quidem autem dr tamen gener*” – i tu daje odpowiednik pol. „syestrzenyecz”), *qui dr tamen a quibusdam sororius syestrzenyecz* SN 252; *rivalis dr qui habet sororem germanam patris mei in uxorem Swak, vel dr ille, qui eandem amicam mecum amat* RN II; swakovy <viri> *extranei* SN 252v; – 2) ‘rywal’ *rivalis, qui habet uxorem germanam patris mei vel qui eandem mecum amat* Szwak SN 252; *rivales dicuntur illi, qui eandem habent amicam communem, quia* (Erz: „*qui*”) *quasi de uno rivo i. de uno amore bibunt* Swakovy S 133; *rivales dicuntur illi, qui eandem habent amicam communem, quia quasi de uno rivo i. de uno amore bibunt* {Swatovy, Swakovy *unius amasie*} (sv. *rivalis*) R D₃ (por. Cervus: w różnych edycjach słownika Tucholczyka występują postacie „swat” lub „swak” i „swatowstwo” lub „swakowstwo”); Swakovy *corrivales dicuntur, qui eandem amicam habent* S 36v; Swakovy, swatovy *corrivales dicuntur, qui eandem amicam habent* (sv. *corrivalis*) R h₆ (por. Cervus). Zob. **BLISKI, CIEŚĆ 1., SIESTRZENIEC, SZURZA, ŚWIEKIER, ZIEĆ.**

SWAKOWSTWO ‘rywalizacja w miłości’ Swakowszthwo *rivalitas, inter amasios emulacio* SN 252; Swakowstvo *rivalitas dr inter amasios emulacio* RN II (por. Cervus).

SWAR ‘spór; szyderstwo’ szwar *contencio, cavillacio* S 25 (av. *cavilla*); *cavilla dr a caveo, et est lignum, quod inseritur foraminibus ad modum clavi ... , invenitur etiam cavilla pro rixa, cavillatione, contentione* Swar {*cavillacio i. serraculum* (?) – zapis niewyraźny; por. zamek, Clodka *sera dr firmatura ostii, ut lignum vel ferrea sera* S 142v), *fallacia, dolus, irrisio iocosa*} R f₅v; swar, *zvada rixa* R D₃; *concertacio* Swar, Swarzenye, *i. contencio* R h₂ (mp); Swar *concertacio* R h₂ (mp); *valka, rostyrk, swar guerra i. bellum* R o₂ (md). Zob. **WSPORA.**

SWARLIWY ‘tu – o Belialu, biblijnym demonie zła’ Swarlyvy *Belial* {*diabolus, apostata, prevaricator*} (bibl.) R d₁v.

SWARZENIE ‘spieranie się, zwada; szydzenie’ *concertacio* Swar, Swarzenye, *i. contencio* R h₂ (mp). Zob. **ZWADA.**

SWARZYĆ (SIE) ‘kłócić się; bić się’ bytwą myecz, *zwadzicz syą, swarzicz, bycz syą certo,-are* R M₈; *przczacz syą, Swarzicz, praczovacz* (! – może zam. „prawować” – por. *pravovacz syą, Dopyracz contendo,-ere* S 216), *dopyracz, wspyracz contendo,-ere* R N₃v (mg); *swarzicz syą con-*

certo,-ari R N₂ (mg); *iurgo*,-are {*contendere*} Swarzicz, zwadzić syą R Q₃.
Zob. **USWARZYĆ**.

SWASZKA ‘swatka, drużna’ Swaszka *nuba* S 99 (por. Swachna *nuba*, *muliercula* R x₂v (md)). Zob. **DRUCHNA**, **DRUŻKA**, **SWACHNA**.

SWAT – 1) ‘swat, družba’ Swath *connubiator* S 34; Swath *connubus* (sv. *connubium*) S 34; Swat *connubus*, *connubiator* R h₃v (mg); Swath *pronubus sicut et hic paranympus* (sv. *pronuba*) R B₃v; družba, dzyevoslamb, Swath *paranympus* (sv. *paranympa*) R y₅; swathovye, Swadzyebnyczy *connubiatore*s R h₃v (md); – 2) ‘rywal’ *rivales dicuntur illi, qui eandem habent amicam communem, quia quasi de uno rivo i. de uno amore bibunt* {Swatovye, Swakovye *unius amasie*} (sv. *rivalis*) R D₃ (por. Cervus: w różnych edycjach słownika Tucholczyka występują postacie „swat” lub „swak” i „swatowstwo” lub „swakowstwo”); Swakovye, swatovye *corrivales dicuntur, qui eandem amicam habent* (sv. *corrivalis*) R h₆ (por. Cervus). Zob. **DRUŻBA**, **SWADZIEBNIK**, **SWAK**.

[**SWAWOLNIE**, **SWAWOLNY**] zob. **SWOWOLNIE**, **SWOWOLNY**.

SWĄD ‘odór, zapach, np. spalenizny’ Swanth (!) *nidor i. odor ex coctis eduliis, sed proprie ex assatis* S 98; Swąd *nidor i. odor* {putor} *et proprie assatorum* R x₁; *metis dr quilibet locus de se fetorem Szwałd emittens* {vel est purgamentum cere Vąza} R t₅v. Zob. **WĄZA**.

SWĘDZIĆ ‘wydzielać zapach, zwłaszcza spalenizny’ swąndzicz *nideo*,-ere ... *est redolere et proprie dr de carne assata* R R₁.

[**SWICA**, **SWYCA** (?)] zob. **SZWICA** ‘miasto w Szwajcarii’.

SWOJ ‘swój’ *composita pronomina* składane, *ut egomet ya szam, tuimet cyebye samego, suimet swoy sam, sibimet sobye sam etc., vide in Polonico Donato plura* R h₂ (md; av. *composicio*); – gleytownyk, nayemnyk swego domv *conductor* R h₃ (md); nayem, naymovanye swego domv *locacio domus* R s₁v (ml); nye doydv (3. plur. futuri) do szrodkv dny swoich abo zyvota swego *non dimidiabunt dies suos* (bibl.) R O₂v (md; av. *dimidio*,-are); po-byli swe nyepriacyelye (!) *in cede versati sunt* (bibl.) R f₆v (md; av. *cedes*); doszicz ma dzyen na pracy szvey *sufficit diei malicia sua* (bibl.) S 153v; dosicz ma dzyen na swej pracy *sufficit diei malicia sua* (bibl.) R H₃ (mp; av. *sufficiencia*); dosicz ma dzyen na swej pracy *sufficit diei malicia sua* (bibl.) R V₁ (md; av. *sufficio*,-ere); vrząndzicz kogo na swą robotą vel naiącz syą, robicz komv *locare personam* R s₁v (ml). Zob. **MOJ**, **NASZ**, **TWOJ**.

SWOWOLNIE ‘samowolnie’ vpornye, Svovolnye *temere facere* R H₆ (mp). Zob. **KRNĄBNIE**, **NIEPOWOLNIE**, **ŚWIEBODNIE**, **WSPORNIE**.

SWOWOLNY ‘swawolny, rozpustny’ Swovolny, rozpusthny *effrenis et effrenus in eodem sensu i. sine freno* R k₆. Zob. **BUJNY**, **NIECZYSTY**, **NIERZĄDNY**.

[**SY** – tak Erz; zob. **SI**, **HORZ**].

[**SYCIĆ**] zob. **NASYCIĆ**.

SYGNET ‘sygnet; pieczęć’ Signeth, pyeczāncz *sigillum* R F₆ (mg); Signeth *sigillum dimi. a signum dr signum anuli et illud, quod fit in cera litterarum, signum est sigillum* R F₆; Sygneth *simbolus, anulus notarum, signum litterarum* R F₆v (md); Signethem *zatworzicz signo,-are* R F₆ (mp; av. *sigillum*); signetem *zatvorzicz signo,-are* R T₆ (mp). Zob. **CECH**, **NACECHOWAĆ**, **ZNAMIE**.

SYGNOWAĆ gryffką signovac *stilo,-are i. stilo aptare vel designare* R T₇v.

SYLABA gram. konczone silabi *terminaciones* R J₁ (mp) (por. literi konczone *littere terminales, ut a.p.S. etc.* R J₁ (mp; av. *terminaciones*)). Zob. **LITERA**, **KOŃCZONY**.

SYMFONAŁ ‘instrument muz.’ Symphonal *symphonia ... dr quodam instrumentum propter consonantiam vocum* R F₇v. Zob. **ORGANNY**, **PISZCZALKĄ**.

SYN własnego oicza abo czudzego szyn *filius naturalis, vel i. legitimus* SN 251; własnego oicza abo czudzego oicza szyn *naturalis filius ... i. ex legitima matre vel ex concubina natus* RN Iv (por. Mu28, s. 168: własnego łoża albo cudzego syn). Zob. **BASTARD**, **BĘKARD**, **WYLEGANIEC**.

SYNACZEK ‘synek; chrześniak’ szynaczek *filiolus i. parvus filius de sacro fonte levatus* S 58v; *filiolus i. parvus filius vel quem de sacro fonte levamus* szynaczek R m₇.

SYNOGARDLICA (lub **SINOGARDLICA**) zool. ‘ptak’ Synogardlicza *turtur a sono vocis nomen habet, genus avis est* R K₁v. Zob. **PTAK**.

SYNOWICA ‘bliska krewna, córka brata; pasierbica?’ *filiastrix, fratris filia, mihi est* Szynovicza SN 251; *filiastrix vel filiastris est fratris filia* Szynovicza RN I (por. pasyrzicza *filiastrix i. privigna* (sv. *filiaster*) R m₇); *filiastrix eciām dr privigna vel* Szynovicza SN 252; *filiastrix i. Ssynovicza* RN Iv; *neptis est filia mee filie* wnączka, *vel que ex filio meo nata est, nepticula dictum, vel* Szynovicza SN 251v; *neptis est filia mee filie, nepticula, que ex filio meo nata est* wnączka *vel* Synovicza *secundum aliquos sic vocatur* RN Iv. Zob. **PASIRZBICA**.

SYNOWIEC ‘bliski krewny, syn brata; pasierb?’ *filiaster, fratris filius, est mihi* Szynovyecz SN 251; *filiaster i. filius fratris, est mihi* Szynovyecz

RN I; *nepos est filius ex meo filio vel ex mea filia natus* Wnąnk aut wnvk, i. *filius filii mei, nepos eciam accipitur pro filio fratris vel filio sororis* szynovycz SN 251v; *nepos dr filius ex meo filio vel ex mea filia natus, i. filius mei filii* wnąk vel wnuk, *nepos eciam dr filius fratris vel sororis* Synovycz, *quasi natus post filium vel filiam* RN Iv; *filiaster est filius ex alio coniuge genitus, non ex eo, quem modo mulier habet, qui idem est qui privignus vel* Szynovycz SN 252; *filiaster i. privignus i. filius ex alio coniuge genitus, non ex eo, quem modo habet mulier vel eciam dr* Synovycz RN Iv; *consobrinus i. cognatus vel est avunculi mei vel matertere mee filius, secundum aliquos* Szynovycz vocatur, *vel filius sororis matris mee* wyeczny abo cyotczany brat RN Iv. Zob. **PASIRZB, POTOMEK, SIESTRZENIEC.**

[**SYPAĆ**] zob. **OSYPAĆ, POSYPAĆ, ROZSYPAĆ.**

SYPIEŃ ‘naczynie do przesypywania lub przelewania, nabierka’ Szypyen, Nalyewka *hausorium* S 67; Szypyen, Nalewka *hauritorium vel hausorium ... instrumentum hauriendi* R o₂v; *nimbus eciam i.* Szypyen S 98; Szypyen *nimbus* S 98; Szypyen, nalyewka *capula* R f₂v (md); *nimbus ... item est fasciola transversa ex auro insuta in lintheo, quod est in fronte feminarum {pro ornatu Chomlya vel nalyewka vel Szypyen, quo funditur aqua in vas}* R x₁; *fundibulum Szypyen seu hausorium nalyewka* R n₄ (mg); *cuppula mense przystawka vel i.* Szypyen R i₃v (ml).

SYR ‘ser’ szyr *caseus* S 23v; Cobyly szyr *hippace i. caseus equinus* S 69 i R o₅v (md); tworzydło na szyry *foscella* S 60. Zob. **MAŁDRZYK, TWAROG.**

SYREK ‘serek’ maldrzyk, Syrek *formella dr parvus caseus* (bibl.) R n₁.

SYRWATKA ‘serwatka’ *serum* Syrathka *vel extrema pars diei vyczor* R F₄ (mg). Zob. **CZYSZCZAN, KAPALICA.**

SYRZYSKO ‘serzysko, środek przyspieszający zsiadanie się mleka; podpuszczka’ Szyrzisko *coagulum dr illud, quod ponitur in lacte, ut coaguletur et hoc est substantia lactis in stomacho vituli aut leporis coagulata et quicquid densat dr coagulum* S 29; *coagulum i. illud, quod ponitur in lacte, ut coaguletur {vel est hoc, quod densat} {szyrzysko strunnum (?), strignon, conserva}* R g₆v; *lactes, pars intestinorum in piscibus* Mlyecz *vel i. coagulum* Szyrzysko R r₁v (ml). Zob. **MLEKO, ZSIADŁY.**

SYSEK (?) zool. ‘ptak’ (może pomyłka zam. „siwek”, „łysek” lub „zysek” ?) Sissek *cinerica, avis, que est cinerei coloris* RN IV (J. Strutyński, Polskie nazwy ptaków krajowych, Wrocław 1972, na s. 50 i 130 ma: „sys” i „zys” ‘orzeł’, natomiast Lactifer z 1511 r., *Liber IX*, podaje podobny do

BB tekst łaciński: *Cinerea est avis cinereum habens colorem*, z czeskim odpowiednikiem – Podleeska. Por. też nazwę „sysek” z Mamstp, cz. I, s. 34 z Księgi Kapłańskiej 11,30: *Camalion sissek* (sysek) *qui aere viuit*. O trudnościach z tłumaczeniem nazw zool. świadczy m.in. przekład tego wersetu pióra Tomasza ze Zbrudzewa z 1549 r.: „Gronostaj, kamaleon – kruk powietrzny {*vel* ryś} (*bohemice* sysel), krzeczek ...” – cytujemy za: I. Kwilecka, *Brulion przekładu pierwszych trzech ksiąg Biblii pióra Tomasza ze Zbrudzewa ...*, Wrocław 1971, s. 245). Zob. **KRZECZEK, PTAK**.

SYTY *satur i. saturatus, cibo plenus vel repletus* {*Sythy fecundus, abundans, vide Calepi*} R E₃; *Syti, tlusty arvinosus i. crassus* (sv. *arvina*) R d₁. Zob. **NASYCONY**.

SZABLA *szablya framea, gladius ex utraque parte acutus, spata, romphea* (bibl.) S 60v; *Shablya framea est gladius ex utraque parte acutus ..., idem est et spata {lancea} et romphea ..., unde propheta: Erue a framea, Deus, animam meam ..., item framea multas alias significationes habet, que possunt haberi per hos versus: Framea, vindicta, rokus, ensis, lancea dicta, framea, mors anime, Deus hic defendat ab hac {Psalmus (21,21): Erue a framea, Deus, (Psalm 34,3): Effunde frameam i. Dei (?) vindictam} {framea eciam i. rokus, pena}* (bibl.) R n₂; *Shablya spata i. gladius longus ex utraque parte acutus, romphea idem* (sv. *spatatus*) S 147; *Shablya, Myecz spata, gladius est longus ex utraque parte acutus* R G₃; *Shablyą są opassacz spato,-ari i. spata armari* R T₇ (md). Zob. **DEKA 2., KINŻAŁ, KONCERZ, NOŻ, SZARSZON, TYLEC**.

SZACH ‘ozdobny element obramowania, np. szaty’ *Bram, Shach peristomium i. ora, que tunice talari vel assuebatur vel texebatur in circuitu* R z₅ (mp). Zob. **BRAMOWANIE**.

SZACHOWANY ‘ozdobny, bramowany, wyszywany – np. o szacie’ *nacraszany, vysshivany, Shachovany, Barvyony, vypravyony, vgladzony, vcyoszany polimitus* R A₄v (ml); *przesshyvana, nacrappyana, Shachovana polimita res* R S₁ (mp); *przesshyvane, nacrappyane, Shachovane, Postawczeve abo axamynthne* (‘suknie?’ – Nom. plur.?) *polimita vestis* (bibl.) R A₄v (md; av. *polymita*).

SZACHTA ‘latryna, kloaka, dół; dolne pomieszczenie’ (zob. *Bohemizmy*, s. 355) *vodny secret, Shachta cloaca est quelibet fossa, ad quam sordes defluunt i. stercora* S 29; *vodny secret, Shachta cloaca dr quelibet fossa, ad quam sordes defluunt* R g₆v (por. *Mym28*, k. 30); *Secret, Shachta latrina est privatus secessus, sc. cloaca* R r₃; *Gnoyne myesscze, Shachta*

sterquilinum ... , locus plenus stercore R G₅v; *Shachta spidromum, locus post domum secretus, sicut ad requisita nature, item dr hypodromus* R G₄; *Shachta fratellum* R P₂ (mh; av. *frateo,-ere i. sordere {stercoribus}*); *poboy, Shachty tristega* (bibl.) R J₈ (md; av. *tristegum dr locus tricameratus, unde in edificatione arce, ubi nos dicimus: Cenacula et tristega facies in ea, habet alia translatio: bicamerata et tricamerata {camera}*}). Zob. **TAJNY, WYCHOD.**

SZACHY ‘gra’ *latrones et latrunculi eciam i. calculi, scaci, Szachy, ludus latruncularius* S 80; *latrones vel scacorum ludi Shachy, latruncularius ludus, sc. scacorum* R r₃ (mp) (por. Mu28, s. 190). Zob. **KARTA, KOSTKA.**

SZACOWAĆ ‘oceniać, wyceniać, obliczać’ *Shaczovacz extimo,-are est alicuius rei certum precium dare, i. taxare vel certum precium diffinire, determinare* S 54v; *szhaczovacz extimo,-are i. putare, ex mente sic habere, appreciari, taxare vel certum precium rei dare, diffinire, determinare* S 220v; *shaczovacz, rozeznacz extimo,-are i. appreciari vel putare ..., vel extimare est precium alicuius rei certum dare et est idem, quod taxare vel certum precium diffinire et determinare* R O₇; *Shaczovacz taxo,-are {determinare, nominare}* R V₂v.

SZACOWANIE ‘ocena, wycena, obliczanie’ *Shaczovanye taxatio {taxa}* R H₅v (por. łac. dopisek w R H₅v (ml): *taxacio i. quantitas determinata* – bez odpowiednika pol.) (por. Lactifer: *Taxacio id est quantitatis determinacio* Vłożenij pokud czo ma byti, Ssaczowaniye); *extimacio Shaczovanye appreciatio, ex mente sic habere, reputacio, taxacio rei in emcione et vendicione* R m₁v (md). Zob. **BEZ, MIARA.**

SZACUJĄCY (Erz sv. **SZACOWAĆ**) ‘tu – o wrodzonej inteligencji, przebiegłości, np. u lisa’ *Rosmyslyayacza, Shhaczviayacza, rozeznayaiyacza estimativa vis* S 52; *Rozmyslaiyacza, rozeznayaiyacza syla, Shaczvyayacza estimativa vis anime dr, qua dicimus sagacitatem esse in brutis, ut in vulpe sagacitas* R l₄ (mp). Zob. **ROZEZNAWAJĄCY, ROZMYŚLAJĄCY, SIŁA.**

SZACUNEK ‘oszacowanie, wycena’ *taxa Shaczvnek, precium rei, que venditur i. quantitas determinata* R h₅v (md). Zob. **SZACOWAĆ, SZACOWANIE.**

SZACUNK ‘oszacowanie, wycena’ *taxa Saczvnk, taxacio i. quantitas determinata* R H₅v (ml).

SZAFARZ *bozy shaffarz, davacz dives Dei* R k₂ (mp); *Shaffarz expeditor* S 54v i R m₁ (mp); *Shaffarz obsonator, <obsona>trix, qui vel que emit*

obsonia et coquo ad coquendum tradit S 100 (por. Mu28, s. 157); Shaffarz *cuchenny obsonator pro coquina emit* R x_4 (mp); *economus i.* Shaffarz R p_3 (mp; av. *iconomus vel potius economus* gospodarz); Szhaffarz *dispensator ... dr cui creditur administratio pecuniarum* R k_2 ; Shaffarz *administrator* R b_1 i R b_1 (ml; av. *administracio*). Zob. **GOSPODARZ**, **SZAFOWAĆ**.

SZAFKA ‘naczynie lub szafka, np. na komunikanty’ szhawka *cimborium* S 28; shawka *cimborium* R g_3v (ml); Shaffka *cimborium* R g_3v (md); Shaffka *cimborium* R M_8 (mg; av. *cibo,-are*); Shawka *ciborium, quoddam vas ad cibos deferendos {vel ubi servatur eucaristia}* R g_2v .

SZAFLICZEK ‘naczynie, miseczka’ shafliczek *podium* S 118; Shafliczek *podium* R A_4v (ml) (por. Mu28, s. 136). Zob. **KRZYNOW**, **MISA**, **MISKA**, **NIECKI**, **TALERZ**, **WIADERKO**.

SZAFLIK ‘naczynie, miska’ Shafflik *podium* S 118; *podium eciam i.* Shafflyk, *vide Calepi* R A_4v (ml) (por. Mu28, s. 136); Shafflyk *tervis, vas, in quo pedes lavantur* R J_1v (ml); Myednycza, ffasska, Shafflyk *pelvis, vas ubi pedes lavantur* (bibl.) R z_3 ; Shafflyk, ffasska, vanna (? – może wyraz łac.) *ciminile, vas aquaticum ad abluendas manus* R g_3v . Zob. **HANDEFAS**, **LAWATARZ**, **UMYWADŁO**.

SZAFOWAĆ podacz, szhaffovacz {*in tutelam et fidem ducere*}, przyczynycz są, polyecicz, poruczicz, zwyercicz *commendo,-are i. tradere, committere vel laudare, magnificare, extollere* R N_1 . Zob. **SZAFARZ**.

SZAFOWANIE Szhaffovanye *administracio* R b_1 (ml; av. *administrator*); *administracio i.* shaffovanye R b_1 (ml); shafovanye, zle pozyvanye rze czy *abusus i. perversus usus* R a_2v ; popuszczenie, Shaffovanye, Rozdavanye, sfolgovanye, obelzenye, Rozvyżazanye *dispensatio est iuris communis provida relaxatio utilitate seu necessitate pensata {iuris declaracio} {divisio, distribucio}* R k_2 . Zob. **POŻYWANIE**, **SZAFARZ**.

SZAK (?) zob. **SAK** ‘sieć na ryby’.

[**SZALAĆ** ?] ‘szaleć’ zob. **SZALAJĄCY**.

SZALAJĄCY ‘szalejący’ Napoly szhalyayączi abo myslyący *phanaticus i. lunaticus, insanus vel dr custos Phani seu templi, sacerdos, vel qui futura canit, cui fantasmata et imagines varie apparent* S 113 (por. Mu28, s. 72). Zob. **OSZALAŁY**, **OSZELAŁY**, **SZALONY**, **SZELEJĄCY**, **WARTOGŁOW**, **WŚCIEKŁY**.

SZALE (Erz objaśnia: „l.mn. z niem. Schale, miseczki u wagi, waga”) Shalye *lances dicuntur scutelle de libra pendentes* (sv. *lanx*) S 79; Shalye *lances sunt scutelle de libra pendentes et hinc lanx ponitur quandoque pro*

libra {statera} (sv. *lanx*) R r_2 ; *vazna mysza*, *Szhalye bilanx* S 19v; *bilanx i. libra, statera* *vazna mysska a bis et lanx, quasi habens duas lances* *szhale* R e_1 ; *vaga statera, pondus vel dr trutina, sc. partica ex transverso in libra posita* *Szhale* S 149v; *Shalye trutina i. statera* R J_8 v; *balancia i. lanx, statera, scutella eius* *Shalye* R d_5 v (mg). Zob. **MISA, PŁASKI, WAGA.**

[**SZALEĆ**] zob. **OSZALEĆ, SZELEĆ.**

SZALEŃSTWO *Salyenstwo frenesis, frenitis i. rabies* S 60v; *Shalenstwo frenesis {frenitis}, ipsa rabies ... frenesis dr ab impedimento mentis* R n_2 v.

SZALONOŚĆ *Shalyonosc phrenitis seu frenesis dr morbus ledens mentem, insaniam, furorem quasi faciens, i. disturbacio mentis* S 114v.

SZALONY *Szhalony, wscyecly* (Erz w części łac.-pol. bł.: „szhalony i wscyecly”; BB spójnik „i” zapisuje zawsze przez „y”) *insanus dr amens, furiosus* S 75; *Shalony insanus* S 75 (mp); *insanus i. non sanus* *nyezdrovy, amens vel furiosus* *wscyecly*, *Shalony {contenciosus}* R p_8 ; *glupy, shalony ablas dr stultus, insipiens* R a_2 ; *szalony phreneticus* (sv. *phrenitis*) S 114v. Zob. **OSZALAŁY, OSZELAŁY, SZALAJĄCY, SZELEJĄCY, WARTOGŁOW.**

SZAŁSZA (lub **SALSA, SALSZA, SAŁSZA, SZAŁSA**) ‘sos; sałata’ *Shalsha intritum* S 76; *Shalsha intritum, cibus in mortario tritus vel calx non macerata, vide Calepi* R q_2 v (md) (por. Mu28, s. 162: *Intritum*, *Salsze*, *Ssalssa*, w rozdz. *De Cibi generibus*); *Shalsha aciletum, intritum* R a_3 v (md); *acetaria* *ogrodne chvarsty i. olera vel Salatha*, *Shalsha* R a_3 v (ml). Zob. **SALSERKA, SAŁATA.**

[**SZANOWAĆ**] zob. **SZONOWAĆ.**

SZARADNY ‘szkaradny, brzydki’ *Sharadny, zadny deformis* S 39v; *Sharadny, Sprossny illex, qui ducit aliquem in fraudem {illix}* R p_4 . Zob. **BRZYDKI, MIRZIONY, OSZPACONY, OŻADZONY, PLUGAWY, SKARADY, ŻADNY.**

SZARŁAT ‘szkarłat, kosztowna, czerwona tkanina lub szata’ *Sharlath rubicundium, scarletum* S 133v; *Sharlath rubicundium i. scarletum* R D_3 v (md); *Szharlath scaltatum* S 138; *Sharlath scaltatum* R E_3 v (md); *Sarlath quisquiliata vestis* S 128v; *Sharlath quisquiliata vestis* R C_4 (mg) (por. Mu28, s. 153 i Mym28, k. 31). Zob. **ADAMASZEK, AKSAMIENT, AKSAMINT, CWELICH, CZAMLET, HARAS, HATŁAS, JADWAB, JEDWAB, KITAJKA, PAWŁOKA, PŁOTNO, POSTAWIEC, SUKNO.**

SZARSZON ‘miecz’ *Sharshon biceps dr gladius ex utraque parte scindens* R d_8 v. Zob. **DEKA 2., KINŻAŁ, KONCERZ, MIECZ, SZABLA, TYLEC.**

SZART (Erz: „czeskie šart, niem. Scherf, pieniędzy”) Szharth *quadrans i. nummus* (bibl.) S 127v; Sharth *quadrans i. quarta pars numi* (bibl.) R C₂. Zob. **GROSZ**, **GRZYWNA**, **HALERZ**, **KRAJCAR**, **KWARTNIK**, **MONETA**, **MYNCA**, **NOBEL**, **NUBEL**, **ORT**, **PIENIĄDZ**, **PÓLGROSZEK**, **SZELAĞ**, **ZŁOTY**.

SZARWARK ‘obowiązkowa praca chłopów dla pana’ grabarka, Sharvark *communis labor* R h₁v (md) (por. Cervus); *angarie in plurali sunt personalia servitia sharvarky seu opera, que quis in persona sua implere cogitur ..., sed angaria dr compulsio vel iniusta exactio* zacyąg, vdrączyne, Sharvarg R b₈v. Zob. **TŁOKA**.

SZATA Shatha *vestis* S 169v; odzyanye, Shatha *vestis* R K₆; Shata *dzyana vestis acu picta* S 169v; Shata *dzyana vestis acupicta* R K₆ (mg); Szhata na zbroyą *ephestris* S 49v; Shatha *vel* Suknya na zbroyą *ephestris* R l₁v (ml); rzymska szata jako płaszcz *toga* S 160; kythel, Rzymska Shata jako płaszcz, Cechel (!) *toga* R J₅; Cnap, wyprawnyk shath {*seu pannorum*}, ffarbyerz *fullo* R n₃v; wyprawnyk Szhath *fullo, qui pannos parat et candidat, decorator* S 61v; czo ssathy viprawgye (!) *fullo, qui pannos parat knap vel qui excandidat vel i. lavandarius, decorator dr* S 61v; ffarbovacz {*candido,-are*}, wypravyacz shati *fullo,-are* R P₂v; *interpolo,-are* {*veteres vestes renovare* wypravicz shaty} R Q₂; czo ssathy vipravya *interpolator, qui reformat veteres vestes et renovat* S 76; czo szhaty vipravya *interpolator, <interpolat>rix* R q₂v (ml) (por. Mu28, s. 184); gdzye sshaty chovayą *vestiarium, locus, ubi vestes reponuntur aut induuntur* S 169; Szcothka czo szhaty vicyeraią *muscarium setaceum* S 95; Szcothka czo shaty vicyeraią *muscarium setaceum* R v₃v (ml); sshczotka czo sshaty vicyeraią *setaceum muscarium* R F₅ (mp) (por. Mu28, s. 148). Zob. **CZECHEŁ**, **HAZUKA**, **KABAT**, **KAZUŁA**, **KIEPIENNIK**, **KITLIK**, **KOMŻA**, **KOSZULA**, **ODZIANIE**, **ODZIECIE**, **PEKTORALIK**, **RUCHO**, **STOŁA**, **SUKNIA**, **UBIOR**, **ŻUPICA**.

SZCIE ‘chodzenie’ zob. **ŚCIE**.

SZCZĄĆ ‘oddawać mocz’ Sci (!) *pissa* (imperativus praesentis activi od *pisso,-are*) S 116v (av. *piscaria*) (por. Słownik; Erz: „szczy ... tryb rozkazu-jący”). Zob. **NIESZCZANKA**.

SZCZAK – 1) ‘urynał, nocnik’ Szczak *scaphium ... dr genus vasis ad turpes usus aptum, sc. ad requisita nature, ut ad mingendum* S 138; Shczak, vrynal *scaphium ... genus vasis ad turpes usus aptum, sc. ad requisita nature, sc. vas ad mingendum* R E₃v; Szczak *matula, matella, matellio* S 87v; ma-

telio Szczak abo Srak, vrynal *scaphium idem* R t₁v (ml) (por. Mu28, s. 149); vrynal, Szczak *minsatorium, locus vel vas ad mingendum, sc. quod recipit urinam, minsaterium idem* R t₆v; – 2) anat. ‘pęcherz moczowy?’ *vesica, quasi vas aque dr quoddam intestinum, ubi colligitur urina {vensica Shczak}* R K₅v (por. Mu28, roz. *De etatibus et partibus hominis*, s. 56: *Vesica ...*, Pęchyrz, *Vensica idem*). Zob. **NIESZCZANKA, PĘCHERZ, PĘCHYRZ**.

[**SZCZAPA**] zob. **SZCZEPA** ‘drewno’.

SZCZAW bot. szczaw *acetosa, herba quedam* R a₃v. Zob. **SALATA**.

SZCZEBEL *scalare, lignum ex transverso in scala positum, quod et hoc interscalare dr {Szebel, scale sunt szeblye} (sv. scala) R E₃v; Szeblye drabyny interscalare est lignum ex transverso in scala positum R q₂v; gradus dr illud per quod ascenditur ad altare vel ad pulpitem vel ad alium locum wschod, Crok, {Szeblye in scala}, wstopyen R o₁. Zob. **DRAB’, DRABINA, STEPIEŃ, STOPIEŃ, WSTOPIEŃ**.*

SZCZEBIOTAĆ ‘o głosie ludzi lub ptaków’ *szebyotacz garrio,-ire i. verbosari, gaudere, blandiri, iocari, multa verba dicere* S 222; *Szebyotacz garrio,-ire* SN 257 (sv. *Voces animalium et volatiliū*); *szebyotacz minurio,-ire i. minutim cantare et est omnium minutissimarum avicularum* R Q₇v. Zob. **RZEGOTAĆ, SOJKA, ŚWIEKOTLIWY**.

SZCZEBIOTANIE ‘głos ptaków’ *szebyotanye ptakow augor* R d₃v (md); *ptashe szebbyotanye augor* RN Vv; *Voces ... avium dr augor szebbyotanye* RN Vv.

SZCZEBRZUCH ‘sprzęty domowe, naczynia’ domovy grath, *Szebrzuch, statky domove supellex i. substantia, facultas et omne ornamentum domus et omnia instrumenta, utensile* S 154; *domove graty, Szebrzuch supellex dr substantia vel facultas et omne instrumentum et ornamentum domus* R H₃v; *szebrzuch utensilis i. ad utendum aptus vel necessarius* R L₅v. Zob. **GRAT, HERGWET, SPRZĘT, STATEK**.

SZCZECINA *szczeczyna seta* R F₅. Zob. **SZCZOTKA**.

SZCZECINKA *szczeczynka setula* R F₅ (mp; av. *setosus i. pilosus*).

SZCZEKAĆ *canis latrat* Szeka RN V (por. łac. hasło w S 257: *canum gaulare, latrare* – bez odpowiednika pol.; por. też: *gaulare, latrare et est proprie canum* – bez odpowiednika pol. (sv. *grunio,-ire*) R P₄).

SZCZENIE *Szczenią catellus, dimi. a catulus* R f₅; *tirunculus canis Szczenią vel di<minutivum> a tirus* R J₄ (mp). Zob. **PIES, SUCZKA**.

SZCZEP *Szczep plantale, planta idem* S 117; *planta dr olus, quod plantatur et ramus arborum, qui inseritur {Szczep plantale}* (sv. *plan-*

ta) R A₃. Zob. **GAŁĄZKA**, **LATOROŚL**, **PŁONKA**, **ROSZCZKA**, **SZCZĘPIĆ**.

SZCZĘPA ‘szczapa, drewno’ Szczepane drwa, Ssyekane, wsczepy zrambyone *concisa ligna* R h₂v (ml).

SZCZĘPAĆ ‘rozszczeniać, łamać, ciąć’ szczepacz, roszczepicz *findo*, -ere i. *scindere* S 221; szczepacz drwa *findo*, -ere R P₁; Szczepacz drwa *diffindo*, -ere R O₂v. Zob. **NASZCZĘPAĆ**, **PORĄBIĆ**, **RĄBIĆ**, **ROZSZCZĘPIĆ**.

SZCZĘPIANIE ‘rozszczeniać, łamanie, cięcie’ Szczepanye drew, sssyekane *concisio* R h₂v. Zob. **NASIEKANIE**, **ROZSIEKANIE**, **SIEKANIE**.

SZCZĘPIANY ‘rozszczeniać, złamany, cięty’ Szczepane drwa, Ssyekane, wsczepy zrambyone *concisa ligna* R h₂v (ml). Zob. **ROZSZCZĘPIONY**.

SZCZĘPIĆ plodzić, Sadzić, Szczepić *planto*, -are R S₁; *consero*, -ere i. *plantare*, *similiter serere* {posyacz, zasyacz polye, oracz *seminare agrum*, Szczepić ssad, *ornare* ocrasicz, *vdzysalacz*} R N₃; *insero*, -ere szczepić *surculum in truncum vel i. inducere* wwyecz R Q₁ (mp). Zob. **ODSZCZĘPIĆ**, **SZCZĘP**, **WWIEŚĆ**.

SZCZĘPIENIE Szczepienie, szadzenie, plodzenie *plantacio* R A₃ (mp); szczepienie *insitio idem est quod plantatio* R p₈. Zob. **ODSZCZĘPIENIE**.

SZCZĘPIONY owocny, płodny, Szczepyony Sad *pomiferus ortus* R A₅ (mp); *consitus ortus* szczepyony sad, *ornatus*, *seminatus* R h₄ (mg); szczepyony *insitus* R p₈ (mh; av. *insitio*); *insitus*, <ins>ta wrodzona, Szczepyona S 75.

[SZCZERY] zob. **SZCZYRY**.

SZCZĘSNY ‘szczęśliwy’ szczesny, szczeslyvy *felix* R m₄v; – *omne genus in grammatica* który wshithko troye ma wsoby, y ten, y ta, y to szczesne i. *hic et hec et hoc felix* R n₇ (md; av. *genus*).

SZCZĘŚCIE ‘szczęście’ Szczesye, guslyenye *omen* (bibl.) R x₆; guslicz, Szczesye przepowyadacz *ominor*, -ari i. *auguror* {fortunare, futura *prenunciare*} R R₃v.

SZCZĘŚLIWY ‘szczęśliwy’ szczesny, szczeslyvy *felix* R m₄v.

SZCZĘŻUJA ‘łuska, ostry wyrostek u roślin i zwierząt; ość?; oścista ryba?’ Luszka, szczezwia (?) *squama ... est piscium, serpentum et lorice* R G₄v; Closs *vel* rzysko *arista i. spica vel spicula spice et piscium ... inde aristatus*, -a, -um *id est plenus aristis, sicut dicimus pisces aristatos, qui habent plures aristas* szczezvya R c₇v. Zob. **ŁUSKA**, **ŁUSZCZYNA**, **OST**, **SKORUPA**.

SZCZKAĆ ‘czkać’ szkacz *singulto*, -are S 235; szkacz *si<n>gulto*, -ire i. *protrahere spiritum et anhelitum cum difficultate ... inde singulto*, -are R T₆.

SZCZKANIE ‘czkanie, czkawka’ *singultus dr viscerum pulsus* rziganye seu *suspirium* szczkanye seu *protractio anhelitus cum difficultate* S 144v; szczkanye, Smątek, odrzyganye *singultus* R F₈ (mp; av. *singultus ... suspirium, viscerum pulsus, ploratio, gemitus, tristitia, planctus ...*, *singultus ex stomacho fit aut ex frigore aut ex frigido bibendo aut ex multo cibo vel potu aut ex parvo*). Zob. **RZYGANIE**.

[**SZCZMIEL, SZMIEL**] zob. **PRZMIEL, ŚĆMIEL**.

[**SZCZODROŚĆ**] zob. **SPOLNOSZCZODROŚĆ**.

SZCZODRY Szcodri, Swyebodny *largus i. abundans, affluens et qui libenter dat* R r₂v; Szcodry, Swyebodny *liberalis, bonus* R r₆v (mg; av. *liberalis i. largus, humanus, benignus*).

SZCZOTKA – 1) Szcothka *scobetta* S 140; Szcothka *scobesta* R E₅ (mp; av. *scobs*); Szcothka czo szhaty vicyeraią *muscarium setaceum* S 95; Szcothka czo shaty vycyeraią *muscarium setaceum* R v₃v (ml); sshczotka czo sshaty viczyeraią *setaceum muscarium* R F₅ (mp) (por. Mu28, s. 148); plossshna szcothka *dentrix* R i₆v (md); czossacz syą szcothką *seto,-are i. caput et crines purgare cum seta* R T₅v; – 2) bot. ‘roślina’ *ortogranum, herba i. Szcothka* S 104; *ortogranum, herba Szcothka* R x₈ (mp). Zob. **GRZEBIEŃ, GRZEBŁO, SZCZECINA, SZROPA**.

SZCZUBEL zool. ‘ryba, szczupak’ *luceus vel luccus, lupus, lupulus* Sczvbhel vel Sczuka, Sczuczka RN III; *lucius, luceus* Sczvbhel, Sczvka R s₃ (mp; av. *lupus ... etiam dr quidam piscis ad similitudinem lupi*). Zob. **RYBA, SZCZUKA**.

SZCZUCZKA (dem. od „szczuka”, szczupak) Sczuczka *luppulus* S 84v (por. Mu28, s. 93); Chmyel vel Sczvczka *lupus, lupulus* R s₃ (mp); *luceus vel luccus, lupus, lupulus* Sczvbhel vel Sczuka, Sczuczka RN III.

[**SZCZUĆ**] zob. **PODSZCZUWAĆ**.

SZCZUDŁO ‘laska, kula lub drewniana noga’ treпка, Sczvdlo *calopedium i. baculus ligneus vel pes ligneus {calopes, ligneus pes}* R e₆.

SZCZUDŁOWATY ‘chromy; mający drewnianą nogę lub kulę’ szcudlowaty *loripes i. claudus vel qui habet pedem ligneum* S 84; chromy, Sczvdlowaty *loripes i. claudus ...*, *vel qui habet pedem ligneum* R s₂.

SZCZUKA zool. ‘ryba, szczupak’ *lupus eciam i. lucius, piscis* Sczuka S 84v (por. Mu28, s. 93); *lucius, luceus* Sczvbhel, Sczvka R s₃ (mp; av. *lupus ... etiam dr quidam piscis ad similitudinem lupi*); *luceus vel luccus, lupus, lupulus* Sczvbhel vel Sczuka, Sczuczka RN III. Zob. **RYBA, SZCZUBEL, SZCZUCZKA**.

SZCZUPŁOŚĆ ‘chudość’ *sczuploscz macilencia i. macies* S 85. Zob. **CHUDOŚĆ**.

SZCZUPLY ‘chudy’ *sczyply macilentus* S 85 (por. *vichudli, visczvplyony* R s₄). Zob. **CHUDY, PRZECHARŚLY, SUCHY, WYCHUDNIAŁY, WYSCHŁY, WYSZCZUPLONY**.

SZCZUREK zool. *ratus eciam i. glis* Sczvrek S 129v; *ratus eciam i. glis* sczvrek R C₅ (md); Sczvrek *ratus i. glis* RN V; Sczvrek *glis, -ris, quodam genus murium, quod multum dormit* R n₈v; *saurex antiquitus nunc sorex dr {magnus glis* Sczvrek} R E₃. Zob. **MYSZ**.

SZCZYGIEŁ zool. ‘ptak’ *Scigyel achantis vel carduelis* RN IIIv; *Scygyel carduelis, acantis* RN IIIv; *scygyel carduelis, quedam avis* R f₃. Zob. **PTAK**.

SZCZYPAC Sczipacz *piccigo, -are* S 230; Sczipacz *pictigo, -are* R R₆v (mg).

SZCZYPKI ‘kleszcze?’ *pugio, instrumentum ferreum, longum et acutum deka, ad transfigendum, koncerz vel gladius parvus bis acutus lateri adherens deca vel* Sczipky S 126. Zob. **KLESZCZE, KLESZCZKI**.

SZCZYRY ‘szczery – tu o pustym polu’ *vallis Scyre polye vel campus depressus* R K₂v (mg).

SZCZYT – 1) ‘część budynku’ *Sczyth frontispicium ... anterior pars ecclesie* S 61 i R n₃ (por. Mu28, s. 136); – 2) ‘tarcza’ *sczyth, puclerz, Tarcza, paveza scutum* R E₆; *scutatus i. munitus scuto* *pavezą, tarczą, sczythem, puclerzem* R E₆ (md). Zob. **PAWEZA**.

SZCZYTNY (Erz: „szczytem, tarczą zbrojny”; może też ‘szlachetny’) *cliens eciam i. Sczythny panoszha* S 29; *cliens dr serviens vel famulus quicumque* *sluga, sluzebny vel nobilis servus ... cliens a colendo patronum dictus i. amicus domesticus* {*Sczythny panosha, Sluzebnyk, slachetny pacholek vel amicus domesticus, qui sub tutela est alterius*} R g₆. Zob. **ŚLACHETNY**.

SZELAĞ ‘moneta’ *Shelyąg solidus* S 145v; *solidus dr Sheląg* R G₁v (md); *pol szheląga semis solidi* S 142 i S 145v (md); *pol shelyąga vel Qvarthnyk semis solidi* R F₁v (mg); *pol sheląga, Quartnik semis solidi* R G₁v (ml; av. *solidus*) (por. Mu28, s. 197); *trzy szhelągy quadrans* (‘marce’) S 194v (av. *marca*); *trzy shelyągy quadrans marce* R C₂ (mp) (por. Mu28, s. 197); *czteri selągi (!) triens* (‘marce’) S 194v (av. *marca*); *Czterzy shelągi triens marce, triens solidi i. 4 oboli* R J₇v (ml; av. *triens i. tertia pars assis vel denarii*); *oszm shelągow drodans (!) R k₄* (mp; av. *dragma*) (por. Mym28, k. 42: *Dodrans marce*, Achtschillinge, osm szelągow; tak też Mu28, s. 197;

por. też oszm (Erz: „scil. szelągów”) *dodrans* (sv. *marca*) S 194v); osm shelyągow *dextrans*, *pars assis sc. X unciarum*, *Dextrans marce i. X solidi*, *Deuns marce i. XI solidi* R i₇ (mp) (zapewne BB pomylił tu kolejność i odpowiedniki pol. dwu hasel z Mu28, s. 197: *Dodrans marcae*, Achtschillige, 8 sselyągow; *Dextrans marcae*, Czechen schillige, 10 sselyągow); XI sełągow *deunx* (‘*marce*’) S 194v (av. *marca*). Zob. **GROSZ, GRZYWNA, HALERZ, KRAJCAR, MONETA, MYNCA, NOBEL, NUBEL, ORT, PIENIĄDZ, POŁGROSZEK, SZART, SZEPSZCZELNIK, SZYLIN-KOWY, ZŁOTY.**

SZELBĄG ‘jakiś przyrząd lub mebel, służący do zawieszania i przenoszenia naczyń kuchennych’ Bleysczik *vel* Shelbąg *perpendicularum* R R₆ (md) (por. Bleysczik *perpendicularum est instrumentum cementariorum plumbatum, i. amussis, quod ipsi demittunt ad perpendendum equalitatem muri vel perpendicularum dr; unde lebetes feruntur et suspenduntur et perpendeo,-des, quia in eo lebetes pendent* S 112); Bleysczik, Bleysczyk *perpendicularum {molorchus idem} instrumentum est cementariorum plumbatum, quod alio nomine dr amussis, quod ipsi demittunt ad perpendendum equalitatem muri ..., item perpendicularum dr illud, unde lebetes feruntur {vel Shelbąg} et suspenduntur; et in ista significatione dr perpendicularum a perpendeo,-des, quia in eo lebetes perpendunt* R z₅v (por. Lactifer: *Perpendicularum est instrumentum cementariorum plumbatum ... Zaważij. Eciam dr illud, cum quo caldare fertur et suspenditur* Wobluk). Zob. **BLEJSZCZYK.**

SZELEĆ ‘szaleć’ wmyasopusty (!) szhelyecz *bachor;-ari, furere* S 211v (por. Mu28, s. 11: *Bacchari*, Wutten, Wmyęsopusty ssaleć). Zob. **PUSTOWAĆ.**

SZELEJĄCY ‘szalejący’ Myslyączy, szhelyeiaczi *phanaticus i. lunaticus, insanus, propter Phanium violatum, vel quia ad Phanium ducebatur, ut liberaretur* R z₇. Zob. **POŁ, OSZALAŁY, OSZELAŁY, SZALAJĄCY, SZALONY, WARTOGŁOW, WŚCIEKŁY.**

SZEMRANIE *susurratio* Septanye, Shemranye *est filia invidie et est oblocutio mala de proximo, facta occulte ad dividendum amicicium et faciendum discordiam* Opravyanye, poduszczenye nyezgody S 154v.

SZEPIELAK zob. **SZEPIOLAK.**

SZEPIETLIWY ‘sepleniący, wadliwie mówiący’ szheplywnyvy, szhepyolak *blesus quasi fresus, qui verba frangit non bene ea proferens* szhepyetlyvy S 19v; Shepyethlyvy, Shepyolak *blesus dr quasi fresus, quia verba frangit non bene ea proferens* R e₂ (por. Mym41, k. 23).

SZEPIOLAK ‘sepleniący, wadliwie mówiący’ szheplywnyvy, szhepyolak *blesus quasi fresus, qui verba frangit non bene ea proferens* szhepyetlyvy S 19v; Shepyethlyvy, Shepyolak *blesus dr quasi fresus, quia verba frangit non bene ea proferens* R e₂; *scaurus dr qui aliquantulum balbutit* Shepyolak (? – możliwa lekcja „Shepyelak”) R E₄; *opicus i. corrodens ... opici dicuntur balbutientes et verba quodammodo diminuentes* Shepyolak R x₆v.

SZEPLIWNIIWY ‘sepleniący, wadliwie mówiący’ szheplywnyvy, szhepyolak *blesus quasi fresus, qui verba frangit non bene ea proferens* szhepyetlyvy S 19v. Zob. **BLEGOTAĆ, MOMOT, NIEWYMOWNY, ZAJĄKAJĄCY SIĘ**.

SZEPSZCZELNIK praw. ‘szepszelink, opłata sądowa dla ławników’ twarda rzecz, Czala rzecz, Spervnk, Sepsczelnyk *solidum* R G₁v (md); spervnk, Sepscelnyk *solidum* R T₆v (md; av. *solido,-are*) (por. Cervus: *Solidum* szperunk *vel* szepszczelnik); pod sepszczelnykiem (!) *subsolidati* R G₁v (md) (por. Cervus: *Subsolidati* pod szepszczelnikiem). Zob. **PAMIĘTNE, SZELĄG, SZPERUNK, SZPERUNKOWANIE, SZYLINKOWY**.

SZEPTAĆ Sheptacz *musso,-are i. ... silentio murmurare* R Q₈v; podsczuvacz, Sheptacz, Opravyacz, Nyezgody virzadzacz, vtargacz *susurro,-are i. murmurare, in aure (!) alicuius latenter aliquid dicere {dissensionem et odium parare, latenter discordiam procurare}* R V₂; *insusurro,-are* Sheptacz, opravyacz, poduszczacz, podsczvvacz, Nyezgody dzyalacz *latenter murmurare etc.* R Q₁v (md).

SZEPTANIE *susurratio* Septanye, Shemranye *est filia invidie et est oblocutio mala de proximo, facta occulte ad dividendum amiciciam et faciendum discordiam* Opravyanye, poduszczenie nyezgody S 154v; *susurrium i. murmur septanye, latens locutio vtarganye, vyrzadzanye, opravyanye, poduszczanye nyezgody* R H₄v; Sheptanye *mussitacio, plenum silentium* R v₄ (mg); S cycha, Sheptanym *mussim* R X₈.

[**SZERMIERSKI, SZERMIERZ, SZERMOWAĆ**] zob. **SZYRMIEŃSKI, SZYRMIERZ, SZYRMOWAĆ**.

[**SZEROKI** – tak Erz, bł.; zob. **SZYROKI**].

[**SZEROKO, SZEROKOŚĆ**] zob. **SZYROKO, SZYROKOŚĆ**.

SZEROLC ‘pogrzebacz’ Sherolcz, pogrzebacz *batillum i. thuribulum, pala, instrumentum, quo colliguntur carbones* R d₇. Zob. **GRZEBŁO, KRUKWA, OŻEG, POCIASK, PRZYGRZEBADŁO, ŻEGADŁO**.

[**SZERSZEŃ**] zob. **SIRSZEŃ**.

[SZERZA, SZERZYNA] zob. SZYRZA, SZYRZYNA.

SZEŚCIMIESIĘCZNY ‘sześciomiesięczny’ *sshescy myesyānczny vel pol myessyācza semestris* R F₁ (md). Zob. **MIESIĄC**, **MIESIĘCZNY**.

SZEŚCINIEDZIAŁKA ‘położnica, kobieta odpoczywająca sześć tygodni po porodzie’ *Shescynyedzyalka puerpera, que puerum vel pueram parit* R B₈v (por. Volckmar: sześcińiedziałká *Puerpera* (sv. Sześć)). Zob. **NIE-DZIELA**.

SZEŚCIORAKI ‘tu – o tzw. Heksapli, tekście Starego Testamentu Orygenes, zestawionym w sześciu kolumnach’ wzor, *Shescyoraky przeclad exaplum i. exemplar, exapla i. exemplaria* R l₆ (mp).

SZEŚĆ *semestris* czo pol myesyācza staro iest abo trva *et sic deducitur a semis. Item semestris a sex et mensis* czo staro iest sescz myesyāczy S 191v (por. Mu28, s. 9). Zob. **SZOSTAK**, **SZOSTONOG**.

SZEW Szheff *sutum* S 154v; Shew *sutum* R H₄v (mh; av. *sutura*); szhew *sutura* S 155; ffald *vel* Shew *plica* R A₄; ffaldy abo szwy dzyalacz *plico,-are* R S₁. Zob. **SZWACZKA**, **SZWIEC**, **SZYĆ**.

[SZEWC] zob. **SZWIEC**.

[SZKAPLERZ] zob. **KAPLERZ**, **SKAPLERZ**.

[SZKARADY, SZKARADNY] zob. **SKARADY**, **SZARADNY**.

[SZKARŁAT] zob. **SZARŁAT**.

[SZKLANY, SZKLARZ] zob. **ŚĆKLANY**, **ŚĆKLARZ**.

SZKODA ‘uszkodzenie, zagrożenie, niebezpieczeństwo, strata’ skoda, *nyeprespyeczność periculum* S 111.

SZKODLIWY Skodlyvy *nocuus* R x₁v (ml); Skodlive *zwyerzą bestia* S 18v; Skodlyve *zwyerzą bestia* R d₈ (por. Mu28, s. 37). Zob. **OKRUTNY**.

SZKODZĄCY skodzāczy *nocens* S 98 (Erz sv. **SZKODZIĆ**); Skodzāczy *nocuus i. nocens* R x₁v. Zob. **ZASZKADZAJĄCY**.

SZKODZIĆ Skodzicz, nyeslushnye dzyalacz *incommodo,-are i. offendere* R P₆v. Zob. **USZKODZIĆ**, **ZASZKODZIĆ**.

SZKOLNY Scolny mistrz *ludimagister, pedotriba idem* S 84; Skolny Mistrz *ludimagister vel pedotriba* R s₂v (md) (por. Mu28, s. 178); Scolny mistrz *pedotriba i. ludimagister* S 110; Skolny mistrz *pedotrida, pedotri-ves, puerorum educator vel ludimagister* R z₂v (md); *liberales artes* Skolne *navky, illiberales i. mechanice* R r₆v (md).

SZKOPIEC – tak Erz; zob. **SKOPIEC**.

SZKUDŁA ‘gont, deska do pokrycia dachu’ gonth, Skudla *scindula i. latus asser, quo domus operiuntur* S 139; *scandula ..., quod et scandella dr*

... *scandula etiam potest dici idem quod scindula* {gonth *quo domus tegitur* Scudla} R E₃v; dachowka, Scudla, gonth *tegula* R H₆ (por. Latha, dachowka, gonth, Dranycza S 155v); gonthy abo skudly pobyacz *scindulo,-are, tectum domus cooperire* R T₄ (mp); pobicz dach scudlamy, przikrycz dom dachowką *tego,-ere* R V₂v. Zob. **BALK**, **DESKA**, **DRANICA**, **KOZIEŁ**, **KROKIEW**, **ŁATA**, **TARCICA**, **TRAM**.

[**SKURLAT**] zob. **SKURLAT** 'łatka ze skóry'.

SZKUTA 'statek, łódź' *scapha i. modica navis ad explorandum aliquid, Act. 27 czoln vel dr magna navis* Szhcuta (bibl.) S 138; Smyczek, Czolnek, scuta (? – może wyraz łac.; por. Przedmowa do t. V, s. 8) *scapha est modica navis* (bibl.) R E₃v; *palange vel phalange, palance* Tarczicze ve Skucye R y₂ (md) (por. zyrdz, grząda *falanga* S 55v); godne myesscze ku postavyenyv skuth *stacio navium* R G₅ (mg) (por. myescze godne kv postavyenyv łodzy S 149). Zob. **BATKA**, **CZOŁN**, **DUBAS**, **KOMIĘGA**, **KORAB**, **ŁODZIA**, **OKRĘT**, **PROM**, **TRAWTA**.

SZKUTNICKSI (lub **SZKUTNICZSKI**) 'szkutnicki, tu – chleb przeznaczony dla marynarzy' Skuthnyczsky chlyeb *rubidus panis i. asper* R T₂v (md; av. *rubeo,-ere*); Scuthnyczsky chlyeb *rubidus panis, ruvidus idem, i. rudis, scaber, i. nauticus* R D₃v (mg); *ruvidus, rubidus panis* Shcuthnyczsky ('chleb'), *scaber, nauticus* R D₄v (ml). Zob. **OSUCH**.

SZKUTNIK 'flisak; człowiek popychający lub ciągnący łódź, tratwę; wioślarz?' *nauticus dr a nauta {scaphista in navi laborans* Skuthnyk} R v₅; Scuthnyk, fflyss *helciarius* R o₃ (mg; av. Chomątho *helcium equorum* R o₃ (mg)) (por. Volckmar: skutnik, *Remex, remulcus*). Zob. **MARYNARZ**, **SZYPER**, **ŻEGLARZ**.

SZLA (lub **SZLIA** – tak Erz; **ŚLA**) zob. **SZLIJA**.

SZLACHCIC, **SZLACHETNOŚĆ**, **SZLACHETNY** zob. **ŚLACHCIC**, **ŚLACHETNOŚĆ**, **ŚLACHETNY**.

SZLAGA (lub **ŚLAGA**) 'maczuga, pałka, młotek' kilof, Bvlava, Shlyaga, Culya, Clamra *clava* R g₅v (por. Volckmar: Szlagá, *Malleus ligneus*).

SZLIA zob. **SZLIJA**.

SZLIJA (lub **SZLA**, **SZLIA** – tak Erz; **ŚLA**) 'szleja, postronek, część uprzęży końskiej' *reda, genus vehiculi IV rotarum ad eundum et redeundum, i. carruca vel i.* Shlya S 130; *reda eciam* Shlya R C₅v (md; av. *reda i. currus*); Shlya abo postronek *equiredia* R l₃ (mg) (por. Lex: *Helcium* Chomąto, też szla. *Dicitur quod ante pectus equorum est*). Zob. **CHOMĄTO**, **SZNUR**.

SZLUFARNIA (lub **ŚLUFARNIA** – tak Erz) ‘szlifiernia, miejsce obróbki kamieni; kamieniołom?’ Sluffarnya *lapsata* S 79v (por. Mym28, k. 14: *Lapsata*, Schleyffmul, Szloffarnia; por. też Mym30, k. 14: *Lapsata*, Schleyffmül, Szluffarnia); Camyenyecz, Shluffarnya *lapicedina*, *locus vel domus*, *ubi lapides ceduntur*, *quod et lapicidina* dr R r₂v.

SZŁAPIROLA zob. **ŚŁAPIROLA**.

SZMALC zob. **SMALC**.

[**SZMALCOWAĆ**] zob. **PRZESZMALCOWAĆ**.

[**SZMARAGD**, **SZMARAG**] zob. **SMARAG**.

SZMATA szhmatha *peniculus i. panniculus*, *quo disci terguntur* S 110v; Shmatha *panniculus* R y₃v (ml); Shmatha do vczyeranya *sacconium*, *tela*, *territorium* R D₅ (md). Zob. **FARTUCH**, **SZORC**.

SZMER murmur {Shmer, *strepitus vel levis aque strepitus* Shvm} R v₃.

[**SZNICERZ**, **SZNYCERZ**] zob. **SNYCARZ**.

SZNUR Rząnd, Shznvr *linea est corda*, *cum qua aliquid dirigitur* R r₈; podvyyka, Shnvr złoty, przepasska *redimiculum*, *monile vel corona vel vitta*, *qua mitra in capite feminarum alligatur* R C₅v; Begyel, praczel, obvarzanek *spira i. basis*, *que supponitur columnne vel i. serpens vel est genus panis vel est funis*, *qui a pileo ad fauces distenditur et sub mento alligatur* Sznvr v Myczky R G₄ (mp); po shnvrze, rząndnye *lineatim*, *adverbium*, *i. per lineas*, *protractim* R X₈. Zob. **LINA**, **LYCZAK**, **POSTRONEK**, **POWROZ**, **POWROZEK**, **POWRZOSŁO**, **STRYK**, **SZLIJA**, **TREL**, **TRELNİK**, **WIĆ**.

SZNUROWAĆ ‘odmierzać sznurem’ *lineo*, *-are i. protrahere*, *lineas facere* snvrovacz, *inde liniatim*, *adverbium*, *i. per lineas*, *protractim* rząndnye R Q₅ (por. Lactifer: *Lineo*, *-are* ... Wyznamenati, wysstrychowati).

[**SZNYCERZ**, **SZNICERZ**] zob. **SNYCARZ**.

SZOŁDRA ‘szynka’ polecz vel Soldra *perna dr media pars carniū porci*, *baffa*, *baconus*, *petaso idem* S 112; Sholdra *perna* S 112 (mg) (por. Mu28, s. 160); polecz, gyza, Sholdra *perna i. petaso*, *sc. baconus vel baffa porci* R z₅v; Gyza, Soldra *petaso* S 112v; Sholdra, gyza *petaso i. perna porci*, *sc. baconus sive baffa* R z₆v; *succidia* soldra, polecz myąssa R H₃ (mg) (por. Volckmar: Szoldrá, *Succidia*, *perna*, *petaso*). Zob. **GIŻA**, **POŁĘĆ**, **SŁONINA**, **SMALC**, **STRONA**, **TLUSTOŚĆ**.

SZOŁTYS – tak Erz; zob. **SOŁTYS**.

SZOŁTYSTWO – tak Erz; zob. **SOŁTYSTWO**.

SZONOWAĆ ‘szanować, dbać, ochraniać’ pyastovac, zyvicz, ffolgovac, Shonovac *foveo*, *-ere* R P₂.

SZOPA Szhopa drewna *lignile, ubi ligna servantur* S 82; Shopa drzewna *lignile, locus, ubi ligna servantur* R r₇v (ml).

SZORC ‘fartuch, kitel; przepaska’ *caliptra* kyeczka *mulierum vel* Shorc S 21v; *caliptra mulierum kyeczka vel virorum* Shorc R e₆ (mg) (por. Mym28, k. 31v: *Caliptra*, Schorc, Szorc); Szhorc, ffartuch *limas dr vestis, que protenditur ab umbilico usque ad pedes, qua utuntur servi et coquinarii, vel dr limus* S 82; Shorc vel ffartvch *limas* R r₇v; *succinctorium, quo succingimur, ut est femorale vel* Shorc, *bracce breves* Gen. 3 (bibl.) S 153; zypicza krothka, Shorc *succinctorium dr illud, quo succingimur {femorale}* (bibl.) R H₃. Zob. **KITEL**, **SUKNIA**.

[**SZOROWAĆ**, **SZOROWANY**] zob. **WYSZOROWAĆ**, **WYSZOROWANY**.

SZOS praw. (Erz: „niem. Schoss, podatek, pobor”) pobor, szossh *exactio i. iniusta peticio. Exactio enim non est, ubi quis sponte solvit* S 53; pobor, Szosh, Czyądz, dług *exactio magna* R L₆ (mg). Zob. **CIĄDZA**, **CŁO**, **CYZA**, **CZOPOWE**, **CZYNSZ**, **DAŃ**, **DZIESIEĆCINA**, **FURLON**, **MYTO**, **PLAT**, **PORADLNE**.

SZOSTAK ‘szóstak, miara objętości cieczy lub ciał sypkich’ Szhostak *sextarius vini i. duarum librarum mensura seu quantitas illius mensure* S 143; Myarka, Shostak *sextarius i. duarum librarum ... mensura* R F₅v (por. Mu28, s. 150: *Sextarius*, eyn sester, Schostak; por. też Lex: *Sextarius ...* Miárą ciekących rzeczy około półtory kwarty). Zob. **MIARA**, **SZEŚĆ**, **SZTOF**.

SZOSTONOG ‘heksametr, miara wierszowa’ Shostonog *exametrum* R l₆ (md) (por. łac. hasło w R o₄v: *hexameter i. versus constans ex sex metris vel pedibus* – bez odpowiednika pol.). Zob. **NOGA**, **STONOG**, **SZEŚĆ**.

[**SZPACIĆ**] zob. **OSZPACIĆ**, **SZPATNOŚĆ**.

SZPADA lub **SPADA** (? – może wyraz łac.) *sica, genus gladii brevioris, qui sub vestibus portatur*, Spada (? – może wyraz łac.; Erz uznaje za łac.), Tilecz S 143. Zob. **SZABLA**, **TYLEC**.

SZPAK zool. ‘ptak’ papuga *vel* Spak *psitacus* S 125v; Spak *sturnus* S 151v; Shpak *sturnus* RN IVv; <*turdus*>, *turdorum* (Nom. plur.), *quedam avis est tarde volans* Spak, *trutilare* (Erz: „tentilare”) *vel surcitare* SN 257 (sv. *Voces animalium et volatiliium*) (por. łac. hasło w R P₄: *grunio,-ire ... turdorum trutilare vel surcitare* – bez odpowiednika pol.). Zob. **DROZD**, **JEMIOŁUCHA**, **KOS**, **PTAK**.

SZPARA zob. **SPARA**.

SZPATNOŚĆ ‘szpetność, brzydota’ *Spathnosc deformitas* S 39v. Zob. **OSZPACONY**.

[**SZPECIĆ**] zob. **OSZPACIĆ**, **SZPATNOŚĆ**.

SZPERUNK ‘badanie, śledztwo; utwierdzenie, upewnianie się’ Spervnk *prepeticio* R B₂v (ml) (por. Cervus: *Prepetitio* szperunk); Spervnk *prepeticio* R S₂v (mh; av. *prepeto*,-ere i. *pre aliis petere*); twarda rzecz, Czala rzecz, Spervnk, Sepsczelnyk *solidum* R G₁v (md) (por. Cervus: *Solidum* szperunk vel szepszczelnik); spervnk, Sepscelnyk *solidum* R T₆v (md; av. *solido*,-are). Zob. **SZEPSZCZELNIK**.

SZPERUNKOWANIE ‘badanie, śledzenie; utwierdzenie, upewnianie się’ spervnkovanye *solidacio* R G₁v (md); Spervnkovanye *solidacio* R T₆v (md; av. *solido*,-are) (por. Cervus: *Solidatio* szperunkowanie).

SZPICA, **SZPICZASTY**, **SZPICZNIK**, **SZPICZNY** zob. **ŚPICA**, **ŚPICZASTY**, **ŚPICZNIK**, **ŚPICZNY**.

[**SZPICHLERZ**] zob. **ŚPICHERZ**.

SZPIEGARZ, **SZPIEGIERZ**, **SZPIEGOWAĆ** zob. **ŚPIEGARZ**, **ŚPIEGIERZ**, **ŚPIEGOWAĆ**.

SZPILMAN (lub **SPILMAN**) (Erz: „niem. Spielmann”) ‘aktor, kuglarz, sztukmistrz’ vyla, Spylman, Cuglyarz *ioculator* S 77; vyla, Cuglarz, Spylman *ioculator* R q₃ (md); Cuglarz, Spilman *gesticulator, faciens nutum leticie* R n₇v (ml). Zob. **BŁAZEN**, **CHWIST**, **KUNSTARZ**, **LARWARZ**, **WIŁA**.

SZPILMANOWAĆ (lub **SPILMANOWAĆ**) ‘być kuglarzem, aktorem’ Spylmanovac, Cuglovacz *gesticulator,-ari* R P₃v. Zob. **KUNSTOWAĆ**.

SZPITAL (lub **ŚPITAL**) ‘przytułek dla ubogich, chorych, starców’ Spytal *h<ospitale> infirmorum* R p₂ (md; av. goszczyniecz *hospitale peregrinorum* R p₂ (md)); Shpytal *gerotecomium i. hospitale, locus venerabilis, in quo pauperes et propter senectutem solam infirmi homines curantur et pascuntur* R n₇v; Spytal *cenodotium i. domus, in qua cenandi refugium est pauperibus, sc. hospitale* R f₇v; gospodarz wgoscynczv abo wshpytalyv *hospitalarius, pronus, liberalis ad serviendum* R p₂ (md; av. *hospitalis*). Zob. **DOM**, **GOŚCINNY**, **NIEMOCNICA**.

SZPITALNY (lub **ŚPITALNY**) ‘związany z przytułkiem’ spytalny gospodarz *hospitalarius, custos hospitalis* (sv. *hospitalis*) R p₂; Spytalny (tu – może w funkcji rzeczownika) *hic cenodotarius i. elemosynarius* (sv. *cenodotium*) R f₇v.

[**SZPIŻA**, **SZPIŻARNIA**] zob. **ŚPIŻA 2.**, **ŚPIŻARNIA**.

SZPOTAWY ‘koślawy, krzywonogi’ *Spotavy pedatus* S 110; *Shpotavy pedager, pedatus, pedicatus* R z₂v (ml) (por. Słstp sv. Szpotawy (o koniu)). Zob. **CHROMY, KRZYWONOG**.

SZPRYS zob. **SPRYS** ‘żerdź’.

[**SZPUNT**] ‘czop, zatyczka’ zob. **SZPUNTOWAĆ**.

SZPUNTOWAĆ ‘zatykać, zamykać beczkę’ *lino,-ere i. cooperire, obturare* spvnthovacz S 225v; *Shpvnthovacz* kłodą *lino,-ere ... Et est linere ori dolii operculum opponere, cooperire, et obturare dolium* R Q₅. Zob. **SPOIĆ, TYNKOWAĆ**.

SZRANKI ‘ogrodzone miejsce pojedynku’ wshrankach bycye *monomachia i. duellum, singulare certamen* R v₁ (mg).

[**SZRON, SZRONOWATY**] zob. **ŚRZON, ŚRZONOWATY**.

SZROPA (lub **ŚROPA**) ‘zgrzebło dla konia, grzebień’ grzebło, *Shropa strigulum, strigilis idem, instrumentum, quo purgantur equi* S 151v; *szhropa strigilis i. ... instrumentum, quo mundantur equi* R H₁; grzebło, *Sropa* czo konye czvdzv (3 plur. praes.) *strigilis et strigulum vel patella* R H₁ (mg); czvdzicz konya szropą *strigillo,-are, cum strigillo purgare eum* R T₈ (mg). Zob. **CUDZIĆ, GRZEBIEŃ, GRZEBŁO, SZCZOTKA**.

SZTABA (lub **STABA**) ‘przód, dziób łodzi, okrętu’ *prora, prior navis pars {i. Staba}* (sv. *puppis est posterior pars navis*) R C₁v (por. Artomiusz: *Prora ...*, Czoło ábo przodek okrętu; *Puppis ...*, Zad okrętu; *Rostrum*, Der Schiffschnabel, Stábá; por. też Volckmar: *Stabá, Rostrum navis vel alterius navigii*; zob. też Słwarsz sv. Sztaba).

SZTOF (lub **STOF**) ‘miara wina; naczynie’ stoff (Erz brak) *cantarus, vas vinarium, sc. crater* S 22 (mp); konvicza, *Stoff cantarus* S 22; Stow, *Conew cantarus est quoddam vas vinarium, sc. crater* R f₁v. Zob. **CZASZA, KONEWKA, KORCZAK, SZOSTAK**.

SZTOKFISZ zob. **STOKFISZ**.

SZTRYCHOLEC zob. **STRYCHOLEC**.

[**SZTRYK** – tak Erz; zob. **STRYK** ‘sznur, stryczek’].

SZTUBA (?) (lub **STUBA** – tak Erz) ‘izba (tak Erz), pomieszczenie; łaźnia?’ *vaporarium i. stuba* (wg Erz – wyraz pol., raczej jednak łac.) S 165v (por. *vaporarium, hipocaustum seu stuba* R K₂v (ml); *vaporarium vel hipocaustum i. stuba* R V₅v (mh; av. *vaporo,-are*); yszba (w oryg. wyraz przekreślony), *gyszdba hipocaustum i. vaporarium seu stuba* S 69v; por. Mu28, s. 135, gdzie wyraz ten występuje jako odpowiednik niemiecki: *Vaporarium, eyn stube, Yzba, Hypocaustum idem; ysdba stuba* R H₁ (mp); por. też *sica-*

neum, siccinum, siccinium polyednya, *ubi ligna siccantur in stuba* (?) *vel i. quod est naturaliter siccum* R F₅v (md)); *Stuba* (? – może wyraz łac.), *Chlodnycza, vyczerznyk contignatio i. tignorum coniunctio vel coaptatio in edificio {vel i. solarium cenaculi}* R h₄v. Zob. **IZBA, IZDBA, JIZDBA, POLEDNIA**.

SZTUCZKA (lub **ŚTUCZKA**) ‘kawałek, częśćka, kęs’ *buccula, buccella* *stuczka, i. morsellus panis i. parva bucca* Skyba S 20v; *fragmen, fragmentum, buccella vel frustum panis* złomek, vlomek, *Stuczka vel pars rei fracte* R n₂ (mg); *Stuczka* czyrwnego iablka *fragmen mali punici, Can. 4, (3)* (bibl.) R n₂ (mg). Zob. **SKIBKA**.

SZTUKA (lub **ŚTUKA**) ‘kawał, część’ *Stuka frustum dr particula carnis vel panis* S 61v; *Shtuka frustum ... carnis vel panis {frustulum, frustellum dr}* R n₃; *Sthuka chlyeba bolus i. morsellus* R e₂v; *vkassenye, Sthuka morsus i. actus vel passio mordendi vel vulnus ... vel bolus* R v₁v; *distruncto,-are, abscindere, secare, deiicere* wsthuky *rosiekacz, distorquere carnes i. in partes secare* R O₃v (md); *incido,-ere i. in aliquem cadere. Unde Lu. X: Incidit in latrones ... {vel versus – distinguere rozdzielyacz vel krayacz wshtuky}* *Invenitur etiam incido, quod componitur ab in et cedo ..., unde: Qui putat incidit, incidit ille cadens* R P₆. Zob. **SKIBA, UŁOMEK, ZŁOMEK**.

SZUBA ‘szata podbita futrem’ *Szhuba, Cabath diplois i. duplex vestis militaris* S 42v; *dwoysta suknya* (w oryg. oba wyrazy przekreślone), *Shuba, Cabath riczersky, Sovyty plasz diplois, duplex vestis ... et est vestis militaris* R k₁; *Szhuba trabea, vestis imperialis, regalis* S 161v; *Shuba trabea est genus vestis imperialis* R J₆; *wshubye chodzycz trabeo,-are* R V₄ (mh; av. *tracto,-are*). Zob. **FUTRO, KOŹKI, KOŻUCH, SKORA**.

SZUBIENICA – 1) ‘rusztowanie do wieszania skazańców’ *Shubyenicz furca {suspendium}* R n₄; *Shvbyenycza patibulum, tormentum et proprie furca* R y₆v; *crux {i. furca Shvbyenycza}* R i₂; – 2) ‘łotr, obwieś, wart szubienicy; wisielec’ *suspendiosus Shubyenyecz vel Shubyenycza* R H₄v (mg; av. *suspendium*) (por. Lex: *Flagriones dicuntur Szubienicá, yáko mowiem<y> Z szubienice się vrwáł, to iest, Smard, Nogiec, Kiya godny; Attrecto,-are ... Noli me attrectare furcifer* Nie dotykáý się mnie szubienico (av. *tracto,-are*)). Zob. **OBIESIĆ, WISIELEC**.

SZUBIENICZNY ‘dotyczący szubienicy, tu – o schodach w Rzymie, z których zrzucano do Tybru ciała przestępców’ *shubyenyczne draby Gemonide scale i. Gemonie* R n₆ (mp) (por. Lex: *Gemoniae ... scalae ... Schód* w Rzymie gdzie złoczińce spychano). Zob. **DRAB**.

SZUBIENIEC 'łotr, obwieś, wart szubienicy; wisielec' *suspendiosus* Shubyenyecz *vel* Shubyenycza R H₄v (mg; av. *suspendium*). Zob. **OBIE-SIĆ, WISIELEC**.

SZUKAĆ shukacz, pythacz *percontor*,-ari i. *inquirere vel perquirere, interrogare* {*percontati sunt i. inquisierunt*} R R₅v; pytac, Shukacz *requiro*,-ere i. *iterum querere vel investigare vel inquirere* R T₁v; Slyadem shukacz *vestigio*,-are i. *vestigii inquirere* R V₆v; Shvkacz zabycz kogo, Chcyecz czo vdzyalacz *ut molitur insidias* (bibl.), i. *cum querit occidere aut meditatur, i. cogitat* R Q₇v (md; av. *molior*,-iri); *moliri insidias i. tendere* Shuka<cz> (?) zabicz R t₈ (mp; av. *molicio i. maliciosa cogitacio*). Zob. **BADAĆ, PRZE-PYTAĆ, PYTAĆ SIĘ, WYŚLADOWAĆ**.

SZUM *murmur* {Shmer, *strepitus vel levis aque strepitus* Shvm} R v₃; zvmnyenye, zmyeshanye gwałtowne, Shvm morsky *confusio maris* (bibl.) S 33v; zamyeshanye gwałtowne, Shvm morsky *confusio maris* (bibl.) R h₃v (mg); Lom *anfractus i. circumfractio* {Shvm *in silva*} R b₈v; Shvm *sonitus i. strepitus vocis aut aquarum* R G₂v (ml; av. *sonus*); shvm, zwyk *sonus est quicquid aure auditur* R G₂v. Zob. **BRZEK, BRZNIEŃ, DRUZGOT, GIELK, GŁOS, GŁOSEK, ŁOM, SZMER, ŻWIEK**.

SZUMIEĆ Shvmyec, zwyączecz, Brznyecz *sono*,-are R T₆v; *strideo*,-ere i. *fortiter sonare, dentes concutere, frendere* brząk dzyalacz {*cum catenis*}, zgrzytac, ząmby, Shvmyec R T₈. Zob. **BRZNIEĆ, ZABRZNIEĆ, ZASZUMIEĆ, ŻWIECZEĆ**.

SZUMIENIE *sonitus maris* Shvmnyenye, *sonare* zashvmyec, *sonuerunt* zash<v>myely R G₂v (ml; av. *sonus*). Zob. **BRZNIEŃ, GŁOŚNOŚĆ, ŻWIEK**.

SZUMOWAĆ – 1) 'usuwać pianę, nalot z płynu' pyany szhvmovacz *spumo*,-are i. *spuma fluere vel spumam* {*sputum*} *habere vel emittere vel auferre* R T₇v; varząchą pokyvacz *vel* shvmovacz *vel i. czechovacz tudiculo*,-are, vide *Calepi.*, *cum tudicula in coquina expumare* R V₅ (md); *tudicula, colear* varzącha *qua expumatur in olla* czo pokyva abo shvmvye wgarnczv *vel instrumentum, quo signa vasis imprimuntur* R K₁ (md); – 2) 'tu – może pienie się, burzyć się' Szhumovacz *spumo*,-are S 148v (por. *Lactifer: Spumo*,-mas pieniti, sebrati pieny; por. też *Lex: Spuma ... Pianá, Spumas agere* Szumować, piany zbierać; *Despumo*,-as Szumuyę, zmiatam piąnę). Zob. **PIANA**.

SZUMOWANY – 1) 'oczyszczony z piany, nalotu' *spumatus, expumatus* shvmovany R G₄v (md; av. *spuma*); – 2) 'tu – może spieniony, wzburzo-ny' shumovane *spumatum* S 148v (Erz sv. **SZUMOWAĆ**).

SZURZA ‘szwagier (brat żony)’ Szhurza *laterus* SN 252; *pater – mater: horum filia vocatur* Szhurza (‘cóрка?’ – tu znaczenie niejasne, zapewne błąd BB), *maritus istius filie vocatur* zyąncz, *si autem habuerit fratres aut fratrem, illi erunt marito* Szchurza, *ipse autem erit, ut prius* zyąncz SN 252v; *pater – mater: horum filia vocatur* Shurza (‘cóрка?’ – tu znaczenie niejasne, zapewne błąd BB), *maritus vero istius filie vocatur gener, si autem habuerit fratrem aut fratres, illi erunt marito* Shurza, *ipse autem, ut prius erit eis* zyąncz RN II. Zob. **SWAK**.

SZWAB Szwab *Swevs* (Erz: „*Suevus*”) S 151v; Swab *Swevs* (Erz: „*Suevus*”) S 153 (por. Mu28, s. 33: *Sueuius*, Schwob, Schwab). Zob. **SZWED**.

SZWABSKI Swabska zyemya *Suevia* (Erz: „*Suevia*”) S 151v; Shwab-ska zyemya *Svevia* (Erz: „*Suevia*”) S 153; shwab-ska zyemya *Suevia* R H₃ (mp) (por. Mu28, s. 33: *Sueuia*, Schwobenland, Swabska zyemya; por. też Mym28, k. 3: *Sueuia*, Schwablandt, Szwabska zie<mia>). Zob. **SZWED**.

SZWACZKA swaczka *sartrix mulier, sutrix, sarcinatrix* S 136v; Svaczka *sutrix, mulier, que suit* (sv. *sutor*) R H₄v. Zob. **SZEW**, **SZWIEC**, **SZY-CIE**, **SZYĆ**.

SZWAJCA (Erz: „z niem. Schweisse, rodzaj szydła” – lub raczej ‘jakiś ostre narzędzie, tu – rysik, rylec, grot’) *mucro dr ensis, gladius, spata, romphea, ista omnia sunt sinonima, vel dr cuiuslibet rei acumen, vel* Swaycza S 93v; Swaycza *mucro i. cuiuslibet rei acumen ..., unde sepe invenitur pro gladio, et sunt ista synonyma: ensis, gladius, mucro, spata, romphea* R v₂ (por. Mym28, k. 10v: *Mucro*, Pffrym, Szwaycza; *Stilus*, Griffel, Grifflla – w rozdz. *De scriptoribus*, ..., O Pisarzach). Zob. **GRAFKA**, **GRYFKA**.

[**SZWAJCAR**] zob. **SZWAJCYZRZ**, **SZWEJKIRZ**.

SZWAJCARSKI Shwayczarska zyemya *Helvecia* R o₃ (md) (por. Mym41, k. 34: *Heluetia*, schweyczerland, sswáycárská zie<mia>; w Mym28, k. 32v: *Heluetia*, Schweycerland, Szwaycerska).

SZWAJCERSKI ‘szwajcarski’ Shwayczerska zyemya *Helvecia* S 67v (por. Mu28, s. 32 i Mym28, k. 32v).

SZWAJCYZRZ ‘Szwajcar’ Swayczyrsh *Helvecius* R o₃ (md) (por. Shweykysz S 67v; por. też Mym28, k. 32v: ... Szwaycer; w Mym41, k. 34: ... sswáycár). Zob. **SZWEJKIRZ**.

SZWECZKA (lub **SZWECKA**) ‘śliwka’ Sweczky vągyerskye abo damasceny *damascena pruna* R i₄v (ml; av. *Damascus*); Shveczky, Slyffky *prunella, pruna* R B₇v (ml). Zob. **ŚLIWA**.

SZWED *Svevi* (!) *populi Swedovye* (! – może bł. zam. „Szwabowie”? – por. Szwab *Swevs* S 151v; Swab *Swevs* S 153) R H₃ (mp) (nazwy „Szwed” nie notują słowniki Murmeliusza, Mymera, Tucholczyka ani Słownik). Zob. **SZWAB, SZWABSKI**.

SZWEJKIRZ (lub **SZWEJKIRSZ**) ‘Szwajcar’ *Shweykysz Helvecius* S 67v (por. Mu28, s. 32: *Helvetius*, *Schweitzer*, *Schweykysz*). Zob. **SZWAJCARSKI, SZWAJCERSKI, SZWAJCYZ**.

SZWICA (lub **SZWYCA**) ‘miasto w Szwajcarii, dziś. Schwyz’ *Swyca Svicia, civitas* R H₃ (mp) (por. Mu28, s. 36: *Suicia*, *Schwitze*, *Swyca* – w roz. *Terrarum, gentium et civitatum nomina*).

SZWIEC ‘szewc; człowiek szyjący buty’ *swiecz sutor* S 155 (por. Mym28, k. 14v); *swiecz sutor, qui suit* R H₄v; *calceolarius, calcifex i. sutor i. swiecz* R e₅v (ml) (por. Mu28, s. 184: *Calceolarius*, *eyn schumacher*, *Schwyec*; *Sutor qui suit calceos et crepidas*); *kopito v szewcza formale* S 60; *formella ... Item formella et formula diminutiva sunt a forma et sunt proprie instrumenta alutariorum, quibus formant subtalares {vel Copyta v shewcza}* R n₁; *sutates Shewczovye, qui continue suunt* R H₄v (ml). Zob. **PODESZWARZ, SZEW, SZWACZKA, SZYĆ**.

SZWYCA zob. **SZWICA** ‘miasto w Szwajcarii’.

SZYBA – 1) ‘wyciąg; szyb’ *Clyoba trochea* (!) *i. torcular vel rota modica super puteum vel illud, quod apponitur malo navis et dr a trochos, quod est rota, quia habet rotulas, per quas funes trahuntur* Shyba R J₈v (por. *Lex sv. Trochlea ... Koło, kołowrot albo wał, którym nieco na górę wciągają, jako są nad studniami żorawie, wały y koło*); – 2) ‘kawałek szkła’ *orbora plumbi* Shyba sccllyana, *i. vitrea pro fenestris* R x₇ (md) (Polskie objaśnienie nie odpowiada wyrazom hasłowym „*orbora plumbi*”, oznaczającym podatek płacony królowi od wydobytego kruszcu – tzw. olborę. Może BB pomylił wyraz *orbora* z *orbicula* ‘małe okrągłe szybki, gomółki’, a może chodzi tu o podatek od wyrobu szkła?). Zob. **KLOBA, KOŁOWROT, ŚĆKLANY**.

SZYCIE – 1) ‘zszywanie; może też szew’ *sartor, inde sartura* Shycye, *dissartire* rosprocz, *dissartum* rosprote S 136v; *sshycye sartura* R E₂v (mh; av. *sartorium*); *Shycye sarcio* R E₂ (mp); – 2) ‘to, co zaszyte, uszyte; szew’ *rosparacz sshycye desuo,-ere i. disiungere, suturam frangere vel deorsum suere* R O₂. Zob. **POSZYCIE, PRZESZYWANY, SZEW, WYSZYWANY**.

SZYĆ *szhicz sartio,-ire* S 234; *drathwā shicz vel syeczy dzyalacz vel Rzess bicz lanio,-are, boves decoriare* R Q₃v (ml; av. *lanio,-are*); *syeczy vyąszcz, drathwv* (!) *sshicz vel rzess bicz, volv odrzecz lanio,-are* R r₂ (mp;

av. *lanio*). Zob. **HAWTOWAĆ**, **PRZESZYWAĆ**, **SZEW**, **SZWACZKA**, **SZWIEC**, **WYSZYWAĆ**.

SZYDŁO Shydlo *primellus* S 123; Shydlo *primellus i. subula* R B₄ (md); Shydlo (w oryg. wyraz przekreślony) *subula i. brocca ferrea* R H₂v; Shydlo *brocca i. subula* R e₃v (md). Zob. **JIGŁA**, **SZWAJCA**.

SZYJA – 1) anat. przodek shyye *vel* podgardlye *iugulus dr anterior pars colli, unde vox et halitus procedit, vel dr guttur vel gutturis incisio, astralagus* (!) S 77v; *iugulus i. guttur vel gutturis incisio* {podgardlye *astralagus* (!), przodek shyye} R q₅ (por. Mu28, s. 54: *Iugulus* ..., Przodek ssyye albo podgárlye); zakrzywyenye szhyye na stronę *tetanicu a tetano morbo dicuntur, quando musculi, qui secundum spinam sunt, ita rigent, ut se inflectere non possint* ..., *obstipus, tetanicus idem* S 157v (por. Mu28, s. 73); pyrszi od szyye asz do pasza *thorax* (bibl.) S 158v; pyrsy od ssyye do passa *thorax i. pectus* (bibl.) R J₃; nyemocz wshygy, ysz syą ruszicz nye moze *tetanus morbus est, i. spasmus, quasi tenens totum, quando sc. nervi contrahuntur a cervice deorsum* S 157v (por. Mu28, s. 73: ... Nyemocz wssygy, że yą ruszyć nyemoże; por. też łac. dopisek BB w R: *tetanus, morbus colli i. spasmus, cum se inflectere non potest, tetanicus, obstipus, vide Calepi* R J₂ (md) – bez odpowiednika pol.); obrącz, czo nasshygy noszhą *torques, ornamentum virorum, ligamen tortum vel aureus circulus a collo pendens usque ad pectus* (bibl.) S 161; zloti lanczveh na ssyhygy *lorum* R s₂ (mg); – *fibra idem est quod vena, sed differunt, quia fibra est ipsa chorda, sc. ipse folliculus per quem sanguis discurrit, vena ipse sanguinis cursus* ..., *fibre etiam dicuntur vene interiores vel vene iecoris vel viscera vel membrorum iuncture* {*quasi lingue eminentes subtiles, stomachum* (tu zapewne: ‘przelyk, gardło’) *amplectantes, zylka wshygy*} ..., *unde in hymno sancti Johannis Bap<tiste>: Ut queant laxis resonare fibris* R m₆ („Żyłka w szyi” to może ‘naczynie krwionośne’ lub też ‘krtąń; tchawica’ lub ‘struny głosowe’ – dawniej mylone z „żyłami”. Świadczą o tym: cytat z hymnu poświęconego św. Janowi w druku R, powtórzony jeszcze przez BB w kilku glosach, np. w R Q₄ (md; av. *laxo,-are*): *Ut queant laxis, i. magnis, amplis, resonare fibris, i. visceribus vel venis gutturis*; por. też nasze hasło **ŚLABY** oraz Słstp t. 11, sv. Żyła: ... 3. ‘struna głosowa, *chorda vocalis*’ Vnde in himno de sancto Johanne: *Vt queant laxis resonare fibris* vlg. *laxis fibris, id est othforzonymy schylamy*); – 2) ‘tu – część piwnicy, spiżarni; korytarz’ (Erz: „przedpiwnicze”) pywnyczna ssyya *penus* S 111; *penus,-i ... et hoc penu, indeclinabile, et hoc penus,-oris, omnia in eodem sensu i. cellarium* {*penu* Spyżarnia} {re-

positorium victus} {*penus eciam dr omne esculentum et posculentum ad vescendum*} {*vel i. pywnyczna shyya*} R z₄. Zob. **ZASZYJEK**.

SZYK (Erz brak w części pol.-łac.) ‘wojsko; hufiec; szereg’ *acies est belli* Szhyk (Erz brak w części pol.-łac.), harc S 4v; ostrze, ostroszcz, spicza, vissocosc, huff, Szhyk, harc, Voysko, Strzelnycza *acies plura signat ... est ferri summitas ... Item acies exercitus, eo quod armatus erat ad bellum acutis armis. Unde est acies oculi, ferri bellique caterva* R a₃v; Shyk, horda *cohors* R g₇.

SZYKOWAĆ ‘ustawiać wojsko do boju, uszykować, przygotować’ *instruere aciem* Shikovacz voysko, *multa signat, componere exercitum, vide Calepi* R Q₁v (md) (por. Lex: *Acies ... instruere aciem* Woysko vszikowác).

SZYKOWANIE ‘szyk, szereg; oddział’ Shykovanye *ordo equestrium aut peditum* R x₇v (ml).

SZYKOWANY ‘ustawiony, uszeregowany, przygotowany’ *instructus armis, exercitatus, ordinatus* Zwyczajny, Shykovany, *instructa acies* R p₈v (mg).

[SZYLING] zob. **SZELAĞ, SZYLINKOWY**.

SZYLINKOWY ‘szylingowy’ Shylynkowy *grossh grossus solidi* R G₁v (md; av. *solidus*). Zob. **GROSZ, PIENIĄDZ, SZELAĞ, SZEPSZCZELNIK**.

SZYNA Blacha, Shyna zelyazna lama ... *i. frustum latum auri vel argenti vel alterius metalli* R r₂.

SZYNK ‘karczmarz, szynkarz’ *propinator, qui potum administrat* Shynk (sv. *propina*) R B₆; *oenopola, enopola i. venditor vini* Shynk vynny R x₅ (mg).

SZYNKARKA *caupona pro tam muliere tabernaria shyncarca, quam pro taberna* Shyncowny dom R f₅v.

SZYNKARZ ‘karczmarz; może też podczszy?’ Szhylnkarz *caupo i. venditor vini aut potus i. tabernarius, ganeo, pandocium, tabernio, cauponarius idem* S 25; gospodarz wgoscynczv, Shynkarz *caupo* R f₅v; vynny synkarz (!) *enopola* S 49; vynny shynkarz *enopola* R l₁ (mp); *vinarius i. ebriosus vel vynny szynkarz, enopola, caupo idem, i. vini venditor* S 170v; vynny shynkarz *vinarius, caupo, conopola* (! – zam. *oenopola*), *venditor, propinator vini* R L₁ (mp) (por. Mu28, s.186: *Vinarius, uini uenditor*, eyn wein schenck, Winny ssynkarz, *Oenopola idem, Caupo idem*); Shynkarz *pincerna i. vini dispensator vel potius propinator, qui porrigit ex officio poculum domino suo* R A₁v; *pocillator i. pincerna, qui ministrat pocula mense, i. Shinkarz*

R A₄v (ml; av. *poculum*); szynkarz *acophilus i. pincerna* R a₄. Zob. **PODCZASZY**.

SZYNKOWAĆ Shynkovacz wgoscynczv *cauponor;-ari* {*causa lucri vendere vinum aut cervisiam etc.*} R M₇v.

SZYNKOWANIE vcztha, Shynkovanye *propina ... dr taberna quelibet eo, quod famem pellat* R B₆.

SZYNKOWNY szynkowny dom *caupona i. taberna vel est mulier tabernaria* S 25; *caupona pro tam muliere tabernaria shyncarca, quam pro taberna* Shyncowny dom R f₅v (por. Mu28, s. 138). Zob. **DOM, GOSPODA, GOŚCINIEC, KARCZMA, PIWNY, WINNY**.

SZYP (Erz: „czesk. šip, strzała”) *szhyp missile dr quoddam iaculum* S 91v (av. *missilis i. ad mittendum abilis*); *missilis i. ad mittendum habilis, unde et quoddam iaculum hoc missile dr szhyp* R t₇; *iaculum i. missile {telum Shyp}* R p₂v; Shypem strzelicz *iaculor;-ari i. iaculum mittere et iaculo torquere {ledi}* R P₅v. Zob. **BELT, KUSZA, LUK, SAMOSTRZAŁ, STRZAŁA, WIDŁY**.

SZYPER (Erz: „z niem. Schiffer”; por. też niem. „Der Schiffherr, Pan okrętu”, sv. *Nauarchus* u Artomiusza) ‘żeglarz, kapitan statku; właściciel statku lub towaru, ładunku, np. zboża’ zeglyarz, Shiper *nauta, quicumque ducit navem vel navigando laborat vel maior in nave* R v₅ (por. zeglyarz, przewoźnyk S 96v); Shyper *classicarius i. proreta, qui nautis imperat* R g₅v; *polipirion* (Erz: „?”) *i. multi frumenti* Szhyper S 119 (w S brak wyrazu „dominus” utrudnia zrozumienie sensu całości, stąd pytańnik u Erz; por. niżej to samo hasło, już uzupełnione przez BB w R); *polipirion i. dominus multi frumenti* Shyper R A₅ (mg) (por. Słwarsz sv. Szyper: ... „Szyprowie na statkach pańskich mają moc zupełną do przedania lub zamieniania towarów sobie powierzonych ...”; ... ‘właściciel statku ładunkowego’). Zob. **MARYNARZ, STYRZNIK, SZKUTNIK**.

SZYPKA ‘ogonek owocu, łydyżka, szypułka’ Shypka *nepos ..., parvum virgultum, quia de pomo quasi de filio nascitur* R v₆; Shypka *peciolus pomi aut piri, in quo fructus pendet maturus* R z₂ (md).

SZYRMIEFSKI ‘szermierski’ Shyrmyersky dom *amphithearium dr proprie locus gladiatorum* R b₇v.

SZYRMIEFZ ‘szermierz’ Shyrmyerz *dimicator* S 42v i R k₁ (mg); Shyrmyerz *armiger i. qui arma gerit ... hic armiger pro scutifero* Rymyerz (!) (bibl.) R c₈; *monomachus* Shyrmyerz, *qui solus cum solo pugnat* R v₁ (mg); *fuscina, quoddam instrumentum ferreum et tridens, quo utuntur gladiatores*

shyrzmyerze (!) *ad se capiendum* R n₄v. Zob. **MIECZNIK, RYCERZ, RYMIERZ.**

SZYRMOWAĆ ‘szermować’ tyłczem szyrmovac *pugillor;-ari i. pugnare, certare vel quendam ludum exercere* R S₄v.

SZYROKI – 1) ‘szeroki’ Szhiroky (Erz bł.: „szheroky”) pasz *cinctus, lata cinctura, qua cingimur* S 28; Shyrok pass *cinctus i. lata cinctura vel zona* R g₃v; vlicza szhiroka *platea i. lata et spaciosa via* S 117; vlycza shyroka *platea i. lata et spaciosa via* R A₃v (por. Mu28, s. 26: *Platea* ..., Vlycá sseroka); – 2) ‘tu – o mowie nierymowanej’ rzecz shyroka *prosa, oratio producta et a lege metri soluta* (bibl.) R B₆v (por. Mamstp, cz. II, s. 117). Zob. **DŁUGI, MOWIENIE, PRZESTRONNY, RYM, WIRSZ.**

SZYROKO ‘szeroko’ czo shyroco (w środku wyrazu kleks) stąmpa *lixabundus, qui latis incedit passibus ad modum lixe vel similis lixanti* R S₁.

SZYROKOŚĆ ‘szerokość’ *vastitas et hec vastitudo i. magnitudo, amplitudo* shyrokosc, ... *sed vastitas proprie corporis vastitudo, solitudo* spustoshenye, skazenye (sv. *vastus*) R K₂v. Zob. **ROZSZYRZAĆ, SKAŻENIE, SPUSTOSZENIE.**

SZYRZA ‘szerza, szerokość’ *procudo,-ere, vomerem exacuere* zaostriez, rozbic na szhyrzą *prolatare, extenuare* R S₃v (mg); *tabulata, vide Calepi* gałaziste drzewo na shyrzą *sicut est terebintus* R H₅ (mg).

[SZYRZYĆ] zob. **ROZSZYRZYĆ.**

SZYRZYNA ‘szerzyna, szeroka suknia z trenem; chusta, płat materiału’ Shyrzyna *aspergo ... est vestis feminarum vel vestimentorum superfluitas, quod etiam sirina dicitur* R d₁v (por. Lactifer: *Aspergo ... vel est vestis feminarum* Suknie s wottzasem (!); por. też łac. hasło z R G₁: *Syrina i. cauda vestis feminarum {longa vestis tragicorum}* – bez odpowiednika pol., a także też hasło z Lactifera: *Sirina* Otzas ženskeho od’ewu).

SZYRZYINKA ‘szerzynka, chustka, płatek materiału’ Shyrzynka *frictillum* R n₂v (ml).

SZYSZKA – 1) bot. ‘owoc drzewa, głównie iglastego’ Szyszka *conus dr nux pinea* S 34; *conus eciam Shysska, nux pinea vel pinacium* R h₅ (md; av. *conus*); szoszna, Smolne drzewo *vel i. Szyszka picea arbor est, de cuius succo pix efficitur* S 115; Olszha *alnus, arbor quedam, alnum, fructus eius* szyszky S 7v; – 2) ‘tu – rzecz bez wartości, byle co’ *bona fructifera sunt villa, molendinum, res non fructifera* Shyszky S 61 (av. *fructus*); *res non fructifera Shyssky, fructifera bona sunt, ut villa, molendinum* R n₃ (mg; av. *fructus*). Zob. **OWOC.**

ŚCIANA *Scyana paries* R y₅v; *maceria eciam* lyepyona scyana *vel est murus sine cemento* S 85; *maceria i. sepes* Ploth, lyepyona scyana *in ortis aut vineis vel murus sine cemento* R s₄ (mg); pobyelyona scyana abo potynkovana *decalicatus* (! – zam. *decalcatus*) *paries calce linitus, dealbatus, linitus* R i₅ (md); Crathka durcovata, zelyazna scyana, Bronka *cancellus* R e₆v; ffvtrvana scyana *tabulatum, paries ex tabulis vel pavementum ex lapidibus*, 3 Reg. VI (bibl.) R H₅ (mp) (3 Reg. 6,15 i inne – tu o budowie świątyni Salomona); ffvtrvana scyana *tabulatum ... paries ex tabulis vel edificium ex coaptatis tabulis factum {vel pavementum ex lapidibus}* (sv. *tabula*) R H₅; ffvtrvana scyana *tabulatum, vide Calepi* R V₂ (mp; av. *tabulo,-are*); gladkye tynkovanye na mvrze abo na scyeny *tectorium illimmentum* R H₆ (mg); *parietina i. parietum ruina {muri veteres* Scyany, Stare mври) R y₅v; *tectoria infunicata idem* potynkovane scyany R H₆ (mg; av. gladkye tynkovanye na mvrze abo na scyeny *tectorium illimmentum*); dzyalacz crathi zelazne abo zdrzeva *vel* scyany durcovate *cancello,-are* R M₆v (md). Zob. **MUR**, **PARKAN**, **POŚCIENIE**.

[**ŚCIANKA**] zob. **ŚCIANKI**.

ŚCIANKI (plurale tantum) ‘korytarz, przejście’ scyanky (!) *androna est spacium inter duas domos* R b₈v; scyanky *intercapedo i. distantia localis inter duos parietes* (sv. *capedo*) R f₁v; scyanky *intercapedo i. distantia localis, ut inter duos parietes {divisio}* R p₈v. Zob. **WŚCIANEK**.

ŚCIAĞAĆ SIĘ ‘rozciągać się?; dotyczyć kogoś lub czegoś?’ Scyąga syą *extendit se* R O₇ (mp). Zob. **ODCIAĞAĆ**, **POCIAĞAĆ**, **ROZCIAĞAĆ**, **WŚCIAĞAĆ**, **WYCIAĞAĆ**, **ZACIAĞAĆ**.

ŚCIAĞNAĆ ‘wyciągnąć; naciągnąć, rozciągnąć; ścisnąć’ Scyągnącz (‘rękę’) *mittere manum* (bibl.) S 226v; *mitto,-ere {excludere, mandare}*, <*mittere manum*> scyągnącz y wlozicz rąką, wrzucicz (bibl.) R Q₇v; scyągnącz, sschylicz syą *vel* napyącz Luk *tendo,-ere ... Et tendere dicunt arcum, venam et brachia {vide Calepi}* R V₂v; scyągnącz *tenso,-are i. frequentativum a tendo,-dis {porrigere}* R V₂v; scysnącz, Scyągnącz *constringo,-ere* R N₃v (ml; av. *construo,-ere*). Zob. **ODCIAĞNAĆ**, **PRZYCIAĞNAĆ**, **PRZYŚCIAĞNAĆ**, **ROZCIAĞNAĆ**, **WYCIAĞNAĆ**.

ŚCIAĞNIONY ‘rozciągnięty, naciągnięty, napięty’ scyągniony *tensus i. porrectus, levatus, tentus* R H₆v. Zob. **CIĄGNIONY**, **NAPIĘTY**, **ODCIĄGNIONY**, **PRZYŚCIAĞNIONY**, **ROZCIAĞNIONY**, **ZGIĘTY**.

ŚCIE (lub **SZCIE**) ‘pójście, chodzenie’ *icio* Shcye, *abiicio* odesshcy R p₃ (mp). Zob. **ODEŚCIE**, **POŚCIE**, **PRZEŚCIE**, **PRZYŚCIE**, **WYŚCIE**, **ZEŚCIE**.

ŚCIEGNO anat. ‘ścięgno’ *coxa* vd (Erz brak), Scyegno, *coxe in plurali* trzosla *sunt quasi coniuncte axes, in ipsis enim capita femorum iunguntur* S 36v; vd, Scyegno *coxa et coxe in plurali dicte sunt quasi coniuncte axes, in ipsis enim capita femorum iunguntur* R h₆v. Zob. **BIODRO**, **LEDŹWIE**, **UD**.

ŚCIEK ‘miejsce gromadzenia się brudnej wody i nieczystości na dnie okrętu’ Sthok, Scyek *sentina, locus ad quem undique confluent aque vel sordes* S 142; Scyek, Sthok *sentina est locus in navi ad quem undique confluent aque* R F₃ (por. Artomiusz w roz. *De navi: Sentina*, Das vntertheil am Schiffe, da der unflat zusammen fleust, Zęzá). Zob. **STOK**.

ŚCIERAĆ scyeracz *abstergo, -ere i. deponere* R M₁v. Zob. **NACIERAĆ**, **PRZECIERAĆ**, **ŚCIRKA**, **TRZEĆ**, **WYCIERAĆ**.

ŚCIERADŁO ‘chusta, ręcznik, ścierka’ ffacileth, Scyeradlo *sudarium, facitergium pro sudore extergendo* S 153; ffacileth, Scyeradlo *sudarium i. facitergium, quo sudorem a facie tergimus* R H₃. Zob. **FACYLETEK**.

[**ŚCIERKA**] zob. **ŚCIRKA**.

[**ŚCIERPNAĆ**, **ŚCIERPNIENIE**] zob. **ŚCIRPNAĆ**, **ŚCIRPNIENIE**.

[**ŚCIERW**, **ŚCIERWO**] zob. **ŚCIRW**.

ŚCIEŻAJA ‘część wrót, zawias’ zavyasza, Scyezaya *cardo ... una pars ostii, sc. cuneus, qui in foramen utitur* S 23; Byegyn *cardo, una pars ostii, cuneus zavyassa*, Scyezaya R f₃.

ŚCIEŻAJNY ‘tu – kardynalny, główny, podstawowy (o cnotach)’ viszokye, sczyezayne *cardinales virtutes* S 23; *cardinales virtutes i. principales et alte* vyssokye, przednye, przelozone, Scyezayne, zavyeszne R f₃ (md; av. *cardinalis*); Cznoty vissokye a scyezayne *virtutes ... cardinales sive politice sunt quattuor, sc. prudentia, fortitudo, iusticia, temperantia* (sv. *virtus*) R L₂. Zob. **MEŹNOŚĆ**, **MIERNOŚĆ**, **MOC 1.**, **SPRAWIEDLIWOŚĆ**, **ZAWIEŚNY**.

ŚCIEŻKA steczka, scyesska *semita* S 141v; Scyesshka *semita* R F₁v (por. Mym28, k. 6v: *Semita*, Steyg, Scziesyka (!); Mym41, k. 6: ... *ściesská*); Scyeszka *viale i. semita* S 169v; *viale, angustior via* Scyeshka, *semita* R K₆v

(ml; av. *via*) (por. Mym41 w roz. *De Mari et nauibus*, k. 38v: *Viale*, steck, ściesská; w Mym28 brak). Zob. **DROGA**, **GOŚCINIEC**, **PRZECZNICA**, **STECZKA**.

ŚCIGAĆ gonycz, Sczygacz *persequor*,-i R R₆ (mp); Scigal *persecutus est eum* (bibl.; av. *persecutus* Sczigany) S 112v; Scygal *persecutus est* (bibl.) S 230; Scygal, gonyl *persecutus est eum* (bibl.) R R₆ (mp; av. *persequor*,-i); – vyslyadovacz, nye (!) vybadacz (w oryg. czasownik połączony kreską z wyrazem „nie”, wbrew znaczeniu hasła łac.), przepitacz *investigo*,-are i. *inquirere et dr ab in et vestigo*,-gas ..., unde *Theodolus: Grecorum primus vestigat grammata Cadmus* przepitacz (?– zapis niewyraźny, po końcowym „cz” jeszcze jakieś dopiski; niewykluczone, że „przepitacz” jest tu rzeczownikiem, odnoszącym się do Kadmosa), Sczygacz R Q₂v. Zob. **BADAĆ**, **POŚCIGAĆ**, **PRZEŚCIGNAĆ**.

[**ŚCIGAJĄCY**] zob. **POŚCIGAJĄCY**.

ŚCIGANIE przepithavanye, Sczyganye *investigacio i. inquisicio cum diligencia* R q₂v (md). Zob. **BADANIE**, **WYPYTANIE**.

ŚCIGANY Sczigany *persecutus* S 112v (Erz sv. **ŚCIGAĆ**).

ŚCINAĆ szynacz *decalvo*,-are i. *caput amputare vel barbam eruere violenter* R N₅v (md). Zob. **OBCINAĆ**, **OCIAĆ**, **PRZYCINAĆ**, **UCINAĆ**, **ZACINAĆ**.

ŚCINAJĄCY Scynaiący *decalvans capita* R i₅ (mg).

ŚCIOSAĆ ‘ociosać’ scyossacz *dolo*,-are i. *levigare, planare, preparare et percutere* {*dolio*,-lis} R O₄. Zob. **CIOSAĆ**, **UCIOSAĆ**, **WYCIOSAĆ**.

ŚCIRKA ‘ścierka’ *termentarium* Scyrka, *qua corpus tergitur* R J₁ (mp). Zob. **ŚCIERAĆ**, **ŚCIERADŁO**.

ŚCIRPIEĆ ‘ścierpieć’ scyrpyecz, ponyechacz, podnyesz *suffero*,-ferre i. *pati vel sustinere vel sursum ferre et elevare* R V₁ (por. cyrpyecz *suffero*,-ferre S 236v); *intolerabilis et hoc intolerabile, quod non valet nec debet tolerari* nyeznosicz, nyescyrpyecz R q₂v. Zob. **CIRPIEĆ**.

ŚCIRPNAĆ ‘ścierpnąć, zmartwieć, zdrętwieć’ *stupeo*,-ere i. *mirari, terri, timere, esse vel fieri stupidum, quasi sine sensu* zvmiecz syą {*rigidum fieri* zmartvyecz, scyrpnąć} R T₈. Zob. **CIRPNAĆ**, **ZDRĘTWIEĆ**.

ŚCIRPNIENIE – 1) ‘ścierpnięcie, zesztynienie, zdrętwienie’ Scirpnye-nye, Zmartvyenye, zvmyenye *stupor est casus* {*in mente*} *memoriam et rationem auferens et linguam impediens* R H₁v; *zdrątwyenye*, scyrpnyenye *rigor i. durities, rigiditas* {*frigus*} R D₃; – 2) ‘ścierpnięcie kończyn, kurcz’ *gangilion vel ganglion ... item dr contorsio nervorum in extremitate manuum*

et pedum ex lassitudine Scyrpnyenye S 63; Scyrpnyenye *gangilion, ganglion, morbus corporis* R n₃v (md). Zob. **SKRZEPNIENIE**.

ŚCIRW ‘ścierwo, trup’ Scyrw *cadaver dr a cadendo eo, quod morte ceciderat* R e₅.

ŚCISKANIE Sczyskanye, prassovanye *pressura i. confricacio ad invicem* S 122v. Zob. **ŚCIŚNIENIE**.

ŚCISNAĆ scysnaćcz *coangusto,-are i. affligere, coartare, valde constringere* R M₈v (mg); scysnaćcz, Scyąnaćcz *constringo,-ere* R N₃v (ml; av. *construo,-ere*); *comprimo,-ere* vtlvmycz, Scisnaćcz, pothykacz syą *in bello congredi* R N₂ (md). Zob. **PRZYCISNAĆ**, **UCISNAĆ**, **WCISNAĆ** **SIĘ**, **WYCISNAĆ**.

ŚCIŚNIENIE ‘ściśnięcie; zakończenie’ *constrictio* scysnyenye, ocyąnyenye, zavyżanye *coartacio, confusio* R h₄ (mp); scysnyenye *compressio* R h₂ (mg); Scysnyenye *conclusio* R h₂v (md) (por. gysthna prawda, Skonczenye, Postanovyenye, zamknyona mova *conclusio* R h₂v (ml)). Zob. **PRZYCISNIENIE**, **ŚCISKANIE**, **UCIŚNIENIE**.

ŚCIŚNIONY ‘ściśnięty; ograniczony, skępowany – tu też w zaprzeczeniu, o władzy absolutnej’ Scysnyony *coartatus* R g₆v (md); mocz vyzvolona, nye scysnyona, Rozvyżazana, Roshyrzona, Rospuszczona, Nye powscyągnyna *absoluta potencia* R a₂v (ml).

ŚCİKLANY (lub **ŚĆLANY**) ‘szklany, zrobiony ze szkła’ *hialus* Sczklyany *vel i. color viridis, vitreus* R o₄v (md); *orbora plumbi* Shyba sccllyana, *i. vitrea pro fenestris* R x₇ (md) (Polskie objaśnienie nie odpowiada wyrazom hasłowym „orbora plumbi”, oznaczającym, wg Słśr, m.in. podatek płacony królowi od wydobytego kruszcu – tzw. olborę. Może BB pomylił wyraz *orbora* z *orbicula* ‘małe okrągłe szybki, gomółki’, a może chodzi tu o podatek od wyrobu szkła?); złoty Cvbek *vel* Banka sczlana *phiala, vas patulum ad potandum vel ad oleum retinendum et dr ab hialin, quod est vitrum* R z₇v; banka sczlana *guna (!) vel guina, vas vitreum vel cucurbita, quod ventosa dr et videtur dici a gula, quasi gulosus in sanguine accipiendo, Papias vero dicit: Guva, vas vitreum, que a Latinis a similitudine cucurbite ventosa vocatur, que animata spiritu per igniculum in superficie trahit sanguinem* R o₂; *specillum, instrumentum aurium i. auricularium vel Sccllyane* oczy dlya prochv wdrodze, *vel instrumentum, quo oculi munguntur (?)*. *Idem conspicilla, specilla i. ocularia* R G₃v (ml). Zob. **BAŃKA**.

ŚCİKLARZ ‘rzemieślnik, wytwórca szkła’ Sczklarz *hialurgus i. vitrearius* R o₄v (md).

ŚĆLANY zob. **ŚĆKLANY** ‘szklany’.

ŚĆMIEL zool. ‘trzmieł, truteń lub inny owad’ *fucus est maior ape, minor scabrone, alienos labores comedens, non per se mellificans* szczymyel, *apis imperfecta* Czyrw S 61v; Czyrw, Szcmyel *fucus* R n₃; szczymyel *titacus* S 159v; Szcmyel *titacus, vermis* R J₄v (ml); *asilus* szczymyel, *oestrum* syrshen R d₁v (ml; av. *asilus est musca ... , quam Greci oestrum vocant et rustici tabanum* (sv. *asilum*)); Szcmyel *oestrum, quoddam genus muscarum, sc. asilus vel tabanus* R x₅. Zob. **OSA**, **PCZOŁA**, **PRZMIEL**, **ROBAK**, **SIRSZEŃ**.

ŚCWIARTOWAĆ ‘pokroić, podzielić’ Szcwyartovacz *demembro,-are* R O₁ (mg). Zob. **ĆWIERĆ**, **ROZBIERAĆ**.

ŚCWIARTOWANY ‘pokrojony, podzielony’ Szcwyartovany *demembratus* R i₆v (ml).

ŚĆWIRDZENIE ‘utwierdzenie, umocnienie; firmament nieba’ szczyrdzenye nyeba *vel i. stvorzenye firmamentum* (bibl.) S 58v; Szcwyrdzenye nyeba, Gwyazdeczne nyeba *vel Stworzenye firmamentum ... in quo sidera sunt* (bibl.) R m₇v. Zob. **ĆWIRDZA**, **ĆWIRDZENIE**, **OBŁOGA**, **POĆWIRDZENIE**, **POTWIRDZIĆ**, **STWIRDZIĆ**, **STWORZENIE**, **TWIRDZA**, **UĆWIRDZENIE**.

ŚŁA zob. **SZLIA** ‘uprząż, postronek’.

ŚŁACHCIC (lub **SZŁACHCIC** – tak Erz) zyemyanyn, schlyachczicz *nobilis i. ingenuus, generosus ... notabilis genere* S 98 (por. zyemyansky mąsz *nobilis vir* S 98); Slachcicz, zyemyanyn *nobilis i. ingenuus, generosus* zyemyansky (!) R x₁v; Slachczicz, nalepsy (!), wyborny, oslachcyony, Chvalebny *inclitus i. gloriosus, invictus, illustris* R p₅v; slachczicz, Chorąży, przelozony zyemyanyn *baro i. nobilis, dominus vel fortis* R d₆v.

[**ŚŁACHCIĆ**, **ŚŁACHCONY**] zob. **OŚŁACHCIONY**.

[**ŚŁACHETNIE**] zob. **NIEŚŁACHETNIE**.

ŚŁACHETNOŚĆ (lub **SZŁACHETNOŚĆ** – tak Erz) gadka, Cvnsth, Slachetnoszcz, ochotnoszcz, Crotophylya *facetia i. curialitas, urbanitas, elegantia, suavitas et proprie in factis* R m₂; zgodnoszcz, Slachetnoszcz *equitas ... est convenientia rerum {Equitas eciam i. planicies, iusticia, qua secundum Deum omnes vincimus. Pars pietatis i. equalitatis, cum omnes coequamur. Psalmus (118,172): Omnia mandata tua equitas}* (sv. *equus i. rectus, iustus*) R l₃; dostoynoscy, Slachetnoscy *perfectiones divine* S 111v; dostoynoscy, Slachetnosczy *perfectiones divine* R z₄v (md).

ŚŁACHETNY (lub **SZŁACHETNY**) *cliens dr serviens vel famulus quicumque* sluga, sluzebny *vel nobilis servus ... cliens a colendo patro-*

num dictus i. amicus domesticus {Szczythny panosha, Sluzebnyk, slachetny pacholek *vel amicus domesticus, qui sub tutela est alterius*} R g₆. Zob. **OŚLACHCIONY**.

ŚLAD – 1) ‘trop; znak’ slyad *vestigium i. signum pedis planta expressum vel dr quodlibet signum* S 169v; *vestigium dr signum pedis prima planta expressum* {i. Slyad, znamyą} R K₆; *indiciu znak signum, vestigium, proprie est pedum* Slyad S 73v; slyadem shukacz *vestigio,-are i. vestigiis inquirere* R V₆v; – 2) ‘miara ziemi, łan’ wloka, Lan *vel* Slyad *mansus ... dr pars terre* S 86v; wloka, Lan, Slyad *mansus* R s₆. Zob. **NAŚLADOWAĆ, ŚLEDNIK, WŁOKA, WYŚLADOWAĆ, ZAGON**.

[**ŚLADOWAĆ**] zob. **NAŚLADOWAĆ, WYŚLADOWAĆ**.

ŚLADOWNIK ‘strażnik lasu; ten, kto znaczy drzewa’ Slyadownyk *vel* znakarz drzew *saltuarius* S 135v; Slyadownyk, znakarz drzew *saltuarius, custos saltus* R D₆v (mg) (por. Mu28, s. 20: *Saltuarius*, Forstner oder holtzbánwart (! – może zam. holtzbauwart), Slyadownyk álbo znákarz drzew). Zob. **ŚLEDNIK**.

ŚLAGA zob. **SZLAGA** ‘buława, maczuga’.

ŚLAZ bot. ‘malwa’ slyasz *malva dr quedam herba* R s₅; visoky slyasz *altea, malva silvatica, unde: Alteam dico illam, quia crescit in altum* R b₅v.

ŚŁĄSKI slyąsska zyemya *Slesia, regio* R G₁ (mp) (por. Mu28, s. 33: *Slesia*, Schlesier land, Śląská zyemyá; por. też Mym28, k. 33: *Slesia*, Schlesyerland, Śląska ziemia).

ŚŁĄZAK (lub **ŚLEŻAK, ŚLEŻAK**) Slyązak *Slesius* R G₁ (mp) (por. Mu28, s. 33: *Slesius ...*, Śleżak; Mym28, k. 33: *Slesius ...*, Śleżak).

ŚLEDNIK ‘pies tropiący’ (Erz: „wyżeł”) Slyednyk *odorinferus canis* S 101 i R x₅ (mg). Zob. **ŚLADOWNIK**.

ŚLEDZIONA anat. Slyedzyona *milza i. splen* S 91 i R t₆ (mp); Slyedzyona *milza i. splen* S 148v (av. *splen*); Slyedzyona *splen* {*milza*} R G₄.

ŚLEDŹ zool. ‘ryba’ Slyedz *allec* (Erz: „allex”), *piscis, arenga idem* S 7v; Slyedz *allec* RN III (por. Mu28, s. 90: *Allec...*, Slyedz); Slyecz *arenga, allec* S 13v. Zob. **BYDLINEK, BYDLING, RYBA, STOKFISZ**.

ŚLEP zool. ‘owad’ msycza, slyep *atacus maior est bruco, et dr vermis rodens olera* (bibl.) S 16; *atacus maior est bruco* Slyep. *Et ut dicit glo<sa> Johelis I: eruca vermis est, qui in oleribus maxime invenitur* mshycza {*eruca, bruccus, locusta*} (bibl.) R d₃. Zob. **GĄSKA, KRZECZEK, LISZKA 2., MUCHA, PRĄCZEK, ROBAK, WĄSIENICA, WĄSIONKA**.

ŚLEPY Slyepi kruk *gamaleon* RN IV (w słowniczku *Vocabula volatiliūm*) (por. Lyelek, Nocny Crvk *nycticorax* RN IV; zob. też Lex: *Nycticorax* Nocny kruk ..., Slielowron zowā niektórzy) (J. Rostafiński – powołując się m.in. na rękopis J. Stanki z 1472 r. – sv. *Nycticorax griseus Strickl.* pisze, że „nocny kruk” i „ślepy kruk” to nazwy tego samego ptaka, którego w średniowieczu nazywano także „ślepowronem”; por. Symbola I, s. 429; por. też J. Strutyński, Polskie nazwy ptaków krajowych, Wrocław 1972, s. 62, 118; o trudnościach z oddawaniem łac. nazw zoologicznych przez BB por. m.in. nasze hasła **KRZECZEK** i **SYSEK**). Zob. **KRUK**, **LELEK**, **NOCNY**, **PTAK**.

ŚLEZIONKA (Erz sv. **ŚLEZIUNKA**) ‘biegunka’ Slyezyonka (Erz: „Slyezyvnka”), byegvnka, drzistawka *lienteria*, *celiolisia* (Erz: „*coliolisia*”) *dr intestinorum levitas* ..., *id est qualemcumque cibum recipit incoctum egerit, enim eundem forans cum nimio fluxu* (Erz: „*fluxu*”) *ventris* S 82; Slyezyonka, Byegvnka *lienteria* {*fluxus ventris*} R r₇v (por. Mym41, k. 41: ... Slezionká; w Mym28, k. 39: ... Slezianka; zob. też Mu28, s. 69: *Lyenteria Graece, intestinorum solutio Latine* ... Byegunká. *Coeliolysia idem*). Zob. **DRZYSTAWICA**.

[**ŚLEZIUNKA** – tak Erz; zob. **ŚLEZIONKA**].

ŚLEZAK, **ŚLEŻAK** zob. **ŚŁAZAK**.

ŚLICZNOŚĆ Slycznosc, pyąknosc, ossoba, wzor, oblicze, przybyor, Csthal, ocrassa, Czudnosc, postava, ffigura *species* R G₃; ocrassa, Slycznosc *decor i. honor* ..., *venustas et pulcritudo* R i₅v; *amenium, locus pulcer et delectabilis* {*locus iocundus*}, *et etiam pro amenitate ponitur* Myla slycznosc R b₆v. Zob. **CUDNOŚĆ**, **KRASA**.

ŚLICZNY ‘tu – zapewne: widoczny, ważny – o żyłe powierzchownej ramienia’ *basilica vena* Slyczna zyła *vel dr epatica* R d₇ (mg); *epatica vena i. basilica* Slyczna, wątrobną (‘żyła’) R l₁v (ml) (zob. Stefan Falimirz, O ziołach i mocy ich, Kraków 1534, cz. V, k. 58v.: „Też Basilica. Jest żyła w łoku pod samą Medijaną. Zowā iā też Płuczną, ale Doctorowie Wątrobną żyłą zowā. Abowiem w bolesciach watroby (!), y w rozmagitych niemoczach iey, ktore przychodzą z obphitosci złey krwi. Y takiesz w pleurze, y w bołniu wątroby, y theż komu zbytnie nosem krew płynie, ta Basilika, tho iest wątrobną żyłą, użytecznie bywa puszcżana.”). Zob. **DENNY**, **GŁOŹNI**, **ODDYSZNY**, **PANIEŃSKI**, **PŁUCNY**, **PULS**, **STACIWNY**, **ŚRZEDNI**, **WĄTROBNY**, **ZERWANY**, **ŻYŁA**.

ŚLIMAK zool. Slymak *limax vel limaca, vermis, qui in limo moratur et de limo nascitur* S 82; Slymak *limaca et limax pro eodem verme, quia*

in limo moratur vel de limo nascitur R n₇v; morsky Slymak *concha* RN III (w słowniczku *Vocabula piscium*); *coclee* zyemne Slymaky, *coclea* *eciam i. limax vel testa limacis* RN III (w słowniczku *Vocabula piscium*); *blacte Bisancie i. conche seu teste, in quibus fiunt* Slymaky R e₂ (md; av. *blatta*).

ŚLINA Slyna, *fflegma sputum i. saliva* R G₄v; Slyna *sputum, sputamen* R G₄v (ml); Slyna *saliva est humidum in ore, sc. sputum* R D₆v; *screa, puita, stercus, spurcitia, que per os proiicitur* Slyna R E₅v. Zob. **PLWACZKA, PLWANIE, RYMA**.

ŚLINOGORZ ‘angina’ Slynogorz *vel* Czopek *wgardlye sinanche, angina i. squinancia* R F₇v (md); Slynogorz *squinancia, suffocacio gutturis, idem angina, consilla, sinanche* R G₄v (md) (por. łac. hasło w S 149: *squinancia, angina, consilla est gutturis suffocacio, viam anhelitus et cibi impediens ex apostemate in gutture existente* – bez odpowiednika pol.); czopek *wgardlye, slinogorz angina, tumor fautium vel inflatio gutturis* {*i. squinancia*} ... *angina, glandula, morbus fautium, tubera porcorum* R c₁. Zob. **SKROB**.

ŚLISKI slysky *lubricus i. labilis, ut anguilla, piscis, serpens, lubrica via i. lutosa, aquosa, glaciosa* S 84; Slyssky *lubricus i. labilis ..., item lubricus dr quicquid labitur dum tenetur; ut piscis et serpens* slyssky R s₂; slysska *lubrica via* R s₇ (mp).

ŚLISKOŚĆ Slisskosc *lubricitas* S 84.

ŚLIWA ‘owoc’ Slyva *prunum, fructus* S 125v (por. Mu28, s. 109, w rozdz. *De fructibus Arborum: Prunum*, eyn pflaum, Sliwá).

ŚLIWKA ‘owoc’ Shveczky, Slyffky *prunella, pruna* R B₇v (ml). Zob. **DAMASCENA, SZWECZKA, WĘGIERSKI**.

ŚLIWOWY Slyvove drzevo *spinus dr arbor prunorum* S 148 (por. Mu28, s. 108); Slyvove drzevo *prunus, arbor* R B₇v (ml). Zob. **TRZEŚNIA**.

ŚLIŻ (lub **ŚLIZ**) zool. ‘ryba’ Slyssh *fundulus* RN III; *graculus vel gracillus eciam* Slyssh RN III. Zob. **KIEŁB, RYBA**.

[**ŚLIŻEK**, *mandragora* – tak Erz bł.; zob. **STYCZEK**].

ŚLOSARZ ‘ślusarz’ Slysarz *claustrarius* S 29; slyossarz *claustrarius* R g₅v (mg) (por. Mu28, s. 181: *Claustrarius*, eyn Schlosser, Slosarz, zaś w Mym28, k. 13v: ..., Szlosarz); cleysmytr, slysarz *serifex i. seras faciens, serifaber idem* S 142v. Zob. **KLEJSMITR**.

ŚLUB – 1) ‘przysięga, obietnica, przyrzeczenie; umowa, przymierze’ Slyvb *iuramentum promissorium dr, quando iuratur de futuro aliquid daturum vel facturum* S 77v; Slyvb, przyssyąga *iuramentum assertorium est, cum iuratur de presenti vel de preterito, sic esse vel non esse, fuisse vel*

non fuisse, sed iuramentum promissorium est, quando iuratur de futuro aliquid daturum vel facturum R q₅v; *Slyvb votum i. desiderium {anime volya} vel promissio* R L₄v; *wlozicz slyvb aut przemyrze ponere fedus* S 57 (av. *fedus*); *ferire pactum cum aliquo i. facere aut firmare* stwyrdzicz, wczynycz *slyvb* abo *pokoy* R O₈v (mg); *fide ligare slyvbem zavyżacz, spem habere, credere, confidere* R O₈v (md); *Slyvbem zwyżany fide ligatus* R m₆v (md); – 2) ‘sakrament małżeństwa’ *Slyvb copula* S 36; *copula i. coniunctio vel id, quod coniungit* złączenie {*vel Slyvb matrimonium, consorcium*} R h₅; *obyczanye slyvbv, zrakowane, wyanczowane sponsalia sunt futurarum nuptiarum conventio et repromissio* R G₄v; *zavyżany slyvbem astrictus sacramento* R d₂ (mg). Zob. **MIR, POŚLUBIENIE, PRZYMIERZE, PRZYSIĘGA.**

ŚLUBICIEL ‘tu – poręczyciel’ *sponsor {vel qui puellam spondet} i. fideiussor vel promissor; unde in Epistola ad Heb. VII, (22): Intantum melioris testamenti sponsor factus est Iesus* *Slyvbicyel* (bibl.) R G₄v. Zob. **PRZYSIĘŻCA, PRZYSIĘŻNIK.**

ŚLUBIĆ ‘ślubować; ustanawiać’ *Slyvbicz expolicator,-ari* R O₇ (md); *Slyvbyono yest constitutum est* (bibl.) R h₄ (mh; av. *constitutio*); *slyvbyono, vstavyono iest constitutum est* (bibl.) R N₃v (ml; av. *constituo,-ere*). Zob. **POŚLUBIĆ, USTAWIĆ, ZAŚLUBIĆ.**

ŚLUBIENIEC ‘narzeczony, pan młody’ *Slyvbyenyecz, zenyvch, polubyenyecz sponsus i. promissus* S 148v; *Slyvbyenyecz, zenyvch, Navozenya sponsus* R G₄v. Zob. **MIŁOŚNIK, NAWOŻENIA, POLUBIENIEC, ŻENIUCH.**

ŚLUBIONY zob. **ŚLUBIĆ.**

ŚLUBOWAĆ ‘obiecywać, przyrzekać – także praw.’ *obyczacz, slybovacz polliceor,-eri i. promittere {eciam multo rogante}* R S₁v; *obraczicz, opravicz, zaraczicz, Slyvbovacz rakoyemstwem cauciono,-are* R M₇v (mg); *slyvbovacz, vyarą chovac, Raczicz fideiubeo,-ere i. fidem pro aliquo dare, iurare, promittere* (bibl.) R O₈v. Zob. **PRZYRZEC, RĘCZYĆ.**

ŚLUBOWANIE ‘obiecywanie, przyrzekanie – także praw.’ *caucio ... vel i. promissio, ex qua indicitur firma obligacio a fideiussoribus et pignori-bus obraczenie, rakoyemstvo, Slyvbovanye* S 25; *cautio {ad terminum} i. cautela, iuratio, observatio ..., cautio est breve cyrographum {scriptum}* *zaraczenie, obraczenie, oprava zraczona, Rakoyemstvo na czas, Slyvbovanye* R f₆; *rakoyemstvo, oprava zaraczona, Slyvbovanye cautio fideius-soria est quando intervenit fideiussor principali obligatori, et dr satisdatio*

R f₆; obyeczanye, Slyvbovanye *pollicitacio* R A₅ (mp). Zob. **OBIETNICA, RĘCZENIE, ZAŚLUBIENIE.**

ŚLUBOWANY praw. obrączony, zaręczony, Slyvbovany, Rąkoiemstvem opravyony *caucionatus* R f₅v (ml).

[**ŚLUFARNIA** – tak Erz; zob. **SZLUFARNIA**].

[**ŚLUSARZ**] zob. **ŚLOSARZ**.

ŚMIADO ‘śniado, ciemno’ blyado, smyado vczynycz, zaczmycz *furveo, -ere i. nigrere, fuscum vel obscurum esse vel fieri* R P₃.

ŚMIADY ‘śniady, ciemny; siny’ smyady, Blyady *fuscus* S 62v; Blady, Smyady *fuscus homo* R n₄v (md) (por. gnyady *fuscus equus* R n₄v (md)); *glaucus i. splendidus, subniger, viridis et flavus* Zolty, Smyady S 65; smyadi, Zolty *glaucus ... i. splendidus, ut oculi glauci, i. splendidi, habent enim candorem admixtum virori, et glaucus i. subniger, est enim glaucus color ferrugineus, subniger, et glaucus viridis et flavus, glaucus vero albus, splendidus, subniger, rubeus, flavus, viridis dicitur* R n₈v; smyadi, cyemny *obscurus* R x₄. Zob. **BARWOMODRY, BIAŁY, BLADY, CZARNY, CZYRWONY, GNIADY, LISOWATY, MODRY, RUDAWY, RYDZY, SINY, ZIELONY, ŻOŁTY.**

ŚMIAŁOŚĆ ‘zbytnia pewność siebie; domysł; wytworność’ *presumcio* smyalosc, domnymanye, podeyrzenye *probabilis* *dovodne, et est filia superbie et si ex ea sequitur aliquid periculum anime vel corporis notabile damnum est peccatum mortale* S 122v; *presumptio* Smyalosc, podeyrzenye, domnymanye {*vel corporis notabile damnum*} ... *Et sunt tres species presumptionis. Una est temeraria {temeraria, impudens} ... Alia est probabilis sive verissimilis {probabilis dovodna} ... Tertia est violenta {violenta podeyrzana}, que ad pronunciandum vel condemnandum sufficiens reputatur* R B₃; dwornosc, Smyalosc *curiositas* (bibl.) (sv. *curiosus*) R i₄.

ŚMIAŁY ‘odważny; zuchwały; nadmierny, przesadny’ sylny, mocny, Smyaly, vdathny *animosus* R c₁v (ml); *zelus* gnyew, Smyala ządza, *furor* zaburzenye, *caritas i. bona voluntas, fervor divine caritatis, ut ibi: Zelus domus tue comedit me* (bibl.; Ps 68,10), *et qui habet zelum religiositatis non potest sustinere et tenere quicquid viderit contrarium, vide Calepi* R M₁ (md; av. *zelus*); *zelus* gnyew, Smyala ządza, *furor* zaburzenye, *caritas, fervor in bono, tristitia de bono alterius, amor vindicte vel iusticie vel ipsa vindicta* R X₂ (md; av. *zelotypo, -are*) (por. łac. hasło w S 175v: *zelus i. invidia, proprie est tristitia de bono alterius, non ex eo, quod ille habet, sed ex eo, quod sibi deest* – bez odpowiednika pol.). Zob. **GORĄCY, GORZLIWY, PRZECIWNY, PRZEZLICZNY, ŚMIELE, ZBYTNI.**

ŚMIANIE ‘tu – radowanie się’ duchowne smyanye *iocunditas* R q₃ (mg). Zob. **NAŚMIEWANIE**, **POŚMIECH**, **ŚMIESZYĆ**.

ŚMIECHOWISKO ‘drwiny, szyderstwo’ Smyechovisko dzyalacz, zakrzyvyacz nosz y vsta na kogo *subsamno,-are i. deridere, insultare ...*, *unde propheta: Et Dominus subsamnavit eos* (bibl.; Ps 2,4) R T₈v. Zob. **NAIGRAWANIE**, **NAŚMIEWANIE**, **POŚMIECH**, **ŚMIESZNY**.

ŚMIECI *peripsima i. purgamentum, quod eiicitur de tritico ventilato, de pomo abraso* Smyeczyny, Lupyny, ostrusky *limatura cuiuslibet rei* Struzyny *vel domorum quisquilia, sordes, purgamenta* Smyeczy (bibl.) S 112; *Smyeczy scobs i. immundicie domus seu purgamenta domus, scobes idem* S 140; *Smyeczy scobs ... purgamentum domus* R E₅ (por. Mu28, s. 141 oraz Mym28, k. 29v: *Scobes ... Smieci*); *rudus vel ruder etiam dr omne illud, quod eiicitur et extrahitur de terra effossa ... et etiam ruine maceriarum ... rudera dicuntur* Smyeczy (!) (sv. *rudus*) R D₄ (por. *rudista, qui vel que rudera de humo {domo} eiicit* czo dom vmyatha R D₄). Zob. **GRUZ**, **LUSZCZYNA**, **ODRZUTKI**, **OTRĘBY**, **PLEWA**.

ŚMIECINY (lub **ZMIECINY**) ‘odpadki, łupiny, resztki’ *peripsima i. purgamentum, quod eiicitur de tritico ventilato, de pomo abraso* Smyeczyny, Lupyny, ostrusky *limatura cuiuslibet rei* Struzyny *vel domorum quisquilia, sordes, purgamenta* Smyeczy (bibl.) S 112. Zob. **STRUŻYNY**, **ZMIECINY**.

ŚMIELE ‘śmiało’ smyelye vczinicz *presumo,-ere i. ante vel pre aliis sumere, non audenda facere* R S₃; *presumens i. ante sumens, premittens, temere audens etc.* smyelye vczynycz (! – zapewne zam. „czyniący”), *vide Calepi* R B₃ (mg; av. *presumptio*) (por. Lex: *Praesumo,-ere ... Per translationem praesumere est temere audere*, Wiele o sobie dzierżeć). Zob. **ŚMIAŁOŚĆ**.

ŚMIERĆ Smyercz *mors* R v₁v; poyedynkova smyercz *simpla mors* R F₇v (ml); zvyżazanye do smyerczy *matrimonii vinculum* R t₁v (md). Zob. **ŚMIERTELNY**.

ŚMIERDZACY gnyevlyvy, Nyeslodky, Smyerdżaczy *rancidus i. iracundus vel fetidus, amarus* R C₄v; smyerdżaczy *abolens i. fetens* R a₂ (mp); poth smyerdżaczy *humor fedus* R p₂v (ml; av. *humor*). Zob. **SMRODLIWY**.

ŚMIERNY ‘skromny, pokorny; umiarkowany’ *modestus i. discretus, temperatus* smyerny, *non irascens* povolny S 92; *Smyerny modestus i. temperatus et discretus {non irascens}* R t₇v; Srzedny, Myerny, Smyerny *mediocris* R t₂v. Zob. **NIEŚMIERNY**, **POKORNY**, **ŚRZEDNI**, **UKROCONY**, **UŚMIERZONY**.

ŚMIERTELNY *smyertelny letalis i. mortalis* R r₄v; *Smyertelny pestifer* R z₆ (md; av. *pestis dr quidam morbus*). Zob. **ŚMIERĆ**.

ŚMIERTNY ‘śmiertelny, powodujący śmierć’ *smyertna rana letale vulnus* R r₄v (md) (por. Cervus). Zob. **ODPOWIADNY**.

[**ŚMIERZYĆ**] zob. **UŚMIERZYĆ**.

ŚMIESZNY ‘budzący śmiech; dowcipny’ *Smyesny ridiculus, de quo potest haberi derisio* R D₃; *Smyeshny Cvnstarz iocista* R q₃; *Lyvczsky, Smyeshny, Crotofylny urbanus* R L₄v (md). Zob. **POŚMIECH**, **ŚMIANIE**.

ŚMIESZYĆ *ochotnye, vesselye, duchownye smyeshicz iocundor;-ari, delectari hilariter in spiritualibus* R Q₂v (md). Zob. **POŚMIECH**, **ŚMIANIE**.

[**ŚMIETANA**] zob. **ŚMIOTANA**.

ŚMIGAĆ *Bliskacz syą, Smygacz rozgą, Myeczem crzosacz {radiare ex fulgure, gladio movere, gladium exacuere, concutere vi, criminando agitare}* *Smygacz rozgą, dobicz myecza vibro,-are i. resplendere ..., iaculari, sicut solemus facere de minuta virga* R X₁.

ŚMIGAJĄCY *vibrans virga* *Smygaiący* (‘różgą’) R K₆v (ml). Zob. **BŁYSKAJĄCY**, **KRZOSZĄCY**, **MIECZ**.

ŚMILSTWO zob. **SMILSTWO** ‘nieczystość, rozpusta’.

ŚMIOTANA ‘śmietana’ *colostra eciam i. Smyotana* S 31; *colostrum, colostrum* *Smyotana, Sara* (!) (drugi wyraz polski dopisany zapewne inną ręką, nie uwzględniony przez Erz) S 30v (por. Mu28, s. 162); *vynna zuffka vel Smyotana sapa* S 136v (por. *sapa, dulce acetum vel dulce acidum vinum* *vynna zuffka* R E₁v; por. też Mym41, k. 43: *Sapa, Gesoten weyn, winna żuwká*; tamże też: *Sapa, Milchraum, Smietáná*); *smyotana satha* (Erz: „sic!” w części łac.-pol.) S 137; *sata smyothana, lactis flos* R E₂v (md); *Smyotana lactis spuma* S 79; *Smyothana lactis spuma* R r₁v (ml). Zob. **SIARA**.

ŚNIADAĆ ‘skosztować czegoś przed głównymi posiłkami; jeść śniadanie’ *snyadacz prelibo,-are, contingere, pregustare, parum gustare* S 231; *snyadacz prelibo,-are, precontingere, pregustare vel ... parum gustare* R S₂v; *Snyadacz merendo,-are* S 89v (av. *merenda*); *Snyadacz disno,-are i. iantare* R O₃ (mp); *ianto,-are et iantor;-ari i. comedere ante prandium, solvere ieiunium {ante prandium gustare aliquid Snyadacz} ..., iantare i. disnare dr vulgo {disnare}*; *Ianto etiam gusto ante prandium, unde: Iantamus mane snyadacz, cenamus vespere facto* R P₅v. Zob. **JEŚĆ**, **WIECZERZAĆ**.

ŚNIADANIE ‘posiłek, np. śniadanie lub podwieczorek’ *Snyadanye iantaculum vel ientaculum dr cibus, quo solvitur ieiunium seu sumitur ante prandium, quasi prandiolum* S 70v (por. Mu28, s. 158: *Ientaculum, eyn mor-*

gensupp, Snyadánye, *est primus cibus, quo ieiunium soluitur. Inuenitur et ienticulum. Nigidius, Non ipsi ieiunia ienticulis leuibus soluimus. Prandiculum idem*; por. też Mym28, k. 40v: *Jentaculum*, Frustuck, Sniadanie); snyadanye *iantaculum dr cibus, quo solvitur ieiunium ante prandium* R p₃; przedvyezorek, Snyadanye *merenda* S 89v; Snyadanye *prandiculum i. iantaculum* R B₁ (mp; av. *prandium* obyad). Zob. **JUŻYNA, KOLACYJA, OBIAD, PODWIECZOREK, PODWIECZORKOWANIE, PRZEDWIECZOREK, WIECZERZA.**

ŚNIADEK ‘pożywienie, pokarm’ Snyadek *comestum* S 32 i R h₁ (md). Zob. **JEDZENIE, KARMIA, OBROK, PICA, POKARM, POKARMIE, POTRAWA, ŚPIŻA 2., ŻYWNOŚĆ.**

ŚNIADNY ‘nadający się do jedzenia i do picia’ snyadna rzecz *posculentum sic debet dici et non poculentum* (łac. wyrazy „posculentum” i „poculentum” znajdują się w sąsiedztwie łac. haseł z nagłosem *post-*) R A₆v (md) (por. łac. hasło w S 120: *posca vel pusca dr vinum in torculari inaquatum, vocatur eciam lora vel dr coniunctio aque et vini, ubi plus aque adhibetur ..., posca eciam i. pocionis genus, quam Greci vocant oxicraton ex aqua et aceto comixta, inde posculentum non poculentum* – bez odpowiednika pol.). Zob. **JEDNY.**

[**ŚNIADY**] zob. **ŚMIADY.**

ŚNIEĆ (lub **ŚNIEDŹ** – tak Erz) ‘o kolorze żółtym lub miedzianym; choroba zboża, rdza zbożowa’ snyecz *arugo* (Erz w części pol.-łac. poprawia na: *aerugo*) *color quidam est sicut pedes accipitris* S 14v; Snyecz, zle powyetrze na zboze, *Rdza arugo est color quidam, sicut pedes accipitris, et scribitur per a solam secundum Papiam, sed aurugo per au secundum Huguitionem est morbus regius, item aurugo est corruptio aure, per quam segetes contrahunt innaturalem* (w oryg.: „in naturalem” (!)) *colorem ex aura corrupta* R d₁ (Trudności z objaśnieniem znaczenia „rdzy” i „śniedzi” występują już w tekstach łacińskich (sv. *arugo, aurugo, erugo*), które mówią zarówno o metalu, jak i o zbożu – a także o kolorze charakterystycznym dla choroby zwanej żółtaczką oraz dla jastrzębich łap). Zob. **MIEDŹ, NIE-MOC 1., POWIETRZE, RDZA, ŻOŁTY.**

ŚNIEG snyeg pyrshy (Erz bł. sv. **PIRSZY** ‘pierwszy’) *ningit* S 227v (por. Mu28, s. 17: *Ningit, Es schneit, Schnyeg pyrssy*); snyek (!) pada, pyrshy *ningit* R R₁ (mp). Zob. **PIRSZEĆ.**

ŚNIEGOWY ‘tu – o zaspie śnieżnej’ val snyegovy *floda* (Erz: „sic!”) S 59v i R m₈ (mg).

ŚPIĄCY – 1) ‘leniwy, ospały; senny; umierający’ spyńczy *somnolentus, piger, somno plenus, somnolens* S 146; Barzo spyńczy *somnolentus i. piger vel somno plenus {plene dormiens}* R G₂; nygdi nyespyńczy *pervigil i. valde vigilans {in sacris tota nocte}* R z₆; Conayaczy, Spyńczy *dormiens* R k₃v (md); – 2) ‘powodujący letarg, sen, tu – o chorobie’ Spyacza nyemocz, Spyonka *veternus morbus est ex nimio ocio, somnum perpetuum inducens, qui ab Avicenna et a medicis dr subeth, subetum, subecium. Greci vocant letargum vel dr infirmitas, quam habent veteres ... Hic morbus, quia pigros homines facit et ad negocia inutiles, sicut senectos, ideo veternus quandoque ponitur pro pigricia et pro nimia dormicione* S 169v (por. Mu28, s. 71). Zob. **UŚPIONY**.

ŚPIĄCZKA ‘letarg’ spyączka *veternum, quedam infirmitas, que facit hominem diu languere et pigrere et iuvenem videri senem, et dr a vetus {subeth, letargus}* R K₆. Zob. **DRZEMANIE**, **DRZEMOTA**, **NIEMOC 1.**, **ŚPIĄCY**, **ŚPIONKA**.

ŚPICA (lub **SZPICA**, **SPICA**) – 1) ‘szpic, ostre zakończenie, np. muru, dachu, wieży; iglica; część koła, szprycha’ *pinna i. summitas cuiuslibet rei sed proprie templorum et murorum spicza, vel dr illud, quod supereminet in dorso piscis skrzelya pinnula, Levi. XI, (9) (bibl.)* S 116; Spycza *vel dachowka pinna* R A₁v (mg) (por. Mu28, s. 28: *Pinna*, ein zin, Spycá; *Pinnata moenia*, Statmaur mit tzenen, Mury zaostrzone; oraz Mym28, k. 6v: *Pinna*, Maur czynnen, Spica); Spycza *kolova radius eciam dr lignum rectum a mediolo rote usque ad cantum procedens* S 129; *spicza radius dr illud rectum et subtile lignum, quod a mediolo rote usque ad cantum dirigitur et in utroque infigitur* (sv. *radius instrumentum est texendi*) R C₄ (por. Mym28, k. 15v: *Radius*, Spech, szpica kołowa); – 2) ‘czoło, front wojska; szyk bojowy lub ostro zakończona broń’ ostrze, ostroszcz, spicza, vissocosc, huff, Szhyk, harc, Voysko, Strzelnycza *acies plura signat ... est ferri summitas ... Item acies exercitus, eo quod armatus erat ad bellum acutis armis. Unde est acies oculi, ferri bellique caterva* R a₃v. Zob. **MUR**, **PIASTA**, **SPRYS**, **STRYCHOLEC**.

ŚPICHERZ (lub **SPICHERZ**) ‘spichlerz, magazyn zboża, ziarna’ ssol, Spicherz *granarium* R o₁ (mp) (por. łac. hasło w S 66: *granarium, locus, ubi grana ponuntur* – bez odpowiednika pol.); Spicherz *annonarium* R c₁v (md; av. *yarzyna, ozymyna, zytho, zywnosc* *annona i. proventus frugum unius anni, alimentum, vide Calepi* R c₁v (md)); *spycherz caselle sunt granaria, in quibus fructus reponuntur ... et dr quasi cellule granorum* R f₄. Zob. **SOL**, **ŚPIŻARNIA**.

[ŚPICHLERZ] zob. ŚPICHERZ.

ŚPICZASTY (lub **SZPICZASTY**, **SPICZASTY**) ‘ostro zakończony’ opocziste skały wodne, Spiczaste, ostre *acroceramina ... dicuntur pericula marina naves mergentia ..., quasi montes aquarum cornuti* R a₄.

ŚPICZNIK (lub **SZPICZNIK**, **SPICZNIK**) ‘walczący w pierwszym szeregu lub chorąży; wódz’ Spicznyk *antesignanus* S 11; chorąży, spycznyk *antesignanus i. primipilus, vexillifer {propugnator vexillorum}* R c₂v; Spicznyk *primipillus* S 123; Spicznyk *primipylus ..., vexillifer, qui portat primum pylum i. primum vexillum ante regem vel in bello* R B₃v; *cornicularii dicuntur illi, qui gerebant cornua vel aciem in bello {cornicularius aciem belli gubernans} {Spycznyk dux in acie}* R h₆. Zob. **PROPORCZNIK**.

ŚPICZNY (lub **SZPICZNY**, **SPICZNY**) ‘tu – o szyku bojowym w kształcie klina’ zastąp, Spyczny huff *cuneus dr multitudo militum vel peditum* R i₃v. Zob. **CZELNY**, **KLIN**.

ŚPIEGARZ (lub **SZPIEGARZ**) ‘szpieg, wywiadowca’ Laząka, Spyegarz *explorator* (bibl.) S 54v; Spyegarz *experimentator* R m₁ (md) (por. Spyegyerz S 54v); Shpyegarze, Stroze na voynye *speculatores belli* R G₃v (ml). Zob. **ŁAZĘKA**, **PRZEGLĄDACZ**.

ŚPIEGIERZ (lub **SZPIEGIERZ**) ‘szpieg, wywiadowca’ Spyegyerz *experimentator* S 54v (por. Spyegarz R m₁ (md)); Spyegyerz *spio* S 148.

ŚPIEGOWAĆ (lub **SZPIEGOWAĆ**) spyegovacz, Laząnczicz *explo, -are* (bibl.) R O₇. Zob. **ŁAZĘCZYĆ**, **OBCHODZIĆ**.

ŚPIESZNIE (lub **SPIESZNIE**) Spyeshnye *ocius, adv., i. velocius, celeriter, statim* R Y₁. Zob. **POŚPIESZYĆ**, **PRZYŚPIESZYĆ**.

ŚPIESZNOŚĆ (lub **SPIESZNOŚĆ**) ‘pośpiech’ Spyeshnoszcz *festinancia* S 57v; Spyeshnoszcz *festinacio, festinancia* R m₅v (md). Zob. **NIEDOŚPIECH**, **POŚPIECH**.

ŚPIESZNY (lub **SPIESZNY**) Spyeshny *festinus i. celer* R m₅v (md). Zob. **NIEDOŚPIESZNY**.

ŚPIEWACKI ‘tu – o kunszcie, sztuce’ *musica ars* Spyevaczka (‘sztuka’) R v₃v (md).

ŚPIEWAĆ cyeshicz, Spyevacz, chwałą dacz *psallo, -ere* R S₄v; *alterno, -are, dubitare, errare, per vicissitudinem commutare* zobv stron spyevacz, *ut fit in choro* R M₃ (mp); spyevacz, kokorekacz *gallorum cucurrere* SN 257 (sv. *Voces animalium et volatiliū*); *Virtutes psallunt* Spyevayą SN 176v (sv. *De Angelorum gaudiis*); *Virtutes syly, zvicyąststva psallunt* spyevayą RN (wykl. tylna; sv. *De hierarchiis Angelorum*); *Throni Stolecznyczy simphoni-*

sant zgodnye spyewaia RN (wykl. tylna; sv. *De hierarchiis Angelorum*). Zob. **PIAĆ, POŚPIEWAĆ**.

ŚPIEWAK spyevak *cantor* S 22v i R f₁v (ml); Spyevak *musicus* S 95 i R v₃v (md); organysta, Spyevak, gąndzyecz, czo pocysha, gądzyecz *psaltes dr peritus in cithara vel organo* (bibl.) R B₇v. Zob. **PISZCZEK**.

ŚPIEWANIE Spyevanye *iubilacio, gaudium ineffabile* S 77v; Spyevanye, odkricye syercza *iubilacio i. gaudium ineffabile* R q₄ (mp); vyrssh, Scladanye, zalobne spyevanye *carmen ... dr scriptum de aliquo delectabili cum metro ..., carmen etiam dr quilibet cantus cum metro* R f₃v; Slodkye pyenye, zgodne spyevanye *armonia i. dulcoratio et consonantia plurimorum cantuum. Inde armoniacus i. dulcis, suavis, delectabilis cantus, ut armonia i. dulcis cantus celi* R c₈; ksyągy spyevanya *liber Salomonis intitulator Cantica canticorum per excellentiam* (sv. *canticum {elegans laus}*; bibl.) R f₁v; pospyevacz, zaczynacz spyevanye *precino,-ere i. valde canere vel ante* R S₂. Zob. **CHOR, KOROWY, PIEŚŃ, POŚPIEWANIE**.

ŚPIONKA ‘śpiączka, letarg’ Spyącza nyemocz, Spyonka *veternus morbus est ex nimio ocio, somnum perpetuum inducens, qui ab Avicenna et a medicis dr subeth, subetum, subecium. Greci vocant letargum vel dr infirmitas, quam habent veteres ... Hic morbus, quia pigros homines facit et ad negocia inutiles, sicut senectos, ideo veternus quandoque ponitur pro pigricia et pro nimia dormicione* S 169v. Zob. **ŚPIĄCZKA**.

ŚPITAL, ŚPITALNY zob. **SZPITAL, SZPITALNY**.

ŚPIŻA 1. (tak Erz; lub **SPIŻA**) ‘spiż, stop metali’ *cuprum* Spyza, myecz (!), mosyącz *es cyprium* (może zam. „Cyprium”, por. poprawiony przez Erz zapis w części łac.-pol.: *cuprum ..., aes cyprium*) *idem* S 38v (por. Mu28, s. 123 i 124: *Aes*, Kupfer ader glockenspeis, Myedz; *Aes cyprium vulgo dicitur cuprum* Spyżá; ... *Orichalcum* ..., Mosyąc); spyza *cuprum* R i₃v (md) (por. Lex: *Aes* Miedź, Kupr, Spiżá, álbo rozmayity kruszec). Zob. **MIEDŹ, MOSIĄDZ, OŁOW, ŚPIŻANY**.

ŚPIŻA 2. (lub **SPIŻA, SPYŻA**) ‘pokarm, żywność, prowiant’ *edulium i. cibus {edilia, omnia cibaria* Spyza} R k₆; Spyza *cibarium i. cibus* R g₂v; *commeatus bellicus* Spyza, Strava voyenna *aut simul euncium in via* R h₁v (ml; av. *commeatus*) (por. Cervus: *Commeatus dicitur alimentum, quod a militibus vel aliunde tempore expeditionis in castris existentibus a finitimis regionibus et locis pro cibando exercitu adducitur*, Żywnosc, Szpiża; cytujemy za oryg. wydaniem z 1540 r.). Zob. **JEDZENIE, KARMIA, OBROK**,

PASTWA, PICA, POKARM, POKARMIE, POTRAWA, ŚNIADEK, ŚPIŻARNIA, ŻYWNOŚĆ.

ŚPIŻANY (lub **SPIŻANY**) ‘spiżowy; metalowy’ mozdierz, Stampka (!) spyzana *mortarium* R v₁v. Zob. **MOSIĄDZOWY, MOSIĘŻNY, MOZDERZ.**

ŚPIŻARNIA (tak Erz; lub **SPIŻARNIA, SPYŻARNIA, SZPIŻARNIA**) spizarnya *penarium* S 110v; Spyzarnya *penarium* R z₃ (mp) (por. Mu28, s. 133); spyzarnya *penus i. cellarium, ubi res necessarie ad victum reponuntur* S 110v; *penus,-i ... et hoc penu, indeclinabile, et hoc penus, -oris, omnia in eodem sensu i. cellarium {penu Spyzarnya} {repositorium victus} {penus eciam dr omne esculentum et posculentum ad vescendum} {vel i. pywnyczna shyya}* R z₄; Spizarnya *promptuarium i. cellarium* S 124v; Spyzarnya *promptuarium i. almaria* S 124v (mg); *promptuarium i. cellarium {Spyzarnya almaria}* R B₅v; spyzarnya, Stodola *horreum est locus ..., ubi reponitur hordeum ..., annona quelibet* R p₂. Zob. **CIEMNICA, OWOCNICA, PIWNICA, SKLEP, SOŁ, ŚPICHERZ, ŚPIŻA 2.**

[**ŚREBNIK, ŚREBRNIK, ŚREBNY, ŚREBRNY, ŚREBRO**] zob. **ŚRZEBNIK, ŚRZEBNY, ŚRZEBRNY, ŚRZEBRO.**

ŚREDNI zob. **ŚRZEDNI.**

ŚRODEK zob. **ŚRZODEK.**

[**ŚRON, ŚRONOWATY**] zob. **ŚRZON, ŚRZONOWATY.**

ŚROPA zob. **SZROPA.**

ŚRZEBIEC, ŚRZEBIEŃ zob. **ŻRZEBIEC, ŻRZEBIEŃ.**

ŚRZEBNIK ‘srebrnik; tu – wytwórca wyrobów ze srebra; złotnik’ zlothyk vel Srzebyk *argentarius dr aurifaber vel qui de argento operatur* R c₆v. Zob. **GOLTŚLARZ, MIEDZIASZNIK, ZŁOTOBIJARZ.**

ŚRZEBNY ‘srebrny’ Srzebne naczynye *argentaria vasa* R c₆v (md).

ŚRZEBRNY ‘srebrny’ hawtka srzebrna, Myedzyanka *spinter* R G₄; srzebrne naczynye *argenteria* S 13v.

ŚRZEBRO ‘srebro; tu – o rtęci’ zyve srzebro *Mercurium* S 89v; zyve szrzebro *Mercurium* R t₄v (mg); *argentum vivum* zyve Srzebro i. *Mercurialis kthancz* (!) R c₇ (mg) (por. Mym28, k. 5v: *Argentum vivum*, Quecksilber, Rtęcz; podobnie Mym41, k. 4v: *Argentum vivum*, Quecksilber, Rtęc – w obu edycjach litera R bardzo przypomina K, stąd zapewne błąd BB) (por. też Mu28, s. 124: *Argentum vivum*, Quecksilber, Zywe srebro). Zob. **RTEĆ.**

ŚRZEDNI ‘średni, środkowy; umiarkowany; niezróżnicowany’ Srzedny palyecz *digittus famosus dr impudicus, verpus idem* S 42v; srzedny pa-

lecz *digittus famosus, impudicus, verpus* R i₈v (ml; av. *digitus*) (por. Mu28, s. 59); Srzedny, Myerny, Smyerny *mediocris* R t₂v; *catinus* przestawka vel srzednya misza, *catinum idem, paropsis* S 24v (por. Mu28, s. 140: *Catinus*, eyn schuffel, Przystáwká álbo srednya misá); srzednya myssa *catillum* i. *parvum catinum, catinum ... est vas vinarium fictile* przestawka {*catinus*} R f₅; Srzednya rzecz *indifferens* i. *non differens, sine differencia, i. idem vel similis* S 73v i R p₆; *mediana vena* Srzednya zyla seu *cordiaca, nigra vel matrix, quia oritur a corde* R t₂v (ml); *medii dentes, qui et canini dicuntur* Srzednye ('zęby') (sv. *dentes*) S 40 (por. Mu28, s. 53). Zob. **POŚLEDNI, PRZEDNI, ŚLICZNY, ŚMIERNY, ZADNI.**

ŚRZEMO zob. **ŻRZEMO.**

ŚRZENICA zob. **ŻRZENICA.**

ŚRZODEK 'środek, połowa' nye doydv (3. plur. futuri) do szrodkv dny swoich abo zyvota swego *non dimidiabunt dies suos* (bibl.) R O₂v (md; av. *dimidio, -are*); Szrodoky *medietates* R t₂v (mg). Zob. **POJCHRZODEK.**

ŚRZON 'szron' *pruina dr frigus vel gelu matutini temporis, i.* Szron S 125v; *Szron pruina, frigus vel gelu matutini temporis* {*ros congelatus*} R B₇v (por. Mym41, k. 3v: *Pruina ...*, Srzoń). Zob. **MROZ.**

ŚRZONOWATY 'oszroniony, zmarznięty' Szronowaty *brumosus ... frigorosus* (sv. *bruma*) R e₃v.

ŚTUCZKA, ŚTUKA zob. **SZTUCZKA, SZTUKA.**

ŚWIADCZENIE 'zapewnienie, świadectwo' tvyrdenye, Swyadczenye *asserccio, vide Calepi* R d₂ (mg). Zob. **POŚWIADCZENIE, WYŚWIADCZENIE.**

[**ŚWIADCZYĆ**] zob. **OŚWIADCZYĆ, UŚWIADCZYĆ, WYŚWIADCZYĆ.**

ŚWIADECSTWO (lub **ŚWIADECZSTWO**) 'świadectwo' Swyadeczstwo *contestacio* S 35 (por. Mym28, k. 12: *Contestatio ...*, Swiadeczstwo); napomy-nacz *contestor, -ari* i. *simul testari ...*, *dr etiam contestari adiuvere, firmiter asserere, sicut firmum est testamentum* przidacz na swyadeczstwo (bibl.) R N₃v.

ŚWIADECZNY 'potwierdzający, zaświadczaający' Swyadeczny list abo viznanye *singraphum* i. *scriptura, que fit in alicuius rei testimonium, singrapha idem* S 144v; viznanye, Swyadeczny lyst *singraphum* i. *scedula seu scriptura, que fit in alicuius rei testimonium, singrapha idem* R F₈ (mg) (por. Mu28 w roz. *De Libris*, s. 193: *Syngraphum, scriptura, quae fit in rei alicuius testimonium*, Eyn bekantnusz brieff ader tzeugnusbrieff, Swyádeczny list álbo wyznánye. *Syngrapha idem significat*).

ŚWIADOMOŚĆ ‘wiedza, doświadczenie, pewność, znajomość’ *dolicznosc*, *Swyadomosc* *experientia i. certitudo* S 54v; *dolicznosc*, *znayomosc*, *Swyadomosc* *experientia* R m₁ (md) (por. Mym28 w roz. *De statu spirituali*, k. 9v: *Experientia*, *Erfarung*, *Swiadomosc*).

ŚWIADOMY ‘wiedzący o czymś, wtajemniczony’ *consci* {*swyadomy, qui scit rem*} (bibl.) R h₃v (por. Księga Kapłańska 5,1 w Mamstp, cz. I, s. 32).

ŚWIAT *Swyath superficies terre* (bibl.) R H₄ (mg); okrąg swyata *machina mundi* S 85; *machina mundi* okrąg swyatha *vel fabrica rerum* R s₄ (mg); o wzgardzenyv swyata *liber Ecclesiasticus* (bibl.) R k₅ (mp; av. *Ecclesiasticum librum Jesus filius Sirach ... composuit*); *navka* abo *slova mądroscy* tego swyata *persuasio humane sapiencie* R z₆ (mg); *navka* abo *slova mądrosci* tego swyata *persuasio humane sapiencie* R R₆ (mp; av. *persuadeo, -ere*); *morze*, *ktore swyat obeszło oceanus i. mare magnum dictum a celeritate, quia in modum circuli ambit orbem* S 100v; *morze*, *ktore swyath obeshło oceanus* R x₄ (por. Mu28, s. 23).

ŚWIATLE ‘jasno, świetliście’ swyatlye *faculenter i. splendide, ornate, lucide* R X₅v; *iasnye*, Swyatlye *luculenter* {*splendide*} R X₈. Zob. **JASŃIE**.

ŚWIATŁO Swyatlo *diaphanum i. transparens, ut est cristallus lucidus* R i₇v (mg); *luceo, -ere ...*, *unde in Aurora swyatlo dr: Angelico lucet sepe colore sathan* R Q₅v. Zob. **BRZEŻENIE**, **JASNOŚĆ**, **POŚWIATA**, **ŚWIECIĆ**, **ŚWITANIE**, **WZORZA**.

ŚWIATŁOŚĆ *lux est ipsa substantia* (Erz: „*flamma*”) swyatloscz, *Swyecza, sed lumen, quod a luce manat, i. candor et splendor lucis* poswyata S 84v. Zob. **JASNOŚĆ**.

ŚWIATŁY ‘jasny; znamienity’ *preclara res i. electa* vyelmy swyatla R B₁v (mg).

ŚWIĄTEK ‘mały święty; świętoszek?’ swyątek *sanctulus* R E₁ (mp; av. *sanctus*). Zob. **ŚWIĘTY**.

ŚWIĄTKI ‘święto Pięćdziesiątnicy, Zielone Świątki’ Swyąnthky *Pentecoste ... a resurrectione Domini ...*, *unde in Actibus Apostolorum* (2,1): *Cum complerentur dies Pentecostes* (bibl.) R z₄.

ŚWIĄTOŚĆ zob. **ŚWIĘTOŚĆ**.

ŚWIDER Swyder *terebrum, instrumentum perforandi* S 157; Swyder *terebrum est instrumentum perforandi* R J₁; przewyrcyec swydrem *terebro, -are i. perforare terebro* R V₃.

ŚWIDWA bot. ‘dereń’ Swydw *vibex, arbor* S 169v i R K₆v (mg) (por. Słstp, sv. Świdwa).

ŚWIEBODNIE ‘swobodnie, bez ograniczenia; chętnie; hojnie’ Swyebodnye, wyprawnye *expedite i. prompte, libere, exolute* R X₅v. Zob. **DOBROWOLNIE, WOLNIE**.

ŚWIEBODNOŚĆ ‘szczodrość, hojność’ swyebodnosc *largitas* S 79v. Zob. **WOLNOŚĆ**.

ŚWIEBODNY ‘szczodry, hojny’ swyebodny *largus, abundans, qui libenter dat* S 79v; Szczodry, Swyebodny *largus i. abundans, affluens et qui libenter dat* R r₂v; Szczodry, Swyebodny *liberalis, bonus* R r₆v (mg; av. *liberalis i. largus, humanus, benignus*). Zob. **WOLNY**.

ŚWIECA *lux est ipsa substantia* (Erz: „*flamma*”) swyatloszcz, Swyecza, *sed lumen, quod a luce manat, i. candor et splendor lucis* poswyata S 84v; gromnycza, swyecza *cereus* R f₈v; Loyova swyecza *sepacia candela* R F₃ (mp); swyeczce dzylacz *zloyv sebo,-are, separe, separe* R T₅ (mg). Zob. **SARCZANKA, SIARCZANKA, ŚWIECZKA**.

ŚWIECĄCY *coruscans* Swyeczający, *radians, lucens* R h₆v (ml). Zob. **BŁYSKAJĄCY**.

ŚWIECIĆ bliskacz, swyeczciz *corusco,-are* R N₄v; swyeczciz pochodnyą *faculo,-are* R O₇v (mg). Zob. **BŁYSKAĆ, OŚWIECIĆ, ŚWIATŁO**.

ŚWIECIDŁO ‘źródło światła; tu – o Słońcu i Księżycu z Księgi Rodzaju’ dwye swyeczydlye *luminaria duo* (bibl.; Gen. 1,16) S 84; dwye swyeczydlye *duo luminaria* (bibl.; Gen. 1,16) R s₃ (mg; av. *luminare i. lumen*).

ŚWIECZKA (Erz: „scil. siarczana”) *sulphurata* zdzyeblko sarczane *vel swyeczka de sulfure vel Syarczanka* S 153v (por. Mym28, k. 29v: *Sulfurata*, Schwefellicht, Siarczanka; por. też Mu28, s. 141: *Sulphurata*, Schwefelkerten, Syarczana swyeczká); Swyeczka, Sarczanka *sulfurata* R H₃v (ml). Zob. **SARCZANKA, SIARCZANKA**.

ŚWIECZNICZKA ‘kobieta wytwarzająca lub sprzedająca świece’ *cerarius qui facit vel vendit ceram* swyecznik {*ceraria swieczniczka mulier*} R f₈.

ŚWIECZNIK 1. ‘wytwórca lub sprzedawca świec’ *cerarius qui facit vel vendit ceram* swyecznik {*ceraria swieczniczka mulier*} R f₈.

ŚWIECZNIK 2. ‘lichtarz, kandelabr’ Swyecznik, lichtarz *candelabrum quasi candelaberum* S 22. Zob. **KAGANIEC, ŚWIETNICA**.

ŚWIEKIER ‘teść, ojciec żony’ *cyesz vel i. swyekyer, cyesz socer est pater, qui filiam alicui dedit ..., i. pater uxoris mee est mihi socer* SN 252v; Czyesz, Swyekyer *vel Czyesz socer est pater, qui filiam alicui dedit, i. est pater mariti filie, seu pater uxoris mee est mihi socer* RN II. Zob. **CIEŚCIA, CIEŚĆ 1., ŚWIEKRY, ŚWIEŚĆ**.

ŚWIEKOTKA ‘gadatliwa, frywolna kobieta, zalotnica’ *dicaculus i. aliquantum dicax, unde Plautus dicacula, inquit, est meretrix* {curva, rzegothka *multum loquens*, Swyecotka} R i_g. Zob. **FRYJERKA**, **GAM-RATKA**.

ŚWIEKOTLIWY ‘gadatliwy’ Swyecohtlyvi *garulus* R n₅v (mg). Zob. **RZEGOTAĆ**, **SZCZEBIOTAĆ**.

ŚWIEKRY ‘świekra, teściowa’ *socrus czcza est que mihi filiam dedit, i. uxoris mee mater* Swyescz, *vel mater sponsi i. mariti aut sponse* Svyekry. *Soror uxoris mee est mihi swyescz* SN 252v; *Swyekry vel Ccza socrus est que mihi dedit filiam, i. uxoris mee mater, vel est mater sponsi aut mariti aut sponse, soror autem uxoris mee est mihi* Swyescz RN II (por. Cervus: *Socrus ... Swiekra aut tcza*; por. też Mym28, k. 38: *Socrus*, Schwiger, Swiekra). Zob. **CIEŚCIA**, **CIEŚĆ 1.**, **ĆCA**, **ŚWIEKIER**, **ŚWIEŚĆ**.

[**ŚWIERK**] zob. **ŚWIRZK**.

[**ŚWIERSZCZ**] zob. **ŚWIRCZ**.

[**ŚWIERZB**, **ŚWIERZBIĄCY**] zob. **ŚWIRZB**, **ŚWIRZBIĄCY**.

ŚWIERZEBIEC zool. ‘koń – zapewne dziki, nieoswojony’ Swyerzebyecz *caballus, vilis equus* S 21; Swyerzebyecz *caballus i. vilis equus et dr a cabo ..., vel caballus dr quasi cavallus, quia pede cavat terram* R e₄v. Zob. **KOŃ**.

ŚWIERZEBKA zool. ‘klacz – zapewne dzika, nieoswojona’ Swyerebka (!), *Cobyła equa* RN IVv.

ŚWIERZOBKA, **ŚWIERZOPKA** zool. ‘klacz – zapewne dzika, nieoswojona’ Swyerzobka *equa* S 51v (por. Mu28, s. 37); Swyerzopka *bascerpa* S 18. Zob. **KOBYŁA**.

ŚWIEŚĆ – 1) ‘siostra męża lub żony, szwagierka’ *glos eciam vocatur uxor fratris yątrew, vocatur eciam soror mariti i. Swyescz* SN 252 (por. Cervus); *socrus czcza est que mihi filiam dedit, i. uxoris mee mater* Swyescz, *vel mater sponsi i. mariti aut sponse* Svyekry. *Soror uxoris mee est mihi swyescz* SN 252v; *Swyekry vel Ccza socrus est que mihi dedit filiam, i. uxoris mee mater, vel est mater sponsi aut mariti aut sponse, soror autem uxoris mee est mihi* Swyescz RN II; – 2) ‘teściowa (!)’ *socrus czcza est que mihi filiam dedit, i. uxoris mee mater* Swyescz (!), *vel mater sponsi i. mariti aut sponse* Svyekry. *Soror uxoris mee est mihi swyescz* SN 252v. Zob. **CIEŚCIA**, **CIEŚĆ 1.**, **ĆCA**, **JĄTREWKA**, **ŚWIEKIER**, **ŚWIEKRY**.

ŚWIETNICA ‘lampa; świeca’ Swyethnycza *laterna* R s₂ (mp; av. *lucerna*). Zob. **KAGANIEC**, **LAMPA**, **ŚWIECA**.

ŚWIEŻY *Swyezy vivax i. vividus* R L₃; *Svroy, Swyezy crudus, -a, -um dr quod non est coctum, quasi non sine sanguine ... et inde per translationem dr homo crudus {crudelis, acerbus}* R i₂; *recento, -are Swyezim bycz, renovari vel denuo recentem fieri* R S₅v (md); *gorący vczynek, Swyeza rzecz recens factum dr quod nuper accidit* R C₅v (ml).

ŚWIECIC ‘świętować’ *svyącicz* (Erz bł.: „w rkp. svyancz!”) *ferio, -are i. cessare* S 57v (av. *feria*); *svyącicz ferio, -are* R m₅ (mp; av. *feria*); *svyąncicz ferio, -are vel potius ferior, -ari i. cessare ab operibus, solemnizare* R O₈v; *Swyąncicz sabbatizo, -are i. requiescere vel sabbatum observare {quietem a labore servare}* (bibl.) R T₃; *svyącicz solemnizo, -are i. celebrare, festivare* R T₆v. Zob. **POŚWIECIC**, **ŚWIĄTKI**.

ŚWIECONY ‘poświęcony’ *Swyączona voda aqua lustralis* S 12v; *svyączona voda aqua lustralis i. expiacionis et benedicta* R c₅ (mp; av. *aqualis*); *lustralis ..., quod lustrat vel quod aptum est ad lustrandum i. purgandum et circumdandum vel luminandum {ut aqua lustracionis i. benedicta swyączona voda, oczyszczenia, poświęcenia}* (bibl.) R s₃. Zob. **POŚWIECONY**.

ŚWIĘTNY (lub **ŚWIĄTNY**) ‘odświętny, uroczysty, wspaniały’ *swyąthny solemnus i. celebris, festivus* R G₁v; *swyanthne (!) ymyą celebre nomen i. sanctum* (bibl.) R f₆v (mh; av. *celeber*); *swyanthne ymyą celebre nomen* (bibl.) R M₁v (md; av. *celebro, -are*). Zob. **POŚWIĘTNY**, **SŁAWĘTNY**, **SŁAWNY**, **ŚWIĘTY**.

ŚWIĘTO *feriatus i. festivus* (‘*dies*’) *vel swyąto* S 57v (av. *feria*); *Swyątho feria ... dr festivus dies* R m₅; *indicens i. imponens grave preceptum i. provocans vel zapovyadaiaący swyątha* R p₆ (mp). Zob. **DZIEŃ**, **SĄDOWY**, **ZAWIESZONY**.

ŚWIĘTOKRADZIECSTWO (lub **ŚWIĘTOKRADZIECZSTWO**) ‘świętokradztwo’ *Swyątocradzyeczstvo sacrilegium est sacre rei violatio vel eiusdem usurpatio {dehonoracio, lesio, irreverencia} {sacrilegium i. sacrificium demonibus factum}* (bibl.) R D₅v. Zob. **KRADZIONY**, **UKRAŚĆ**.

ŚWIĘTOKUPSTWO ‘kupczenie świętościami, urządami i godnościami kościelnymi itp., symonia’ *Swyątocupstwo simonia est studiosa cupiditas vel voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale vel spirituali annexum, quod spirituale censetur, et dr a Simone mago* R F₇. Zob. **KUPIECSTWO**, **OKUPSTWO**.

ŚWIĘTOPIETRZE ‘danina dla Stolicy Apostolskiej’ *Swyątopyetrze sinodale* R F₈ (mp; av. *synodus*).

ŚWIĘTOSŁAW ‘imię męskie’ swyątoslaw *Swyantoslaus* R H₃v (ml).

ŚWIĘTOŚCI (lub **ŚWIĄTOŚCI**) ‘tu – kult, obrzędy religijne’ obiczaye duchowne, Swyątoscy vydome *cerimonie* (bibl.) S 27; *cerimonie* obiczaye duchowne, Swyątoscy vydome *vel i. leges divine, instituta, ritus, modus sacrificandi aut colendi idola, observancie circa altare* (bibl.) R f₈v (md).

ŚWIĘTOŚĆ (lub **ŚWIĄTOŚĆ**) zob. **ŚWIĘTOŚCI**.

ŚWIĘTY swyąthy *divus dr Deus vel deificatus* S 44; swyąnty *divus i. deificatus* R k₂v; swyąnthy *sacer {venerabilis}* R D₅; Swyąty wyeczor *dies vigilie* S 41v; swyąnty wyeczor *profestus i. dies omnino festus vel dr vigilia festorum dierum, quasi prope festum, i. ante festum* S 124; *profestus i. dies omnino festus ..., profestus etiam dies dr vigilia festorum dierum ..., et quilibet dies non festivus dr profestus, quasi longe a festo vel procul* robothny dzyen. *Hinc Macrobius de Saturnalibus dies omnes aut festos aut profestos aut intercisos vocavit {vel i. Swyąthi wyeczor}* R B₅; swyąnta panna *diva virgo* S 44; swyąnta panna *diva virgo* R k₂v (mh; av. *divus*) (por. Mu28, s. 2); swyąnta vchvala *sanctio dr illa constitucio vel lex, contra quam si factum fuerit, pena imponitur vel dr tocius iuris collectio* S 136; *sanctio dr proprie illa constitucio vel lex, contra quam si factum fuerit, pena irrogatur et imponitur* swyantha (!) vchvala, vstava *{tocius iuris collectio, institucio, confirmacio}* R E₁; vstava, Swyantha (!) vchvala *sanctio quandoque dr quelibet imperialis constitucio vel institucio, quandoque dr totius iuris collectio, et sumitur etiam stricte pro constitutione penali {i. cui additur pena sanguinis}* R E₁; swyanta (!) vchvala *sanctio* R T₃v (mp; av. *sancio,-ire*); Swyąnthe ksyąstwo *hierarchia i. sacer princeps ... Inde hierarchia, eius potestas vel sacer principatus. Et sunt tres hierarchie et in qualibet sunt tres ordines angelorum* R o₅; zgromadzenye, Rozdzyal, Rzyshe, Swyąnte ksyąstwa *hierarchia* RN (wykl. tylna; sv. *De hierarchiis Angelorum*). Zob. **POŚWIĘCONY**, **POŚWIĘTNY**, **ŚWIĄTEK**, **ŚWIĘTNY**.

ŚWINI – 1) ‘świński’ Swyny (! – zam. „slvnyovy”) pyszk *proboscida vel promuscida i. rostrum elephantis, quo pabulum ori admovet* S 123v (por. pysk slvnyovy R B₄v); szvyny chlew *suile* S 153v; Swyny chlew *suile* R H₃v (ml); Swyny chlew *suarium* R H₁v; swynye corito *aqualiculus* S 12v (2×); Swynye coritho *aqualiculus* R c₅; – 2) ‘tu – pasożyt zwierzęcy’ Swynya vesh *usia eciam dr vermis porci, uria idem* S 173v (por. Mu28, s. 100: *Vsia, vermis porci, eyn schweynlaus, Swynya wesz. Legitur uria ab urendo*); – 3) ‘tu – roślina’ swynya vesh *cicuta, quedam herba est a cecus dicta, quasi cecuta, quia eius succus nocet oculis* R g₃ (por. Mu28, s. 115: *Cicuta,*

venenata herba est, Wietrich, Swynya wess); – 4) ‘tu – o skrofulach, guzach szyjnych’ Swyny wrzod *scrophula est apostema puerorum seu inflacio sub mento circa collum* S 140v (por. Mu28, s. 75: *Scrophula uel Scrophia dicitur esse apostema sub lingua*, Schweyn drüsen, Swyny wrzod. *A scrophis, quoniam eo morbo afficiuntur, nomen accepit, in quibus dicitur teuto<nice>*). Zob. **ZOLZA**.

ŚWINIA zool. – 1) Swynya *quirina a querendo dicta* S 128v; – 2) ‘tu – delfin’ morska swynya *delphin, delphinus, piscis marinus* S 40; morska swynya *delphin, delphinus est quasi frater hominis* RN III; morsky vyeprz abo Swynya *delphin vel delphinos et delphinus, quidam piscis marinus, qui voces hominum sequitur* R i₆v. Zob. **KIERNOZ**, **PROSIE**, **ŚWINKA**, **WIEPRZ**.

ŚWINIOPAS Svynyopasz *subulcus i. custos suum* S 152v; Svynyopass *subulcus i. custos suum* R H₂v. Zob. **GEŚIOPAS**, **KOZOPAS**, **MUŁOPAS**, **PASOWOŁ**, **PASTURZ**, **PASTYRZ**, **SKOTOPAS**, **WOŁOPAS**.

ŚWINKA zool. swynka *porcula et porcella* (sv. *porcus*) R A₆; prosyą, mała swynka *sucula i. parva sus {suellus}* R H₃. Zob. **PROSIĄTKO**.

ŚWIRCZ zool. ‘świerszcz’ swyrzcz *grillus* S 65v; zyemny konyk *vel* Swyrzcz *cicada* R g₃. Zob. **ŚWIRKOTAĆ**, **ŚWIRZKAĆ**, **ŚWIRZKOTAĆ**.

ŚWIRCZEK zool. ‘świerszczyk’ Swyrzczek *grillus* S 66 i RN V; Swyrzczky *grilli* RN V.

ŚWIRCZYK zool. ‘świerszczyk’ swyrczyk *grillus nomen habet a sono vocis {cicada}* R o₁v; Swyrziki *grilli* S 66.

[**ŚWIRK**] zob. **ŚWIRZK**.

ŚWIRKOTAĆ ‘ćwierkać – o głosie wróbla lub świerszczy’ *passerum cinciare* swyrkotacz RN Vv (sv. *Voces animalium et volatiliū*) (por. swyrzkotacz SN 257); *cicadarum frinicare* Svircotacz RN Vv (sv. *Voces animalium et volatiliū*) (por. swyrzkacz SN 257). Zob. **ŚWIRCZ**, **ŚWIRZKOTAĆ**, **WROBL**, **WROBLIK**.

ŚWIRZB ‘świerzb; swędzenie’ swyrzb *vszhv pruritus aurium* S 125v (av. *prurigo*); *svyrzb prurigo, pruritus ... i. adustio carnis seu ardor, cogens ad scalpendum, i. scabies* S 125v; *pruritus idem est quod prurigo {fastidium, scabies, Swyrzb}* R B₇v (por. Mu28, s. 72). Zob. **LESKTANIE**, **PARCHY**, **PARSZYWOŚĆ**, **SKROB**.

ŚWIRZBIĄCY ‘świerzbiący, swędzący’ Swyrzbyączka, Crosty swyrzbyące *impetigo i. sicca scabies proveniens cum asperitate et rotunditate forme {serpigo}* R p₅; *papula ... parvissima cutis erectio circumdata rubo-*

re et immo papula dicta est quasi papilla {pustula, brusola idem, papille Crosty swyrzbyące, herpes milii, carbunculus idem} (bibl.) R y₄; wrzod, wrzedzyenycza *ulcus i. apostema ...*, unde quidam: *Illatum vulnus, innatum dr ulcus crosty swyrzbyące* R L₃; wrzody, wrzedzyenycze myecz, Crosty swyrzbyące myecz *ulcero,-are i. vulnerare, ulcus facere, ulceribus implere* R X₁v.

ŚWIRZBIĄCZKA ‘świerzb, swędzenie’ Swyrzbyączka, Crosty swyrzbyące *impetigo i. sicca scabies proveniens cum asperitate et rotunditate forme* {serpigo} R p₅; Lesktanye, Svyrzbyenye, swyrzbyączka *prurigo dr ardor et adustio carnis vel aurium, cogens ad scalpendum. Item prurigo dr ipsa scabies, que prurimum confert et ardorem* R B₇v.

ŚWIRZBIEĆ ‘świerzbieć, swędzić’ Trzeci, swyrzbyecz, Lesktacz *prurio,-ire i. molliter effluere, prurimum habere, libidine commoveri, delectando uri* {fricare, ardere scalpendi} R S₄v.

ŚWIRZBIENIE ‘świerzbienie, swędzenie’ Lesktanye, Svyrzbyenye, swyrzbyączka *prurigo dr ardor et adustio carnis vel aurium, cogens ad scalpendum. Item prurigo dr ipsa scabies, que prurimum confert et ardorem* R B₇v.

ŚWIRZK bot. ‘świerk’ Swyrzk *mulcata, arbor* S 93v i R v₂ (mp).

ŚWIRZKAĆ ‘ćwierkać – o głosie świerszczy’ *cicadarum frinicare* swyrzkacz SN 257 (sv. *Voces animalium et volatiliū*) (por. Svircotacz RN Vv). Zob. **ŚWIRZCZ**, **ŚWIRKOTAĆ**.

ŚWIRZKOTAĆ ‘ćwierkać – o głosie wróbli’ *passerum cinciare* swyrzkotacz (Erz bł.: „cincrare”) SN 257 (sv. *Voces animalium et volatiliū*) (por. swyrkotacz RN Vv). Zob. **ŚWIRKOTAĆ**, **WROBL**, **WROBLIK**.

ŚWITANIE wzorza albo Swytanye *aurora i. diluculum* S 16v; *diluculum* wzorza abo Svytanye *aurora idem* S 42v (por. Mu28, s. 13: *Diluculum*, Dye morgen rot, Wzorzą albo swytanye, *Aurora idem*); wzorza, Svytanye, zayvtrek *diluculum* {mane} R k₁; Swytanye *matuta i. aurora* R t₂; Swytanye *matutinum* (sv. *crepusculum*) R i₁; swytanye *articulus diei* R M₄v (ml; av. *articulo,-are*); *articulus diei i. initium*, Gen. (7,13) na swytanyv (bibl.) S 14v; *articulus ... etiam dr finis {diei}*, ... *i. momentum, ut in articulo diei illius i. in initio* na swytanyv R c₈v. Zob. **BRZEŻENIE**, **DZIEŃ**, **JASNOŚĆ**, **JUTRZENKA**, **OŚWITNAĆ**, **POŚWIATA**, **WZORZA**, **ZAJUTREK**, **ZARAN**, **ZARANIE**.

TABLICZKA *pugillar, pugillare, pugillaris i. penna, cornu, calamare, tabula manualis ...*, *pugillum idem quod pugno tenetur* mala tabliczka *parva tabella* S 126; Calamarz, mala tablyczka *pugillar et hoc pugillare et hic pugillaris in eodem sensu, sc. penna vel cornu vel tabula manualis* (sv. *pugillus*) R B₈v.

TACZKI Taky, Taczky *unirotum* S 172v; *portaculum* taczky, Nossydla *vel unirotum* R A₆ (mp); Thaczky *unirotum* R L₃v (md); Thaky, Taczky *scenoductorium, unirotum idem* R E₄ (mp). Zob. **NOSZE**, **TAKI 2**.

[**TAFTA**] zob. **TAWTA**.

[**TAJAĆ**] zob. **ROZTAJAĆ**.

TAJEMNICA tajemnycza *abditum i. res secreta* R M₁v (ml; av. *abdo,-ere*); navka bosskich tajemnych, Bogomyslnych rzeczy *theologia* S 158; navka bosskich tajemnych abo Bogomyslnych rzeczy *theologia* R J₂v (mg); o bosskich tajemnychach movicz *theologor,-ari* R V₃.

TAJEMNIE *sigillatim i. expresse a sigillum dicitur* tajemnye R Y₄.

TAJEMNY tajemna mova, Skrytha, cyemna *obscurus sermo* (bibl.) R x₄ (md); trudne a tajemne gadky *enigmata* (sv. *enigma*) R l₁.

TAJEŃSTWO (lub **TAJENSTWO**) ‘sekret, tajemnica’ Tayenstwo *sacrum secretum* R E₆ (mp) i R D₅v (ml).

TAJNICA ‘miejsce odizolowane, zamknięte’ taynycza (? – pierwsza litera niewyraźna, możliwa lekcja „kaynycza”) *conclavia* R h₂v (mh; av. *conclavis*). Zob. **KOMORA**, **ZAMCZYSTY**.

TAJNIE ostrozyne, taynye, opatrzyne *caute vel cautim, adv., i. callide, astute vel secure, prudenter* R X₃v. Zob. **POTAJEMNIE**.

TAJNY Secret, tayne myesce *diversorium* R k₂. Zob. **POTAJEMNY**.

TAK thak *tam, adv. quantitatis vel comparandi vel similitudinis* przyrownanya R Y₄v; a nye iestly thak *alioquin i. aliter, adverbium qualitatum ... quod si minus, quod si non vel aliter* R X₃; a thak *atque ita* (bibl.) S 242 (por. Mamstp, cz. I, s. 8); a thak *atvero, Gen. (8,5) de diluvio ibidem, atvero eciam i. sed* (bibl.) S 242 (por. Mamstp, cz. I, s. 7); *atvero i. ita* a thak, *sed* zathym (bibl.) R X₃v (ml); Thak, Jak *igitur* (bibl.) S 245; a Thak *vel* przetoszh (w oryginale wyrazy „*vel* przetoszh” przekreślone – lub podkreślone) *igitur* (bibl.) S 245 (por. Mamstp, cz. I, s. 7); a thak, Iak, przethosz

igitur (bibl.) R X₆v (mg); oby są tak sthalo *utinam, adv. optandi, i. ut fiat opto* R Y₅v; by tesz thak było *esto {i. dato vel i. ponatur quod ita sit}* (bibl.) R X₅; czyli thak *an potius* R X₃ (mp); cyelesnye, thak iako są stalo *historiace* R o₆v (md; av. *historia*); *heccine i. an hec, hec ne* Takily (? – możliwa lekcja „Takly”) iest, Tholy yest, *hecci i. hec et ne, an, Trenorum II* (bibl.) R X₆ (md; av. *heccine*); ma są tak stacz *futurum est* (bibl.) S 62v; ma są thak stacz *futurum est* (bibl.) R n₄v (md); Nyestan są thak, nyedopuszczay boze, nye przipuszczay *absit i. procul sit* (bibl.) R X₂v (ml); pochodzy, *vel sic*, tak iest *vel i.* stąnd iest dowod podług tich słow *sequitur* S 142v; pochodzy, Stąnd iest, Thak iest, dowod vedług tich szłow *sequitur* R T₅v (ml; av. *sequor;-i*); *siccine i. sic ne* {thakly yest, *adverbium interrogantis*, thakyesz prawye} (bibl.) R Y₄ (w związku z 1 Reg. 15,32 – por. Mamstp, cz. I, s. 67: *Siccine* thakyesch prawye); rownye tak *ex equo* R X₅v (mg); spodoba są, dobrze thak *placet* (sv. *placeo,-ere*) R R₆v; Tak iest *ita* S 245v; thak yest *ita* R X₇v (mp); tak iest *quinimo* R Y₃ (ml; av. *quin ... quinimo i. potius vel certe, adverbium affirmandi vel eligendi*); tak namnyeisz *tam minimum* R Y₄v (mp; av. *tam*); thak navyąnczshe *tam maximum* R Y₄v (mh; av. *tam*); Thak sya (!) myal yako człovyek wopczovanyv *habitu inventus ut homo* (bibl.) R o₂v (mg; av. *habitus*); tak są spodobalo *libitum est* R r₇ (mg); *utique ... similiter intelligendum est de itaque* {tak yest, y owshem *certe, vere*} R Y₅v; y teszh, y thak *atque {i. ita} idem est quod et* R X₃v; yeden rasz *vel i.* Tak vyelye *simplum i. tantundem i. non duplum nec triplum* S 144; yedna rzecz, yeden rass, Thak vyelye *simplum, vide Calepi* R F₇v (ml; av. *simplex*); thak vyelye *tantundem* R Y₄v (md); azaly thak, Maloly są vam zda *num i. an* (bibl.) R X₈v (md).

TAKI 1. Robota, pracza *i. taka* (? – możliwa lekcja „iaka”) rzecz, potrzeba, Sząnd, Zaloba wprawye, Cypya, vczynek *negocium i. mercatus vel actus alicuius rei {occupacio, cura, sollicitudo}* R v₆. Zob. **JAKI, TAKIEŻ.**

TAKI 2. ‘taczki’ Taky, Taczky *unirotum* S 172v; Thaky, Taczky *scenoductorium, unirotum idem* R E₄ (mp). Zob. **TACZKI.**

TAKIEŻ ‘tak samo, w ten sposób; tu, w wyrażeniu „takież prawie” – właśnie tak’ *siccine i. sic ne* {thakly yest, *adverbium interrogantis*, thakyesz prawye} (bibl.) R Y₄ (w związku z 1 Reg. 15,32 – por. Mamstp, cz. I, s. 67: *Siccine* thakyesch prawye). Zob. **LI, TAK.**

TAKO tako barzo *tanto* S 249v i R Y₄v (md).

TAKOŚĆ gram. ‘cecha, właściwość’ *qualitas in grammatica* yakoscz *ut bonus, malus, albedo, nigredo, paternitas, filiatio* obiczaynoscz, Takoscz R C₂ (md). Zob. **IŁOŚĆ, JAKOŚĆ, WIELKOŚĆ.**

TALERZ talyerz *tellarium* S 156; Talyerz *telarium i. talare mense* R H₆ (mp); Talerz *talare mense* R H₅ (mh; av. *talaris*); krzynow, Myssa, Talyerz *discus* R k₁v; chlebovy talyerz *cisorium* S 28v; Chlebovy thalyerz *cisorium* R g₄v (md); chlyebovy talerz *incisorium panis* S 73v; pathena chlebova, Talyerz *incisorium* R p₅v (ml); chlebovy talerz *nodogobundium* S 98v; chlebovy talyerz *nogodobundium* (!) R x₁v (mg); czvyorogranysti thalyerz *quadra i. discus quadrangularis* S 127v; Czwyorogranysty talyerz *Stolovy quadra i. quarta pars panis aut placente vel discus quadrangularis vel mensarium instrumentum ex stanno aut argento, super quod dapes apponuntur, vide Calepi* R C₂ (mg); okrągły talyerz *orbiculus mensarius* S 103 (md); okrągły talyerz *orbiculus eciam dr quevis brevis rotella* S 103 (mp); okrągły talyerz *stolovy orbiculus mensarius* R x₇ (mp; av. *orbis*).

TAM *tham illuc* S 245 i R X₆v (mp); y tam y szam *altrinsecus i. aliter vel econtrario, utrinque vel hincinde*, 3 Reg. 6 (bibl.) S 241v; *altrinsecus* {adv. loci od obv stron 3 Reg. 6 y thv y wshady} {aliunde, utrinque, hincinde, coniunctum Rozno, ku obv stron, przeczyw sobye, y tam y sam} (bibl.) R X₃; *illic tam tho* (? – możliwa lekcja: „thv”), *istic ondzye* R X₆v (md). Zob. **ODTĄD**.

TAMŻE *illiccine tam ze, isticcine ondzye* R X₆v (md).

TANI *Thanya rzecz vile dr quod est parvi precii aut valoris vel i. abundans, quia omne quod plurum abundat pro parvo emitur precio* R L₁ (md); *diavolaris est vilissima meretrix parvi stipendii, desiderio volans et pro minimo se velutans* (? – może zam. “volutans”), *divoltres* (!) *idem* Thanye Curvy R i₇v (mg). Zob. **DROGI**.

TANIEC tanyecz *chorea i. ludicris cantilena vel saltatio* R g₂; zastąmp, Thanyecz *chorus* R h₅v (ml).

TANIECZNICA ‘miejsce do tańca, sień’ Tanyecznycza, Syen *atrium dr magna domus ampla et spaciosa* R d₃v.

TANIECZNIK ‘tancerz; nauczyciel tańca; może też zapaśnik, szermierz?’ tanyecznyk *palestricus* {qui docet saltare} (sv. *palestra*) R y₂v. Zob. **DOM, GAMRATOWSKI**.

TANIEĆ ‘tając, topić się’ *regelo,-are, liquescere gelu a calore* Thanyecz *vel i. iterum gelare* R S₆v (md); *regelata aqua aut nix* czo thanyeye R C₆ (mg).

TARAS ‘loch, więzienie’ *lacus eciam i. torcular vinaceum, carcer profundus* Tharass, *vel i. profundi inferni* R r₁v (md).

TARCICA desska, Tarcicza *asser* S 15; deska, Tarcicza *assa dr lignum dolatum et latum* {assis idem} R d₂; tarcicza *serrata* S 142v; tarczycza *serra-*

ta, pendula R F₄ (mp); Tram, tarczicza *trabs* (sv. *trabilis*) R J₆; *palange vel phalange, palance* Tarczicze ve Skucye R y₂ (md) (por. zyrdz, grząnda *falanga* S 55v); *trabea eciam dr porticus tecta trabibus* tarcziczamy S 161v; *trabo, -are i. trabes facere* tramy *vel* tarcziczamy przykricz R V₄ (md). Zob. **BALKA, BIRZMNO, DESZCZKA, DRANICA, GONT, ŁATA, SZKUDŁA.**

TARCZA *brachiale dr torques in brachio sive brachii quoddam ornamentum, quod et dextrocherium sive dextrochirtum dr* {*vel* Tarcza *vel* rączna zbroya} R e₃; *paveza, tarcza scutum* S 141; *sczyth, puclerz, Tarcza, paveza scutum* R E₆; *tarcza, paveza clypeus i. scutum, sed scutum est militum, clypeus vero peditum* R g₆; *tarcza parma dr leve scutum, rotundum ornamentum militare* S 108; *Tharcza parma, leve scutum, rotundum ornamentum militare {pelta idem}* R y₅v; *tarcza pelta est scutum brevissimum in modum lune dimidie factum, quo Amasones utebantur* S 110; *tarcza, puclyerz pelta est scutum brevissimum in modum lune dimidie factum* R z₃; *scutatus i. munitus scuto* *pavezą, tarczą, sczythem, puclerzem* R E₆ (md). Zob. **PAWEZA.**

TARG – 1) ‘targ, rynek’ *targ forum civitatis quod sit, vide de verbalibus de „f” in margine* S 59v; *thark (!) vel Sąndny dom forum* S 60; *targ, rynek forum dr locus deputatus ad emendum vel vendendum ..., forum etiam dr locus, ubi tractantur cause {et lites}* Sąndny dom R n₁v; *capustny tark (!) <forum> holitorium* S 60; *Rybny targ forum piscarium* R n₁v (md); *volny tark (!) largiforum* S 59v (av. *forum*); *volny tark (!) largiforum* S 79v; *volny targ largiforum* R r₂v (mg); *volny targ forum liberum vel largiforum* R n₁v (md); *volovy targ boarium, locus, ubi venduntur boves* R e₂; *forum cupedinis Rynek, ubi omnia ad emendum inveniuntur* Wszherzeczny tark (!) S 60; *Wsherzeczny targ forum cupedinis, ubi omnia sunt ad vendendum* R n₁v (md); *vedle targv citra forum {citra}* (sv. *cis*) R X₄; – 2) ‘umowa, np. kupna lub sprzedaży’ *zmova, vmova, Tharg pactum est duorum aut plurium in idem placitum seu consensus ad aliquid dandum vel faciendum verbis expressum ..., contractus* S 105; *zmova, vmova, Tharg, poczwyrdenye pactum {zmova omnis contractus}* R y₁v; *vgoda, vmova, targ, odmyana, zamyona, ffrimark commercium eciam i. lucrum, merces, vendicio* R h₁v (mg). Zob. **JABŁECZNY, KAPUSTNY, OWOCNY, RYBNY, WENDETA, WOLNY, WOŁOWY, WSZERZECZNY.**

[**TARGAĆ**] zob. **ROZTARGAĆ, STARGAĆ, UTARGAĆ, WYTARGAĆ.**

TARGAĆ SIĘ *targaly syą na serczach dissecabantur* (bibl.; Act 5,33) R O₃v (ml; av. *disseco, -are*).

TARGAJĄCY wyrzgaiaćzi, targaiaczi *calcitrans* R e₅v (ml); *calcitrosus equus est qui solet calce ferire* czo virzga i. *pedibus retro se percutere* targaiaczy kon R e₅v. Zob. **MIOTAC**, **STARGANY**, **WIRZGAJĄCY**.

TARGOWAĆ targovac, Naymovacz, robicz *vel* pozivacz *convenio, -ire* i. *pacisci vel exigere aliquid ab aliquo vel adunari insimul* S 35v; targovac *foriso, -are* R P₁v (ml).

TARGOWE praw. ‘opłata targowa’ Thargove *foralia* R m₈v (mg). Zob. **CZOPOWE**, **PORADLNE**.

TARGOWY ‘dotyczący targu, np. opłat za handel’ targovy ffurlyon *vec-tigal est quod prestatur de rebus, que venduntur in omnibus negociis mercium, a vehendis mercibus dictum vel i. tributum* S 166; Czło, vozovy abo targovy furlyon, *mytho vectigal* R K₃; Targovi (‘dzień’) *forensis dies* R m₈v (md); Sclad, Targove myescze *emporium ... i. forum vel mercatum* S 48; Sclad, targove myesscze *vel* Sukyennycza *emporium, locus nundinarum, ubi emitur et venditur* R k₈v (ml); targovy ludzye *forenses* R m₈v (md; av. *forensis*).

TARŁKA ‘przyrząd do ucierania’ Tarlka *pistillus, pistellum, cum quo piper teritur* S 116v; Thluk, Tarlka *pistillum et hoc pistellum {pilus idem} quod et mas<culinum> ge<nus> invenitur hic pistillus vel pistellus, cum quo piper teritur vel aliud in mortario* R A₂v; tarlka *fritillum dr molimentum, quo piper teritur, i. molinellum* S 61; tarlka *fritillum i. molinellum, in quo piper teritur* R n₂v; Tarlka, tarlo *tirognestis* S 159v; Tharlo *vel* Tharlka *tirognestis* R J₄ (mp). Zob. **DURSZLAK**, **MOZDERZ**, **TŁUK**, **WIRCIOCH**.

TARŁO ‘przyrząd do ucierania’ Tarlka, tarlo *tirognestis* S 159v; Tharlo *vel* Tharlka *tirognestis* R J₄ (mp); Tharlo, Cufflyk *argillus* R c₇ (md).

[**TARNCZANY** ‘porośnięty tarniną, cierniem’ lub **SARNCZANY** ‘pełen siarki’ *mons pharetratus* S 93 – tak Erz. Zob. **GARNCZANY**, **GORA** oraz Wstęp do I t. naszej edycji, s. 38–39].

TARNKI ‘owoce tarniny’ tarnky *corna* S 36v; Tharnky *corna* R h₅v (md). Zob. **CIERZNIE**, **CIRZNIE**, **GŁOG**.

TARTAR ‘tzw. winny kamień lub winne drożdże, używane w medycynie’ *tartarus tartar i. fex vini circa partes dolii indurata, sed medicinalis* Vaynstan R H₅v (mg) (por. łac. hasło w S 155v: *tartarus est fex vini i. feculencia in modis terre aut crete aut mollis lapidis circa partes dolii indurata ad multas medicinas utilis* – bez odpowiednika pol.; por. też Symbola I, s. 480; Słownik Falimirza, s. 510, 544, oraz Słwarsz, t. VII, s. 29). Zob. **WAJNSZTAN**.

[TARTY] zob. PRZETARTY, UTARTY, WYTARTY.

TASAK thassak, ostry nossh *acciatius dr cultellus magnus et acutus* {*novacula*} R a₃; tylyecz, Tassak *clunabulum, splendona idem* R g₆v (ml); *secespita* Thassak cucharsky *ad secandum omnia* R E₆ (mp).

TASZKA (lub **TASKA**) ‘sakiewka, woreczek’ *thiptica* Tasska *mulierum* S 158v; *thiptica* Thasska, *mulierum sacculus* vaczek R J₃ (md); *pera, sacculus, tasca* (? – może wyraz łac.; Erz uznaje za wyraz polski), *mantica* S 111 (por. łac. hasło w R z₄v: *pera i. sacculus, qui tasca vulgo dr*; por. też Calyeta *tascha* S 155v i Calyetha *tasca* R H₅v (md)). Zob. **KALETA, MIE-SZEK, TRZOS**.

TATAR zob. **TATAROWIE, TATARZYN**.

TATARCZANY ‘gryczany’ Tatarka, tatarczane crupy *cicer, genus leguminis* S 27v.

TATARKA bot. ‘gryka’ Tatarka, tatarczane crupy *cicer, genus leguminis* S 27v; tatarka abo Crupy *cicer est genus leguminis* R g₃ (por. Mu28, s. 120); *paganica i. cicer* Tatarka S 105 i R y₂ (mg).

TATAROWIE ‘Tatarzy’ tatarovyie *Mangali i. Tartari* R s₅v (md); Tatarovyie *Tartari seu Mangali* R H₅v (mg).

TATARZYN ‘Tatar’ tatarzyn *Maurus dr quidam populus a mauron, quod est nigrum* R t₂.

TATRY tatry *Alpes, alti montes pre aliis eminentes* (sv. *Alpis*) R b₅; *transalpinus i. ultra Alpes tatri existens* R J₆v.

TAWTA ‘tafta, tkanina jedwabna’ Thawta *germanium* S 64v; Tawtha *germanium* R n₇ (mp).

[TAZBIR, TAŻBIER] zob. **TEZBIER** ‘piwo’.

TAÐ zob. **ODTAÐ**.

TCHNAĆY ‘ziewający’ *dehiscens i. apertum hiatum et diffusum habens, valde hiscens* {*Thchnący vel evanescens*} R i₆. **ZIEWAĆ, ZIEWANIE**.

TCHNAĆ zyevacz, thchnąć *dehisco,-ere i. deorsum vel valde hiscere* {*vel evanescere*} R N₆v. Zob. **NADCHNAĆ, NATCHNAĆ, ODECHNIE-NIE, WESTCHNIENIE, WYTCNAĆ**.

TCHORZ zool. ‘tchórz’ thchorz *alx* S 8; *alx vel cirogrillus* Thchorz *vel erinaceus, animal rapax spinosum minus ericio* yezik RN IVv; thchorz *cirogrillus* RN IVv. Zob. **JEŻYK**.

[**TEATR**, *amphitheatrum* – tak Erz, bł.; jest to wyraz łac. z końcówką -um, której Erz nie zauważył: *theatrum*. Zob. Wstęp do I t. naszej edycji, s. 40].

TEGIEL (lub **TEGEL**) ‘tygiel’ tegel myedzyany, zelazny garnecz, rynka *lebes*, *cacabus coquinalis* ..., *lebeta idem* (bibl.) S 80. Zob. **BRUTWANA**, **PANEW**, **PANWICA**, **TREGIEL**.

TELE ‘tyle, tu – podwójna ilość’ thelye dwoye *dupplum quantitatis* R k₄v (md).

TELKO ‘tylko’ telko, acz nycz, alye przynamnyey *saltem*, *coniunctio adversativa {vel expletiva} cum diminutione per syncopam fit a salutem, et est tractum a captivis, qui quando capti erant ex timore non valentes loqui integre dicebant: Saltem, saltem, saltem, quasi dicerent, ut vitam et salutem non amitterent {i. adminus i. si aliter non potest}* R Y₃v. Zob. **TYLKO**.

TEN (łącznie ok. 50 razy), np.: *commune genus ut hic et hec sacerdos* yako ten y tha caplan R h₁v (md); *commune genus* pospolythy rodzaj, y mąssky y nyevyesczy *ut hic et hec homo aut virgo aut sacerdos* yako ten y tha caplan RN (wykl. przednia); *omne genus in grammatica* ktory wshithko troye ma wsobyte, y ten, y ta, y to szczesne *i. hic et hec et hoc felix* R n₇ (md; av. *genus*); navka abo slova mądroscy tego swyata *persuasio humane sapiencie* R z₆ (mg); navka abo slova mądrosci thego swyata *persuasio humane sapiencie* R R₆ (mp; av. *persuadeo,-ere*); *quocirca est compositum a quo et circa, et nota, quod circa per compositionem vel potius per quandam irregularitatem iungitur cum istis, sc. quocirca pro coniunctione causali vel illativa {i. quam ob rem}*. *Circumcirca vel circumquaque* przytim R Y₃ (odpowiednik pol. odnosi się albo do złożen “*circumcirca, circumquaque*” ‘przy tym, dookoła, wokoło’ – albo też do łac. wyrazu “*quocirca*” i wówczas ma znaczenie ‘zatem, wskutek tego’); tym obiczayem *eo tenore* R H₆v (ml; av. *tenor*); wthen tho czas *impresentiarum ... adv. temporis* (bibl.) R X₆v; Jvszh nyebądzysz vyączy wthym vrządzye *iam non poteris ultra villicare* (bibl.; Lc 16,2) S 170 (av. *villicus*); Jvszh nyebądzysz vyączy wthym vrządzye *iam non poteris ultra villicare* (bibl.) R L₁ (md; av. *villicus*); Jusz nyebądzysz vyączy wthym vrządzye *iam enim non poteris villicare* (bibl.; sv. *villico,-are*) R X₁; ffvndvye syą, zavyeshon iest, wthym zalezy *pendet lex et prophete* (bibl.; Mt 22,40) R R₅v (ml); *epicenum genus* zamyeshany rodzaj, gdzye nyemozemy rozeznacz, yesthly tha abo ona rzecz iesth *ut sunt passer, aquila, milvus* RN (wykl. przednia); *epicenum i. promiscuum genus* pospolyty, zamyeshany rodzaj, gdzye nyemozemy rozeznacz, yestly ta abo ona rzecz iest *ut hic passer, hec aquila, mustela, milvus* R l₁v (md); do tey dobi *hucusque* R X₆v (ml); wthą dobą *ea tempestate* R H₆ (mp; av. *tempestas*); wthą dobą *ea tempestate* R V₂v (mh; av. *tempero,-are*); to slovo dzy-

wyączego są *pape*, *interiectio est admirantis* {*ut pape, quid video i. miror vel indignantis seu indignacionis, ut pape, superat eum, nam potest opponi vulgariter*} R Y₁; *dotichmyasth hactenus i. hucusque vel i. nyebádzyely tv* (Erz: „to”) S 244v (por. *hactenus, adv. loci i. hucusque dotichmyast vel i. nyebádzyeli tv hoc fine, quasi usque ad finem vel i. hic sit finis, intantum, adeo* R X₆ (mp)); *illo, adv. loci ... Unde Math. II, (22): Timuit illo ire, i. ad illum locum na to myescze* (bibl.) R X₆v; *wtho szamo itidem, componitur ab item, adverbio similitudinis vel ordinis, per geminationem* {*similiter*} R X₇v; Czo są stego ma sthacz *quid opus facto sit* R C₃ (mp); dla tego *propterea i. idcirco, ideo, coniunctio causalis* {*ob eam rem*} R Y₂; dla tego *itaque* R X₇v; dla tego, przeto *ideo, i. ob eam causam* R X₆v (mg); krom thego *excepto* R X₅v (ml); *vydomye prospicue, proprie i. rzemo, Besz mala, Blyzv thego* R Y₂ (md); *praczoval o tho nisus est* R x₁ (mp; av. *nisus ... i. conamen*); za to maiący *arbitrans* R c₅v (md); *vpewnyenye, za tho abo za pewne myecz ratihabicio* R C₅ (mp); *vczwyrdzicz, vpewnycz, za to abo zapewne myecz ratifico,-are, approbare, acceptare* R S₅v (md); *nad super; adv. loci* {*et super y nad to*} R Y₄v; *Nad tho nihilominus* R x₁ (md) (por. *Cervus*); *nad to quin ... i. super; adv. ordinis* R Y₃; *nad to teszh quinetiam, adv. ordinis, i. insuper* R Y₃; *preterea adverbium est et dr a preter adverbio et ea pronomine nad tho. Et preterea adverbium discretivum, idem quod preter ista que dicta sunt* Mymo tho {*ultra idem*} R Y₂; *lyepak nihilominus i. tamen, coniunctio adverbisativa, ut: Iste me offendit et ego nihilominus bene feci ei, vide Gen. 8 in Mamotreto et Breviloquo. Nihilominus i. non minus* mymo tho S 246v (por. *wshak* R X₈v); *vczynylesz my to quare imposuisti mihi Gen. 29* (bibl.) (sv. *impono,-ere*) S 223; *vczynylesz my tho imposuisti mihi* (bibl.) R p₅ (mg; av. *imponens*); *vczynylesz my tho quare imposuisti mihi* (bibl.) (sv. *impono,-ere*) R P₆; *thym pravem ea lege* R r₅ (md; av. *lex*); *dostalem ty rzeczy sortitus sum, inveni* R T₇ (ml; av. *sortior,-iri*); *verbum Slovo, agere Spravyacz, pati Cyrpyecz aut neutrum zadne stich significans znamyonviacz* (sv. *partes oracionis*) RN (k. tyt.); *zaden stych neuter,-a,-um ... i. nec iste, nec ille, nullus* R v₆v; *zaden stich ('rodzajów') neuter* RN (wykl. przednia); *pochodzy, vel sic, tak iest vel i. stąnd iest dovod podlug tich slow sequitur* S 142v; *pochodzy, Stąnd iest, Thak iest, dovod vedlug tich szlow sequitur* R T₅v (ml; av. *sequor,-i*); *y tich vyączzey yest et cetera, vide Calepi* R X₅ (md); *czo potich slovyech quid opus verbis* R Y₃ (mg); itd. Zob. **POTYM, PRZEDTYM, ZATYM.**

TENRAZ ‘teraz’ skuteczne nabozenstwo, gysthne, ktore iest tenrasz *actualis devocio* R a₈ (md).

TENŹE ten ze *hiccine*, ta ze *heccine*, toze *hoccine* R X₆v (md); na thymze myeszczv *ibidem i. in eodem loco* (sv. *ibi*) R X₆v.

[**TERAZ**] zob. **TENRAZ**.

TERGEST ‘miasto włoskie, dziś Triest’ *Tergeste, civitas Tergesth* R J₁ (mg) (por. Mu28, s. 35: *Tergeste, Triest, Tergest*).

TESARSKI ‘ciesielski, tokarski’ Strug *vel* dlotho tessharskye *sculptrum* R E₆ (mg). Zob. **TOKARSKI**.

TESARZ (Erz: **TESZARZ**) ‘cieśla, stolarz, tokarz’ Thesharz *manualista i. levigator* S 87; Thessharz *manualista i. levigator* R s₆v (mg); coval, cyes-lyā, tessarz *faber {i. omnis, qui edificat} dr quasi facer a faciendo ferrum ... quasi faciens ferrum ..., faber lignarius* R m₂; Tessharz *arcarius dr qui facit arcas* (sv. *arca*) R c₆; tessharz *archarius* R c₆ (md; av. *arca*); tessharz, Stolyarz, Skrzyzynnyk *arcularius, qui facit ... arcas {i. cistas}* (sv. *arcula*) R c₆v. Zob. **CIEŚLA, DRZEZNARZ, STOLARZ, TOKARZ**.

TESKNIĆ ‘smucić się’ tesknycz *anxior;-ari i. tristari vel depauperari* R M₄.

TESKNIĆ SIĘ ‘smucić się; odczuwać przykrość’ teszknō my, teszknysyā dushy mey *tedet* (bibl.; Gen. 27,46) R H₅v (md; av. *tedium*); teszknysyā dushy mey *tedet animam meam vite mee* (bibl.; Hiob 10,1) (sv. *tedeo, -ere*) R V₂v.

TESKNO ‘smutno, przykro’ teszknō my *tedet* (bibl.; Gen. 27,46) S 236v; teszknō my *tedet* (bibl.; Gen. 27,46) R V₂v (ml; av. *tedeo, -ere*); teszknō my, teszknysyā dushy mey *tedet* (bibl.; Gen. 27,46) R H₅v (md; av. *tedium*).

TESKNOŚĆ ‘smutek, przykrość, niechęć’ teszknoszcz *tedium i. anxietas, angor, fastidium* R H₅v.

[**TESZARZ** – tak Erz; zob. **TESARZ**].

[**TEŚCIA, TEŚĆ**] zob. **CIEŚCIA, CIEŚĆ 1., ŚWIEKIER, ŚWIEKRY**.

TEZBIER, TEZBIR (Erz sv. **TEŹBIER**: „z niem. Tischbier” ‘poślednie piwo’) Tezbyer *cerevisia secundaria* S 27; *cervisia, genus potionis* pyvo {*cervisia secundaria* Lacheta, Tezbyr} R g₁. Zob. **KLASZTORNY, KONWENT, ŁACHETA**.

TEŹ y teszh, y thak *atque {i. ita} idem est quod et* R X₃v; any thesz *neque* R X₈v (ml); *item est adverbium similitudinis vel ordinis {i. yeszcze vel i. sic, igitur, valde thesz}* R X₇v; y thesz *quoque est coniunctio copulativa* R Y₃; y teszh *itemque* R X₇v (ml); nad to teszh *quinetiam, adv. ordinis, i. insuper* R Y₃; by tesz thak bylo *esto {i. dato vel i. ponatur quod ita sit}* (bibl.) R X₅.

[**TEŻBIER** – tak Erz; zob. **TEZBIER**].

TECZA strzala, luk, Thącza, obrąncz *arcus* R c₆v; thącza *iris ... est arcus celestis* R q₃v; *thaumacias, arcus celestis i.* Thącza R J₂v (ml; av. *thaumatias dr arcus celestis ab admiratione et stupore admirantium dictus* (sv. *thau*)).

TEDY hac tądi, illac onądi, istac owały R X₆ (mp).

TEGI ‘mocny, napięty’ tąga kusha abo lug (!) *contentus arcus* R h₄v (ml); tągye rozmyslyanye *intensa imaginacio* R p₈v (ml) i R p₈v (md). Zob. **NAPIĘTY, OTEŻYĆ, SILNY**.

TEGO ‘mocno, silnie’ Sylnye, vylcze, Tągo, Crothko alye ocruthnye *intensive* R p₈v (md).

[**TEPIĆ**] zob. **PRZYTEPIĆ, STĘPIĆ**.

TEPY Tąpy *obtusus i. stolidus, stultus, hebes* S 100v; tąpy rozvm *obtusum ingenium* R R₂v (ml; av. *obtundo,-ere*); tąpy *hebes i. piger, tardus, obtusus, stupidus* {*stultus, carens ingenio*} R o₂v; tąpim, twardim bicz *hebeo,-ere i. stupere, tardare, pigrere* {*tepescere ingenio*} R P₄v.

[**TESKNIĆ, TESKNOŚĆ**] zob. **TESKNIĆ, TESKNOŚĆ**.

TETEN ‘tętent, chód koński’ drabem, thąthnem chodzycz *troto,-are i. succusare, sicut facit equus, cum incedit* R V₄v (md); thąthnem chodzenye *trotatura, sicut facit equus, cum incedit* R J₈v (mg). Zob. **DRAB, KOŃ**.

TKACZ linteo Thkacz *aut qui textit, facit aut vendit lintea* R r₈ (mp); thkacz *textor dr qui facit pannum* R J₂. Zob. **PŁOCIENNIK**.

TKAĆ Thkacz plothno *texo,-ere ... et texto,-are i. sepe texere* R V₃; Thkacz, vysshывacz *intexo,-ere* R Q₂ (md). Zob. **PRZETKAĆ, UTKAĆ**.

TKANICA ‘ozdobny pas tkaniny; szata’ thkanycza *pretexta* R S₃ (mg); thkanycza *pretexta fuit quedam vestis nobilium puerorum Romanorum* S 122v; *pretexta, quedam vestis nobilium Romanorum* {*vel thkanycza*} ..., *et hec pretexta Thkanycza et hec pretextata, sc. comedia de factis nobilium* R B₃; *textura thkanye actus texendi vel f<abula> p<retexta>* (?) Tkanycza R J₂ (mp).

TKANIE ‘czynność tkania’ *textura thkanye actus texendi vel f<abula> p<retexta>* (?) Tkanycza R J₂ (mp).

TKANKA ‘ozdoba włosów, przepaska’ Thkanka, vyanek, Coronka *discriminale i. glabella* (bibl.) R k₁v (md).

TKANY dzyalo thkane *opus textrinum* (bibl.) R J₂ (mp; av. *textrina*). Zob. **NATKANY, PRZETKANY, UTKANY**.

[**TKNAĆ**] zob. **WETKNAĆ**.

[TKNAĆ SIĘ] zob. DOTKNAĆ SIĘ.

[TLEĆ] zob. ZETLEĆ.

TŁO ‘podłoga’ vbyty pavyment *ostratus i. pavimentum testaceum* {ostracium vbyte thlo} R y₁ (por. Lex sv. *Ostracius: Ostracium pavimentum*, Co cegłą położono, Tło). Zob. **ASTRYCH**, **PAWIMENT**, **PODŁOGA**, **STRYCH**.

[TŁOCZONY] zob. UTŁOCZONY.

[TŁOCZYĆ] zob. STŁOCZYĆ.

TŁOKA ‘obowiązkowe prace dla pana; wezwanie do tych prac’ Thloka na chłopy *communitorium* R h₁v (mg); godło, Tloka *convocatorium* R h₅ (md). Zob. **GRABARKA**, **STŁOCZYĆ**, **SZARWARK**.

TŁOMOK zob. **TŁUMOK**.

TŁUC Thlucz, Bycz *tundo,-ere i. percutere {concutere}, verberare {affligere}* R V₅. Zob. **UTŁUC**, **WYTŁUC**.

TŁUC SIĘ ‘uderzać o coś?; bić się?’ thlucz są, wczysnancz są *impingo,-ere, ab in et pango, quod est iungo vel impello* („wczysnancz są” – może błędne nawiązanie do lekcji z mamotreptu; por. Mamstp, cz. I, s. 87: *Impegerunt* wczyslysą (wciśli są) – tu „wcisnąć” ‘wepchnąć kogoś siłą’) R P₆. Zob. **STŁUC SIĘ**.

TŁUCZENIE ‘uderzanie, bicie’ tluczenye *tunsio* R K₁ (mp); tluczenye *tunsiones i. afflictiones martyrum* R K₁ (mp) (por. łac. hasło w S 163v: *tunsio i. percussio maleorum, tunsiones eciam i. afflictiones martyrum* – bez odpowiedników pol.).

[TŁUCZONY] zob. **STŁUCZONY**, **UTŁUCZONY**.

TŁUK ‘tłuczek, narzędzie do tłuczenia, ucierania lub łowienia ryb’ Tluk *pistillum vel pistellum, pilus idem, instrumentum, quo in mortario lapideo aut stanneo res teruntur* S 116v; tluk *pylus dr instrumentum, cum quo tunditur et teritur in pila* (sv. *pilus pro capillo*) R A₁v; Thluk *pylum et hic pylus, instrumentum terrendi* (sv. *pila*) R A₁; Thluk, Tarlka *pistillum et hoc pistellum {pilus idem} quod et mas<culinum> ge<nus> invenitur hic pistillus vel pistellus, cum quo piper teritur vel aliud in mortario* R A₂v; Belth, Conczerz, Thluk *contus ... instrumentum, quo piscator sci-scitatur aquam inquirendo pisces* S 35v i R h₄v. Zob. **MOZDERZ**, **TARŁO**, **WIRCIOCH**.

TŁUM ‘ciżba; hałas’ gyelk, Thlvm *strepitus i. frequens populi sonitus vel tumultus {cum pedibus etc.} {fastus aut pompa diviciarum}* R H₁; gyelk, tlvvm, colatanye dzyalacz *strepo,-ere i. sonum facere* R T₈.

TLUMACZ *interpres dr qui transfert aliquid de una lingua in aliam* vicladacz *et scit multas linguas i.* tlvmacz S 76; tlvmacz *interpres* S 76v; vicladacz, Tlvmacz *interpres* R q₂v; vycladacz, Thlvmacz *metriphrastes i. interpres* R t₅v (md).

TLUMACZYĆ vicladacz, vilozicz, viyasnych, Tlvmaczycz *interpretor;-ari ... i. exponere vel exponi unam linguam per aliam* R Q₂.

[**TŁUMIĆ**] zob. **UTŁUMIĆ**.

TLUMOCZEK tlvmoczek *sagmula i. parva sagma {parvum pondus}* R D₆.

TLUMOK, TŁOMOK Byessagy, Thlvmok *sagma {bastum idem}* R D₅v; obcyżycz byessagamy abo tlomokyem *onusto,-are i. sarcinare {pondere, gravare}* R R₃v; *bastum dr stratura equi aut asini, super quo ponuntur sarcine seu sagme* tlvmony R d₇ (mp); Byessagy, Tlvmony nosicz *sagmo,-are i. pondus aut onera portare* R T₃ (mg); obcyżony byessagamy abo Thlvmony *onustus* R x₆v (ml). Zob. **MANTYKA, TOBOLA, TROKI**.

TLUSTOŚĆ *abdomen Grece, Latine dr liquamen* tlustoszcz od myśza *vel pinguedo carnis, que manducatur, proprie que est in ventre porci aut porce, i. sumen* S 2v (por. Mu28, s. 60); Sadlo, Thuk, *Tlustoszcz adeps dr pinguedo interior* S 5; sadlo, Thuk, *tlustoszcz adeps dr pinguedo et est interior proprie* R a₈v; Sadlo, *Tlustoszcz sagina i. pinguedo* R D₅v; Sadlo, *tlustoszcz sumen dr pinguedo animalis* S 153v; *tlustoszcz sumen i. minuta porcorum exta vel pinguedo* R H₃v. Zob. **SŁONINA**.

TLUSTY *tlusty corpulentus i. pinguis, crassus* R h₆; *tlusty, Tuczny crassus* S 36v; Syti, *tlusty arvinosus i. crassus (sv. arvina)* R d₁; ogrizyony, thlvsty *obesus i. pinguis, imo plus quam pinguis ..., pinguis et rotundus undique, quasi circumquaque esset esus* R x₃v; Caplvn *thlusty capus, capo, valet eciam allio bene coctus* RN IV; barzo *tlusty prepinguis* R B₂v (ml); *tluste yelyto bubulus i. omasum seu pingue intestinum* R e₄ (mg); *Tluste voly curaciores boves i. pinguiores* R i₃v (mg).

TO ‘partykuła lub spójnik’ (Erz w związku z S IVv: „przysłówek”) grzech y to grzech, alye tho vyanczshy (glosa bez hasła łac.) S IVv; ach nyeslusha to, To nyeyest *slushnye prochnephas* R Y₂ (mp); tho iest *scilicet* R Y₃v; *videlicet, adv. affirmandi i. nimirum, certe ... vel est coniunctio copulativa vel expositiva zwłaszcza vel toyest* R Y₅v; *illic tam tho (? – możliwa lekcja: „thv”), istic ondzye* R X₆v (md); *wthen tho czas impresentiarum ... adv. temporis (bibl.)* R X₆v; *Moy to vrzand meum est i. mei officii est* R t₆ (mg).

TOBOŁA ‘tobół, tłumok’ Tobola, Mantika *cassidilis dr sacculus, pera* (bibl.) R f₄. Zob. **BIESAGI, TŁUMOK**.

TOCZENIE Struganye, Toczenye *tornatura* R J₅v (ml). Zob. **STACZAĆ SIĘ, STOK, TOCZYĆ, TOKARZ**.

TOCZONY gladky, toczony, vstrugany *tornatilis* (sv. *tornus*) R J₅v. Zob. **HEBLOWANY, OTOCZONY, STOCZONY, TOKARZ, UTOCZONY**.

TOCZYĆ toczicz, gladzicz, strugacz *torno, -are* R V₄; *torqueo, -ere i. cruciare {tormenta inferre, affligere} ..., volvere toczycz* R V₄; *tozczycz roto, -are i. girare, circumire, circumducere seu rotam volvere ... rotundo, -are i. rotundum facere* obraczacz syą R T₂v. Zob. **HEBLOWAĆ, KRĘCIĆ, NATOCZYĆ, OTOCZYĆ, PRZETACZAĆ, WYTOCZYĆ, ZATOCZYĆ**.

TOKARSKI dlotho tocarskye, Strug *tornus* R J₅v (ml); dlothem tocarskym abo heblem abo strugyem vgladzicz, vstrugacz *torno, -are* R V₃v (md).

TOKARZ Thokarz, drzeznar *tornarius, tornator idem* S 161; dreznarz, tokarz *tornarius, tornator* R J₅v (ml); dreznarz, thokarz *tornarius, tornator* R V₃v (md; av. *torno, -are*). Zob. **CIEŚLA, DREZNARZ, DRZEZNAR, STOLARZ, TESARZ**.

TONIA ‘miejsce ciągnięcia sieci do połowu ryb lub – sieć (por. Brückner SE, s. 573 sv. tonąć)’ *traguna* (tak Erz; w oryg. skrót, możliwa więc lekcja: „*tragura*” = „*tragula*”) Thonya S 162; thonya ryb *tragura, tracta* R J₆v (mg) (por. łac. hasło w R J₆v: *tragum est genus retis piscatorii* – bez odpowiednika pol.). Zob. **MRZEŻA, NIEWOD, SIEĆ**.

TOPAZ Topaszh *topasius, lapis* S 160v.

TOPIĆ topicz *mergo, -ere* R Q₇. Zob. **POTOP, POTOPIENIE, ROZTOPIĆ, STOPIĆ, ZATOPIĆ**.

[**TOPIĆ SIĘ**] zob. **ZATOPIĆ SIĘ**.

TOPOLA bot. Topolya *topus, arbor* S 160v; Topolya *topus seu populus, arbor* R J₅v (mg); topolya *hec populus pro quadam arbore* (sv. *populus ... est civitas*) R A₅v; plonna fyga, Jalova morva, vyrzbye, Topolya *sycomorus* (bibl.) R F₆.

TOPOR ‘topór’ Thopor *bipennis, securis, dolabra* S 19v; Topor *bipennis i. securis, que duas pennas habet* R e₁v. Zob. **CIEŚLICA, OKSZA, PIESZNIA, SIEKACZ, SIEKIERA**.

TOPOREK zool. ‘ryba’ Sykyerka *vel* Toporek *barbo, barbellus, mullus vel mullectus* RN III (w słowniczku *Vocabula piscium*); Toporek *barbo, bar-*

bellus, piscis, mullus, mullectus idem, trigla idem S 17v (por. Mu28, s. 91).
Zob. **RYBA**.

TOPORZYSKO ‘rękojeść topora’ Toporzisko *manubrium dr quod manu tenetur; ut cultelli aut securis* S 87; toporzisko *manubrium* R s₆v; toporzisko *tenaculum securis* S 156v i R H₆v (mg); toporziska działacz *manubrio,-are* R Q₆ (md).

TORKMYSZ ‘bicz’ (Erz: „W rkp. Bartł. zam. torkmysz mylnie fforczmysz ... Torkmysz, słowo tatarskie, znaczy tutaj: bicz rzemienny, bizun, nahajka ...”) fforczmysz (!) *scutica i. lorum, quo verberantur pueri aut puellae, ancille, servi, ex rotunditate coriorum* S 140v; fforczmyss (!) *scutica i. lorum, cum quo verberantur pueri, ancille, servi, et dr a scuta, quod est forma rotunda propter rotunditatem corrigiarum* R E₆.

TORKULARZ ‘prasa’ torcularz, prassa *bacchinal i. torcular, pressorium* R d₅v; torcularz, prassa *torcular ... i. calcatorium et dr a torqueo, -ques, quia ibi uve et olive calcantur et extorte exprimuntur. Dicunt tamen quidam, quod torcular proprie dr prelum, quo uve calcate exprimuntur {i. trabs}* R J₅v. Zob. **PRASA**.

TORŁOP ‘futro’ *antependium altaris dr vel pelliceae* (Erz w części pol.-łac.: „*pellure* (?)”) Torlop S 11; *antependium altaris plasz vel pelliceae* Torlop *vel* Darmolyeg R c₂v (mg). Zob. **DARMOLEG, FUTRO, KOŹKI, KOŻUCH, SKORA, SZUBA**.

TOROWANY ‘ubity, przetarty’ Bytha, torovana droga, goscynyecz *trita via* R J₈ (mp).

TOWARZYSTWO gromada, towarzistwo *contubernium i. ... societas* S 35v; *comitatus* Margrabstvo *etiam ... i. societas vel comitatio* zastamp (!), towarzistwo, przewod R h₁; opczovanye, towarzistwo *familiaritas, consuetudo, conversacio* R m₃ (mp).

TOWARZYSZ towarzisz *sodalis, socius* S 145v; vcząsnyk, towarzisz, rovyennyk *consors i. socius eiusdem fortis* R h₄. Zob. **DRUŻBA**.

TOWARZYSZNY ‘towarzyszący; zaprzyjaźniony; domownik’ domovi, czeladny, thowarzyssny *domesticus i. notus et familiaris, quasi in domo eadem stans {mitis}* R k₃. Zob. **SPOŁECZNIK**.

TOWARZYSZYĆ towarziszcz *comitor,-ari i. sequi, cum alio ire {sc. in via}* R N₁.

TRACIĆ ‘utracić lub powodować straty, zniszczyć’ *tracicz perdo,-ere i. amittere, delere vel destruere* R R₅v. Zob. **STRACIĆ**.

TRACZ ‘robotnik obrabiający kłocę drzew’ *trapentarius, Tracz asserum* R J₆v (md). Zob. **TARCICA**.

TRAGARZ (Erz: „z niem. Träger”) Tragarz *portator cervisie* S 119v i R A₆ (mp); Tragarz *portitor cervisie* R A₆ (mp); Tragarz *bachicola* R d₃v (ml).

TRAGI ‘nosidła’ nosicz pyvo *porto*, -are i. *sustentare*, *vehere*, *a terra levare* ..., *inde portito*, -are i. *frequenter portare* na tragach nosicz R S₁v. Zob. **DRĄG**, **NOSIDŁA**, **TACZKI**.

[**TRAK**] zob. **TRYK** ‘mieszkaniec Tracji’.

TRAM ‘drewniana belka’ Balka *vel* Byrzmno *vel* Tram *trabs* S 161v; Tram, tarczicza *trabs* (sv. *trabilis*) R J₆; Byrzmno, Balky, Tramy *trabs* ..., *trabes* R J₆; *trabo*, -are i. *trabes facere* tramy (Instr. plur.) *vel* tarcziczamy przykricz R V₄ (md). Zob. **DESKA**, **DRANICA**, **GONT**, **KOZIEŁ**, **KROKIEW**, **ŁATA**, **SZKUDŁA**.

[**TRAN**] zob. **TRUN**.

TRASKA zob. **TRZASKA**.

[**TRATWA**] zob. **TRAWTA**.

TRAWA *trava gramen potest dici quelibet herba germinans* S 66; *trava herba* R o₃. Zob. **POTRAW**, **TRAWNIK**, **ZIELE**.

TRAWIĆ ‘używać’ nacladacz, *travycz costowno sumtuo*, -are i. *immoderate consumere* R V₁v (ml). Zob. **MARNOTRAWIĆ**, **PRZETRAWIĆ**, **STRAWIĆ**.

TRAWIENIE ‘użytkowanie; używanie; rozrzutność’ *Travyenyne*, *vzytek usus est ius utendi rebus alienis, salva rerum substantia, proprietate et dominio* S 173v; *vzytek*, *travyenyne* <usus> S 206 (Wyraz *usus* występuje tu wielokrotnie w dłuższym tekście łac., poświęconym zasadom życia zakonnego Franciszkanów, którzy niczego nie posiadali na własność: *Nec aliquid dominii habent in proprio aut communi, nec in rebus, quibus utuntur aliud, nisi simplicem facti usum pro vite necessitate ... Usuarii ... sunt fratres, i. quia utuntur rebus ad usum quottidianum, non sicut suis, sed sicut alienis ...* S 206); *pozitek*, *vzytek*, *travyenyne*, *pozyvanye usus est ius utendi rebus alienis, salva rerum substantia, proprietate et dominio* R L₅v; – *Strava*, *Nacław*, *Costowne travyenyne sumptus i. dispensa vel expensa vel actus vel passio sumendi* R H₃v; *marne travyenyne dispensa i. nimia largitas* R k₂ (mp). Zob. **MARNOTRAWIENIE**, **NIESTRAWIENIE**, **STRAWIENIE**.

TRAWNIK *trawnyk viretum, locus viriditate plenus seu viridarium* S 171; *Trawnyk*, *zyelony viridarz viretum, locus viriditate plenus, sc. viridarium* R L₁v. Zob. **TRAWA**.

TRAWTA ‘tratwa’ *strues, compositio, congeries, acervus lignorum* *Trawta* S 151v; *Sthoss drew, trawta strues* ..., *acervus lignorum* R H₁; *remulcantes* (? – możliwa lekcja „*remultantes*”), *navem trahentes* abo *fflyss-*

sovye czo na trawczye robyą R C₆v (mg; av. *remultum ... inde remulto,-are i. remulto navem trahere*); Trawty rates *i. trabes ad invicem compacte, que per aquam trahuntur* R C₅ (mp). Zob. **BATKA, CZOLN, DUBAS, KOMIEGA, KORAB, ŁODZIA, OKRĘT, PROM, SMYCZEK, SZKUTA.**

TRĄBA trąmba *buccina i. tuba* R e₄; Trąba *concha* R h₂; trąmba *tuba* R K₁; trąba rogova *classis ... etiam dr cornu, per quod vocantur homines* R g₅v. Zob. **PROŻNY.**

TRĄBIĄCY Trąmbyący, Brznyączy *concrepans i. simul clamans* (bibl.) R h₂v (ml). Zob. **TREBACZ.**

TRĄBIĆ (lub **TREBIĆ**) trąmbicz *buccino,-are i. cum buccina sonare {canere}* R M₆; Brzniec, trąmbicz *clango,-ere* R M₈v; Trąmbicz rogyem *classo,-are i. tuba aut cornu convocare milites ad bellum* R M₈v (ml); *cornicen, qui canit trąmby cum cornu* R h₃v.

TRĄBIENIE Trąmbyenye, Brznyenye zvonkow, zwyąk *clangor* R g₅.

TRĄBKA ‘tu – torebka papierowa’ *cucullus i. cartaceum involucrum* Trąbka *de papiro* S 38; *cartaceum involucrum i. cucullus* Trąmbka spapiru, *qua utuntur mercatores olivo luentes seu reponentes in ea radices* S 24v; *cartaceum involucrum mercatorum* Trąmbka spapyrv, *cucullus idem* R f₄ (md) (por. Mu28, s. 190).

[**TRĄCENIE**] zob. **POTRĄCENIE, STRĄCENIE.**

[**TRĄCIĆ**] zob. **POTRĄCIĆ, ROZTRĄCIĆ, STRĄCIĆ.**

TRĄD ‘tu – liszaj lub świerzb’ lupyączy trąd *mentagra* S 89v (por. Mu28, s. 69: *Mentagra*, Schuppechte aussetziekeyt ym antlitzhals vnd henden, Lupyąci trąd, *Lichen graecae idem*; por. też Lex: *Lichen, huius lichenis, mas. vel lichene, lichenis f. idem quod Mentagra vel Impetigo*, Suchy Liszaj álbo swierzb łupiący sie ná twarzy; zob. też hasło *Mentagra* w Lex). Zob. **KROSTA, PARSZYWOŚĆ, ŚWIRZB, TRĘDOWNIK.**

TRCINA bot. ‘trzcina’ trczyyna *arundo i. folium dependens vel canna cito arens* S 14v; trczyyna *arundo ... proprie dr folium dependens, sed sepe ponitur pro canna* R d₁; trczyyna *harundo* R o₂v (ml). Zob. **TRZCINA.**

TREGIEL ‘rynka, naczynie kuchenne’ rynka, tregyel, panewka *vel Brvthvanna frixorium vel frictorium i. patella, sartago, in qua aliquid frigitur aut coquitur* (bibl.) S 61; Rynka, Tregyel *frixorium, patella vel ferrum, super quod coquitur, unde propheta: Confrixa sunt ossa mea tanquam in frixorio ... , sartago* (bibl.) R n₂v; myedzyany garnecz, panvicza, Rynka, Tregyel *lebes {tripēs}* (bibl.) R r₃v; *tripēs est instrumentum ferreum, super quod olla ponitur ad ignem, ut ferveat, trifus, citropus idem vel i. Rynka, Tregyel*

S 163; Rynka, Tregyel *tripos i. mensa vel scamnum vel aliud instrumentum tres habens pedes* {*trifus, citropus i. tripes*} R J₈; Rynka, Tregyel *citrapos, citropus, tripos* (bibl.; Lev. 11,35) R g₅ (mg). Zob. **PANEW, TEGIEL**.

TREL 'lina' trel, lyna *remultum, funis, quo navis deligata trahitur vice remi* R C₆v. Zob. **LINA, POSTRONEK, POWROZ, POWRZOSŁO, STRYK, SZNUR**.

TRELNIK 'lina' Trelnyk (!), powrosz, *cum quo scaffa trahitur* R J₇ (mg) (wyjątkowa glosa, gdzie pierwszy wyraz, „trelnik”, który my uznajemy za polski, został przez BB potraktowany tak, jakby był wyrazem łac., jest bowiem zapisany większymi literami i występuje wśród łac. haseł na literę T; zapewne jest to zniekształcony wyraz niem.; por. A. Łuczak, Zagadkowe wyrazy w „Słowniku Bartłomieja z Bydgoszczy” z XVI wieku, [w:] Zielonogórskie Seminaria Językoznawcze 2010, Zielona Góra 2011, s. 82-83).

TREPKA 'chodak, rodzaj obuwia' treпка, Sczvdlo *calopedium i. baculus ligneus vel pes ligneus* {*calopes, ligneus pes*} R e₆; Treпка *kalopedium, calopes, calopedia pluraliter* R q₆v (md); *callones* (Erz: „calones”), *calopes, calopedium i. calcei ex ligno* treпки S 21; *calopedes* treпки *kalopedium, kalopedia* (sv. *kalopes i. ligneus pes*) S 78v; Treпки *calopedia, calopedes* R e₆ (mp; av. *calopedium*). Zob. **BOT, CZOŁNEK, KURDWAN, KURP, KURPIEL, OBOW, PANTOFLA, PATYNKA, PILŚNIANKI, SANDAŁ, SKORZNIA, SOLEATY, SULEATY, TRZEWIK, WSTĘPIEŃ**.

TREŚĆ 'czysty miód' Threscz *acraton i. mel purissimum* R a₄ (md). Zob. **MIOD**.

TREBACZ Trambacz (!) *buccicen i. cum buccina canens* R e₄; Trąmbacz *gingritor* R n₈ (mg); Trąmbacz *tubicen, qui canit in tuba* S 163v; Trąmbacz *tubicen, qui canit cum tuba* R K₁; trambacze (!) *flatores i. tibicines* R m₈ (mh; av. *flatus*). Zob. **TRĄBIĄCY, TRĄBIĆ**.

TREBACZKA trąmbaczka *tubicina, mulier, que canit cum tuba* R K₁.

TREBIĆ zob. **TRĄBIĆ**.

TREDOWNIK bot. 'roślina lecznicza' *scrophularia, herba trądownyk valet contra scrophulas* S 140v (por. Słownik Falimirza, s. 517). Zob. **ŚWI-NI, TRĄD, WRZOD**.

TROCHA, TROCHE trochę *modicum* R t₇v (mh; av. *modicus*); znye-naczka, polyekkv, potrosshe *successive* S 249 (por. postąmpny R Y₄v (mg)). Zob. **LEKKO**.

TROCISKO (lub **TROCISZKO**) 'kadzidło, wonność, trociczki' Thro-cisco *thimiama* (bibl.) S 158v (md); Trocisco *thimiama, herba vel quedam*

species valde redolens, pro incenso valens (bibl.) S 159v (mg); *thimiama i. Trocisco, species redolens* (bibl.) R J₃ (mg) (por. Cadzylne rzeczy *thimiama-ta* R J₃ (mg)). Zob. **KADZIDŁO**.

TROJE ‘trzy; po trzykroć’ *omne genus in grammatica* który wshithko troye ma wsoby, y ten, y ta, y to szczesne *i. hic et hec et hoc felix* R n₇ (md; av. *genus*); *omne genus* ktori wshithko troye ma wsoby, *ut hic et hec et hoc felix* RN (wykl. przednia); – troye vyznavanye *trisagium, unde canitur de S. Trinitate* R J₈ (md). Zob. **TRZECI, TRZY**.

TROKI ‘juki lub rzemienie przy jukach’ Troky *clitelle* S 29; *clitelle* Troky *vel est genus tormenti* R g₆ (md).

TRONA ‘trumna; skrzynia’ Trona *capsa* S 22v. Zob. **DRZEWSKO, MARY, SKRZY尼亚, TRUNNA**.

TRONKA ‘trumienka; skrzynka’ Tronka *capsula* S 22v.

TROSKAĆ SIĘ nyetroskacz są, possylyacz, mąznym bicz *animo, -are i. animam dare vel exhortari, audacem facere* R M₃v.

TROSKLIWY ‘zatroskany, smutny; dbały, opiekuńczy’ trosklyvy *anxius i. tristis, sollicitus* R c₃v.

TROSZCZYĆ SIĘ ‘martwić się, niepokoić się’ Nyetrossczą są (1. os. sing. praesentis) *animo sum bono* R c₁v (ml); nyetrossczą są (1. os. sing. praesentis) *animo sum bono* R M₃v (md; av. *animo, -are*).

TRUCHLEĆ ‘smucić się, boleć’ truchlec *mereo, -ere i. dolere, flere {plorare} ..., cum silentio dolere* R Q₇. Zob. **SMEĆIĆ SIĘ**.

TRUCHLEJĄCY ‘smutny, bolejący’ *merens i. mestus existens ex fletu vel i. plorans* Truchlyejący *tacita voce tristis* R t₄v (md). Zob. **SMEŹNY, STRUCHLAJĄCY**.

TRUCIZNA Truczyszna *intoxicacio* S 76v. Zob. **JAD**.

TRUĆ *venefica mulier i. malefica, incantatrix aut que dat venena* abo czo trvy lyvdzye R K₃v (md). Zob. **OTRUĆ, STRUĆ, ZAJADOWIĆ**.

TRUD pracza, Trvd *fatiga* S 56; Trud, Pracza *fatiga* R m₄ (mg). Zob. **ROBOTA, ZMUDA**.

TRUDNOŚĆ zadavanye, pithanye, gadanye, trudnosc, vąntpyenye, wspora *questio* R C₃; *stringiria vel strangiria est constrictio urine* rzazawka, trudnosc *{urin<andi>}* R H₁.

TRUDNY trudna rzecz *altum* R b₅v (ml; av. *altus ..., altum ... i. difficile, ut ista questio est alta i. difficilis*); trudna rzecz *difficultas* R i₈v (sv. *difficilis*); trudne a tayemne gadky *enigmata* (sv. *enigma*) R l₁.

[**TRUDZIĆ SIĘ**] zob. **STRUDZIĆ SIĘ**.

TRUMNA zob. **TRUNNA**.

TRUN ‘tłuszcz z ryb, tran (por. Linde, t. V, s. 709, sv. Tron 2.)’ *liquamen et hoc liquamentum pro eodem {liquatum Thrvn vel Smalcz}, liquamen proprie dr piscium, quia soluti in salsamentum pisciculi eundem humorem liquant, cuius modi liquor dr salsugo vel muria Rossol, sed proprie muria dr aqua sale commixta et effecta gustu in modum maris {vel succus herbarum}* R r₈v; *liquo,-ere Smalcz, Thrvn vsquarzicz vel succum ex herbis excolare* R Q₅ (mp).

[**TRUNA** – tak Erz; zob. **TRUNNA**].

TRUNEK *trvnek haustus i. bibitus* S 67; *Trvnek haustus* R o₂v; *malyvtka colacia dla trvnkv comessacio i. ... luxuriosum convivium ... vel i. post cenam epulacio* S 32; *malyvthka collacya dla trvnkv comesacio* R h₁ (md) (por. Mu28, s. 159: *Comesatio, post coenam epulatio*, Eyn banket yn der nacht, eyn schlafftrunck, Koláciya málutka dla trunku); *vypicz trvnek hau-rio,-ire* R P₄v. Zob. **NAPOJ, PICIE, PIWO, WINO**.

TRUNNA (lub **TRUMNA**) ‘trumna; skrzynia’ *trvnna* (? – możliwa lekcja „trvmna”) *arca* S 13 (Erz sv. **TRUNA**); *drzewsko, Trvnna soros vel soron i. acervus, sepulcrum vel arca in qua mortuus fertur vel reconditur* R G₃; *Skrzynya, Corab, Trvnna, zachovanye arca* (bibl.) R c₆; *Trvnna* (? – możliwa lekcja „trvmna”) *capsa i. cista, ubi aliquid reponitur* R f₂v. Zob. **MARY, SKRZY尼亚, TRONA**.

TRUP *Trup funus i. cadaver* R n₄.

TRUSKAWKI bot. podzymky, truskawky *fraga, uve* R n₁v (md). Zob. **JAGODA, POZIEMKI**.

TRWAĆ *trwacz permaneo,-ere* R R₆ (md); *nyeprzestacz, trwacz per-severo,-are i. persistere et in proposito permanere* R R₆; *czo trwa pyąncz lyath quinquennalis agon i. certamen vel pugna, que fiebat de quinquennio in quinquennium* S 128; *czo staro iest abo trva pyąncz lyath quinquennalis* R C₃v (ml); *semestris* *czo pol myesyącza staro iest abo trva et sic deducitur a semis. Item semestris a sex et mensis* *czo staro iest sescz myesyączy* S 191v (por. Mu28, s. 9).

TRWAJĄCY *trwający permanens* R z₅v (ml); *trwający mansurus* R s₆ (mp).

TRWALE *Trwalye percite, valde velociter, permanenter* R Y₁v (ml); *trwalye firme, firmiter idem* R X₆.

TRWAŁOŚĆ *trwalosc permanencia* S 112 i R z₅v (ml).

TRWOGA *disturbium nivium aut pluviarum* *Nyepogoda vel i. Trwoga* R k₂ (md).

TRYCH (?) (może zam. „strych” lub „tryt” ‘stopień, wejście’ – por. Słstp, sv. Tryt) Trich, wcyen (?), *vel i. dwor, Syen, oblyecznycza vestibulum* (bibl.) R K₆ (md). Zob. **PRZEDSIENNIK, SIENNICA, STRYCH**.

[**TRYFUS** – tak Erz w części pol.-łac.; u BB jest to jednak wyraz łac.; por. S 163: *tripes est instrumentum ferreum, super quod olla ponitur ad ignem, ut ferveat, trifus, citropus idem vel i.* Rynka, Tregyel; por. też hasło w R: Rynka, Tregyel *tripos i. mensa vel scamnum vel aliud instrumentum tres habens pedes {trifus, citropus i. tripes}* R J₈. Erz w części pol.-łac. podaje wyraz Bartłomieja „Tryfus” w zestawieniu z Mu28, s. 142, gdzie łac. hasło *Tripes* ma niem. odpowiednik „eyn dryfusz” i pol. „Trifus”. Jednak w części łac.-pol. sv. *Tripes* Erz uznaje zapis *trifus* za wyraz łac.]. Zob. **TREGIEL**.

TRYK (!) ‘Trak, pochodzący z Tracji’ *Thracia, quedam provincia, inde Thrax* Tryk R J₃.

TRYKAĆ ‘o baranie (bóść)’ trykacz, bosc *cornupeto,-ere* (sv. *simultum est quidam vermis in cornibus arietum, qui facit eos cornupetere*) R F₇v.

[**TRYŚNĄĆ**] zob. **WYTRYŚNĄĆ SIĘ**.

[**TRZASGA** – tak Erz; zob. **TRZASKA**].

TRZASKA, TRZAZGA ‘wiór, drzazga’ *trzasga assula vel astula dr id, quod cadit de ligno, quando dolatur* S 15v; *trzaska copolus i. carpenta* S 36; *trasska* (!), *vyor carpenta i. copolus, dr astula ligni* S 23v; *carpenta dr astula ligni {vyor, trzaska copolus idem}* R f₃v; *trzaska assula dr id, quod cadit de ligno, quando dolatur* R d₂; *vyor, trzaska astula {assula idem}* R d₃; *Trzaska, vyor copolus i. carpenta ligni* R h₅ (mp).

TRZASKANIE ‘grom, piorun’ bliskawicza, *trzaskanye fulgus* (Erz sv. *fulmen*) S 61v; *Trzaskanye fulgur {fulgus idem}* R n₃v. Zob. **ŁYSKAWICA, PIORUN**.

TRZASKAWICA (znaczenie niejasne, może realne, odnoszące się do pioruna – broni związanej z mitem o Tyfonie, a może też – w zestawieniu z wyrazem „piorunowy” – są to kopalne szczątki zwierząt, tzw. strzałki piorunowe (belemnity) (por. Symbola I, s. 389), lub też – w połączeniu z „prątkiem” – jest to tzw. fulguryt) pyorvnova trzaskawicza *Thiphea* (Erz: „*typhoea*”) *tela* S 158v; *pyorvnovy prątek, Trzaskawicza Tiphea tela* R J₃ (md).

TRZAZGA zob. **TRZASKA**.

TRZAŚĆ trząszcz grusky, yablka *{poma aut fructus decerpere}* *quasso, -are* R S₅. Zob. **STRZAŚĆ**.

TRZCINA trzcyna *canna* R f₁ (mp; av. *canne*). Zob. **TRCINA**.

TRZEBLE zool. ‘rybki, tzw. strzeble’ drobne ryby, Trzeblye *ficedulenses i. parvi pisces* RN III (por. Drobne rybky R m_6 (mp)). Zob. **RYBA**.

TRZECI przed wczorayshym dnyem, od trzecyego dnya *nudiustertius* (bibl.) R X_8v . Zob. **POLTRZECIA**, **TROJE**, **TRZY**.

TRZEC trzecz *prurio,-ire i. molliter effluere, libidine commoveri, delectando uri* S 232; Trzecz, swyrzbyecz, Lesktacz *prurio,-ire i. molliter effluere, pruritus habere, libidine commoveri, delectando uri* {*fricare, ardere scalpendi*} R S_4v ; przetrzecz, pyłą trzecz, pylovacz *serro,-are i. serra secare* R T_5v ; trzecz pyłą *sarro,-ere, cum serra lignum terere* R T_3v (md); czo trze drzewo pyłą *sarrens* R E_2v (ml). Zob. **NACIERAĆ**, **POCIERANIE**, **PRZECIERAĆ**, **STARLINA**, **STRZEĆ**, **TARCICA**, **WYTRZEĆ**, **ZETRZEĆ**.

TRZEMCHA bot. ‘czeremcha’ Trzemcha *mirosus, arbor* S 91v i R t_7 (md). Zob. **DRZEWO**.

TRZEPACZKA trzepaczka, Czyerlicza *scutula, qua canapum aut linum tunditur et purgatur* R E_6 (mg).

TRZEPAĆ trzepacz conopye *scutulo,-are* R E_6 (mg; av. *scutula*); trzepacz conopye abo lyen *scutulo,-are, scutula mundare vel indui preciosa veste i. scutulo* R T_4v (md).

TRZEPADŁO Trzepadlo *vastinalium* R K_2v (md).

TRZEŚNIA bot. ‘czereśnia; drzewo lub owoc’ trzesnya *prunus* S 125v (por. Slyvove drzewo R B_7v (ml)); Trzesnya *panrificus* S 106v; vyschnya abo trzesznya *cerasum, cerasium idem* S 26v (por. Mu28, s. 109, w rozdz. *De fructibus Arborum ...*, O Owoczách). Zob. **DRZEWO**, **ŚLIWOWY**.

TRZEWA anat. ‘trzewia, flaki’ trzeva *lien Grece, splen Latine* S 82; trzeva *lactes sunt intestina, per quas (!) labitur cibus in homine in ventrem, vel accipitur pro ventre* S 78v; trzeva *ile, ilia* S 71v; yelyta, trzeva *ilia* (sv. *ile*) R p_4 ; Crushky, Droby, Trzeva *intestina* R q_2v . Zob. **DROBIA**, **DROBY**, **FLAK**, **JELITO**, **KRUSZKA**, **KSIENIEC**, **MLECZ**, **STRZEWNY**.

TRZEWIK trzevyk, Boty *solea ...*, *genus calciamentorum* (sv. *sotularis*) R G_3 ; Sandaly, Trzevyky *vylaszovane zlotem, wstąmpnye sandalia, pulchra calciamenta mulierum, Judith X, (3)* (bibl.) R E_1 (mp) (por. Mamstp, cz. II, s. 112: „Judith 14,11 *sandalia* ... trzewiczki wyrzezowane zlotem ... trzewiki zlotem wyszywane”); pilsnyanky *vel* trzewiky *pedalia, socculi* S 110; Pylsnyanky abo Trzevyky *pedalia i. socculi pedum* R z_2v (ml). Zob. **CZOŁNEK**, **KURDWAN**, **KURP**, **KURPIEL**, **PANTOFLA**, **PATYNKA**, **SKORZNIA**, **TREPKA**, **WSTĘPIEŃ**.

TRZEŻWY *trzezwý abstemius i. abstinens vel sobrius ... i. vino abstinens* R a₂v; *sobrius i. abstinens {homo temperatus} {homo frugi, sane mentis Trzezwý}* R G₁v. Zob. **OŻARŁY**, **PIJAK**.

TRZEŚAWICA ‘trześawisko, mokradło’ *Trzæssavicza labina, terra aquosa et mobilis et labilis, in qua quis facile labitur* R r₁.

TRZEŚIENIE *drzzenye (!)*, *Trzæssyenyte terre motus* (bibl.) R J₁ (mp).

[**TRZMIEL**] zob. **PRZMIEL**, **ŚĆMIEL**.

[**TRZNADEL**] zob. **STRNADL**.

TRZODA *trzoda*, *Skoth armentum, congregacio maiorum animalium, ut equorum, bovm* S 14; *Trzoda, Skoth, zgon, rogate bydlo armentum* R c₇v; *Trzoda, Bidlo pecus* S 109v; *Trzoda, Bydlo pecus* R z₂v. Zob. **DOBYTEK**, **KLUSIE**.

TRZONOWY *maxillaris dens, molaris i. trzonovy* (‘ząb’) S 87v; *trzonovy* (‘ząb’) *maxillaris ... dens molaris* (sv. *maxilla*) R t₂; *Trzonovy* (‘ząb’) *molaris ... i. dens maxillaris, quia* (Erz bł. „qui”) *molit cibum* S 92; *Trzonovi* (‘ząb’) *hic molaris, dens maxillaris, quia cibum illis dentibus quasi mola molimus* (sv. *molaris*) R t₈; *maxillares, molares, dentes lati, quibus molitur cibus* *Trzonove* (‘zęby’) (sv. *dentes*) S 40; *trzonove* (‘zęby’) *dentes ... sequentes canini vocantur, quorum duo in dextera maxilla et duo in sinistra sunt* (sv. *dens*) R i₆v. Zob. **POŚLEDNI**, **PRZEDNI**, **ŚRZEDNI**, **ZĄB**.

TRZOS ‘sakiewka, woreczek’ *trzosz, caleta marsupium i. saculus pecunie, bursa, marsupon Grece* S 87; *vaczek, trzosz, Caletha marsupium* R t₁; *Trzoss crumena, saccus, marsupium quod et cruma dr {Caletha vel pecunia}* R i₂. Zob. **MIESZEK**, **TASZKA**.

TRZOSŁA anat. ‘genitalia, łono’ *coxa vd* (Erz brak), *Scyegno, coxe in plurali trzosla sunt quasi coniuncte axes, in ipsis enim capita femorum iunguntur* S 36v; *Trzosla coxe* R h₆v (mg); *Trzoszla inguina dicuntur genitalia tam virorum, quam mulierum circa pudenda* (sv. *inguen*) S 74v; *Trzosla inguinal i. genitalia tam viri, quam mulieris* R p₇v (ml; av. *inguen*); *Byodra, Lyąndzvyte, vdy, trzosla, Rodzay femur* (bibl.) S 57 (por. *Rodzay, Rod, polocyenyte* R m₄v). Zob. **MĘSKI**, **NACZYNIIE**, **STROJE**, **UD**.

TRZOŚLNY ‘powstający w trzosiach – tu o wrzodzie’ *Vshny wrzod abo Trzoslny parites, parotida, panus* R y₅v (ml; av. *parotida, globus, qui nascitur in aure*) (por. łac. hasło w S 108: *parotides in plurali sunt apostemata i. globi circa aures aut in gingivis aut iuxta dentes cum multo dolore, et vocantur eciam panus i. innatus (?) tumor sub faucibus, auribus aut inguinibus* – bez odpowiednika pol.). Zob. **DYMNICA**, **FRANCOZA**, **KIŁA**.

TRZY trzy personi *Trinitas* R l_1 (mp; av. *ens*); trzy szhelągę *quadrans* ('marce') S 194v (av. *marca*); trzy shelyągę *quadrans marce* R C_2 (mp) (por. Mu28, s. 197); vstal trzy sząndy *continuavit tria iudicia* R N_4 (mg) (por. Cervus); Dawnoscz trzech lyath gydącego gymyenia *usucapio* R X_2 (ml; av. *usucapio, -ere*) (por. Cervus); dawnoscz trzech lyath gydącego gymyenia *usucapio est acquisitio dominii utilis directa rei aliene per continuationem possessionis temporis lege diffiniti i. per spacium temporis a lege diffinitum* R L_5 ; Czasz od trzech dny *triduane inducie* R J_7v (ml; av. *triduum*); na trzy grany *triangulus i. tres angulos habens ... Et substantive dr triangulus pro tali figura* R J_7 ; ze trzech (! – zam. "czterech") starczow *ex 4 progenitoribus* R m_1v (ml) (por. ze czterech starczow *ex quatuor progenitoribus* R B_5 (mp; av. *progenitores*; por. też Cervus i Słstp, sv. Starzec). Zob. **POLTRZECIA, TROJE, TRZECI**.

TRZYLETNI trzilethny *trimus i. trium annorum Gen. XV, (9)* (bibl.) S 163. Zob. **CZTERZYLETNI, LATO**.

[**TRZYMAĆ**] zob. **DZIERŻEĆ, STRZYMAĆ, WYTRZYMAĆ, ZATRZYMAĆ**.

TRZYMAĆ SIĘ *lupum auribus tenere proverbium est* Trzymacz syą (zam. „wilka”) za vsshi *in re ancipiti et periculosa* R s_3 (mp) (por. Lex sv. *Auris: ... Auribus lupum teneo, Proverbium, Zą vszi wilką trzimam, To yest, áni mie tam, áni mie sam*).

TRZYMANIE 'tu – wyobrażenie; obraz postrzegany zmysłami' trzymane rzeczy *fantasia i. imago alicuius corporis visa et cogitando in animo* (Erz: „anima”) *postea figurata, ut puta patris species, quam videmus* S 55v; *fantasie i. imagines rerum insidentes anime vel* Trzymane rzeczy R m_3v (mg; av. *fantasia*). Zob. **ROZMYŚLANIE, STRZYMANIE, ZAMYŚL**.

TRZYŻĘBIE 'trójzáb, małe narzędzie kucharskie' Trzyżámbye, vydelky, haczyk *tricuspis eciam i. tridens, fuscina coquinarum* (bibl.) R J_7v (ml; av. *tricuspis*). Zob. **ZĄB**.

TSZCZY 'czyzy, pusty' thsca, prozna rzecz *concauum* R h_2 (mp; av. *concha*).

TU *altrinsecus* {adv. loci od obv stron 3 Reg. 6 y thv y wshądy} {*aliunde, utrinque, hincinde, coniunctum* Rozno, ku obv stron, przeczyw sobye, y tam y sam} (bibl.) R X_3 ; Thv rodny, vrodzony, Domak *indigena* {*terrigena*} R p_6 ; thv rodny, thv vrodzony, Domak *terrigena* R p_6 (mh; av. *indigena*); *illic* tam tho (? – możliwa lekcja: „thv”), *istic* ondzye R X_6v (md). Zob. **TAM**.

TUCZNOŚĆ ‘tu – o delikatnym, kruchym mięsie’ *thucznosc pulpa invenitur pro delectacione et adulacione, quia talis caro suavis et delectabilis est ad vescendum* S 126v; *Thucznosc pulpa, caro sine pinguedine ... et ponitur sepe pro adulatione et delectatione, quia talis caro suavis est et delectabilis ad vescendum* R C₁ (por. Lactifer: *Pulpa*, *Masso* křehke při kosti; por. też Artomiusz: *Pulpa*, *Mięsso* bes kości; Volckmar: *Pulpa* ..., nálepszé y násmácznieysze mięso bez kości). Zob. **TUK**.

TUCZNY ‘tłusty; dorodny; kruchy, delikatny’ *tuczny arvinatus i. inpinguatus* (sv. *arvina*) R d₁; *tłusty, Tuczny crassus* S 36v; *crassus i. pinguis* {*spissus, ponderosus* *tuczny*} R h₆v; *Thuczny medullatus i. pinguis* R t₃ (mp; av. *medulla*); *Czyenky, Thvczny tener i. mollis, fragilis, pulcer, iuvenis* R V₂v (md; av. *tenerasco, -ere*); *tener eciam tuczny* R H₆v (ml; av. *tener*); *tuczne yelyto, kãthne omentum* R x₆ (por. Mu28, s. 56: *Omentum tela super ventriculum vel pulmonem, tenuis membrana et pinguis, uniuscuiusque interioris membri vestitus* ..., Kęthne gelito). Zob. **CUDNY**, **MŁODY**, **NATUCZNIEJSZY**, **ROZTUCZONY**.

[**TUCZYĆ**] zob. **ROZTUCZYĆ**, **UTUCZYĆ**.

TUK ‘szpik; tłuszcz; miąższ’ *tuk, drzen, mozg, yãdro medulla proprie dr illud molle, quod est in concavitate ossis interius ... Item medulla ... large sumitur pro intimis lignorum, pro adipe frugum et huiusmodi. Unde et dr medulla cedri et medulla tritici* R t₃; *Sadlo, Thuk, Tlustosc adeps dr pinguedo interior* S 5; *sadlo, Thuk, tlostosc adeps dr pinguedo et est interior proprie* R a₈v. Zob. **DRZEŃ**, **MIAZGA**.

[**TULIĆ**] zob. **STULIĆ**, **ZATULIĆ**.

TULIĆ SIĘ ‘tulać się’ *Błakacz, Thvlicz są vago, -ari* R V₅v; *czo są błaka abo thvly, Błãndny vagus i. erraticus, discurrens {inutiliter tamen}* R K₂. Zob. **TUŁAĆ SIĘ**.

TUŁ ‘sajdak, pochwa na strzały’ *Thul faretra* S 55v; *Saydak, thul pharetra i. corinthus, teca seu repositorium sagittarum* S 113; *Thul, Saydak pharetra, ubi portantur sagitte, teca sagittarum {corintus}* R z₇; *puzdro corinthus i. tectura arcuum ..., repositorium sagittarum, sc. pharetra {vel Thul}* R h₅v.

TUŁAĆ SIĘ obye-gacz, *Thulyacz są circueo, -ire* R M₈ (mg). Zob. **TULIĆ SIĘ**.

TUŁAJĄCY SIĘ obye-gaiący, *Tulaiączy są circuiens* R g₄v (ml); *Thvlayąnczi są vagabundus est qui non habet domicilium, sed hodie est hic et cras alibi* S 165.

TUŁAWY ‘tułacz’ Byegvn, Błakayący, Thulavy *vagus i. erraticus, discurrens* S 165 (por. Mym28, k. 35v).

TUNIKA (?) *cicla, tunica* (? – może wyraz pol., wg Erz – łaciński) spodnya, *ciclas genus rotundi pallii circumtextum ... vel genus vestis sursum stricta, deorsum ampla* S 27v.

TUNNA (Erz: „z niem. Tonne, beczka”) Thvnnna *tyinna* S 159v; *tinna*, Tvnnna *idem* R J₄ (md) (por. Mym28, k. 29v i Mym41, k. 30: *Tinna*, Thonne, Tunná (w rozdz. *De coquina...*)).

TUR zool. Thur *trebubalus* RN V.

TURZYŃSKI ‘dotyczący Turyngii’ Turzynsky *Turingus homo* R K₁v (mg); Tvrzynska *zyemya Turingia* R K₁v (mg) (por. Mu28, s. 33: *Thuringia* ..., Turynska *zyemyá*; *Thuringus* ..., Thurynsky *człowyek*).

TUŻ *confinia dicuntur que adeo sunt proxima* {podlye, Thuss, *vicina*}, *ut nullus paries inter ea sit* R h₃; *evestigio i. cito et continuo, statim ... vel mox* wneth, Richlo, Thuss R X₅v.

TWARDY ‘twardy; niezmienny, uparty; głupi’ *twardy ratus, firmus, perpetuus, stabilis, immutabilis, acceptus* S 129; *ratus* {*firmus* *twardy, perpetuus, rectus, rationabilis, acceptus*} R C₅; *twardy hebes, piger, tardus, ineptus, obtusus, stupidus, amens, intellectu carens* S 67 (por. tąmpy R o₂v); wselky *twardy ovocz nux dr omne pomum, quod duro operimento tegitur* S 99; wshelky *twardi ovocz nux* R x₃v (mg); tąpim, twardim *bicz hebeo, -ere i. stupere, tardare, pigrere* {*tepscere ingenio*} R P₄v; *twarda rzecz solidum* (sv. *solidus*) R G₁v; *twarda rzecz, Czala rzecz, Spervnk, Sepsczelnyk solidum* R G₁v (md); *twarde zelyazo aciare vel aciale* R a₃v (md). Zob. **MIĘKKI, NIEKARNY, NIESKŁONNY, NIETWARDY, PRZETWARDZIEJEĆ, STWARDZIEJEĆ, ZATWARDZIAŁY.**

TWAROG ‘twaróg’ Twarog *tirellus* S 159v i R J₄v (ml; av. *Tyrus* ..., *item tyrus dr caseus*); Colacz *vyelkonoczny stwarogyem* abo Smazoni *Crepel laganum, crustella idem* R r₁v (md). Zob. **SYR.**

TWAROŻNY ‘zrobiony z twarogu’ *twarozny colacz artotira est cibus, qui fit ex pane vel ex pasta et caseo* R d₁.

TWARZ – 1) ‘oblicze’ *oblicze, twarz facies dr quia facit noticiam hominis* S 55; *oblicze, Twarz facies* R m₂; *twarz vultus* S 175; *Twarz, oblycze vultus* R L₆ (md); – 2) ‘kształt, postać’ *twarz, kstalt, ossoba, tvornosc, polozenye forma* R n₁ (mp); *tvarz, ksthalt, postava, Twornosc forma* S 60; – 3) ‘tu – genitalia’ *zla tvarz cunnus dr vulva mulieris, interfemineum idem* S 38v; *zla thvarz cunnus* R i₃v (por. Mu28, s. 61); *zla twarz interfemine-*

um, vulva R i₃v (ml; av. *cunnus*); zła twarz *interfemineum i. vulva mulieris* S 76v; zła twarz *interfemineum i. vulva mulieris, feminine idem* R q₂ (mg); nyevyescyе stroye *vulva, locus muliebris, ex qua fetus procedit, et dr ianua ventris, quasi valva, eo quod lata sit, Iob X, (18), vulvula i. parva vulva* zła twarz (bibl.) S 174v; *vulva dr quasi valva i. ianua ventris* zła twarz {lata est}, *vel qua semen recipiat vel ex ea fetus procedat, unde Iob X, (18): Quare de vulva eduxisti me* Nyevyescyе stroye (bibl.) R L₆. Zob. **FIGURA, LICZKO, MĘSKI, NACZYNIЕ**.

TWARZNY filozof. ‘dotyczący formy bytu’ *causa formalis* tvarzna R n₁ (mp; av. *formalis*) (por. *dusshna formalis res* R n₁ (mp)). Zob. **PRZETWARZENIE, SPRAWA, TWARZ, TWORNOŚĆ, ŻAŁOBA**.

TWIRDZA ‘twierdza’ *twyrdza arcicula i. parva arx seu rupes* S 13. Zob. **ĆWIRDZA, OBŁOGA, ZAMEK**.

TWIRDZENIE ‘twierdzenie, zapewnienie’ *tyrdzenye, Swyadczenye assercio, vide Calepi* R d₂ (mg). Zob. **ĆWIRDZENIE, POĆWIRDZENIE, ŚĆWIRDZENIE, UĆWIRDZENIE**.

[**TWIRDZIĆ**] zob. **ĆWIRDZIĆ, POTWIRDZIĆ, UĆWIRDZIĆ**.

TWOJ ‘tвій’ *vylyana iest myloscz wvstach tvoich diffusa est gracia in labiis tuis* (Erz: „labio tuo”) (bibl.) S 42; *vylyala, rozlyala syą iest myloscz wvstach tvojch, Rozeshla, Rosplynala diffusa est gracia in labiis tuis. Hinc inde sparsa varie fusa* (bibl.) R i₈v (ml). Zob. **MOJ, NASZ, SWOJ**.

TWOR ‘twór, stworzenie’ *zyvoczyny, Twor animancia* (bibl.) (sv. *anima*) S 177v (por. *Stworzenyny animancia, Gen. (bibl.) S 178*); *dusha, Twor, zyvyol anima* R c₁. Zob. **STWORZENINY, ŻYWIOŁ, ŻYWIZNA, ŻYWOCINY**.

TWORNOŚĆ ‘kształt, forma’ *tvarz, ksthalt, postava, Twornosc forma* S 60; *twarz, kstalt, ossoba, tvornosc, polozenye forma* R n₁ (mp). Zob. **TWARZNY**.

[**TWORZYĆ**] zob. **STWORZYĆ**.

TWORZYDŁO ‘foremka do wyciskania sera’ *tworzidlo* (w oryg. wyraz lekko przekreślony), *lyeszicza fiscina i. vas, saccus seu corbulus ex iuncis vel ex vimine factus, in quo fit caseus vel exprimitur caseus* S 58v; *fiscina i. vas vel corbulus ex iuncis vel vimine factus, in quo fit caseus {vel lyesyca lacticiniorum reservaculum ad exicandos caseos, vel Tworzidlo caseorum formandorum}* R m₇v; *tworzidlo na szyry foscella* S 60; *tworzidlo foscella pro formandis caseis* R n₁v (md). Zob. **LESICA**.

TY *benedictus* poznaczany, *benedicta tu* poznaczana ty (bibl.) S 18v; *hec-cine* {otho thy *Deutero* 34 (zapewne zam. 32,6: *haecine reddis Domino po-*

pule stulte)} (bibl.) R X₆; nye yako thy chceszh *velis nolis* R K₃v (ml); *composita pronomina* skladane, *ut egomet* ya szam, *tuimet* cyebye samego, *suimet* swoy sam, *sibimet* sobye sam *etc.*, *vide in Polonico Donato plura* R h₂ (md; av. *composicio*); *composita pronomina* scladane, *ut egomet* ya sam, *tuimet* cyebye samego, *sibimet* Syebye sam, *vide Donatum Polonicum* RN (k. tyt.); od cyebye *abs te i. a te Eccli.* 7, (2) (bibl.) R X₂v (ml); *at otho* tobye *vel i. saltem*, *vide Calepi* R X₃v (mg); Skarżą (3. os. plur.) na cyą *causantur contra te* R M₁v (ml; av. *causor;-ari*). Zob. **JA**, **MY**, **ON**, **WY**.

TYCZ ‘tyczka’ *stipes i. ticio, truncus ligni, qui sustinet aliquid vel columna, lignum i. palus* pal, *stips idem, vel dr lignum infructuosum, stans, non fructificus* Thicz S 150v; *stipes* thycz, pal, Col *vel ticio, que facile incenditur vel hostile candelabri* R G₆ (mp); *ulmus, ad quam vites alligantur* thika, thicz *vel vyasz* S 172; *ulmus, ad quam vites alligantur* Thycz, Thyka *vel est arbor* Vyass R L₃ (md). Zob. **DRĄG**, **KOŁ**, **PALICA**, **TYKA**.

TYDZIENNY ‘tygodniowy, tu o tygodniu liczącym osiem dni’ *tydzyen* ny *octiduanus* R x₄ (md); czas tydzieńny *octidium* S 100v i R x₄ (md) (por. Mu28, s. 10: *Octidium, qua dictione Fran. Philel. saepiuscule utitur, Ein tzeit von achtagen, Czas tidzyenni; Octiduanus,-a,-um, Achtagig, Tydzyenny; przywołany przez Murmeliusza autor to znany włoski humanista Francesco Filelfo; por. też Artomiusz: Hebdomas ..., Septimana, Woche, Tydzień; Octidium, Acht tage lang, Tydzień*).

TYDZIEŃ ‘siedem dni’ *tydzyen hebdomas et hebdomada* S 67; *Tydzyen hebdomas et hebdomada* R o₂v; *tydzyen ebdomada* S 45v; *thydzyen ebdomada* R k₅ (md).

[**TYGIEL**] zob. **TEGIEL**.

TYKA *ulmus, ad quam vites alligantur* thika, thicz *vel vyasz* S 172; *ulmus, ad quam vites alligantur* Thycz, Thyka *vel est arbor* Vyass R L₃ (md). Zob. **DRĄG**, **KOŁ**, **PAL**, **PALICA**, **TYCZ**.

TYKAĆ ‘dotykać’ dotknąć syą, tykacz, ruchacz, pyastovacz *contrecto, -are* R N₄ (mg). Zob. **POTYKAĆ SIĘ**.

TYKWA bot. ‘roślina lub owoc’ *volemus quoddam genus piri ..., inde hoc volemum volemi fructus eius* Thykva R L₄.

[**TYLE**] zob. **TELE**.

TYLEC ‘nóż, sztylet’ *tylyecz, Tassak chunabulum, splendona idem* R g₆v (ml); *Thilyecz pugnale* S 126; *Thilyecz pugnale i. brevis ensis* R B₈v (mg); *Thilecz semiculter* S 141v; *Thylecz semiculter, semispatium idem* R F₁ (mp); *tylec, kynzal, Concerz sica dr gladius brevis vel cultellus ex utraque parte*

scindens et acutus ... Et ut dr telum est in baculo absconditum R F₅v; *sica, genus gladii brevioris, qui sub vestibis portatur*, Spada (? – może wyraz łac.; Erz uznaje za łac.), Tilecz S 143; *tylec sica* R T₆ (mg; av. *sicare i. sica seu spata, cultro i. gladio occidere*); *tylczem szyrmovacz pugillor,-ari i. pugnare, certare vel quendam ludum exercere* R S₄v. Zob. **DEKA 2., KONCERZ, MIECZ, NOŻ, OBROĆNY, SZABLA, SZARSZON, SZPADA.**

TYLKO tylko *duntaxat i. tamen* S 243. Zob. **TELKO.**

TYŁ *Thyl postica dr latens ingressus a parte posteriori* S 120v; *thyl domovy postica* R A₆v; *zad, thyl posteriora* R A₆v; *Thyl tergum i. dorsum* R J₁ (md) (por. *grzbyeth* R J₁); *Thyl* (Erz bł. odczytuje: „Thyli”, tj. ‘tyły’, plur.) *cervix* S 27; *Thyl cervix est posterior pars colli* R g₁; *thyl occiput posterior pars capitis dr* R x₄v; *thyl glovy occiput* S 100v; *wtyle lysy recalvaster i. retro aliquantulum calvus* R C₅v. Zob. **POŚLADEK, RZYĆ.**

TYNKOWAĆ *calce murum lenire i. ponere in muro* tyncovacz (sv. *lino,-ere*) S 225v; *lino,-ere ..., tunc paries linitur, cum calx superducitur et lutum, item linere id est destruere, delere {vel i. Thynkovacz vapnem}* R Q₅; *perlito,-are i. perfecte complanare, delere, calce complanare i. thynkovacz* R Q₅ (mp; av. *lito,-are*); *litator* czo thynkvye, *qui complanat calce parietem muri* R s₁ (md). Zob. **POTYNKOWANY.**

TYNKOWANIE pobyelenye, thynkovanye *litatura* R s₁ (md); *gladkye tynkovanye* na mvrze abo na scyenye *tectorium illimmentum* R H₆ (mg).

TYSIĄCZNIK (lub **TYSIĘCZNIK**) ‘dowódca oddziału żołnierzy’ rothmystrz, starosta, voysky, Thyssyącznyk *tribunus* R J₇.

[**TYTAN** Tytan *titanus, a, um* – tak Erz bł. w części pol.-łac.; jest to wyraz łac. Zob. Wstęp do I t. naszej edycji, s. 40].

[**TYZBIR, TYŻBIR**] zob. **TEZBIER** ‘piwo’.

U

U (łącznie ok. 30 razy) np.: v *apud* {*apud villam* v wszy} R X_3 ; dzyrzadło, vcho v dzbana *ansa* ... *dr auris, per quam cortina vel vestis suspenditur* ... *Unde ansula cortinam sustentat, vas levat ansa* R c_2 ; wymyą v krovy *bumasta quasi bovis mamma* (sv. *bumastha*) R e_4 ; kopito v szewcza *formale* S 60; *formella* ... *Item formella et formula diminutiva sunt a forma et sunt proprie instrumenta alutariorum, quibus formant subtalares* {vel Copyta v shewcza} R n_1 ; czelyvszcz v pyecz *orificium i. foramen inferius* R x_7 ; czelyvszcz v pyecz *prefurnium* R B_2 (mp); Brodawka v czyczka *capitulum mamme, papilla idem* R f_2 (mp); *pedice i. palcze v nogy* S 110; palcze v nog *pedice* R z_2 (md); członky v palczow *condilus* ... *iunctura articulorum* S 33v; członky v palczow *condilus i. nodus, et precipue qui apparet in articulis digitorum pugno clauso, quo solemus quandoque capita puerorum percutere ludendo et maximum inferre lesionem* R h_3 ; porące v wschodv *cubatorium, tam pro lecto, quam pro alia re, cui innitimur* R i_2 ; vvyadlo, Motovyldo, prząslyk, Colovroth *girgillus dr instrumentum feminarum, quod alio nomine dr volutorium* ... *Item girgillus est lignum mobile ex quo funis in puteum cum situla dimittitur ad hauriendam aquam* Colovroth v studnyey R n_8 ; vyrssch podvoia v drzwy *superliminare i. limen superius* (bibl.) R H_3 ; *offendix* {*clausura* v ksyąg} R x_5 ; Czo v slupa byyą *tintinaculi i. virgatores, qui in cede* (? – zapis niewyraźny) *flagris reos cedunt vel flagratores, flagriones* R J_4 (mg); zoraw v brany *pons pendiculus* S 119 i R A_5 (ml); ląk v kussy *rotula* S 133v; Ląk v Cvsshe *rotala* R D_3 (ml); ląng v syodla *furmen* R n_4 (ml) (por. *furmen* Ląng *apud sellam* S 62); prząciczka v passa *sibia* R F_5 (ml); *sipunculus, fistula fontis, ex qua fluit aqua* v rury pischalka, *siphones, fistule, canalis ex ere aut marmore* R F_8 (mg); *situla restis est, qua aqua trahitur* {*de fonte*} *vel potius ipsum vas* vyadro v studnyey R G_1 ; zoraw v studnyey *attrahile* R d_3 (mp); v stolv syecz *discumbo, -ere i. iacere ad comedendum in triclinio, licet et in alio loco* ... *vel discumbere est ad discum sedere et ferculum sumere* R O_3 ; zakowka v wstągy *erarium eciam i. capitellum ligule* S 51v; Rąkoieszcz v wschodv *peribolus dr, qui nos tuetur a lapsu, sc. lorica in edificiis et gradu, lorica idem* S 111v; *peribolus et hoc peribolum, deambulatorium* {*vel i. Rąkoieszcz v wschodv*} R z_4 ; kopistka, Spyen v przączky *lingula* S 82v; *lingula aromatariorum* Copysthka *vel i.*

Stpyen v przączy R r₈ (md); Begyel, praczel, obvarzanek *spira i. basis, que supponitur columne vel i. serpens vel est genus panis vel est funis, qui a pileo ad fauces distenditur et sub mento alligatur* Sznvr v Myczy R G₄ (mp); Strzemyenye v syodla *stapedes* R G₅ (mg); itd. Zob. **PRZY**.

UBEZPIECZENIE vbespyeczenye *refugium i. auxilium, tutela, securitas, adiutorium* R C₆. Zob. **BEZPIECZNIK**, **BEZPIECZNOŚĆ**, **NIE-PRZEPYECZNOŚĆ**, **PRZEPYECZNOŚĆ**, **UPRZEPYECZENIE**.

UBEZPIECZYĆ SIĘ ‘uciekać, szukać schronienia’ vbespyeczicz syą *refugio,-ere i. iterum vel retro fugere vel ad aliquem fugere causa evadendi vel habendi auxilium {causa securitatis}* R S₆v. Zob. **UPRZEPYECZYĆ**.

UBICIE ‘uderzenie; razy, chłosta’ vbycy *percussio* R z₄v (ml); dągy myecz od vbicy *suggillo,-are {accusare, reprehendere, ex percussu carnem livore maculare}* R V₁. Zob. **BICIE**, **POBICIE**.

UBIĆ – 1) ‘bić; zabić’ vbycz, zagubicz *percutio,-ere i. ferire {percussit vbil}* R R₅v; – 2) ‘tu – o obróbce materiałów piśmienniczych, książek’ *malleo,-are i. malleo percutere {vel vbycz ksyągi, maleatus liber}* R Q₆ (por. vbyte ksyągy *maleate carte aut liber* R s₅ (mg); por. też przykład z G. Knapiusza zamieszczony w słowniku Lindego, t. VI, s. 967, sv. Zbić: Zbijam papier, *malleo tundo chartam. Cn. Th. 1406, das Papier schlagen, dicht schlagen. Zbity papier, malleatus, ib<dem> 1407*). Zob. **POBIĆ**, **PRZYBIĆ**, **ROZBIĆ**, **UBITY**, **WYBIĆ**, **ZABIĆ**, **ZBIĆ**.

UBIELIĆ ‘tu – o twarzy’ vrvmyenicz abo vbyelicz *stibio,-are i. faciem pingere* R T₇v (ml). Zob. **BIELIĆ**, **POBIELIĆ**.

UBIEŻEĆ ‘wyprzedzić’ vprzedzicz, vbyezecz *antico,-are* R M₄; vprzedzicz, vbyezecz *precurro,-ere i. ante currere, prevenire* R S₂. Zob. **BIEŻEĆ**, **ODBIEŻEĆ**, **ZABIEŻEĆ**, **ZBIEŻEĆ**.

UBIOR ‘ubiór, stroje; ozdoby’ vbyor, przyprava *cultus eciam est mundus muliebris* R i₃ (mp); *ornatus* przybrany, *ornatus,-tus,-tui, honor vel vbyor* (bibl.) R x₈ (mg); *mundus muliebris, Hester II* vbyor nyevyescy, ocrassa zenska, crashone odzyenye *ut sunt vestes, specula, inaures, gemme, anuli, armille etc.* (bibl.) R v₂v (md). Zob. **PRZYBIOR**.

UBITY – 1) ‘uderzony, zbity; wygładzony, wyłożony czymś, np. cegłami’ vbyty *percussus* S 111; vbyty, vtluczony *tunsus* R K₁ (mp); vbyty pavymment *ostratus i. pavimentum testaceum {ostracium vbyte thlo}* R y₁ (por. Lex: *Ostracius ... Ostracium pauimentum*, Co cegłą położono, Tłó); – 2) ‘tu – o obróbce materiałów piśmienniczych, książek’ vbyte ksyągy *maleatus liber* R s₄v (md); vbyte ksyągy *maleate carte aut liber* R s₅ (mg) (por. Lex:

Malleatus ... Malleatus liber, Xięgi dobrze młotem zbite; por. też Ca1585: *Malleatus ... Polon. Młotem zbiti ... Unde malleati libri dicuntur, qui malleo percussi complanati sunt: quod fere fieri solet antequam libri compaginentur. Vlpian. I. Librorum appellatione. de Legat. 3: Sed et perscripti libri nondum malleati vel ornati continebuntur*). Zob. **BITY**, **NABITY**, **POBITY**, **ROZBITY**, **TŁO**, **UBIĆ**, **ZABITY**.

UBLAGAĆ *delinio,-ire i. placare* {odmykczicz *mulcere*}, *dulcem facere et lenem* vblagacz, Ocroczcz R N₆v; vblagacz, oblagodzicz, vglaskacz, zmykczicz (!), *dobrotlyvim* vczynicz, *gladkim lenio,-ire i. placare, humiliare, lenem facere* {mitem, *suavem, dulcem, mansuetum facere, mitigare*} R Q₄.

UBLAGANIE vblaganye, glaskanye *lenimen* R r₄; vblaganye *delinicio* R i₆v (ml; av. *delinimentum*).

UBLAGANY odmykczony, vblagany, okroczony *delinitus* (bibl.) R i₆v (mg). Zob. **UKROCONY**, **UŚMIERZONY**.

UBŁOCIĆ vbloczycz *luto,-are i. inquinare* {*sordibus*}, *obvolvere* R Q₅v.

UBŁOCONY vbloczony *lutatus i. inunctus et luto obvolutus* R s₃v. Zob. **BŁOTNY**, **BŁOTO**.

UBOGI vbogy *paupertinus* R z₁v (mg); vbogye loze *carista* S 23; Syara *vel* vbogye loze *caristra, castris* R f₃v (ml). Zob. **ZUBOŻEĆ**.

UBOŻE ‘bóstwo domowe, skrzat’ vboze *Penates ... domestici et privati dii domibus presidentes, quos antiqui in domibus colebant et eorum imagines in domo habebant* R z₃ (por. Lactifer: *Penates ... Diblitz, sskrzijetkowie*).

UBYWAĆ vbyva vody *decrescere aquas, decrescunt aque* R N₆ (mg); vbywały, vbyvalo gich *decresebant aque diluvii Gen.* (bibl.) S 217.

UCHATY ‘mający uchwyt’ vchaty dzban *ansata amphora* R c₂ (mp; av. *ansa*). Zob. **USZYSTY**.

UCHO – 1) anat. *tinnitus aurium* pyszczenie w vshv, *mel cum sale impositum valet etc.* R J₄ (mg); swyrzb vszhv *pruritus aurium* S 125v (av. *prurigo*); *lupum auribus tenere proverbium est* Trzymacz syą (zam. “wilka”) za vsshi *in re ancipiti et periculosa* R s₃ (mp) (por. Lex sv. *Auris: ... Auribus lupum teneo, Proverbium, Zą vszi wilką trzymam, To yest, áni mie tam, áni mie sam*); *perstringo,-ere i. perfecte stringere* {*auris*} {zathikacz vshy, *vide Calepi*} R R₆; zathykacz vshy *perstringere aures* R z₆ (mg); zatulicz vsшы *exurdare aures, aures obtundere* R O₇v (ml); – 2) ‘skrzela ryby’ *brantie sunt fauces, unde legitur in historia Thobie (6,4), quod Thobiam iuniorem piscem metuentem prendere iussit angelus, dicens: Apprehende brantias eius skrze-*

lya, vsshy rybye (bibl.) (sv. *brantia*) R e₃v; – 3) ‘uchwyt’ dzyrzadło, vcho v dzbana *ansa ... dr auris, per quam cortina vel vestis suspenditur ... Unde ansula cortinam sustentat, vas levat ansa* R c₂. Zob. **NAUSZNICA, UCHOWY, USZATY, USZNY, USZYSTY, ZAUSZNIK.**

UCHOWAĆ *salvo,-are, saluum facere vel sanum* od zlego vchovacz, zbavicz, vybavicz, obronycz, vzdrovicz a *damno securari* R T₃ (mp; av. *salvo,-are*). Zob. **CHOWAĆ, ODCHOWAĆ, WYCHOWAĆ, ZACHOWAĆ.**

UCHOWANIE vchovanye od zlego, vybavyenye, zbavyenye, obronyenye, vzdroyenye *salvacio* R D₆v (md). Zob. **CHOWANIE, ODCHOWANIE, ZACHOWANIE.**

UCHOWY anat. ‘uszny; tu – o błonie bębenkowej’ vchova blonka *minga* R t₇ (mg) (por. Słstp, sv. Uszny). Zob. **UCHO, USZNY.**

UCHWALIĆ ‘pochwalić’ vchvalicz, chvalicz *laudo,-are* R Q₄.

UCHWALONY ‘pochwalony’ vvyelbyony, vchwalyony *honorificatus* R p₁v (md).

UCHWAŁA praw. vchwala *laudum dr sententia arbitri* S 80; vchwala *laudum est sententia arbitri* R r₃; *laudum dr vchwala* R Q₄ (md; av. *laudo,-are*); swyanta vchwala *sanctio dr illa constitutio vel lex, contra quam si factum fuerit, pena imponitur vel dr tocius iuris collectio* S 136; *sanctio dr proprie illa constitutio vel lex, contra quam si factum fuerit, pena irrogatur et imponitur* swyantha (!) vchwala, vstava {*tocius iuris collectio, institutio, confirmacio*} R E₁; vstava, Swyantha (!) vchwala *sanctio quandoque dr quelibet imperialis constitutio vel institutio, quandoque dr totius iuris collectio, et sumitur etiam stricte pro constitutione penali {i. cui additur pena sanguinis}* R E₁; swyanta (!) vchwala *sanctio* R T₃v (mp; av. *sancio,-ire*); vchwala rady *senatus decretum i. ius senatorum ab eis decretum* R F₂v (mg).

UCHWYCIĆ ‘pojmać, schwytać, złapać’ dostampicz (!), vchviczicz *comprendo,-ere idem est quod comprehendere* R N₂; vchvicycz na yawnym vczyнкv *deprehendo,-ere {in scelere capere}* R O₁v. Zob. **CHYCIĆ SIĘ, OSADZIĆ, POCHWYCIĆ, PODCHWYCIĆ.**

UCHWYCONY ‘pojmany, złapany; osadzony’ yest vchviczony, ogarnyony, oszadzony *comprehensus* (bibl.) R h₂ (mg). Zob. **ZACHWYCONY.**

UCIĄŻENIE ‘obciążenie; ucisk’ vcyażenye, vczyznyenye, vdlavyenye, zgvalczenye *oppressio* R x₇ (mg).

UCIĄŻONY ‘obciążony; tu – zmorzony snem’ vcyażony drzemotą, vspokoyony, zamknyony, vspyony *sopitus* R G₂v (md; av. *sopor*). Zob. **OB-
CIAŻONY.**

UCIAŻYĆ ‘obciążyć; uciskać; zadać gwałt’ *opprimo, -ere* vcziskacz *vide Calepi, corrumpere* (?), *virginem violare, vel* vcyązicz, vczynsąncz R R₃v (md). Zob. **OBCIAŻYĆ**.

UCIEC zbyezech, vcyecz *prefugio, -ere* R S₃v; zalyecyecz, vcyecz *transvolō, -are* R V₄v (ml).

UCIEC SIĘ zbyezech, vcyecz syą *confugio, -ere i. simul fugere vel ad aliquem fugere causa securitatis et auxilium habendi* R N₂v; vcyekl syą do ksyąg *tractus ad acta* R J₆ (md).

UCIECZKA vcyeczka *confugium* R h₃v.

UCIEK ‘ucieczka’ pogon, vczyek *fuga potest pertinere ad illum, qui fugit et tunc descendit a fugio vel pertinere ad illum, qui insequitur fugientem et tunc dr a fugo* (bibl.) R n₃. Zob. **POGON**.

UCIEKAĆ vcyekacz *effugio, -ere i. extra fugere vel sepe et continue fugere {ad locum refugii}* R O₄v; czo vczyeka, Spustoshi *desertor* R i₇ (mp; av. *desertores dicuntur clerici, qui proprie ecclesie ministris destitutis ad aliam vitio fuge se transferunt ..., desertores dicuntur milites vitio fuge suam militiam deserentes*); *profugus ... proprie dr qui procul a sedibus suis vagatur {zbyeg abo czo vczyeka, vygnanyecz vel qui sepe mutat domicilium, vagus}* R B₅.

UCIEKANIE vcyekanye *fugacitas* (sv. *fugax*) R n₃.

[**UCIERAĆ**] zob. **NACIERAĆ**, **PRZECIERAĆ**, **TRZEĆ**, **WYCIERAĆ**.

UCIERANIE ‘wycieranie’ Shmatha do vczyeranya *sacconium, tela, terriorium* R D₅ (md).

UCIESZNY ‘tu – o radosnym śpiewie’ *iubilus i. argutus, sonorus et letabundus* vcyeshny *cantus* R q₄v. Zob. **CIESZĄCY**.

UCIESZYĆ odkricz sercze, vcyeshicz *iubilo, -are, cantare, gaudere ..., exultare* R Q₃. Zob. **CIESZYĆ**, **POCIESZAĆ**.

UCIĘTY vcyątha gałass *recisus ramus i. resecutus* R C₅v (md). Zob. **OBCIĘTY**, **OCIĘTY**, **ODCIĘTY**, **PRZECIĘTY**, **PRZYCIĘTY**, **ROZCIĘTY**.

UCINAĆ przycynacz, vcynacz, przyrzynacz *seco, -are i. dividere, separare, secernere* R T₅. Zob. **OBCIAĆ**, **OBCINAĆ**, **PRZYCINAĆ**, **ZACINAĆ**.

UCIOSAĆ ‘ociosać; wygładzić’ *gladicz, heblyovacz, gladko* vcyosacz *levigo, -are i. planare {cartam complanare, polire}* R Q₄v; *gladicz, viczsudzicz, vypravyacz zbroią abo myecze vel vcyoszacz polio, -ire* R S₁. Zob. **CIOSAĆ**, **ŚC IOSAĆ**, **WYC IOSAĆ**.

UCIOSANY ‘wygładzony’ nacraszahany, vysshivany, Shachovany, Barvyony, vypravyony, vgladzony, vcyoszany *polimitus* R A₄v (ml); vcyoszany, vheblovany *exasciatus* R O₆ (mp; av. *exascio*,-are i. *dolare* {*polire*, *levigare*}); vcyoszany na cztery grany *quadratus* R C₂ (md). Zob. **CIOSANY, OCIOSANY, WYCIOSANY**.

UCISKAĆ vcziskacz *opprimo*,-ere S 229; *opprimo*,-ere vcziskacz vide *Calepi*, *corruptere* (?), *virginem violare*, vel vcyażicz, vczynsnaćcz R R₃v (md). Zob. **ODCISKAĆ, PRZYCISKAĆ**.

UCISNAĆ *opprimo*,-ere vcziskacz vide *Calepi*, *corruptere* (?), *virginem violare*, vel vcyażicz, vczynsnaćcz R R₃v (md); vczynsnał *oppressit* S 229. Zob. **PRZYCISNAĆ, ŚCISNAĆ, WCISNAĆ SIĘ, WYCISNAĆ**.

UCISZENIE vczissenye *tranquilitas maris* R J₆v (ml; av. *tranquillus*). Zob. **CICHY**.

UCISZYĆ vspokoicz, vczynshicz *tranquillo*,-are R V₄ (mp); vspokoicz, vsmierzicz, vczishicz *coerceo*,-ere i. *simul arcere*, *constringere* R M₈v; vczynshicz *mansuesco*,-ere {*moderare*, *temperare*} (sv. *mansueo*,-ere) R Q₆.

UCIŚNIENIE vcyażenye, vczynsnyenye, vdlavyenye, zgvalczenye *oppressio* R x₇ (mg). Zob. **PRZYCIŚNIENIE**.

UCIŚNIONY Barzo vcysnyony, obcyażony *depressus*, *deiectus*, *humiliatus*, *expressus*, *demissus* R i₇ (md).

UCZAROWAĆ ‘zaczarować’ rzec, vczarovacz *fascino*,-are i. *incantare*..., unde ad *Gala. III* (bibl.; Gal. 3,1) R O₇v; vczarovacz *malefacio*,-ere i. *male agere* R Q₆. Zob. **CZAROWAĆ, ODCZAROWAĆ, URZEC**.

UCZAROWANIE ‘czary; zły uczynek’ vczarovanye *maleficium* i. *nocumentum proximi per maleficia*, i. *sortilegia et incantaciones* S 85v; vczarovanye *maleficium* R s₅ (mg); *maleficium* vczarovanye vel i. *damnum*, *crimen latrocinii*, *furte rapine*, *nocumentum proximi* R s₅ (md). Zob. **CZAROWANIE, GUŚLENIE**.

UCZCIĆ *colo*,-ere *quinque habet significationes* ..., *colo deum* i. *veneror* vczczicz R N₁; *invito*,-are vczczicz *in nuptiis*, prosić, przedzdyacznye dzyalacz *coacte et involuntarie facere* R Q₂v (ml; av. *invideo*,-ere ..., *invideo te facere hoc* i. *per invidiam prohibeo*); vczczicz vynem abo pyvem *tracto*,-are, vide *Calepi* R J₆ (md; av. *tractatus*); vczczycz vynem abo pyvem, rozmavyacz, Spravovacz rzecz *tracto*,-are R V₄. Zob. **UCZTA**.

UCZCIENIE ‘uczczenie, uwielbienie, chwała’ vczczyenye, vvyelbyenye *magnificencia* S 85v; vyelebnosc, vczczyenye, docazanye, vvyelbyenye *magnificacio* R s₄v (mg).

UCZCIONY ‘uczczony’ *vczczyony elevatus* R k₇v (ml); *vczczyony tractatus* R J₆ (md).

[**UCZCZENIE, UCZCZONY**] zob. **UCZCZENIE, UCZCIONY**.

UCZENIE ‘nauka; pouczenie’ *vczenye studium* S 151v i R H₁; *vczenye documen* R k₂v. Zob. **NAUCZENIE, NAUKA, WYUCZENIE**.

UCZENNICY ‘jeden z chórów anielskich’ *Cherubin* *Vczennyczi* abo *vmyeianthniczi hymnisant* *vesselye* *poyą* RN (wykl. tylna). Zob. **GORAJĄCY, KSIĘSTWO, MOCARSTWA, PAŃSTWO, RZYSZA, STOŁECZNICY, UMIEJĘTNICY**.

UCZEŃ *vczen discipulus* S 43.

[**UCZEŃSZY**] zob. **NAUCZEŃSZY**.

[**UCZĘSZCZANIE**] zob. **UCZĘŚCIANIE**.

UCZĘŚCIANIE ‘branie udziału, uczestnictwo, uczęszczanie’ *vcząscya-nye frequentacio* R n₂v (ml). Zob. **POSPOLSTWO**.

UCZĘŚNIK – 1) ‘biorący udział, uczestniczący; mający udział lub prawo do czegoś; posiadacz’ *dzyerzawcza, vcząsnyk possessor* R A₆v (ml); *vcząsnyk, tovarzisz, rovyennyk consors i. socius eiusdem fortis* R h₄; *vcząsny- czi possessores* S 120; *vcząsnyczy possessores* R A₆v (mg); – 2) gram. *vcząsnyk participium* RN (k. tyt.); *vcząsnyk, ktore częszcz byerze od nomen y częszcz od verbum (sv. participium)* R y₆ (mg); *dwa vcząsnyczy duo partici- pia* R y₆ (mh; av. *participium*).

UCZLIWOŚĆ ‘ucziwość, wstydlivość, skromność, przyzwoitość’ *vczly- vosc pudentia i. verecundia (sv. pudeo,-ere)* R S₄v; *dzyalacz poczlyvosc, vczlyvosc myecz revereor,-eri* R T₂. Zob. **NIEUCZLIWOŚĆ, POCZESNOŚĆ**.

UCZLIWY ‘ucziwy, wstydlivy, skromny, przyzwoity’ *vczlyvy honestus {virtuosus}* R p₁v (por. *poczlyvi* S 70); *vczlyvi, poczlyvy reverens, valde verens vel honorans* R D₂; *pudica matrona vczlyva vel virgo casta* R B₈ (mp; av. *pudicus*); *vczlyva pudica virgo* R S₄v (md); *virgines castas dicimus, matronas autem pudicas vczlyve (sv. pudicus)* R B₈; *Sromacz są, vczlyvym bicz pudeo,-ere i. pudorem habere, verecundari et non est in usu, inde pu- det impersonale* R S₄v. Zob. **NIEUCZLIWY, POCZLIWY, SROMIĘŻLI- WY, WSTYDLIWY**.

UCZONY *Bogomowny, vczony w pismye theologus* R J₂v. Zob. **NA- UCZEŃSZY, NAUCZONY, NIEUK, OBUCZONY, UCZYĆ, WYUCZONY**.

UCZOSAĆ ‘uczesać’ *depecto,-ere ... i. valde vel multum pectere {vczo- shacz ornare crines vel lacerare}* R O₁. Zob. **CZOSAĆ, CZOSAĆ SIĘ, OCZOSAĆ, ROZCZOSAĆ**.

UCZOSANY ‘uczesany’ vczoszany *depexus* R i₆v (md); vczosany *pexus* i. *pectinatus* {*contextus*}, *pectine ornatus* R z₆v. Zob. **NIESCZOSANY**, **SCZOSANY**.

UCZTA vcztha *collatio* S 30; podarovanye, vcztha, Rozmavyanye *collatio* R g₇v; vcztha, Shynkovanye *propina* ... *dr taberna quelibet eo, quod famem pellat* R B₆; vcztha *tractabilitas* S 161v i R V₄ (md; av. *tracto*,-are). Zob. **UCZCIĆ**.

UCZYCIEL ‘nauczyciel’ vczyczyel *pedagogus* R z₂v; vczycyel *didascalus Grece* i. *doctor Latine* S 42; vczycyel *didascalus Grece, Latine* *dr magister sive doctor* R i₈. Zob. **KRASOMOWCA**, **NAUCZYCIEL**.

UCZYĆ pospolytewna navka, czo vczy rzāndicz pospolstwo *politica sciencia* R A₅ (md). Zob. **NAUCZAĆ**, **NAUCZYĆ**, **ODUCZYĆ**.

UCZYNEK sklonnoszcz, vczynek *actus* S 4v; vczynek, Sprava, vzytek *effectus* i. *finis rei* R k₆ (mp); Robota, pracza i. taka (? – możliwa lekcja „iaka”) rzecz, potrzeba, Szānd, Zaloba wprawye, Cvpya, vczynek *negocium* i. *mercatus vel actus alicuius rei* {*occupacio, cura, sollicitudo*} R v₆; vczynek *factum* S 55v; vczynek *factus* ... *et hoc factum* ... *est actus faciendi* R m₂v; *praxis* i. *factum* vczynek, *terminacio, actio* R B₁ (mp); gorāczy vczynek, Swyeza rzecz *recens factum dr quod nuper accidit* R C₅v (ml); yawny vczynek abo vystāmp *notorium crimen* R x₂ (mp) (por. *Cervus*); pamyāthny vczynek *memoratum factum* R t₃v (mg); vczynek nad obyczay *opus sine exemplo* R x₇ (mp); vczynek nad obiczay *opus sine exemplo* R x₇ (md); zaczny vczynek *notabile factum* R x₂ (mp) (por. *Cervus*: *Notabile facinus* zaczny vcżinek); zly vczynek *facinus dr grave peccatum* S 55; *facinus* {i. *factum, grave peccatum* zly vczynek} R m₂; vchvicycz na yawnym vczynkv *deprehendo*,-ere {*in scelere capere*} R O₁v; sprawy, Vczynky *operaciones* (bibl.) R x₆v (ml).

UCZYNIĆ (łącznie ok. 30 razy) np.: *impono*,-ere i. *iniungere, inculpare, imputare* vczynycz *ponere, decipere, impono tibi, decipio te* S 223; vblagacz, oblagodzicz, vglaskacz, zmyakczicz (!), dobrotlyvim vczynicz, gładkim *lenio*,-ire i. *placare, humiliare, lenem facere* {*mitem, suavem, dulcem, mansuetum facere, mitigare*} R Q₄; dosycz vczinicz *satisfacio*,-ere R T₄; drāthvā vczynycz *inseto*,-are i. *filo setam adaptare* R Q₁v; dzywnym vczynycz *mirifico*,-are i. *mirum facere* R Q₇v; gāsto vczynycz *denso*,-are i. *spissare* R O₁; oblo vczynicz, yasno, gładko vczynycz *limpido*,-are i. *limpidum facere, purificare, clarificare* {*rotundare*} R Q₅; gładkym vczynycz *deglabro*,-are *vel depilare* R N₆v (mg); godnye vczynycz, Spravicz *apto*,-are i. *habilita-*

re {*disponere*}, *adiungere* R M₄; quaszno vczynynycz *aspero*, -are i. *asperum facere* R M₄v; Lethno vczynynycz *tepeo*, -ere i. *esse vel fieri tepidum*, sc. *calere vel frigere* R V₃; rozvmyecz, Rozmyerzicz, Myernye vczynicz *modifico*, -are R Q₇v (md); mvszy vczynynycz *cogitur* S 29 i R g₆v (ml); Myslyl vczynynycz *molitus est* i. *conatus* R t₈ (mp); vyączey dacz, Nad vysshe vczynynycz *supererogo*, -are R V₁v (md); nad vysshey abo vyączey vczynynycz abo dacz *supererogacio* (! – zam. *supererogo*, -are) R H₃v (md); obrąncz vczynynycz, naggyąncz, nakrzyvicz *arcuo*, -are i. *curvare* R M₄; rąnczo, pranthko (!) vczynynycz *celero*, -are i. *maturare, festinare* R M₇v; pstro vczynynycz *discoloro*, -are R O₃ (md); zlocicz zvrząndv, pustho vczynynycz *assolo*, -are R M₅ (md); spu-stoshicz, pusto vczynynycz, psovac, kazycz *vasto*, -are R V₆; blyado, smyado vczynynycz, zaczmycz *furveo*, -ere i. *nigrere, fuscum vel obscurum esse vel fieri* R P₃; smyelye vczinicz *presumo*, -ere i. *ante vel pre aliis sumere, non audenda facere* R S₃; *presumens* i. *ante sumens, premittens, temere audens* etc. smyelye vczynynycz (! – zapewne zam. „czyniący”), *vide Calepi* R B₃ (mg; av. *presumptio*) (por. Lex: *Praesumo*, -ere ... *Per translationem praesumere et temere audere*, Wiele o sobie dzierżeć); *ferire pactum cum aliquo* i. *facere aut firmare* stwyrdzicz, vczynynycz slyvb abo pokoy R O₈v (mg); pomagacz, Vzitek vczynynycz, Spravicz *efficio*, -ere R O₄v; vylgotnym vczynynycz *humecto*, -are i. *madidum facere* R P₅; *obsceno*, -are wstąchlo vczynynycz *vel* i. *im-munde loqui* nyeslushne, nyesromyązlive slova movicz R R₂ (mp); znamyenyto vczinicz, znayomo, vyadomye *innotesco*, -ere R Q₁ (mp); vczynylesz my to *quare imposuisti mihi* Gen. 29 (bibl.; sv. *impono*, -ere) S 223; vczynylesz my tho *imposuisti mihi* (bibl.) R p₅ (mg; av. *imponens*); vczynylesz my tho *quare imposuisti mihi* (bibl.; sv. *impono*, -ere) R P₆; zaslyvbyl, vczyvrdzyl, vmovą, zmovą vczynyl *pepigit pactum* R R₄ (mp; av. *paciscor*; -i); nyeczozlego pomysly y vczynyni *benedixerit* (bibl.) R M₆ (mg; av. *benedico*, -ere ... *quandoque ponitur pro maledicere*); itd. Zob. **CZYNIĆ, DZIAŁAĆ, RO-BIĆ, UDZIAŁAĆ**.

UCZYNIE – 1) vczynnyenye *factura* S 55v; *facilitare aliquem* moznym, Snadnym, sklonnym ku vczynnyenyv vdzialacz, ku vyvchenyvy, *exorbilem et lenem facere, in bonis primum esse et liberalem et humanum* R O₇v (md); – 2) ‘tu – zadośćuczynienie jako warunek dobrej spowiedzi’ dosicz vczynnyenye *satisfactio* ... *est* ... *pars penitentie* R E₃. Zob. **PRZYCZYNIE**.

UCZYNIONY vczynnyona przyssyąga *prestitum iuramentum* R B₃ (md) i R S₃ (mg; av. *presto*, -are); piczye zmyodv y zwyna vczynnyone *mulsum dr*

quasi melsum i. novum vinum vel vinum melle dulcoratum vel confectio ex vino et melle (bibl.) S 94 (por. Mu28, s. 163).

UCZYNKOWY ‘faktyczny, rzeczywisty’ vczynkova przyczyna *actualis causa* R a₈ (md).

UĆWIERDZONY ‘umocniony, trwały; zatwierdzony’ vczwyrdzony *solidatus* R G₁v (md). Zob. **UĆWIRDZONY**.

UĆWIRDZENIE ‘umocnienie; zatwierdzenie’ vczfyrdzenye *corroboracio* S 36; vczwyrdzenye *ratificacio* S 129v; vczyrdzenye, vpewnyenye *ratificacio, confirmacio, approbacio, ratihabicio idem* R C₅ (mp); vczyrdzenye, za pewne myecz *ratificacio, confirmacio, approbacio* R C₅ (md). Zob. **ĆWIRDZENIE, POĆWIRDZENIE, ŚĆWIRDZENIE, UPEWNIENIE**.

UĆWIRDZIĆ vczyrdzicz *ratifico, -are* S 129v; vczwyrdzicz, vpewnycz, za to abo zapewne myecz *ratifico, -are, approbare, acceptare* R S₅v (md); oprzecz, zaprzecz, zatvorzicz, vczyrdzicz *obfirmo, -are* R R₂ (md); zmyrzicz syą, vczyrdzicz *percutere fedus* R z₄v (ml); zmyrzicz syą y vczwyrdzicz, zgodzicz syą *percutere fedus* R m₄v (ml; av. *fedus*); zmyrzicz syą, vczwyrdzicz *percutere fedus* R R₅v (md; av. *percutio, -ere*); zaslyvbył, vczyrdzyl, vmovą, zmovą vczynyl *pepigit pactum* R R₄ (mp; av. *paciscor, -i*). Zob. **ĆWIRDZIĆ, POĆWIRDZAĆ, POTWIRDZIĆ, STWIRDZIĆ**.

UĆWIRDZONY ‘umocniony, trwały; zatwierdzony’ vczyrdzony *circumseptus i. circumdatus, undique cinctus* R g₄v; vvyąthy pravem osobnym, vczyrdzony *privilegiatus* (sv. *privilegium*) R B₄; volya vczyrdzona *voluntas firmata* R L₄ (mp). Zob. **UĆWIERDZONY, UTWIRDZONY**.

UD anat. ‘udo’ *coxa* vd (Erz brak), Scyegno, *coxe in plurali* trzosla *sunt quasi coniuncte axes, in ipsis enim capita femorum iunguntur* S 36v; vd, Scyegno *coxa et coxe in plurali dicte sunt quasi coniuncte axes, in ipsis enim capita femorum iunguntur* R h₆v; Byodra, Lyądzvye, vdy, trzosla, Rodzay *femur* (bibl.) S 57 (por. Rodzay, Rod, pocolyenye R m₄v).

UDATNIE ‘dobrze, silnie’ vdathnye dzyalacz, vmocznycz, rozmnozicz *roboro, -are* R T₂v.

UDATNOŚĆ ‘moc, siła; odwaga’ vdathnosc *robur i. fortitudo, valitudo, constantia, firmitas* R D₃.

UDATNY ‘mocny, silny; odważny, śmiały, mądry’ vdathny *robustus i. fortis, validus et firmus* (sv. *robur*) R D₃; vmocznyony, Rozmnozony, vdathny *roboratus* R D₃ (mp); vdathny *strenicus* (sv. *strenuus*) R H₁; mądry, vdathny *animosus i. viribus plenus, fortis, audax, superbus* S 10v; sylny, moczny, Smyaly, vdathny *animosus* R c₁v (ml).

UDAWIĆ ‘udusić, udławić’ vdavicz, zarznącz gardlo *iugulo*,-are i. *iugulum incidere* R Q₃; vdavicz *strangulo*,-are R T₈; vdusicz, vdavicz *suffoco*,-are R V₁. Zob. **UDŁAWIENIE**, **UDUSIĆ**.

UDAWIONY ‘uduszony, zdławiony’ vdavyony *strangulatus* R G₆v (md); vdavyony *iugulatus* i. *occisus* R q₅ (md). Zob. **UDUSZONY**, **ZADUSZONY**, **ZDŁAWIONY**.

UDERZYĆ vderzicz *invado*,-ere i. *impetere* R Q₂v; vderzicz, gruchnąć *irruere in hostes cum impetu et furore* R Q₂v (md); vderzicz *irruere in hostes* S 224v; *supplodo*,-ere i. *pede succutere* vderzicz, copnąć nogv (!) abo pyąnthą *aut alio signo vel reiicere ambiguas opiniones* R V₁v (md); *erumpo*,-ere vderzicz, viskoczicz, przedrzecz syą *cum impetu* i. vynorzicz syą, *vel* i. *vocem laudis emittere, erupit* vydarł syą (bibl.) R O₅v (ml); gloviczą vderzicz *capulo*,-are, *capulo gladii tangere vel in feretro mortuum deferre ad tumultum* (?) R M₇ (mp).

UDŁAWIENIE ‘zduszenie, uduszenie’ vcyązenye, vczynsnyenye, vdlavyenye, zgvalczenye *oppressio* R x₇ (mg). Zob. **UDAWIĆ**.

UDRĘCZENIE ‘gnębień, ucisk; przymusowa praca’ vdrączenie, grozenie *impressio* S 72v; Grozenie, vdrączenie, przycisnyenye *impressio tunc fit, cum tyrannus per se vel per alium minatur possessori, nisi sibi vendat* R p₅ (md); *angarie in plurali sunt personalia servitia* sharvarky seu *opera, que quis in persona sua implere cogitur ..., sed angaria dr compulsio vel iniusta exactio* zacyąg, vdrączenie, Sharvarg R b₈v. Zob. **DRĘCZENIE**.

UDRĘCZONY ‘umęczony’ vdrączony *mortificatus* R v₁v (mg). Zob. **DRĘCZNY**.

UDRĘCZYĆ ‘gnębić, uciskać; obciążyć dodatkową pracą’ grozicz, vdrączicz *imprimo*,-ere R P₆; zaczyągacz, vdrączicz, przypądzicz, przypyecz *angario*,-are i. *cogere, compellere ad publicum officium, iniuste exigere* R M₃v (mg). Zob. **DRĘCZYĆ**.

UDUSIĆ vdusicz *suffoco*,-are i. *sub fauce capere, strangulare* S 23v; vdusicz, vdavicz *suffoco*,-are R V₁. Zob. **UDAWIĆ**, **ZADUSIĆ**.

UDUSZENIE vduszhenye *suffocacio* i. *strangulacio* S 153. Zob. **UDŁAWIENIE**, **ZADUSZENIE**.

UDUSZONY vdushony *suffocatus* S 153. Zob. **UDAWIONY**, **ZADUSZONY**, **ZDŁAWIONY**.

[UDY – tak Erz] zob. **UD**.

UDZIAŁAĆ ‘zrobić, uczynić’ *consero*,-ere i. *plantare, similiter sere-re* {posyacz, zasyacz polye, oracz *seminare agrum*, Szczepicz ssad, *ornare*

ocrasicz, vdzyalacz} R N₃; Shvkacz zabycz kogo, Chcyecz czo vdzyalacz *ut molitur insidias* (bibl.), *i. cum querit occidere aut meditatur, i. cogitat* R Q₇v (md; av. *molior;-iri*); Slushnye, Crasnye, Czudnye vdzyalacz, postavicz, przybracz, ocrasicz *etc. specifico,-are, pulcrum formam aut figuram facere* R T₇ (md); rownye, czvdnye, dobrze vdzyalacz *proportionaliter* (sv. *proportio*) R B₆; przypodobacz, Czvdnye, rownye, dobrze czo vdzyalacz *porciono,-are, similitudinarie unam rem ad aliam facere* R S₄ (md); krzywo, granovato vdzyalacz *obliquo,-are i. transversum facere vel non rectum sive non equum facere* R R₂; zgodzicz, przypodobacz, kstaltownye vdzyalacz *conformo,-are i. congruere, assimilare* R N₂v (md); *similo,-are i. facere similem* {equare podobnye vdzyalacz} R T₆; vydrozicz, prozno vdzyalacz *concavo,-are* R M₇v (ml; av. *cavo,-are*); vstavicznye vssylovacz, przecywnoszcz vdzyalacz *insto,-are* R Q₁v (ml); *rareo,-ere i. esse vel fieri rarum, inde rareo,-scis inchoativum* rzadko vdzyalacz R S₅v (por. Lactifer: *Rareo,-ere i. esse aut fieri rarum* Rzijednuti); *facilitare aliquem* moznym, Snadnym, sklonnym ku vczynienyv vdzyalacz, ku vyvczenyv, *exorabilem et lenem facere, in bonis primum esse et liberalem et humanum* R O₇v (md); smaczno vdzyalacz *saporo,-are i. saporatum facere* R T₃v; wlasnego abo dobrze vrodzonego vdzyalacz, zakonnego, godnego *legittimo,-are i. bonum, honestum facere* R Q₄ (mg). Zob. **DZIAŁAĆ**.

UDZIAŁANIE ‘uczynienie, zrobienie’ vdzyalanye *factio* S 55v. Zob. **DZIAŁANIE, WYDZIAŁANIE**.

UGIAĆ SIĘ ‘pochylić się’ vespriecz, podeprzech, zvyessicz, vggyacz (!) syą, nachylicz *reclino,-are i. iterum clinare sive iterum flectere vel curvare* R S₆. Zob. **GIĄCY, GIBKI, NAGIAĆ, PODGIAĆ SIĘ, ZGINAĆ SIĘ**.

UGIĘTY (lub **UJĘTY**?) ‘tu – zmorzony snem’ vgyąty drzemotą *sopitus* (sv. *sopio,-ire*) R T₆v. Zob. **UCIAŻONY**.

UGŁADZIĆ ‘wyrównać, wygładzić’ dlothem tokarskym abo heblem abo strugyem vgladzicz, vstrugacz *torno,-are* R V₃v (md). Zob. **GŁADZIĆ, WYGŁADZIĆ, ZAGŁADZIĆ, ZGŁADZIĆ**.

UGŁADZONY ‘wyrównany, wygładzony; upiększony’ nacraszahany, vysshyvany, Shachovany, Barvyony, vypravyony, vgladzony, vcyoszany *polimitus* R A₄v (ml); oczyossany, vhebylovany, vgladzony *levigatus* R r₅ (mg; av. *leviga*). Zob. **GŁADKI, HEBLOWANY, NIEUGŁADZONY, WYGŁADZONY, ZGŁADZONY**.

UGŁASKAĆ ‘łagodzić, uspokajać, obłaskawić’ vblagacz, oblagodzicz, vglaskacz, zmyakczicz (!), dobrotlyvim vczynicz, gładkim *lenio,-ire i. pla-*

care, humiliare, lenem facere {*mitem, suavem, dulcem, mansuetum facere, mitigare*} R Q₄; *demulceo,-ere* vglaskacz, *ut est manus imponere dorso* R O₁ (md). Zob. **GLASKAĆ**.

UGNIECIONY ‘zgnieciony, zmiażdżony; pobity?’ vgnycyony *collisus dr quasi simul lesus* S 31; vgnycyony *collisus, quasi simul lesus* R g₇v (por. Lactifer: *Collisus ... quasi simul lesus* Ztroskotaly, potrzeny). Zob. **GNIOTEK**.

UGNIEŚĆ (SIE) ‘rozbić się; poturbować, bić się, walczyć’ *collido,-ere* stlucz syą, vgnyeszcz, *collidebant se* vgnyethli syą (bibl.) R N₁ (mg) (por. Lactifer: *Collido* Potrzijeti, stroskotati). Zob. **GNIEŚĆ SIE, NAGNIEŚĆ**.

UGNIEWANY ‘rozgoryczony, rozgniewany’ vgnyeваны, Rozrzewnyony *amaricatus* R b₆ (ml). Zob. **GNIEWLIWY, ROZGNIEWANY**.

UGODA ffrymark, Skupyenye, vgoda, vmova, zamyona, Sprava *commercium* {*i. vicissitudo dandi et accipiendi*} R h₁v; vgoda, vmova, targ, odmyana, zamyona, ffrimark *commercium eciam i. lucrum, merces, vendicio* R h₁v (mg). Zob. **NAGODA, PRZYGODA**.

UGODZIĆ – 1) ‘zawierać ugodę, umowę handlową, umówić się’ vmo-vicz, vgodzicz, Skupicz, ffrimarczicz, odmyenycz, zamyenycz kupią *commercor,-ari, vicissim dare et accipere, merces libere commutare, lucrari, vendere* R N₁ (md); – 2) ‘uderzyć, urazić’ vgodzyl y wrzyl wglową *illisit caput* (bibl.?) R P₅v (md; av. *illido,-ere*) (BB prawdopodobnie zniekształcił tu biblijny cytat z Księgi Sędziów 9,53 – por. Biblia Wujka: *una mulier ... illisit capiti Abimelech* – jedna niewiasta ... uderzyła w głowę Abimelechowę; por. też Mamstp, cz. I, s. 59: *illisit capiti*, w wersji czeskiej: *vhodi whlawu*; w wersji polskiej: *ugodzyla wglową* – oraz Słstp, t. IX, s. 336). Zob. **PRZYGODZIĆ SIE, ZGODZIĆ**.

UGOR ‘ugór’ vgor *magur* (! – zapewne błąd zam. „*magar*”; zob. Słsr, t. VI, sv. *Magar*; zob. też słownik Klareta: *Magar úhor* – por. V. Flajšhans, *Klaret a jeho družina*, t. II, Praha 1928, s. 222, 487; zob. też Lex: *Magar ... Punicum vocabulum, Latine Villa*, Wieś) S 85v.

UHEBLOWANY vcyoszany, vheblowany *exasciatus* R O₆ (mp; av. *exascio,-are i. dolare* {*polire, levigare*}); oczyossany, vheblyovany, vgladzo-ny *levigatus* R r₅ (mg; av. *leviga*) (por. heblyovany, ocyoszany *levigatus i. planatus, politus* S 81). Zob. **HEBLOWANY**.

[**UJAĆ**] zob. **UJĘTY**.

UJECZNY ‘wujeczny’ zob. **SIOSTRA, WUJECZNY**.

[UJĘTY] zob. **JĘTY**, **UCIAŻONY**, **UGIĘTY**.

UJIĆ (lub **UIĆ**, **UJĆ**) ‘ujść, zniknąć, przepaść; utracić coś’ *evanesco*, -ere znyknąć <*evanuit*> vshedl (bibl.; por. Biblia Wujka, Księga Sędziów 6, 21: á Aniół Panski zniknął z oczu iego) R O₅v (md). Zob. **IŚĆ**, **JIĆ**.

UJIŚCIĆ ‘sprawdzić, potwierdzić, udowodnić’ *vgiscicz attestor*, -ari R S₃ (mp; av. *probo*, -are); *vgyscicz, vswyadcicz comprobo*, -are R N₂ (md). Zob. **DOŚWIADCZYĆ**, **DOZNAĆ**, **JIŚCIE**, **WYJIŚCIĆ SIĘ**.

UJIŚCIE ‘sprawdzenie, potwierdzenie; doświadczenie’ *vgiscyeny*, *gysthne doznanye experimentum, experientia, certitudo* R m₁ (md); *probacio i. attestacio* dovod, *vgyscyeny*, *experimentum* doznanye, *doswyathczyeny*, *dovyedzyeny dubie rei per testes et per instrumenta ostensio* R B₄v (mg). Zob. **JIŚCIZNA**.

UJIŚCIONY ‘sprawdzony, dowiedziony’ *vgyscyony, vswyadczony comprobatus, comprobans* R h₂ (md). Zob. **JIŚCIEC**.

UKAZAĆ *ocrucyenstvo vkazacz sevio*, -ire, *insanire, furere, sevim esse* S 235; *okrucyenstvo dzyalacz, vkazacz sevio*, -ire R T₅v; *vkazacz demonstratio*, -are R O₁; *vkazacz, postavicz syą pompo*, -are R S₁v. Zob. **DOKAZAĆ**.

UKAZANIE ‘pokazanie; stwierdzenie; świadectwo, dowód’ *vkazanye approbacio* S 12v; *vkazanye, Czvyrdzenye, Dovod approbacio inquisitum est respecta bonorum i. sapiencie Dei* R c₅ (md); *pewnoscz, yawnoscz, vkazanye evidentia* (sv. *evidens*) R l₅v; *vkazanye demonstracio est rei subiecte oculis vel quasi subiecte oculis vel intellectui representacio* S 40v i R i₆v; *vkazanye ostentaculum i. demonstratio* R y₁; *yawne vkazanye, yawna rzecz clara evidencia, que non potest celari, certitudo facti* R l₅v (ml; av. *evidens*); *vkazanye prozne, postava dla chvaly pompa* R A₅; *vessole vkazanye hilaritas, hilaritudo* R o₅v (ml); *Vydomye, Na vkazanye apparenter* R X₃ (mp). Zob. **DOKAZANIE**, **WSKAZANIE**.

UKAZOWAĆ (lub **UKAZYWAĆ**) – 1) gram. krom person, Czo ządną (!) a ystną personą *vkazvye <modus> impersonalis* R t₈ (mp; av. *modus*); Crom person, Czo ządną a ystną personą *vkazvye modus verbi impersonalis* R z₅v (md; av. *persona*); *modus verbi impersonalis* Crom person, czo ządną a gysthną personą *vkazvye RN* (wykl. przednia); *impersonalis <modus>* Crom person, *impersonale verbum* czo ządną a gysthną personą *vkazvye modus verbi impersonalis, verte econtra tres cartas RN* (k. tyt.); – 2) ‘tu: wychwalać, śpiewając trzykrotnie „Święty”’ *congratulans trisagium* *vkazvyancz wzdzyacznoscz* R J₈ (md; av. *trisagium, unde canitur de S. Trinitate* troye *vyznavanye* R J₈ (md)).

UKAZOWAĆ SIĘ (lub **UKAZYWAĆ SIĘ**) chwałebna rzecz abo czo syą na vysshey vkażyve *supereminens* R H₃v (md); vissocoscż, chwałebna rzecz czo syą navysshey vkażyve *supereminens res* R V₁v (md). Zob. **ROZKAZOWAĆ**, **WSKAZOWAĆ**.

UKAZUJĄCY gram. obiczay vkażywacz *modus indicativus* R t₈ (mp); vkażywacz obiczay *modus indicativus* RN (k. tyt.); vcażywacz *nomen demonstrativum* RN (k. tyt.); vkażywacz *demonstrativum nomen* R i₆v (mg). Zob. **NAZNACZENIE**, **OBYCZAJ**, **ROZKAZUJĄCY**, **WSKAZUJĄCY**, **ŻĄDAJĄCY**.

UKAŚIĆ ‘ugryźć; dokuczać, złorzeczyć’ vkąssicz *mordeo*, -ere i. *dentibus ledere* {i. *maledicere*} R Q₈. Zob. **KĄSAJĄCY**, **ODKĄSIĆ**, **UKUSIĆ**.

UKĄSZENIE ‘ugryzienie, skaleczenie; kęs’ vkąshenye *morsus* i. *actio vel passio mordendi vel vulnus a mordendo vel bolus* (av. *morsus* i. *morsilis*) S 93; vkąssenye, Sthuka *morsus* i. *actus vel passio mordendi vel vulnus ... vel bolus* R v₁v. Zob. **ZAKĄSZENIE**.

UKĄSZONY vkąssony *morsus* (sv. *morsus* i. *vel passio mordendi*) R v₁v.

UKLEJA zool. ‘ryba’ vclyeia *arulea* RN III; *polipus* i. *octopes* i. *octo pedium ... vel vklyeya* RN IIIv. Zob. **RYBA**.

UKŁANIAĆ SIĘ ‘nachylać się, kłaniać’ vclanyacz syą *inclino*, -are, *quasi intus clinare*, i. *reflectere* R P₆v. Zob. **KŁANIAĆ SIĘ**.

UKŁANIAJĄCY SIĘ ‘nachylający się, kłaniający’ vclanyaiącz *syą inclina* <n> s R p₅v (ml).

UKŁONIĆ SIĘ ‘uczcić, adorować’ vclonycz syą *adoro*, -are (bibl.) S 210; vclonycz syą *vel* modlicz syą *adoro*, -are (bibl.) R M₂v (md). Zob. **NAKŁONIĆ**, **SKŁONIĆ SIĘ**.

UKŁONIENIE ‘pokłon’ modla, vclonyenye *adoracio* R b₁ (mp). Zob. **NAKŁONIENIE**, **SKŁANIANIE**.

UKOWANY ‘wykonany z metalu, kuty’ vcovany *fabrefactus* i. *artificiose et ingeniose factus* (sv. *faber*) R m₂; vkovane zmyedzy *eramentum est instrumentum de ere* {*vel campana*} R l₃v. Zob. **OKOWAĆ**, **PODKOWANY**, **SKOWANY**, **ZAKOWAĆ**.

UKRADNIENIE ‘kradzież; utrata’ vcradnyenye, Straczenye *subtractio rei* R H₂v (ml). Zob. **KRADZIONY**.

UKRAŚĆ vkrascż, straczycz *subtraho*, -ere i. ... *subtus vel latenter vel parum vel post trahere, diminuere, auferre* R T₈v (por. Lactifer: *Subtraho*, -is est *diminuere sive auferre* Vgimati, vmenssowati, vkrasti, vtrhnuti).

UKROCIĆ – 1) ‘skrócić coś, np. przemowę; oszczędzać’ vkrocicz *compendifacio,-ere i. brevi oratione uti vel lucrari utiliter* R N₁v (mg); – 2) ‘upokorzyć, poniżyć’ vpokorzicz, vkrocicz *humilio,-are i. humilem facere {abiectum aut ignotum esse, submittere}* R P₅. Zob. **OKROCIĆ**.

UKROCONY – 1) ‘ukrócony; nędzny; niedouczony; pokorny’ pokorny, nyssky, vroczoney *humilis i. abiectus, ignotus vel mitis* (bibl.) R p₂v; – 2) gram. ‘skrócony’ vkroczonea *littera correpta* RN (k. tyt); *correpta littera in grammatica* vkroczonea R h₆ (mp). Zob. **OKROCONY**, **UŚMIERZONY**.

UKRZYKAĆ ‘krzyczeć, obwołać’ vkrzykacz *acclamo,-are* R M₂ (mp). Zob. **KRZYK**, **ZAKRZYKNAĆ**.

UKRZYKANY ‘okrzyknięty, obwołany’ vkrzikany *acclamatus* R M₂ (mp; av. *acclamo,-are*); vkrzykany *acclamatus* R a₃ (md).

UKUSIĆ ‘posmakować, spróbować’ skostovac, doswyateczic, posmakovac, {*experior,-iri*} vkvsicz *gusto,-are* R P₄v. Zob. **KĄSAJĄCY**, **ODKĄSIĆ**, **POKUSIĆ**, **UKĄSIĆ**.

UKWASIĆ vquassicz *fermentesco,-ere i. crescere* R O₈v (ml). Zob. **KWAS**.

UKWASZONY vkvaszony *fermentatus panis i. fermento corruptus* S 57v; *quidam panis dr fermentatus i. fermento corruptus* vquashony (sv. *fermentum*) R m₅. Zob. **KWAŚNY**, **NIEKWASZONY**.

ULEPIONY vlyepyony *fictus* (sv. *figmen*) R m₇. Zob. **LEPIONY**.

ULICA *vicus i. villa, i. viculus extra civitatem, vel contrata* vlicza, *vel vicus in civitate* vlicza, *parva habitacio* S 170; otvorziste a dlugye myasteczko iakoby vlicza *vel* vlicza przeczna *vicus* S 170 (por. Mu28, s. 26); othvorziste a dlugye myasteczko yakoby vlycza *vicus* R K₆v; Brukovana vlicza, Byta droga *strata i. via publica et munita proprie de lapidibus* S 151; Byta, Brvcovana vlicza *strata ... via* R G₆v; cyaszna vlicza *angiportus* S 10; cyasna vlicza *angiportus* R c₁; *viculus* przeczna vlicza *vel parva villula, domus rusticana* Chyss R K₆v (md); vlicza szhiroka *platea i. lata et spaciosa via* S 117; vlycza shyroka *platea i. lata et spaciosa via* R A₃v (por. Mu28, s. 26: *Platea...*, Vlycá sseroka). Zob. **GOŚCINIEC**.

ULŻYĆ ‘odciążyć, uczynić lżejszym’ vlzicz *allevio,-are i. levem facere, exonerare, pondus auferre vel diminuire* R M₃. Zob. **ODELŻYĆ**.

UŁOMEK *fragmen, fragmentum, buccella vel frustum panis* złomek, vlomek, Stuczka *vel pars rei fracte* R n₂ (mg). Zob. **ŁAMAĆ**, **ŁOMIĆ**, **OBŁOMEK**, **ODŁOMIONY**.

UŁOŻONY praw. ‘rozstrzygający, ostateczny; tu – ostatnia rozprawa sądowa, na której zapada wyrok’ zavyty rok, vlozony czass *terminus peremptorius*, *ultra quem non dantur ultiores dilationes* (sv. *peremptorium*) R z_4v (por. Cervus: *Peremptorius terminus* zawity rok).

UŁOŻYĆ gram. *declinare in grammatica* postampicz (!), sklanyacz syą, staczacz syą, vlozycz, vstanovicz, *vide Calepi* R N_5v (md). Zob. **PRZEŁOŻYĆ**, **PRZEPOŁOŻYĆ**, **PRZYŁOŻYĆ**, **WŁOŻYĆ**, **WYŁOŻYĆ**.

UMALOWAĆ ‘tu – o kobiecej twarzy’ bleyvaszem vmalovacz *inger-so,-are i. infuscare faciem* {gersa} (sv. *gerso,-are*) R P_3v . Zob. **BARWIĆ**, **FARBOWAĆ**, **KRASIĆ**, **MALOWAĆ**.

UMALOWANIE ‘malunek, obraz’ obrass, vmalovanye *pictura i. imago exprimens speciem alicuius rei* R z_8v . Zob. **WYMALOWANIE**.

UMALOWANY ‘o kobiecie’ *fucata, depicta, tincta* {mulier vmalovana} (sv. *fucatus*) R n_3 . Zob. **KRASIDŁO**, **LICZYDŁO**, **ŁUDZIDŁO**, **MALOWANY**, **NIEMALOWANY**, **RUMIENIDŁO**.

UMARTWIAĆ ‘czynić martwym, niszczyć – tu o działaniu leku’ czo przegryza, przepalya, vmarthwya skorą na cyelye *causticum medicamentum* R f_6 (md). Zob. **MARTWY**.

UMARZNAĆ vmarznącz, przezyąbnącz *gelo,-are i. stringere terram gelu* {pregelidare} R P_3 . Zob. **MARZNAĆ**, **PRZEMARZŁY**, **UZIĘBNAĆ**.

[**UMĘCZONY** – tak Erz sv. **UMĘCZYĆ**; zob. **WNĘCZNY** (?), **WZNACZNY** *supinus*].

[**UMIAŁOŚĆ**] zob. **NIEUMIAŁOŚĆ**.

UMIAŁY ‘uczony, nauczony – tu o znawcy, biegłym’ vmyaly gnarus *i. sciens, peritus, doctus* {considerativus} {celer, corelatus, sapiens, cautus, providus, strenuus} R o_1 . Zob. **NIEUK**, **NIEUMIAŁOŚĆ**, **UMIEĆ**.

UMIARKOWAĆ ‘powściągnąć, miarkować’ pogodnye bycz, wczesno, Myerno, vmyarkovacz rzecz, vsmyerzicz *tempero,-are* R V_2v .

UMIARKOWANIE 1. ‘umiar, równowaga’ pogoda, vmyarkovanye *temperies* R H_6 . Zob. **CNOTA**.

UMIARKOWANIE 2. ‘z umiarem, spokojnie, stosownie’ myernosz *temperantia est una de virtutibus cardinalibus. Et est temperantia dominium rationis in libidinem et in alios animi motus, vel virtus animi refrenandi motus in nos impetum facientes, ut sic nihil cupiamus* wczesnye, vmyarkovanye R H_6 .

UMIATAĆ ‘zamiatać, wymiatać’ rudista, qui vel que rudera de humo {domo} eiicit czo dom vmyatha R D_4 . Zob. **ROZMIATAĆ**, **ŚMIECI**, **WYMIEŚĆ**.

UMIEĆ vmyecz, vyedzyecz *scio,-ire* R T₄; vmyecz Lydzba *ars numerandi* R c₇v (mp; av. *arithmetica ... scientia tractans de virtute numerorum*); nyevmyecz *nescio,-ire* R R₁. Zob. **UMIAŁY**.

UMIEJĘTNICY ‘jeden z chórów anielskich’ *Cherubin* Vczennyczy abo vmyeianthniczy *hymnisant* vesselye poyą RN (wykl. tylna). Zob. **GORAJĄCY**, **KSIĘSTWO**, **MOCARSTWA**, **NIEUMIEJĘTNY**, **PIAĆ**, **STOLECZNICY**.

UMIEJĘTNIK zob. **UMIEJĘTNICY**.

UMIENIE ‘wiedza zdobyta drogą dedukcji’ vmyenye *scientia secundum philosophum est habitus conclusionis per demonstrationem acquisitus* S 139; vmyenye, vyadomocz *scientia secundum Aristotelem est habitus conclusionis per demonstrationem acquisitus* R E₄v.

[**UMIĘTNOŚĆ**] zob. **NIEUMIĘTNOŚĆ**.

UMILKŁY ‘milczący; który zamilkł’ vmylkly *conticens i. tacens* R h₄v (ml). Zob. **MILCZĄCY**.

UMILKNAĆ vmylknącz *conticeo,-ere i. simul vel statim tacere, nihil proferre* R N₃v. Zob. **ZAMILCZEĆ**, **ZAMILKAĆ SIĘ**.

UMNIEJSZENIE ‘poniżenie’ vmnyeyszhenye *demineracio* (– zam. „*deminoratio*”) *Eccli. 22, (3), diminuere glorie* (bibl.) R i₆v (md). Zob. **MNIEJ**.

UMNIEJSZYĆ ‘zmniejszyć, pomniejszyć’ vmnyeysicz *minuo,-ere* R Q₇v (ml).

UMOCNIAJĄCY vmocznyaiączy, Bronyączy *communiens* R h₁v (mg). Zob. **MOC 1**.

UMOCNIĆ ‘wzmocnić; pokrzepić’ vmocznyecz *communio,-ire* S 214v; Bronycz, vmocznyecz *communio,-ire* R N₁v (ml); vdathnye dzyalacz, vmocznyecz, rozmnozicz *roboro,-are* R T₂v; vmocznyecz, possylicz *fortesco,-ere* R P₁v (md). Zob. **MOC 2**, **WZMOC**.

UMOCNIONY pewny, postavyony, vmocznyony *fixus i. stabilis, firmus* R m₇v; vmocznyony, Rozmnozony, vdathny *roboratus* R D₃ (mp); vmocznyony, Rozmnozony *roboratus* R D₃ (mp).

UMOKŁY ‘zmoczony’ zmokly, vmocly *complutus i. pluvia irrigatus* R h₂. Zob. **MOKRY**, **ZMOKŁY**.

UMOWA vmova *condicio est dispositionis suspensio* S 33; vmova *condicio in contrahendis contractibus vel matrimoniis, condiciones generales semper in pactionibus includuntur...*, vide *Breviloquus de condicionibus*, *condicio* wzgląd, *eciam dr status i. vroda*, polozenye, vlasnoszcz S 33; *condicio* vroda, vmova, wzglyąd, polozenye, vlasnoszcz *homo bone conditionis dr qui est in bona fortuna vel qui dives est* R h₃ (mg); ffrymark,

Skupyenye, vgoda, vmova, zamyona, Sprava *commercium* {i. *vicissitudo dandi et accipiendi*} R h₁v; vgoda, vmova, targ, odmyana, zamyona, ffrimark *commercium eciam i. lucrum, merces, vendicio* R h₁v (mg); zmovā, vmova, Tharg *pactum est duorum aut plurium in idem placitum seu consensus ad aliquid dandum vel faciendum verbis expressum ..., contractus* S 105; zmovā, vmova, Tharg, poczwyrđenje *pactum* {zmovā *omnis contractus*} R y₁v; zmovā, vmova *contractus est duorum vel plurium in idem consensus* R h₄v; vmova *alloqium* S 7v; vmova *alloqium i. narracio* R b₅ (md); *fenus i. usura ... {vel i. obligacio vmova}* R m₅; zaslyvbyl, vczvyrdzyl, vmovā, zmovā vczynyl *pepigit pactum* R R₄ (mp; av. *paciscor,-i*).

UMOWIĆ – 1) ‘rozmawiać; uzgodnić’ vmovicz, vgodzicz, Skupicz, ffrimarczicz, odmyenycz, zamyenycz kupyā *commercor,-ari, vicissim dare et accipere, merces libere commutare, lucrari, vendere* R N₁ (md); – 2) praw. ‘występować sędownie’ *alloquor,-i* vmovicz, ozalovacz, yącz syā, *ut eciam dr allocutus est equum* yāl syā konya R b₅ (md; av. *allocucio*); ozalovacz, vmovicz, yącz syā *alloquor,-i secundum iuristas, ut allocutus est equum* yāl syā konya R M₃ (mp; av. *alloquor,-i*) (por. Cervus).

UMOWNOŚĆ ‘życzliwość, uprzejmość’ vmownoscz, przyacyelstwo *affabilitas* R b₁v (md; av. *affabilis*).

UMRZEĆ *dissolutum esse* rospustnym a nyeprzicladnym bicz, Nye-obiczaynym, rospuscicz syā, vmrzecz R O₃v (ml; av. *dissolovo,-ere*). Zob. **MARTWY, ROZDZIELIĆ SIĘ**.

UMYSŁ – 1) ‘myśl, myślenie, rozum; zamysł, zamiar, plan’ vmysl *vel* pamyącz *mens* {*mens, ingenium*} R t₄; *sententia* zupełnoscz movy, vmysl, {*voluntas*}, Sądzenye, zrozvmyenye, głamboky smysl, zapovyedz, pomsta R F₂v; *conamen i. nisus, temptatio* {*diligencia*} vszilovanye, vmysl, praczo-vanye, *a conor,-aris* pokussicz syā {*mala custodia, Hester IX, (25)*} R h₂; rada, vmysl *consilium, quod ex animi providentia alicui tribuitur ..., item consiliarius, qui consulit vel secretarius, sicut Dei Filius dr consiliarius Patris i. secretarius, quia omnia secreta eius ab eterno novit* R h₄; rozvm, vmysl *intellectus* R p₈v; vmysl *dobry intencio regulata* {*voluntas, finis*} R p₈v (md); vmysl *dusshny conceptus mentis* S 33; vmysl *dusshny conceptus mentis* R h₂ (mp); vmysl *dusshny conceptus animi* R h₂ (mp); vmyslv nye-rzāndnoscz *ostentamen et hoc ostentaculum i. demonstratio* (sv. *ostento,-are i. ... vanitare, iactare*) R R₄; – 2) ‘tu – umyślnie, celowo’ z vmyslv *de industria fecit* R p₆v (ml; av. *industria*). Zob. **DOMYSŁ, DOWCIPNOŚĆ, WYMYSŁEK, ZAMYSŁ**.

UMYŚLIĆ *duco, -ere eciam i. deliberare* vmyslicz R O₄ (md; av. *duco, -ere plura significat* {vide *Calepinum*}); *intendo, -ere i. augere vel adiungere ... Intendere etiam est operam dare, dirigere, intentum facere, intelligere, considerare* vmyslicz, napyącz {*arcum*}, Roscyągnąncz, othązicz, pogłyadacz, Spylnoscyą sluchacz, wzgłyandacz R Q₁v; *concipio, -ere ... etiam invenitur pro mente vel in mente concipere vel intelligere* {vmyslicz *deliberare*} R N₂; vmyslicz, radzicz *consilior, -ari i. consilium habere* {*secreta consulere*} R N₃; vmyslicz *nyerządność vel Czo bywa wposmyech ostentacio* R x₈v (md). Zob. **MYŚLIĆ**, **POMYŚLIĆ**, **WYMYŚLIĆ**, **ZMYŚLIĆ**.

UMYŚLNIE ‘świadomie, celowo’ vmyslne, Chytrze *studiose* R Y₄v (ml).

UMYWADŁO ‘naczynie do mycia, płukania lub cedzenia’ *gutturium, quoddam vas aquatile* vmyvadło, *in inferiori parte perforatum, quod inferius deguttat aquam* durslak, *Cossh per quod vinum colatur* czszadzą (!) S 66v; *vmyvadło gutturnium {quod supponitur lavatorio manuum vel cophinus, per quem vinum aut cervisia colatur}* R o₂; vmyvadło, *Lavatarz labrum ... invenitur pro ipso vase, in quo pedes lavantur* R r₁; vmyvadło *trulleum* S 163v. Zob. **HANDEFAS**, **MIEDNICA**, **SZAFLIK**.

UNĘDZONY ‘udręczony, skrzywdzony’ zbiti, skarany, vnędzony *affectus...*, *sed affectus participium dr laceratus vel maceratus* {*afflictus*} R b₁v. Zob. **NĘDZIĆ**, **NĘDZNY**.

UNIŻAĆ ‘obniżać, zniżać’ znyzacz, vnyzacz *basso, -are, deponere, deprimere* S 212; znyzicz, vnyzacz *basso, -are i. deponere, deprimere* R M₅v.

UNIŻONY znyzony, vnyzony *bassatus* R d₇ (md). Zob. **NISKI**, **POKORNY**, **UKROCONY**.

UPAD ‘upadek, grzech’ przidecza *casus est inopinate rei eventus...*, *secundo casus dr lapsus et sic dr a cado, -dis* {*vel fortuna, non infortunium*}, *unde: Quanto gradus altior, tanto casus declivior* vpad {*casus est peccatum*}, *tertio est accidens nominis* Spadek R f₄v.

UPADAĆ *titubo, -are* {*i. non posse stare in pedibus, ut facit infirmus aut ebrius* vpadacz} *i. dubitare* {*dissentire*} *vel vacillare* pothkńancz syą, *tremere* zamyłkacz syą R V₃v; *titubat lingua, titubant dentes, pedes, quando stare non possunt* pothikayą syą abo vpadayą R J₄v (md; av. *titubatio* {*titubans, defectuose loquens vel qui in pedibus stare nequit*}). Zob. **PADAĆ**, **SPAŚĆ**, **UPAŚĆ**.

UPADŁY vpadly *reciduius i. retro vel iterum cadens* R C₅v (por. *wpaszcz recido, -ere* R S₅v).

UPAŚĆ – 1) ‘przewrócić się’ *vpasz cado,-ere i. subito deorsum moveri et ruinam pati* R M₆v; *prolabor;-i* *vpasz, a gracia Dei procul esse*, posłysz-
nącz są R S₃v (md); *vpasz na Colyana provolvo,-ere* R S₄v (ml); *vpadł na*
colyana provolutus, ruens pedibus R B₇v (mg); *prolapsus* *vpadł*, posłysz-
nął są, *a gracia Dei* *odpadł* R B₅v (ml); – 2) *praw. ‘tu – w połączeniu wyrazo-*
wym: przegrać sprawę w sądzie’ *vpasz wrzeczy precipitare in causa* R S₂
(mp); *vpasz wrzeczy precipitare in causa* R B₁v (ml; av. *precipitacio*) (por.
Cervus: Precipitavit in causa *vpadł wrzeczy*). Zob. **ODPAŚĆ, PADAĆ,**
SPAŚĆ, WPAŚĆ.

UPEWNIĆ *vpewnycz certifico,-are i. facere certum* R M₈; *vczwyrdzicz,*
vpewnycz, za to abo zapewne myecz ratifico,-are, approbare, acceptare
R S₅v (md).

UPEWNIENIE ‘zatwierdzenie, zapewnienie; gwarancja’ *vpewnienye,*
za tho abo za pewne myecz ratihabicio R C₅ (mp) (por. *Cervus: Ratihabio*
vpewnienie); *vczvyrdzenye, vpewnienye ratificacio, confirmacio, approba-*
cio, ratihabicio idem R C₅ (mp). Zob. **PEWNOŚĆ, PEWNY.**

UPICIE (?) *vpicsze* (?) – zapis niejasny), *vpoyenye ebrietas est volunta-*
ria, fatuitas R k₅ (md). Zob. **NAPICIE, PICIE.**

UPIĆ SIĘ *madere vino* *vpoicz vynem, madens est* *vpyl są* R Q₆ (mp);
vpyl są vynem madens vino R s₄ (mp). Zob. **NAPIJAĆ SIĘ, PIĆ, UPI-**
JAC SIĘ, UPOIĆ, WYPIĆ.

UPIEC *vpyeczono rostitum est* S 133. Zob. **PIEC 2., WYPIEC.**

UPIĘKRAĆ ‘upiększać’ *vpyąkracz venusto,-are i. decurare, decusare*
R V₆v. Zob. **PIĘKNOŚĆ, PIĘKNY.**

UPIJAĆ SIĘ *Czo są wnoczy vpyya nictilius* R x₁ (mg; av. *Nyctilius ...*
i. Bacchus, quia de nocte ei sacrificabant vel de nocte potationi vacabant et
inebriabantur). Zob. **NAPIJAĆ SIĘ, PIĆ, UPIĆ SIĘ.**

UPIŁY ‘pijany’ *vpyly ebrius i. extra mensuram bibens {plenus, abun-*
dans, ut ebria cena} R k₅. Zob. **OPIŁY, PIJAK.**

UPITY ‘pijany’ *vpyty vynem madulsa* R s₄ (mp); *vpyty vynem vinolen-*
tus i. vino plenus R L₁v. Zob. **OPIŁY, PIJAK.**

UPLECIONY ‘powikłany; nieczysty – o sumieniu’ *blądne a vplye-*
cyone somnyenye erronea consciencia R l₃v (md). Zob. **PLECIENIE,**
PLEŚĆ, SPLECIONY.

UPLEŚĆ (SIĘ) *vplyesz kossik plecto,-ere* R S₁; *splyesz są, vplyesz*
irretio,-ere i. illaqueare, impedire, reti involvere R Q₂v. Zob. **PLEŚĆ, ROZ-**
PLEŚĆ, SPLEŚĆ.

UPLAKAĆ SIĘ ‘płakać, zalać się łzami’ *suffundo, -ere i. parum vel sub-tus {faciem lacrimis rigare vplakacz syą}* R V₁; *suffusus {vplakal syą lacrimis}* R H₃v. Zob. **OPLAKAĆ, PŁAKAĆ**.

UPOIĆ obezrzecz (!), vpoycz *crapulor, -ari i. superflue manducare, bibere, inebriari* R N₄v; *madere vino* vpoicz vynem, *madens est* vpyl syą R Q₆ (mp). Zob. **NAPOIĆ**.

UPOJENIE vpicsze (? – zapis niejasny), vpoyenye *ebrietas est voluntaria, fatuitas* R k₅ (md).

UPOKORZYĆ vpokorzicz, vkroczicz *humilio, -are i. humilem facere {abiectionem aut ignotum esse, submittere}* R P₅. Zob. **POKORA, POKORNY**.

UPOMINAC ‘napominać; namawiać, nakłaniać’ vpomynacz *moneo, -ere* R Q₈; vpomynacz, przywodzicz *exhortor, -ari i. valde hortari* R O₆v; vpomy-nal, prossyl *hortatus est* (bibl.) R P₅ (md; av. *hortor, -ari*). Zob. **NAPOMI-NAC**.

UPOMINANIE ‘napomnienie; wezwanie’ vpomynanye *monicio dr que sit ante commissum* R t₈v (mg). Zob. **NAPOMINANIE**.

UPOMINEK *monimen et monimentum per quod ad aliquid monemur* pamyąthka, vpomynek R t₈v; pocztha, Vpomynek *exenium dr munus parvum et quodcumque munus mittitur alicui* (bibl.) R l₆v; zadavek, zadathek, zaclad, pamyąnthne, vpomynek *arra est illud, quod datur in certitudinem, ut contractus firmus habeatur* R c₈; poczty, dari, vpomyanky davacz *exequior, -ari, exequias facere et beneficia pro mortuis in exequiis convivari* R O₆v (mg).

UPORA ‘upór; nieposłuszeństwo, zuchwalstwo’ vpora *protervia, protervitas in verbis et factis* S 125; *contumelia* vpora, krnąbność, Sromota *i. infamia, calumnia, vituperium* R h₄v (md); vpora, nyezgod, rostyrk, Sprze-czyvyanye, Nyepovolność *dissensio* R k₁v (md). Zob. **NAPORNOŚĆ, UPORNOŚĆ, WSPORA**.

UPORNIE ‘krnąbrnie, uparcie’ vporne, Svovolnye *temere facere* R H₆ (mp). Zob. **KRĄBNOŚĆ, NAPORNIE, NIEPOWOLNIE, WSPORNIE**.

UPORNOŚĆ ‘upór, brak pokory’ zufalstvo, vpornosc, krnąbność *contumacia* S 35v; krnąbność, vpornosc *contumacitas* (sv. *contumax*) R h₄v; vpornosc, napornosc *importunitas i. infestatio, inquietudo* (sv. *importunus*) R p₅. Zob. **UPORA, WSPORA, WSPORNOŚĆ**.

UPORNY ‘uparty, niepokorny, zuchwały’ vporny *importunus, infestus, protervus, inquietus* S 72v (Erz brak w części łac.-pol. i części pol.-łac.); vporny *protervus* R B₇; vporny *procax i. petax, avidus petitor, importunus ad petendum ... et pertinet ad meretrices* R B₄v; vporny, Nyevstaviczny *perti-*

nax R z₆ (mp; av. *pertinax ... i. valde vel impudenter tenens, durus, perseverans, impudens, constans, irrevocabilis, indocilis, obstinatus*); vporna *procax mulier i. petulans, inhonesta ex nimia lascivia* R B₄v (md). Zob. **NAPORNY, WSPORNY**.

UPRAŻONY ‘opalony w ogniu; usmażony; przypalony’ *torridus i. velox vel tostus {assatus} {vel vprazony}* R J₅v. Zob. **PRAŻONY**.

UPRAŻYĆ ‘opalić w ogniu; usmażyć; przypalić’ *vprazicz torreo,-ere i. urere, assare, siccare, cremare* R V₄v. Zob. **PRAŻYĆ, SKWARZYĆ, SMAŻYĆ, USKWARZYĆ**.

UPROSIĆ *vprosil expetivit* S 220; *expeto,-ere, vide Calepi, i. exposcere* potrzebować, *expetam Iudic. XV, (7), expetivit i. petivit* poząndał, *vprosyl vel i. tentat occidere, Hester, ultimum* (‘capitulum’, tj. 16,3) (bibl.) R O₆v (md). Zob. **PROSIĆ**.

[**UPRZEDZAĆ** – tak Erz; zob. **UPRZEDZAJĄCY**].

UPRZEDZAJĄCY ‘wyprzedzający’ *vprzedzający previus, precedens, precursor, antepositus, in via preambulans* S 123 (Erz sv. **UPRZEDZAĆ**). Zob. **PRZECHODZĄCY**.

UPRZEDZENIE ‘wyprzedzenie; wstęp’ *vprzedzenye preambulum* S 120v; *przechodzenye, vprzedzenye preambulum* R B₁ (mp; av. *preambulus,-a,um i. ante ambulans, quod etiam potest substantive poni*).

UPRZEDZIĆ ‘poprzedzić, wyprzedzić’ *vprzedzicz, przechodzicz preambulo,-are* R S₂ (md); *vprzedzicz prevenio,-ire* R S₃ (mp); *vprzedzicz, vbyezech anticipo,-are* R M₄; *vprzedzicz, vbyezech precurro,-ere i. ante currere, prevenire* R S₂; *vprzedzicz antecedo,-ere* R M₃v (md).

UPRZEMOC (SIĘ) ‘zmęczyć się’ *vprzemocz, strudzycz syą fatigo,-are* R O₈ (por. *praczować* S 220v). Zob. **MOC 2., PRZEMOC, WZMOC**.

[**UPRZEZPIECZAĆ** – tak Erz; zob. **UPRZEZPIECZAJĄCY**].

UPRZEZPIECZAJĄCY (lub **UPRZESPIECZAJĄCY, UPRZEŚPIECZAJĄCY**) ‘zabezpieczający; tu – o sile dającej poczucie bezpieczeństwa i spokoju’ *virtus assecurativa vprzespyeczaiąca* (Erz bł.: „vprzespyeczaiąca”), *directiva mocznosz rządząca* S 171 (Erz sv. **UPRZEZPIECZAĆ**); *mocz vprzespyeczaiąca virtus assecurativa* R L₂ (mp; av. *virtus*). Zob. **MOC 1., MOCNOŚĆ, RZĄDZĄCY**.

UPRZEZPIECZENIE (lub **UPRZESPIECZENIE, UPRZEŚPIECZENIE**) ‘zabezpieczenie’ *obrona, opatrzenye, vprzespyeczenye tutamen i. tutamentum* R K₁v. Zob. **BEZPIECZNOŚĆ, NIEPRZEZPIECZNOŚĆ, PRZEZPIECZNOŚĆ, UBEZPIECZENIE**.

UPRZEZPIECZYĆ (lub **UPRZESPIECZYĆ**, **UPRZEŚPIECZYĆ**) ‘obronić, zabezpieczyć’ *vprzespyeczicz, opatrzych tutor,-ari i. frequenter defendere, servare {munire sine periculo}* R V₅. Zob. **UBEZPIECZYĆ SIĘ**.

UPUST ‘urządzenie regulujące wypływ wody; kanał odpływowy’ *vpusth ammissorium* S 8v; *Vpust ammissorium aquarum* R b₇ (mp); *vpusth emissarium aque* R k₈ (md).

UPUSTA ‘półkula?; otwór w sklepieniu niebieskim, z którego spływa deszcz?’ *hemisperium i. dimidium spere celestis nobis apprens, eciam hemisperium i. vpusta* S 67v; *vyrschh (!) okrąg v nyeba vel vpusta hemispherium i. dimidium sphere, et sunt duo hemispheria, sc. superius et inferius* R o₃. Zob. **OKNO**, **PRZEDECH**, **PRZERWANIE**.

URAZ ‘rana; szkoda’ *Besz vrazv incolumis i. ... fortis, stabilis, sanus {fortis, sanus, alacer, stabilis, incolumus idem}* R p₅v; *przesz vrazv vulnus cassum* R L₆ (mg). Zob. **RAZ**.

URAZIĆ (lub **WRAZIĆ**) *vgodzył y wrażył wglową illisit caput* (bibl.?) R P₅v (md; av. *illido,-ere*) (BB prawdopodobnie zniekształcił tu biblijny cytat z Księgi Sędziów 9,53 – por. Biblia Wujka: *una mulier ... illisit capiti Abimelech* – jedna niewiasta ... uderzyła w głowę Abimelechowej; por. też Mamstp, cz. I, s. 59: *illisit capiti*, w wersji czeskiej: *vhodi whlawu*; w wersji polskiej: *ugodzyła wglową* – oraz Słstp, t. IX, s. 336). Zob. **ODRAZIĆ**, **PORAZIĆ**, **ROZRAZIĆ**.

URĄŻENIE ‘skałeczenie; krzywda’ *vrazenye lesio i. lesura* R r₄v. Zob. **PORAŻENIE**, **ROZRAŻENIE**.

URĄGAĆ *vrağacz, przymavyacz convicior,-ari i. convicia inferre {incriminari}, vituperare* R N₄. Zob. **PRZYGANIĆ**, **UWŁACZAĆ**.

URĄGANIE *vrağanye, przymowka, Sromoczenye convicium est adversus bonos mores vociferacio ad iniuriam et invidiam d<irigens> (?)*: *Tu es cecus, claudus, gulosus, spurius, i. contumelia, vituperium, obprobrium, iniuria* S 35; *przymowka, vrağanye, Sromoczenye convitium i. contumelia, vituperium vel opprobrium, iniuria* R h₅. Zob. **ŁAJANIE**, **PRZYGANA**, **SROMOCENIE**, **WYMAWIANIE**, **WYRZUCANIE**.

URODA – 1) ‘to, co się urodziło, plony ziemi’ *vzythky, pyrve vrodi primitie {prime} pluralis numeri sunt, que primo de frugibus precipiuntur, vel que Deo primo offeruntur* (bibl.) R B₃v; *pyrve vrody, vzithky primitiva i. primicie* R B₃v (mg) (por. *pyrvorodne primicie sunt prime partes fructuum Deo offerende* (bibl.) S 123); – 2) ‘dobre urodzenie, dobry stan majątkowy’ *vmova condicio in contrahendis contractibus vel matrimoniis, condiciones*

generales semper in pactionibus includuntur..., vide *Breviloquus de conditionibus*, *condicio* względ, *eciam dr status i.* vroda, położenie, własność S 33; *condicio* vroda, vmova, względ, położenie, własność *homo bone conditionis dr qui est in bona fortuna vel qui dives est* R h₃ (mg); Rod, vroda *indoles ... est origo, incrementum sobolum, nobilitas generis, progenies, propago* R p₆v. Zob. **WŁASNOŚĆ, WZGLĄD**.

[**URODNOŚĆ**] ‘początek, urodzenie się’ zob. **NIEURODNOŚĆ**.

[**URODNY**] zob. **URODZEŃSZY**.

URODZENIE myescze vrodzenia *patria i. locus, in quo quis natus est, civitas, villa, regio, provincia* oiczyzna, *natale solum idem* S 109; myescze vrodzenia *patria i. natale solum* R z₁ (mg). Zob. **PORODZENIE, ROZ-RODZENIE**.

URODZEŃSZY ‘wysmukły, dorodniejszy; szlachetniejszy’ vyssh, vrodzenshy, Rossly *procerus i. longus, altus, formosus* (bibl.) R B₄v. Zob. **URODZONY**.

URODZIĆ martwo myecz abo vrodzicz, Nyedonosicz *abortio, -ire, aborto, -are* R M₁v (md).

URODZIĆ SIĘ Wshelkye dzyecyą, chlopyeczek, czo są na pyrvey vrodzy *vulvam apperians i. puer, masculus, qui primo egreditur de ventre* R L₆ (mg). Zob. **ODRODZIĆ SIĘ, PORODZIĆ, RODZIĆ, ZARODZIĆ SIĘ**.

URODZONY vrodzony *natus* R v₅ (mh; av. *natus, -us*); Thv rodny, vrodzony, Domak *indigena {terrigena}* R p₆; thv rodny, thv vrodzony, Domak *terrigena* R p₆ (mh; av. *indigena*); dobrze, poczesnye, własnye vrodzony *legittime natus* R r₄ (mg); własnego abo dobrze vrodzonego vdzyalacz, zakonnego, godnego *legittimo, -are i. bonum, honestum facere* R Q₄ (mg); vrodzeny (Nom. plur.) *naturales dr filii concubinarum, quos sola natura genuit, sed non honestas coniugii* S 96v; dobrze vrodzeny (Nom. plur.) *filii naturales i. legitimi, ex coniugio nati* R v₅ (mg; av. *naturalis*). Zob. **ODRODZONY, PRZYRODZONY, RODZONY, WRODZONY, WYLEGANIEC**.

UROŚLY rosły *concrescens* R h₂v (ml). Zob. **ROŚLY, ROSTĄCY**.

URUMIENIĆ ‘pomalować twarz’ vrvmyenicz abo vbyelicz *stibio, -are i. faciem pingere* R T₇ (ml).

URWAĆ vrvacz *decapillo, -are i. capillos auferre* R M₇ (sv. *capillo, -are est capillatum facere {caput ornare corona}*). Zob. **PRZERWAĆ, WYRWAĆ**.

URYNAŁ ‘naczynie na mocz, nocnik’ Vrynal *madula, vas ad urinam recipiendam, quod etiam hoc madellum dr* R s₄; *matelio* Szrak abo Srak,

vrynal *scaphium idem* R t₁v (ml); vrynal, Szczak *minsatorium, locus vel vas ad mingendum, sc. quod recipit urinam, minsaterium idem* R t₆v; Shczak, vrynal *scaphium ... genus vasis ad turpes usus aptum, sc. ad requisita nature, sc. vas ad mingendum* R E₃v.

URZĄD vrząd, posługa, Strzezenie *ministeria angelorum* S 90v; Czescz, vrząd, Dostoyenstvo, przelozonoszcz *dignitas* R i₈v; vrząd *officium ... ministerium* R x₅; Moy to vrząd *meum est i. mei officii est* R t₆ (mg); Caplansky vrząd *ordo* R x₇v; prosty czlovyek, Besz vrząd *privata persona est persona carens functione publica {i. publico officio et dignitate}* R B₄; oddalicz, zavyessicz od vypelnyenia vrząd *suspendere per ecclesiasticam censuram, suspensum, vide verba iuris* R V₂ (md); *suspensio est quedam ecclesiastica censura, qua interdictur aliquod officium vel exercicium competens certe persone ecclesiastice, aliquando a iure, aliquando a iudice prolata* zavyeszhenye od vipelnyenia vrząd *suspensio ab officio* oddalyenye, zavyesshenye od vipelnyenia vrząd *i. interdictum* R H₄v (mg); zlozicz zvrząd, pustho vczynycz *assolo,-are* R M₅ (md); *pusthi assolatus i. ad solum deductus vel ad solitudinem redactus, vel de solio depositus* zlozony zvrząd *R d₂*; godnoszcz na czescz abo na vrząd *actus legitimus* R a₈ (mg); godny na vrząd myesczky *habilis munio* R o₂ (mp) (por. Cervus); godny na vrząd myesczsky *abilis munio* R a₂ (md); Jvszh nyebądzysz vyączy wthym vrząd *iam non poteris ultra villicare* (bibl.; Lc 16,2) S 170 (av. *villicus*); Jvsz nyebądzysz vyączy wthym vrząd *iam non poteris ultra villicare* (bibl.) R L₁ (md; av. *villicus*); Juszh nye bądzysz vyączy wthym vrząd *iam enim non poteris villicare* (bibl.; sv. *villico,-are*) R X₁.

URZĄDZIĆ ‘zatrudnić, wynająć kogoś, np. do pracy, służby’ vrząd *dzicz kogo, robicz, nayąncz są locare personam* S 83v; vrząd *dzicz kogo na swą robotą vel naiącz są, robicz komv locare personam* R s₁v (ml); dom nayąncz, vrząd *dzicz na robotą loco,-are {domum, fundum conducere}* R Q₅v.

URZEC ‘rzucić urok, czar’ vrzecz, vczarovacz *fascino,-are i. incantare...*, unde ad Gala. III (bibl.; Gal. 3,1) R O₇v.

URZECZENIE ‘rzucenie uroku, czarów’ *fascinacio i. incantacio ... vel i. invidia, decepcio in laudando* przyrok, vrzecenye, *sicut faciunt histriones cuglarze* (bibl.) S 56; przyrok, Vrzecenye *fascinus ..., sive fascinatio* (bibl.) R m₃v. Zob. CZAROWANIE, GADACSTWO, ZAKLINANIE, ZMA- MIENIE.

URZĘDNICSTWO (lub **URZĘDNICZSTWO**) ‘godność, stanowisko urzędnika’ *vrządnyczstvo edilitas* R k₆ (mh; av. *ediles*).

URZĘDNICTWO ‘godność, stanowisko urzędnika’ *vrządnyczstvo edilitas* S 46 (mg).

URZĘDNIK czeklyarz, *vrządnyk officialis* S 101; Czeclyarz *vel vrządnyk officialis eciam dr cui officium committitur; apparitor; minister magistratus* R x₅ (mg); Comornyk, Sluga, *vrządnyk eunuchus, custos camere regis, regine minister* (bibl.) R l₅v (mg); *zwnnyk edituus i. custos domus, i. tutor edis, Osee X, (5), editui i. custodes domus vel zwnnyczy, Sacristiani* (według Erz jest to wyraz łac.; może jednak BB uważał go za polski?), *edilis idem Ezechiel 44, (11) vrządnyk* S 46; *vrządnyk edilis i. custos edis* (bibl.) R k₆; *vrządnyk dignitosus i. dignus* R i₈v; *officium eciam i. officiales seu ministri rectorum vrządnyk* R x₅ (mp; av. *officium*); *włodarz vilicus* (Erz: „villicus”) *proprie dr ville custos vel gubernator vrządnyk et qui fructibus precipiendis et colligendis imponitur vel i. dispensator universe domus* S 170; *włodarz, vrządnyk villicus* R L₁. Zob. **BUDOWNIK, KOMORNIK, SŁUGA, ZAKRYSTYJAN**.

URZĘDNY ‘urzędowy; właściwy, zgodny z prawem’ *vrządna, Rządna mocz ordinata potencia seu potestas* R x₇v (ml); *apostolne, vrządne Canonice Epistole* (bibl.) R f₁ (md).

USCHŁY zetlyali, vvyądlly, vschly *tabefactus i. maculatus, putridus factus* R H₄v (ml). Zob. **SUCHY, UWIEDŁY, WYSCHŁY, WYWIEDŁY, ZETLAŁY**.

USCHNAĆ *areo, -ere i. esse vel fieri siccum* {vschnąncz *siccare*} R M₄; *vvyąndl, vssechl emarcuit nervus* R O₅ (md) (bibl.; Gen. 32,25). Zob. **UWIEDNAĆ, WYSCHNAĆ**.

USIDLIĆ vsidlicz, oszadzicz *preocupo, -are* R S₂v (mg). Zob. **SIDŁO**.

USIDLONY vsydlyony, ossadzony *preoccupatus* R B₂v (mg). Zob. **SIDŁO, UCHWYCONY**.

USIEC vssyecz *deverbero, -are i. valde punire* R O₂ (mg). Zob. **POSIEC, ROZSIEKAĆ, SIEC, WYSIEC, ZABIĆ**.

USIECZONY zabyty, vssyeczony *trucidatus* R J₈v (md). Zob. **POSIECZONY, ROZSIEKANY**.

USIEŚĆ ‘usiąść’ vssyecz, posyecz *syą resedeo, -ere* R T₁v (ml). Zob. **OSIEŚĆ, POSIEŚĆ, SIEŚĆ**.

USILNIE vsylnye *obnix i. intente, humiliter vel i. valde, multum* S 246v; *pylnye, napornye, vsylnye obnix i. intente vel humiliter vel multum* {valde} {instanter} R Y₁. Zob. **MOCNIE, MOCNO, SILNIE**.

USIŁOWAĆ vstavicznýe vssylovacz, przecywnoscz vdzyalacz *insto, -are* R Q₁v (ml); proznovacz, vydacz syą, yącz syą, vsylovacz *vaco, -are i. esse vel fieri vacuum. Et licet videatur ad alias significationes transferri {ocio insistere}* R V₅; vsylovacz, praczovacz, pokusicz syą *conor, -ari i. anniti, attemptari* R N₃; vszylovacz *satago, -ere {festinare, conari eciam}* R T₃v. Zob. **PRACOWAĆ**, **SIŁOWAĆ**.

USIŁOWANIE *vacacio, ocium* vsylovanye *vel exemcio, cessacio, immunitas, vide Calepi* R K₂ (mg); vsylovanye *nisus i. conamen* R x₁ (mp); *conamen i. nisus, temptatio {diligencia}* vszilovanye, vmysl, praczovanye, *a conor, -aris* pokussicz syą *{mala custodia, Hester IX, (25)}* R h₂; *instantia i. perseverancia, sedulitas* vstavicznosc, vssylovanye *vel przecywnoscz* R p₈ (mp).

USIŁUJĄCY vsylvyączy *satagens* R E₂v (md).

USIR (?) zob. **WSZYR** (?).

USKARŻAĆ SIĘ vskarzacz syą *conqueror, -eri* R N₃ (md; av. *conqueror, -eri*). Zob. **SKARŻYĆ SIĘ**, **ŻAŁOWAĆ**.

USKARŻAJĄCY ‘skłonny do narzekania; żalący się’ vskarżaiący *querulus i. garrulus vel sepe vel frequente querelas faciens* R C₃. Zob. **SKARŻĄCY SIĘ**, **ŻAŁOBNIK**.

USKROMIĆ ‘poskromić’ vskromycz *mansuefacio i. placare, mulcere* R Q₆; vskromycz, zapądzicz *compesco, -ere i. refrenare* R N₁v.

USKROMIONY ‘poskromiony’ vskromyony, vspocoyony *coercitus* R g₇ (md). Zob. **POWOLNY**, **SKROMNY**.

USKRZYNOWAĆ (?) zob. **USTRZYNOWAĆ** (?).

USKWARZYĆ *liquo, -ere* Smalcz, Thrvn vsquarzicz *vel succum ex herbis excolare* R Q₅ (mp). Zob. **PRAŻYĆ**, **SKWARZYĆ**, **SMAŻYĆ**.

USŁAĆ vslacz loze *lecto, -are i. lectum preparare vel frequenter legere* R Q₄ (md). Zob. **SŁAĆ** 1.

USŁANY vslane loze *lectus* S 80 (Erz sv. **USŁAĆ**); vslane loze *lectus eciam i. mensa convivarum, discubitorius vel triclinarius lectus* R r₃v (md).

USŁAPANY zob. **USZŁAPANY**.

USŁUGOWANIE ‘posługiwanie; posłuszeństwo’ vslugovanye *obsecutio* R x₄ (md). Zob. **POŚLUGA**.

USŁUŻYĆ vsluzicz, posluzicz *obsequor, -i* R R₂ (mp). Zob. **SŁUŻYĆ**.

USMARKANY *poliposus* vsmarkany, smarsczony *vel fetens ex luto* R A₅ (mg; av. *polipus*) (por. Lex: *Polyposus*, Który tákowe czuchnienie z nosá ma). Zob. **SMARK**, **SMARSK**, **SMARSZCZONY**.

USNAĆ vsnącz, drzemacz, vspokoicz, zamknącz *sopio,-ire ... i. tacere, dormire, sedare* R T₆v. Zob. **SPAĆ**, **UŚPIĆ**.

USPOKOIĆ vspokoycz *quieo,-ere i. esse vel fieri quietum* R S₅v; vspokoycz *requieo,-ere i. iterum quiescere, requiem habere* R T₁v; vspokoycz *mitigo,-are i. mollire, temperare, humiliare* R Q₇v; vspokoicz, vczyshicz *tranquillo,-are* R V₄ (mp); vspokoicz, zgodzicz *paco,-are i. pacificare* R R₄; vspokoicz, vsmyerzicz, vczishicz *coerceo,-ere i. simul arcere, constringere* R M₈v; vsnącz, drzemacz, vspokoicz, zamknącz *sopio,-ire ... i. tacere, dormire, sedare* R T₆v. Zob. **SPOKOJNY**.

USPOKOIĆ SIĘ *quiesco,-ere vspokoycz syą, quiesce vstan* S 232.

USPOKOJENIE vspocoyenye *requiesco* R D₁ (mh; av. *requies est refrigerium*).

USPOKOJONY zamknyony, vspokoyony *sopitus* S 146v (Erz sv. **USPOKOIĆ SIĘ**); vspocoyony *pacatus i. pacificatus {i. cessans ab armis et ab indignatione animi}* R y₁v; vskromyony, vspocoyony *coercitus* R g₇ (md); vcyązony drzemotą, vspokoyony, zamknyony, vspyony *sopitus* R G₂v (md; av. *sopor*). Zob. **SPOKOJNY**.

USTA anat. *rabidum os* roszczosle vsta abo wscyecle (bibl.) R C₄ (mp; av. *rabies*) (por. Słstp, sv. Rozczosły ... Bohemizm; por. też Mamstp, cz. I, s. 63 w związku z Prologiem do I Reg.); riczenye *rictus {rostrum} i. ferarum oris apertio et dr a rigo,-gis vel quod dr risus in homine, dr rictus in bestia {vyelgye vsta rictum}* R D₃; Smyehovisko dzyalacz, zakrzyvacz nosz y vsta na kogo *subsamno,-are i. deridere, insultare ..., unde propheta: Et Dominus subsamnavit eos* (bibl.; Ps 2,4) R T₈v; zawrzecz vsta *silencium imponere* S 143v; vylyana iest myloscz wvstach tvoich *diffusa est gracia in labiis tuis* (Erz: „labio tuo”) (bibl.) S 42; vylyala, rozlyala syą iest myloscz wvstach twoych, Rozeshla, Rospłynąla *diffusa est gracia in labiis tuis. Hinc inde sparsa varie fusa* (bibl.) R i₈v (ml). Zob. **SMRODOUSTNY**, **WARGA**.

USTAĆ – 1) ‘zmęczyć się; przystanąć; przestać’ vstacz *lasso,-are, fatigare* S 225; vstacz, omdlyecz wsylach *deficio,-ere ... i. defectum pati, deesse {debilitari, consumi}* R N₆; *quiesco,-ere vspokoycz syą quiesce vstan* S 232; vyelmy vstalem *oppido lassus sum* (bibl.; Gen. 25,30) S 246v; barzom vsthal *oppido lassus sum* (bibl.; Gen. 25,30) R Y₁ (ml); vstal *defatigatus in via* R i₆ (mg; av. *defectiones*); vstały (3 os. plur.) *evanuerunt* (bibl.) (sv. *evanesco,-ere*) S 219v; – 2) praw. vstal rok v *astitit terminum* R d₂ (mp; av. *astacio termini*); vsthal rok v *astitit termino* R M₅ (mh; av. *asto,-are*); vstal

rokv *prestitit* R S₃ (mg; av. *presto,-are*); vstal trzy sząndy *continuavit tria iudicia* R N₄ (mg) (por. Cervus). Zob. **POSTAĆ 2., PRZESTAĆ, STAĆ.**

USTAŁY ‘zmęczony’ vstały *lassus, lassatus, gravatus, fatigatus* S 225; *lassus animo et corpore* vstały, Spraczovany i. *fessus, gravatus, fatigatus tribulacionibus* R r₂v (md).

USTANIE – 1) ‘zmęczenie’ omdlyenye, vstanye wsylach *defectiones, angustie, que accidunt mulieribus post conceptionem, malacie idem, tedium* R i₆ (mg); – 2) praw. vstanye rokv *astacio termini* R d₂ (mp) (por. Cervus). Zob. **PRZESTANIE, STANIE.**

USTANOWIĆ ‘ustawić, postawić, umocnić’ przibyyacz, vstanovicz *figo,-ere* S 221; vstanovicz, vstrzynovacz (? – możliwa lekcja „vskrzynovacz”? ‘przyciskać’? – por. Mały słownik, sv. uskrzynąć, a może zapis BB zniekształcony, zam. „wstrzymywać”), vstavicz, postavicz *figo,-ere* R O₈v (md; av. *figo,-ere*); *declinare in grammatica* postampicz (!), sklanyacz są, staczacz są, vlozycz, vstanovicz, *vide Calepi* R N₅v (md); vstanovicz *namyothy metor;-ari ..., et proprie ... est dividere castra et assignare loca militibus in castris vel ponere castra vel mutare* R Q₇; vstavyl, vstanovyl *namyoty metatus est i. posuit, disposuit* (bibl.) R t₅v (ml). Zob. **POSTAWIĆ, POSTĄPIĆ, PRZYBIĆ, PRZYBIJAĆ, ROZBIĆ, SKŁANIAĆ SIĘ, STANOWIĆ, UŁOŻYĆ, USTAWIĆ.**

USTAWA praw. vstava *constitutio* R h₄; vstava *institucio i. preceptum, instructio* R p₈ (md); *decretum propositum* vstava, *inceptum, ut eciam dr faciam pro meo instituto* R p₈ (mp; av. *institutum et hec institutio*); vstava, vstavyenye od pospolstwa *scitum i. decretum, statutum vel indictum et componitur hoc plebiscitum* (sv. *scitus*) R E₅; vstava, *Statut statutum est ius ab homine positum vel dispositio, ex qua ius producitur* R G₅; *lex* pravo pizsane vel i. vstava S 81v; vstava, pravo pissane, zakon *lex est ius scriptum* R r₅; *sanctio dr proprie illa constitutio vel lex, contra quam si factum fuerit, pena irrogatur et imponitur swyantha* (!) vchvala, vstava {*tocius iuris collectio, institucio, confirmacio*} R E₁; vstava, Swyantha (!) vchvala *sanctio quandoque dr quelibet imperialis constitutio vel institutio, quandoque dr totius iuris collectio, et sumitur etiam stricte pro constitutione penali* {i. *cui additur pena sanguinis*} R E₁; vstavy *regia statuta* R G₅ (mp; av. *statutum*); vstavy pothfyrdzicz *sancio,-ire i. statuere, consecrare* R T₃v.

USTAWAĆ nye vstavacz *destituo,-ere i. deserere, derelinquere vel deorsum statuere vel a deorsum sursum statuere* {*dissolvere, statuere, privare*} R O₂.

USTAWICZNIE vstavicznye *continue, continuo i. continuatim, statim* S 242v; *continue adv. pro sepe ponitur continuo i. continuatim vel statim* {*perseverantur, assutus* vstavicznye} R X₄; vstavicznye vssylovacz, przyczywnosc zdzialacz *insto,-are* R Q₁v (ml); pilnye, vstavicznye *officiose i. sedule* R Y₁.

USTAWICZNOŚĆ *instancia i. perseverancia, sedulitas* vstavicznosc, vssylovanye *vel* przyczywnosc R p₈ (mp). Zob. **NIEUSTAWICZNOŚĆ**.

USTAWICZNY vstaviczny *iugis i. assiduus, continuus, perseverans* R q₅. Zob. **NIEUSTAWICZNY**.

USTAWIĆ vstavicz *surrogo,-are i. substituere* S 236v; *facens dr ille, cuius auctionem fit* vstavicz (!), *vide verba iuris* R O₇v (ml); powysshicz, vstavicz, przelozicz *preficio,-ere i. preponere* {*exaltare*} R S₂v; vstanovicz, vstrzynovacz (? – możliwa lekcja „vskrzynovacz”?) ‘przyciskać’? – por. Mały słownik, sv. uskrzynąć, a może zapis BB zniekształcony, zam. „wstrzymywać”), vstavicz, postavicz *figo,-ere* R O₈v (md; av. *figo,-ere*); vstavicz, Naznamyonovacz *designo,-are* R O₁v (mg); myasto syebye vstavicz *subordino,-are* R T₈v (ml); vstavicz myasto syebye *surrogo,-are i. substituere* R V₂; vstavyl, vstanovyl namoty *metatus est i. posuit, disposuit* (bibl.) R t₃v (ml); slyvbyono, vstavyono iest *constitutum est* (bibl.; 2 Reg. 23,1 i in.) R N₃v (ml; av. *constituo,-ere*); przikasz, vstaw, przyyrzi, rozszandz *decerne* (bibl.) R N₅v (ml). Zob. **POSTAWIĆ, ROZSTAWIĆ, STAWIĆ**.

USTAWIENIE nowego zakonv vstavyenye *sacramenti institutio* R D₅ (mp); pospolitego lyvdv vstavyenye *scita sunt, que plebs constituit* (bibl.) R E₅ (mp; av. *scitus ..., scitum i. decretum*); vstava, vstavyenye od pospolstwa *scitum i. decretum, statutum vel indictum et componitur hoc plebiscitum* (sv. *scitus*) R E₅.

USTAWIONY vstavyony, obliczony *deputatus* R i₇ (md); *surrogatus* vstavyony myasto syebye *sic iudex loco sui alterum subrogat seu instituit* R H₄ (mp); vstavyony post *positivum ieiunium* R A₆v (ml); *legittimus actus seu legittimum bonum dr, quod divina lege est datum seu traditum et est annectum a lege et sic servandum bene et rationabiliter* Rzecz vstavyona, zakonna, rzandna, *legittima* zakonne rzeczy R r₄ (md; av. *legittimus*); rzecz vstavyona, rzandna *legittimus actus seu legittimum i. ordinatum bonum, quod divina lege est datum seu traditum et sic servandum bene et rationabiliter* RN IIv; wydane pravo, wydanye, Skazanye, pravo vstavyone *decretum* {*i. constitutio, determinacio*} R i₅v; wladali, roskazovali *preerant*, szą vstavyeny *presunt* R S₂v (mg) (por. Słstp, sv. Ustawić, s. 469 oraz Mamstp,

cz. I, s. 19 w związku z Księgą Wyjścia 3,7). Zob. **POSTAWIONY**, **ROZKAZOWAĆ**.

USTĄPIĆ vstąmpyl *cessit* (bibl.) R M₈ (md) i R g₁v (ml; av. *cession* – glosa pojawia się na tym samym marginesie dwukrotnie). Zob. **DOSTĄPIĆ**, **ODSTĄPIĆ**, **POSTĄPIĆ**, **STĄPAĆ**, **WSTĄPIĆ**.

USTRASZONY (lub **WSTRASZONY**) ‘wystraszony’ vstrashony *territus*, *perterritus* R J₁ (md). Zob. **STRASZLIWY**, **WSTRASZYĆ SIĘ**.

USTRUGAĆ dlothem tokarskym abo heblem abo strugyem vgladycz, vstrugacz *torno*, -are R V₃v (md). Zob. **OSTRUGAĆ**, **STRUGAĆ**, **WYSTRUGAĆ**.

USTRUGANY vstrugany strugyem *ranciatus* R C₄v (ml); gładky, toczony, vstrugany *tornatilis* (sv. *tornus*) R J₅v.

USTRZYGAŃĆ ‘przystrzyć’ *tondeo*, -ere i. *capillos secare vel aliud et diminuere et in circuitu corrodere* {vstrzignąć *vel* i. possyecz łąką *vel* i. *pascere*} {postrzigacz sukno *in tonstrina* wpostrzigałnyey} R V₃v. Zob. **POSTRZYGAĆ**.

USTRZYNOWAĆ (?) (lub **USKRZYNOWAĆ**?) vstanovicz, vstrzynovac (?) – możliwa lekcja „vskrzynovac”? ‘przyciskać’? – por. Mały słownik, sv. uskrzynąć, a może zapis BB zniekształcony, zam. „wstrzymywać”), vstavicz, postavicz *figo*, -ere R O₈v (md; av. *figo*, -ere).

USUSZONY na słoneczv vssushony, zagrzany *insolatus* R p₈ (md). Zob. **SUCHY**.

USWARZYĆ ‘ukarać; spierać się’ karacz, vswarzicz *obiurgo*, -are et *obiurgor*, -ari in eodem sensu i. *contra aliquem fortiter iurgare* R R₂. Zob. **SWARZYĆ** (SIĘ).

USYPAC valem vszypacz *vallo*, -are i. *circumdare, circumsepire, munire* R V₅v. Zob. **OSYPAC**, **POSYPAC**.

USYPANY val vszipany *vallus* i. *palus* ... et est *vallum* inter *murum* et *fossam* et *dr a vallis* i. *palis, quibus vallis munitur* R K₂v. Zob. **OSYPANY**.

USZATY vshaty *auritus dr qui habet magnas aures* R d₄v. Zob. **UCHATY**, **UCHO**, **USZYSTY**.

USZKODZENIE vskodzenye *coniectura* R h₃v. Zob. **SZKODA**.

USZKODZIĆ vskodzicz *coniicio*, -ere i. *simul iacere* ... *existimare* R N₃. Zob. **SZKODZIĆ**.

USZŁAPANY (lub **USŁAPANY**) ‘udeptany?; uczłapany?; pokryty tynkiem?’ vslapany *calcatus* R e₅v (ml) (znaczenie wyrazu pol. niejasne; por. lyepyarz, Slapirola *glebo* i. *rusticus, arator* (sv. *gleba*) R n₈v; por. też *cal-*

catus paries pothynkovana R e₆ (mp)). Zob. **POTYNKOWANY**, **SŁAPI-ROLA**.

USZNY vszny palecz *auricularis* S 17 (por. łac. hasło w R d₄: *auricularis ... dr minimus digitus, quia eo aurem purgamus* – bez odpowiednika pol.); vszhny wrzod *parotida, paritis globus est, qui nascitur in aure* S 108; Vshny wrzod abo Trzoslny *parites, parotida, panus* R y₅v (ml; av. *parotida, globus, qui nascitur in aure*) (por. łac. hasło w S 108: *parotides in plurali sunt apostemata i. globi circa aures aut in gingivis aut iuxta dentes cum multo dolore, et vocantur eciam panus i. innatus (?) tumor sub faucibus, auribus aut inguinibus* – bez odpowiednika pol.); lyska vszna *auriscalpium* S 17; vshna Lyszka *auriscalpium* R d₄v (ml) (por. Mu28, s. 148: *Auriscalpium, eyn orleffel, Lyžetzká co yą vssy dľubya*). Zob. **UCHO**, **UCHOWY**.

USZYR (?) zob. **WSZYR** (?).

USZYSTY ‘mający duże uszy’ vszhisty *auritus* S 16v. Zob. **UCHATY**, **UCHO**, **USZATY**.

UŚMIECHAĆ SIĘ vsmyechacz syą *subrideo, -ere* R T₂ (mp; av. *rideo, -ere*); vsmyechacz syą *arrideo, -ere* R M₄v; vsmyechacz syą *arrideo, -ere* R c₈ (mp; av. *arrogans*). Zob. **ŚMIESZYĆ**.

UŚMIERZAĆ ‘łagodzić’ czo vsmyerza bolyesczy *mitigativum ungentum* R t₇v (md).

UŚMIERZAJĄCY ‘łagodzący’ vsmyerzaiący nyezgody *sedans lites* R E₆v (ml; av. *sedatus*); zgodzący, vsmyerzaiący *pacificans* R y₁v (ml).

UŚMIERZONY ‘pozbawiony znaczenia, poniżony’ vsmyerzony *humiliatus, vilis factus* R p₂v (ml). Zob. **POKORNY**, **ŚMIERNY**, **UKROCONY**.

UŚMIERZYĆ ‘ograniczyć, uczynić posłusznym; ułagodzić’ vsmyerzicz *coarceo, -are, cohercere* S 214; vspokoicz, vsmyerzicz, vczishicz *coerceo, -ere i. simul arcere, constringere* R M₈v; pogodnye bycz, wczesno, Myerno, vmyarkovacz rzecz, vsmyerzicz *tempero, -are* R V₂v.

UŚPIĆ *cuno, -are i. puerum in cunis sopire* vsspicz vel povyacz *puerum in cunis* R N₅v (ml). Zob. **KOŁYSAĆ**, **SPAĆ**, **USNAĆ**.

UŚPIONY vcyązony drzemotą, vspokoyony, zamknyony, vspyony *sopitus* R G₂v (md; av. *sopor*). Zob. **ŚPIĄCY**.

UŚWIADCZONY ‘sprawdzony, dowiedziony’ vgyscyony, vswyadczo-ny *comprobatus, comprobans* R h₂ (md).

UŚWIADCZYĆ ‘sprawdzić, dowieść’ vgyscicz, vswyadczicz *comprobo, -are* R N₂ (md). Zob. **OŚWIADCZYĆ**.

UTARGAĆ ‘knuć, intrygować’ podszuwacz, Sheptacz, Oprawyacz, Nyezgody virządzacz, vtargacz *susurro*, -are i. *murmurare, in aure* (!) *alicuius latenter aliquid dicere {dissensionem et odium parare, latenter discordiam procurare}* R V₂.

UTARGANIE ‘knucie, intrygowanie’ *susurrium* i. *murmur* septanye, *latens locutio* vtarganye, vyrządzanye, opravyanye, poduszczanye nyezgody R H₄v.

UTARTY ‘przecięty, przepiłowany’ vtarty, przetharty pilą *serratus* i. *serra sectus* (sv. *serra*) R F₄. Zob. **PRZECIERAĆ**, **PRZETRZEĆ**, **TRZEĆ**.

UTKAĆ vtkacz plothno *inferre telam* R P₆v (md). Zob. **PRZETKAĆ**, **TKAĆ**.

UTKANY vthkana *inferta res* R P₆v (md; av. *infero*, -ferre); vthkane plotno *inferta tela* R p₇ (md; av. *infertum, vinum, quod altari {pro sacrificio} offertur vel libatur et dr ab in et fertum, quod est oblatio quedam, vel derivatur tamen ab infero, infers*) (u BB może bł. *inferta* zam. *inserta* z Księgi Wyjścia 26,5 – por. Słstp, sv. *Utkać*). Zob. **TKANY**.

UTŁOCZONY vtloczony *compressus* R h₂ (md). Zob. **STŁOCZYĆ**, **TŁOKA**.

UTŁUC vtlucz *contundo*, -ere R N₄; wstąmpcze, wmozdzerzv vtlucz *pilo*, -are ..., i. *in pila tundere, batare, terere* R R₆v. Zob. **TŁUC**, **WYTLUC**.

UTŁUCZONY vbyty, vtluczony *tunsus* R K₁ (mp). Zob. **TŁUC**, **STŁUCZONY**.

UTŁUMIAJĄCY vtlvmyaiące, odrazayące, powscopyaiące, hamwiącze (Nom. plur.) *repressiva medicamenta aut ungenta* R D₁ (mg).

UTŁUMIĆ *comprimo*, -ere vtlvmycz, Scisnąncz, pothykacz syą *in bello congredi* R N₂ (md).

UTO CZONY vto czony, obraczany *rotatus* R D₃v (ml). Zob. **KRĘCONY**, **STOCZONY**, **TOCZONY**.

UTRZEBIONY ‘wykastrowany’ Vtrzebyony *apocopus* i. *castratus* R c₄ (mp). Zob. **WAŁASZONY**.

UTUCZYĆ vthuczicz *sagino*, -are i. *impinguare, nutrire aut crassum facere* S 234; karmycz, vthuczicz *sagino*, -are i. *impinguare, crassum facere, nutrire* R T₃; vthuczicz *pinguo*, -are i. *pinguem facere* R R₆v; vthuczicz *crasso*, -are et *crassor*, -ari {*fecundare*} i. *crassum facere* R N₄v. Zob. **ROZTUCZYĆ**, **TUK**.

[**UTWIERDZIĆ**, **UTWIRDZIĆ**] zob. **UĆWIRDZIĆ**.

UTWIRDZONY (lub **UTWIRZDZONY**) ‘zatwierdzony, mający moc obowiązującą’ volya vtvirzdzona (Erz sv. **UTWIRZDZIĆ**) *voluntas fir-*

mata S 173 (por. *volva vezvyrdzona voluntas firmata* R L₄ (mp)). Zob. **UĆWIRDZONY**.

[**UTWIRZDZIĆ** tak Erz; zob. **UTWIRDZONY**].

UTYKAĆ ‘zatykać, zapełniać’ okrażicz, ogarnącz, dury vthykacz mchem *stipo*,-are R T₇v; drab *stipator i. satelles, vel dr ille, qui stupa obturat foramina* czo vthyka duri R G₆ (mg).

UWARZYĆ ‘ugotować’ dobrze vvarzicz *lixeo*,-ere i. *lixare vel potius lixari* ..., et *componitur* ... *relixeo*,-xes {i. *iterum coquere*} R Q₅v. Zob. **PRZEWARZYĆ, WARZONY**.

UWESELENIE *exultatio i. gaudium* {vveselenye cum saltu} R m₁v. Zob. **PODWESELIĆ, WESELE 1**.

[**UWIEDZENIE**] zob. **UWIEDZIENIE**.

UWIEDZIENIE ‘uwiedzenie, porwanie’ vvyedzyenye *raptus i. violenta receptio puelle aut mulieris et illicitus cum ea concubitus* S 129; *raptus dr actus vel passio rapiendi* {vvyedzyenye, zachviczenye i. *violenta mulieris abductia*} R C₄v. Zob. **UWIEŚĆ**.

UWIELBIĆ powyssicz, vvyelbicz, vvyyescz (? – możliwa lekcja: „vynyescz”) visoko *exalto*,-are i. *in altum tollere* (bibl.) R O₅v.

UWIELBIENIE vvyelbyenye *exaltacio* (bibl.) S 53; powysshenye, vvyelbye<nye> (końcowe litery zamazane) *exaltacio* (bibl.) R l₆ (md); vczcyenye, vvyelbyenye *magnificencia* S 85v; vyelebnoscz, vczczyenye, docazanye, vvyelbyenye *magnificacio* R s₄v (mg); Vvyelbyenye *gloriacio* R n₈v (mg) (por. vyelbyenye *gloriacio* (Erz: „*glorificatio*”) S 65v). Zob. **POWYSZSZENIE, WIELBIENIE**.

UWIELBIONY vvyelbyony, vchwalyony *honorificatus* R p₁v (md).

UWIEŚĆ ‘uprowadzić, porwać’ pochwyczicz, drapyezycz, vvyescz, zachviczicz *rapio*,-ere R S₅v. Zob. **UWIEDZIENIE**.

UWIĘDŁY vvyądly *marcens, putrescens, tristis, arescens, pigrescens, corrumpens* R s₆v (md); *marcidus i. putridus, arescens, languens* {tristis, debilis} vvyądly, *inde hec marciditas* smarsczenye R s₆v (por. *corrugacio* zmarsczenye *cutis in facie* R h₆ (md)); zetlyali, vvyądly, vschly *tabefactus i. maculatus, putridus factus* R H₄v (ml).

UWIĘDNAĆ Smarscicz są, vvyądnącz *marceo*,-ere i. *putrere, arescere et est florum* {corrumpere, pigrescere} R Q₆v; zgnyloscz, krve zapsovanye, zethlyecz, vvyądnącz *tabes i. putredo, sanies* (bibl.) R H₅; gnycz, vvyądnącz, zetlyecz, vyschnącz, krew zapsovacz *tabeo*,-ere R V₂; vvyąndl, vssechl *emarcuit nervus* R O₅ (md) (bibl.; Gen. 32,25).

UWIEŻZŁY ‘utkwiony w czymś, ugrzęzły; umocowany’ vvyązły *infixus* R Q₁ (md; av. *figere, stare*); *infixus* vuyązły *vel profunde fixus* R p₇ (mp).

UWIJAĆ (lub **WIJAĆ**) ‘wić’ kląmbky vvyacz *glomero,-are* i. *cumulare ...*, *glomeratio fili* R P₃v. Zob. **WIJADŁO**, **ZWIJAĆ**.

UWLACZAĆ vwłaczacz, prziganycz *derogo,-are* i. *detrahere, detrimentum facere, maledicere, diminuere ex parte* (Erz bł.: “*ex pleno*”), *non ex toto* S 217v. Zob. **PRZYMOWIĆ**.

UWŁOCZYĆ vwłoczicz czyży *detraho,-ere* i. *post dorsum alicui maledicere* R O₂.

UZDA ‘część uprzęży końskiej’ Vsda *frenum* S 60v; vzda, wǫdzidło *frenum ... frenulum* R n₂v; vzda *frenum* R d₅v (av. *baiulum* i. *ferrum equi*); wǫdzidło *chamus est quoddam genus freni vel pars {retinaculum equi* ogłow, vzda *capistrum vel złodzyeysky powross vel Crygova* vzda, vzdzyenycz} R g₁v; crigova vzda *chamus, genus est freni vel i. capistrum* vzdzyenycz (!) *vel i. laqueus* S 27; Crygova vzda *lupatus chamus* R s₃ (mg; av. *lupatum*). Zob. **KRYGI**, **OGŁOW**, **WODZA**.

UZDARZ ‘wytwórca uzd, rymarz’ vzdarz *frenator* R n₂v (ml).

UZDROWIĆ *salvo,-are, saluum facere vel sanum* od złego vchovacz, zbavicz, vybavicz, obronycz, vzdrovicz *a damno securari* R T₃ (mp; av. *salvo,-are*). Zob. **ZDROWIE**.

UZDROWIENIE vchovanye od złego, vybavyenye, zbavyenye, obro-nyenye, vzdroyenye *salvacio* R D₆v (md).

UZDROWION vybavyon, vzdroyon yest *salvatus est* R D₆v (md). Zob. **NIEZDROWY**, **ZDROWIE**.

UZIĘBNAĆ ‘zmarznąć’ vzyąmbnācz *algeo,-ere* i. *frigere* R M₃; vzyąmbnācz *hiberno,-are* R P₄v. Zob. **PRZEZIĘBNAĆ**, **UMARZNAĆ**.

UZNAĆ pocuszyl, doswyatczyl, vznał *expertus est* (bibl.) R m₁ (md). Zob. **DOZNAĆ**.

UǲZIENICA ‘część uprzęży końskiej’ crigova vzda *chamus, genus est freni vel i. capistrum* vzdzyenycz (!) *vel i. laqueus* S 27; wǫdzidło *chamus est quoddam genus freni vel pars {retinaculum equi* ogłow, vzda *capistrum vel złodzyeysky powross vel Crygova* vzda, vzdzyenycz} R g₁v; Vsdzyenycz *hrena vel frena* S 70; vzdzyenycz *hrena vel frena* R p₁ (md).

UŻYCZENIE vziczenye *co<mmun>icacio* S 31v i S 32 (mp) i R h₁v (ml).

[UŻYCZONY] zob. **NIEUŻYCZONY**.

UŻYCZYĆ pospolitovac, pospolito czynycz, gromadzić, vziczicz *communico,-are* i. *participare, communionem dare, communem facere*

R N₁v; *commodo*,-are poziczyć, wzić, wzajem dacz zlaszky *gratuite et sine aliqua mercede*, oddacz R N₁v (mg; av. *commodo*,-are).

UŻYĆ ‘osiągnąć, skorzystać’ vzył iest, doshedl *potitus est* R B₁ (mg; av. *potestas*); *perfruitus est i. usus* vzył R R₆ (md; av. *perfrui i. uti*). Zob. **DOJŚĆ**.

UŻYTECZNIE ‘korzystnie, z pożytkiem’ vzitecznye *commode ... i. proficue, utiliter* R X₄.

UŻYTECZNOŚĆ ‘moc, siła sprawcza, skuteczność’ vzytecznosc *efficiencia* S 46. Zob. **POŻYTECZNOŚĆ**.

UŻYTECZNY ‘korzystny, potrzebny, pożyteczny’ *salutaris i. salvator vel i.* vzyteczny, zbavyenny R D₆v (md); Slushny, potrzebny, vzyteczny *oportunos* R R₃v (md; av. *oporteo*,-ere); Vzyteczna a potrzebna rzecz *oporteo*,-ere, *convenire, oportuno esse* R R₃v (md). Zob. **NIEUŻYTECZNY, POŻYTECZNY**.

UŻYTEK ‘plony; użytkowanie; pożytek, zysk’ vzitek *fructificacio* S 61 (por. pozitek R n₃ (ml; av. *fructus*)); Travyenye, vzytek *usus est ius utendi rebus alienis, salva rerum substantia, proprietate et dominio* S 173v; vzytek, travyenye <usus> S 206 (Wyraz *usus* występuje tu wielokrotnie w dłuższym tekście łac., poświęconym zasadom życia zakonnego Franciszkanów, którzy niczego nie posiadali na własność: *Nec aliquid dominii habent in proprio aut communi, nec in rebus, quibus utuntur aliud, nisi simplicem facti usum pro vite necessitate ... Usuarii ... sunt fratres, i. quia utuntur rebus ad usum quotidianum, non sicut suis, sed sicut alienis ...* S 206); pozitek, vzytek, travyenye, pozyvanye *usus est ius utendi rebus alienis, salva rerum substantia, proprietate et dominio* R L₅v; vzytek *emolumentum proprie est lucrum molendini* (bibl.; Mal. 3,14) R k₈; vczynek, Sprava, vzytek *effectus i. finis rei* R k₆ (mp); pomagacz, Vzitek vczynycz, Spravicz *efficio*,-ere R O₄v; vzythky, pyrve vrodi *primitie {prime} pluralis numeri sunt, que primo de frugibus precipiuntur, vel que Deo primo offeruntur* (bibl.) R B₃v; pyrve vrody, vzithky *primitiva i. primicie* R B₃v (mg) (por. pyrvorodne *primicie* (bibl.) S 123). Zob. **NIEUŻYTEK**.

UŻYWAĆ ‘żyć rozpustnie’ Roskoshovacz, Cochacz syą, vzyvacz, nye-rzandne porushenya dzyalacz *volupto*,-are R X₁v (md).

UŻYWANIE Roskosh, Cochanye, vzyvanye, porushenye nyerzandne *voluptas* R L₄; – *usuarius, cui tantum re nuda uti licet ad usum quotidianum, sicut sunt fratres minores* proste uzyvanye etc. R L₅ (mp) (por. łac. hasło w S 174: *usuarius dr cui tantum re, sc. nuda ad usum quotidianum*

ut licet. Sic sunt fratres minores, qui tantum usum rerum habent et non plus, quia utuntur alienis, ut pane, oleribus, potu, caseo etc., que mendicantur ab eis. Et sic habent simplicem usum facti, non iuris etc. – bez odpowiednika pol.).

W

W, WE (łącznie ok. 140 razy) np.: wstąpicz wgymyeny, w dobro *succedere in bonis* S 236v; wgyedno zpoycz (!) *compingo,-ere* S 214v; *compingo,-ere* wgyedno spoicz *vel pactum complere* R N₁v (md); wczāmleth (!) syą oblyecz *cimo,-are i. veste cimatili se induere, sc. undulata* R M₈ (mp); *exanimacio* nądza, *ut* (Erz czyta: „vir”) *iste cecidit in exanimacionem* wpadł wnądzą S 53v i R l₅v (md) (por. Słownik); wmyasopusty (!) szhelyecz *bachor,-ari, furere* S 211v (por. Mu28, s. 11: *Bacchari*, Wutten, Wmyęsopusty ssaleć); wclodą wsadycz *numello,-are i. numella ligare {genus est catenarum}* R R₁v; weshło wpravo abo vobiczay *factum est in legem* (bibl.) (por. Mamstp, cz. I, s. 18) R r₅ (md); wgyasny dzyen *clara luce* (bibl.) R s₃v (md; av. *lux*); wdzyen iego ostavyenya *in die ablactacionis sue* (bibl.; sv. *ablactacio*) S 2v; wprzeky *per transversum* S 247 (Erz sv. **PRZEK**); na przeky, wprzeky *per transversum* R Y₁v (mg); – ve złe obroczicz *male vertere* R Q₆ (md); – dichavicza, cyasnoszcz wpyrsyach *asma vel asthma seu disnoia i. difficultas respirandi et inspirandi* S 15; czopek wgardlye, slinogorz *angina, tumor fautium vel inflatio gutturis {i. squinancia} ... angina, glandula, morbus fautium, tubera porcorum* R c₁; czopek wgardlye *sinanche, angina* S 144; Lamanye wnogach *podagra, quedam infirmitas pedum* R A₄v (por. Lamynoga S 118); boczny ból, Strzekanye wboku *pleuresis* R A₄ (mg); zavroczenye wglovy *scotomia, infirmitas* R E₅v; Ból wnerkach *nefresis ... i. dolor renum* S 97; morzenye wgyelitach *lagonoponos, lagaroponon, lagaron est dolor iliorum, hipocondrion idem, pleuresis vero dr dolor laterum* S 79 (por. Mu28, s. 80); morzenye wgyelytach *iliaca passio* R p₄ (mp); nyemocz wshygy, ysz syą ruszicz nye moze *tetanus morbus est, i. spasmus, quasi tenens totum, quando sc. nervi contrahuntur a cervice deorsum* S 157v (por. Mu28, s. 73: ... Nyemoc wssygy, że yą ruszyć nyemoże; por. też łac. dopisek BB w R: *tetanus morbus colli i. spasmus, cum se inflectere non potest, tetanicus, obstipus, vide Calepi* R J₂ (md) – bez odpowiednika pol.); *tinnitus aurium* pyszczenye w vshv, *mel cum sale impositum valet etc.* R J₄ (mg); zamyłkanye wmovyenyv *titubatio {dubitacio}* R J₄v; fformy wkorze *sedilia clericorum* S 141 (av. *sedile*) (por. Mu28, s.127); fformy wkorze coscyelnym *stalla* R G₅ (mg); domy wmyescyech na osobny stojące *insule dicuntur domus in urbe ab aliis separate et vicos undique habentes* S 75v (por.

Mu28, s. 19); domy w myescye na osobnym stojące *insule, domus* R p₈v (ml); wprawye navczony *iurisconsultus i. iurisperitus* S 78 i R q₅v; wpyący lyecyech *quinquennis i. {etas} quinque annorum* R C₃v; wpostawy *in specie* S 147v (av. *species*); wpostawy, wokrasye *in specie* R G₃ (md; av. *species*); ptaczy wzyemy grzebyączy *pulveratrices aves* S 126v (por. Mu28, s. 81); szamo wsoby, osobnye *absolute* S 241; oszobnye, przesz zavady, Samo-wsoby *absolute* R X₂v (ml); Jvszh nyebądzysz vyący wthym vrządzye *iam non poteris ultra villicare* (bibl.; Lc 16,2) S 170 (av. *villicus*); vylyana iest myloszcz wvstach tvoich *diffusa est gracia in labiis tuis* (Erz: „labio tuo”) (bibl.) S 42; *actio civilis est qua agitur ut probato crimine quis ab administratione ammoveatur vel punitur in rerum substantia* wgymyenyv (Erz bł.: „wczynyenyv” – ‘w czynieniu’) S 4 (sv. *actio civilis*, u Erz bł.: „in actu sv. *actualis*”); – kolanka ve zdzblye *vel* czewka *genicula culmi seu stipule intermedia* S 64; Colanka ve zdzblye *vel i. Czewka genicula i. culmi seu stipule intermedia* R n₆v (ml) (por. Mu28, s. 120: *Genicula, culmi seu stipulae intermedia*, Helm, Kolánká wzbye (!) álbo własnyey iáko pospolyćye myánuyemy cewká); pythel abo Cossh ve mlynne *taratantara indecli<nabile> nomen ficticium est ex sono, quem facit dictum. Est enim taratantara instrumentum, quo farina colatur. Et est instrumentum, cuius percussione granum defluit inter molas molendini* R H₅v; zastarzaly ve zlosci *inveteratus* (bibl.) R q₂v (md); Czo są od nyego zbyera ropa ve vrzodzye y przepuszcza *maturatissimum unguentum* R t₂ (mg); *velamen oculorum* na sromotą, yzesz ve sromocy nalyezyona *in velamen i. (bibl.)* R K₃v (ml; av. *velamen oculorum ... Gen. XX. In historiis sic dr: Hoc erit tibi in velamen oculorum i. in memoriam verecundie, quod in mendacio deprehensa es*); itd.

WABIĆ ‘nęcić, kusić’ nączicz, vabyecz *allecto, -are i. frequenter allicere* R M₃.

WACEK – 1) ‘woreczek, sakiewka’ (Erz: „z niem. Watsack”; por. Brückner SE, s. 598) vaczek *bulga* S 20v; vaczek *bulga, vulga, sacculus pecunie* R e₄ (mp) (por. Mu28, s. 146); vaczek, trzosz, *Caletha marsupium* R t₁; *thiptica* Thasska, *mulierum sacculus* vaczek R J₃ (md); – 2) ‘tu – woreczek na ptaki’ *escarius, quidam piscis solus escam ruminans, quia alii pisces non ruminant vel* vaczek ptasny S 52; *escarius, quidam piscis sic dictus, quia solus escam ruminare perhibetur, nam alii pisces non ruminant {vel vaczek ptashny}* R l₄. Zob. **MIESZEK, TASZKA, WOREK**.

WACHLARZ ‘przrzyąd do chłodzenia powietrza lub podsycania ognia; wiejadło’ wachlarz, vyeyaczka, lopatha *ventilabrum* (bibl.) S 167v. Zob. **FACHLAR, FACHLARZ, OGANKA, OPALK**.

[WADZIĆ] zob. **ZWADZIĆ**.

WADZIĆ SIE vadicz syą *rixor,-ari i. rixam facere, contendere* {cum voluntate indicendi} {iurgari} R T₂v; vadicz syą *alterco,-are vel altercor,-ari i. certare, litigare* {contendere, disputare} R M₃. Zob. **ZWADA**.

WAGA – 1) *vaga statera, pondus vel dr trutina, sc. partica ex transverso in libra posita* Szhale S 149v; *vaga statera i. mensura sine bilancibus vel pondus X dragmarum* R G₅ (md); *vaga* (Erz brak w części łac.-pol.), *ffvnth libra, pondus est XII unciarum et sunt XX solidi* S 81v i R r₇; *gwich*, *vaga*, *fvnth pondus* R A₅v; *vaga pondo* R A₅v (por. Gwicht od XII funtow S 119); – 2) *astr. Erigone, Libra, signum celeste* *vaga* S 51v. Zob. **MISA**, **WAŻENIE**, **WAŻKA**, **WAŻNY**, **WAŻYĆ**.

WAJNSZTAN (lub **WAJNSTAN**) ‘tzw. winny kamień, winne drożdże; z niem. Weinstein, stosowany w medycynie osad z beczek z winem (por. Symbola I, s. 480; Słownik Falimirza, s. 510, 544)’ *tartarus Tartar i. fex vini circa partes dolii indurata, sed medicinalis* Vaynstan R H₅v (mg). Zob. **SIROTKA**, **TARTAR**.

WALATKA ‘wielkanocna zabawa pisankami (Erz: „gra w jajka, od wa-łać = kulać”)’ *valyathka alroda, quidam ludus* S 7; *valyadka alreda* R b₅ (mp).

WALCERZ (lub **WALCZERZ** – tak Erz) ‘wojownik, rycerz, harcownik’ *valczerz poltronus* S 118v; *valczerz poltronus* R A₅ (mp) (por. Słownik 1566, k. J II: *Poltronus*, ..., *Beschwit*, *walcerz*).

WALCZYĆ *valczicz bello,-are i. pugnare* R M₅v. Zob. **ZWALCZYĆ**.

WALKA *valka gverra i. bellum* S 66; *valka*, *rostyrk*, *Swar guerra i. bellum* R o₂ (md); *valka pugna* {*prelum*} R B₈v.

WALNIE ‘tłumnie, silnie, gwałtownie’ *gasto, valnye globatim i. cumulatim, spissim* R X₆. Zob. **GWAŁTOWNIE**, **NAWALNIE**.

WALNY ‘gwałtowny, silny, nagły’ *gwałtowny, valny descz nimbus i. ventus pluviosus ... vel est repentina pluvia, Luc. XII, (54)* S 98; *Gwałtowny a valny deshcz nimbus* (bibl.; Lc 12,54) R x₁ (por. Mym28, k. 4v). Zob. **NAWALNY**.

WAŁ 1. ‘fala na wodzie, bałwan morski’ *val me<r>dale (?)* S 89v; *velny*, *valy na morz* *fluctus maris* (bibl.) R m₈ (mp); *velny na morz* *valy fluctuacio* (sv. *fluctuo,-are*) R P₁v; *Brzeg przy valach litus* R s₁ (por. *Brzeg przy morz* *littus* S 83). Zob. **WEŁNA 2**.

WAŁ 2. – 1) ‘nasyp ziemny, umocnienie, podłużna bryła ziemi; zaspa śniegu’ *val*, *Bashta*, *przekop*, *przegrodek antemurale* R c₂v (por. *antemurale*

dr vallum ffoffa S 11); *val* vszipany *vallus i. palus ... et est vallum inter murum et fossam et dr a vallis i. palis, quibus vallis munitur* R K₂v; *val* (!), *padol vallis ... padoly convalles, depressa loca inter montes* Dol solny, *studnye solne vallis salinarum, quia ibi erant putei salis* (sv. *vallis*) R K₂; *valem vszypacz vallo,-are i. circumdare, circumsepire, munire* R V₅v; *val* snyegovy *floda* (Erz: „sic!”) S 59v i R m₈ (mg); – 2) ‘tzw. serce dzwonu, walec bijący w ściany dzwonu’ *zwonovi val impendiculum* S 72v; *zwonovy val impendiculum* R p₄v (md). Zob. **FOSA, PRZEKOPA.**

WAŁ 3. ‘nalot, narośl czy guz w gardle lub na szyi; wole?’ *gardzyl vel val* (!) (Erz: „czy nie omyłka zam. wól, wole?”) *struma, vitium gutturis, tumor vel morbus sub gutture* S 151v. Zob. **CZOPEK, GARB, GARŁOWATY, GUZ, WOŁOWY.**

WAŁACH ‘wykastrowany koń’ *valach cabo i. equus castratus* S 21; *valach cabo i. equus castratus* R e₄v; *valach canterius i. equus castratus* S 22v (por. Mu28, s. 37 i Mym28, k. 26); *cauterius equus valach, eunuchus idem* S 25 (Erz brak); *cauterius equus valach, cabo idem* R f₆ (md); *valach, hynsht* (!) *spado dr eunuchus, castratus* R G₃. Zob. **HYNSZT, KOŃ, PODWODNIK, STADNIK, ŚWIERZEBIEC, ZAWODNIK.**

WAŁASZONY ‘wykastrowany’ *kozyel valashony caper* RN IVv. Zob. **UTRZEBIONY.**

WANNA (?) *opalka, przetak, Rzeszhoto vannus i. cribrum de vimine, vannus eciam i. vanna* (? – może wyraz łac.) S 165 (por. Mym28, k. 37: *Vannus*, *Wanne*, *Wanna*; por. też Mym41, k. 39: *Vannus*, *wan*, *wánná* – w roz. *De balneo et pertinentibus*); *vannus przethak vel opalka, rzeshoto, vanna* (? – może wyraz łac.) *idem* R K₂v (ml; av. *vannus instrumentum est de vimine factum in modum scuti, cribrum*); *Shafflyk, ffasska, vanna* (? – może wyraz łac.) *ciminile, vas aquaticum ad abluendas manus* R g₃v; *tina Czebr vel Cloda pywna vel vas i. vanna* (? – może wyraz łac.), *in qua quis balneatur et sedet in decoctione herbarum* R J₄ (md) (por. Słownik Falimirza, s. 544-545). Zob. **FASA, HANDFAS, LAWATARZ, MIEDNICA, SZAFLIK, UMYWADŁO.**

WAPIENNIK ‘robotnik wypalający wapno’ *vapyennyk calcarius* S 21v; *ostroznyk abo vapyennyk calcarius, calcarialius* (!) R e₅v (ml) (por. Mym28, k. 13v: *Calcarius*, *Kalckbrenner*, *Wapiennik*; *Calcarius* (!), *Sporner*, *Ostroznyk*; por. też Mym41, k. 12v: *Calcarius*, *Kalckbrenner*, *wapiennik*; *Calcararius*, *Sporner*, *Ostrożnik*); *vapyennyk, Murarz cementarius qui disponit lapides in muro* (sv. *cementum*) R f₇.

WAPIENNY ‘dotyczący wapna’ Czopuch *vel* Vapyenny pyecz *furnus* R n₄v (ml); vapyenny pyecz *calcaria fornax* R e₆ (mp).

WAPNO *vapno calx i. cementum* S 21v; *vapno calc* R e₆ (mp; av. *calx*); *calx vapno, cesura lapidum, congregacio lapidum minutorum* Camyen cyoszany (sv. *cementum*) S 25v; *albarium* pobyelenye vapnem *in parietibus murorum* R b₃v (ml); *lino,-ere ..., tunc paries linitur, cum calx superducitur et lutum, item linere id est destruere, delere* {*vel i. Thynkovacz vapnem*} R Q₅.

[**WAR**] zob. **WARZ**.

WARCAB ‘pionek do gry’ varczab *orbiculus aleatorius* (Erz bł. w części łac.-pol. i pol.-łac. „*alcatorius*”; por. Wstęp do obecnej edycji słownika, t. 1, s. 42) S 103 i R x₇ (mp) (por. Mu28, s. 190); varczab *pyrgus, lignum vel tabula in alea* R A₂; Varczab *vel* varczabnycza *pirgus* R A₂ (md; av. *pyrgus*). Zob. **IGIERNY, JIGIERNY, KARTA, KOSTKA**.

WARCABNICA ‘tablica do gry’ Varczabnycza *fritillus dr tabula tessera-ria* S 61; Varczabnycza *fritillus i. tabula tesseraria, pirgus idem* R n₂v (md); varczabnycza *alveolus i. tabula lusoria* S 8; varczabnycza *alveolus* R b₅v (mg); varczabnycza *alea, quidam ludus vel instrumentum, quo luditur* R b₃v; Varczab *vel* varczabnycza *pirgus* R A₂ (md; av. *pyrgus*); varczabnycza *fritillus i. pirgus* R A₂ (md; av. *pyrgus*); varczabnycza *barataria* R d₆ (mp); Varczabnycza *lusoria tabula* R s₃v (ml); *tabula ... dr alea* {*lusoria* varczabnycza}, *in qua luditur pyrgis, culculis et tesseris* {*pirgus, alveus, alveolus idem*} R H₅.

WARCZĄCY *deseviens, crudeliter agens* abo varczączy R i₇ (mp). Zob. **BARCZĄCY**.

WARCZEĆ varczecz *desevio,-ire, crudeliter affligere, soniciu exercere, agere* R O₁v (ml).

WARGA anat. *varga labrum* S 78v (Erz brak w części pol.-łac., jest w części łac.-pol.); *vargy labrum* R r₁; *labium oris dr vargy* S 78v. Zob. **USTA, WARGOWATY**.

[**WARGIELT**] zob. **WERGIELT**.

WARGOWATY ‘mający wydatne wargi’ vargowaty *labeo i. lecator* S 78v (por. Mu28, s. 54: *Labeo,-onis*, eyner der do grosse lippen hatt, Wargowáty); *labrosus, labiosus* gąmbaty, vargowaty *i. magnorum labiorum* R r₁ (mh; av. *labrum*) (por. Mu28, s. 54; Mym28, k. 24: *Labro* Lippicht, wargaty).

WARKOCZ *Varkocz tricha Grece i. ... involucio capillorum puellarium* S 162v; *varkocz tricha ... involutio capillorum* {*complicacio, vide Eccl. 32*

in Mamotreto} R J₇; varkocz *trica* S 157v; Clobuk, czapka, Czvdzy varkocz *galerus i. pilleus* R n₅; varkocz *coma proprie capilli mulierum* R g₈v (por. Poncyecz S 31); *plegma i. rete vel i. trica i. crines intorti* varkocz *splyecyony vel omne contextum* R A₃v (md). Zob. **KĘDZIOREK, KRCZYCA, PĄCIEC**.

WARSZTAT (lub **WARSTAT**) *varstat artificina* S 14v; *warsthat artificina est locus, ubi artes exercentur* R c₈v; *robothny dom, varstat officina* S 101 i R x₅ (por. Mym28, k. 31v: *Officina*, Wergstadt, warstadt).

WART ‘wir wodny’ (Erz: „prąd wody, nurt”)’ *vortex ... dr circularis revolutio aque, que fit ex nimio impetu Warth fovearumque in aquis existencium* S 173v; *vortex varth in aquis, circularis revolutio ex nimio impetu aque* R L₄v (mg); *varth vortex ... appellatur circularis revolutio aque* R L₄v.

WARTA ‘nazwa rzeki’ *Meander, Meandrus ... fluvius, qui non recte currit, sed indirecte, sicut Vartha* S 87v (por. Crzyvonorth R t₂v; por. też Mu28, s. 25: *Varta*, Wártá).

WARTKO ‘szybko, nagle’ *navalnye, Naglye, kvaplyvye, Bystro, varthko impetuose* R X₇ (md). Zob. **PRĘDKO, RYCHŁO, WALNIE**.

WARTKOŚĆ ‘szybkość, nagleść’ *Quapyenyne, navalnosc, Bystroszcz, varthkosc, pranthkosc impetus Marsus* (?) – zapis BB niewyraźny; por. łac. hasło *Marsia quedam terra est. Inde Marsus, -a, -um, vel Marsi sunt dicti, quasi Martem scientes vel sitientes, quia bellicosi sunt* R t₁; możliwa również lekcja „*incursus*”) R p₅ (mg). Zob. **NAGŁOŚĆ**.

WARTOGŁÓW ‘niespokojny; szalony’ *Vartoglow freneticus ... qui frenesim habet, quia dentes concutiat* (sv. *frenesis*) R n₂v (por. szalony *phreneticus* (sv. *phrenitis*) S 114v). Zob. **GŁOWA, SZALONY**.

WARTOWAĆ ‘wertować, odwracać karty; otworzyć księgę, rozwinać zwój’ *vartovacz revolve, -ere i. iterum volvere* S 233v; *vartovacz, odvyżacz revolve, -ere est iterum volvere* R T₂. Zob. **OBRACAĆ**.

WARTOWANIE ‘wertowanie, odwracanie kart; otwarcie księgi, rozwinięcie zwoju’ *revolutio cartarum odvyżazanye, vartovanye* R D₂ (mp).

WARZ (lub **WARZA?**) ‘bąbelki na gotującej się wodzie; wrzątek’ *war* (możliwa lekcja „warz” lub „warza” – ostatnie litery zamazane) *bullor, tumor aque bullientis* R e₄.

WARZĄCHA zob. **WARZĘCHA**.

WARZĄCHEW, WARZĄCHIEW ‘duża łyżka kuchenna’ *varzāchew ragadia, coclear coquinarium* S 129; *varzāchyew coxa, coclear coquinarium* S 36v. Zob. **KORZKIEW, KUCHENNY**.

WARZĘCHA (lub **WARZĄCHA**) ‘duża łyżka kuchenna’ varzacha (!), korzkyew *trulla ... i. coclear coquinarium ... vel instrumentum ad congregandos cineres* kyella (Erz brak) *vel ad utendum pavementum vel instrumentum cementariorum* kyella *pro muris faciendis* (bibl.) S 163v; *tudicula* varzacha, *vel dr stilus, quo vasis signa imprimuntur* S 163v; *tudicula, coclear* varzacha *qua expumatur in olla* czo pokyva abo shvmvye wgarnczv *vel instrumentum, quo signa vasis imprimuntur* R K₁ (md); varzacha pokyvacz *vel shvmovacz vel i. czechovacz tudiculo,-are, vide Calepi., cum tudicula in coquina expumare* R V₅ (md) (por. Mu28, s. 144: *Tudicula*, eyn grosser kochleffel, Wárzechá; Mym28, k. 29v: *Tudicula*, kochleffel, Warzęcha).

WARZONY ‘gotowany’ varzona rzecz *elixum vocatur quod in aqua solum decoquitur, lixa enim aqua dr, eo quod sit soluta {madefacta}* R k₇v; mocz zyelya varzonego *apósima i. vis herbarum decoctarum* R c₄v (mg).

[**WARZYĆ**] zob. **PRZEWARZYĆ**, **UWARZYĆ**.

WAZKA (?) zob. **FASKA**.

WAŻĄCY ‘tu w cytacie – lekceważony’ Za malo vazący *parvipendens* R y₆ (mp). Zob. **WAGA**, **WAŻYĆ**.

WAŻENIE vazenye, Bracovanye *cambium, commutacio rerum* S 21v; vazenye, Bracovanye, odmyana, odmyenyanye *cambium* R e₆ (mp). Zob. **ROZWAŻENIE**, **WAGA**.

WAŻKA ‘mała waga, np. jubilerska, lub jednostka wagi’ waszka zlotich *balanza, genus ponderis* S 17v; wasska zlotich *balaus* (!), *genus ponderis* R d₅v (mg) (por. Słownik 1566, k. E IIv: *Balanza*, Balanza, Goltwage, Vazká złotych).

WAŻNIEJSZY yzascye vy nye nadnye? nye vaznyeyszy? (Erz sv. **WAŻNY**) *nonne pluris estis vos?* (bibl.) S 247 (av. *plus, pluris*); *pluris i. maioris valoris, ut pluris estis vos, pluris est* Izascye vy nyenadnye abo nyevaznyeyszy? (bibl.) R A₄ (mp; av. *plus, pluris*). Zob. **WAŻNY**.

WAŻNOŚĆ ‘powaga, ranga’ vaznosc *ponderositas* R A₅v (ml); vaznosc *valor i. potencia, sanitas, vigor* S 165; *valor i. potentia, sanitas, vigor* mocz, vaznosc {*vel i. precium drogosc*} R K₂v. Zob. **GWICHT**.

WAŻNY – 1) ‘dotyczący wagi, ważenia’ vazna mysza, Szhalye *bilanx* S 19v; *bilanx i. libra, statera* vazna mysska *a bis et lanx, quasi habens duas lances* szhale R e₁; – 2) ‘poważany, uznany’ vazny *ponderosus* R A₅v (ml); vazny, wzya^{thi} *autenticus i. auctoritate plenus vel fide dignus ... etiam dr nobilis* R d₄v; vaznym, wzyatym dzyalacz *autorizo,-are ... est cingulo militum aut ordinibus clericum decorare vel ordinare {sacris ordinibus}* R M₅v;

reputo,-are lyczicz *i. computare*, Slavānthnym bycz abo vaznym *vel i. za czo myecz* R T₁v (md).

WAŻONY *vazono pensatum* S 229v.

WAŻYĆ *vazicz penso*,-are S 229v; *vazycz pondero*,-are S 119; *vazicz pondero*,-are *i. trutinare* R S₁v; *vazycz*, *odmyenyacz*, *Brakovacz cambio*,-ire R M₆v; *libro*,-are *i. ponderare* {*vel vazycz*} R Q₄v; *calculo*,-are *i. numerare* {*vazicz rationem facere, computare, summam facere*} {*ponderare*} R M₆v; *rowno vazycz equipolleo*,-ere ... *et equivaleo*,-ere ... *i. pacificari, conferri, assimilari* R O₅v; *uncio*,-are *i. uncia vel unciis mensurare* Lothy (Instr. plur.) *vazycz* R X₁v; *czo vazy? quid valet?* S 248 i R Y₃ (mg) (por. Słownik 1566, k. N IV: *Quid valet*, *che vale*, *Co waży* ...). Zob. **ODWAŻYĆ**, **ROZWAŻYĆ**, **WAGA**.

WAĞL ‘węgiel’ *vağl pruna, carbo vivus, dum ardet, carbo eciam extinctus est* S 125v; *vağl pruna est carbo vivus et dum ardet dr pruna* R B₇v. Zob. **WEĞLARZ**, **WEĞLIK**.

WAĞLIK zob. **WEĞLIK**.

WAĞŁOW zool. ‘wągłów, wygłów (ptak)’ (por. Symbola I, s. 408) *wağlow capedo* RN IIIv (w rozdz. *Vocabula volatiliū*); *vağlow pretapellus* RN IVv (w rozdz. *Vocabula volatiliū*). Zob. **GŁOWA**.

WAĞRODA ‘miejsce ogrodzone; dziki ogród, łąka’ *vağroda Tempe, neutri generis, indecli. pluralis numeri, i. loca delectabilia, amenissima et nemorosa, intestalia, sicut testa dicuntur loca aspera et inculta* S 156; *vağroda tempe ... sunt loca temperata et delectabilia et intestalia, licet et quelibet loca delectabilia dicantur tempe, sicut et testa dicuntur loca aspera et inculta secundum Huguitionem. Papias vero dicit: Tempe loca delectabilia proprie {a celi temperancia dicta, intestalia idem powzorne (?) myescza} sive locus amenissimus et nemorosus* R H₆ (por. Lex, k. 442v: *Tempe ... amoenissima Thessaliae loca. Tempe etiam sunt in Beocia ad Teumessum montem, item in Sicilia. Tempe abusive dicuntur queque tandem loca amoenā ad amnes* – bez odpowiednika pol.). Zob. **OGROD**, **POWZORNY**, **ZAGRODA**.

WAŚ *waśsz barbicium* S 17v (u Erz brak w części pol.-łac. hasła **WAŚ**, ponieważ odczytał ten zapis jako „wąż”); *waśsz barbicium* R d₆v (ml); *waśsz lanugo ... est prima barba ad similitudinem lane* R r₂.

WAŚIENICA zool. ‘gąsienica’ *waśszyenycza, gąszka eruca, vermis frondium* S 52; *Lysska, waśsyenicza, Gąsska, Mshicza eruca eciam dr vermis frondium aut caulium* R l₃v (md; av. *eruca*); *waśszyenycza convolvulus*,

involvulus idem, veluox, vermis est multipes, involvens se in foliis et rodens ea R h₅ (md). Zob. **GĄSKA**.

WĄSIONKA zool. ‘gąsienica’ wąsyonka *veruca, vermis* (Erz: „zam. eruca”) S 168v; wąssyonka *veruca, vermis* R K₅v (ml); wąsyonka *uria dr vermis caulis vel porri* R L₅.

WĄTEK ‘nić przeplatająca się z osnową’ wąthek *substamen* S 152v; wąthek *substamen, subtegmen idem* R H₂ (mg); wąthek *subtegmen dr filum* R H₂v; *croma Grece dr Latine color ... vel humor {vel i. wąthek}* R i₂; wąntek nyczy, *kytha licium, filum innodatum tele, per quod stamen trahitur et licitur* R r₇v.

WĄTŁY wąthly *infirmus i. non firmus, quasi sine phormo i. calore {cadens}* R p₇; wąthlym bicz *infirmor,-ari i. esse vel fieri infirmum* R Q₁.

WĄTPIĄCY wątpyączy *Didimus i. dubius* (bibl.) S 42; wąthpyączy *didimus Grece, dubius Latine, Thomas apostolus dictus est Didimus* (bibl.) R i₈.

WĄTPIĆ lyąkacz syą, Chwyacz syą, pochibicz, Wąthpicz, Chovyeracz syą *nuto,-are* R R₁v (md).

WĄTPIENIE rospacz, wąthpyenye *desperacio est filia accidie* S 40v; zadavanye, pithanye, gadanye, trudnoszcz, wąthpyenye, wspora *questio* R C₃.

WĄTPLIWY ‘tu – gram.’ *dubium genus wąthplyvy* rodzaj, *ut hic aut hec dies* R n₇ (md; av. *genus*) i RN (wykl. przednia).

WĄTROBA anat. wątroba *iecur; Tobie 6, i. epar* (bibl.) S 71; wątroba *epar Grece* S 71; – wątrobna *kyelbasza vel wątroba nadzyevana tomaculum* S 160 (por. Mu28, s. 161); Syekanyńka, wątroba na *kyelbassą tomaculum dr a tomos. Et dicuntur tomacula intestina propter divisiones et sectiones* R J₅.

WĄTROBKA anat. wątrobka *iecusculum* S 71 i R p₃v (mh; av. *iecur*); *exentera dicuntur intestina, que sic dicuntur quasi exintera {yelitka, wątrobky piscium, ksyencze}* R l₆v. Zob. **DROBIA, DROBY, FLAK, KRUSZKA, KSIENIEC, TRZEWA**.

WĄTROBNY ‘wątrobowy, dotyczący wątroby; zrobiony z wątroby’ wątrobny wrzod *epatiarius dr, quod pertinet ad epar vel quem agitat morbus epatiarius* S 49v (por. Mu28, s. 70: *Hepatarius morbus, Lebersucht, Wątrobny wrzod*); wątrobny wrzod *epatiarius* R l₁v (ml); *epatica vena i. basilica* Słyczna, wątrobna (‘żyła’) R l₁v (ml) (zob. Stefan Falimirz, O ziołach i mocy ich, Kraków 1534, cz. V, k. 58v: „Też Basilica. Jest żyła w łokciu pod samą Medijaną. Zową ją też Płuczną, ale Doctorowie Wątrobną żyłą zową. Abowiem w bolesciach watroby (!), y w rozmagitych niemoczach iey, ktore przychodzą z obphitosci złey krwi. Y takiesz w pleurze, y w boleniu

wątroby, y theż komu zbytnie nosem krew płynie, ta Basilika, tho iest wątrobną żyłą, użytecznie bywa puszczana.”); wątrobną kyselbasza *vel* wątroba nadzyevana *tomaculum* S 160.

WAŻA (lub **WEŻA**) ‘arkusz wosku w ulu, plaster pszczeli niewypełniony miodem’ (por. SEK V, s. 213, sv. VAZA: „woszczyna w ulu”) *vāza metis dr purgamentum cere, ex quo apes partem alvei priorem illiniunt* S 90; *metis dr quilibet locus de se fetorem Szwałd emittens {vel est purgamentum cere Vāza}* R t₅v.

WAŻ zool. (Erz mylnie umieszcza tu także hasło „*barbitium* (?)” z S 17v – zob. **WAŚ**); mały a yadoviti *vāsz aspidula* S 15 (por. Mu28, s. 96); Lyeszny *vāsz*, drzewny *coluber et colubra* (Erz tylko „*colubra*”) S 30v; Lyessny *vāssh coluber* R g₈v; nakrapiany *vāszh cenchris, serpens plena maculis* S 26v; *wāsh* nacrapiany *cenchris, serpens* R f₇ (mp) (por. Mu28, s. 96); palaiący *vāszh prester* S 122v; *vāssh palaiący prester i. dipsas, serpens flammeus venenatus* R B₃ (md) (por. Mu28, s. 95); rogati *vāszh cerastes* (bibl.) S 26v; rogaty *vāssh cerastes vel cerasta dr serpens cornutus* (bibl.) R f₈ (por. Mu28, s. 95); wodny *vāszh hidrus, hidra* S 68v (por. Mu28, s. 95); wodny y zymny *vāssh chelidrus serpens quidam* R g₂. Zob. **JASZCZORKA, PADALEC, WEŻYK, ŻMIJA**.

WCHODZIĆ czo dybem wchodzy *surrepens* R H₄ (mp) (por. Brückner SE, s. 105: „dybkiem” – ‘na palcach’). Zob. **CHODZIĆ, DYBEM, WEJŚĆ, WNIĆ**.

WCIELIĆ SIĘ wcyelicz *syā humano,-are i. humanitatem induere* R P₅; wcyelyl *syā humanatus Deus* R p₂v (ml). Zob. **CIAŁO, CIELESNY**.

WCIEŃ (?) ‘miejsce ocienione; część budynku, przedsionek’ Trich, wcyen (?) *vel i. dwor, Syen, oblyecznycza vestibulum* (bibl.) R K₆ (md). Zob. **CIEŃ, OBLECZNICA**.

WCISNAĆ SIĘ ‘wedrzyć się, wtłoczyć się, wepchnąć się’ *thlucz syā, wczysnācz syā impingo,-ere, ab in et pango, quod est iungo vel impello* („wczysnācz syā” – może błędne nawiązanie do lekcji z mamotreptu; por. Mamstp, cz. I, s. 87: *Impegerunt* wczyslyszą (wciśli są) – tu „wcisnąć” ‘wepchnąć kogoś siłą’) R P₆; *wczysnācz syā introrumpo,-ere i. eciam impetu intrare* R Q₂v (ml). Zob. **PRZYCISNAĆ, ŚCISNAĆ, UCISNAĆ, WYCISNAĆ**.

WCZESNO ‘umiarkowanie, średnio, właściwie, odpowiednio’ pogodnye bycz, wczesno, Myerno, vmyarkovacz rzecz, vsmyerzicz *tempero,-are* R V₂v. Zob. **MIERNIE, UMIARKOWANIE 2**.

WCZESNY ‘umiarkowany, średni, właściwy, odpowiedni’ wczesny, myerny *temperatus, mansuetus, moderatus* S 156; wczesny, Myerny *temperatus i. mansuetus, moderatus* R H₆. Zob. **ŚMIERNY, ŚRZEDNI**.

WCZEŚNIE ‘umiarkowanie, średnio, właściwie, stosownie, odpowiednio; w dobrym, odpowiednim czasie’ myerny, wczesny *temperate* S 249v; myernosc *temperantia est una de virtutibus cardinalibus. Et est temperantia dominium rationis in libidinem et in alios animi motus, vel virtus animi refrenandi motus in nos impetum facientes, ut sic nihil cupiamus* wczesny, vmyarkowany R H₆; *tempestive* wczesny (! – zapewne bł. zam. „wczesny”) *congrue, utiliter, in tempore suo veniens* R H₆ (md) Zob. **MIERNO, POCZEŚNIE**.

WCZORA ‘wczoraj’ wczora *heri, adv. temporis* R X₆v; *pridie, adverbium temporis, i. primo vel priori die {vel i. precedenti die} ..., unde II. Machab., ultimum* (‘capitulum’, tj. 15,37): *Pridie Mardochei die* wczora, przed wczoraysim dnem (bibl.) R Y₂. Zob. **POJUTRO, ZAJUTRA, ZAJUTREK**.

WCZORAJSZY wczorayshy *hesternus* R o₄v; przed wczoraysym dnem *nudiustercius* (bibl.) S 246v; przed wczorayshym dnem, od trzeciego dnia *nudiustertius* (bibl.) R X₈v; przed wczorayszym dnem *pridie* S 247v; *pridie, adverbium temporis, i. primo vel priori die {vel i. precedenti die} ..., unde II. Machab., ultimum* (‘capitulum’, tj. 15,37): *Pridie Mardochei die* wczora, przed wczoraysim dnem (bibl.) R Y₂ (por. Mu28, s. 15). Zob. **JUTRZEJSZY**.

WDANIE gram. ‘dodanie, wtrącenie’ wdany, podrzuczenie, przetrzucze<ny>e, wrzuczenie *interiectio, quedam pars orationis indeclinabilis apud Latinos* R q₂; podrzuczenie, wdany *interiectio* RN (wykl. przednia).

WDOWA wdowa *vidua* S 170.

WDOWIEC wdovycz *viduus* S 170 i R L₁ (sv. *vidua*).

WDROBIĆ ‘pokruszyć?’ wdrobicz *intrico, -are, vide Calepi* R V₄v (mh; av. *trico, -are*). Zob. **DROBIĆ, NADROBIĆ, ZDROBIĆ**.

WDZIĘCZNY ‘pełen chwały, sławny, piękny’ wdzyączny, vyelmozny, Slavąthny *magnus* R s₄v. Zob. **NAWDZIĘCZNIEJSZY, PRZEZDIĘCZNY, WZDIĘCZNI**.

WE zob. **W**.

WECHSLARZ ‘wekslarz, bankier wymieniający pieniądze’ odmyenyacz, wechslyarz *mensarius, nummularius* S 89; odmyenyacz, vestshlyarz (!) *mensarius i. nummularius, campsor, trapezita pecuniarum* R t₄ (mp) (por.

Mu28, s. 187: *Mensarius*, eyn wechsler, Wechslarz, *Nummularius idem*); *numularius i. monetarius* {*qui cudit nummos*}, *mensarius, campsor* {*Vechslarz, pecunie in mensa, mensarius, trapezita*} *negociator, unde Matth. XXV, (27) (bibl.) R x₃*. Zob. **BANKARZ**.

WEDLA 'obok, przy; według' *cis, adv. loci, i. ex ista parte* *vedlya, unde cis et citra* *vedlye sunt eiusdem significationis R X₄*; *vedlya secundum* {*i. iuxta, prope, post, vide Calepi*} *R Y₃v*. Zob. **PODLE, TUŻ**.

WEDLE 'obok, przy; według' *cis, adv. loci, i. ex ista parte* *vedlya, unde cis et citra* *vedlye sunt eiusdem significationis R X₄*; *przy, vedlye penes, prepositio, i. apud, iuxta, prope R Y₁v*; *vedlye pone, adv. loci, i. retro vel iuxta R Y₁v*; *vedlye secus ..., ut secus Petrum i. iuxta Petrum R Y₃v*; *podlye, vedlye, Blyzvv, Blyssko iuxta R X₇v*; *podlye, vedlye lyadzwyia iuxta ilia R p₄ (md; av. ile)*; *circum* {*ut circum vicinos* *vedle Sasyadow*} *adv. est et quandoque prepositio secundum Donatum okolo R X₄*; *vokrag, okolo vshego, przy, blyssko, vedlye circum, circa R X₃v*; *vedle targv citra forum* {*citra*} (sv. *cis*) *R X₄*; *vedlye rzeky cis Rhenum (sv. cis, adverbium loci) R X₄*; *prawnye, Sprawnye, Vedlye prava, Wlasznye, Rzandnye legitime vel i. perseveranter R r₄ (mg)*; *adverbium i. allocutio* *przislavye, ktore cladzyemy vedlye verbum* *ku vyiasnyenyv, czo ku slowv przicladamy R b₁v*; *adverbium przislavye, ktore cladzyemy vedlye verbum* *ku viyasnyenyv RN (wykl. przednia)*. Zob. **PODLE, TUŻ**.

WEDŁUG 'zgodnie z czymś' *vedlug byegv iure recto R q₃v (md; av. ius)*; *vedlug byegv obiczayv iuxta ritum R D₃ (mp; av. ritus)*; *pro modulo i. iuxta possibilitatem* *vedlug przemozenya R t₈ (mg; av. modulus)*; *vedlug prava de forma iuris R n₁ (mp; av. forma)*; *vedlug pravydla, po lynyey ad regulam (bibl.) R C₆ (md; av. regula est norma vivendi {vel i. linea})*; *vedlug pravydla, po lynyey ad regulam (bibl.) R S₆v (mg; av. regulo,-are)*; *secundum senium i. iuxta vocacionem fit sessio religiosorum* *vedlug vezwanya R F₂v (ml; av. senium ... est ultima pars senectutis)*; *Burza, navalnosc, nyepogoda abo pogoda vedlug czaszv tempestas (bibl.) R H₆*; *ex tempore vedlug czasszv, ex improviso et impremeditate vel i. pro temporis condicione R X₅v (md)*; *pochodzy, Stand iest, Thak iest, dovod vedlug tich szlow sequitur R T₅v (ml; av. sequor,-i)*. Zob. **PODLE, PODŁUG**.

WEJ 'oto, otóż!, patrz, zobacz!' (por. SEK V, s. 214) *vey en ... est adv. demonstrandi, i. ecce R X₅*. Zob. **EJŻE, HA, HAJ, HEU, OTO, OTOŻ, OTOŻCI, OWOŻCI**.

WEJĆ, WEJIĆ zob. **WEJŚĆ**.

WEJRZEĆ ‘spojrzeć’ *contemplatus est* veyrzal, *i. vidit* (bibl.) R h_4v (ml). Zob. **OBEJRZEĆ**, **PRZEJRZEĆ**, **PRZYJRZEĆ**, **WYJRZEĆ**.

WEJŚĆ (lub **WEJĆ**, **WEJIC**) weshlo wpravo abo vobiczay *factum est in legem* (bibl.) R r_5 (md); veshlo wzviczay *inolevit* R Q_1 (mp). Zob. **DOJŚĆ**, **IŚĆ**, **JIC**, **NAJĆ**, **OBEJĆ**, **ODEJĆ**, **PODEJĆ**, **PRZEJĆ**, **WCHODZIĆ**, **WNIĆ**, **WYNIĆ**, **ZAJĆ**.

[**WEKSLARZ**] zob. **WECHSLARZ**.

WEŁNA 1. ‘sierść zwierząt, włosie, runo; przędza, nici’ velna *lanicium* R r_2 (mp); *succida, lana plena sordibus, quando oves succiduntur i. tonduntur i.* Strzyzona velna R H_3 (mg); prządza *pensa pluraliter* lyen *aut* velna na kądzyely S 110v; velna na kądzyely *pensa, pensum* R z_3v (mg); *pectere citharam i. percutere vel* czoszacz velną R R_5 (md; av. *pecto, -ere i. pectinare* {polire}). Zob. **NIĆ**, **PRZĘDZIWO**.

WEŁNA 2. ‘fala; bałwan morski’ *fluctus in plurali* velny *in aquis* S 59; velny, valy na morzv *fluctus maris* (bibl.) R m_8 (mp); velny na morzv, valy *fluctuacio* (sv. *fluctuo, -are*) R P_1v ; velny *procella ... tempestas fluctuum* R B_4v . Zob. **WAŁ 1.**, **WEŁNOBICIE**, **WICHER**.

WEŁNIARZ ‘tkacz, gręplarz lub farbiarz?’ velnyarz *lanarius* S 79 i R r_2 (md) (por. Mu28, s. 183: *Lanarius, qui lanas curat vel carminat vel pectinat*, Eyner der mit wollen vmb gatt, wollenn kemmet ader streicht, Welnyarz). Zob. **KNAP**.

WEŁNOBICIE ‘burza na morzu, fale’ Velnobycye *procellositas i. tempestuositas* (sv. *procella*) R B_4v ; velnobycye gwałtowne *spiritus procellarum* R G_4 (mp). Zob. **BURZA**, **MORSKI**, **SZUM**, **WAŁ 1.**, **WEŁNA 2.**, **WICHER**.

WEŁNOBIĆ ‘uderzać – o falach’ *procello, -ere i. percutere* {excudere *tempestuositate i. vi ventorum* velnobicz} R S_3 .

WENDETA ‘targ ze starzyzną, tandeta’ *vendeta forum antiquarium* S 60 i R n_1v (md) (por. Mu28, s. 29: *Forum antiquarium*, Altmarck, Vendetá; por. też Mym41, k. 5: *Forum antiquarium*, Vendet, Wendeta; w Mym28, k. 6: ..., Tendeta). Zob. **RYNEK**, **TARG**.

WERGIELT praw. ‘wargielt, grzywna za przestępstwo, odszkodowanie’ *satisfactio est cautio* {*i. promissio*} *fideiussoria* vergyelth *vel etiam iuratoria, si fideiussoriam quis dare non possit* R E_3 ; straczył vergyelt *satisfactionem ammisit* R E_3 (md) (por. Cervus: *Satisfactionem amisit* stracił vargielth, *id est manum dextram cum qua promisit*). Zob. **DOSYĆ**, **UCZYNIENIE**.

[**WERTOWAĆ**, **WERTOWANIE**] zob. **WARTOWAĆ**, **WARTOWANIE**.

WESELE 1. ‘wesolość, radość’ *iucundus* pomoczny kv vesselyv, ochotny, vessoly R q₃ (mh; av. *iocundus i. letus, hilaris*). Zob. **UWESELENIE**, **WESOŁOŚĆ**.

WESELE 2. ‘wesolo, radośnie’ ochotny, vesselye, duchowny smyszic *iocundor,-ari, delectari hilariter in spiritualibus* R Q₂v (md); vesselye poyą *Cherubin hymnisant* SN 176v; *Cherubin Vczennyczi* abo vmyeiānthniczi *hymnisant* vesselye poyą RN (wykl. tylna; sv. *De hierarchiis Angelorum*).

[**WESELIĆ**] zob. **PODWESELIĆ**.

WESELIĆ SIĘ vesselyą syą *Archangeli letantur* SN 176v i RN (wykl. tylna; sv. *De hierarchiis Angelorum*). Zob. **GAŚĆ**, **OCHAĆ**, **PIAĆ**, **PISZCZĘĆ**, **RADOWAĆ SIĘ**, **SKAKAĆ**, **ŚPIEWAĆ**.

WESOŁOŚĆ vessoloscz *leticia, letitudo* R r₅ (mg). Zob. **WESELE 1**.

WESOŁY *iucundus* pomoczny kv vesselyv, ochotny, vessoly R q₃ (mh; av. *iocundus i. letus, hilaris*); vessole vkazanye *hilaritas, hilaritudo* R o₅v (ml).

WESPOLEK ‘wspólnie, razem’ wspolek, vespolek *una pariter, adv. congregandi i. zgromadzanya* (możliwa lekcja: “zgromadzenya”) R Y₅v (ml; av. *unciatim*); Spolnye, vespolek *vicissim {vel i. econtrario vel i. secundo loco, eciam}, adverbium, id est alternatim {modo unus, modo alius}, mutuo, per vices* R Y₅v; vespolek *ad alterutrum i. ad invicem* R X₂v (mp; av. *ad*); myedzy sobą, vespolek *mutuo, adverbium qualitatis, i. invicem, alterutro, vicissim, alterno* R X₈; poziczicz a wrocicz vespolek, myedzy sobą *mutuo,-are* R Q₈v. Zob. **POSPOLNIE**, **SPOLEM**, **WSPOLEK**.

WESPRZĘĆ ‘wzmocnić, podeprzeć’ vesprzech, podeprzech, zvyessicz, vgygacz (!) syą, nachylicz *reclino,-are i. iterum clinare sive iterum flectere vel curvare* R S₆.

WESPRZENIE ‘oparcie, część lektyki’ podparczye, vesprzenye *reclinatorium* (bibl.) R C₅v (md). Zob. **PODPORA**.

WESTCHNIENIE odethchnyeny, vestchnyeny *suspirium* R H₄v (ml). Zob. **NADCHNIENIE**, **TCHNAĆ**, **WYTCHNAĆ**.

WESTWALSKI ‘dotyczący Westfalii’ *Vestphalia terra vesthvalska* R K₆ (mg) (por. Mu28, s. 32: *Vestphalia*, Westualen, Westwalska żyemyá; por. też Mym28, k. 33: ..., westfalska zie<mia>; Mym41, k. 35: ..., westwál-ska zie<mia>).

WESTWAŁ (lub **WESTWAL**) ‘mieszkaniec Westfalii’ *vesthwal Vestphalus* R K₆ (mp) (por. Mym28, k. 33: *Vestphalus* ..., westffal; Mym41, k. 35: ..., westwal; por. też Mu28, s. 32: ..., Wastwał).

WESZ – 1) zool. psya veszh *ricinus est vermis caninus, qui inheret auribus canum* S 132v (por. Mu28, s. 99); psya vessh *ricinus, vermis caninus et dr a rhinos, quod est auris, et cynos, quod est canis, eo quod inheret auribus canum* R D₃ (por. Mu28, s. 99); vessh *multipedes i. vermis capitis multos habens pedes* R v₂v; vessh *sextupes i. pediculus* R F₅v; wessh *pes i. pediculus capitis* R z₆ (mp); vessh *pediculus ... dr vermis cutis, eo quod minimos et multos habet pedes* R z₂v; Swynya vesh *usia eciam dr vermis porci, uria idem* S 173v (por. Mu28, s. 100: *Vsia, vermis porci, eyn schweynlaus*, Swynya wesz. *Legitur uria ab urendo*); – 2) ‘tu – bot.’ swynya veszh *cicuta, quedam herba est a cecus dicta, quasi cecuta, quia eius succus nocet oculis* R g₃ (por. Mu28, s. 115: *Cicuta, venenata herba est*, Wietrich, Swynya wess). Zob. **STONOG**, **WESZKA**, **WSZOŁY**, **WSZYWICA**, **WSZYWY**.

WESZKA zool. ‘pasożyt powodujący świerzb’ vesshky pod skórą *pedicilli* R z₂v (md) (por. Mu28, s. 100: *Pedicillus est pediculus inter cutem et carnem*, Eyn sywr, Wesky pod skórą). Zob. **WESZ**.

WETKNAĆ wethknaćcz *infero,-ferre i. introferre* R P₆v; czopek vethknaćcz wdupką *suppositorium facere* R H₄ (mp); czopek vethknaćcz wrzycz *suppositorium facere, clisterem in anum ponere causa medicine* R V₁v (mh; av. *suppono,-ere*). Zob. **DOTKNAĆ SIĘ**, **WSADZIĆ**.

WEWNĄTRZ vewnątrz syą skazycz *spasticor,-ari* R T₇ (md). Zob. **WNĄTRZ**, **WNĄTRZE**, **WNĘTRZNY**.

WEZBRANIE ‘przybór wody, powódź’ vezbranye *inundacio aquarum* S 77 (por. vylyanye, zabrane vody *inundacio* S 76v); vezbranye vody *alluvium... dr consumptio riparum ab aquis* R b₅. Zob. **POWODŹ**.

WEZDRGNAĆ ‘zdrętwieć, zmartwieć’ *dirigeo,-ere vezdrgnąćcz, obstupescere, contrahi* R O₃ (mg). Zob. **DRGAĆ**.

WEZDRGNAĆ SIĘ ‘wzdrygnąć się; zmartwieć, zdrętwieć’ wsstrashicz syą, zvmysz syą, vezdrgnąćcz syą, Nye rushicz syą *obrigeo,-ere* R R₂ (mp) (por. łac. hasło w S 228: *obrigeo,-ere, obrigesco,-ere i. stupidum vel rigidum fieri* – bez odpowiednika pol.).

WEZDRŻAŁY ‘drżący; przerażony’ *diriguus, dirigens vezdrzały, złyakly, cuius ossa pre timore aut frigore contrahuntur* R k₁v (mg). Zob. **DRŻĄCY**, **DRŻEĆ**.

WEZDRŻENIE ‘drżenie, dygotanie; paroksyzm, dreszcze’ vezdrzenye *paroximum {rigor} i. commotio febris vel etiam alterius rei* R y₅v (por. łac. hasło w S 108: *paroxismus i. commotio alicuius rei, paroximum, stimulacio aut concitacio febris proprie* – bez odpowiednika pol.). Zob. **DRŻENIE**.

WEZGŁOWIE ‘część łoża lub pościeli; poduszka’ *capitale eciam dr vezglovye* S 22v; *capital, capitale eciam i. vezglovye* R f₂ (mg); *capital eciam i. fasciola capitis vel vezglovye* R f₂ (mp); pyerzyna *pulvinus, pulvinar i. cervical vezglovye cum plumis* S 126v; vezglovye, pyerzyna *pulvinus i. cervical ... Inde hoc pulvinar idem quod pulvinus* R C₁; poduska, zaglovek, vezglovye *cervical i. pulvinar aureale, quod et cervicarium dr a cervix* R g₁; podusshka, vezglovye *acclinatorium est locus, in quo acclinari vel requiescere possumus vel supra quod acclinatur, ut culcitra vel pulvinar* R a₃; czalvna, vezglovye, deka, poscyelne Rucho *stragulum* R G₆v; czalvny, deky, vezglovya, poslanky dzyalacz *stragulo,-are, vide Calepi, i. texere* R T₈ (mg). Zob. **GŁOWA, ŁOŻNICA, POSŁANEK, POSŁANIE, ZAGŁOWEK.**

WEZWAĆ ‘nazwać; przywołać’ przezwyskyem vezvacz *prenomino,-are i. prenomine vocare vel prenomen imponere* R S₂v; vezvacz *accersio,-ire i. voco vel cito ... Act. X (5): Accersi Simonem quendam, qui cognominatur Petrus* (bibl.) R M₂. Zob. **POZWAĆ, PRZEZYWAĆ, PRZYPOZWAĆ.**

WEZWANIE ‘powołanie i wynikająca z tego godność, funkcja’ *secundum senium i. iuxta vocacionem fit sessio religiosorum* vedlug vezwanya R F₂v (ml; av. *senium ... est ultima pars senectutis*).

WEZWANY vezwany *invitatus* S 224v (av. *invito,-are* prosicz) (por. proshony R q₃ (mg)); vezvany, zavolany *accitus i. appellatus vel vocatus* R a₃. Zob. **NAZWANY, WZYWAJĄCY.**

WĘBOREK ‘wiadro’ vyadro, vamborek *orceus, urceus* R x₇v (ml); vyadro, vaborek *urceus, vas aquaticum* R L₄v. Zob. **CEBERNIK, CEBRZYK, KROPIDLNICA, WIADERKO.**

WĘDA ‘przyrząd do łowienia ryb z haczykiem; hak, ostro zakończone narzędzie’ vāda *hamus est, quo capiuntur pisces* S 67; vāda, pāga, ossāka, oscz, zādlo *aculeus est ferrum acutum et recurvatum mediante quo pisces solent capi, etiam est stimulus quo medite (!) punguntur boves {vel i. copia bellatorum}*. *Ponitur etiam pro stimulo apis vel serpentis ... vel dr quoddam genus tormenti, sc. patibulum, quod tamen proprie dr eculeus* R a₈; Bossak, hak, vāda *uncinus, uncus* R L₃; *fuscina, quoddam instrumentum ferreum et tridens, quo utuntur ... piscatores ad pisces capiendos vadā (! – zam. „vāda”), coqui ad carnes extrahendas de caldaria (!) vel de lebetes vel de olla {creagra idem}* Myąssny hak R n₄v. Zob. **OSEKA, OŚCIENĆ, PEĞA, ROŻEN.**

WĘDKA ‘mała węda’ vānthka, Roznyczek *treagra* R h₆v (md; av. *creagra ... et sunt creagre tridentes fuscinae ad carnes de caldariis proferen-*

das vel extrahendas haczyk myąssny) (por. Slstř 7, Praha 1985, sv. *creagra*: ... *creagras* haczyk *vel* rozniczky); *vanthka hamula i. fuscina de auricalco* 3 Reg. 7 (bibl.) R o₂v (ml). Zob. **ROŻENEK**.

WĘDZIĆ *fumo,-are i. fumo implere vel fumum emittere* {wędzicz *in fumo*} R P₂v.

WĘDZIDŁO ‘część uprzęży końskiej’ wędzidło *frenulum* S 60v; vřda, wędzidło *frenum ... frenulum* R n₂v; wodza, wędzidło *habena* S 67; wędzidło *habena est lorum seu retinaculum freni ad retinendum equum* S 222 (av. *habeno,-are* – bez odpowiednika pol.); *habena i. lorum* wodza *et retinaculum freni* wędzidło R o₂; wędzidło *lorum i. habena freni* S 83v; wędzidło *lorum* S 83v (md); wodza, wędzidło *lorum* R s₂; *lupatum, genus asperorum frenorum ad modum dencium lupi factum* wędzidło *vel dr molinellum freni* S 84v; wędzydło, krygy *lupatum, quoddam genus asperorum frenorum factum ad modum dentium luporum* {*molimellum*} R s₃; wędzidło *chamus est quoddam genus freni vel pars* {*retinaculum equi* ogłow, vřda *capistrum vel złodzyeysky powross vel Crygova* vřda, vřdzyenyčza} R g₁v; wodzem (! – może rzecz. rodzaju nijakiego „to wodze”?) albo wędzidłem wscyągacz *habeno,-are i. habenam regere vel habenam preparare et ornare* R P₄v. Zob. **KRYGI, LEC, LECENĆ, OGŁOW, UZDA**.

[**WĘGIEL**] zob. **WĄGL**.

WĘGIEL ‘narożnik, kąć’ wągły *procere ... capita trabium, que eminent extra parietes* R B₄v; *mutili wągły, procere idem* R v₄ (md).

WĘGIERSKI ‘tu – bot. o śliwkach’ Sweczky wągyerskye albo damasceny *damascena pruna* R i₄v (ml; av. *Damascus*). Zob. **SZWECZKA, ŚLIWKA**.

WĘGLARZ ‘górnik lub sprzedawca węgla’ wąglyarz *carbonarius, qui fecit carbones* S 23 i R f₃ (sv. *carbo*) (por. Mu28, s. 182: *Carbonarius, qui carbones vel facit vel vendicat*, Eyn koeller, Węglarz; por. też Mym28, k. 13v: *Carbonarius*, Koler, Węglarz). Zob. **WĄGL**.

WĘGLIK (lub **WĄGLIK**) ‘węgielek lub nazwa choroby’ *carbunculus tam pro parvo carbone, quam pro lapide ..., et pro morbo quodam invenitur ..., unde: Est lapis est morbus carbo carbunculus extat* wągłyk R f₃. Zob. **WĄGL**.

WĘGORZ zool. ‘ryba’ *anguis nomen commune serpentum, anguis aquarum* wągorz, *serpens terrarum, draco templorum* S 10; wągorz *anguilla, aniger* RN III (por. Mu28, s. 91); yezyorny wągorz *conger, congrus, piscis quidam similis anguille sed grandis, moratur autem in cavernis petrarum*

sub aqua S 34 (por. Mu28, s. 92); wągorz yezyerny *conger* R h₃v; yezyerny wągorz *conger vel congrus maior est anguilla fluvialis* RN III. Zob. **RYBA**.

WEŻA zob. **WĄZA** ‘arkusz wosku w ulu’.

WEŻEŁ węzeł, zwyżska *nodus i. ligatura, involutio* R x₁v; węzeł, związek fyg *massa caricarum* (bibl.) R t₁ (md); rosplyescz węzeł *dinodo, -are i. exolvere* R O₃. Zob. **KNAFEL**.

WEŻŁOWATY ‘pełen węzłów – tu o biczu’ bycye wążłowate *scorpio, scorpius ... genus duplicis flagelli* S 140; ostra myotla abo Bycz wążłowaty *scorpio ... animal venenosum ... Item scorpio est genus duplicis flagelli vel magni fustes ... Scorpio est rubus aculeatus vel flagellum virgarum nodosum vel scutica habens in summitate glandes plumbeas* R E₅v (por. bycye wążłowate S 140).

WEŻYK zool. wążyk *serpentulus i. parvus serpens* R F₄. Zob. **WĄŻ**.

WIAĆ ogladacz (!), vyacz, vyvyescz, zapądzićz *ventilo, -are i. ad ventum dispergere et proicere, exquirere, excutere, investigare {vide Calepi}* R V₆v. Zob. **DAĆ**, **PODDYMAĆ**, **PRZEWIAĆ**, **WIEJACZKA**, **WYWIAĆ**.

WIADERKO vyaderko *urnula* S 173v; urna ..., *urnula, urceolus* vyadro, vyaderko (Erz brak w cz. pol.-łac.) S 173v; vyaderko *urceolus* R x₇v (ml; av. *orceus*); *concha .. Item concha generaliter appellatur omnis piscis testam habens {vel omne vas concavum* Cothva, nyeczky, vyaderko, myska} (bibl.) R h₂. Zob. **CEBRZYK**, **WĘBOREK**, **WIADRO**.

WIADOMIE ‘jawnie’ znamyenyto vczinicz, znayomo, vyadomye *innotesco, -ere* R Q₁ (mp). Zob. **JAWNIE**, **OTWORZNIE**.

WIADOMOŚĆ ‘wiedza, znajomość czegoś’ znayomosc, poznanye, znamyenytoscz, vyadomosc *innotescencia* S 74v; znayemoscz, poznanye, vyadomosc, znamyenytoscz *innotesciencja* R p₇v (ml); znayomosc, poznanye, znamyenytoscz, vyadomosc *innotesciencja* R Q₁ (mp; av. *innotesco, -ere*); vyadomosc *sciencia* S 139; vmyenye, vyadomosc *scientia secundum Aristotelem est habitus conclusionis per demonstrationem acquisitus* R E₄v. Zob. **UMIENIE**.

[**WIADOMY**] zob. **NIEWIADOMY**.

WIADRO Cadz *vel* vyadro *cadus i. vas seu barile vinarium aut olei* S 21; Myara, dzban, vyadro *cadus, est vas quod vulgo dr barile {vinarium aut vas olearium}*. *Et ut dicunt est vas vinarium continens tres urnas et alio nomine dr situla* R e₅; wodny dzban, vyadro *hidria* S 68v; wodny dzban, vyadro, cebernycza *hydria, vas aquatile* R o₅; vyadro *situla* S 145v; *situla restis est, qua aqua trahitur {de fonte} vel potius ipsum vas* vyadro v stud-

nyey R G₁; vyadro *urceus* S 173v; vyadro, vąborek *orceus*, *urceus* R x₇v (ml); vyadro, vąborek *urceus*, *vas aquaticum* R L₄v; *urna* ..., *urnula*, *urceolus* vyadro, vyaderko (Erz brak w cz. pol.-łac.) S 173v; vyadro, Czvyrtnya, vyrtel, Garnecz (Erz bł.: „garnyec”) *urna*, *quartarius idem* S 173v; *urnarium balnei*, *situla* vyadro R L₅ (mg); vyadro y zoraw *creter i. situla fontis, qua aqua hauritur* R i₁ (mp); zoraw, vyadro *mergus*, *situla, cum qua aqua de puteo trahitur* R t₄v; *mansisterna* vyadro vodne, *urna*, *urceus aque* R s₆ (mg). Zob. **CEBRZYK, FASA, HACHTYL, KADŹ, KŁODA, KROPIDLNICA, WĘBOREK, WIADERKO.**

WIANEK vyanek *corollus* S 36 i R h₆ (mh; av. *corolla i. parva corona*); vyanek *sertulum* S 142v; Thkanka, vyanek, Coronka *discriminale i. glabella* (bibl.) R k₁v (md); czo vyanky plecy *coronaria mulier* R h₆ (mp). Zob. **WIENIEC.**

[**WIANIE**] zob. **PRZEWIANIE, WYWIANIE.**

WIANO praw. ‘posag panny młodej; wyprawa; zabezpieczenie finansowe lub majątkowe żony przez męża’ posag *dos est quedam donacio facta a patre mulieri vel ab extraneo, vel facta a muliere ipsi viro pro oneribus matrimonii sustinendis, item dr* vyano, oprava S 44v; vyano *dotalicium* S 45; przyvyanek, vyano, oprava *dotalicium i. dos vel dotis precium* (sv. *dotalis*) R k₄; vyano *antiferna* R c₂v (md); vyano *antiferna* R y₄v (ml; av. *parafernalia bona*); vyano *precium pudicitie* R B₁v (md). Zob. **OJCZYSTY, PRZYWIANEK, WYPRAWA.**

WIANOWAĆ ‘dać wiano, posag; zabezpieczenie finansowe lub majątkowe’ vyanovacz, opravicz *doto,-are* S 218v; vyanovacz, opravicz *doto,-are i. dotem dare* R O₄.

WIARA Rozna vel przeczywna vyara *disparitas cultus, contractus inequalis matrimonii fidei, ut Christianus cum pagana Ruthena* S 43v; *dispar nyerowny cultus i. fidei roznosc*, Rozna vyara *inequalis contractus matrimonii, Christiani cum pagana aut Ruthena* R k₂ (mg); Slabey, maley vyary *modice fidei* (bibl.) S 92; maley a slabey vyary *modice fidei* (bibl.) R t₇v (md); slyvbovacz, vyarą chovacz, Rączicz *fideiubeo,-ere i. fidem pro aliquo dare, iurare, promittere* (bibl.) R O₈v; *mediusfidius, adv. iurandi ... quasi mediante fide* pod vyarą R X₈. Zob. **NOWOWIAREK, WIERNY, WIERZENIE, WIERZYĆ.**

WIAROWAĆ SIĘ ‘wystrzegać się, unikać’ vistregacz (!) syą, vyarovacz *attendo,-ere* S 211v; vyarovacz syą, vistrzegacz syą, Strzecz syą *attendo,-ere* R M₅ (mg). Zob. **OSTRZEGAĆ SIĘ.**

[**WIARTEL**] zob. **WIERTEL**, **WIRTEL** ‘miara’.

WIATR vyatr *spiritus, de diluvio* S 148; moczny vyatr *spiritus vehemens, fortis flatus venti* R G₄ (mp); pogodny vyatr *aura i. ventus* S 16v i R d₄ (por. Mym28, k. 4); spoludnya (! – zam. „z północy”) vyatr *aquilo, ventus serenus, nubes dissipans et aquas stringens* S 12v; spoldnya (!) vyatr *auster dr ventus perflans a meridie, dictus sic ab hauriendo aquas, nam nubi-la nutrit et aquas dat* R d₄v; Spolnoczy vyatr *aquilo, idem boreas* SN 177 (sv. *De nominibus ventorum*); spolnoczy vyatr, morczyzna *aquilo est ventus quidam serenus* R c₅v; zewschodv (!) vyatr *favonius* SN 177 (sv. *De nominibus ventorum*); ze wschodv (!) vyatr *favonius, lenis ventus, qui et zephyrus dicitur* R m₄ (BB powtarza błąd Mu28, s. 18: „Favonius, Westerwind, Zewschodu (!) wyátr” – zam. „z zachodu”); zzachodv (!) vyatr *subsolanus dr, quia sub sole ortus* SN 177 (sv. *De nominibus ventorum*); vyatr z zachodv (!) *subsolanus, vulturnus idem, Eurus idem* S 152v (BB powtarza błąd Mu28, s. 18: „Subsolanus, Osterwind, Záchodu (!) wyátr” – zam. „ze wschodu”). Zob. **MORCZYŻNA**, **WICHER**, **WIETRZNIK**, **WYWIETRZAŁY**.

WIATROWIEC ‘wróżący z wiatru, powietrza’ vyatrovyecz, gadacz po-vyatrzny *aeromanticus* (sv. *aeromantia*) R b₁v (por. Lactifer: *Aeromanticus* ..., Powietrny hadacz (sv. *Aeromantia*)). Zob. **GUŚLNİK**, **WIESZCZEC**.

WIATRZNY ‘wietrzny; pelen powierza; chwiejny’ vyatrzny *ventosus et ventuosus, vento plenus, vento inflatus, instabilis* S 167v (por. Mu28, s. 18: Wiátrny álbo pelen wyátru; por. też Mym28, k. 4v: *Ventosus*..., wietrzny).

WIATYK (lub **WIJATYK**) ‘brewiarz, podręczny modlitewnik’ viatik *liber horarius* S 81v; Godzynnyk, Vyathik caplansky *liber horarius* R r₆v (ml) (por. Mu28, s. 128: *Liber horarius*, eyn getzeytbuch ader breuier, Wiyátyk; por. też Mym28, k. 7v: *Liber orarius*, Czeytbuch, Wyatik); vyathyk *horarius liber* R p₁v (md). Zob. **GODZINNIK**.

WIAŻ bot. ‘drzewo’ vvyąsz *arbutus dr arbor folio citro similis, sed raram frondibus* S 13; vyąsz *arbutus, arbor* R c₆ (ml) (por. Mu28, s. 108: *Arbutus (ni fallor)*, eyn hagendorn, Wyąż); *ulmus, ad quam vites alligantur* thika, thicz vel vyąsz S 172; *ulmus, ad quam vites alligantur* Thycz, Thyka vel est arbor Vyąsz R L₃ (md).

[**WIAŻAĆ** (lub **WIĘZAĆ**)] zob. **OBWIAŻAĆ**, **ODWIAŻAĆ**, **PODWIAŻAĆ**, **PRZYWIAŻAĆ**, **ROZWIAŻAĆ**, **WIAŻANIE**, **WIĘŻĆ**, **ZWIAŻAĆ**.

WIAŻANIE ‘połączenie – tu anat.’ vyązanye byodr *iunctura femorum* (bibl.) R q₅ (mp). Zob. **OBWIAŻANIE**, **ODWIAŻANIE**, **PODWIAŻANIE**, **ROZWIAŻANIE**, **WIĘZIENIE**, **WWIAŻANIE**, **ZWIAŻANIE**.

WIAŹĆ zob. **WIEŹĆ** ‘wiązać – o sieciach’.

WICHER *vicher procella i. subita vis ventorum cum pluviis* S 123v; *procaces austri i. procelle sevientes* *vycher, subita vis ventorum cum pluviis, i. procella* R B₄v (md); *vicher turbo i. vertigo volubilitatis ventorum* S 164; Burza, *vicher turbo* R K₁; *vycher boreas quidam ventus est* R e₃; *Vycher vertigus i. turbinis motus in orbem factus* R K₅ (mp); *vycher, Vicher {i. turbo}*, Zawroth wglovy *vertigo i. globus, convolutio ... in capite a morbo {vel scotomia}* R K₅; *vertiginari in capite* zawroczenie myevacz *vel vychrem* vyvraczacz R V₆v (mg); *vichrovy vertices i. venti contorti* R K₅ (mp). Zob. **WELNOBICIE**, **WIATR**.

WIC ‘witka; powróż z łyka’ *vicz, powrosz* liczany, *liczak restis i. funis* S 131v; *powrosz, vycz, lyczak restis* R D₂. Zob. **LYCZAK**, **POWROZEK**.

[**WIC**] zob. **UWIJAĆ**, **ZWIJAĆ**.

[**WIDAĆ**, **WIDANY** – tak Erz bł. odczytał „rzeczy widanych” zam. „widomych” ‘widzialnych’ z S 121v, hasło *predicamenta* – zob. **BYTNOŚĆ**, **WIDOMY**].

WIDELKI zelyazne *vydly vel videlky furcilla soliferrea* S 62; *Trzyzamybye, vydelky, haczyk tricuspis eciam i. tridens, fuscina coquinarum* (bibl.) R J₇v (ml; av. *tricuspis*).

WIDLICA ‘strzała do kuszy z rozwidlonym grotem’ *catapulta est ... sagitta cum ferro bipenni, quam sagittam barbatam vocant* *vydlycza* R f₅ (por. Belth S 24). Zob. **BELT**, **KUSZA**, **SAMOSTRZAŁ**, **STRZAŁA**, **SZYP**.

WIDŁY *vydly furca ... dr, quo frumentum movetur in area* S 62; *furca eciam i. vidli* S 62 (md); *vydly furca ... est instrumentum quoddam rusticorum* R n₄; *vydly forcina* S 60 i R m₈v (md); *vydly iacula i. furca* S 70v; zelyazne *vydly vel videlky furcilla soliferrea* S 62; *furcilla frumenti* Lopa-tha, *soliferrea idem* zelazne *vydly* R n₄ (mp); *vydly merga i. furca, cum qua segetes vel fenum super currum levatur {surculus}* R t₄v; hak, *vydli gnoiove* (? – lub „gnoieve”) *bidens ... genus rastri* R d₈v; *vydly gnoyove tridens* R J₇v.

WIDOMIE ‘widocznie, widzialnie, niewątpliwie, jasno’ *Vydomye, Na vkazanye apparenter* R X₃ (mp); *vydomye prospicue, proprie i. zrzemo, Besz mala, Blyzv thego* R Y₂ (md).

WIDOMY ‘widzialny, widoczny; wiadomy, zrozumiały’ *vydomy prospicius* R B₆v (md; av. *prospicuum*); *rzecz vydoma materialis i. ex materia* S 87v; *vydoma rzecz materialis ad materiam pertinens vel ex materia constans* (sv. *materia*) R t₁v; *Srzemo yesth, vydomo iest prospicuum* R B₇

(md); Szremo iest, vydomo iest *prospicuum* R S₄v (ml; av. *prospicio, -ere*); – obiczaye duchowne, Swyątoscy vydome *cerimonie* (bibl.) S 27; *cerimonie* obiczaye duchowne, Swyątoscy vydome *vel i. leges divine, instituta, ritus, modus sacrificandi aut colendi idola, observancie circa altare* (bibl.) R f₈v (md); Ossoba rzeczy vydomych *fantasma est apparicio dubia* R m₃v (ml; av. *fantasia*); pospolite slavaŋtnosczy *vel* wsithkich rzeczy pospolita bithnosc *vel* vyslovyenye, znamyonviacza wlosnosc, przirodzona, wlyana, nabyta rzeczy vydomych (Erz bł.: „vydanych”) y domyslnych *predicamenta* S 121v; wshtytky<ch> rzeczy pospolita bythnosc, Pospolite slavaŋtnosci, znamyonviacze Bythnosc abo wlasnosc, wlyane abo nabyte, przyrodzenya rzeczy vydomych y domyslnych *predicamenta* R B₂ (mg). Zob. **PILNY**.

[**WIDZ**] zob. **DZIWOWIDZA**, **OSTROWIDZ**.

WIDZIAN ‘widziany’ *visus adiectivum* wydzyan iest (sv. *visus, -us*) R L₂v.

WIDZIEĆ (SIE) ‘wydawać się’ za to myecz, yednacz, tak syą zdacz *vel* vidzyecz, domnymacz *arbitror, -ari* R M₄.

[**WIEC**] zob. **WIECE**.

WIECE praw. ‘wiec, zgromadzenie, sąd’ (Erz: „rzecz r. n., sąd”; por. Brückner SE, s. 614: „wiece (to) ... w 19. wieku mylnie (ten) wiec”) vyeelkye vyece *districtum iudicium* S 44; vyeelgye vyece *iudicium generale* R q₅ (mg) (por. Cervus: *Iudicium generale* wielkie wiece). Zob. **GAJNY**, **GORĄCY**, **GOŚCINNY**, **SĄD**, **SJEM**.

WIECHA vyecha *ciprigo, tirsus idem* R g₄ (mp; av. *Cyprus*).

WIECHAĆ ‘do mycia: wiecheć, wiązka, zwitek, np. siana; gąbka’ vyechacz *penicillum, peniculum, penicilla est molle genus spongie ad tergendos humores et scutellas* S 110v; gąmbka, vyechacz *penicillum ... i. molle genus spongie ad tergendos humores et scutellas* R z₃v; vyechacz *anutergium est illud, quo anus tergitur* S 11v; vyechacz *anutergium dr illud, unde anus i. culus tergitur* R c₃v. Zob. **GĘBKA**, **PINZEL**.

WIECZERZA ‘posiłek wieczorny’ mala vyečerza *vesperna i. cenula* R K₅v (md); Coshtowne (Nom. plur. f.) vyečerze *saliares cene, vel cibi, i. opipare i. copiose* R D₆ (mp). Zob. **OBIAD**, **ŚNIADANIE**, **WIECZOR**.

WIECZERZAĆ ‘jeść wieczerzę; tu – pościć’ *inceno, -are* nye vyečerzacz, *ieiunare* R P₆ (mp). Zob. **JEŚĆ**, **ŚNIADAĆ**.

WIECZERZNICA astr. ‘gwiazda wieczorna’ vyečerzniczka, zvyerzżancka gwyazda *Hesperus i. stella occidentalis, que in vespere post solem apparet* S 68; vyečerzniczka abo zwyerzżacza gwyazda *Hesperus* R o₄v (por. Mym28, k. 3: *Hesperus ...*, Wieczernica). Zob. **JUTRZENKA**, **WZORZA**.

WIECZERZNIK 'wieczernik, jadalnia; altana' chłodnycza, vyczerznyk (!) *contignacio i. tignorum coniunctio ... vel i. solarium i. cenaculum* S 35; Stuba (? - może wyraz łac.), Chłodnycza, vyczerznyk *contignatio i. tignorum coniunctio vel coaptatio in edificio {vel i. solarium cenaculi}* R h₄v (por. *Contignatio* ..., Chłodnyćá álbo wyczerznik z Mu28, s. 136). Zob. **OCHŁODNIK**.

WIECZNIE 'na stałe, raz na zawsze' *emere irremediabiliter i. ad perpetuum* viecznye, *reemcio* skupyeny *i. contractus in vim reemcionis et si est in vita, dr vitalicium* żywnoszcz S 48; *emere irremediabiliter i. viecznye, et si est ad vitam, in vita, dr vitalicium* żywnoszcz R O₅ (md); *reemcio i. contractus in vim reemcionis* Skupyeny, *et si est in vita, dr vitalicium* żywnoszcz *ad vitam emere irremediabiliter i. ad perpetuum* viecznye S 130; *reemo,-ere* Skupicz zastawą, *reemere irremediabiliter i. in perpetuum* vieczny R S₆ (mp).

WIECZNOŚĆ wiecznoszcz *eternitas* S 52 (por. Mu28, s. 6). Zob. **SPOLNO-WIECZNOŚĆ**.

WIECZNY 'wiekuisty, nieskończony; trwały, stały, ciągły, nieprzerwany' vieczny *eternus* S 52; vyełgy vieczny plath *feudolium* R m₆ (mg); volny vieczny plath *feudum* R m₆ (mg); *anathema ... dr et civitas devotata ad mortem, ut Josue VII patet de Hiericho* wieczna pamyącz {*vide Mamotrectum Judith XVI* wieczna pamyąncz} R b₈; *perpetuum edictum i. generale, unde dr: edicto perpetuo prohibemus* wieczna rzecz R z₅v (ml; av. *perpetuus*); wieczna rzecz *perennis ... et hec perennitas* R z₄v; wieczna zmova *pactum sempiternum* R y₁v (md); zagrozić pod wieczną mąką *interminor,-ari* R Q₂ (mg); *interminacio damnacionis eterne* zagrożeny pod wieczną mąką *i. maxima coniuracio minace voce et clamosa* R q₂ (mp); *legittima sempiterna* własne, wieczne (bibl.) R r₄ (mg). Zob. **WIEK**.

WIECZOR wieczor *vespera vel hespera dr tempus et hora, que est inter diem et noctem* S 169; Jvsz iest wieczor *vesperat* R K₅v (md; av. *vesper*); wieczor *serum* (Erz: „scil. diei”) S 142v; *Vieczor serum diei* R K₅v (md); *serum Syrvačka vel extrema pars diei* wieczor R F₄ (mg); *vespera dicunt Greci i. hora, que est inter diem et noctem* R o₄v; Swyąty wieczor *dies vigilie* S 41v; svyąty wieczor *profestus i. dies omnino festus vel dr vigilia festorum dierum, quasi prope festum, i. ante festum* S 124; *profestus i. dies omnino festus ..., profestus etiam dies dr vigilia festorum dierum ..., et quilibet dies non festivus dr profestus, quasi longe a festo vel procul* robotny dzyen. *Hinc Macrobius de Saturnalibus dies omnes aut fes-*

tos aut profestos aut intercisos vocavit {vel i. Swyąthi vyczor} R B₅. Zob. **ODWIECZERZE, WIECZERZNICA**.

WIECZORNY vyczorny *serotinus i. tardus vel tarde veniens vel vespertinus* R F₄ (por. pozdny S 142v).

[**WIEDZIANY**] zob. **PRZEWIEDZIANY**.

WIEDZIEĆ vmyecz, vyedzyecz *scio,-ire* R T₄; doradycz, namknąncz, dacz vyedzyecz *suggero,-ere {in cor ponere aut in aures}* R V₁; sskazacz, roskazacz, dacz vyedzyecz, znamyonovac *significo,-are i. facere signum, manifestare, notificare et exprimere {significare}* R T₆; roskazano, dano vyedzyecz *significatum est* R F₆ (mp; av. *significatio*). Zob. **PRZEWIEDZIEĆ**.

WIEDZIENIE ‘wiedza, informacja; tu – nakierowanie, naprowadzenie’ dacz vyedzyenye, doradzenye, poduszczenye *suggestio i. persuasio, consultatio ..., suggestio etiam dr diabolica {in cor posicio} persuasio et consultatio* R H₃v.

[**WIEDZIONY**] zob. **POWIEDZIONY, PRZEWIEDZIONY**.

WIEJACZKA ‘wiejadło, łopatką do odwiewania ziarna’ wachlarz, vyeyaczka, lopatha *ventilabrum* (bibl.) S 167v; vyeiaczka *vel ffachlar ventilabrum* (bibl.) R K₄ (md). Zob. **FACHLARZ, RZESZOTO, WIAĆ**.

[**WIEJSKI**] zob. **WIESSKI**.

WIEK – 1) ‘okres stu lat’ vyek *seculum* S 141 i R E₆; – 2) ‘późny, podeszły wiek’ długi vyek *provecta etas, cumulata, aucta multi temporis* (bibl.) R B₇ (mp); długi vyek *provecta etas i. cumulata et aucta multi temporis* (bibl.) R S₄v (ml; av. *provenio,-ire*); długi vyek *provecta etas {multi temporis}* (bibl., sv. *provectus*) R B₇; – 3) ‘jakiś określony czas zakończony śmiercią; pokolenie’ Cress, vyek, doconanye *finis ... et nota, quod finis dr terminus, consumatio, mors, patria* R m₇v. Zob. **WIECZNY**.

[**WIELBIĆ**] zob. **UWIELBIĆ**.

WIELBIENIE vyelbyenye *gloriacio* S 65v (Erz: „*glorificatio*”) (por. vvyelbyenye *gloriacio* R n₈v (mg)). zob. **UWIELBIENIE**.

WIELBRĄD zool. ‘wielbłąd’ vyelbrąnd *camelus* R e₆v; vyelbrąnd *camelus, gabellus idem* RN IVv. Zob. **DRABARZ, DROMEDARZ, HORZ**.

WIELCE Sylnye, vyelcze, Tağo, Crothko alye ocruthnye *intensive* R p₈v (md). Zob. **BARZO, WIELMI**.

WIELE – 1) vyelye gwyasd *sidus, stella vel collectio stellarum in aliquo signo* S 143; vyelye gvyazd *sidus {i. Lucifer} i. stella vel collectio stellarum in aliquo signo* R F₆ (por. Mu28, s. 4: *Sydus, quod ad aliquod signum*

complurium stellarum compositum est, ut aries, taurus, Eyn gestirn, Wyelye gwyazd, *Astrum idem*); yeden rasz *vel i.* Tak vyelye *simplum i. tantundem i. non duplum nec triplum* S 144; yedna rzecz, yeden rass, Thak vyelye *simplum, vide Calepi* R F₇v (ml; av. *simplex*); thak vyelye *tantundem* R Y₄v (md); vyelye *nimis vel nimium, adv. quantitatis, id est multum vel satis* R X₈v; *locutor* czo vyelye *movy levis, futilis, importune loquens* R s₁v (md); *plus, pluris dr a polys, quod est pluralitas {et plus satis i. maxime et plus quam satis pluraliter}* a wvyelkoscy, a w vyelyv R A₄; – 2) gram. *numerus pluralis* czo vyelye znamyonvye RN (k. tyt.); <numerus> *pluralis* czo vyelye znamyonvye, *ut magistri* R x₃ (mp; av. *numerus*); *numerus pluralis* czo vyelye znamyonvye, *ut magistri* mystrzovye RN (wykl. przednia). Zob. **JEDEN, WIELOGWIAZD, WIĘCEJ.**

WIELEBNOŚĆ ‘uwielbienie; dostojęństwo; majestat’ vyelebnosc, vczczyenye, docazanye, vvyelbyenye *magnificacio* R s₄v (mg); vyelebnosc, vyelmoslavyenczstwo *maiestas* R s₄v (ml). Zob. **ŚLAWĘTNOŚĆ, ŚLAWNOŚĆ, WIELMOŻNOŚĆ.**

WIELGI ‘wielki’ vyelgi pan *Adonai, nomen Dei Hebreum et interpreta-tur Dominus {magnus}* (bibl.) R b₁; *avunculus magnus est frater avie* Vyelgy Wvy, ... *abavunculus est frater abavie* Stary (‘wuj’) (Erz sv. *abavunculus*) SN 251; vyelgy a Stari wvy *proavunculus est frater proavie* RN I; Vyelgy dzyad, przedprzedzyad *abavus est pater proavi, i. pater propatris mei vel proavie* SN 250v; vyelgy dzyad *abavus* RN I; – maly abo vyelgy *quantus* R C₂v; vyelgy Comor *mullius i. magnus culex* R v₂ (mp) (por. Mu28, s. 98: *Mulio* ..., Wyelky komor); vyelgy dzyw, czvdo *prodigium {i. magnum mirabile}* R B₅ (por. vyelky dzyw S 124); nozny vyelgi palecz *pedica maior* R z₂v (md); vyelgy vyeczny plath *feudolium* R m₆ (mg) (por. vyelky plath *feodolium* S 58); vyelgy possag *dos dapsilis* R k₃v (md); vyelgye roky *termini generales* R J₁ (mg) (por. Cervus: *Termini generales* wielkie roki); – vyelga bolyescz *difficultas partus* (bibl.) R i₈v (mg); vyelga kyelbassa *ile est salsum intestinum fartum, salsicium, lucanicum idem i. ilium* R p₄ (md); vyelga kyelbassa *lucanica* R s₂ (por. vyelka kyelbasza S 84); vyelga a Bytha droga *via regia* R K₆v (ml) (por. vyelka droga S 169v); vyelga dupa *natica i. nates* R v₄v; *naticosus, qui habet magnas nates* vyelga rzicz (sv. *natica i. nates*) S 96 (Erz daje sv. **WIELKI**, dobrą lekcję – „wielga” – ma nato-miast pod hasłem **RZYĆ**); Cyeslicza *vel pyesshnya vel* vyelga pyła *runcina, {qua arbores magne serrantur}* R D₄; Cyąsska robota, vyelga zmvda *magna stenta i. magnus labor, fatiga laboris* R G₅v (ml; av. *stemon*) (por. cyąska

robota *stenta i. fatiga, magna stenta* vyelka zmvda S 150; por. też Słowarz 1566, k. B IVv: *Magna stenta ...*, wielka zmuda); *numerus pluralis* vyelga liczba *ut magistri, numerale nomen aut verbum* Slovo czo znam<yo>nveye liczbą RN (k. tyt.); vyelgyey mysly *magnanimus i. ... audax, fortis, magni animi ad difficilia incipienda et patienda* R s₄v; vyelgye rzeczy *magnalia i. magnitudines vel ingencia facta* (bibl.) R s₄v (ml); – vyelgye myasto *urbs i. magna civitas* S 173v; miasto vyelgye *urbs* R L₄v (por. Mu28, s. 25 i Mym28, k. 7); vyelgye vyecze *iudicium generale* R q₅ (mg) (por. Cervus: *Iudicium generale* wielkie wiece); *iusiurandum i. affirmacio religiosa* pravo przisyżne, vyelgye zaprzysyżaganye, *iurisiuracio idem* (bibl.) R q₅v (md); Ogarnyony vyelgym spanym *lertargicus* (!) R r₄v (md) (por. Mu28, s. 71: *Veternus ...*, Spyżca nyemoc, *Lethargus idem, Veternosus ...*, Ogarnyony vyelkym spánym); riczenye *rictus {rostrum} i. ferarum oris apertio et dr a rigo,-gis vel quod dr risus in homine, dr rictus in bestia* {vyelgye vsta *rictum*} R D₃. Zob. **GŁOWNY, MAŁY, NAWIĘCSZY, ŚRZEDNI, WIELKI, WIĘCSZY**.

WIELGOGŁOW zool. ‘ryba o dużej głowie’ glovathka, vyelgoglow *capito, quidam piscis a quantitate capitis sic dictus* R f₂. Zob. **GŁOWA, RYBA, WIELKOGŁOWY**.

WIELGONOG ‘człowiek o dużych stopach’ vyelgonog *pedo i. pedos habens magnos* S 109v (por. Mym28, k. 24v oraz Mym41, k. 23v: *Pedo*, grosz fussicht, wielgonog; por. też Mu28, s. 62: *Pedo*, eyner der grosz fusz hat, Ktory wyelkye nogy ma).

[**WIELKANOC**] zob. **WIELKONOCNY**.

WIELKI vyelky dzyw *prodigium* S 124 (por. vyelgy dzyw, czvdo R B₃); vyelky plath *feodolium* S 58 (por. vyelgy vyezchny plath *feudolium* R m₆ (mg)); Vyelka Babka, przedbaba, przedzyadka *proavia est mater avi vel avie* SN 250v (Erz sv. *abavia*); vyelka droga *via regia* S 169v (por. Mu28, s. 27; por. też vyelga a Bytha droga R K₆v (ml)); vyelka kyelbasza *lucanica, genus cibi, i. salsicia* S 84 (por. vyelga kyelbassa R s₂); cyąska robota *stenta i. fatiga, magna stenta* vyelka zmvda S 150; vyelkye vyecze *districtum iudicium* S 44. Zob. **MAŁY, NAWIĘCSZY, ŚRZEDNI, WIELGI, WIELKO, WIĘCSZY**.

WIELKIERZ praw. ‘wilkierz, uchwała rady miejskiej’ vyelkyerz *plebiscitum dr quod de communi consensu plebis statuitur et sancitur ... i. scitum, statutum populi* R A₃v (por. Cervus: *Plebiscitum* wielkierz).

WIELKO ‘wielce, dużo’ yloscz, vyelko, malo *quantitas* S 128.

WIELKOGŁOWY ‘mający dużą głowę, również o rybie’ *capito, quidam piscis a quantitate capitis sic dictus, vel qui habet crassum caput* vyelkoglowy S 22v (por. *glovathka, vyelgoglow capito, quidam piscis a quantitate capitis sic dictus* R f₂; por. też Mu28, s. 49, rozdz. *De etatibus et partibus hominis...*, O wyekoch y częscyách człowieczych; por. Lex: *Capito* Który wielką głowę ma; *Capito, Genus piscis apud Catonem*). Zob. **GŁOWA, GŁOWATKA, WIELGOGŁOW**.

WIELKONOCNY ‘wielkanocny’ Colacz vyelkonoczny stwarogyem abo Smazony Crepel *laganum, crustella idem* R r₁v (md). Zob. **NOC**.

WIELKOŚĆ vyelkoszcz *quantitas, ut i. magnus, parvus* R C₂v (ml; av. *quantus*) (por. *yloszcz, vyelko, malo quantitas* S 128); *plus, pluris dr a polys, quod est pluralitas {et plus satis i. maxime et plus quam satis pluraliter}* a wvyelkoscy, a w vyelyv R A₄. Zob. **IŁOŚĆ, JAKOŚĆ, TAKOŚĆ, WIELE**.

WIELMI ‘bardzo’ barzo, vyelmy *oppido* S 246v; vyelmy, barzo *magno-pere* R X₈; vyelmy vstalem *oppido lassus sum* (bibl.; Gen. 25,30) S 246v (por. *barzom vsthal* R Y₁ (ml)); *preclara res i. electa* vyelmy swyatla R B₁v (mg). Zob. **BARZO, TĘGO, WIELCE**.

WIELMOSŁAWIEŃCSTWO (lub **WIELMOSŁAWIEŃCZSTWO**) ‘majestat, dostojęństwo’ vyelebnoszcz, vyelmoslavyenczstwo *maiestas* R s₄v (ml). Zob. **MOŻNOŚĆ, POWAGA, WIELMOŻNOŚĆ**.

WIELMOŻNOŚĆ ‘wielkoduszność; odwaga, męstwo’ vyelmoznoszcz *magnanimitas* (sv. *magnanimus*) R s₄v. Zob. **MOŻNOŚĆ**.

WIELMOŻNY vyelmozny *magnificus i. sublimis, generosus, gloriosus, qui magna facit* R s₄v; wdzyączny, vyelmozny, Slavąthny *magnus* R s₄v. Zob. **MOŻNY, NAMOŻNIEJSZY, PRZEMOŻNY**.

WIELOGROCH bot. ‘rodzaj rośliny strączkowej’ vyelogroch *lupinus* S 84v (por. Mu28, s. 120: *Pisum*, Roemysch erbs, Wyelky álbo włosky groch; *Lupinus*, eyn wycksbon, Wyelogroch; por. też łac. hasło w R s₃ – *lupinus pro quoddam leguminis et dr a lupus, quia sonitu suo terret lupos* – bez odpowiednika pol.). Zob. **GROCH**.

WIELOGWIAZD astr. ‘gwiazdozbiór, konstelacja’ vyelyogwyasd *astrum ... sidus, plurium stellarum collectio* S 15v; *astrum {vyelyogvyazd i. planete multe}* R d₃ (por. Mym28, k. 2v: *Astrum*, Gestirn, Wielogwiazd). Zob. **GWIAZDA, WIELE**.

WIELOMOWNOŚĆ ‘obfitość słów; gadatliwość; złośliwość’ vyelyomownoszcz *linguacitas* R r₈ (mp); vyelyo mownoszcz *verbositas* (sv. *ver-*

bum) R K₄v; *vyelyomownoscz dicacitas* (sv. *dicax*) R i₈. Zob. **NIEMOWNOŚĆ**.

WIELONOG zool. ‘stonoga’ Stonog, *vyelonog multipes, centipes, vermis* R v₂v (md) (por. *vessh multipedes i. vermis capitis* R v₂v). Zob. **NOGA, WESZ**.

WIELOROCZNY ‘stary’ stary, *vyelyoroczny annosus* S 10v; starushek *vyelyoroczny annosus* R c₁ (mp; av. *anilis*); *vyeloroczny annosus i. antiquus vel plenus annis* R c₂. Zob. **ROCZNY**.

WIELORYB zool. *vyelorib cetus, piscis in mari* S 27. Zob. **RYBA**.

WIELUŃ ‘miasto polskie’ *Vyelvn Velunia, civitas* R K₃v (ml) (por. Mu28, s. 36).

WIENIEC pass abo *vyenyecz drogym oszadzony kamyenyem strophium, cingulum, zona aurea cum gemmis* S 151v (por. Mu28, s. 156); *vyenyecz sertorium* R F₄v (mg). Zob. **WIANEK**.

WIEŃCOWANIE ‘zaręczyny’ *obyezczanye slyvbv, zrakovanye, vyanczovanye sponsalia sunt futurarum nuptiarum conventio et repromissio* R G₄v. Zob. **REKOWINY, ZREKOWINY**.

WIEPRZ zool. – 1) ‘samiec świni, domowej lub dzikiej’ *vyepzr czyscyony verrinus* S 168; *Cziscyony vyepzr maialis nenfrendus (!)* R s₄v (mg); *czyscyony vyepzr nephrendus i. porcus domesticus carens testiculis* R v₃v; *dzyky vyepzr aper* S 11v i R c₃v; *dzikyego vyepzra myśso aprugna caro* S 12; *dzikyego vyepzra myśso aprugna caro* R c₃v (ml) (por. Mu28, s. 161); *aper kyernoss vel porcus vyepzr* RN IVv; – 2) ‘tu – delfin’ morsky *vyepzr abo Swynya delphin vel delphinus et delphinus, quidam piscis marinus, qui voces hominum sequitur* R i₆v. Zob. **KIERNÓZ, PROSIĘ**.

WIEPRZOWY *vyepzrova kyelbassa salsicia, quoddam genus cibi {lucanica idem} {salcia}* R D₆v; *vyepzrove Sadlo, Smalcz unctum* (sv. *unctus*) R L₃v (por. łac. hasło w S 172v: *unctum dr illud pingue, quod in porci dorso mollius est* – bez odpowiednika pol.); *Sadlo vyepzrove unctum* R X₁v (mg; av. *unguo,-ere*). Zob. **ŚWINI**.

WIERCIANY ‘utarty, rozarty; tu w połączeniu: potrawa zaprawiona czosnkiem’ *vyercyani* (Erz sv. **WIERCIEĆ**) *czosnek alliatum* S 7 (por. *vyercyani czosnek alliatum* R b₄v (mh; av. *allium*); por. też Mu28, s. 162: *Alliatum*, Knoblich salsze, Cćosnek (!) *wyerćyány*, w rozdz. *De Cibi generibus*). Zob. **PRZEWIERCIANY, WIERCIANY, WIERCIĆ, WIERCIEĆ, WIRCIOCH**.

[**WIERCIĆ**] zob. **WIERCIĆ, WIERCIEĆ**.

[**WIERCIOCH**] zob. **WIRCIOCH**.

WIERNIE ‘naprawdę; pewnie’ vyernye, za gyste *revera i. certe, veraciter* R Y₃v. Zob. **JIŚCIE**, **ZAJISTE**.

WIERNOŚĆ vyernosc, oldovanye, pocora *hominium i. hominis servitium vel est idem quod homagium* R p₁v. Zob. **NIEWIERNOŚĆ**, **OLD**.

WIERNY ‘chrześcijanin, katolik’ *catholicus i. universalis ...*, *etiam idem est, quod rectus {in fide}* vyerny (sv. *catholicon*) R f₅. Zob. **WIARA**, **WIERZĄCY**.

[**WIERSZ**, **WIERSZOWY**] zob. **WIRSZ**, **WIRSZOWY**.

[**WIERZA**] zob. **WIRSZA**.

WIERTEL ‘miara, np. ciał sypkich’ czvyertna (!), vyertel, garnecz *quartanus i. quartus vel urna* S 128. Zob. **ĆWIERTNIA**, **ĆWIRTNIA**, **GARNEC**, **KORZEC**, **MIARA**, **WIRTA**, **WIRTEL**.

WIERZĄCY – 1) ‘o człowieku – tu: prawowierny’ *orthodoxus* (Erz: „*orthodoxus*”), *vir recte glorie, recte credens vel femina orthodoxa, catholicus homo, vite probabilis* proscye vyerzający S 104 (por. prostovyerzający R x₈); *orthodoxus i. vir recte glorie, sc. recte credens, orthodoxus Grece rite catholicus homo dr, fide rectus {prostovyerzający vel qui vivit aliter, quam credit (!)}* R x₈ (por. proscye vyerzający S 104); – 2) ‘uwierzytelniający, upoważniający – tu: o dokumencie’ vyerzāczī lyst *credencia* R i₁ (mg) (por. Cervus). Zob. **WIARA**, **WIERZYĆ**.

[**WIERZBA**] zob. **WIRZBIE**, **ZŁOTOWIRZBA**.

[**WIERZCH**, **WIERZCHNI**] zob. **WIRZCH**, **WIRZCHNI**.

WIERZEJE ‘wrota, brama’ vyerzeye *postis* S 120v; vyerzeye *vel* drzvy coscyelne *valve* S 165; Brana myessczka, Wrotha, vyerzeye, Coscyelne drzvy *valva* R K₂v. Zob. **PODWOJ**, **PODWOJE**.

WIERZENIE Lathvya sclonnosc, kv vyerzenyv *facilitas muliebris* R m₂ (mp). Zob. **ŁATWI**, **WIARA**.

[**WIERZGAĆ**] zob. **WIRZGAĆ**.

WIERZYĆ *credo, -ere* vyerzicz, pozyczicz {*fidem dictis adhibere, fidei committere, exponere*} R N₄v. Zob. **WIARA**, **WIERZĄCY**, **ZWIERZYĆ**.

WIESIENNY ‘wiosenny’ vyeshyenny (Erz czyta: „vyeszhenny, sic!”) *vernus* S 168; vyeshyenny *vernus, ad ver pertinens* R K₅ (por. Mu28, s. 8: *Vernus ...*, Wyessyenni, *Vernalis idem*; Erz ma w cz. pol.-łac.: „Mur.: wiesieni (sic!) 8”). Zob. **WIOSNA**.

WIESKI zob. **WIESSKI** ‘wiejski’.

WIESSKI (tak Erz; lub **WIESKI**, **WIEŚSKI** (?)) ‘wiejski’ vyessky dom, prosty domek *casa* S 23v (por. Chyss R f₄; por. też Mym41, k. 31:

Casa, Pauerhaus, dom wieski; w Mym28, k. 30: ..., Chałupa). Zob. **WIEŚ-NY**.

WIESZCZBA ‘wrózenie; wróżba, prorocstwo’ *vyesczba ars notoria est, per quam quidam volunt scienciam acquirere et futura scire, per quam sunt quasi pacta cum demonibus, quod est omnino illicitum per superstitiones vanas* S 14; *vyesczba ars notoria* R c₈v (mg); *vyesczba augurium, ars divinandi per garritum avium* S 16v; *vyesczba augurium ..., divinatio* (sv. *augur*) R d₃v; *vyesczba, czarovanye divinacio* (bibl.) S 44 i R k₂; *vyesczba vaticinium* S 166; *vaticinium i. divinatio, prophetatio* {vel *vyesczba*} R K₃; *vyesczba presagium i. divinatio futurorum* R B₂v. Zob. **CZARSTUN**, **GADACSTWO**, **GUŚLENIE**, **OGNICZARSTWO**, **OGNIO CZAR**, **WODNOCZARSTWO**, **WROŻENIE**, **ZAKLINANIE**, **ZIEMICZARSTWO**.

WIESZCZBIĆ ‘wieszczyć’ *vyesczbicz auguror,-ari* (bibl.) S 16v; *vyesczbycz, czarovac auguror,-ari* (bibl.) R M₅v. Zob. **PROROKOWAĆ**.

WIESZCZEC ‘wieszczyć, prorok’ *vyesczcz, guslnyk auruspex* (Erz: „*aruspex*”), *divinator, quasi ararum inspector vel qui intestina pecudum inspicit, ut futura predicet* S 15; *vyesczcz, guslnyk auruspex i. divinator* {*aurarum*}, *quasi ararum inspector, hi etiam exta seu intestina pecudum inspicunt, ut futura predicent* {*inspector hararum*} R d₁; *guslnyk, vyesshczecz ariolus est divinator* R c₇v; *vyesczcz, vyesczczia vates i. poeta, propheta divinus, sacerdos* S 165v; *vyesczcz vates* R K₂v; *vyesczcz divinator futura contemplans* {*qui predicet aliqua*} *dr et semper in malo accipitur* R k₂ (por. *gadacz* S 44); *vyesczcz phitonicus ... i. divinator vel incantator* R z₈; *vyesczcz augur, qui ... in garritu avium divinat* R d₃v (por. *vyesczy* S 16v). Zob. **CZAROWNIK**, **CZARSTUN**, **GADACZ**, **GUŚLNIK**, **WIATROWIEC**, **ZAKLINACZ**.

WIESZCZY ‘wieszczyć, prorok’ *vyesczy augur* S 16v (por. *vyesczcz* R d₃v); *vyesczy presagus i. prescius futurorum* (sv. *presagio,-ire i. divinare*). R S₂v.

WIESZCZYCA ‘wieszcza, prorokini’ *vyesczcz, vyesczczia vates i. poeta, propheta divinus, sacerdos* S 165v (Erz za Mu28, s. 2: „wieszcza”). Zob. **CZAROWNICA**.

WIESZCZYĆ *vyesczycz vaticinor,-ari i. divinare, prophetare* R V₆; *vyesczcz, czarovac, prorokovac divino,-are* (bibl.) R O₃v; *radzicz są, vyesczcz, guslicz ariolor,-ari i. divinare* {*idolatrare*} R M₄v.

WIEŚ *vyesz pagus i. villa* S 105; *vyess otworzysta vicus paganus* R L₁ (mg); *chlop ze wsy, gbur, Syodlak, vyessnyak rusticus* R D₄; *v apud* {*apud villam* v *wszy*} R X₃. Zob. **WIOSKA**.

[WIEŚĆ] zob. **ODWIEŚĆ, PRZEWIEŚĆ, PRZYWIEŚĆ, WYWIEŚĆ.**
WIEŚNI zob. **WIEŚNY.**

WIEŚNIACZKA Syodlaczka, vyesnyaczka *rustica* S 134v (por. gburka R D₄).

WIEŚNIAK chlop ze wsy, gbur, Syodlak, vyessnyak *rusticus* R D₄. Zob. **KMIEĆ, ORACZ, PROSTAK, RATAJ, RURAK.**

WIEŚNY (lub **WIEŚNI**) ‘wiejski’ vyesny caplan *paganus sacerdos* S 105; vyessny caplan *paganus sacerdos* R y₂ (mg) (por. Mu28, s. 26: *Paganus sacerdos*, Dorpfaff, Wieszni kapłan). Zob. **WIESSKI.**

WIEŚSKI zob. **WIESSKI** ‘wiejski’.

WIETRZNIK ‘żagiel – lub figurka, np. kogucik, na dachu bądź wieży, pokazująca kierunek wiatru’ zagyel, vyetrznyk *velum quod fit in navi ... vel quod fit in ecclesiis extensum* S 166v; vyetrznyk, zagyel *velum* R K₃v (md) (por. Słownik 1566, k. H IIIv: *Velum*, la Vela, wietrznik, Der segel – w rozdz. *De Navibus et Galeis*, ..., o Łodziach; por. tamże hasło: *Malus*, l’Arbore, Żagiel (!), Segelbaum ‘maszt’); vyetrznyk, Bannera *versoria*, *pixidecula*, *vide Calepi* R K₅ (mp) (por. Artomiusz, rozdz. 43: *Pixidecula*, *Versoria*, Meer Compasz, Meer Chart, Zeglarsky Compas). Zob. **BANNERA, WIATR.**

[**WIETRZNY**] zob. **WIATRZNY.**

WIEWIORKA zool. vyevyorka *aspriolus* S 15v; vyevyorka *aspriolus, colus* RN IVv; vyevyorka *colus* S 31; vyevyorka *colus, sciurus vel aspriolus* RN IVv; vyevyorka *sciurus* S 139v i RN V.

[**WIEŻĆ**] zob. **ODWIEŻĆ, PRZEWIEŻĆ, WOZIĆ.**

WIEŻA zamek, vyeza, vyssococz, Czwyrdza *arx* {*rocca idem*} R d₁; vyeza *turris* R K₁v. Zob. **BASZTA.**

WIEĆ abovyem, vyącz *alioquin* R X₃.

WIEĆEJ Jvszh nyebądzysz vyączey wthym vrządzye *iam non poteris ultra villicare* (bibl.; Lc 16,2) S 170 (av. *villicus*); Jvszh nyebądzysz vyączey wthym vrządzye *iam non poteris ultra villicare* (bibl.) R L₁ (md; av. *villicus*); Jusz nje bądzysz vyączey wthym vrządzye *iam enim non poteris villicare* (bibl.; sv. *villico, -are*) R X₁; y tich vyączey yest *et cetera*, *vide Calepi* R X₅ (md); a, a tho vyączey *etecce* R X₅v (mg); vyączey dacz, Nad vysshe vczy-nycz *supererogo, -are* R V₁v (md); nad vysshey abo vyączey vczynycz abo dacz *supererogacio* (! – zam. *supererogo, -are*) R H₃v (md). Zob. **NADWYSZSZE, NADWYSZSZEJ, WIELE.**

WIEĆIERZ ‘sieć rybacka rozpięta na obręczach, w kształcie cylindra’ vyącyerz *filitextinum* S 58v; *filera* vyącyerz, *filitextinum idem* R m₇ (mp);

lugustrum vyącyerz *ad pisces capiendos* R s₂v (md). Zob. **MRZEŻA, NIEWOD, POMEK, SIEĆ, TONIA, WIRSZA, WŁOK, ZABRODNIA.**

WIĘCSZY (lub **WIĘCZSZY, WIĘĆSZY**) ‘większy’ grzech y to grzech, alye tho vyąnczshy (glosa bez hasła łac.) S IVv. Zob. **NAWIĘCSZY, WIELGI, WIELKI.**

[**WIĘDNAĆ**] zob. **UWIĘDNAĆ.**

[**WIĘKSZY**] zob. **WIĘCSZY.**

WIĘZIENIE ‘wiązanie – o sieciach’ vyązyenye syeczy *nexus rethis* R v₆v (mg). Zob. **WIAZANIE, WIĘŻĆ.**

WIĘZIEŃ ‘uwięziony, spętany, opętany miłością; jeniec’ vyązyen *vinculatus* R L₁ (mp); oblyezony, vyązyen *obses ... dicuntur proprie obsides, qui ab obsessis dantur vel qui dari solent et cum honore custodiri* {*vel i. mediator, <media>trix*} R x₄; *vincio, -ire i. ligare* {*vinculare compedibus*} Sylnym bycz, zvyązac, wyąznyem bicz (BB połączył tu stronę czynną i bierną łac. czasownika) R X₁; *capio, -ere* yącz wgyąnczstvo, wyąznyem bicz *vel amore accendi, unde capti i. amantes* R M₇ (mp). Zob. **JĘTY, OBLEŻONY.**

WIĘŻĆ (lub **WIAŻĆ**) ‘wiązać – o sieciach’ syeczy vyąszcz, drathw (!) sshicz *vel* rzess bicz, volv odrzecz *lanio, -are* R r₂ (mp; av. *lanio*). Zob. **OBWIAZAĆ, WIAZANIE, WIĘZIENIE.**

[**WIJAĆ**] zob. **UWIJAĆ, ZWIJAĆ.**

WIJADŁO ‘część kołowrotka’ vıgyadlo *girus aut girum* S 65; motovy-dlo, vyyadlo *girgillus dr instrumentum feminarum i. volutorium* S 65; vyyadlo, Motovydlo, prząslyk, Colovroth *girgillus dr instrumentum feminarum, quod alio nomine dr volutorium ... Item girgillus est lignum mobile ex quo funis in puteum cum situla dimittitur ad hauriendam aquam* Colovroth v studnyey R n₈. Zob. **KĄDZIEL, NAWOJ, WRZECIONO.**

WIJATYK zob. **WIATYK.**

[**WIKŁAĆ**] zob. **ZWIKŁAĆ.**

WILCZEK zool. wilczek *lupillus* (Erz: „*lupulus*”), *parvus lupus* S 84v (av. *lupus*); vylczek *lupillus i. parvus lupus* R s₃. Zob. **WILK.**

[**WILGOĆ**] zob. **WILKOŚĆ.**

WILGOTNOŚĆ ‘wilgoć; nadmiar wody z choroby’ vylkosc, mokrosc, vilgothnosc *humiditas* S 70v; vilgothnosc *humor ... humiditas* S 70v; vylgotnosc *humor* R p₂v; glowna vilgothnosc *hydrocephalea est morbus capitis, ubi humor cutem inflat* S 68v (por. Mu28, s. 76: *Hydrocephalea est morbus capitis ubi humor cutem inflat ...*, Glowna wykotność). Zob. **POT, WILKOŚĆ.**

WILGOTNY vilgotny, zmokly *udus i. madidus, aliquantulum humidus {uvidus, balneatus}* R K₃; vylgothny *humidus* R p₂v; vylgotnym vczynycz *humecto,-are i. madidum facere* R P₅. Zob. **MOKRY**.

WILK – 1) zool. vylk *lupus i. bestia vorax* R s₃; – 2) bot. ‘dzika odrośl, pęd, gałązka’ *gałazka*, vylk *aborigo* S 3; vilkovye *vel* *gałassky* *odcyathe aborigines ... sunt superflue frutices, que non naturaliter, sed vitiose in arboribus et campis oriuntur* R a₂v; vylkovye *vitulamina* R L₂v (md; av. *vitulamen dr planta illa infructuosa, que nascitur ad radicem vitis vel ubicumque dumtaxat, non sit naturalis ...*, unde *Sap. IV, (3): Spuria vitulamina* (bibl.)); *spurius ... i. ignobilis et degenerans, unde Sap. IV: Spuria vitulamina non dabunt radices altas, i. degenerantia et non naturalia* vylkovye (bibl.) R G₄v; *adulterine plantationes dicuntur meche plante vel non naturales, ut patet Sap. IV ...*, *Rabanus et antiqui dicunt, quod sint spuria vitulamina. Et vitulamen dr planta infructuosa, que nascitur ex radice vitis vel alterius arboris* *roszczy*, vylkovye (bibl.) R b₁v; – 3) ‘żelazny pręt, krata, część paleniska, podstawka pod rożen lub pod drwa’ *alarium* vylk, *ferrum in foco pro igne zelyazny podclad* S 6v; *alarium pro foco zelazny podclad, in quo ligna ponuntur, vel i. vylk* R b₃v (mg) (por. Mu28, s. 141: *Alarium*, eyn brant reite, Wylk); vylk *zelazny andela vel andena est ferrum supra quod apponuntur ligna in igne* R b₈v; *focale i. ligamen ad fauces velut fascia ambiens collum vel i. ferrum ignitum vel quod igne<m> sustinet etc.* Vylk R m₈ (md); vylk *hipopirgium dr illud ferreum instrumentum, quod retinet et sustinet ligna in igne {vel i. lacus sub turri}* R o₆. Zob. **LATOROŚL, ROST, ROŻEN, WILCZEK**.

[**WILKIERZ**] zob. **WIELKIERZ**.

WILKOŁEK ‘wilkołak, człowiek przemieniony w wilka’ vylcolek *litrion* RN V (w słowniczku *De Animalibus*).

WILKOŚĆ ‘wilgoć; bagno; ciekły składnik organizmu (np. śluz)’ vylkosc, mokrosc, vilgothnosc *humiditas* S 70v; vylkosc, mocrosc *humiditas* (sv. *humidus*) R p₂v (por. Słownik 1566, k. Iv); *plyeszn vel vilkosc uligo dr naturalis humor terre ab ea nunquam recedens, sed ei semper inherens, quasi inseparabile accidens* S 172; vylkosc, *plyeszn uligo* R L₃; główna vylkosc *hidrocephalea* S 68v i R o₅ (md) (por. Mym28, k. 39); *odrazycz gorączosc* *z ymnosc*, vylkosc, *abo puchlyną repercutio,-ere ut ungentum repressivum* R T₁v (mg); *odrazaiacza gorączosc* (Acc. sing.) *abo zymno* *abo vylcosc* *abo puchlyną repressiva medicina aut aqua distillata aut ungentum* R D₁ (mg); *subtiliativa* *rzeczy czo subtilizvią a rospvsczayą ut sunt herbe, radices et ungenta* *abo rospadzayą vylkosc y materią zymną*

R H₂v (ml) (por. Słownik Falimirza, t. 2, s. 488); *subtilio,-are* rospuscicz, Rospądzicz vylkoscy y zymna (!) materia *cum herbis aut ungentis grossos humores subtiles facere* R T₈v (md). Zob. **POT**, **ROPA**, **WILGOTNOŚĆ**.

WILKOWIE zob. **WILK** bot. ‘dzika odrośl, pęd, gałązka’.

WIŁA ‘kuglarz, aktor, błazen’ vyla, Spylman, Cuglyarz *ioculator* S 77; vyla, Cuglarz, Spylman *ioculator* R q₃ (md); Cuglarz, vyla, błazen, larwarz *histrion* R p₁. Zob. **CHWIST**, **KUNSTARZ**, **MATACZ**, **SZPILMAN**.

WINA praw. ‘przewinienie, grzech; kara; zobowiązanie płatnicze’ pokup-na vyna *emonda* (! – zam. *emenda*) S 47v (av. polyepszenye, przemynnosc, naprawyeny *emenda* S 47v); załadna vyna *vallata pena i. firmata* R K₂v (mg) (por. Cervus: *Vallata pena* zakładna wina); *piaculum i. culpa*, vyna *peccatum, scelus* R z₈v; *noxa i. maleficium, damnum datum* vyna R x₂v (ml); vyna *offensio i. culpa, forefactum* R x₅; vyna *culpa i. noxa, crimen, mala fama* R i₃; dany, pokupa, vyna pyenyżna abo dany *multa est animadversio vel pena pecuniaria arbitrio iudicis inflictā ad correctionem malorum morum {peccatorum} {mulcta, condemnacio, multa idem} {pena, collecta, tributum}* (bibl.) R v₂v; przepadek vyny *pena est autem certa imposita a lege* (sv. *multa*) R v₂v (md); przepuscicz vyną pyenyżną abo dany *multo,-are i. verberare, punire, damnare, et proprie pro pecunia et aliquando ponitur pro abbreviare {idem est sicut mulctare, vide Calepi}* R Q₈; wzdacz vyną *condemnare in penam* R h₂v (mg) i R N₂ (mp) (por. Cervus: *Condemnare in penam* wzdac winę); dossicz dzyalacz za vyną *expio,-are i. expurgare* (sv. *prio,-are*) R R₆v; za vyną *pro reatu* R C₅v (ml; av. *reatus*); przepadł vyną (Acc. sing.) *luit penam i. succubuit* R s₂v (md). Zob. **WINNY 1.**, **WINOWAĆ**.

WINIEN ‘winny coś komuś, dłużnik’ vynyen bicz komv *teneo,-ere, habere, possidere, servare, morari* R V₂v. Zob. **DŁUŻNIK**, **JIŚCIEC**, **POWINIEN**, **POŻYCZACZ**.

WINNIK ‘miesiąc, październik’ vynnnyk *october, mensis* S 100v; vynnnyk *octuber* (!), *quidam mensis* R x₄v (por. Mym28, k. 5: *October*, Weynmon, Winnik; w Mym41, k. 4: *October*, weinmon, Pázdziernik; Mu28, s. 9: ..., Pázdzyernik). Zob. **CZYRWIEŃ**, **GRUDZIEŃ**, **JESIENNIK**, **MIESIĄC**, **SIENNIK**, **WINO**.

WINNY 1. – 1) ‘zobowiązany, podległy, przynależny; dłużnik’ *obnoxius* ..., *proprie quidem obnoxius alicui dr qui propter noxam i. culpam vel propter offensam aliquam illi est suppositus, debitus vel obligatus* {povynny vel *astrictus* vynny, *occidi dignus*} R x₄; *subiectus i. reus* vynny, podłożony, podstawyony, podrzuczony R H₁v (md); vynny *reus* R D₂; – 2) praw. ‘doty-

czący winy, kary' wzdane vynne *condemnacio in penam* R h₂v (mg) (por. Cervus: *Condemnatio in pena* wzdanie winie (!)). Zob. **DŁUŻEN**, **DŁUŻNIK**, **NIWINNY**, **WINA**, **WINIEN**, **WINOWAĆ**.

WINNY 2. 'dotyczący wina lub winorośli' (łącznie ok. 40 razy) np.: vynny synkarz (!) *enopola* S 49; vynny shynkarz *enopola* R l₁ (mp); vynny shynkarz *vinarius*, *caupo*, *conopola* (! – zam. *oenopola*), *venditor*, *propinator vini* R L₁ (mp) (por. Mu28, s.186: *Vinarius*, *uini uenditor*, *eyn wein schenck*, Winny ssynkarz, *Oenopola idem*, *Caupo idem*); *oenopola*, *enopola i. venditor vini* Shynk vynny R x₅ (mg); vynny abo pywny dom *enopolium* R l₁ (mp) (por. Mu28, s. 138); vynny rynek *forum vinarium* R n₁v (md) (por. Mym28, k. 6: *Forum vinarium*, Wein margt, Winny targ); vynny robak *bibio* (sv. *biblio dicuntur musciones supernatantes in vino vel bibliones dicuntur vermes, qui generantur ex vini corrupcione*) S 19 (por. Mu28, s. 97: *Bibio in uino nascitur ...*, Wynny robak; Mym28, k. 27v: *Bibio ...*, wynni robak); vynny lyst *pampinus*, *genus vitis vel folium eius* S 106; vynny list *pampinus {vel genus vitis}* R y₃ (por. Mu28, s. 104: *Pampinus folium vitis ...*, Wynny lyst); vynny nosh *falx vinatica* R m₃ (md); oleyovy dzban abo vynny *guttus*, *capsaces*, *lechinus idem* R o₂ (mp); vynny abo pywny Cossh *calus* R e₆; *quallus* Cossh vynny *in quem vinum defluit guttatim vel canistrum panis* Chlebovy Coss, Cossik R C₂ (md); – vynna fßassa *vel* Cadz *dolium* S 45 (por. Mu28, s. 150); *cuppa idem est quod dolium {veges} {caupa idem}* Cuffa, Cloda vynna, pywna} R i₃v; vynna konew *oenophorum* S 101 (por. Mym28, k. 29 (zam. k. 30): *Oenophorium ...*, Winna konew); vynna konew *enoforum* R l₁ (mp); vynna konewka *enophorum* S 49 (por. Mu28, s. 140); vynna podpora *lubrica* S 84; *lubrica eciam i. vynna podpora* R s₂ (mh; av. *lubricus*); vynna zuffka *vel* Smyotana *sapa* S 136v; *sapa dulce acetum vel dulce acidum vinum* vynna zuffka R E₁v (por. Mu28, s. 163 oraz Mym41, k. 43); vynna macicza *vitis* S 171v; Corzen, pyen, vynna maczicza *vitis* R L₂v; vynna jagoda *acinum* R a₃v (md) (por. jagoda vyna (!) *acinum* S 4v (av. *acinus*); por. też Mu28, s. 110: *Acinus...*, Yágodá winna, *Acinum idem*); vynna costka *acinus i. granellum uve vel botrus* S 4v (por. Mym28, k. 19v: *Acinus*, weyn bern kern, winna kostka); rosczka od iagod vynnych *racemus dr multitudo uvarum ...*, *ramus seu surculus et botrus cum uvis* S 128v; rosczka od vynnych jagod *botrio {botrix}* R e₃ (por. Mu28, s. 110); – yąndrko vynne *arillum i. granum, quod est inter folliculos uve* R c₇v; vynne mloto *vinacia sunt grana uve iam expresse* S 170v (por. Mu28, s. 165); grono vynne *botrio, botrix, botrus in eadem significatione*

inveniuntur S 20; grono vynnne *botrus est id, quod est in acino* R e₃; grono vynnne *acinus* R a₃v; *propagineus i. ad propaginem pertinens vel de propagine existens* {*flagellum vitis* vynnne *prący*, *vide Calepi in verbo propagare*} R B₅v; *prący* vynnne *roscyągacz propago,-are* {*propaginare*} R S₄; vynnne drozdze *acinarium* (Erz: „*acinatium*”) S 4v (por. Mym28, k. 19v: *Acinatium* ..., winne drożdże); *acinarium i. grosse vel cortices uvarum, que post expressionem proiciuntur* vynnne drożdże R a₄; *zdlavyone figy*, Vynnne grona *palata ... palate sunt masse, que de recentibus ficibus compingi solent, quas inter palas ad solem siccant* (bibl.) R y₂; itd.

WINO – 1) bot. ‘winorośl; grono winne’ plone vyno *grestum* (!) S 66 (por. Słownik 1566, k. F III: *Agrestum*, *Agresto*, *Ploné wino*, *Schlecht wein* – w roz. XXVI, *de Pane, Vino, et omnibus comestibilibus*); rane vyno *precocia et precocie uve est genus vini vel uvarum, quod ante alias a sole precocuntur et citius maturescunt* S 121; gora, kądý vyno abo zyto *roscye collis* S 30v (por. Mu28, s. 21); <woz> vyna <*vehis*> *vini* S 166v; <woz> vyna *vehis vini* R K₃ (mp) (por. Mu28, s. 196); *yagoda vyna* (!) (może zam. „vynna”) *acinum* S 4v (sv. *acinus*) (por. vynnna *yagoda* R a₃v (md); por. też Mu28, s. 110: *Acinus* ..., *Yágodá winna*, *Acinum idem*); grono muscatellowego vyna *apiane i. uve, que dulce vinum faciunt* S 12 (por. Mu28, s. 110); grono (Acc. sing.) vyna *racemos ferens* (sv. *racemifer*) R C₄; *drąg czo gym viczyskaią vyno prelum* S 122 (por. Mu28, s. 151: *Prelum* ..., *Drąg ktorým wyćyskayą wyno*); *prassa, drągy czo gymy vino viczyskayą prelum* {*torcular*} R B₂; – 2) ‘napój’ czyste vyno *probatum vinum* S 123v (por. *Czyste probatum vinum est purum* R B₄v (ml)); *yasne vyno merum* S 90 (por. Mu28, s. 164); *małhne vyno spurcum vinum* R G₄v (mg); *zle vyno, zwyetrzale vappa dr vile vinum* R K₂v; *Brvnathne vyno rubellum, genus ruberrimi vini* (sv. *ruber*) R D₃v; *moczne vyno vinum plenum* S 170v i R L₁v (ml); *nye korzenne vyno villum i. parum vini, vel dr vinum mixtum cum aqua* S 170v; *Nye Corzenne vyno villum* R L₁ (por. Mu28, s. 163); *poslyednye pyvo aut vyno deuteria* S 41 (por. Mu28, s. 164); *poslyednye vyno abo pyvo deuterium i. vinum aqua mixtum vel secundarium vinum* R i₇ (mp); *poslyednye vyno vinacium dr posterius vinum, quod etiam vinaceum dr* R L₁; *vyno zwodą vinum dilutum* S 170v; *vyno zwodą vinum dilutum, temperatum* R L₁v (ml) (por. Mu28, s. 164); *poczthā vel darowne vyno vinum honorarium, quo reges aut alii honorantur* S 170v (por. Mu28, s. 164); – *piczye zmyodv y zwyna vczynyone mulsum dr quasi melsum i. novum vinum vel vinum melle dulcoratum vel confectio ex vino et melle* (bibl.) S 94 (por. Mu28, s. 163); *pol garncza*

vyna abo Czwyerthnya zytha *metreta* R t₅v (md); natoczicz pyva abo vyna *indocillo,-are* R P₆v (md); *pitissans i. parum bibens vel* czo cosshtvye vyna abo pyva R A₂v (md); *meracius bibere* vyno zvodą picz *i. limphare seu parum aque apponere* R t₄v (ml; av. *meraca, marax*); *madere vino* vpoicz vynem, *madens est* vpyl syą R Q₆ (mp); vpyl syą vynem *madens vino* R s₄ (mp); vpyty vynem *madulsa* R s₄ (mp); vpyty vynem *vinolentus i. vino plenus* R L₁v; vczczicz vynem abo pyvem *tracto,-are, vide Calepi* R J₆ (md; av. *tractatus*); vczczycz vynem abo pyvem, rozmavyacz, Spravovacz rzecz *tracto,-are* R V₄. Zob. **GORZAŁKA, KWAŚNY, LEKKI, MAŁMAZYJA, MOSZCZ, MUSKATELLA, OSTRY, OWOC, RYŃSKI, WINNIK.**

WINOWAĆ ‘winić, oskarżać, krytykować’ vynovacz, ganycz *culpo,-are i. criminari* R N₅; vynovacz, wstargnąncz, zarzucicz, oprzez, przeczaczicz *obiicio,-ere i. opponere, improperare* R R₂; *excuso,-are {vel i. non imputare* nye vynovacz, vymovyonym bicz *vel obiectum crimen purgare, iustam causam allegare etc.}* R O₆. Zob. **OSKARŻYĆ, POWINOWAĆ, SOCZYĆ, SROMOCIĆ, WINA, ZGANIĆ.**

WIODRO (Erz: „z czesk. vedro, upał, gorącość”) vyodro, gorąnczosc sloncza *estus i. calor, fervor solis* S 52; vyodro *estus solis* R l₄ (mp); vyodro, gorąnczosc *fervor solis* R m₅v (ml). Zob. **GORĄCO 1., SKWARA.**

WIODRONKA zool. (Erz: „z czesk. vedrunka, biedronka”) vyodronka *candenides* (Erz czyta: „candarides”) *vermis* S 22; vyodronka *candinides vermis* R f₁ (mg). Zob. **CHRZĄSZCZ, JELONEK, KROWKA.**

WIOR ‘wiór, drzazga’ trasska (!), vyor *carpenta i. copolus, dr astula ligni* S 23v; *carpenta dr astula ligni {vyor, trzaska copolus idem}* R f₃v; Trzaska, vyor *copolus i. carpenta ligni* R h₅ (mp); vyor, trzaska *astula {assula idem}* R d₃. Zob. **DRWA, SZCZEPA.**

WIOSKA vyosska *pagulus i. parvus pagus* R y₂. Zob. **WIEŚ.**

WIOSŁO vyoszło, paczyna *remus i. palma navium, qua mare pellitur seu aqua* S 130v; vyosło, paczyna *remus* R C₆v; vyosło, paczyna *casteria* R f₄ (mp); vyosło *palmula ... etiam est extrema latitudo remi, quia est extensa ad modum palme* R y₃; vyoszło *tonsa dr remus ... palmula remi, quam aquam percutit* R J₅. Zob. **RUDEL.**

WIOSNA vyoszna *ver* S 167v. Zob. **WIESIENNY.**

WIR ‘strumień; szybki ruch wody wokół jakiegoś miejsca; otchłań’ *gurges aquarum struga, locus altus et profundus in flumine, quasi guttur fluminis* Struga, wyr, *vel dr padolek* S 66v; struga, padolek *gurges proprie est locus altus et profundus in flumine {vyr vorago, fossa, baratrum, lacus}* R o₂;

Scilla, herba quedam ... vel locus in mari periculosus vel i. wyr S 139; wyr, Morska panna *Scylla ... proprium nomen puelle ... Unde Scylla sepe dr ... monstrum vel locus periculosus maris, in quo est illud monstrum* R E₄v.

WIRCBURG ‘miasto niemieckie’ vyrcburg *Herbipolis* R o₃ (mp) (por. Mu28, s. 35: *Herbipolis*, Wirtzberg, Wirzburg).

WIRCIANY ‘utarty, roztarty; tu w połączeniu: potrawa zaprawiona czosnkiem’ vyrcyany czosnek *alliatum* R b₄v (mh; av. *allium*) (por. vyercyani czoszek S 7). Zob. **PRZEWIRCIANY**, **WIERCIANY**, **WIRCIĆ**, **WIR-CIEĆ**, **WIRCIOCH**.

WIRCIĆ ‘wiercić, dziurawić’ czo vyrczi drzevo *termes, vermis ligni* S 157 (por. Mu28, s. 103: *Termes vermis ligni, teste Servio*, eyn holtz worm, Robak który drzewo wyerćy).

WIRCIEĆ ‘wiercić, dziurawić’ vyrcyec *foro,-are {foramen facere}* R P₁v. Zob. **PRZEWIRCIEĆ**.

WIRCIOCH ‘wiercioch, tłuczek, część mózdzierza’ *tribulum, quo teritur piper* vircyoch. *Est tribulus* oseth, <tribu>la czepy, <tribu>lum vircyoch S 162v (por. Mym28, k. 29v – w druku błędna numeracja kart, powinno być 30v); *pilotosus i. ferrum, cum quo in pila tunditur* vichvatek *vel* vyrcyoch R A₁ (mp). Zob. **MOZDERZ**, **MOZDZERZ**, **STĘPKA**, **TŁUK**.

WIRSZ ‘wiersz’ vyrsh *carmen dr scriptum de aliquo delectabili cum metro* S 23 (md); vyrsh *carmen i. versus* S 23 (mp); vyrssh, Scladanye, zalobne spyevanye *carmen* R f₃v; dwa rzędy vyrshow *duo versus* R K₅ (md; av. *versus*); Scladacz, zmyslyacz vyrshow *poeta i. fictor et proprie carminis, alta verba loquens* R A₄v; zmyslicz abo Scladacz vyrshe *poetor,-ari i. carmina vel poemata facere vel componere* R S₁. Zob. **RYM**, **WIRSZOWY**.

WIRSZA ‘wiersza, pleciony węcierz, sieć do łowienia ryb i raków’ virszha *gurgustium ... locus ... ubi pisces mittuntur vel dr rete piscatorium* S 66v; vyrsha *gurgustium* R o₂; vyrsha *nassa, quoddam instrumentum ex viminibus contextum ad capiendos pisces* S 96 i R v₄v (por. Mu28, s. 94). Zob. **SIEĆ**, **WĘCIERZ**, **WŁOK**.

WIRSZCH, **WIRSZCHNI** zob. **WIRZCH**, **WIRZCHNI**.

WIRSZOWY ‘wierszowy, poetycki’ *rythmus dr prosa consonantias retinens in fine clausularum et dr a rythmos Grece, quod dr numerus Latine, quia constat ex certo syllabarum {vel Rym vyrshovy}* R D₃. Zob. **WIRSZ**.

WIRTA ‘wiertel, miara, kwarta, czwarta część’ *bilibris i. duarum librarum pondus ... vel mensura* vyrtha R e₁ (por. vyrtel S 19v). Zob. **ĆWIER-NIA**, **ĆWIRTNIA**, **GARNEC**, **MIARA**, **WIERTEL**, **WIRTEL**.

WIRTEL ‘wiertel, miara, kwarta, czwarta część’ vyrtel *bilibris* S 19v (mg) (por. vyrtha R e₁); vyadro, Czvyrtnya, vyrtel, Garnecz (Erz bł.: „garnyec”) *urna, quartarius idem* S 173v; *urna dr quedam mensura, quam quidam quartariam vocant {vel i. vyrthel}* R L₅; *quartale* Lagwycza *vel urna* Garnecz, vyrthel, Czwyerthnya R C₂v (ml); vyrtel, Corzecz *modius est mensura librarum quadragintaquattuor i. sextariorum vigintiduorum* R t₇v. Zob. **WIERTEL**, **WIRTA**.

WIRYDARZ ‘ogród, trawnik’ Trawnyk, zyelony viridarz *viretum, locus viriditate plenus, sc. viridarium* R L₁v (por. trawnyk S 171). Zob. **OGROD**.

[**WIRZBA**] zob. **ZŁOTOWIRZBA**.

WIRZBIE bot. ‘zarośla wierzbowe’ plonna fyga, Jalova morva, vyrzbye, Topolya *sycomorus* (bibl.) (por. Mamstp, cz. I, s. 94) R F₆. Zob. **ZŁOTO-WIRZBA**.

WIRZCH (lub **WIRSZCH**) ‘wierzch, wierzchołek, czubek, także anat.’ vyrssch, rzecz navissza *apex i. summitas* R c₃v; wyrsehch (!) *cacumen, summitas vel finis* S 21; *cacumen i. summitas {vertex vyrsch vel finis}* R e₅; vyrsch glovy *vel* Cyemyą *vertex* S 168v; Cyemyą, vyrssch glovy *vertex* R K₅; vyrsch korzonka *glans* S 65; vyrssch Corzonka *glans virge virilis* R n₈ (md) (por. Mu28, s. 61: *Glans, Der Kopff des menlichen glydts*, Wyrst (!) korzonka); vyrssch skorky *preputium dr anterior pars pellis priapi, que preputatur et prescinditur Iudeis* (bibl.) R B₂v (por. Lono S 122); vyrsehch (!) okrągvy nyeba *vel* vpusta *hemispherium i. dimidium sphere, et sunt duo hemispheria, sc. superius et inferius* R o₃; vyrssch podvoia v drzwy *superliminare i. limen superius* (bibl.) R H₃v; *preruptum* vyrzsch (!) skały *vel i. precipicium* R B₂v (mg); vyrsehch (!) skały *preruptum* R S₂v (md; av. *prerumpo, -ere*); Słoby virzchow abo przicrycya (Gen. sing. lub Nom. plur.) *domatum* (bibl.) R k₃ (mg; av. *doma, Greci tectum dicunt, potest etiam dici doma tectum vel etiam atrium, quod non tegitur ... Et II Reg. V, (8): Domatum fistulas. Et appellantur domatum fistulas cannales, quibus stillicidia defluebant*) (por. Słstp, sv. Przykrycie: *Domatum fistulas* rynny, złoby, przikriczia, virzchi – z Mamstp; por. też Słstř 9, Praha 1986, sv. *doma*, cytat z *Lactifera: Doma ... Greci tectum dicunt vel atrium, quod non tegitur*: Ponebij neprzikryte, z sstukowij vdielanee, kde žlaby kamenne d’elagij, aby voda tekla). Zob. **CIEMIE**, **GORA**, **ŁONO**, **NIEPRZYKRYTY**.

WIRZCHNI (lub **WIRSZCHNI**) ‘wierzchni, będący u góry, na powierzchni, także anat.’ virschnya chrząślka *auricula, tota cartilago eminens circa aures* S 16v (por. Mu28, s. 52: *Auricula, tota illa cartilago eminens ...*,

Wirschánya (!) chrzęstká v vchá); czelyvscz, czelyvscz vyrzchnya *faux* (bibl.) S 56v; pasczeka, wyrchnya czeluscz *faux* R m₄; lupyna vyrchnya a ostra castanova *echinatus calix dr putamen superius castanee* S 45v; lupyna vyrzchnya a ostra Castanova *echinus, tegmen spinosum, quo servant castanee, ricium idem. Echinatus calix i. putamen castanee* R k₅v (ml) (por. Mu28, s. 109); vyrchnye yezyoro *lacus superior* R r₁v (md). Zob. **GORNÝ, NAWYSZSZY.**

WIRZGAĆ ‘wierzgać’ vyrzgacz *calcitro,-are i. calce percutere ... , quasi calce retro ferire* R M₆v; vyrzgacz *recalcitro,-are* R S₅v; ktory byye, wyrzga (Erz: „scil. koń”) *calcitrosus equus* S 21v (por. Mu28, s. 38); *calcitrosus equus est qui solet calce ferire* czo virzga *i. pedibus retro se percutere* targaiący kon R e₅v.

WIRZGAJĄCY ‘wierzgający’ vyrzgaiący, targaiący *calcitrans* R e₅v (ml).

WISAĆ vysacz, vyssyecz *hereo,-ere* R P₄v.

WISAJĄCY ‘wiszący, wisielec’ visaiący *herens in patibulo* S 67v; vyssaiący *herens in patibulo* R o₃v (ml). Zob. **ZWIESZONY.**

WISIEĆ vysacz, vyssyecz *hereo,-ere* R P₄v. Zob. **ZWIESIĆ.**

WISIELEC ‘wiszący, zwieszający się’ Vyssyelyecz *pensilis homo dr qui suspensus est* R z₃v (mg; av. *pensilis i. levis*) (por. Lex sv. *Pensilis, et hoc <pensi>le*, Závieszony, Wiszący. *Quod scilicet suspensum et sublime est ...*). Zob. **SZUBIENICA, SZUBIENIEC.**

WISŁA *Vistula, fluvius* vyszła, *Istula, Vandalus, Iustula idem* S 171v; *Vistula, Istula, Instula, Vandalus* wyssła, *fluvius Polonie* R L₂v (ml) (por. Mu28, s. 24: *Vistula, Waiszel, Wyslá, Vandalus idem, Istula idem, Iustula idem*).

WIŚNIA bot. vyshnya abo trzesznya *cerasum, cerasium idem* S 26v (por. Mu28, s. 109, rozdz. *De fructibus Arborum ...*, O Owoczách).

WIŚNIOWY povidla vysnyove *cerasetum* S 26v; povydla vyssnyove *cerasetum* R f₈ (mp).

WITAĆ *euge, adv., et potest etiam aliquando esse interiectio, et est euge quandoque exultatorium vel exultantis* vytay, Blogo vam, *unde Matth. XXV: Euge, serve bone et fidelis {bene habe, bene vale} ... Item euge aliquando est irrisorium* heu, ha, hay, *unde Psalmus: ... dixerunt mihi euge, euge, viderunt oculi tui, etc., et sic est euge irrisorium vel exprobratorium sive exprobrantis, othoszcy, a gorze, gorze, item euge est exhortatorium, unde propheta: Non dicant in cordibus suis euge, euge anime nostre* (bibl.) R X₅v.

WIZA, WIZINA ‘ryba’ zob. **WYZA, WYZINA**.

WKŁADAĆ *retorqueo, -ere, rursus volvere* zatoczyć *vel imponere* wcladacz, *retorquet in me* wclada na myą, *vel filum bis filare* Sukacz, Skrączicznyczy R T₂ (md) (por. SEK, t. IV, s. 376). Zob. **KŁAŚĆ, POKŁADAĆ, PRZEKŁADAĆ, PRZYKŁADAĆ, SKŁADAĆ, WŁOŻYĆ, WYKŁADAĆ**.

WKOŁO ‘dookoła, wokół’ okrągły wschod, ganek wcolo *coclea* R g₆v; wodą wkoło opłynąć *circumfluo, -ere* R M₈ (mp). Zob. **OKOŁO, OKRĄG, WOKOLNY**.

[**WLAĆ**] zob. **LAC, WLANY**.

WLANY (Erz sv. **WLAĆ**) ‘tu – przyrodzony, dany przez Boga’ wlyana, wrodzona *innata sciencia* R p₇v (md); pospolite *slavāthnoscy vel wsithkich* rzeczy pospolita *bithnosc* *vel* *vyslovyeny*, *znamyonviacza* *wlosnosc*, *przyrodzona*, *wlyana*, *nabyta* rzeczy *vydomych* (Erz bł.: „vydanych”) y *domyslnych* *predicamenta* S 121v; *wsythky<ch>* rzeczy pospolita *bythnosc*, *Pospolite slavāthnosci*, *znamyonviache* *Bythnosc* *abo* *wlasnosc*, *wlyane* *abo* *nabyte*, *przyrodzenya* rzeczy *vydomich* y *domyslnych* *predicamenta* R B₂ (mg). Zob. **LANY, WYLAĆ**.

[**WLEC**] zob. **POWLEC, PRZEWLEC**.

WLEPIĆ ‘wcisnąć, tłoczyć, wbijać’ *imprimo, -ere i. valde premere vel ... infigere* wlyepicz R P₆. Zob. **LEPIĆ, PRZYLEPIĆ**.

WLEPIENIE wlyepyeny *impressura* S 72v i R p₅ (md). Zob. **LEPIENIE**.

WŁADAĆ *władacz, Sprawovacz presideo, -ere i. super alios sedere et preesse et defendere* R S₃; *władali, roskazovali preerant*, *szą* *vstavyeny* *presunt* R S₂v (mg; por. Słstp, sv. Ustawić, s. 469 oraz Mamstp, cz. I, s. 19 w związku z Księgą Wyjścia 3,7; zob. też w Biblii Wujka: „którzy są przełożeni nad robotami” (łac. ... *qui praesunt operibus*)). Zob. **WŁODARZ**.

WŁADAJĄCY *preses, qui presidet in aliquo loco* Starosta, ... *presides rectores sunt provinciarum dicti, quia presint* *władaiący*, *Spravyjący* R B₃.

WŁADYKA ‘biskup prawosławny’ *władyka* Russky *archimandrita ... per translationem potest dici episcopus vel archiepiscopus* R c₆. Zob. **POPADYJA, POPOWIC**.

WŁASNOŚĆ ‘cecha, przymiot, właściwość, wyposażenie; stan, status; posiadanie, majątek’ *vmova condicio in contrahendis contractibus vel matrimoniis, condiciones generales semper in pactionibus includuntur...*, *vide Brevilocus de condicionibus*, *condicio* *wzgląd*, *eciam dr status i. vroda*, *polozenye*, *wlasnosc* S 33; *condicio* *vroda*, *vmova*, *wzglyąd*, *polozenye*, *wlasnosc* *homo bone condicionis dr qui est in bona fortuna vel qui dives est*

R h₃ (mg); własność, właszczyzna, dziedzicstwo *proprietas i. dominium rei, fundus, possessio* R B₆v (ml; av. *proprie*); wszytky<ch> rzeczy pospolita bythność, Pospolite sławanthności, znamyonwiance Bythność albo własność, wlyane albo nabyte, przyrodzenia rzeczy wydomych y domyslnych *predicamenta* R B₂ (mg); własności *dotes anime* S 44v; *dotes anime* własności, *virtutes, proprietates* R k₄ (mg). Zob. **WŁOSNOŚĆ**.

WŁASNY ‘swój; właściwy, wybrany (o narodzie); poprawny; zgodny z prawem; naturalny lub przybrany (o dziecku)’ własny, przyjemny *acceptabilis populus* (bibl.) R a₃ (mg); własny swak, dzyevyerz *sororius i. sororis maritus aut consanguinee, sororis vir non habet nomen speciale nec uxoris frater ... , quod autem dr tamen gener* (Erz czyta: „*cum quidem autem dr tamen gener*” – i tu daje odpowiednik pol. „syestrzenyecz”), *qui dr tamen a quibusdam sororius syestrzenyecz* SN 252; własnego oicza albo cudzego szyn *filius naturalis, vel i. legitimus* SN 251; własnego oicza albo cudzego oicza szyn *naturalis filius ... i. ex legitima matre vel ex concubina natus* RN Iv (por. Mu28, s. 168: własnego łóża albo cudzego syn); własnego albo dobrze vrodzonego vdzyalacz, zakonnego, godnego *legittimo, -are i. bonum, honestum facere* R Q₄ (mg); zapiss, własna rąka, własney rąky lyst *chirographus et hoc cirographum ... , singraphus {singraphus, singraphia}* R g₄v; zapysz, rączny lyst, własney rąky list *cirographus vel hoc cirographum* S 28 (por. Mu28, s. 193); *legittima sempiterna* własne, vyečne (bibl.) R r₄ (mg). Zob. **PRZYWŁOSZCZONY, WŁOSNOŚĆ**.

WŁAŚCIWIE włascyvye *proprie* R B₆v (ml; av. *proprius*).

WŁAŚCIZNA ‘własność, majątek’ własność, właszczyzna, dziedzicstwo *proprietas i. dominium rei, fundus, possessio* R B₆v (ml; av. *proprie*) (por. Cervus).

WŁAŚNIE ‘właściwie, dobrze, prawidłowo; subiektywnie?’ przednye, Bithnye, własnye, kształtownye, vytvornye *formaliter* S 244; przednye, Bithnye, własnye (lekcja niepewna: możliwe „włosnye”), kształtownye, vytworznye, pravye *formaliter* R n₁ (mp; av. *forma*); *legittime* yawnye, sprawnye *seu perseveranter vel* właszne S 245v; prawnye, Sprawnye, Vedlye prawa, Właszne, Rządnye *legittime vel i. perseveranter* R r₄ (mg); własnye *subiective* S 249; własnye *subiective* R Y₄v (md); dobrze, poczesnye, własnye vrodzony *legittime natus* R r₄ (mg).

WŁOCZNIA ‘włócznia, dzida’ drzewcze, Copya, Rohatyna, wlocznia *hasta* R o₂v; wlocznia, Rohatyna *lancea, hasta* R r₂ (por. osczep S 79). Zob. **KOPIJA, OSEKA, OSZCZEP**.

WŁOCZYĆ ‘ciągnąć, powłóczyć; orać’ wloczicz broną *erpico*,-are S 51v (av. *erpica*); wloczicz na roley *arpico*,-are R M₄v (mg); Broną wloczicz *sarculo*,-are R T₃v (mh; av. *sario*,-ire); skyby oracz *vel* broną wloczicz, powlyecz *vel* na skripiczach (!) skrzypiecz *liro*,-are i. *arare*, *sulcare* R Q₅; Czo Broną wloczy po roley *lirans* R r₈v (md); czo wloczy broną *occator* {*post seminatore*} R x₄. Zob. **ODWŁOCZYĆ, POWLEC, POWŁOCZYĆ, PRZEWLEC, PRZEWŁOCZYĆ, UWŁACZAĆ, UWŁOCZYĆ, WŁOK, WŁOKA.**

WŁODARZ ‘zarządca, urzędnik; przełożony’ włodarz *vilicus* (Erz: „*vilicus*”) *proprie dr ville custos vel gubernator* vrządnyk *et qui fructibus precipiendis et colligendis imponitur vel i. dispensator universe domus* S 170; włodarz, vrządnyk *vilicus* R L₁; *a batis dr qui preest mensuris* Myerznyk *vel qui annonam equis aut avenam vel farinam mensuris dat et dividit* oszypką vydava, Włodarz nad myolem (!) RN (wykl. przednia); *prefectus urbis* {*vel* Starosta, wysshy Raycza, włodarz, *vide Calepi*} R B₂; Starostovy, włodarze *magistri dicuntur maiores civitatis* (sv. *magister*) R s₄. Zob. **MARSZAŁEK, MIERZNIK, WŁADAĆ.**

WŁOK (Erz: „włók?, sieć rybacka”) ‘rodzaj sieci rybackiej’ wlok *tramen* (Erz: „*tramea*”) S 162 (mp; av. *trama*); wlok *tramen* R J₆v (ml; av. *trama*); wlok *tramen* R J₆v (ml; av. *trames*). Zob. **SIEĆ, WIECIERZ, WŁOCZYĆ.**

WŁOKA ‘włoka, miara ziemi’ wloka, Lan *vel* Slyad *mansus* ... *dr pars terre* S 86v; wloka, Lan, Slyad *mansus* R s₆. Zob. **BROZDA, ŁAN, ROLA, SKIBA, WŁOCZYĆ, ZAGON.**

WŁOS włoszy na czelye *ancie sunt capilli supra frontem* S 9v; włoszy na czelye *ancie* R b₈v (mg) (por. Mu28, s. 50); włoszi pod ramyenyem *subalares pili* S 152 (por. Mu28, s. 57); włoszy myecz na sromocy, młodich lyath *pubeto*,-are *et pubedo*,-are R S₄v; włoszy na sromocy *pubes* R B₈ (md) (por. Młodich Lyath *pubescentibus annis* R B₈ (md)); Szyve włoszi *cani* S 22 (mp); Szyve włoszy *cani* S 22 (md); ssyve włoszy *cani* R f₁ (mp); zolthe włossi *flavi crines* R P₁ (mp; av. *flaveo*,-ere); roszczossanye włossov *distigium eciam i. discrimen crinium* R k₂ (mg; av. *discrimen*); roszczossacz włossy *discrimino*,-are i. *dividere*, *separare* {*crines*} R O₃. Zob. **KĘDZIOREK, KRCZYCA, WARKOCZ, ZŁOTOWŁOS.**

WŁOSATY ‘długowłosy’ *acrocomus* i. włosaty, i. *longam comam habens* R a₄ (md). Zob. **CHŁUPATY, KĘDZIERZEWATY, KĘDZIERZEWY, KOSMATY, ŁYSY, ZŁOTOWŁOS.**

WŁOSIEN ‘włosiennica, szorstka odzież lub wór pokutny’ włossyen *cilicium dr velamentum factum de pilis caprarum vel taxorum* (bibl.) R g₃v.

WŁOSKI ‘tu – bot.’ wlossky orzech *inglans* (!) (Erz.: „*iuglans*”) S 74v; *inglans* (!) wlossky orzech, *inglandes* (!) *eciam i. castanee* R p₇ (mp); wlosky orzech *iuglans* S 77v (por. Mu28, s. 109); wlossky copr *feniculum*, *herba* R m₅. Zob. **LASKOWY, OGRODNY, OWOC**.

WŁOSNOŚĆ ‘właściwość, przymiot; własność?’ pospolite *slawaŋtnosc* *vel* wsithkich rzeczy pospolita *bithnosc* *vel* vyslovyenye, znamyonwacza *wlosnosc*, *przirodzona*, *wlyana*, *nabyta* rzeczy *vydomy* (Erz. bł.: „wydanych”) y domyslnych *predicamenta* S 121v. Zob. **WŁASNOŚĆ**.

WŁOŚNIE zob. **WŁAŚNIE**.

WŁOŻENIE ‘tu – wejście, wkroczenie, wzięcie udziału, interwencja, mediacja; modlitwa, prośba’ *interventus i. intercessio* {*i. intervenio* *wlozenye* wrzecz} R q₂v; *wlozenye* wrzecz *interventus*, *intercessio*, *oracio*, *preces* R q₂v (ml). Zob. **WŁOŻYĆ SIĘ**.

WŁOŻONY *wlozony*, wrzuczony *missus* R t₇v (mg).

WŁOŻYĆ – 1) *wlozycz*, *vilozicz* *indo,-ere i. imponere, immittere* R P₆v; *mitto,-ere* {*excludere, mandare*}, <*mittere manum*> *scyągnącz* y *wlozicz* rąką, *wrzucicz* (bibl.) R Q₇v; *wlozicz* slyvb *aut* *przemyrze* *ponere fedus* S 57 (av. *fedus*); – 2) ‘poczytać za coś, uznać’ *wlossh*, *polycz* *imputa* (bibl.) R P₆ (mp). Zob. **KŁAŚĆ, WKŁADAĆ, WYŁOŻYĆ**.

WŁOŻYĆ SIĘ ‘interweniować, pośredniczyć; wtrącić się; modlić się za kogoś’ *wlozicz* syą wrzecz *intervenio,-ire i. intercedere, inter aliquos venire et mediatorem esse, pro aliquo orare* R Q₂. Zob. **WŁOŻENIE**.

WMIOTAĆ ‘przerzucić, przenieść’ *wmyotacz*, *przevyesch* *transfero, -ferre* {*mutare*} *i. ultra ferre, vel de uno loco ad alium ferre* {*Inde sententiam exponere per aliam linguam*} R V₄. Zob. **MIOTAĆ, ZAMIOTAĆ**.

WMIOTANIE ‘przeniesienie’ *translatio est de sede ad sedem facta commutatio, ut cum episcopus de una sede ad aliam transfertur* *wmyotanye* R J₆v. Zob. **PRZENIESIENIE**.

WNĄTRZ ‘wewnątrz’ *wnątrz intus i. in loco vel de loco* S 245v; *wnątrz*, w *intus* R X₇v; *Cvrczavy*, *Skazony* *wnątrz spasticus, intus destructus* R G₃ (mp) (por. *spastici dicuntur, quibus aliquid intus convulsus est* *skazenye* *wnątrza* S 147; por. też Mu28, s. 73: *Spasticus*, *Eyner dem ynwendig ym leybe zu brochen ist*, *Skazenye* *wnątrzu*). Zob. **WEWNĄTRZ, WNĘTRZNY**.

WNĄTRZE (lub **WNĘTRZE**) ‘wnętrze; wnętrzości’ *wnątrze exta sunt medie partes pecorum, sc. intestina, fibre* (bibl.) S 55; *spastici dicuntur, quibus aliquid intus convulsus est* *skazenye* *wnątrza* S 147 (por. *Cvrczavy*, *Skazony* *wnątrz spasticus, intus destructus* R G₃ (mp) oraz Mu28, s. 73: *Spasticus*,

Eyner dem ynwendig ym leybe zu brochen ist, Skażenye wnątrzu; por. też Cervus: *Intestina et viscera ...* wnątrze). Zob. **DROBIA, DROBY, FLAK, JELITO, KALDUN, KRUSZKA, TRZEWA.**

WNET ‘szybko, wkrótce’ *wneth propere, adv., i. velociter, celeriter* R Y₂; *evestigio i. cito et continuo, statim ... vel mox* *wneth*, Richlo, Thuss R X₃v. Zob. **BYSTRO, CHUTKO, HNED, NAGLE, PRĘDKO, WARTKO.**

WNECZE ‘wnuczę’ *nepotes* wnączątha *i. posteriores* R v₆ (mp; av. *nepos*). Zob. **WNEK, WNUK.**

WNECZKA ‘wnuczka’ *neptis est filia mee filie* wnączka, *vel que ex filio meo nata est, nepticula dictum, vel* Szynowicza SN 251v; *neptis est filia mee filie, nepticula, que ex filio meo nata est* wnączka *vel* Synowicza *secundum aliquos sic vocatur* RN Iv. Zob. **PREWNECZKA, PRZEDWNECZKA, PRZEWNUCZKA.**

WNECZNY (?) (Erz bł. „vmączony”) zob. **WZNACZNY.**

WNEK ‘wnuk’ *nepos est filius ex meo filio vel ex mea filia natus* Wnąk *aut* wnvk, *i. filius filii mei, nepos eciam accipitur pro filio fratris vel filio sororis* szynowycz SN 251v; *nepos dr filius ex meo filio vel ex mea filia natus, i. filius mei filii* wnąk *vel* wnuk, *nepos eciam dr filius fratris vel sororis* Synowycz, *quasi natus post filium vel filiam* RN Iv; *wnąk nepos i. filius filii vel filie* R v₆. Zob. **WNECZE, WNUK.**

WNETRZE zob. **WNAŁTRZE.**

WNETRZNY ‘wewnętrzny, np. anat.’ przykrywka wnątrzna *epiglotum* S 50; przykrywka wnątrzna *epiglotum* R l₂ (mg); wnątrzna sprawa *energia est vis et efficacia effectus ..., vel dr energia interior labor vel interior operatio* wnątrzna sprawa R k₈v/R l₁; gryzyenye, Clocye wnątrzne *tortio ... interior intestinorum afflictio* R J₅v; Lyadzvye (!) wnątrzne *femen dr pars femorum vel dr coxa femine* Can. 7. *Item dr illa pinguedo, que est in pube mulieris i. inguen eius* (bibl.) S 57; *interna, loca intrinseca* wnątrzne R q₂ (mp). Zob. **WEWNAŁTRZ, WNAŁTRZ, WNAŁTRZE.**

WNIĆ ‘wejść’ przepichacz, wnych *penetro,-are i. pertransire, perforare, penitus intrare* R R₅v; dybacz, dybem wnych *surrepo,-ere* R V₂; wnych wduszą, złączicz syą, opantacz (!) *illabor,-i* R P₅v (mg). Zob. **IŚĆ, JIĆ, WCHODZIĆ, WYNIĆ.**

WNIĘŚĆ wnyescz *importo,-are* R P₆; wnyescz *introfero,-ferre* R Q₂v (ml). Zob. **NIEŚĆ, WYNIĘŚĆ.**

[**WNUCZKA**] zob. **PREWNECZKA, PRZEWNUCZKA, WNECZE, WNECZKA, WNEK, WNUK.**

WNUK *nepos est filius ex meo filio vel ex mea filia natus* Wnąk aut wnvk, i. *filius filii mei, nepos eciam accipitur pro filio fratris vel filio sororis* szynovyecz SN 251v; *nepos dr filius ex meo filio vel ex mea filia natus, i. filius mei filii wnąk vel wnuk, nepos eciam dr filius fratris vel sororis* Synovyecz, *quasi natus post filium vel filiam* RN Iv. Zob. **PRAWNUK, PREWNUK, PRZEWNUK, WNECZE, WNEK, SYNOWIEC**.

WODA (łącznie ok. 40 razy) np.: *pranthka (!) voda torrens i. fluvius vel aqua veniens cum impetu ex imbris* S 160v; *pothok vel Bystra voda fluentum* R m₈ (mp); *zmączona voda turbida aqua* R K₁ (mp); *voda zoravyem cyągnyona puteana aqua* S 127v (por. Mu28, s. 23); *studzyenna voda puteana aqua* R C₁v (md) (por. *voda zoravyem cyągnyona* S 127v); *Studzyenna voda fontana aqua* R m₈v (md); *Staw, stoiąca voda stagnum est aqua stans* R G₅; *Swyączona voda aqua lustralis* S 12v; *swyączona voda aqua lustralis i. expiacionis et benedicta* R c₅ (mp; av. *aqualis*); *lustralis ..., quod lustrat vel quod aptum est ad lustrandum i. purgandum et circumdandum vel luminandum {ut aqua lustracionis i. benedicta swyączona voda, oczyszczenia, poswyączenia}* (bibl.) R s₃; *aqueductus est ius ducendi aquam per fundum vel agrum alienum ad irrigandum agrum meum vel alterius iure servitutis constitute. Et fit in fistulis et meatibus subterraneis* pothok, Rynna, przecopa, kądy voda vychodzy S 12v (por. Mu28, s. 24); *pothok, kądy voda vychodzi, Przecopa, Rvra, Ryna vodna aqueductile est via per quam aqua agitatur {et exit} et ducitur de proprio loco* R c₅v; – *vezbranye vody alluvium... dr consumptio riparum ab aquis* R b₅; *bystroszcz vody torrens* R J₅v (md); *vodne ryny abo Rury, obroczenie, wyedyzenie vody aqueductus* R c₅v; *lixa i. mercennarius, puta qui sequitur exercitum in expedicione et portat aquam ad opus exercitus in castris {lixor idem vel vodoley, przilyevacz (? – możliwa lekcja: “prze-lyevacz”) vody}* R s₁ (por. Mym28, roz. *de Balneo ...*, k. 36v: *Lixa, Wasser-trager, Przylewacz*); *vbyva vody decrescere aquas, decrescunt aque* R N₆ (mg); *inundacio vylyanye, zabrane vody* S 76v; – *redundo,-are, i. retro undare {refluere}, exuberare, abundare, revertere* schchodzicz (!), *splyvacz vodzye {redundacio aque zessczye}* R S₆ (por. *zesshcy nadol redundacio aque* R C₆ (mg); por. też Biblia Wujka, Księga Ezechiela 47,2: “*Et ecce aquae redundantes a oto wody wylewające*”); – *natrix, mulier, que natat vel est quidam serpens, qui veneno suo inficit aquas, ubi fuerit zaiadovy voda, rinatrix idem* S 96 (por. Mu28, s. 96: *Natrix, Eyn schlang die das wasser vergifft macht, Wąż ktory zâyadowy vode*); *eluto,-are i. aquam exprimere et colare* vyząncz voda, *ex luto colare aliquid* R O₅ (mg); *reficere recia* opravicz, roz-

rzvciacz na wodą *ad piscandum*, vide *Calepi* R S₆v (ml); vilacz, zabracz wodą *inundo*, -are i. *abundare*, *replere* R Q₂v; *lustrum*, -are *eciam* i. wznovicz, lazańczicz, Schodzicz, poswyączicz wodą R Q₅v (md); vyno zvodą *vinum dilutum*, *temperatum* R L₁v (ml) (por. Mu28, s. 164); *meracius bibere* vyno zvodą picz i. *limphare seu parum aque apponere* R t₄v (ml; av. *meraca*, *marax*); *lymphor*, -ari i. *aquam immiscere vel insanire* rostworzicz wodą, wscyecz syą R Q₅v; Rostworzone wodą *limphatum vinum* R r₈ (md; av. *lymphaticus*); wodą wkolo opłynącz *circumfluo*, -ere R M₈ (mp); *trans* i. *ultra aquam* za wodą S 249v; – Brodzycz po wodzye *vado*, -are R V₅; Brnącz po wodzye *transvado*, -are R V₄v; gora przy wodzye *promontorium* S 124v; gora przy rzecze abo wodzye *promontorium* R B₅v; – *salaces aque, que de terra saturiente prosiliunt*, *Salicie*, *Nimphe idem* Slone vody R D₆ (mp); *defluxus aquarum* opłynąły, oblyaly vody, *defluerunt* zeshly *vel ad peccata lapsi sunt* (bibl.) R i₆ (mp; av. *defluus*); Stok vod *puteus ... est autem omnis puteus fons, sed non econverso, si tamen in promptu et in superficie sit aqua, fons tamen dr; si autem in alto et profundo sit, puteus est ...*, *puteus aqua viva in alto est, fons in superficie* studnya R C₁v; itd. Zob. **BROD, MORZE, RZEKA.**

WODKA – 1) ‘mały zbiornik wody’ *vodka aquula* i. *parva aqua* (sv. *aqua*) R e₅; – 2) ‘płynne lekarstwo’ powscyągaiacza (? – możliwa lekcja: „powscyągnać”) *maszcz* abo *vodka* czo zastanovya *restrictivum ungentum* R D₂ (mg); palyenye vodek *distillacio* i. *humoris extractio ex herbis* R G₅v (md; av. *stilla*); *distillo*, -are *vodky* palicz *ex herbis vel per artem et per sacculum ex herbis succum extrahere* R O₃v (mg). Zob. **ELEKTARZ, LĘKTWARZ, LĘTKWARZ.**

WODNIK astr. ‘znak zodiaku’ *wodny mąszh*, *wodnyk* (Erz: ‘wodnik, znak w zodiaku’) *Aquarius, signum zodiaci* S 12v; *wodny mąssh*, *wodnyk* *Aquarius pro quodam signo celi* R c₅ (por. Mu28, s. 4; por. też Mym28, rozdz. *De Coelo*, k. 2v: *Aquarius*, Wasserman, Wodnik). Zob. **MAŻ, WODNY.**

WODNOCIELNOŚĆ ‘wodna puchlina’ *wodnoczelnosc* *hidropisis et hidrops vel hidropis* i. *aquosus humor* S 68v (por. Mym41, rozdz. *De Morbis*, k. 41: *Idrops*, Wassersucht, wodnościelność; w Mym28, k. 39: ..., *wodnoczelnosc*; por. też Mu28, s. 67: *Hydropisis vel melius Hydrops, Latine aqua intercus dicitur* ..., Opuchlyną). Zob. **CIAŁO.**

WODNOCIELNY ‘chory na wodną puchlinę’ *wodnoczelny* *hidropicus, qui sic patitur* (bibl.) S 68v (por. Mym41, k. 41: *Idropicus*, wassersuchtig, wodnościelny; w Mym28, k. 39: ... *wodnościelny*; por. też Mu28, s. 67: *Hy-*

dropicus, ..., Opuchły). Zob. **OCIEKŁY, OPUCHŁY, CZARNOKREWNY, SUCHOKREWNY, WODNOKREWNY, WŚCIEKŁY**.

WODNOCZARSTWO ‘wrózenie z wody, czarowanie’ vodnoczarstwo *hydromantia est divinatio, que fit in aqua* R o₅ (por. Lactifer: *Hidromantia* Wodoczar). Zob. **CZAR, CZARNOKSIĘSTWO, CZAROWANIE, CZARSTUN, GADACSTWO, GUŚLENIE, GWIAZDOGUŚLNOŚĆ, OGNICZARSTWO, OGNIOCZAR, ZIEMICZARSTWO**.

WODNOKREWNY ‘człowiek o flegmatycznym temperamencie’ vodnocrewny *flegmaticus* (sv. *flegma*) S 59; vodnocrewny *phlegmaticus, in quo dominatur phlegma* (sv. *phlegma est unus de quattuor principalibus humoribus humani corporis sic dictum, quia sit frigidum, Greci enim frigorem phlegmonem dicunt*) R z₈v. Zob. **CZARNOKREWNY, KREWNY, SUCHOKREWNY**.

WODNY (łącznie ok. 30 razy) np.: – 1) wodny bog *Triton, deus maris* S 163 i R J₈; wodny mąszh, wodnyk (Erz: ‘wodnik, znak w zodiaku’) *Aquarius, signum zodiaci* S 12v; wodny mąssh, wodnyk *Aquarius pro quodam signo celi* R c₅ (por. Mu28, s. 4; por. też Mym28, rozdz. *De Coelo*, k. 2v: *Aquarius*, Wasserman, Wodnik); wodny mąszh (Erz: ‘wodna potwora’) *Nereides* S 97v; Vodny mąssh *Nereides* R v₆v (ml) (por. Mym28, k. 28: *Nereides*, Wasserman, Wodny mąż); – 2) przilyevacz wodny *lixa dr mercennarius, qui sequitur exercitum in expedicione et portat aquam ad opus exercitus in castris* S 83 (por. vodoley, przilyevacz vody R S₁; por. też Mym28, rozdz. *De Balneo* ..., k. 36v: *Lixa*, Wassertrager, Przylewacz); wodny sząd *vel Corytho linter i. parva navicula dicta a linio, quia vadit et currit super aquam quasi liniendo* R r₈; wodny dzban, vyadro *hidria* S 68v; wodny dzban, vyadro, cebernycza *hydria, vas aquatile* R o₅; wodny dzban *nasiterna i. hidria* S 96; wodny dzban *nasiterna, ansata hidria* R v₄v (ml); wodny secret, Shachta *cloaca est quelibet fossa, ad quam sordes defluunt i. stercora* S 29; wodny secret, Shachta *cloaca dr quelibet fossa, ad quam sordes defluunt* R g₆v (por. Mu28, s. 137); vodne nado-bye *luter i. concha vel cantarus aquarius ..., luter, vasa purgandis sordibus apta* {3 Reg. 7} (bibl.) R s₃v; *mansisterna* vyadro vodne, *urna, urceus aque* R s₆ (mg); – vodne ryny abo Rury, obroczeny, wwyedzyeny vody *aqueductus* R c₅v; opocziste skaly vodne, *Spiczaste, ostre acroceramina ... dicuntur pericula marina naves mergentia ..., quasi montes aquarum cornuti* R a₄; – 3) zool. wodny vąszh *hidrus, hidra* S 68v (por. Mu28, s. 95); wodny y zyemny vąssh *chelidrus serpens quidam* R g₂; wodny cyeluch *tapula, tipula, vermis sex pedum, qui per aquas ambulat leviter; aranea aquatica* S 155v; wodny cyelvch, payak *tapula, tipula, vermis seu aranea aquatica sex pedum, super*

aquas ambulans R H₅v (ml) (por. Mym28, k. 28v: *Tapulo*, wassergems, wodny cieluch; por. też Mu28, s. 101: *Tipulla ...*, *tippula ...*, *tappula ... vermis est ...*, *et est aranea aquatica ...*, Wodnyćelyuch); *vodna mysh sorex i. mus, quia rodit ut serra* S 146v; *vodna myssh sorex* R G₂v; *Vodna myssh sorex, animal* RN V (por. Mu28, s. 41: *Sorex*, Ein spitzmausz, Wodna myss); itd. Zob. **CIE-LUCH, HANDFAS, LAWATARZ, MORSKI, PAJĄK, SĄD 2., UMYWA-DŁO.**

WODOLEJ ‘noszący wodę; łazienik’ *anclator i. ministrator vel aliquis hauriens aquas* vodoley {*vel i. fur*} R b₈v; *lixa i. mercennarius, puta qui sequitur exercitum in expedicione et portat aquam ad opus exercitus in castris {lixor idem vel vodoley, przilyevacz (? – możliwa lekcja: „przelyevacz”) vody}* R s₁ (por. Mym28, roz. *de Balneo ...*, k. 36v: *Lixa*, Wassertrager, Przy-lewacz). Zob. **LAĆ, LIJ, LIJEK.**

WODZ ‘wódz, przywódca’ *vodz ductor* S 45. Zob. **HEJTMAN, KSIĄŻĘ.**

WODZA, WODZE (?) ‘część uprzęży końskiej’ *vodza, wǫdzidlo habena* S 67; *habena i. lorum vodza seu retinaculum freni* S 67; *habena i. lorum vo-dza et retinaculum freni wǫdzidlo* R o₂; *vodza, wǫdzidlo lorum* R s₂; *vodza retinaculum i. habena, dictum a retinendo, quia eo retinetur impetus equorum* R D₂; *vodzem* (! – może rzecz. rodzaju nijakiego „to wodze”?) abo *wǫdzidlem* wscyǫgacz *habeno,-are i. habenam regere vel habenam preparare et ornare* R P₄v. Zob. **KRYGI, LEC, LECENĆ, POPRĄG, UZDA, WĘDZIDŁO.**

[**WODZIĆ**] zob. **DOWODZIĆ, ODWODZIĆ, PRZYWODZIĆ, ROZ-WODZIĆ, WOJEWODA, WYWODZIĆ.**

WOJENNY *procubitor* Stroszh *voyenny, vigilans nocte, quando castra sunt in proximo* R B₄v (md); *voyenny chleb panis militaris* S 106v i R y₃v (ml) (por. Mu28, s. 158); *commeatus bellicus* Spyza, *Strava voyenna aut simul euncium in via* R h₁v (ml; av. *commeatus*) (por. *gleyth salvus conduc-tus* (sv. *commeatus bellicus*) R h₁v (ml)); *zgotovanye, vyprava voyenna expe-dicio bellica* (bibl.) R m₁ (mp) (por. *Cervus*); *hergveth* (!), *voyenna zbroya arma bellica* R c₇v (mp; av. *arma*) (por. *Cervus: Arma bellica hergwet* (!) *vel* *voienna zbroia que mulier post mortem mariti propiori agnato vel agnatis dat et sunt gladius mariti, equus melior sellatus ...*; cytujemy za oryg. wydaniem z 1531 r.). Zob. **BRONĆ, HERGWET, WOJNA.**

WOJEWODA *palatinus i. pertinens ad palatum vel dr aliquis de pala-cio existens vel nomen est dignitatis* voyevoda S 105v; *palatinus i. de pala-tio existens {vel nomen dignitatis voyevoda}* R y₂.

WOJNA na voyną vipravyacz *expeditionem facere* R m₁ (mp; av. *expeditus*); Shpyegarze, Stroze na voynye *speculatores belli* R G₃v (ml); Myesscczy stroze abo czo szą wwoynye na strazey *circitores* R g₄ (md).

WOJSKA ‘wojsko, rzecz. rodzaju żeńskiego’ *suffarro, -are i. far, frumenta in castra convehere* do voysky przywozicz R V₁ (md). Zob. **WOJSKO**.

WOJSKI ‘urzędnik ziemski’ voysky aut cechmystrz *tribunus plebis aut habebat tribunatum seu magistratum in plebe Romana* S 162v (por. Mu28, s. 176); voysky *tribunus plebis est plebeius magistratus sic dicitur, quia populus Romanus olim erat divisus in tres partes* R J₇; rothmystrz, Starosta, voysky, Thyssyącznyk *tribunus* R J₇. Zob. **PODWOJSKI**.

WOJSKO ostrze, ostroszcz, spicza, vissocosc, huff, Szhyk, harc, Voysko, Strzelnycza *acies plura signat ... est ferri summitas ... Item acies exercitus, eo quod armatus erat ad bellum acutis armis. Unde est acies oculi, ferri bellicue caterva* R a₃v; voysko, zastąmp *exercitus i. collectio hominum in expeditione* R l₆v; *instruere aciem* Shikovacz voysko, *multa signat, componere exercitum, vide Calepi* R Q₁v (md) (por. Lex: *Acies ... , instruere aciem* Woysko vszikowác). Zob. **GROMADA, HARC, HUF, WOJSKA**.

WOJT praw. ‘urzędnik, sędzia; adwokat; przewodniczący sądu wyższego prawa niemieckiego’ voyth, rzecznyk *advocatus dr qui patronus est cause vel qui postulat pro opponente in iudicio* S 5v; voyth, rzecznyk, Mowcza *advocatus* R b₁v; voyth *latrunculator* S 80; voyth *latrunculator, iudex maleficorum* R r₃ (mp) (por. Mu28, s. 176: *Latrunculator*, eyn blutvogt ader blutrichter, Woyt); wysshego prava voyth *satrapes* S 137; voyth wyshego prava *satrapes* R E₃ (md) (por. Mu28, s. 175: *Satrapa*, eyn landtvogt, Wyssego práwá wogt, *Satrapes idem, Satraps idem*). Zob. **DZIEDZICZNY, MOWCA, PRZYSIEŻNY, ZAKUPNY**.

WOKOLNY ‘tu – o peryfrazie, opisie: omawiający, niebezpośredni’ volcolne movyeny *periphrasis est descriptio vel circumlocutio* R z₅. Zob. **OKOŁO, PRZESTRONNY, RZECZ, WKOŁO**.

[**WOKRĄG**] zob. **OKRĄG, WKOŁO**.

WOL (?) ‘wole; guz’ zob. **WAŁ 3., WOLOWY, WRZOD**.

WOLA dobra volya *benivolencia* S 18v; dobra volya *benivolentia* {*benivolencia idem*} (sv. *benivulus*) R d₈; zgodna volya *concorde votum* R h₂v (ml; av. *concors*); volya vtvirzdzona (Erz sv. **UTWIRZDZIĆ**) *voluntas firmata* S 173; volya vczvyrdzona *voluntas firmata* R L₄ (mp); dobrovolnosc *vel* volya rozvmv czlovyeczego *liberum arbitrium* S 81v; dobrovolenstwo, volya rozvmv czlovyeczego *liberum arbitrium* R r₆v (md); volya, dobrovo-

lenstwo *arbitrium dr libera voluntas vel potestas, qua quis sponte bona vel mala appertare potest* R c₅v; volya, roskazanye, domnymanye, dobrovolenstwo *arbitrium boni viri i. sententia, que ab arbitrio statuitur, potestas, libera voluntas arbitrio data* R c₅v (md); Slyvb *votum i. desiderium {anime volya} vel promissio* R L₄v; bezvoley, nad volyą *extra placitum* S 116v (av. *placitus*) i R A₃ (mg); nad volyą, Bezvoley *extra placitum* R R₆v (md; av. *placito, -are*); na postavyenye, na przeczyvo, na prozbą, na volyą *ad instanciam* R p₈ (mp; av. *instantia est tempus, quo iudicium discutitur et finiri debet*); *libitum {i. voluntas} {ad libitum na volyą} (sv. libitus)* R r₇. Zob. **NIEWOLA**.

[**WOLIĆ**] zob. **PRZYWOLIĆ**, **PRYZWOLIĆ**.

WOLNIE ‘swobodnie, dobrowolnie’ *sponte, adv. qualitatis i. ultro, voluntarie* volnye, *et dr a spondeo, -des, ponitur etiam quandoque nominaliter, ut: Mea sponte hoc feci* Sam od syebye R Y₄v. Zob. **DOBROWOLNIE**, **ŚWIEBODNIE**.

WOLNOŚĆ ‘tu – przywilej’ *volnosc libertas ecclesiastica dr privilegium datum a Deo universali ecclesie* S 81v; *volnosc libertas ecclesiastica i. privilegium* R r₆v (md). Zob. **DOBROWOLNOŚĆ**, **ŚWIEBODNOŚĆ**, **WYZWOLENIE**, **ZWOLEŃSTWO**.

WOLNY ‘chętny, dobrowolny; swobodny; otwarty, ogólnie dostępny’ *libens i. voluntarius {facilis}, quasi plena voluntate volens* Rad, volny R r₆v; *sine compede i. volny, sc. nulli subiectus* R r₆v (ml; av. *liber*); Sam od syebye, volny, Dobrowolny *spontaneus i. voluntarius* R G₄v; volny vyezchny plath *feudum* R m₆ (mg); volny secret (Erz objaśnia: „otwarty, nie zamknięty”) *forica i. cloaca, ad quam publica civitatis stercora confluunt ... ut fossa extra civitatem* S 60 (por. Mu28, s. 137; por. też pospolyti secret *foria, forica ...* R n₁ (mg)); – volny tark *largiforum* S 79v; volny tark (!) *largiforum* S 59v (av. *forum*); volny targ *largiforum* R r₂v (mg); volny targ *forum liberum vel largiforum* R n₁v (md). Zob. **DOBROWOLNY**, **NIEWOLNIK**, **ŚWIEBODNY**.

WOLOWY ‘tu – wrzód powstały w gardle?, na szyi?’ volovy wrzod *guttura i. infirmitas gutturis, que solet cum inflatione gutturis evenire* R o₂. Zob. **GARŁOWATY**, **WAŁ 3.**, **WOL**.

WOŁ zool. ‘wół, bawół’ Vol *vel Crova bos* RN IVv; Baval, dzyky vol *urus i. bos silvestris* S 173v i R L₅; dzyky vol, Baval *bubalus {urus idem}* R e₄; Bodacz, vol *cornupeta i. bos* (bibl.) R h₆; odrzecz konya abo volv, odrzecz sskory *globo, -ire* R P₃v (md); syeczy vyaszcz, drathwv (!) *sshicz vel rzhess bicz, volv odrzecz lanio, -are* R r₂ (mp; av. *lanio*); – Tluste voly *curaiores boves i. pinguiore* R i₃v (mg); voly pascz *bubulicto, -are* R M₆ (md);

czo lupy voly *lanio*, *qui laniat* R r₂ (por. rzeznyk S 79); *coniugare ad iugum* sprząncz voly R N₃ (mg); zaganyacz, zagnacz, popądzicz bydło albo voly *mino*, -are R Q_{7v}. Zob. **BODACZ**, **BYK**, **DOBYTEK**, **KLUSIE**, **PASOWOŁ**, **SKOT**, **TRZODA**, **WOŁOPAS**, **WOŁOWIEC**, **WOŁOWY**.

WOŁAĆ volacz *clamo*, -are {*vociferare*} R M₈; przesz voznego dacz volacz *preconio iubere* R S₂ (md); kazacz, volacz, przikazacz, wzwyastovacz *predico*, -are R S₂. Zob. **ODWOŁAĆ**.

WOŁANEK gram. ‘wołacz’ wzyvaiący, volanek, zovanek *vocativus* RN (wykl. przednia); volanek, zovanek *vocativus* R L₄. Zob. **BIERZĄCY**, **DAJĄCY**, **DAWAJĄCY**, **DAWANEK**, **IMIENIAK**, **MIANUJĄCY**, **MIENIĄCY**, **MIENIONEK**, **ODBIERAJĄCY**, **ODDALONEK**, **OSKARŻAJĄCY**, **RODZĄCY**, **SKARŻANEK**, **SPADEK**.

WOŁANIE volanye, Cazanye *predicatio* R B₂ (mg). Zob. **ODWOŁANIE**.

WOŁOPAS ‘pasterz wołów’ volopasz, volovyecz *bubulcus dr custos bo-vum* {*passovol bubsequa*} R e₄. Zob. **PASOWOŁ**, **PASTURZ**, **PASTYRZ**, **PAŚĆ 2**.

WOŁOWIEC ‘pasterz wołów’ *bubulcus*, *pastor bo-vum* (Erz.: „*bublicus*, *pastor bovium*”) volovyecz *vel* skotopasz, *bubsequa idem* paszovol S 20v; volopasz, volovyecz *bubulcus dr custos bo-vum* {*passovol bubsequa*} R e₄. Zob. **SKOTOPAS**.

WOŁOWY – 1) ‘będący częścią wołu’ volova skora *tergus*, *birsa idem* R J₁ (md); *byrsa i. ... corium bovis* {*tergus idem* volova skora} R e_{1v}; *colurus dr a colon et urus, quasi colon uri i. membrum, sc. cauda bovis silvestris* {volovy ogon *vel* animal sine cauda}, *nam urus est bos silvestris, inde colurus cauda illius. Unde et quadam similitudine coluri dicuntur duo circuli imperfecti in celo* R g_{8v}; fflyaky volove *ozima intestina bo-vum dicuntur* (sv. *ozimum*) R y_{1v}; – 2) ‘dotyczący wołów, przeznaczony dla wołów’ volovy rynek <*forum*> *boarium* S 60 (por. Mu28, s. 28); Volovy (‘rynek, targ’) *forum boarium* R n_{1v} (md) (por. Mu28, s. 28); volovy targ *boarium*, *locus, ubi venduntur boves* R e₂ (por. Mym28, k. 6); volovi abo Crovy chlew *bo-vile* R e₃ (mp); obora volova *bostar* R e₃; obora, staynya abo pastwa volova *bucetum dr locus, ubi boves ciuntur i. vocantur, sicut est stabulum vel pascua vel forum* R e₄; volova staynya *bubile i. bo-vile, ut supra* (por. volovi abo Crovi chlew *bo-vile* R e₃ (mp)) R e₄ (mg); – 3) ‘tu – bot.’ volovy yązik *buglossa est herba quasi bovis lingua* R e₄. Zob. **BYKOWY**, **KROWI**.

WONIA ‘woń, aromat’ droga mascz, vonyaiące zyelye, droga vonya *vel* Lanthkwarz *aroma* (bibl.) R c₈; Cadzenye, Obyata, vonya, Cadzydło *incen-*

sum i. thus vel dr holocaustum (bibl.) R p₅v; zmyeshana vonya *compositum timiama* R h₂ (mg).

[**WONIAĆ**] zob. **WONIAJĄCY**, **WONIEJEĆ**.

WONIAJĄCY ‘woniający, pachnący’ vonyaiący *aromatisans* S 13v (av. *aroma*) i R c₈ (md); gmach vonyaiący *cella pigmentaria* S 115 (av. *pigmenta*); gmach vonyaiący *pigmentaria cella* R A₁ (md); rzecz vonyaiąca *pigmentum est confectio ex vino et melle et diversis speciebus suavis et odorifera {ex aromaticis}* (bibl.) R A₁; vonyaiące zyelye, drogye masczi *aroma* (bibl.) S 13v; droga mascz, vonyaiące zyelye, droga vonya *vel Lanthkwarz aroma* (bibl.) R c₈; yablko vonyaiące *{ex aromatibus} olfatorium ..., olfatoriolum, vas unguentarium muliebre, in quo odoramenta gestantur* R x₅v.

WONIEJEĆ ‘wonieć, pachnieć’ vonyeiecz *exhalo,-are i. foras emittere, redolere* R O₆v.

WONNIE vonnye dzyalacz *aromatizo,-are i. redolere ..., ego aromatizo hunc i. aromate ungo vel aromate redolentem facio* R M₄v.

WONNOŚĆ vonnoszcz *exhalacio aromaticorum* R l₆v (md); vonnoszcz *fragrantia, odor herbarum* R n₁v (md); ducha vivodzicz *vel* vonnoszcz dzyalacz, vypuszczacz *spiro,-are* R G₄ (md; av. *spiratio*); ducha vyvodzicz *spiritum ducere sive redolere vel vipuszczacz* vonnoszcz (sv. *spiro,-are*) R T₇.

WOR ‘wór; siennik’ *culleus* (Erz bł.: „cultrus”) *dr saccus de corio vor in quo damnati insuebantur et ad fluvium proiciebantur vel dr saccus myech, vor in quo portatur triticum vel saccus de corio, qui supponitur equo* S 38v; vor, Myech *culleus* R i₃; Strozak, słomyany vor *strapodium* S 151; Strozak, vor natkany słomą *strapodium* R G₆v (mg); *saccus vor, culeus, marsupium, fiscus vel genus vestis* R D₅ (md). Zob. **KOBYŁA**, **ŁAGWICA**, **SKORZANY**, **STROZAK**.

WOREK vorek czsadny (!), lugovy *colum, colarium* R g₇ (mp) (por. czadzy vorek *colum* S 30v). Zob. **CADZIWOREK**, **KALETA**, **ŁUGOWY**, **MIESZEK**, **TASZKA**, **WACEK**.

WOSZCZYNY zob. **WOSZCZYNY**.

WOSK Czyrvony vosk *miniata cera* R t₆v (md); *pinaca, tabella cereata* voskyem nabyta, *codicillus idem* R A₁v (md). Zob. **NAWOSZCZYĆ**.

WOSKOWY ‘tu – zool., żyjący w wosku’ voskovy czyrw *acer* S 3v (por. Mym28, k. 27v); vosskovy robak *acar dr vermiculus cere* S 3v; wosskovy robak, Czyrw *acar, acer idem* R a₃ (mg) (por. Mu28, s. 101; por. też Ca1585: *acarus ... tineae genus in cera nascens, Pol<onice> weszka, Mol woskwy*).

[**WOSZCZYĆ**] zob. **NAWOSZCZYĆ**.

WOSZCZYNY (lub **WOSCZYNY**) ‘odpadki, okruchy woskowe?’ *caria* vosczyzny, *sordes* ... *cere* R f₃v (mg).

WOZ – 1) ‘wóz, pojazd’ voss *carruca* i. *biga* R f₄; koczczy wosz *benna* S 18v; Coczczy voss *benna* R d₈ (mg) (por. Mu28, s. 151: *Benna*, *eyn ben*, Koczczy woz); vosz ... drew *vehis* ... *ligni* S 166v; vosz drew *vehis lignorum* R K₃ (mp) (por. Mu28, s. 196); vosz ... gnoyv *vehis* ... *stercoris* S 166v; vosz gnoyv *vehis stercoris* R K₃ (mp) (por. Mu28, s. 196); vosz syana *vehis feni* S 166v i R K₃ (mp) (por. Mu28, s. 196); <woz> vyna <*vehis*> *vini* S 166v; <woz> vyna *vehis vini* R K₃ (mp) (por. Mu28, s. 196); okovany voss *falcatus currus* R m₂v (mg); przicryty poclad, voss okovany *carpentum est quoddam genus vehiculi seu curruum vel est currus, super quo sedent mulieres, tectus panno* R f₃v; Rydvan, poklyad, pokryti vosz *carpentum est vehiculum panno tectum ad pompam sedencium in eo* S 23v; Skarbny voss *fiscalis currus* R m₇v (ml); Scarbny vossz *fiscarius currus* R m₇v (mg) (por. Cervus); skrzytecz vozem *plaustrio, -ire* i. *resonare per modum plaustris vel resonare plastro* R S₁; czo odvozi na vozye *vel gleytownyk conductor* R h₂v (md); odvyescz na vozye, nayancz dom *conduco, -ere* R h₃ (md; av. *conductor*); odvyescz na vozye *deveho, -ere* i. *deorsum vel de uno loco ad alium vehere* {*inclinare, deportare, etc.*} R O₂; odvyeczyony na vozye *devexus* R i₇; vozy dzyalacz *plastro, -are, currus facere* R S₁ (md); – 2) astr. ‘konstelacja’ *Arctos, Arctus, Ursa Latine seu stelle septemtrionis, Currus* vosz, *Maior Ursa* S 13v (por. Mu28, s. 5); vosz gvyazdeczny *Arcturus dr constellatio* R c₆v. Zob. **KARA, KOCZCZY**.

WOZATARZ ‘woźnica’ voznycza, vozatarz *auriga dr rector currus* R d₄. Zob. **FURMAN, GONIEC**.

WOZIĆ czo vozy gnoy *olitor* ..., *qui portat fimum* {*ad ortum*} R x₅v. Zob. **ODWOZIĆ, PRZYWOZIĆ**.

WOZOWY vozovy kon, podvodny, zavodnyk *veredus* i. *equus trahens redam seu currum* S 167v (por. Mu28, s. 38: *Veredus velocissimi cursus*, Ein postrosz, Wozowy kon, albo záwodnik albo powodny kon); gonyecz *veredaris magna celeritate literas perferens, vel equus velocissime cursus, vel* i. vozovy, vozny kon *vel* i. zavodnyk R K₄v (ml); Syerdzyen vozovy *cermo* R g₁ (mp); Syrdzyen vozovy *hemo* R o₃ (mp) (por. syerdzyen S 67v); Czlo, vozovy abo targovy furlyon, *mytho vectigal* R K₃; vozove czlo *redagium* S 130; vozove czlo *redigium* R C₅v (md); ocovacz kolo vozove *falco, -are* R O₇v.

WOŹNICA voznycza, vozatarz *auriga dr rector currus* R d₄; aginator i. actor ... {*vel auriga equorum voznicza*} R b₂v; furman, voznycza *agitor*

i. vector, qui currum agitat R b₂v; *quadrigarius, qui quadrigam {i. currum} ducit* voznycza (sv. *quadriga*) R C₂; voznycza *veredarius i. auriga* (sv. *veredus*) R K₄v. Zob. **GONIEC**.

WOŹNIK ‘koń zaprzężony do wozu’ *iugalis i. iugo abilis, iungibilis, iugo assuetus, domitus, ut equus* voznyk S 77v; voznyk *iugalis i. iugo assuetus* R q₅; voznyk *redarius, iugalis equus* S 130; voznyk *redarius equus* R C₅v (md); voznyky *funales equi* R n₃v (md). Zob. **KOŃ**, **LECOWY**, **NABOCZNY**, **NARĘCZNY**, **PODWODNIK**, **PODWODNY**, **SIODŁOWY**, **WOZOWY**, **WOŹNY**, **ZAWODNIK**.

WOŹNY – 1) ‘herold, woźny miejski lub sądowy’ vozny *logoteca, qui vel que sermonem facit in populo vel qui edictum imperatoris vel alicuius principis populo nunciat* S 83v; *logotheca {vozny in foro clamans} {vide Calepi}* R s₁v; *ministerialis eciam i. vozny* R s₁v (md; av. *logotheca*); vozny *ministerialis* S 91 i R t₆v (ml); vozny, *podvoysky preco, qui quodam preconatu aliquid annunciat* R B₁v; przesz voznego dacz volacz *preconio iubere* R S₂ (md); – 2) ‘koń zaprzężony do wozu’ gonyecz *veredarius magna celeritate literas perferens, vel equus velocissime cursus, vel i. vozovy, vozny kon vel i. zavodnyk* R K₄v (ml). Zob. **KOŃ**, **PODWOJSKI**, **SŁUŻEBNIK**.

[**WOŹENIE**] zob. **PRZEWOŻENIE**.

WPAŚĆ wpasz *recido, -ere i. iterum vel retro cadere* R S₅v (por. *vpadly reciduus* R C₅v); *exanimacio* nądza, *ut* (Erz czyta: „vir”) *iste cecidit in exanimacionem* wpadł wnądzą S 53v i R l₅v (md) (por. Słownik 1566, k. M IV: *Cecidit in examinationem* (!), *E caduto in angustia*, *Vpadł w nędzę*, *Er ist in omacht gefallen*). Zob. **ODPAŚĆ**, **PADAĆ**, **PRZYPAŚĆ**, **SPAŚĆ**, **UPAŚĆ**.

WPĘDZIĆ *compellere animalia* wpądzicz, przypądzicz, przimvssicz R N₁v (ml; av. *compello, -ere*); wpądzicz, przypchnącz *impello, -ere i. intus vel valde pellere* R P₆; *communio, -ire i. commune facere {vel i. impellere wpądzicz}* R N₁v; w gyedno spoicz, wpądzycz *compagino, -are i. coniungere* R N₁v. Zob. **PĘDZIĆ**, **POPĘDZIĆ**, **ROZPĘDZIĆ**, **SPĘDZIĆ**, **ZAPĘDZIĆ**.

WPĘDZONY wpądzony *impulsatus i. frequenter impulsus* R p₅ (mp). Zob. **NAPĘDZONY**, **PRZYPĘDZONY**, **ZAPĘDZONY**.

WPISAĆ *titulo, -are i. designare titulo {inscribere} vel titulum apponere* wpysacz, naznamyonovacz {*vel i. ordinare in canonicum, vide Calepi*} R V₃v. Zob. **PISAĆ**, **PODPISAĆ**, **PRZEPISAĆ**, **WYPISAĆ**.

WPUSZCZENIE *intromissio, deductio* wpuszczenie, wvyżanye R q₂v (mg). Zob. **DOPUSZCZENIE**, **SPUSZCZENIE**.

WPUŚCIĆ wpuszcz (2×) *intromitto, -ere ... item intromittere est idem, quod vulgo dr intra meare, quasi in rem se mittere, ut de ea curet et tractet* wwyżacz R Q₂v. Zob. **DOPUŚCIĆ**, **PRZYPUŚCIĆ**, **SPUŚCIĆ**.

WRACAĆ SIĘ *regredior, -i* wrocicz są {*regredere* wraczay są} R S₆v. Zob. **WROCIĆ SIĘ**.

WRACAJĄCY ‘tu – często powtarzany’ Slova wracaiące *scematismi verba* R E₄ (mp; av. *schema i. imago vel figura vel modus loquendi* oraz av. *schematismenos i. defectus modi loquendi*).

WROBL zool. ‘wróbel’ wrobl *passer* RN IVv. Zob. **PTAK**, **WROBLIK**.

WROBLIK zool. ‘wróbelek’ wroblík *passerculus* (sv. *passer*) S 108v. Zob. **PTAK**, **WROBL**.

WROCENIE ‘oddanie, zwrot – np. długu’ wroczenye *redditum* S 130; placzenye, wroczenye, przywroczenye *reditum* R C₅v (md; av. *reditus*); – *reverberacio* (? – zapis nieczytelny) vroczenye, po wthore R D₂ (mp). Zob. **PRZYWROCENIE**, **WZDANIE**.

WROCIĆ ‘zwrócić, oddać, np. dług’ wrocicz, placicz *reddo, -ere* S 232v; *resigno, -are, vide Calepi*, wrocycz, wzdacz R T₁v (md); poziczicz a wrocicz *in mutuum dare* R v₄ (md; av. *mutuum*) (por. wzagyem dacz S 905v); poziczicz a wrocicz vespolek, myedzy sobą *mutuo, -are* R Q₈v. Zob. **PRZYWROCIĆ**, **WRACAĆ SIĘ**, **WZDAĆ**.

WROCIĆ SIĘ ‘zawrócić; naprawić; wrócić do poprzedniego stanu’ wrocicz są *recidivo, -are i. renovare, post casum reparare* R S₅v; *regredior, -i* wrocicz są {*regredere* wraczay są} R S₆v. Zob. **WRACAĆ SIĘ**.

WRODZONY *insitus, <insi>ta* wrodzona, Szczepyona S 75; wlyana, wrodzona *innata sciencia* R p₇v (md). Zob. **NABYTY**, **ODRODZONY**, **PRZYRODZONY**, **RODZONY**, **URODZONY**, **WLANY**, **ZARODNY**.

WRONA zool. wrona *cornix, coredulus, que comedit cor rapte avis* RN IV. Zob. **PTAK**.

WRONI ‘tu – o wrzodzie, odcisku, nagniotku’ (Erz: „odcisk, nagniotek, kurze oko”) wronye oko *clavus, genus ulceris, quod maxime in pedibus nascitur* S 29; wronye oko *clavus eciam est genus ulceris pedum, i. callus* R g₅v (md) (por. Mym28, k. 38v: *Clavus*, Kroauge, Wronie oko). Zob. **GUZ**, **MODZEL**, **MODZYL**, **SADNO**.

WRONY ‘ciemny, czarny – o maści końskiej’ wrony (‘koń’) *disus equus* S 44; wrony kon *disus equus* R k₂ (mp). Zob. **CISOWATY**, **KOŃ**, **PLEŚNIWY**, **PRZEKOBIAŁY**, **RYDZY**.

WROTA drzwy, wrotha *fores i. porte {civitatis}* R n₁; wrotha, drzwy, prog, podvoy *postis* R A₆v; Brana myessczka, Wrotha, vyerzeye, Coscyelne drzwy *valva* R K₂v; wrotha dvoyste *bifores ... duplices value* R e₁; *hiant fores i. patent* vrota otworzone R P₅ (mg). Zob. **BRONKA, PODWOJ, WIERZEJE**.

WROTHNY – 1) ‘odźwierny’ wrothny *reserator* S 131v; wrothny *reserator, qui fores aperit* R D₁v (md); wrothny *ianitor, qui et ianuator dr i. custos ianue* R p₃; wrothny *portarius, custos porte (sv. porta)* R A₆; wrothny *ostiarus* R y₁ (mh; av. *Ostia est quedam civitas*); wrothny *atriensis ... ianuarius {custos atrii}* R d₃; wrothny *adlimina vel liminarcha* R a₈v (md); – wrothny (Nom. plur.) *ad limina seu liminarche sunt servi, qui ad atrium et aditum excubant regis aut principis* RN (wykl. przednia); wrothny (Nom. plur.) *ad limina vel liminarche vel i. servi, qui ad atrium et aditum excubant, vide hic de L liminarche, quod sunt* RN (wykl. przednia); – 2) ‘bóstwo strzegące wejścia; bóg Janus?’ wrothny *Forculus, deus, qui preest foribus, ut eas custodiat* S 60; wrothny *Forculus, deus, qui preest foribus, ut eas custodiat, et dr a fores* R m₈v. Zob. **ODŹWIRZNY**.

WROŻENIE ‘wróżby, czary’ *astrolabium est quoddam instrumentum artis astronomie* Wrozenie *in tabulis* S 16; wrozenie, Guslyenye *superstitio* S 154 i R H₄. Zob. **CZAROWANIE, GWIAZDOGUŚLNOŚĆ, WIESZCZBA, ZAKLINANIE**.

WRZECIONO wrzeczyono *fusa* S 62v; *fusa, fusus, fusum* wrzeczyono, *spondilis aut verticulus* R n₄v (ml); wrzeczyono *fusum, fusus, instrumentum filandi* S 62v; *spondilis* wrzeczyono *verticulus, verticellus idem vel* motovidlo S 148v; *spondilis* wrzeczyono *vel* motovidlo R G₄v (mg); wrzeczyono, prząsli-cza *verticillus, verticulus* S 168v; wrzeczyono *verticillus, verticulus, fusum* R K₅ (md); *cubus eciam i. prząslyk na* wrzeczyono R i₂v (ml; av. *cubus est figura solida, que longitudine, altitudine, latitudine continetur*). Zob. **KĄDZIEL, KRAŻEL, NAWOJ, OBIĄSŁO, OBWIASŁO, OBWIJADŁO, WIJADŁO**.

WRZEC gdi przestanye wrzec *deferbeo,-ere* (bibl.; Est 2,1) R N₆ (md).

WRZEDZIENICA ‘wrzód’ wrzod, wrzedzyenycza *ulcus i. apostema ... unde quidam: Illatum vulnus, innatum dr ulcus* crosty swyrzbyące R L₃; wrzody, wrzedzyenycze myecz, Crosty swyrzbyące myecz *ulcero,-are i. vulnerare, ulcus facere, ulceribus implere* R X₁v. Zob. **BOLĄCZKA, BRODAWKA, DYMNIENICA, DYMNIENICA, FRANCOZA, KIŁA, KROSTKA, OCIECZENIE, OTOK, PARCHY, PARSZYWOŚĆ, PĘCHERZ, PĘCHYRZ, PRYSZCZ, PUCHLINA, SKROB, TRĄD, WRZOD**.

WRZESZCZĄCY wrzeszcząca owcza *balans, participium ... et balans pro ove* R d₃v.

WRZESZCZEĆ ‘o głosie zwierząt’ wrzeszczęz *lorectare arietum, balare ovium* SN 257; wrzeszczy *aries lorectat, ovis balat* RN V. Zob. **KWICZEĆ**, **KWIELIĆ**, **PISZCZEĆ**, **RYCZEĆ**, **RŻAĆ**, **WYĆ**.

WRZOD vszhny wrzod *parotida, paritis globus est, qui nascitur in aure* S 108; Vshny wrzod abo Trzoslny *parites, parotida, panus* R y₅v (ml; av. *parotida, globus, qui nascitur in aure*) (por. łac. hasło w S 108: *parotides in plurali sunt apostemata i. globi circa aures aut in gingivis aut iuxta dentes cum multo dolore, et vocantur eciam panus i. innatus (?) tumor sub faucibus, auribus aut inguinibus* – bez odpowiednika pol.); wątrobnny wrzod *epatiarius dr, quod pertinet ad epar vel quem agitat morbus epatiarius* S 49v (por. Mu28, s. 70: *Hepatarius morbus, Lebersucht, Wątrobnny wrzod*); wątrobnny wrzod *epatiarius* R l₁v (ml); Swyny wrzod *scrophula est apostema puerorum seu inflacio sub mento circa collum* S 140v (por. Mu28, s. 75: *Scrophula uel Scrophula dicitur esse apostema sub lingua. Schweyn drüsen, Swyny wrzod. A scrophis, quoniam eo morbo afficiuntur, nomen accepit, in quibus dicitur teuto<nice>*); gdy są wrzod zbyera *suppuracio* R H₄ (mg) i R V₂ (mg; av. *suppuro,-are*); wrzod, wrzedzienyca *ulcus i. apostema ..., unde quidam: Illatum vulnus, innatum dr ulcus crosty swyrzbyące* R L₃; Czo są od nyego zbyera ropa ve wrzodzye y przepuszcza *maturatissimum ungentum* R t₂ (md); wrzody, wrzedzienyca myecz, Crosty swyrzbyące myecz *ulcerio,-are i. vulnerare, ulcus facere, ulceribus implere* R X₁v. Zob. **BOLĄCZKA**, **DYMNICA**, **OTOK**, **WRZEDZENICA**.

WRZODOWATY ‘pełen wrzodów’ wrzodowaty *ficous, quando derivatur a ficus pro morbo dr* R m₆. Zob. **KROSTAWY**, **PARSZYWY**.

WRZODOWY ‘spowodowany przez wrzody’ bolyączka, wrzodowy othok *apostema* S 12v.

WRZOS bot. wrzosz *citisus, herba* S 28v; wrzoss *cithisus ... genus fruticis, herba odorifera* R g₅; wrzosz *mirica nomen est arboris, que genestra dr, et dr ab amarus, quia valde amara est et nascitur in deserto et in saxosa humo, unde Hiere. XVII, (6): Quasi mirice in deserto* (bibl.) R t₆v (por. łac. hasło w S 91: *mirica herba vilis, sc. genestra, Hiere. XLVIII* – bez odpowiednika pol.; por. Słstp, sv. Wrzos 2.; por. też Księgę Jeremiasza 48,6 z łac.-pol. wersji Biblii Wujka: „eritis quasi myricae in deserto – a będziecie iako wrzos na puszczy”).

WRZUCAĆ SIĘ ‘włączyć się do czegoś, w coś; wtrącać się’ czynny syą *implicat*, wrzucza syą *immiscet se* R P₆ (md; av. *implico*,-are). Zob. **PLEŚĆ SIĘ**.

WRZUCENIE gram. ‘dodanie, wtrącenie’ wdanye, podrzuczenye, przerzucze<ny>e, wrzuczenye *interiectio*, *quedam pars orationis indeclinabilis apud Latinos* R q₂. Zob. **ODRZUCENIE**.

WRZUCIĆ wrzucicz, przerzucicz *interiacio*,-ere R Q₂ (md); *mitto*,-ere {*excludere*, *mandare*}, <*mittere manum*> scyągnącz y wlozicz rąką, wrzucicz (bibl.) R Q_{7v}. Zob. **ODRZUCIĆ**, **PODRZUCIĆ**, **PRZERZUCIĆ**, **ROZDRZUCIĆ**, **ROZRZUCIĆ**, **WYRZUCIĆ**, **WZDRZUCIĆ**.

WRZUCONY wlozony, wrzuczony *missus* R t_{7v} (mg). Zob. **ODRZUCONY**, **PODRZUCONY**.

WSADZIĆ yącz, wzdzyerzecz, wsadzicz *detineo*,-ere R O₂; wclodą wsadzicz *numello*,-are i. *numella ligare* {*genus est catenarum*} R R_{1v}; zatvorzicz, wsadzicz *includo*,-ere i. *intus claudere* R P_{6v}; wszadzyl *intulit*, *Gen.* (8,9) (bibl.) S 223v (av. *infero*,-ferre) (por. Słstp, sv. Wsadzić).

WSADZONY *detentus* yąthy, wsadzony *in domo discipline* R i₇ (md).

WSCHOD – 1) ‘stopień, szczebel; schody, wejście’ wschod *gradus* S 65v; *gradus dr illud per quod ascenditur ad altare vel ad pulpitum vel ad alium locum* wschod, Crok, {*Szczeblye in scala*}, wstopyen R o₁; *anabatra dicuntur pulpita vel gradus scale* wschod (sv. *anabatrum*) R b_{7v}; okrągły wschod *coclea dr circumflexus per circulum ascensus in muro aut turri* S 29v; okrągły wschod, ganek wcolo *coclea* R g_{6v}; wschod, Stopyen *ascensus* R d_{1v} (ml) (por. wstopyen S 15); Rąkoiesz v wschodv *lorica i. lignum circa gradum, quo sustentamur manibus* S 83v; rąkoyesz v wschodv *lorica i. lignum circa gradum, quo sustentamur manibus* R s₂ (mg) (por. Mu28, s. 136); Rąkoiesz v wschodv *peribolus dr, qui nos tuetur a lapsu, sc. lorica in edificiis et gradu, lorica idem* S 111v; *peribolus et hoc peribolum, deambulatorium* {*vel i. Rąkoiesz v wschodv*} R z_{4v}; porącze v wschodv *cubatorium, tam pro lecto, quam pro alia re, cui innitimur* R i_{2v}; *ascendo*,-ere, *ad altum scendere* na wschod, na wstopnye R M_{4v} (md); – 2) ‘kierunek, strona nieba’ zewschodv (!) vyatr *favonius* SN 177 (sv. *De nominibus ventorum*); ze wschodv (!) vyatr *favonius, lenis ventus, qui et zephyrus dicitur* R m₄ (BB powtarza błąd Mu28, s. 18: „*Favonius*, Westerwind, Zewschodu (!) wyátr” – zam. „z zachodu”). Zob. **DRAB**, **POŁNOC**, **POŁUDNIE**, **STĘPIEŃ**, **WSTOPIEŃ**, **ZACHOD**.

WSCZEŚNIE (?) zob. **WCZEŚNIE**.

WSIR (?) zob. **WSZYR** (?).

WSKAZANIE ‘zawiadomienie, oznajmienie, zapowiedź; zgłoszenie sprawy’ *intimacio* obeszlanie, wskazane *verbis aut litteris* R q₂v (ml); *intimacio litteris aut verbis* obeszlanie, wskazane R q₂v (mg); *insinuacio, occulta ingressio* wskazane, vyslovyenye, przepovyedzyenye *vel callida et omnino latens oracio* wzgyavyenye dobrowolney zaloby *vel i.* Lyvpr R p₈ (md) (por. Cervus: *Insinuatio* lupr *vel* luprnik (! – zam. „luprynk”) *vel* vyslowienie *vel* przepowiedzenie *vel* wzgiawienie dobrowolney żaloby). Zob. **ROZKAZANIE, UKAZANIE**.

WSKAZOWAĆ ‘wskazywać’ wskazowacz *indico, -are* R P₆v. Zob. **UKAZOWAĆ**.

WSKAZUJĄCY gram. wskazwiączy obyczay *vel* naznaczanye (lub raczej „naznaczenye” – w oryginale BB nadpisał nad trzecią literą „a” jeszcze literę „e”) *indicativus modus* R P₆v (ml; av. *indico, -are*). Zob. **NAZNACZENIE, NIEZAGRANICZONY, NIEZGRANICZONY, ROZKAZUJĄCY, UKAZUJĄCY, ŻĄDAJĄCY**.

WSPACZYĆ SIĘ ‘o wietrze – wiać w przeciwną stronę; o statku – odwrócić się, zmienić kierunek pod wpływem wiatru’ *reflo, -are i. ventum cum fluctibus contrariari* wspaczicz syą, *reflata navis* wstecz syą wspaczyła R S₆v (mg); *reflata navis vento* wstecz syą wspaczyła R C₆ (md). Zob. **PACZYNA, WSPAK**.

WSPAK ‘do tyłu’ wspak byezech *retrogrador, -ari* R T₂; czo wspak byezy *retrogradus, sicut cancer vel planeta precedens et stans* R D₂ (md); wspak *retrorsum i. de summo usque ad infimum, deorsum vel tergatenus* {adv. *separandi*} R Y₃v (por. na wshtecz (!), na zad *retrorsum i. de summo usque ad infimum, deorsum, tergatenus, retroversum* R Y₃v (ml)). Zob. **NA, WSTECZ, ZAD**.

WSPAMIĘTAĆ ‘przypomnieć sobie, wspomnieć’ wspamyąnthacz *rememoror, -ari i. iterum memorari* {i. *recordari*}, *unde Psalmus* (77,35): *Rememorati sunt, quia Deus adiutor eorum est* (bibl.) R T₁. Zob. **PAMIĘTAĆ, ZAPAMIĘTAĆ**.

WSPAMIĘTANIE ‘przypominanie sobie czegoś, wspomnianie’ wspamyąntanye *rememoracio* R C₆v (ml). Zob. **PAMIĄTKA, PAMIĘĆ, PAMIĘTNY, WSPOMINANIE, ZAPAMIĘTANIE**.

WSPARTY nachilony, podparty, wsparty, zavyesshony *reclinatus* R C₅v (md). Zob. **PODEPRZEĆ, WESPRZEĆ, WESPRZENIE, ZAPARTY**.

WSPIERAĆ (SIĘ) ‘spierać się, sprzeczać’ przeczacz syą, Swarzicz, praczowacz (! – może zam. „prawować” – por. pravovac syą, Dopyracz

contendo, -ere S 216), dopyeracz, wspyeracz *contendo*, -ere R N₃v (mg). Zob. **DOPIERAĆ (SIĘ)**.

WSPIERANIE ‘spieranie się, spór’ wspyeranye, wspora *contencio* S 35; wspyeranye, przeczyvyanye, zvada, dopyeranye, przeczanye, pravovanye *contentio* R h₄v. Zob. **WSPOR**.

WSPÓLEK ‘razem, wspólnie’ wspolek, vespolek *una pariter, adv. congregandi i. zgromadzanya* (możliwa lekcja: „zgromadzenya”) R Y₅v (ml; av. *unciatim*); wspolek, pospolv *simul ... i. una pariter in eodem loco vel in eodem tempore {adv. congregandi}* R Y₄. Zob. **OSOBNIE, POSPOLNIE, SPOLNIE, SPOLEM**.

WSPOMAGAĆ pomocz dacz, wspomagacz *opitulator*, -ari i. *auxiliari, opem ferre* R R₃v. Zob. **DOPOMAGAĆ, POMAGAĆ, PRZYPOMAGAĆ, SPO-MAGAĆ**.

WSPOMINANIE wspomynanye *mencio* R t₃v (ml). Zob. **WSPAMIE-TANIE**.

WSPOMOŻENIE Nyedostateczny, Besz wspomozenya *insubsiadatus i. sine adiutorio* R p₈v (ml). Zob. **DOPOMOŻENIE**.

WSPOMOŻONY wspomozony, podnyesyony *relevatus* R C₆ (mp).

WSPOMOŻYCIEL Robothnyk, Rzemyślnyk, wspomozicyel *opifex i. artifex, adiutor, factor vel i. Deus, operator omnium rerum* R x₆v (md). Zob. **POMAGAJĄCY, SPOMOŻNIK**.

WSPOR ‘spór, sprzeciw’ przegabanye, wspor przeczyw prawdzye *impugnacio* R p₅ (mp); *impugno*, -are przegabacz, wspor dzyalacz *contra veritatem* R P₆ (mg). Zob. **DOPOR, WSPIERANIE**.

WSPORA ‘spór, sprzeciw’ wspyeranye, wspora *contencio* S 35; wspora *controversia i. certamen, questio, contencio* S 35; zaloba, wspora *controversia* S 35v; zaloba, nyestwornosc, wspora *controversia ... et est controversia negocium, certamen, questio, contemptio, disceptatio* R h₄v; wspora *pertinacia in malo est filia superbie* S 112v; wspora *pertinacia* (sv. *pertinax*) R z₆; zadavanye, pithanye, gadanye, trudnosc, vantpyenye, wspora *questio* R C₃; wsporą dzyalacz *controversor*, -ari i. *litigare, decertare, contradicere {discordare}* R N₄. Zob. **DOPIERANIE, NIESTWORA, NIEZGODA, UPORA, ROZTYRK, ZWADA, ŻALOBA**.

WSPORNIE ‘z uporem, aroganko, hardo’ prziganycz, wspornye, hardo dzyalacz, podnosycz, przechvalyacz syą *arrogare*, -are R M₄v. Zob. **NAPORNIE, UPORNIE**.

WSPORNOŚĆ ‘upór, arogancja, hardość’ *hardoscz, wspornoscz, podnye-syenyne, przechwalanye, przygana* *arrogantia* (sv. *arrogans*) R c₈. Zob. **KRNĄBNOŚĆ, KRNĄBRNOŚĆ, NAPORNOŚĆ, UPORNOŚĆ, WSPIERANIE**.

WSPORNY ‘uparty, arogancki, hardy’ *wsporny* *pertinax ... i. imprudenter* (! – zam. *impudenter*) *tenens* S 112v (por. *vporny*, *Nyevstaviczny* R z₆ (mp)). Zob. **NAPORNY, UPORNY**.

WSTACZANIE gram. ‘odmiana przez przypadki’ *sclanyanye* (w oryg. wyraz przekreślony), *wstaczanye*, *Sklanyanye* *declinatio i. inclinatio, inflexio* R i₅v; *Sklanyanye*, *wstaczanye* *declinacio* RN (wykl. przednia; kolumna prawa). Zob. **SKŁANIANIE**.

WSTARG ‘zapora, przeszkoda, rygiel’ *wstarg* *obex* S 99v (por. łac. hasło w S 99: *obex i. obstaculum, quod obiicitur* – bez odpowiednika pol.). Zob. **PRZEKAZA, WSTARGNIENIE, WZRAZ**.

WSTARGNAĆ ‘przeszkodzić, powstrzymać; oskarżyć’ *vynovacz, wstargnącz, zarzucicz, oprzecz, przecazicz* *obiicio,-ere i. opponere, impropere* R R₂. Zob. **HAMOWAĆ, ODRAZIĆ, OPRZEĆ, POWŚCIAĞAĆ**.

WSTARGNIENIE ‘przeszkoda; zatrzymanie, powściągnięcie’ *obex i. obstaculum, quod obiicitur* *przekaza, vvzrass* (? – lekcja niepewna, może: „wzrass”), *wstargnyenyne* R x₃v. Zob. **WSTARG, WZRAZ**.

WSTARGNIONY (lub **WSTARZGNIONY** (?)) ‘powstrzymany, powściągnięty – np. o koniu?’ *wstarzgniony* (?), *wscyagniony* *refrenatus* R C₆ (md).

WSTAWAĆ czo są skubye gdy *wstaye* *zloza* *tetrico,-are* (bibl.) R J₂ (mp; av. *tetricus ... tetricat, quotiens quis surgendo pigrescit et sic volunt, quod Eccli. XXXII, (15) ponatur tetrices pro una dictione* {vide *Mamotrectum*}, *alii vero dicunt, quod te trices sunt due partes, te pronomen et trices verbum*). Zob. **ŁOŻE**.

WSTĄPIĆ (lub **WSTĘPIĆ**) praw. ‘objąć, posiąść, np. majątek’ *wstąmpicz* *wgymyenyne*, w dobro *succedere in bonis* S 236v; *poscigacz, czasz* *rozdyelicz, namyastkyem bicz, wgymyenyne* *wstąmpicz* *succedo,-ere* R T₈v; *wstąmpicz* *wpravo, zalożicz* *pravo* *litis contestatio est negotii principalis ab actore et reo hincinde facta narratio* (sv. *lis*) R r₈v. Zob. **DOSTĄPIĆ, DZIERŻEĆ, NABYĆ, ODSĄPIĆ, POSIEŚĆ, POSTĄPIĆ, POZYSKAĆ, STĄPIĆ, USTĄPIĆ**.

WSTĄPIENIE praw. ‘objęcie w posiadanie’ *wstąmpyenyne* *wgymyenyne* *succesio* R H₂v (md); *wstąmpyenyne* *wgymyenyne* *succesio in bonis vel in he-*

reditate aut in possessione R H₂v (md). Zob. **DOSTĄPIENIE, DZIERŻENIE, ODSTĄPIENIE, POSIĄDZIENIE, WWIEDZIENIE.**

WSTECZ odstąpicz *wstecz recedo, -ere i. retro cedere, refluere, separare, abscedere* R S₅v; *recessus i. spacium vel* odstąppyenye *wstecz* R C₅v (ml); na wshtecz (!), na zad *retrosum i. de summo usque ad infimum, deorsum, tergatenus, retroversum* R Y₃v (ml); *reflo, -are i. ventum cum fluctibus contrariari* wspaczicz syą, *reflata navis wstecz syą* wspaczyla R S₆v (mg); *reflata navis vento wstecz syą* wspaczyla R C₆ (md). Zob. **NA, WSPAK, ZAD.**

WSTĘCHŁO ‘wstrętne, nieczysto’ *obsceno, -are* wstąchło *vczynycz vel i. immunde loqui* nyeslushne, nyesromyązlive slova movicz R R₂ (mp).

WSTĘCHŁY ‘wstrętny, nieczysty’ wstąchły *obscenus ... vox enim obscena dr, i. dura et turpis, licet de alia re immunda et turpi dicatur* R x₄. Zob. **SZARADNY, ŻADNY.**

WSTĘGA wstąga *ligula i. parva fascia vel corrigia, cum qua aliquid ligatur* S 82; *liga* Bvnt*h i. conspiracio vel i. wstąga* R r₇v (ml); wstąga, Spodnycze *subligar i. succinctorium, sc. bracharium* R H₁v; Rzemyszhek, wstąga, Cnafflyk *corigia* R h₅v (md); zakowka v wstągy *erarium eciam i. capitellum ligule* S 51v; podvyązac*z wstągą ligulo, -are i. ligulis ligare* R Q₅; – rzemycek, knafflyk *vel wstągy corrigia* S 36 (por. Mu28, s. 155); wstąngy (? – zapis niewyraźny, trzecia litera podobna do „p”, możliwa więc lekcja „wspągy”), podvyąssky *fascie crurales, fascie pedules, quibus pedes teguntur* R m₃v (mg). Zob. **KNAFEL.**

WSTĘGOWNIK ‘wytwórca lub sprzedawca wstążek’ wstągownyk *stringator* S 151v i R H₁ (md) (por. Erz w części pol.-łac.: „**WSTĘGOWNIK**, stringator. Por. stągownik (nestler), Prace filol. V, 443. Linde: wstęgarz.”; por. też Słownik 1566, k. F: „*Stringator*, Strengaro, Stągownik (!), Nestler”).

WSTĘPIEŃ ‘sandał’ Sandaly, Trzevyky *vyłasovane zlotem, wstąmpny* *sandalia, pulchra calciamenta mulierum, Judith X, (3) (bibl.)* R E₁ (mp) (por. Mamstp, cz. II, s. 112: „*Judith 14,11 sandalia ... trzewiczki wyrzezowane zlotem ... trzewiki zlotem wyszywane*”). Zob. **BOT, CZOLNEK, KURDWAN, KURP, KURPIEL, OBOW, PANTOFLA, PATYNKA, PILŚNIANKI, SANDAŁ, SKORZNIA, SOLEATY, SULEATY, TREPKA, TRZEWIK.**

WSTOPIEŃ – 1) ‘stopień, schodek, szczebel’ wstopyen *ascensus* S 15 (por. wschod, Stopyen R d₁v (ml)); *gradus dr illud per quod ascenditur ad altare vel ad pulpitem vel ad alium locum* wschod, Crok, {Szczeblye *in scala*}, wstopyen R o₁; *ascendo, -ere, ad altum scendere* na wschod, na wstopny R M₄v (md); – 2) gram. *positivus gradus* przedny, *ut doctus*, polożony wsto-

pyen RN (k. tyt.). Zob. **DRAB'**, **DRABINA**, **PRZYROWNAJĄCY**, **STĘPIEŃ**, **STOPIEŃ**, **WSCHOD**.

WSTRASZONY zob. **USTRASZONY**.

WSTRASZYĆ SIĘ 'wystraszyć się' wsstrashicz syą, zvmysz syą, vezdrnącz syą, Nye rushicz syą *obrigeo,-ere* R R₂ (mp) (por. łac. hasło w S 228: *obrigeo,-ere, obrigesco,-ere i. stupidum vel rigidum fieri* – bez odpowiednika pol.). Zob. **PRZELĄC SIĘ**, **PRZESTRASZYĆ (SIĘ)**, **STRASZYĆ SIĘ**.

WSTRĄCIĆ 'odwrócić?; powtarzać się?; wyrazić sprzeciw?' *reciproco,-are i. iterum petere, invicem pro se ponere vel convertere vel reflectere* wstrączyz R S₅v. Zob. **POTRĄCIĆ**, **ROZTRĄCIĆ**, **STRĄCIĆ**.

WSTRĄCONY 'odwrócony?; powtarzający się?; zakwestionowany?' wstrąnczony *reciprocus i. iterum conversivus, repetitivus* R C₅v. Zob. **POTRĄCONY**, **ROZTRĄCONY**, **STRĄCONY**.

WSTRZYMOWAĆ (?) zob. **USTRZYNOWAĆ (?)**.

WSTYDAĆ SIĘ 'wstydzić się; gardzić' sromacz, wstydacz syą *vereor,-eri, verecundari vel timere* R V₆v; wstydacz syą *dedignor,-ari*, nye wstida syą *non dedignatur* S 216v; wstidacz syą *dedignor,-ari i. spernere*, nye wstida syą *non dedignatur* R N₆ (md); nye wstyda syą *non dedignatur* R i₆ (mg; av. *dedignacio*).

WSTYDANIE 'wzgarda; zawstydzanie' wstydanie *dedignacio* R i₆ (mg). Zob. **SROMOTA**.

WSTYDLIWY 'skromny, czysty' wstydyvy *pudicus i. castus* R B₈. Zob. **NIESTYDLIWY**, **POCZLIWY**, **SROMIĘŻLIWY**, **UCZLIWY**.

WSZAK wshak *nihilominus {tamen, etiam}* R X₈v; a wshak *ne nihilominus* R X₈v (ml). Zob. **LEPAK**, **MIMO**.

WSZAKOŻ a wszhakosz *vel i. poprawdzye verumtamen* R Y₅ (md).

[**WSZAWICA**, **WSZAWY**] zob. **WSZYWICA**, **WSZYWY**.

WSZCZĘCIE 'rozpoczęcie, początek' przemova, wszhcyący (!) rzeczy *arenga est apta et concors verborum sententia, que ponitur post salutacionem in privilegiis arduorum negotiorum* R c₆v (por. Cervus: *Arenga vsczacze (!) rzeczy* – w edycji z 1531r.; ... *wszczęcie rzeczy* – w ed. z 1535 r. i nast.).

WSZ(E)- (Erz sv. **WSZY**) 'wszystek, każdy' vokrąg, okolo vshego, przy, blyssko, vedlye *circum, circa* R X₃v; *circumcirca* vokrąg, *circumcirca, adv. loci* okolo vszego S 242; na wshe (?) rok, Cozdego roku *vertente anno, quolibet anno* R V₆v (mg; av. *verto,-ere*); wsech ynsich (Acc. plur.) *quoslibet* R C₃ (mp). Zob. **KAŻDY**, **KOLŻDY**, **WSZĘDY**, **WSZYTEK**.

WSZELKI wselky twardy owoc *nux dr omne pomum, quod duro operimento tegitur* S 99; wshelky twardi owoc *nux* R x₃v (mg) (por. Mu28, s. 109); wszelka mąka *far est genus annone* (bibl.) S 55v; prazmo, Crupi, wshelka mąka *far* (bibl.) R m₃v (por. Mu28, s. 119); karmya, Wszhelka potrawa ku clyebv (!) *vel* yedny dar *obsonium* ..., *parvus cibus et delicatus, ... quod alicui mittitur causa honoris* S 100; wselka potrawa cuchenna *obsonium, companaticum* R R₂v (ml; av. *obsono,-are*); wshelka mascz *unguentum ... dr omne quod ex communi oleo confectum* R L₃v; wshelka rzecz potrzebna *accessio dr aliquid adiacens alteri vel omne id, quod est accessorium et necessarium in principali, ut capistrum equo, vestis servo* R a₃; wselkye pocolenye zidowskye *omnis Juda* (bibl.) S 68v (av. *Hierosolima*); wselkye pocolenye zydowskye *omnis Juda* (bibl.) R o₅ (md; av. *Hierosolima*); Wshelkye dzyecyą, chlopyeczek, czo syą na pyrvey vrodzy *vulvam apperians i. puer, masculus, qui primo egreditur de ventre* R L₆ (mg); wshelkye zyelye syane *olus* S 101v (av. *olus dr omnis herba comestibilis ortolana*); wshelkye zyelye syane *olus, quedam herba ortolana* R x₆ (por. Mu28, s. 112); *bullā ... aliquando invenitur pro gemma pukyel, aliquando dr bulla ornamentum ... nobilium puerorum, solebant enim pueri nobiles in signum nobilitatis deferre quasdam bullas aureas a collo pendentes per quasdam corrigiolas wshelkye odzyanye poclathne* (? – możliwa lekcja: „pvcclathne”). *Unde tales pueri dicebantur bullati* polny puclew. *Unde et quedam vestis et etiam balthus dr bulla, quia bullis ornatur. Et ut generaliter dicatur, omnia ornamenta aurea vel argentea, que fiunt quasi inflata bulle dicuntur ... et a bulla secundum quamlibet significationem dr bullatus i. plenus bullis vel ornatus* R e₄; ffiguri wselkyego pocztv *figure numerorum* S 58; ffiguri wshelkyego poczthv *figure numerorum* R m₇ (md); figuri wsselkyego poczthv *figure numerorum* RN (wykl. przednia) (por. Mym28, k. 43v). Zob. **KAŻDY, KOLŻDY, KOŻDY, ODZIANIE, WSZYTEK.**

WSZERZECZNY ‘pełen różnych rzeczy, wszelkich towarów’ *forum cupedinis* Rynek, *ubi omnia ad emendum inveniuntur* Wszherzeczny tark (!) S 60; Wsherzeczny targ *forum cupedinis, ubi omnia sunt ad vendendum* R n₁v (md) (por. Mu28, s. 29: *Forum cupedinis*, Der marck do man allerley speis verkaufft, Rynek gdzie wsseckye go naydzye kupyć). Zob. **RZECZ.**

WSZĘDY ‘wszędzie’ powyetrze zarazone wszhądi bāndące *epidimia* S 50; zarazone powyetrze wszhądy panviące *epidimia, superveniens pestilencia* R l₂ (mg) (por. Mu28, s. 79); wshądy, okolo *per girum* R n₈ (mg; av. *girus*); *altrinsecus* {adv. loci od obv stron 3 Reg. 6 y thv y wshądy} {*aliunde, utrinque, hincinde, coniunctum* Rozno, ku obv stron, przeczyw sobye, y tam

y sam} (bibl.) R X₃; *pervagans* czo wshądy zbyega, zwyedzi i. *percurrens* R z₆ (md); proznochodzicz, wshandy (!) bycz *girovagor;-ari* i. *circumcirca vagari* R P₃v; Rozno, wshądy, znyenaczka *passim eciam* i. *communiter, quidem, indubitaliter, undique* R Y₁ (md; av. *passim, adv., i. ubique {sparsim} vel gradatim vel leviter*).

WSZOŁY zool. (Erz: „l.mn, wszoł, wesz zwierzęca”) wsholy *rascula* S 129 (por. Mym28, k. 28: *Rascula*, Fylczlaus, wszoły). Zob. **WESZ**, **WSZYWICA**.

WSZY (tak Erz) ‘wszystek, każdy’ zob. **WSZ(E)**-.

WSZYR (?) (lub **USIR**, **USZYR**, **WSIR** (??)) bot. ‘roślina’ vsir (? – może wyraz łac.), Cozya brodka *aquilegia, est nomen herbe* R c₅v.

[**WSZYTEK**] zob. **WSZYTEK**.

WSZYTEK ‘wszystek; każdy’ wsitek powyath okolo iordana *omnis regio circa Iordanem* (bibl.; Mt 3,5) S 68v (av. *Hierosolima*); wshytek powyath okolo Jordanv *omnis regio circa Jordanem* (bibl.; Mt 3,5) R o₅ (md; av. *Hierosolima*); *synagoga interpretatur congregatio, et est proprie Iudeorum ..., sed nostra ecclesia i. congregatio, convocatio interpretatur* wshitko pospolstwo R F₇v; czo wshithko poye *panfagus* R y₃ (md; av. *panphagius dr quasi omnia comedens*); *omne genus in grammatica* ktory wshithko troye ma wsobyte, y ten, y ta, y to szczesne i. *hic et hec et hoc felix* R n₇ (md; av. *genus*); *omne genus* ktori wshithko troye ma wsobyte, *ut hic et hec et hoc felix* RN (wykl. przednia); – wsitky narodi luczskye *universe familie gencium* (bibl.) R m₃ (mp; av. *familia*); po wshitky czassy *per singula momenta* (bibl.) R t₈v (mg; av. *momentum*); pospolite slavaŋthnoscy *vel* wsithkich rzeczy pospolita bithnosc *vel* vyslovyenye, znamyonwacza wlosnosc, przyrodzona, wlyana, nabyta rzeczy wydomych (Erz bł.: „wydanych”) y domyslnych *predicamenta* S 121v; wshythky<ch> rzeczy pospolita bythnosc, Pospolite slavaŋthnosci, znamyonw- iające Bythnosc abo wlasnosc, wlyane abo nabyte, przyrodzenia rzeczy vydomich y domyslnych *predicamenta* R B₂ (mg). Zob. **KAŻDY**, **KOLŻDY**, **KOŻDY**, **WSZELKI**.

WSZYWICA ‘wszawica, choroba’ wszhyvicza, wsszyva nyemocz *phtiriasis dr morbus pedicularis, cum pediculis, quod et podes et pediculos vocant* S 114v; wshyvicza, wshyva nyemocz *phtiriasis, morbus pedicularis* R z₈v (md) (por. Mym28, k. 39v: *Phtiriasis*, Leuse sucht, Wszywica). Zob. **WESZ**, **WSZOŁY**.

WSZYWY ‘spowodowany przez wszy’ wszhyvicza, wsszyva nyemocz *phtiriasis dr morbus pedicularis, cum pediculis, quod et podes et pediculos vocant* S 114v; wshyvicza, wshyva nyemocz *phtiriasis, morbus pedicularis*

R z₈v (md) (por. Mu28, s. 75: *Phthiriasis morbus est, qui latine pedicularis dicitur*, Dye leusze kranckheyt, Wssywa nyemoc).

WŚCIANEK ‘drewniana ściana’ wscyaneek *aspar* S 15v i R d₂ (mp) (Erz notuje: „*aspar (paries ex asseribus paratus)*. Por. wścianki, *androna* (odstęp między domami), *Prace filol.* V, 46”). Zob. **DESKA**, **POŚCIENIE**, **ŚCIANKA**, **TARCICA**.

WŚCIĄGAĆ – 1) ‘podnosić, wciągać do góry’ wznosicz, wscyągacz *erigo*, -ere i. *ex imo sursum regere* R O₅v; – 2) ‘powściągać, hamować’ wodzem (! – może rzecz. rodzaju nijakiego „to wodze”?) abo wǫdzidlem wscyągacz *habeno*, -are i. *habenam regere vel habenam preparare et ornare* R P₄v. Zob. **HAMOWAĆ**, **ODCIĄGAĆ**, **POWŚCIĄGAĆ**, **ŚCIĄGAĆ SIĘ**.

WŚCIĄGNIENIE ‘powściągnięcie, pohamowanie, zakaz’ zapovyedzenye, wscyągnyenye, zakazovanye *inhibicio* R p₇v (ml). Zob. **HAMOWANIE**, **OCIĄGNIENIE**, **POWŚCIĄGNIENIE**.

WŚCIĄGNIONY ‘powściągnięty, powstrzymany – np. o koniu?’ wstarzgniony (?), wscyągnyony *refrenatus* R C₆ (md). Zob. **NIEPOWŚCIĄGNIONY**.

WŚCIEC SIĘ *lymphor*, -ari i. *aquam immiscere vel insanire* roztworzicz wodą, wscyecz syą R Q₅v. Zob. **SZELEĆ**.

WŚCIEKŁOŚĆ wscyeclosz *rabiositas* (sv. *rabies*) R C₄. Zob. **SZALONOŚĆ**, **SZALEŃSTWO**.

WŚCIEKŁY wscyecly *furibundus* S 62; wscyecly, popǫdlyvy *furiosus* R n₄v (ml; av. *furia*); Szhalony, wscyecly (Erz w części łac.-pol. bł.: „szhalony i wscyekly”; BB spójnik „i” zapisuje zawsze przez „y”) *insanus dr amens*, *furiosus* S 75; *insanus i. non sanus* nyzdrovy, *amens vel furiosus* wscyecly, Shalony {*contenciosus*} R p₈; *lymphaticus i. insanus, et dr sic, eo quod aquam timeat, quem Greci hydrophobam dicunt* {wscyecly *furiosus, vexatus*}, *et dr proprie lymphaticus, qui vitium ex aqua contrahit ..., unde lymphaticus proprie dr canis a lympha, quam habet, et hinc translatus est ad alia* ocyecly, opuchly R r₈; zakǫszhenye psza wscyeklego *hidrophobia* S 68v; zakǫshenye psa wscyeklego *hidrophobia* R o₅ (md) (por. Mu28, s. 79).

WŚLADKI anat. ‘pośladki’ polrzydky (!), wslyadky, poslyadky *nates ... a nitendo, quia in natibus nitimur, dum sedemus* R v₄v (por. podrzithky S 96). Zob. **DUPA**, **RZYĆ**, **TYŁ**, **ZAD**.

WŚWIECIE (?) wswancze (? – zapis słabo czytelny) *bivculus* R e₂ (mg).

WTORE ‘wtóre; tu – powtórnie, ponownie’ *reverberacio* (? – zapis nieczytelny) vroczenye, po wthore R D₂ (mp). Zob. **WROCENIE**.

WUJ Wvy *avunculus est frater germanus matris mee* SN 251; *avunculus est frater germanus vel amitinus matris mee, qui mihi est* wvy, wvyashek RN I; wvy *avunculus dr frater matris* R d₅; *avunculus magnus est frater avie* Vyelgy Wvy, *abavunculus est frater abavie* Stary ('wuj') (Erz sv. *abavunculus*) SN 251; vyelgy a Stari wvy *proavunculus est frater proavie* RN I; Stary wvy *avunculus magnus est frater avie* RN I; Starszy vvy *avunculus maior, proavie frater* SN 250v; nastarszy wvy *avunculus maximus, abavie frater* SN 250v; Nastarshy wvy *avunculus maximus est frater abavie* RN I; Nastarshy wvy *abavunculus est frater abavie* RN I. Zob. **CIOTKA, STRYJ, WUJNA**.

WUJASZEK *avunculus est frater germanus vel amitinus matris mee, qui mihi est* wvy, wvyashek RN I;

WUJECZNY wvyeczny brath *avuncularis frater* SN 251 i RN I; vvy<eczny> vel cyothczany brath *consobrinus* SN 251v; *consobrinus i. cognatus vel est avunculi mei vel matertere mee filius, secundum aliquos Szynoviecz vocatur, vel filius sororis matris mee wvyeczny abo cyotczany brat* RN Iv; Syostraviczna (!) (zam. „syostra vyezczna” = siostra uieczna ‘wujeczna’; Erz czytał bł. „syestraviczna”; zob. Wstęp do I tomu naszej edycji, s. 39-40 oraz I. Kwilecka, E. Kędelska, Z prac nad nową edycją Słownika Bartłomieja z Bydgoszczy, SFPS 17, 1978, s. 130-131) *consobrina est filia fratris matris mee* SN 251v; Syostra wvyeczna *consobrina est filia fratris mei* RN Iv. Zob. **CIOTCZANY, STRYJECZNY, STRYJNY, SYNOWIEC**.

WUJNA ‘żona wuja, wujenka’ wvyyna *avuncula* RN I.

WWIĄZAĆ (lub **WWIĘZAĆ**) praw. ‘wprowadzić urzędowo w posiadanie czegoś, np. nieruchomości’ wpuscicz (2×) *intromitto, -ere ... item intromittere est idem, quod vulgo dr intra meare, quasi in rem se mittere, ut de ea curet et tractet* wvyązac R Q₂v (por. Cervus: *Intronittere* w więzac (!) – tak w F31, edycji z 1531 r.; w późniejszej, F35, jest „w wiązać” (!)). Zob. **OBWIĄZAĆ, ODWIĄZAĆ, PODWIĄZAĆ, PRZYWIĄZAĆ, ROZWIĄZAĆ, ZAWIĄZAĆ, ZWIĄZAĆ**.

WWIĄZAĆ SIĘ (lub **WWIĘZAĆ SIĘ**) ‘objąć tron, urząd lub wprowadzić kogoś na tron, na urząd – intronizować’ *intronizo, -are i. in throno vel in sede ponere* {wvyązac sya (!) *in dignitatem deducere, investire*} R Q₂v; wvyązac syą *introniso, -are* R Q₂v (ml).

WWIĄZANIE praw. ‘objęcie, nadanie komuś urzędu; wprowadzenie na tron; przyłączenie, np. terytorium’ *intromissio, deductio* wpuszczenie, wvyązane R q₂v (mg) (por. Cervus: *Intronissio* w wiązanie (!)); wpanstwo wvyą-

zany *dominium translatum, vide verba iuris* R k₃ (mp) (por. wvyązvye syą S 44v). Zob. **WIAZANIE**, **WWIEDZIENIE**.

WWIAZYWAĆ SIĘ (lub **WWIEZYWAĆ SIĘ** – tak Erz; lub **WWIEZO-WAĆ SIĘ**) praw. ‘obejmować, przyjmować posiadanie nieruchomości, wprowadzać kogoś w posiadanie nieruchomości’ *translatum dominium ibi est, quando quis incorporatur in possessionem* wvyązvye syą (sv. *dominium*) S 44v (por. wpanstwo wvyązany R k₃ (mp)).

WWIEDZIENIE – 1) ‘wprowadzenie, przeprowadzenie, przyprowadzenie; pokierowanie’ *inductio* wwyedzyeny, przywyedzyeny *persuasio, abolicio* R p₆v (ml); vodne ryny abo Rury, obroczeny, wwyedzyeny vody *aqueductus* R c₅v; *productio* vwyedzyeny, *vide in produco*, vyvodenye, Roscyągnyeny *longacio* R B₅ (md); *Liber Josue* wwyedzyenya zydwow *in terram promissionis* (bibl.) R q₃ (mp; av. *Josue*). – 2) praw. ‘sprawa sądowa’ *litis contestacio vel wwyedzyeny wpravo* R r₈v (md). Zob. **PRZEPROWADZENIE**, **PRZEWIEDZIENIE**, **PRZYWIEDZIENIE**, **WIEDZIENIE**, **WIAZANIE**, **WWIEŚĆ**.

WWIELBIENIE (?) zob. **WIELBIENIE**, **UWIELBIENIE**.

WWIEŚĆ – 1) *insero, -ere* szczepicz *surculum in truncum vel i. inducere* wvyesch R Q₁ (mp); – 2) praw. wpravo wvyesch *litem contestari dr quando actor proponit intentionem suam et actionem coram iudice contra aliquem, et ille statim negat* (sv. *lis*) R r₈v. Zob. **WWIEDZIENIE**.

[**WWIEZYWAĆ SIĘ** – tak Erz; zob. **WWIAZYWAĆ SIĘ**].

WY yzascye vy nye nadnye? nye vaznyeyszy? (Erz sv. **WAŻNY**) *nonne pluris estis vos?* (bibl.) S 247 (av. *plus, pluris*); *pluris i. maioris valoris, ut pluris estis vos, pluris est* Izascye vy nyenadnye abo nyevaznyeyshy? (bibl.) R A₄ (mp; av. *plus, pluris*); *euge, adv., et potest etiam aliquando esse interiectio, et est euge quandoque exultatorium vel exultantis* vytay, Blogo vam, *unde Matth. XXV: Euge, serve bone et fidelis {bene habe, bene vale} ... Item euge aliquando est irrisorium* heu, ha, hay, *unde Psalmus: ... dixerunt mihi euge, euge, viderunt oculi tui, etc., et sic est euge irrisorium vel exprobratorium sive exprobrantis*, othoszcy, a gorze, gorze, *item euge est exhortatorium, unde propheta: Non dicant in cordibus suis euge, euge anime nostre* (bibl.) R X₅v; azaly thak, Maloly syą vam zda *num i. an* (bibl.) R X₈v (md); *si quo minus sunt due partes i. si non esset nycz nye gynaczey vel si non dixissem vobis* By bilo gynaczey, powyedyal bich vam (bibl.) R Y₃ (mp; av. *quo minus*); Bycz bylo gynaczey, powyedyal bich vam *vel i. si non dixissem vobis vel i. si in aliquo minus* (bibl.) R Y₄v (mg; av. *si quo minus ..., dixissem vobis*); *presto*

sum przed *vamy* stoią (1. os. sing. praesentis), *presidio sum*, *advenio*, *compareo* R Y₂ (ml; av. *presto*, *adv. temporis vel loci*, i. *in presentia sum*, *quasi sto pre {aliis, in presenti paratus sum}*). Zob. **JA**, **MY**, **ON**, **TY**.

WYBADAĆ poyednacz, zgodzicz *examino*, -are {*librare*} i. *probare*, *equaliter iudicare vel discutere et diligenter inquirere*, *investigare* *wybadacz*, *vipitacz* R O₆; *vyslyadovacz*, *nye (!)* *wybadacz* (w oryg. czasownik połączony kreską z wyrazem „nie”, wbrew znaczeniu hasła łac.), *przepitacz* *investigo*, -are i. *inquirere et dr ab in et vestigo*, -gas ..., *unde Theodolus: Grecorum primus vestigat grammata Cadmus* *przepitacz* (? – zapis niewyraźny, po końcowym „cz” jeszcze jakieś dopiski; niewykluczone, że „przepitacz” jest tu rzeczownikiem, odnoszącym się do Kadmosa), *Szygacz* R Q₂v (ml). Zob. **BADAĆ**.

WYBADANIE *scrutinium* i. *scrutatio* {wybadanye *prawdy inquisicio veritatis*} R E₅v. Zob. **BADANIE**, **WYPYTANIE**.

[**WYBADANY**] zob. **NIEWYBADANY**.

WYBAWIĆ *vibavicz*, *vyzwolicz* *libero*, -are R Q₄v; *salvo*, -are, *salvum facere vel sanum* od *złego vchovacz*, *zbavicz*, *vybavicz*, *obronycz*, *vzdrovicz* *a damno securari* R T₃ (mp; av. *salvo*, -are).

WYBAWIENIE *vyzvolenye*, *Vybavyenye liberacio* R r₆v (md); *vchovanye* od *złego*, *vybavyenye*, *zbavyenye*, *obronyenye*, *vzdroyenye* *salvacio* R D₆v (md).

WYBAWION *vybavyon*, *vzdroyon* *jest salvatus est* R D₆v (md).

WYBIĆ *edento*, -are i. *dentem extrahere vel excludere* *vybicz* (sv. *dento*, -are) R O₁; *excutare ignem* *vyczosacz*, *vybicz* R O₆ (mp). Zob. **BIĆ**, **KRZOSACĆ**, **WYBIJAĆ**.

WYBIEGAĆ *viskoczicz*, *vibygacz* *exilio*, -ire i. *extra vel valde salire* R O₆v. Zob. **BIEGAĆ**.

WYBIERAĆ ‘dokonywać wyboru’ *vybyeracz* *opto*, -are i. *desiderare et eligere* R R₃v.

WYBIERANIE – 1) ‘wydobywanie, wyjmowanie’ *vybyeranye* *myodv mellacio* R t₃ (mp); – 2) ‘dokonywanie wyboru’ *vybyeranye*, *vzvolenye* *opcio*, *electio preposita*, *optacio* R x₆v (ml); *vybyeranie* *opcio* R x₇ (md); *Rady* *vibye-ranye comitium est tempus, in quo consules eliguntur vel intronizantur vel etiam ipsa electio* R h₁; – 3) gram. *adverbia eligendi* *vybyeranya*, *congregandi* *zgromadzenya*, *prohibendi* *zakazanya*, *eventus* *przygodi etc.*, *vide Donatum Polonicum in verbo adverbium* R X₂v (md). Zob. **WZWOLENIE**.

WYBIJAĆ ‘tu – rzeźbić, ozdabiać’ *Garnczarz* *czy kachlye* *vybyya* *abo ryje* *plastest* {*plasticus idem*} R A₃. Zob. **RYĆ**, **WYBIĆ**.

WYBIJAĆ SIĘ ‘tu – kipieć, bulgotać; wychodzić’ *viclocotacz*, *vykipyecz*, *vitrisnącz* *syą*, *vibiacz* *syą* *ebullio*, *-ire* *i. valde bullire* (bibl.) R O₄ (por. łac. hasło z S 219: *ebullio*, *-ire* *i. extra emittere*, *Exo.* 8, (3), *valde bullire*, *extra bullire* *I* *Reg.* 5, (6) (bibl.) – bez odpowiednika pol.). Zob. **WYKŁOKOTAĆ**.

WYBOJEWAĆ (lub **WYBOJOWAĆ**) ‘zdobyć, podbić’ *dobyvacz* *myasta*, *vyboievacz* (? – lekcja niepewna, możliwe: „*vyboiovacz*”) *oppugno*, *-are* R R_{3v}. Zob. **BOJOWANIE**, **DOBYĆ**.

WYBOR ‘tu – wybrani, wyborni rycerze’ *Czma*, *vybor*, *zastąmp* *ryczersky legio* *dr a lego*, *-gis*, *quia legebantur* *i. eligebantur qui deberent esse in legione* R r₄. Zob. **GROMADA**, **HUF**, **ZBOR**.

WYBORNIE ‘doskonałe, wytwornie’ *vybornye egregie ...*, *nobiliter*, *elegantier* {*valde*, *nimi*} R X₅; *elegantier ...*, *adv.*, *i. egregie*, *nobiliter*, *urbane* {*pulcerrime*, *excellenter*, *utiliter* *oprawnye*, *vybornye*} R X₅.

WYBORNOŚĆ ‘doskonałość, wytworność’ *vybornoscz*, *Sławnoscz elegantia* (sv. *elegans*) R k₇. Zob. **SŁAWĘTNOŚĆ**.

WYBORNÝ ‘doskonały’ *vyborny egregius* *i. nobilis*, *maximus*, *precipuus* S 46v i R k_{6v} (por. *Mym*28, k. 33v); *Slacheczicz*, *nalepsy* (!), *vyborny*, *oslachcyony*, *Chvalebny inclitus* *i. gloriosus*, *invictus*, *illustris* R p_{5v}; – *robust* *pszenyca* *vyborna* (Erz sv. **PSZENICA**) *vel est genus frumenti* S 133; *robust* *i. rubeus*, *ut bos rubeus*, *vel genus tritici laudabilis eciam frumenti* *vyborna* *pshenyca* R D₃ (mp).

WYBRANY *wybrany*, *przebrany* (Nom. plur.) *electi* (bibl.) R k₇ (mh; av. *electio*).

WYCHOD ‘latryna, kloaka’ *locus insignis* *i. cavitas vel ubi est copia necessariorum pro hospitibus*, *vel* *i. vychod* abo *Secret* R s_{1v} (ml; av. *locus*). Zob. **GNOJNY**, **MIESCE**, **SEKRET**, **SZACHTA**, **TAJNY**.

WYCHODZĄCY *vichodzáczi*, *vynarzaiący* *syą* *erumpens*, *procedens*, *exiens cum impetu* (bibl.; *Księga Daniela* 3,95) R l₄ (mg). Zob. **CHODZĄCY**, **NARZAJĄCY SIĘ**, **PRZYCHODZĄCY**.

WYCHODZIĆ *precz* *vichodzą* (1. os. sing. praesentis) *foras exeo* R X₆ (md; av. *foris*); *aqueductus est ius ducendi aquam per fundum vel agrum alienum ad irrigandum agrum meum vel alterius iure servitutis constitute. Et fit in fistulis et meatibus subterraneis* *pothok*, *Rynna*, *przecopa*, *kądy voda* *vichodzy* S 12v (por. *Mu*28, s. 24); *pothok*, *kądy voda* *vichodzi*, *Przecopa*, *Rvra*, *Ryna* *vodna aqueductile est via per quam aqua agitatur* {*et exit*} *et ducitur de proprio loco* R c_{5v}. Zob. **CHODZIĆ**.

WYCHOPIEŃ ‘rodzaj pieczywa, podplomyk’ *artocopus ... dr panis cum labore factus* vichopyen *vel pistus in oleo* oszuch S 14v; podplomyk, vichopyen *subcinericius, -a, -um i. sub cinere cotus* R H₁v; podplomyk, vichopyen *focacius, -a, -um ... dr panis focacius in cinere coctus, idem et subcinericius* dr R m₈; *subcinerizo, -are i. sub cinere coquere* {*panem subcinericium* podplomyk, vichopyen (Acc. sing.)} R T₈. Zob. **CHLEB, KOŁACZ, KREPEL, OBARTUCH, OSUCH, PLACEK**.

WYCHOWAĆ vichovacz *educō, -are i. enutrire* R O₄v; vichovacz *enutrire puerum* R O₅ (mp). Zob. **ODCHOWAĆ**.

WYCHOWANY vychovany *enutritus* R l₁ (md); vychovany *educatus* R k₆ (md); strzymany, podparty, vychovany, roscyągniony *sustentatus* R H₄v (mg). Zob. **ODCHOWANY**.

WYCHUDŁY vichudli, visczvplyony *macilentus* R s₄ (por. szczvply S 85). Zob. **CHUDY, PRZECHARSLY, SUCHY, SZCZUPŁY, WYSCHŁY**.

WYCHUDNIAŁY ‘zbiedniały’ chudy, roscyągniony, vichudnyali, przecharsly *attenuatus i. depauperatus* (bibl.) R d₃v (mg).

WYCHUDZIĆ vichudzicz, visczuplicz *macilento, -are* R Q₆ (md); vyssusicz, vichudzicz *emacro, -are* R O₅ (mg).

WYCHWATEK (?) ‘tłuczek do ucierania w móździerz – albo do wyjmowania?’ *pilotosum i. ferrum, cum quo in pila tunditur* vichvatek *vel* vyr-cyoch R A₁ (mp). Zob. **MOZDERZ, STĘPKA, TŁUK, UTŁUC, WIRCIOCH**.

WYCIĄGAĆ – 1) ‘zabierać, odbierać, ściągać podatki’ Czyądzacz, vicyągacz, drączicz, Dacz (! – zapewne zam. „drać” ‘drzeć, zabierać’) pobor abo czopove *exigo, -ere* (bibl.) R O₆v (por. Lactifer: *Exactor i. iniustus petitor*; Kto wybijera dań anebo berni, dracz, nasylnijk); – 2) ‘czynić mizernym; tu – o zasmuconych twarzach poszczających obłudników’ vicyągaya, vyssushaią *exterminant facies suas* (bibl.; Mt 6, 16) R m₁v (md) (por. Blyade czynią S 220). Zob. **CIĄDZAĆ, ODCIĄGAĆ**.

WYCIĄGAJĄCY dopyeraiączy syą, vicyągaiączy *exigens* R m₁ (mg); przycyągaiącza maszcz, vicyągaiącza *attractivum unguentum* R d₃ (md). Zob. **ODCIĄGAJĄCY**.

WYCIĄGNAĆ vynycz, vicyągnącz *egredior, -i i. exire, extra gradi* R O₄v. Zob. **ODCIĄGNAĆ**.

WYCIE *ululatus canum, luporum* vyczye *vel hominum i. lkanye* S 172; lkanye, Narzekanye, vycye {*fortis clamor luporum aut canum*} *ululatus, meror, lamentum* R L₃. Zob. **WYĆ**.

WYCIEC viplivacz, pochodzicz, vicyecz *emano*,-are i. *extra manare*, *ebullire*, *procedere* R O₅. Zob. **CIEC**, **WYPLYNĄĆ**.

WYCIĘKANIE vithok, vicyekanye *profluvium aquarum* R B₅ (mp); *profluo*,-ere wypłynąncz, *inde profluvium aquarum* vithok, vicyekanye R S₃v (md).

WYCIERAĆ gąmbką vycyeracz *spongio*,-are i. *spongia vestem aut tunicam extergere* R T₇v (mg); Szcothka czo szhaty vicyeraią *muscarium setaceum* S 95; Szcotka czo shaty vicyeraią *muscarium setaceum* R v₃v (ml); sshczotka czo sshaty viczyeraią *setaceum muscarium* R F₅ (mp) (por. Mu28, s. 148); Zob. **NACIERAĆ**, **PRZECIERAĆ**, **ŚCIERAĆ**, **TRZEĆ**.

WYCIOSAĆ vycyosacz *edolo*,-are R O₄ (md); vistrugacz, vicyossacz *dedolo*,-are R N₆ (md); viczyossacz okszhą *dolabro*,-are R O₄ (mp); vycyosacz na cztery grany *quadro*,-are, *in quattuor partes dividere* R S₅. Zob. **CIOSAĆ**, **ŁUPAĆ**, **ŚCIOSAĆ**, **UCIOSAĆ**.

WYCIOSANY wicyossany, vydłubany *edolatus* R k₆ (md). Zob. **CIO-SANY**, **HEBLOWANY**, **OCIOSANY**, **UCIOSANY**.

WYCISKACZ ‘drukacz’ vicziskacz, drukarz *impressor*; *calcographus librorum idem* S 73; drvkarcz, viczyskacz *impressor* i. *calcographus* R p₅ (md) (por. Mym28, k. 9v: *Impressor*, *Drucker*, *Wiciskacz*).

WYCISKAĆ ‘drukować; wygniatać siłą, wyduszać’ vicyskacz pysmo, drvkovacz *imprimo*,-ere R P₆; *extorqueo*,-ere vyciszkacz, *per vim auferre*, *extirpare*, *evellere* R O₇ (mp); drąg czo gym vicziskaia vno *prelum* S 122 (por. Mu28, s. 151: *Prelum* ..., Drąg którym wyćyskayą vno); prassa, drągy czo gymy vno vicziskayą *prelum* {*torcular*} R B₂. Zob. **ODCISKAĆ**.

WYCISNAĆ vycysnąncz *vel* obcyżicz *deprimo*,-ere, *valde exprimere* R O₁v (ml). Zob. **PRZYCISNAĆ**, **ŚCISNAĆ**, **UCISNAĆ**, **WCISNAĆ SIĘ**.

WYCUDZIĆ (lub **WYCSUDZIĆ**, **WYCZSUDZIĆ**?) ‘wygładzić, wyczyścić, ozdobić’ gladzicz, viczsudzicz, vypravyacz zbroią abo myecze *vel* vcyoszcz *polio*,-ire R S₁. Zob. **CUDZIĆ**, **WYPOŁOROWAĆ**.

WYCZYŚCIAJĄCY ‘czyszczący, tu – o leku’ vicziscyayacza maszcz *mundificativum unguentum* R v₂v (md). Zob. **CZYŚCIONY**, **OCZYŚCIONY**.

WYCZYŚCIĆ vicziscicz *mundificare vulnera* R Q₈ (mp; av. *mundo*,-are i. *purificare vel purum facere*). Zob. **OCZYŚCIĆ**.

WYĆ vycz *ululare luporum* SN 257; vycz *ululo*,-are i. *flere vel fortiter* {*valde*} *clamare*, *ululatum facere* R X₁v; *lupus ululat* vyve RN V. Zob. **WYCIE**.

WYDAĆ – 1) ‘wydalić; dać, oddać; ogłosić, ujawnić’ vydacz, viproznycz *evacuo*,-are R O₅v (md); vydacz *exhibeo*,-ere i. *ostendere vel presentare vel*

dare R O₆v; *responde* <mihi> *iudicium* wydać sząd (bibl.) R T₁v (mp; av. *respondeo,-ere*); – 2) ‘zdradzić’ wydać kogo, zdradzić *prodo,-ere* i. *tradere vel manifestare* {*secreta revelare*} R S₃v; wydać, zdradzić *trado,-ere* i. *prodere* {*vide Calepi*} R V₄. Zob. **DAĆ**.

WYDAĆ SIĘ ‘oddać się czemuś, ulegać’ proznować, wydać się, yąć się, vsylovac *vaco,-are* i. *esse vel fieri vacuum. Et licet videatur ad alias significationes transferri* {*ocio insistere*} R V₅; na roskossh się wydać *voluptati operam dare* (bibl.) R L₄ (mp) (por. Mamstp, cz. I, s. 10 w związku z Genesis 18, 12).

WYDANIE – 1) praw. ‘ogłoszenie, ujawnienie’ *exhibicio* wydane *alicuius rei in publicum* R I₆v (md); wydane pravo, wydane, Skazanye, pravo vstavyone *decretum* {i. *constitutio, determinacio*} R i₅v; – 2) ‘zdrada’ wydane *tradiementum* (Erz: „sic!”) (sv. *traditor*) S 161v; wydane *tradimentum* R J₆ (mg; av. *traditor*); *prodicio* zdradzieczstwo, wydane, *deceptio, manifestacio* R B₅ (mg). Zob. **DANIE, ZDRADA**.

WYDANY ‘opróżniony; oddany; ogłoszony, ujawniony, wyjaśniony’ wydany, viproznyony *evacuatus* R I₅ (mp); – wydane pravo, wydane, Skazanye, pravo vstavyone *decretum* {i. *constitutio, determinacio*} R i₅v; wydano (Erz sv. **WYDAĆ**), *vilozono expositum est* S 54v (av. *exposicio*). Zob. **DANY**.

WYDAWAĆ ‘ponosić koszty; rozdawać, dawać, udostępniać’ *vidavacz expendo,-ere* S 220; *a batis dr qui preest mensuris Myerznyk vel qui annonam equis aut avenam vel farinam mensuris dat et dividit* oszypką vydava, Włodarz nad myolem (!) RN (wykl. przednia).

WYDAWCA ‘zdrajca’ *vydawcza traditor* i. *proditor, dator, ut fuit Judas* (bibl.) S 161v; *zdraycza, vidawcza traditor ..., ut Judas fuit traditor* i. *dator vel proditor* (bibl.) R J₆; *vydawcza, zdraicza traductor* R J₆ (mg); *vydawcza, zdraycza traductor* R V₄ (mg; av. *traduco,-ere*).

WYDERKAUF praw. ‘kupno z zastrzeżeniem prawa do zwrotu, odkupu; umowa’ *dominium utile ... dr habere heres ille, qui solum naturaliter possidet et non civiliter* {*quod est redimibile*} *vyderkauff* R k₃.

WYDLUBAĆ *vidrozicz, vistrugacz, vydlubacz excavo,-are* i. *valde cavare* R O₆. Zob. **WYDROŻYĆ**.

WYDLUBANY wicyossany, *vydlubany edolatus* R k₆ (md); *vydlubane rycye anaglyphi dicuntur eminentes picture, sicut sunt in frontispitiis ecclesiarum et in aliis altis locis* (bibl.) R b₈ (por. Mamstp, cz. I, s. 80 w związku z III Księgą Królewską 6,32: *Anaglyphi* *vydlubane* *rziczye* (*vydlubane rycie*)).

WYDOIĆ vydoicz krovą *emungo*,-ere R O₅; mleko vidoicz *mulgeo*,-ere, *lac de ubere extrahere* R Q₈. Zob. **DOIĆ**.

[**WYDOJENIE**] zob. **DOJENIE**.

WYDRA zool. vydra *lutra* S 84v (przykład zapisany przez Bartłomieja dwukrotnie); Vydra *lutra, litra, animal* R s₃v (ml); Vydra *lutra, litra* RN V.

WYDROŻYĆ ‘wydrażyć, podziurawić’ vidrozicz, vistrugacz, vydłubacz *excavo*,-are i. *valde cavare* R O₆. Zob. **OSTRUGAĆ**, **RYĆ**, **TOCZYĆ**, **WYRYĆ**, **WYSTRUGAĆ**.

WYDRZEĆ SIĘ ‘przedrzeć się, wyjść, wyskoczyć’ *erumpo*,-ere vderzicz, viskoczicz, przedrzecz są *cum impetu* i. vynorzicz są, *vel* i. *vocem laudis emittere, erupit* vydarł są (bibl.) R O₅v (ml).

WYDZIAŁANIE ‘zrobienie czegoś, praca, wytwarzanie’ *fabrateria* i. *ornatus fabrorum vel locus vel domus, ubi fabrice sunt* vydzyalanye, Cvz (w oryginale wyraz niedokończony i przekreślony, może „Cvz<nycza>”?) R m₂. Zob. **DZIAŁANIE**, **KUŹNICA**, **UDZIAŁANIE**.

WYDZIEDZICZYĆ praw. vidzyedzicz *exheredo*,-are i. *extra hereditatem ponere, hereditatem auferre* R O₆v; *exhereditatio est alicuius a sua substantia vel hereditate exclusio* vidzyedzicz (! – zapewne zam. „wydziedziczenie”) R l₆v. Zob. **DZIEDZICSTWO**, **DZIEDZICZNY**.

WYDZIELENIE praw. ‘przyznanie działu, części wspólnego majątku; podział’ vydzyelenye *emancipatio ... est relaxatio patrie potestatis coram iudice facta, et dr quasi extra manum* R k₇v. Zob. **DZIELENIE**, **ODDZIELENIE**, **ROZDZIELENIE**.

WYDZIELIĆ praw. ‘wyznaczyć dział, część wspólnego majątku’ odpravicz, oddzyelicz *emancipo*,-are i. *a servitute liberare ... , emancipare iuris proprii dominium statuere, quasi extra manum i. potestatem suam facere* {vidzyelicz *liberare*} R O₅. Zob. **DZIELIĆ**, **ROZDZIELIĆ**.

WYDZIELONY praw. ‘obdarzony działem, częścią majątku’ vidzyelyony, odpravyony *emancipatus dr filius vel nepos, qui a iugo et potestate vel manu patris vel avi est relaxatus et sui iuris effectus* R k₇v. Zob. **DZIELNY**, **ODDZIELONY**, **ODŁĄCZONY**.

WYFUGOWAĆ ‘wydłubać, wydrażyć; ociosać?’ vyffugovacz, vystrugacz dessky *incastro*,-are R P₆ (mp). Zob. **HEBLOWAĆ**, **STRUGAĆ**, **WYDROŻYĆ**.

WYFUGOWANIE ‘wgłębienie; ociosanie?’ vystrvganye, vyffvgovanye *incastratura* i. *incavatura lignorum {aut asserum}* R p₅. Zob. **STRUGANIE**

WYGLĄDAĆ (lub **WYGŁĘDAĆ**) ‘sięgać w dal; wypatrywać; ukazywać się’ viskytacz są, wyglądacz, vysyadacz, vipuszczacz *promineo,-ere i. quasi procul manere et apparere, superstare, preesse* (bibl.) R S₃v. Zob. **OGLĄDAĆ, POGLĄDAĆ, WZGLĄDAĆ**.

WYGLADZIĆ wygladzicz, vishorovacz, vipolorovacz, vytrzcz *expolio,-ire* R O₇ (md) (por. vipolorovacz S 220 (? – Erz czyta: „vipolerovacz”)). Zob. **GŁADZIĆ, HEBLOWAĆ, UGLADZIĆ, ZGLADZIĆ**.

WYGLADZONY vigladzony, vipolorovany (Erz: „vipolerovany”) *expolitus* S 54v; wygladzony, vyshorovany, vytarti, vipolorovany *expolitus* R m₁v (ml). Zob. **UGŁADZONY**.

[**WYGŁÓW**] zob. **WĄGŁÓW** ‘ptak’.

WYGNAĆ vypovyedzyecz, vognacz, zakazacz (? – zapis nieczytelny; możliwa lekcja: „vykazacz”) *proscribo,-ere i. procul a scriptura remove* R S₄; vignacz precz, vivolacz, vipądzicz *exulo,-are ... i. extra solum sue terre poni et exterminari* R O₇v. Zob. **ODEGNAĆ, ZAGNAĆ**.

WYGNANIE *proscriptio* wykazanye, vypovyedzyenye, vognanye *i. expulsio etc., vide Calepi* R B₆v (mg; av. *proscriptio*); vognanye *exilium i. peregrinatio vel damnatio* R m₁.

WYGNANIEC vignanyecz, vipądzenyecz *exul* R m₁v; zbyeg, vignanyecz *profugus proprie dr qui procul a sedibus suis vagatur* (sv. *profugio,-ire* (w oryg. bł. „*prefugio*”)) R S₃v; *profugus ... proprie dr qui procul a sedibus suis vagatur* {zbyeg abo czo vczyeka, vignanyecz *vel qui sepe mutat domicilium, vagus*} R B₅. Zob. **ŁAZEKA, WYWOŁANY**.

WYGRYZAJĄCY – 1) ‘obgryzający, jedzący’ *ravce i. vermes terreni radices arborum rodentes* vigrizaiący (Nom. plur.) R C₅ (md) (por. łac. hasło w S 129v: *ravce sunt vermes terreni, radices arborum ledentes et rodentes* – bez odpowiednika pol.); – 2) ‘ostry, żrący – o lekach’ *corrosiva medicamenta* rzeczy vigrizaiące *carnem et cutem, ut sunt quedam herbe etc.* R h₆ (md). Zob. **GRYZĄCY, PRZEGRYZAĆ**.

WYGRZEBAĆ vygrzebacz zyarna *ruspor,-ari i. {diligenter} inquirere, et est gallinarum, que pedibus escam querunt in terra {corruspari, conquirere}* R T₃. Zob. **GRZEBAĆ, PRZYGRZEBADŁO**.

WYGRZEŚĆ ‘odgrzebać, wydobyć’ vigrzescz zzyemye *exhumo,-are* R O₆v (ml). Zob. **GRZEBAĆ, POGRZEŚĆ, ZAGRZEŚĆ**.

WYGUBAĆ SIĘ ‘podkasywać się, podwijać ubranie (Brückner SE, s. 163: gubać się „zwijać, stulać”)’ vygubacz są *catenudor,-ari* (? – zapis niewyraźny) *i. nudata inferiore parte corporis ostentari* R M₇ (md). Zob. **PODKASAĆ**.

[**WYJADEK** ‘wyjadacz, darmozjad’ *degener* – tak Erz, bł.; zob. **WYRODEK**].

WYJAŚNIĆ ‘oświecić; objawić, ujawnić, wytłumaczyć; przetłumaczyć’ vyyasnycz *sereno,-are i. ... illuminare, illucidare {vel siccare}* R T₅v; obyavicz, vyyasnycz *declaro,-are, notificare* S 216v; oslovicz, oznaymycz, obyavicz, vyyasnycz, rozpovyedzyecz, vislovicz *declaro,-are* R N₅v (md); vycladacz, vilozicz, viyasnycz, Tlvmaczycz *interpretor,-ari ... i. exponere vel exponi unam linguam per aliam* R Q₂. Zob. **JASNY**.

WYJAŚNIENIE vyclad, vislovyyenye, vylozenye, viyasnyenye *declaracio* R i₅v (ml); – gram. *adverbium i. allocutio* przislovye, ktore cladzyemy vedlye *verbum* ku vyiasnyenyv, czo ku slowv przycladamy R b₁v; *adverbium* przislovye, ktore cladzyemy vedlye *verbum* ku viyasnyenyv RN (wykl. przednia).

WYJĄĆ ‘uwolnić, zwolnić; udzielić przywileju; wydobyć’ rozvyżacz, vyyącz *absolvo,-ere i. a vinculo vel impedimento liberare* R M₁v; przyyącz *excipio,-ere i. eligere, extrahere {abscondere, eligere vyrvacz}, extra capere, super alia capere, recipere {cum honore recipere etc.}, latenter capere, {per dolum} invadere et pertinet ad insidiatores* vyyącz *{opprimere}* R O₆; vyyącz pravem osobnym y podfyrdzicz *privilegio,-are i. prerogare, privilegiatum facere* R S₃; – vyyał *protulit* R B₇ (mp; av. *protritus*); vyyał *protulit i. asportat, eduxit* (bibl.; Ex 4,6) R S₄v (ml). Zob. **JAĆ**, **PRZYJAĆ**, **WYJĘCIE**.

WYJEŚĆ ogriszcz, vyyeszcz *exedo,-ere, evacuare, corrodere, consumere* R O₆ (md). Zob. **JEŚĆ**, **OBJEŚĆ**, **POJEŚĆ**.

WYJĘCIE ‘uwolnienie, zwolnienie; przywilej’ *absolutio a peccatis* rozgrzeshenye, rozvyżazanye, vyyący R a₂v (mp); vyyącye zmoczy *exemptio* R l₆v (mg; av. *exemptio proprie est ubi aliqua conventualis ecclesia canonicorum secularium vel regularium, monachorum vel monialium immediate subest pape*); vyyąncy, zvolenstvo *emunitas est libertas concessa ecclesiis vel ecclesiasticis personis et rebus aliis ad eas spectantibus, vel est privilegium ecclesiastice libertatis vel personarum vel rerum ad eam pertinentium, et dr ab e, quod est extra et munia i. officia vel onera {ut sunt sine oneribus}, a quibus ecclesie sunt immunes {vide verba iuris}* R k₈v; vyyączye, vyrvanye *exceptio {separacio vel invasio cum insidiis}* R l₆; pravo, vyyącye, poczvyrdze nye *privilegium est lex privata et singularis, que ad unum pertinet vel ad paucos, et privilegium dr prerogativum vel honor singularis {exemcio} {privilegia i. leges privatorum seu exemptorum i. aliqua concessa contra ius}* R B₄; dostoiensstvo (?), prz<e>vysshhenye, osobna dostoiynoszcz *prerogativa i.*

singularis excellentia vel privilegium {*donum i.*} vyyączye R B₂v. Zob. **MOC 1., NIEPOWINNOŚĆ, WYJĄĆ, WYZWOLNOŚĆ.**

WYJĘTY ‘uwolniony, zwolniony; mający szczególne prawo, przywilej’ vyyąthy *exemptus i. ... extractus* {*exemtus rebus humanis i. mortuus est*} R l₆v; *emeritus i. valde meritus* {*exemtus vyyąthy*} (sv. *emerita civitas*) R k₈; vyyąthy prawem osobnym, vczvyrdzony *privilegiatus* (sv. *privilegium*) R B₄. Zob. **WYSŁUŻONY, ZASŁUŻONY.**

WYJISCIĆ SIĘ ‘zapłacić podatek, dziesięcinę’ vigyscisz syą *decimo, -are i. decimam partem dare vel auferre* R N₅v. Zob. **JISCIEC, UJISCIĆ, UJISCIONY.**

[**WYJRZEĆ**] zob. **WYŻRZEĆ.**

[**WYJŚCIE**] zob. **WYŚCIE.**

WYKA bot. *vyka vicia est genus grani seu leguminis mali pro hominibus* S 170; *vyka vicia, quoddam genus leguminis* R K₆v; *sigalum, quoddam annonae, unde fit pessimus panis* {*aut vicia vyka*} R F₆.

[**WYKAZAĆ**] zob. **ZAKAZAĆ.**

WYKAZANIE praw. ‘uzasadnienie, ogłoszenie (wyroku – tu: o banicji), skazanie’ *proscriptio* wykazanye, vypovyedzyenye, vygnanye *i. expulsio etc., vide Calepi* R B₆v (mg; av. *proscriptio*) (por. Cervus: *Proscriptio* wypowiedzenie *vel* wykazanie). Zob. **ODKAZANIE, WYPOWIEDŹ, WYWOŁANIE, ZAPOWIADANIE.**

WYKIPIEĆ wykypyecz *ferbeo, -ere i. bulire* R O₈; vilocotacz, vykipyecz, vitrisnącz syą, vibiacz syą *ebullio, -ire i. valde bullire* (bibl.) R O₄ (por. łac. hasło z S 219: *ebullio, -ire i. extra emittere, Exo. 8, (3), valde bullire, extra bullire I Reg. 5, (6)* (bibl.) – bez odpowiednika pol.); gdy czo vykypi, vilococze *ebuliens* R k₅ (md).

WYKLAD vyclad *exposicio* S 54v; vyclad, vylozenye *exposicio* S 54v (md); vyclad, vypisz, vilozenye *interpretacio* S 76 (por. vylozenye pyssma R q₂v (ml)); *sensus* vyclad, Rada, *ut ibi quis cognovit sensum Domini* S 142; *sensus* vyclad *i. intellectus*, rada, Smysl R F₂v (ml); vyclad, smysl, Rada *sensus* R T₅ (md; *sensor, -ari*); vyclad, vislovyenye, vylozenye, viyasnyenye *declaracio* R i₅v (ml); slovo, vyclad, Slovo *diction per ct est pars quelibet orationis* (sv. *dicio*) R i₈; vyclad, vylozenye *diffinitio* R i₈v; Duchowny vyclad *allegoria dr misterium seu similitudo ... Unde Isa: Egredietur virga de radice Jesse, i. nascitur Virgo Maria* S 7v; duchowny vyclad *allegoria* R b₄; vyclad duchowny *omilia* R x₆ (md; av. *omelia*); Cazanye vycladu duchownego *omilia* R x₆ (md; av. *omelia*) (por. kazanye vivodu duchownego *omelia* S 102). Zob. **WYWOD.**

WYKŁADACZ ‘tłumacz, interpretator’ *interpres dr qui transfert aliquid de una lingua in aliam* vicladacz *et scit multas linguas* i. tlvmacz S 76; vicladacz, Tlvmacz *interpres* R q₂v; vycladacz, Thlvmacz *metriphrastes* i. *interpres* R t₅v (md); vycladacz *translator, qui de una lingua verba transfert in aliam* R J₆v; *conietor ... dr interpres vel coniecturis peritus, sacrilegus divinus* vicladacz {*somniorum*} R h₃v. Zob. **GADACZ**.

WYKŁADAĆ ‘wyjaśniać, tłumaczyć; nauczać’ vicladacz, vilozicz, viyasnycz, Tlvmaczycz *interpretor,-ari ... i. exponere vel exponi unam linguam per aliam* R Q₂; vycladacz *dictio,-are* R O₂ (mp; av. *dico,-ere*); vicladacz, vylozicz *slova diffinio,-ire i. diversis modis finire, determinare, ostendere* R O₂v; Badacz, Doswyatczacz, rosprawyacz, vicladacz *discutio,-ere i. subtiliter indagare vel quater, disiungere* {*examinare, resolvere*} {*removere*} R O₃; rozvmnye rospavicz, vicladacz *pissmo dissero,-ere i. tractare, dicere, sapienter loqui, confirmare, exponere, declarare, eloqui lucide* {*diffuse tractare*} R O₃v; *conieturor,-ari, interpretari, divinare, vaticinari* vicladacz szny R N₃ (mg). Zob. **WYŁOŻYĆ**.

WYKŁADANIE ‘objaśnianie; wykład’ vicladanye, vilozenye *explanacio* R O₇ (mp).

WYKŁADNIE ‘alegorycznie; w sposób wymagający objaśnienia, wytłumaczenia’ vicladnye a duchownye, podobnye *allegorice, allegoria* i. *similitudo rerum* S 241v; vicladnye, duchownye, podobnye, Smyslnye *allegorice* R X₃ (mp). Zob. **PRZYKŁADNIE**.

WYKŁOKOTAĆ (lub **WYKŁOKOTAĆ**) ‘wykipieć’ viclocotacz, vykipyecz, vitrisnącz syą, vibiacz syą *ebullio,-ire i. valde bullire* (bibl.) R O₄ (por. łac. hasło z S 219: *ebullio,-ire i. extra emittere, Exo. 8, (3), valde bullire, extra bullire I Reg. 5, (6)* (bibl.) – bez odpowiednika pol.); gdy czo vykypi, viclokocze *ebuliens* R k₅ (md). Zob. **KŁOKOTANIE**.

WYKOPAĆ vicopacz *effodio,-ere* R O₄v (ml). Zob. **KOPAĆ, OKOPAWAĆ, PODKOPAĆ, ROZKOPAĆ, ZAKOPAĆ**.

WYKORZENIĆ viplyecz, virvacz, vycorzenycz *evello,-ere* R O₅v (md). Zob. **KORZEŃ, PLEWIĆ**.

WYKRTEĆCONY zob. **WYKRTEĆZONY**.

WYKRTEĆZONY (lub **WYKRTEĆCONY**) ‘wymuszony, wymęczony, wyduszony, dany pod przymusem, niechętnie – np. datek, zeznanie (Słstp: Wykrtećzyć ‘natarczywie upominać się o coś’)’ vymączzony, vikrthączony *extortus* S 54v (Erz sv. **WYKRTEĆCZYĆ**) (Erz objaśnia: „Linde: krtęczyć =

dusić, dławić”); vycrtaczony (!), vymączony, ponyevoley dany *extortus, ut extorta elemosina, non libera* R m₁v (md).

[**WYKRTEČZYĆ** – tak Erz; zob. **WYKRTEČZONY**].

WYKRZOSAĆ ‘wykrzesać’ vyczrossacz *fugillo, -are i. ignem de petra fugillo extrahere* (sv. *fugillus*) R n₃; vykrzosacz *fugillo, -are i. ignem de petra fugillo extrahere* R P₂v; *excutere ignem* vyczrosacz, vybicz R O₆ (mp); Skra *scintilla dr a scindo, -is, eo quod prosilit ab igne* {vykrzosacz skry *ex silice*} R E₄v; *scintillo, -are i. fulgere vel scintillas emittere* {splendere, micare} {skry vyczrossacz *ex silice ignem excitare*} R T₄; *pirito, -are* vyczrossacz ogyen skrzemyenya *i. de pirra* R R₆v (md). Zob. **KRZESIWO**, **KRZOSAĆ**.

WYKRZYKAĆ *osi una dictio, adv. optandi i. utinam vel vocandi, unde Symeon: Osi me hic inveniret illa nativitas* vykrykayancz (bibl.) R Y₁. Zob. **KRZYK**, **UKRZYKAĆ**, **ZAKRZYKNAĆ**.

[**WYKRZYWIĆ** – tak Erz; zob. **NAKRZYWIĆ**, **SKRZYWIĆ**, **WYKRZYWIONY**].

WYKRZYWIONY vykryvyvone nogy *varia* (!) S 165v (por. Mu28, s. 62: *Vaciae* (!) *cui in exteriorem partem crura deflectuntur ...*, Wykrywyvone nogy); *varice* vykryvyvone nogy R K₂v (ml); kytlye (!) myecz vykryvyvone, skrzyvicz nogy *varico, -are vel varicor, -ari i. transire vel ... deflectere et curvare vel claudicare* R V₅v. Zob. **KRZYWONOG**, **KRZYWY**, **NAKRZYWIONY**, **RYTLE**, **SKRZYWIONY**.

WYKUPIĆ *redibeo, -ere i. rursum debere* {quod prius habuit, wykupycz, odcupicz, *emeritum resolvere*} R S₆; odkupicz, vyplaczicz, vycupicz *redimo, -ere i. eripere, salvare, iterum emere* R S₆. Zob. **KUPIĆ**, **SKUPIĆ**.

WYKUPIENIE wykupyenye *redibitio est emptionis resolutio* R C₅v; Skupyenye, wykupyenye *reemcio* R k₈ (mg; av. *emcio*); vykupyenye, vyzwolyenye, odkupyenye *redemcio* R C₅v (md). Zob. **KUPIENIE**.

WYLAĆ (SIĘ) vilacz, zabracz voda *inundo, -are i. abundare, replere* R Q₂v; vylyala, rozlyala sya iest myloszcz wvstach twoych, Rozeshla, Rosplynala *diffusa est gracia in labiis tuis. Hinc inde sparsa varie fusa* (bibl.) R i₈v (ml). Zob. **LAĆ**.

WYLANIE ‘rozlanie się’ *inundacio* vylyanye, zabraneye vody S 76v.

WYLANY vylyana iest myloszcz wvstach tvoich *diffusa est gracia in labiis tuis* (Erz: „labio tuo”) (bibl.) S 42.

WYLASOWANY ‘obszyty; ozdobiony’ Sandaly, Trzevyky vylaszovane zlotem, wstąpnnye *sandalia, pulchra calciamenta mulierum, Judith X* (3) (bibl.) R E₁ (mp) (por. Mamstp, cz. II, s. 112: „Judith 14,11 *sandalia* ... trze-

wiczki wyrzeżowane złotem ... trzewiki złotem wyszywane”). Zob. **WSTĘPIEŃ**.

WYLEGANIEC ‘bękart, nieślubny syn’ vilyeganyecz *manzer* (Erz: „manser”) *i. natus de meretrice, filius scorti vel adulterinus* (bibl.) S 86v; vilyeganyecz *manzer est filius scorti vel adulterinus* (bibl.) R s₆v; vilyeganyecz *illegittimus* R p₄ (mp) (por. Cervus). Zob. **BASTARD, BĘKART**.

WYLICHWIĆ ‘pożyczyć pieniądze na procent, na lichwę’ vylichvicz *usuro, -are i. usuram facere, ad usuram dare {ultra capitale accipere ex pacto vel ex intentione precedente}* R X₂. Zob. **LICHWA, LICHWARZ**.

WYLUTROWANY ‘oczyszczony’ vylutrovane (‘srebro’) *examinatum argentum* (bibl.; Ps 11,7) S 53v; Vylvtrovane (‘srebro’) *examinatum argentum* (bibl.) R l₆ (mp).

WYŁOWIĆ vylovicz ryby *expiscor, -ari i. ex toto a piscibus evacuare* R O₇. Zob. **ŁOWIĆ, ZAŁAWIAĆ**.

WYŁOŻENIE ‘wykład, wyjaśnienie; przekład, tłumaczenie’ vyclad *exposicio* S 54v; vylozenye *diffinitum i. diffinitio* S 42; vyclad, vylozenye *diffinitio* R i₈v; vyclad, vypisz, vilozenye *interpretacio* S 76; vylozenye pyssma *interpretatio* R q₂v (ml); vylozenye *tenor i. accentus silabarum, tenorum literarium* (Erz sv. **TENOR**) *i. continencia scripturarum vel sententia literalis* S 156v; vylozenye Lystow *tenor literarum {forma, textus}* R H₆v; vyclad, vislovyenye, vylozenye, viyasnyenye *declaracio* R i₅v (ml); vylozenye *translatio ... item translatio i. expositio sententie per aliam linguam* R J₆v; vylozenye pysma *translatio* R J₆v; *transportacio* vylozenye pysma *de una lingua in aliam, vide Calepi* R J₆v (ml); vylozenye pyssma *edicio i. expositio, translatio, interpretacio* R k₅v (md); vycladanye, vilozenye *explanacio* R O₇ (mp); vylozenye ku zrozvmyenyv *explanacio* R m₁v (mg). Zob. **WYKŁAD, ZŁOŻENIE**.

WYŁOŻONY ‘rozłożony, ukazany – np. towar; ogłoszony, ujawniony, wyjaśniony’ Cram vylozony *promercale i. mercimonium expositum* R B₅v (ml); vydano (Erz sv. **WYDAĆ**), vilozono *expositum est* S 54v (av. *exposicio*).

WYŁOŻYĆ ‘wytłumaczyć, objaśnić, wyjaśnić’ vycladacz, vilozicz, viyasnycz, Tlvmaczycz *interpretor, -ari ... i. exponere vel exponi unam linguam per aliam* R Q₂; vycladacz, vylozicz slova *diffinio, -ire i. diversis modis finire, determinare, ostendere* R O₂v; vilozicz pismo, vypovyedziecz *edissero, -ere i. ... aperire, narrare, exponere* (bibl.) R O₄; vilozicz pismo *expono, -ere i. componere, explicare, exolvere* R O₇; rozwyżacz, osslabycz, zemdlycz, roz-

łączyć, vilożicz *dissolvo*,-ere i. *religare* R O₃v (md); – wlożycz, vilożicz *in-do*,-ere i. *imponere*, *immittere* R P₆v. Zob. **WYKŁADAĆ, ZŁOŻYĆ**.

WYMALOWANIE podobnoszcz abo Rownoszcz *vel* vymalovanye obraza *similitudo*, *similitas idem* R F₇ (md). Zob. **MALOWAĆ, UMALOWANIE**.

WYMAWIAĆ ‘wyrzucać coś komuś, złorzeczyć, oskarżać’ Layacz, wyrzuczacz, vymavyacz *impropero*,-are {*alicui crimen obiicere*} R P₆; karacz, laiacz, przegarzacz, potąpną rzecz movicz, podrzeżnyacz, vymavyacz, rozgorzicz *exprobro*,-are {*accusare*} {*insultare*} (bibl.) R O₇. Zob. **ŁAJAĆ, POŁOŻYĆ, SKARŻYĆ, URAGAĆ, WYMOWIĆ, ŻAŁOBA**.

WYMAWIAĆ SIĘ ‘usprawiedliwiać się pozorami, tłumaczyć się’ *causor*,-ari i. *causas agere vel reprehendere* vymavyacz syą R M₇v. Zob. **WYMOWIĆ**.

WYMAWIANIE ‘wyrzucanie komuś czegoś, oskarżanie’ Layanye, virzuczanye, vymavyanye *improperium* (sv. *convicium*) S 35; virzuczanye, hanba, Layanye, vymavyanye *improperium* R p₅. Zob. **POHAŃBIENIE, PRZYGANA, PRZYMOWKA, SROMOCENIE, URAGANIE**.

WYMAZANY ‘zniszczony, usunięty’ vymazany *deletus i. destructus* R i₆. Zob. **POMAZANY**.

WYMĘCZONY ‘przymuszony, wymuszony’ vymączony, vikrthączony *extortus* S 54v (Erz sv. **WYKRTECZYĆ**) (Erz objaśnia: „Linde: krteczyć = dusić, dławić”); vycrtaczony (!), vymączony, ponyevoley dany *extortus, ut extorta elemosina, non libera* R m₁v (md). Zob. **MĘCZYĆ, WYKRTECZONY**.

WYMIENIAĆ ‘ujawniać; denuncjować, oskarżać’ *denuncio*,-are vymyenyacz, osoczicz *est crimen alicuius superiori intimare ad penam imponendam* S 217v. Zob. **POWIEDZIEĆ, SOCZYĆ**.

WYMIERZONY ‘pomierzony, zmierzony’ vymyerzony dom *emensa domus* R k₈ (mh; av. *emensus*). Zob. **NIEZMIERNY, ROZMIERZONY**.

WYMIERZYĆ ‘pomierzyć, zmierzyć, wytyczyć’ vymyerzycz *emetior*,-iri R O₅. Zob. **MIARA, ROZMIERZYĆ, ZAMIERZYĆ**.

WYMIEŚĆ ‘usunąć’ vymyescz blotho *limo*,-are i. *purgare, polire* R Q₅.

WYMIETNY astr. vymyethne dny *Egiptiaci dies seu concurrentes* R k₆v (ml; av. *Egyptus ... Unde in quolibet mense dicuntur duo mali dies Egiptiaci, quia ab Egyptiis fuerunt deprehensi secundum quosdam*); vymyethne dny *concurrentes* (sv. *concurrentes secundum quod sumitur a comptistis est super excrementia unius diei vel plurium super quinquaginta duas septimanas vel plurium, ideo dr quia in anno bisextili supuerescunt duo dies*) R h₂v. Zob. **DZIEN**.

WYMIĘ anat. wymyą *bumasta, bumastos* S 20v; wymyą v krovy *bumasta quasi bovis mamma* (sv. *bumastha*) R e₄; wymyą *uber i. mamma* S 166; wymyą *uber i. mamma* R K₃; *mamillas habet vir et mulier, pecus uber, femina mammas, vacca bumastam* wymyą (Acc. sing.) (sv. *mamma*) S 86. Zob. **CYCEK, MAMMA, SUTEK**.

WYMKNAĆ SIĘ *elabor,-i i. valde vel extra labi, evadere, decurrere, efugere* vymknącz syą, vislyznącz {*sicut anguilla*} R O₄v. Zob. **NAMKNAĆ**.

WYMOWA wymova *facundia* S 55v; wymova *facundia* (sv. *facundus*) R m₂v; wymova *eloquium* R k₇v (mg). Zob. **MOWA**.

WYMWIĆ, WYMWIĆ SIĘ vymovicz *eloquor,-i i. valde et ornate vel aperte et expedite loqui et manifeste nunciare, et est oratoris* R O₄v; – gram. oddzielne, czo nye prawuyące (? – możliwa lekcja: „prawnyące”) szą, a przeto nyemozemy ich vymovicz przesz oskarzayączy spadek <verba> *neutra* R a₈ (md; av. *activa verba*); oddzielne, Czo nye prawwiącze szą, a przeto nyemozemy ich vymovicz przesz oskarzayączy spadek *verba neutra* RN (k. tyt.); rozne, czo syą wprzysłym czasye yakoby cirpyące w<y>movyą *neutro passiva, sc. verba* R v₆v (md); rodzaye Rozne, Czo syą wprysłym (!) czasye yakobi cyrpyące vymovyą *genera neutropassiva* RN (k. tyt.). Zob. **MOWIĆ, WYMAWIAĆ**.

WYMOWIONY – 1) ‘wypowiedziany, wysłowiony’ *specificus i. specialis, divisus vel faciens speciem* osobny {*particularis*}, osoblyvye vymovyony, vyslovyony, vyosobyony R G₃v; – 2) ‘usprawiedliwiony, oczyszczony z zarzutu’ *excuso,-are* {*vel i. non imputare* nye vynovac, vymovyonym bicz *vel obiectum crimen purgare, iustam causam allegare etc.*} R O₆.

WYMOWKA ‘wytlumaczenie, usprawiedliwienie’ *excusatio est alicuius iuste cause allegatio* wymowka {*obiecti criminis purgatio* wymowka} R l₆v.

WYMOWNIE ‘elokwentnie, oratorsko’ zgromadzciz slova ku gadanyv y dovođennyv rzeczy *vel* vymownye movicz y gadacz *silogiso,-are* R T₆ (md; av. *sylogizo,-are*). Zob. **MOWNIE, NIEWYMOWNIE**.

WYMOWNY ‘elokwentny; dobrze mówiący; nazwany, wymieniony; domniemany’ vymowny *benelinguatus i. eloquens, facundus* R d₈; vymowny *facundus i. disertus* R m₂v; rzecz vymowna *vel* prosta (w oryg. wyraz przekreślony; Erz brak), gysta *suppositum* S 154; rzecz vymowna abo gysta *suppositum* R H₄ (md); Zgromadzenye slow ku gadanyv y dovođennyv, Gadka, Gadowna mova, ku gadanyv mova pospolv zlozona, zgromadzona ku dovyedzyennyv rzeczy. Vymovne gadanye y slova ku gadanyv, gadka *sylogismus* R F₆v (md). Zob. **MIANOWANY, MOWNY, NIEWYMOWNY**.

[WYMYSŁ] zob. WYMYSŁEK.

WYMYSŁEK (Erz sv. **WYMYSŁKI**) ‘układ; wymysł, fantazja, bajka, zmyślenie’ wymyslky *machinaciones* (bibl.; np. Ester 8,3) S 85; wymyslky *machinaciones, exquisiciones* (bibl.) R s₄ (mg) (por. Lex, k. 12: *Apologus* Wymysłki. Powieść albo Bayka ... oraz Lex, k. 113: *Fabella* ... Bayka, Wymysłek lucki (!)). Zob. **ZAMYŚŁ**, **ZMYŚLENIE**.

WYMYŚLAĆ wymyslyacz *exquiro, -ere* R O₇ (mg; av. *exquiro, -ere i. investigare*).

WYMYŚLIĆ ‘uknuć, intrygować o podstępnie’ vimyslicz, zalavyacz, zamyslec *machinor, -ari i. ... cogitare malum vel aliquid aliud cogitare et proprie malum vel insidiari {molimentum invenire}* R Q₆. Zob. **MYŚLIĆ**.

WYNALEŹĆ ‘tu – o sposobach udowadniania niewinności w sądzie, wynalezionych przez ludzi’ *purgatio est de obiecto crimine innocentie ostensio. Et est duplex sc. canonica, que fit per iuramentum {super evangelium} et hec approbatur. Et vulgaris sc. quam sibi vulgus invenit* czo ludzie wynalezli, *et hec fit per ferrum candens, per duellum, per aquam frigidam sive bullientem* R C_{1v}. Zob. **NALEZIONY**.

WYNARZAJĄCY SIĘ ‘wynurzający się’ vichodzączy, vynarzaiący syą *erumpens, procedens, exiens cum impetu* (bibl.; Księga Daniela 3,95) R l₄ (mg). Zob. **NARZAĆ SIĘ**, **NARZAJĄCY SIĘ**, **NOR**, **NOREK**, **PONORZONY**, **WYNORZYĆ SIĘ**.

WYNIĆ – 1) ‘wyjść’ vynycz, vicyągnącz *egredior, -i i. exire, extra gradi* R O_{4v}; – 2) praw. ‘uzyskać coś wskutek zasiedzenia, przedawnienia’ vynycz dawnoscyaą czaszv *prescribo, -ere, ante scribere, precedere ... vel ab aliquo spacio temporis aliquid possidendo acquirere* R S_{2v}. Zob. **DAWNOŚĆ**, **IŚĆ**, **JIĆ**, **OBEJĆ**, **ODBYĆ**, **WNIĆ**, **WYŚCIE**.

WYNIEŚĆ vynyescz *profero, -ferre i. differre, prolongare {procul ferre}* R S_{3v}; vynyescz, podnyescz *efferro, -ferre i. extra ferre {extollere}*, *et proprie est cadaverum {elevare, superbire}* R O_{4v}; powyssicz, vvyelbicz, vyvyescz (? – możliwa lekcja: „vynyescz”) *vissoko exalto, -are i. in altum tollere* (bibl.) R O_{5v}. Zob. **NIEŚĆ**, **WNIEŚĆ**, **ZANIEŚĆ**.

WYNIKNAĆ ‘pojawić się, ukazać; jaśnieć’ *emico, -are i. valde vel sursum vel extra micare i. splendere, salire, ascendere, unde Hieronymus in epistola ad Paulinum VII: Scintille inquit emicant* vynyclo iest R O₅.

WYNISZCZYĆ *exinanio, -ire i. anihilare, deprimere, evacuare, diminuire ...*, *unde apostolus ad Philii <ppenses> II, (7): Exinanivit semetipsum for-*

nam servi accipiens {i. humiliando quasi evacuavit} vynyszcicz (bibl.) R O₆v. Zob. **ZNISZCZENIE**.

WYNORZYĆ SIĘ ‘wynurzyć się’ vynorzicz syą *erumpo, -ere* S 52; *erumpo, -ere* vderzicz, viskoczicz, przedrzecz syą *cum impetu* i. vynorzicz syą, *vel* i. *vocem laudis emittere, erupit* vydarł syą (bibl.) R O₅v (ml). Zob. **NARZAĆ SIĘ**, **NOR**, **NOREK**, **PONORZONY**, **WYDRZEĆ SIĘ**, **WYNARZAJĄCY SIĘ**.

WYOBRAZIĆ ‘tu – zmienić postać, kształt, obraz’ vyobrazicz, przemeyecz syą *transfiguro, -are* i. *transformare, sc. ultra in aliam figuram mutare* R V₄. Zob. **OBRAZ**.

WYOBRAŻENIE gram. ‘obraz, podobizna, kształt, symbol; postać, forma’ kstalt, viobrazenye *figura* S 58v; vyobrazenye *figure dicuntur formationes litterarum* S 58v; ksthalth, vyobrazenye *figura* R m₇; vyobrazenye, ksthalt *figura* RN (wykl. przednia); vyobrazenye slow *forma verborum* R n₁ (mp); *figura composita in grammatica nominum* Slozone vyobrazenye gymyon *ut indecens* nyeslussny, *impotens* nyemoczny R N₂ (mp; av. *compono, -ere*). Zob. **FIGURA**, **OBRAZ**, **OSOBA**, **POSTAWA**, **WZOR**.

WYOSOBIC ‘wyszczególnić, oddzielić, wydzielić’ dzyelycz, osoblyvye vislovicz, viosobicz *specifico, -are* i. *segregare, dividere* R T₇. Zob. **OSOBA**, **ZOSOBIC**.

WYOSOBIE ‘wyszczególnienie, oddzielenie, wydzielenie’ vyosobyenye *specificacio* S 147v; viosobyenye, dzyelyenye, ossoblyve vislovyenye *specificacio* R G₃v (ml). Zob. **ZOSOBIE**.

WYOSOBIONY ‘wyszczególniony, oddzielony, wydzielony; osobny, pojedynczy’ *specificus* i. *specialis, divisus vel faciens speciem* osobny {*particularis*}, osoblyvye vymovyony, vyslovyony, vyosobyony R G₃v. Zob. **JEDYNY**, **OSOBLIWY**.

WYOSTRZYĆ *molo, -ere ... i. acuere et proprie ferrum* vitocicz, vyostrzicz R Q₈. Zob. **NAOSTRZONY**, **OSTRY**, **OSTRZE**, **ZAOSTRZYĆ**.

WYPAŚĆ ‘wypasać, o bydle’ pozzecz, bydlem vipasz *depasco, -ere {depastus agere}* R O₁. Zob. **PAŚĆ 2.**, **POŻRZEĆ**.

WYPCHNAĆ ‘odepchnąć, wyrzucić, wygnać, wypędzić’ popchnąncz, vypchnąncz *trudo, -ere* i. *impellere, impingere* R V₄v; vipchnąncz *extrudo, -ere* i. *valde et extra trudere, depellere {a consorcio humanitatis remove}* R O₇; vipchnąncz *eiicere ancillam* (bibl.) S 219; vipchny sluzebnyczą, vipąndz *eiice ancillam* (bibl.; Gen. 21,10) R O₄v (mg). Zob. **ODEGNAĆ**, **ODPĘDZIĆ**, **PCHAĆ**, **POPCHNAĆ**, **PRZYPCHNAĆ**, **ZEPCHNAĆ**.

WYPCHNIONY ‘odepchnięty, usunięty, wygnany’ vipchnyony *extrusus* i. *expulsus* R O₇ (md; av. *extrudo, -ere*); vypchnyony *trusus* R J₈v (md) (por. łac. hasło w S 163v: *trusus* i. *clausus, ut in carcerem* – bez odpowiednika pol.).

WYPEŁNIAJĄCY gram. <*coniunctio*> *expletiva* vipelnyaiąca R h₃v (md; av. *coniunctio*); <*coniunctio*> *expletiva* vipelnyaiąca RN (k. tyt.); vipelnyaiące złączenie *expletiva coniunctio* R X₅v (md). Zob. **DAJĄCY**, **DAWAJĄCY**, **ODDZIELAJĄCY**, **PEŁEN**, **POTWIRDZAJĄCY**, **PRZYCZYNA**, **ROZDZIELAJĄCY**, **SPOJENIE**, **ZŁĄCZAJĄCY**.

WYPEŁNIĆ napelnycz, vipelnycz, nagrodzicz *impleo, -ere* R P₆ (md); vypelnycz *compleo, -ere* R N₁v (md); vypelnycz *expleo, -ere* i. *finire* R O₇; vipelnycz, przyzvacz, vipravicz *exequor, -i* i. *extra alia sequi, aliquid perficere, ad effectum ducere, instare ad aliquid faciendum* {*exequi, ultimam defuncti voluntatem implere*} R O₆v. Zob. **PEŁEN**, **POLNY**.

WYPEŁNIE ‘zupełnie, całkowicie’ vypelnye *integraliter, integrative* R p₈v (ml; av. *integer*).

WYPEŁNIENIE praw. ‘wykonanie, dokonanie; pełnienie’ vipelnyenye, napelnyenye *executio* S 53v; vipelnyenye *vel* przipozvyenye *executio* S 54; napelnyenye, vypelnyenye, przipozvyenye, vypravyenye *executio* i. *operatio* R l₆v (ml); *suspensio est quedam ecclesiastica censura, qua interdicatur aliquod officium vel exercitium competens certe persone ecclesiastice, aliquando a iure, aliquando a iudice prolata* zavyeszhenye od vipelnyenya vrzāndv S 154v; *suspensio ab officio* oddalyenye, zavyesshenye od vipelnyenya vrzāndv i. *interdictum* R H₄v (mg); oddalicz, zavyessicz od vypelnyenya vrzāndv *suspendere per ecclesiasticam censuram, suspensum, vide verba iuris* R V₂ (md). Zob. **NAPEŁNIENIE**, **PRZYPOZWANIE**.

WYPĘDZENIEC ‘wygnaniec’ vignanyecz, vipądzienyecz *exul* R m₁v. Zob. **WYWOŁANY**.

WYPĘDZIĆ vypądzicz *expello, -ere* R O₆v (md); vignacz precz, vivo-lacz, vipądzicz *exulo, -are ... i. extra solum sue terre poni et exterminari* R O₇v; vipchny sluzebnyczą, vipąndz *eiice ancillam* (bibl.; Gen. 21,10) R O₄v (mg). Zob. **ODPĘDZIĆ**, **PĘDZIĆ**, **POPĘDZIĆ**, **PRZYPĘDZIĆ**, **ROZPĘDZIĆ**, **WPĘDZIĆ**, **ZAPĘDZIĆ**.

WYPIĆ vypicz trvnek *haurio, -ire* R P₄v. Zob. **PIĆ**.

WYPIEC ‘upiec’ zapalicz, vipiecz *furno, -are* i. *in furnum mittere vel in furno coquere* R P₃. Zob. **PIEC 2.**, **PIECZONY**.

WYPIS vyclad, vypisz, vilozenye *interpretacio* S 76 (por. vylozenye pyssma R q₂v (ml)); vypysz *rescriptum dr quolibet scriptura continens aliquam*

disposicionem superioris S 131v (por. Odpysanye R D₁v (ml)); vypysanye, vypiss *rescriptum ... est mandatum principis, quod ad instantiam alicuius vel aliquorum sive proprio motu* R D₁v; –‘tzw. minuta – wstępna redakcja dokumentu niemająca mocy prawnej’ wypisz (?) *minuta* R t₆v (mg). Zob. **ODPIS**.

WYPISAĆ vypysacz *describere aliquid de libro* R O₁v (ml). Zob. **PI-SAĆ, WPISAĆ**.

WYPISANIE vypysanye, vypiss *rescriptum ... est mandatum principis, quod ad instantiam alicuius vel aliquorum sive proprio motu* R D₁v; vypysanye sksyąg *excerpta* R l₆ (mp). Zob. **ODPISANIE**.

WYPITWAĆ ‘patroszyć, czyścić ryby’ vipytvacz, vywnątrzacz ryby *exantero,-are* (Erz: „sic!”) S 220 (por. Mu28, s. 90: *Exenterare ...*, Wypytwać albo Wywnętrzać; por. Mym28, k. 37: *Exenterare ...*, Wipitwac). Zob. **CZOSAĆ, OCZOSAĆ, PITWOWAĆ, SKROBAĆ, SPRAWIĆ, WYPITWOWAĆ, WYPRAWIĆ, WYWNĘTRZYĆ**.

WYPITWOWAĆ ‘wypatroszyć, oczyścić ryby’ vypithfovacz ryby, vywnątrzicz yelytka *exantero,-are* (bibl.) R O₆; vipravicz, viwnątrzicz, vypitvovacz ryby *exantero,-are* R O₆ (mg). Zob. **PITWOWAĆ**.

WYPLEĆ vyplyecz moticzka, zyelsko viruvacz (!) *runco,-are i. herbas a terra evellere* R T₃; viplyecz, virvacz, vycorzenycz *evello,-ere* R O₅v (md); viplyecz zyelsko, virvacz *aberunco,-are* R M₁v (ml). Zob. **PLEWIĆ**.

WYPLEWINY ‘wyrwane, usunięte chwasty; śmieci’ vyplevyny *decernina, que purgandi causa decerpuntur* R i₅ (mp).

WYPLACENIE vyplaczenye *expagacio* R m₁ (mp).

WYPLACIĆ odkupicz, vyplaczicz, vycupicz *redimo,-ere i. eripere, salvare, iterum emere* R S₆; vyplaczicz *expigo,-are* R O₇ (mg). Zob. **ODPŁACIĆ, PŁACIĆ, POPLACIĆ, ZAPŁACIĆ**.

WYPLATA Myto, zaplata, Cupya, viplata *precium* R B₁v. Zob. **CZYNSZ, DAŃ, FURLON, ODPLATA, POPLATEK, WIANO**.

WYPLYNAĆ *profluo,-ere* vyplynancz, *inde profluvium aquarum* vithok, vicyekanye R S₃v (md). Zob. **OPLYNAĆ, PLYNAĆ, SPLYNAĆ, WYCIEC**.

WYPLYNIENIE pochodzenye, viplynyenye *emanacio i. processio, fluxus, Sap. 7, (25) (bibl.)* S 47v; pochodzenye, vyplynyenye *emanacio, emissio, processio, fluxus Sap. 7, sc. generacio, spiracio (bibl.)* R k₇v (md). Zob. **ROZPLYNIENIE**.

WYPLYWAĆ viplivacz, pochodzicz, vicyecz *emano,-are i. extra manare, ebullire, procedere* R O₅; *scateo,-ere i. ebullire, fervere, emanare, erumpere,*

sicut facit aqua dum decurrit inter {sua} angusta vypllyva R T₄. Zob. **PLYWAĆ, ROZPLYWAĆ, SPŁYWAĆ**.

WYPŁYWANIE vypllyvanye *scaturigo est aquarum ebullitio vel eruptio* R E₄; *fluor, fluxus, fluxio, profluvium s<anguinorum> menstruorum* vypllyvanye *vel catarrus* R m₈ (mp).

[**WYPOLEROWAĆ** – tak Erz; zob. **WYPOLOROWAĆ**].

WYPOLOROWAĆ (lub **WYPOLEROWAĆ**) vipolorovacz (Erz: „vipolerovacz”) *expolio,-ire* S 220; *vygladzicz, vishorovacz, vipolorovacz, vytrzcz expolio,-ire* R O₇ (md) (por. M. Volckmar, *Dictionarium trilingue ...*, Gdańsk 1596, cz. III, pol.-łac.: *Poleruię, ex germ., Polio, limo, limam adhibeo*).

WYPOLOROWANY vigladzony, vipolorovany (Erz: „vipolerovany”) *expolitus* S 54v; *vygladzony, vyshorovany, vytarti, vipolorovany expolitus* R m₁v (ml).

WYPOSAŻYĆ ‘wyprawić, wygnać?’ *bannio,-ire* vyposazicz, vyvolacz *excludere de regio* R M₅v (md) (por. Cervus: *Bannum ...*, *bannire, idem est quod proscribere*, *Vywołacz. Et bannitus dicitur quasi proscriptus e civitate*, *Vywołany*; cytujemy za oryg. wydaniem z 1540 r. BB ma także osobne hasło *bannire* w znaczeniu ‘gaić = otwierać sesję sądową’, por. *gaycz* R d₆ (mp)). Zob. **GAİĆ, WYPRAWA, WYWOŁANY**.

WYPOWIEDZIANEK ‘odłączony, odsunięty, usunięty, tu – poganin nawrócony na judaizm’ *proselitus, incircumcisis vel* Novovyarek, vipovyedzyanek (bibl.) R B₆v (md) (por. Mamstp, cz. I, s. 93).

WYPOWIEDZIEĆ – 1) ‘objaśnić, ogłosić, ujawnić’ vilozicz pissmo, vipovyedziecz *edissero,-ere i. ... aperire, narrare, exponere* (bibl.) R O₄; – 2) praw. ‘ogłosić wyrok skazujący na banicję, wygnanie’ vypovyedzyecz, vygnacz, zakazacz (? – zapis nieczytelny; możliwa lekcja: „vykazacz”) *proscribo, -ere i. procul a scriptura remove* R S₄. Zob. **ODPOWIEDZIEĆ, POWIEDZIEĆ, PRZEPowiedzieć, Rozpowiedzieć, Zapowiedzieć, Wywołać**.

WYPOWIEDZIE praw. ‘ogłoszenie wyroku (o banicji); wygnanie’ *proscriptio* wykazanye, vypovyedzyenye, vygnanye *i. expulsio etc., vide Calepi* R B₆v (mg; av. *proscriptio*) (por. Cervus: *Proscriptio* wypowiedzenie *vel* wykazanie). Zob. **WYKAZANIE, WYWOŁANIE, ZAPOWIADANIE**.

WYPOWIEDŹ praw. ‘ogłoszenie wyroku (o banicji), wygnanie’ *bannum {edictum publicum a rege, episcopo vel i. proscriptio exilium}* {zapovyadanye, vypovyedz, vyvolanye *de regno aut civitate expulsio}* R d₆ (por. Cervus:

Bannum wywołanie *vel* wypowiedz). Zob. **WYKAZANIE, ZAPOWIEDZENIE**.

WYPRAWA – 1) ‘dary ślubne, wiano’ *paraferna i. iuxta dotem, dicuntur omnia bona uxoris extra dotem* wyprawa S 107; *paraferalia bona vel res parafernales* wyprawa oyczysta *dicuntur res, quas mulieres iuxta dotem possag inferunt in domum viri {ut in vestimentis, ornamentis, scutellis, cantharis, cingulis, mensis etc.} {parafernum dr quod datur mulieri ab amicis post nupcias per aliquot dies, secundum consuetudinem terrarum} {dos vero fit in pecunia, possessione rerum, civitatum, villarum}* R y₄v (por. Cervus: *Paraferna* wyprawa oyczysta); – 2) ‘ekspedycja; wyjazd’ zgotowane, wyprawa *voyenna expeditio bellica* (bibl.) R m₁ (mp) (por. Cervus: *Expeditio bellica* wyprawa woenna). Zob. **OPRAWA, POSAG, PRZYWIANEK, WIANO, WYPRAWIENIE**.

WYPRAWIAĆ ‘przygotowywać; naprawiać’ *gladycz, viczsudzicz, vypravyacz zbroią abo myecze vel vcyoszacz polio,-ire* R S₁; *ffarbovacz {candido,-are}*, *vypravyacz shati fullo,-are* R P₂v; *czo ssathy vipravya interpolator, qui reformat veteres vestes et renovat* S 76; *czo szhaty vipravya interpolator, <interpolat>trix* R q₂v (ml) (por. Mu28, s. 184); *plathnyerz czo zbroią vypravya politor armorum* R A₅ (md) (por. Myeczcz S 118v). Zob. **CUDZIĆ, OPRAWIAĆ, PRZYPRAWIAĆ, SPRAWIAĆ, WYPRAWNIK**.

WYPRAWIĆ – 1) ‘wysłać, przygotować wyprawę, ekspedycję’ *vypravicz expedio,-ire i. convenire, prodesse, utilem esse* S 220; *vipelnycz, przyzvacz, vipravicz exequor,-i i. extra alia sequi, aliquid perficere, ad effectum ducere, instare ad aliquid faciendum {exequi, ultimam defuncti voluntatem implere}* R O₆v; – 2) ‘naprawić, oczyścić; oskrobać, wypatroszyć ryby’ *interpolo,-are {veteres vestes renovare vypravicz shaty}* R Q₂; *vipravicz zyarna permundare grana* S 230; *vypravicz zyarna permundare grana* R R₆ (mg); *vipravicz, pytvovacz exentero,-are i. que intus sunt extrahere, sc. pisces* S 220; *vipravicz, viwnątricz, vypitvovacz ryby exantero,-are* R O₆ (mg). Zob. **NAPRAWIĆ, OCZOSAC, ODNOWIĆ, OPRAWIĆ, POPRAWIĆ, PRZYPRAWIAĆ, PRZYPRAWIĆ, WYPITWAĆ**.

WYPRAWIENIE ‘wyprawa, ekspedycja; przygotowanie’ *vypravyyenye expeditio, exercitus seu progressus ad pugnam* S 54v; *napelnyenye, vypelnyenye, przipozvanye, vypravyyenye executio i. operacio* R l₆v (ml). Zob. **OPRAWIANIE, WYPRAWA, ZGOTOWANIE**.

WYPRAWIONY – 1) ‘wysłany, odesłany; wolny’ *vypravyyony, odpravyyony expeditus i. exolutus, liber* R m₁; – 2) ‘przygotowany, oczyszczony; naprawio-

ny, ozdobiony' nacraszchany, vysshivany, Shachovany, Barvyony, vypravyony, vgladzony, vcyoszany *polimitus* R A₄v (ml); vypravyona Rolya *ruderatus ager* R D₃v (md). Zob. **OKRASZONY, UGLADZONY**.

WYPRAWNIE 'dobrze, dokładnie; łatwo, chętnie' Swyebodnye, vyprawnye *expedite i. prompte, libere, exolute* R X₅v. Zob. **CHUTKO, OPRAWNIE**.

WYPRAWNIK 'ten, kto coś przygotowuje, naprawia, zdobi' vyprawnyk Szhath *fullo, qui pannos parat et candidat, decorator* S 61v; Cnap, vyprawnyk shath {*seu pannorum*}, ffarbyerz *fullo* R n₃v (por. Mym28, k. 14: *Fullo...*, Szat wyprawiac).

WYPRAWNY 'przygotowany; chętny, szybki, gorliwy' Chvthky, vypravny *promptus i. paratus, expeditus ad aliquid agendum vel dicendum* R B₅v. Zob. **CHUTKI, NIEWYPRAWNY**.

WYPRAWOWAĆ 'przygotowywać; naprawiać' czo ssathy viprawgye (!) *fullo, qui pannos parat knap vel qui excandidat vel i. lavandarius, decorator dr* S 61v (por. Mu28, s. 183: *Fullo, qui vestes candefacit, eyn byrretlin wescher ader ayner der die kleider saubert ader walker, Co ssaty wypráwuye*).

WYPROTEK 'poroniony, martwo urodzony; dziecko urodzone przez cesarskie cięcie (Erz: „wyporek, dziecię z łona matki wyprute”)' vyprotek *abortivus* SN 251v (por. nyedoszly S 3); *ceso, qui de ventre matris ceso scinditur* {vyprotek *puer*} R g₁v.

WYPROŻNIĆ (lub **WYPROŻNIĆ, WYPROZNIĆ**) vydacz, viproznycz *evacuo,-are* R O₅v (md). Zob. **PROŻNO, PROŻNOCHOD, PROŻNOWAĆ, PROŻNUJĄCY, PROŻNY**.

WYPROŻNIONY (lub **WYPROŻNIONY, WYPROZNIONY**) vydany, viproznyony *evacuatus* R l₅ (mp).

WYPUSZCZAĆ viskytacz syą, vygladacz, vysyadacz, vipuszczacz *promineo,-ere i. quasi procul manere et apparere, superstare, preesse* (bibl.) R S₃v; ducha vivodzicz *vel* vonnosc dzyalacz, vypuszczacz *spiro,-are* R G₄ (md; av. *spiratio*); ducha vyvodzicz *spiritum ducere sive redolere vel* vipuszczacz vonnosc (sv. *spiro,-are*) R T₇. Zob. **PUSZCZAĆ**.

WYPUSZCZAJĄCY *digerens i. exponens, describens, emittens* vipuszczaiączy R i₈v (ml).

WYPUSZCZONY *prominens, in alto apparens* vipuszczony, vyssyadly, vyrzuczony R B₅v (ml); *emancipatus* oddzelyony, odpravyony *dr extra domum patris et extra manum p<ositus>, manumissus seu libertus* vipuszczony znyevoley, *libertini sunt filii eorum* S 47v; Znyevoley vipuszczony *libertus dr servus manumissus ..., liberatus a iugo servitutis* (bibl.) S 81v; znyevoley

vipuszczony *libertus est qui ex servo factus est liber; quasi liberatus a iugo servitutis* (bibl.) R r₆v; wypuszczony *znyevelyey manumissus dr qui est liberatus a manu et potestate domini* (sv. *manumissio*) R s₆v.

WYPUŚCIĆ *liberto,-are* *znyevelyey zwolenstwo dacz, wypuscicz a iugo servitutis liberare, privilegium dare* R Q₄v (ml; av. *libero,-are*); *manumitto,-ere i. manu emittere vel liberare* {*znyevelyey, ssluzbi wypuscicz donare servo libertatem, a potestate domini liberare*} R Q₆. Zob. **DOPUŚCIĆ**, **OPUŚCIĆ**, **PRZYPUŚCIĆ**, **SPUŚCIĆ**.

WYPYTAĆ *poyednacz, zgodzicz examino,-are* {*librare*} *i. probare, equaliter iudicare vel discutere et diligenter inquirere, investigare* *vybadacz, vipitacz* R O₆. Zob. **BADAĆ**, **PYTAĆ SIĘ**, **PRZYPYTAĆ SIĘ**.

WYPYTANIE *vypithanye examen i. iudicio, discrecio, probacio, inquisicio* S 53; *vypitanye, poiednanye examinacio* R l₆ (mh; av. *examen*); *vypithanye indagacio* R p₆ (mg). Zob. **BADANIE**, **PYTANIE**, **PRZYPYTANIE**.

WYRĄBEK (lub **WYRĘBEK**) ‘*orzech wydobyty z łupiny; jądro*’ *vy-rambek enucleus nucis* R l₁ (mp).

WYRĄBIĆ (lub **WYRĘBIĆ**) ‘*wyrąbać; tu – wydobyć orzech z łupiny*’ *enucleo,-are i. extra testam nucis nucleum deponere* *wyrąbicz* R O₅. Zob. **PORĄBIĆ**, **PRZERĘBL**, **RĄBIĆ**.

WYRĘBEK, **WYRĘBIĆ** zob. **WYRĄBEK**, **WYRĄBIĆ**.

WYRODEK ‘*wyrodny, niegodny, degenerat*’ (Erz bł. sv. **WYJADEK**) *vyrodek* (Erz bł.: „*vyiadek*”), *nyestateczny degener i. indecorus, qui ex nobili genere nascitur, sed inhoneste vivit. Suo generi dissimilis, a bonis moribus devians et discordans* S 39v; *vyrodek, nyestateczny degener* {*i. vilis*} ..., *qui ex nobili genere nascitur et inhoneste vivit ..., ignobilis, impari genere, suo generi dissimilis* R i₆ (por. Cervus: *Degener* *wyrodek*).

WYROŚĆ ‘*wyrosnąć*’ *czy Vyrosnye excrementum est, quod super excre- scit, ut in arboribus quod putatur* R l₆v. Zob. **PRZYROŚĆ**, **ROŚĆ**, **WZROST**.

WYRWACĆ *przeryvacz, vyrvacz perrumpere herbas aut radices* R R₆ (mp); *vyrvacz avello,-ere est auferre violenter vel extirpare* {*trahere*} R M₅; *viptyecz, virvacz, vycorzenycz evello,-ere* R O₅v (md); *vyvroicz, vyrvacz dirumpo,-ere i. in diversas partes rumpere, scindere, dividere* R O₃; *przyyacz excipio,-ere i. eligere, extrahere* {*abscondere, eligere vyrvacz*}, *extra capere, super alia capere, recipere* {*cum honore recipere etc.*}, *latenter capere, {per dolum} invadere et pertinet ad insidiatores* *vyyancz* {*opprimere*} R O₆; *decerpo,-ere i. de aliis carpere i. eligere* *vyrvacz zyelsko* {*dilacerare*} R N₅v; *vyrvacz zyelsko carpo,-ere* {*vel fructus de arbore capere*} R M₇; *viptyecz*

zyelsko, virvacz *aberunco*, -are R M₁v (ml); wyplyecz moticzka, zyelsko viru-
vacz (!) *runco*, -are i. *herbas a terra evellere* R T₃; vyrvacz *derivo*, -are et di-
rivo, -are *differunt* {*aquam deducere, deflectere*}. *Nam derivare est quasi rivum*
de fonte ducere, sed dirivare est fontem in diversos fontes vel rivulos deducere
{*originare* pochodzicz} R O₁v. Zob. **PRZERWAĆ, URWAĆ, WYPLEĆ**.

WYRWANIE vyyączye, vyrvanye *exceptio* {*separacio vel invasio cum*
insidiis} R l₆; vywroczenye, vyrvanye *dirupcio* {*eversio*} R k₁v (mg). Zob.
WYJĘCIE.

WYRWANY vyrwany *derivatus* R i₇ (mp; av. *derivacio*).

WYRYCIE ‘wyrzeźbienie, wydłubanie; rzeźba; otwór’ okrashenye („a”
niezamknięte, podobne do „u”), vyrzavanye (!), vyricye *celamen et celatura*
pro eodem i. sculptura vel pictura R f₆v; dupyaste vyrycye *cavum* (sv. *ca-*
vus) R f₆v. Zob. **OBRAZ, RYCIE, RYTODZIAŁ, WYRZAWANIE** (?).

WYRYĆ vyricz *celo*, -are i. *sculperre, pingere* R M₇v. Zob. **RYĆ, WY-**
DŁUBAĆ, WYDROŻYĆ, WYSTRUGAĆ.

WYRYTY vyrithy *celatus* R f₆v (mp). Zob. **RYTY**.

WYRYWAĆ (?) zob. **WYRWAĆ** (chodzi o zapis „wyruwać”!).

WYRZAWANIE (?) (lub **WYRZAZANIE, WYRZA<ZA>WANIE,**
WYRZA<ZO>WANIE (?)) ‘wyrzeźbienie, wyrzeczanie, wyrycie; ozdobienie
ornamentem’ okrashenye („a” niezamknięte, podobne do „u”), vyrzavanye
(! – może zam. „wyrzazanye” lub „wyrzazavanye”, „wyrzazovanye”; por. Słstp,
sv. „Wyrzeczować”, cytaty z mamotrektów – polskich i czeskiego – do Judith
16,11), vyricye *celamen et celatura pro eodem i. sculptura vel pictura* R f₆v.
Zob. **OBRZAZOWAĆ, OKRASZENIE, PRZERZAZOWAĆ, RZAZAĆ,**
RZEZAĆ, WYRYCIE.

WYRZAZANIE (lub **WYRZAZAWANIE, WYRZAZOWANIE**) zob.
WYRZAWANIE (?).

WYRZĄDZAĆ (lub **WYRZĘDZAĆ**) ‘czynić, powodować’ podsczu-
vacz, Sheptacz, Opravyacz, Nyezgody virządzacz, vtargacz *susurro*, -are i.
murmurare, in aure (!) *alicuius latenter aliquid dicere* {*dissensionem et odium*
parare, latenter discordiam procurare} R V₂.

WYRZĄDZANIE (lub **WYRZĘDZANIE**) ‘uczynienie, spowodowanie’
susurrium i. murmur septanye, latens locutio vtarganye, vyrządzanye, opravya-
nye, poduszczanye nyezgody R H₄v.

WYRZEC SIĘ ‘oświadczyć, ogłosić; odrzec się, zrzec się’ *renuncio*, -are
... *liberum est unicuique iuri suo renunciare, i. remittere ius suum et negare eo*
se velle uti {vyrzecz syą vel *dimittere beneficium* Spuscicz} R T₁; *abdico*, -are

est denegare, separare wyrzecz syą {*expellere, amovere, negare, filium bonis privare, res temporales excludere* otrzecz syą} R M₁v; *wzgardzicz, otrzecz syą, wyrzecz syą abnego,-are i. refutare* R M₁v (md). Zob. **OTRZEC SIĘ**.

WYRZECZENIE ‘ogłoszenie, oświadczenie; odstąpienie, zrzeczenie się’ wyrzeczenie *prefinicio, determinacio ut temporis, sc. assignacio* R B₂ (mp); *spuszczenie renunciatio proprie est rei vel iuris spontanea refutatio* {*Spuszczicz beneficium* wyrzeczenie} R C₆v. Zob. **RZECZENIE**.

[**WYRZEZANIE**] zob. **WYRZAWANIE** (?).

WYRZUCAĆ ‘wymawiać, zarzucać coś komuś’ Layacz, wyrzuczacz, vymavyacz *impropero,-are* {*alicui crimen obiicere*} R P₆. Zob. **ŁAJAĆ, PRZEGARZAĆ, URAGAĆ**.

WYRZUCANIE ‘wymawianie, zarzucanie czegoś komuś’ Layanye, virzuczanye, vymavyanye *improperium* (sv. *convicium*) S 35; *virzuczanye, Layanye improperium, convicium, dedecus, iniuria, derisio* S 72v; *virzuczanye, hanba, Layanye, vymavyanye improperium* R p₅. Zob. **PODRZEŹNIANIE, POHAŃBIENIE, PRZYGANA, PRZYMOWKA, SROMOCENIE, URAGANIE**.

WYRZUCIĆ ‘wypędzić, wygnać, odrzucić, porzucić’ virzucicz, odegnacz *eiicio,-ere i. extra iacere, evellere, evidenter iacere* R O₄v; *virzucicz expono,-ere i. contra se ponere, exponi sic dicuntur infantes, servi, liberti ..., qui sine cura dimittuntur vel eis alimenta negantur a parentibus, a dominis vel patronis, ut eos alii colligant, miseracione moti* S 54v. Zob. **ODPĘDZIĆ, ODRZUCIĆ, WYGNAĆ, WYPCHNAĆ**.

WYRZUCIĆ SIĘ ‘tu – oderwać się; wystawać’ virzvczicz syą *prerumpo,-ere* R S₂v (md; av. *prerumpo,-ere i. ante rumpere vel ab anteriori parte rumpere* {*prerupta i. excelsa loca*}) (por. *vyrschch* (!) *skaly preruptum* R S₂v (md)). Zob. **WRZUCIĆ, WZDRZUCIĆ**.

WYRZUCONY ‘wystający, górujący’ *vyrzvczony preruptus i. ante ruptus ..., item preruptus dr in alto positus* R B₂v; *prominens, in alto apparens* vipuszczony, vyssyadly, wyrzuczony R B₅v (ml).

WYSCHŁY ‘mizerny, chudy, chory, np. gruźlik; suchy, zwiędły’ vischly, suchy, chudy *macer* S 85; *vysschly, suchy arens* R c₆v (md); *vyschly tabidus i. putridus, piger, deficiens, tabe fluens* (sv. *tabes*) S 155 (por. *kto ma Suchoty tabidus* S 155; por. też Mym28, k. 40: *Tabes ..., Suchoty, Tabidus ..., Wizchly*); *vyvyadly, vysschly emarcens, vigorem corporis perdens* R k₇v (md); *vischly atrophus, non convalescens* R d₃v (ml); *vysschly attrophus, non convalescens* R M₅ (mp; av. *attero,-ere*); *vytarty, vyschly attricatus* (!) R d₃v (ml). Zob. **WYSUSZONY**.

WYSCHNĄĆ ‘być mizernym, chorować – np. na suchoty’ gnycz, vvyądnąć, zetlyecz, vyschnąć, krew zapsovacz *tabeo, -ere* R V₂. Zob. **SUCHOTA, USCHNĄĆ, ZETLEĆ**.

WYSEP ‘wyspa’ visep *vel* ostrow *insula* S 75v; vysep, ostrow *insula* R p₈v (por. Mu28, s. 19).

WYSIAĆ ‘tu – przesiać przez sito, o mące’ *excutere farinam* vyssyacz R O₆ (mp). Zob. **MAKA, POSIAĆ, PRZESIAĆ, PRZESIEWAĆ, PYTLOWAĆ, ROZSIAĆ, WYSIANY, ZASIAĆ**.

WYSIADAĆ ‘górować, wystawać ponad czymś, sterczeć’ viskytacz sąą, wyglądacz, vysyadacz, vipuszczacz *promineo, -ere i. quasi procul manere et apparere, superstare, preesse* (bibl.) R S₃v. Zob. **NASIADAĆ**.

WYSIADŁY ‘górujący, sterczący’ *prominens, in alto apparens* vipuszczony, vyssyadly, wyrzuczony R B₅v (ml).

WYSIANY ‘tu – przesiany przez sito, o mące’ *excussus* wytrząsiony, vyssyany, *ut farina cribrata* R l₆v (ml); vyssyana mąka *excussoria farina* R l₆v (ml). Zob. **PRZESIANY, PYTLOWANY, WYSIAĆ**.

WYSIEC ‘wyciąć, pociąć, porąbać’ porąbicz, pobracz, vyssyecz drzevo *succido, -ere* R T₈v; porąbyenye, vissyecz (? – może zam. “vissyeczenye”) *succisio arborum* R H₃ (mg). Zob. **RĄBIĆ, ROZSIEKAĆ, WYRĄBIĆ**.

WYSIODŁAĆ ‘zdjąć siodło’ vysyodlacz *desterno, -ere i. ... sellam vel sarcinam removeere seu discingulare* S 218; vyssyodlacz konye *desterno, -ere* R O₂; *discingulare equm* vissyodlacz *vel* odpasacz *de cingulo* R O₃ (md). Zob. **OSIODŁAĆ, SIODŁO**.

WYSKAKIWAĆ (lub **WYSKAKOWAĆ**) czo pranthko (!) vyskakvy *prosiliens* R B₇ (mg). Zob. **NASKAKOWAĆ, PRZYSKAKOWAĆ, SKAKAĆ, SKOCZYĆ**.

WYSKITAĆ SIĘ ‘górować, przewyższać, sterczeć’ viskytacz sąą, wyglądacz, vysyadacz, vipuszczacz *promineo, -ere i. quasi procul manere et apparere, superstare, preesse* (bibl.) R S₃v; viskytacz sąą, przewysshacz *emineo, -ere i. extra manere, apparere ..., superstare* (bibl.) R O₅. Zob. **PRZEWYSZSZAĆ**.

WYSKOCZYĆ vyskoczicz *prosilio, -ire i. promte salire* S 231v; vyskoczycz *prosilio, -ire i. promte salire* R S₄ (md); viskoczicz, vibyegacz *exilio, -ire i. extra vel valde salire* R O₆v; viskoczicz (! – zam. „wyskoczył” lub „wyskakujący”) *exiliens i. extra saliens* (bibl.) S 54 (mp) (por. łac. hasło w S 220: *exilio, -ire i. extra vel valde salire* – bez odpowiednika pol.); *erumpo, -ere* vderzicz, viskoczicz, przedrzecz sąą *cum impetu i. vynorzicz sąą, vel i. vo-*

cem laudis emittere, erupit wydał syą (bibl.) R O₅v (ml). Zob. **PRZESKOCZYĆ, PRZYSKOCZYĆ, SKAKAĆ, SKOCZYĆ, WYSKAKIWAĆ**.

WYŚLAWIAJĄCY ‘dobrze, wyraźnie mówiący’ *vysslavyaiący eruc-tans i. exprimens* R I₃v (md). Zob. **OSŁOWIĆ, WYSŁOWIĆ**.

WYSŁOWIĆ ‘wypowiedzieć, nazwać; objawić, oznajmić; wyjaśnić; wychwalać, wysławiać (BB miesza „słowo” i „sławę”; por. ostatni przykład *preconiso,-are, laudare*”; por. też **WYSŁOWIENIE**)’ *vislovicz eructo,-are i. emittere, proferre, exprimere* S 219v; *vyvyesch, vyslovicz eructo,-are i. emittere vel proferre vel exprimere* R O₅v; *oslovicz, oznaymycz, obyavicz, vyyasnycz, rospovyedzyecz, vislovicz declaro,-are* R N₅v (md); *vyslovicz, rozvy-nāncz explico,-are i. ... ordinare, dirigere, distendere, extra plicam ponere, solvere, aperire* R O₇; *insinuo,-are i. denunciare* *wzgyavicz, singare, quasi in sinum mittere, intimare* {*manifestare vislovicz, przepovyedzyecz, Roskazacz*} R Q₁v; *vislovicz promulgo,-are i. pronunciare, manifestare* {*patefacere sententiam*} R S₄; *dzyelycz, osoblyvye vislovicz, viosobicz specifico,-are i. segregare, dividere* R T₇; *vyslovicz, pochvalenye dzyalacz, znamyenytoscz povyadacz preconiso,-are, laudare* R S₂ (mp). Zob. **OSŁAWIĆ, SŁOWO**.

WYSŁOWIENIE ‘mówienie, nazwanie; wyjawienie, wskazanie; deklaracja, wyjaśnienie; wysławianie (BB znów miesza „słowo” i „sławę”; por. też **WYSŁOWIĆ**)’ *Slavātnoscz, vyslovyenye predicamentum i. elocutio omnium, que ibi continentur* R B₂ (mg); *pospolite slavātnoscy vel wsithkich rzeczy pospolita bithnoscz vel vyslovyenye, znamyonviācza wlosnoscz, przyrodzona, wlyana, nabyta rzeczy vydomych* (Erz bł.: „vydanych”) *y domyslnych predicamenta* S 121v; *viosobyenye, dzyelyenye, ossoblyve vislovyenye specificacio* R G₃v (ml); *insinuacio, occulta ingressio* *wskazanye, vyslovyenye, przepovyedzyenye vel callida et omnino latens oracio* *wzgyavyenye dobrovolney żaloby vel i. Lyvpr* R p₈ (md) (por. Cervus: *Insinuatio lupr vel luprnik* (! – zam. „luprynk”) *vel vysłowienie vel przepowiedzenie vel wzgiahwienie dobrovolney żaloby*); *vyslovyenye explicatio est allegatio, que supplicationem infirmat ... et supplicatio est allegatio, que replicationem infirmat et reum adiuvat* *vyvynāncz* R m₁v; *vyclad, vislovyenye, vylozenye, viyasnyenye declaracio* R i₅v (ml); *vyslovyenye, pochvalenye, znamyānytoscy* (!) *povyadanye preconium* R B₁v (md). Zob. **BYTNOŚĆ, MIANIE, OBYCZAJ, POWIADANIE, ROZUMIENIE, SŁOWO**.

WYSŁOWIONY ‘nazwany, określony; szczególnie wypowiedziany’ *specificus i. specialis, divisus vel faciens speciem* *osobny* {*particularis*}, *osoblyvye vymovyony, vyslovyony, vyosobyony* R G₃v.

WYSŁOWNOŚĆ ‘mówienie, nazywanie’ (‘obyczaj’) o ktorich iest *vislownosc modi supponendi* S 92; o ktorich yest *vyslownosc modi supponendi* R t₈ (md).

WYSLUCHAĆ – 1) ‘usłyszeć, słyszeć’ visluchacz *suscipere verba* S 154v; vysluchacz *suscipere verba* R H₄ (md); – 2) ‘pozwolić, przyzwolić’ przizvolicz, przistacz, visluchacz *acquiesco, -ere* S 209v; przyzvolicz, przistacz, visluchacz *adquiesco, -ere i. assentire* R M₂v. Zob. **POSLUCHAĆ, PRYZWOLIĆ, SŁUCHAĆ**.

WYSLUGA praw. Manstwo, vysluga *feudum est res concessa alicui (i. beneficium) ad utendum pro servicio ex grata benivolencia remanente proprietate* S 58; vysluga, manstvo *feudum* R m₆ (por. Cervus: *Feudum* maństwo *vel* wolne dobro). Zob. **MAŃSTWO, POSLUGA, USŁUGOWANIE**.

WYSLUŻONY visluzony, zasluzony *emeritus i. iam extra meritum positus {exemtus}* R k₈ (por. *emeritus i. valde meritus {exemtus vvyąthy}* (sv. *emerita civitas*) R k₈). Zob. **WYJĘTY**.

WYSOCE ‘wysoko’ vyssocze, dostoinye *excellenter* R X₅v (ml). Zob. **WYSOKO**.

WYSOKI – 1) Skala viszoka zvyeshzona na dol, Copyecz *scopulus* S 139v; skala vissoka zvyesshona na dol *vel* Copyecz *scopulus* R E₅ (por. Mu28, s. 123); – 2) ‘ważny, dostojny; główny, kardynalny – o cnotach’ vysokyy, dostoinyy, przevysssonyy *eminens* R k₈; vysokym obiczayem *anthonomatice* (Erz: „*authonomatice*”) *i. excellenter* S 241v; vysokym obyczayem *antonomasice i. excellenter* R X₃; viszokyye, scyeczayne *cardinales virtutes* S 23; *cardinales virtutes i. principales et alte* vyssokyye, przednye, przelozone, Scyeczayne, zavyeszne R f₃ (md; av. *cardinalis*); *virtutes cardinales* vysokyye *sunt* 4 S 171; Cznoty vissokyye a scyeczayne *virtutes ... cardinales sive politice sunt quattuor; sc. prudentia, fortitudo, iusticia, temperantia* (sv. *virtus*) R L₂; – 3) ‘bot. – o malwie’ visokyy slyasz *altea, malva silvatica, unde: Alteam dico illam, quia crescit in altum* R b₅v. Zob. **CNOTA, DOSTOJNY, MĄDROŚĆ, MIERNOŚĆ, MOC 1, NADWYSZSZY, NAWYSZSZY, NISKI, POWYSZSZONY, PRZEWYSZSZAJĄCY, PRZEWYSZSZONY, RZĄDZĄCY, SPRAWIEDLIWOŚĆ, WYSZSZY**.

WYSOKO *sublime, altime pro* vyssoko R Y₄v (md); vysoko pod vyssicz (!) *superalto, -are* R Y₁v (ml); vissoko povisszony *superexaltatus* R H₃v (md); powyssicz, vvyelbicz, vvyyeszcz (? – możliwa lekcja: „vynyieszcz”) visso-ko *exalto, -are i. in altum tollere* (bibl.) R O₅v. Zob. **NADWYSZSZE, NADWYSZSZEJ, WYSOCE**.

WYSOKOŚĆ ‘wierzchołek, szczyt; górowanie, bycie wysokim; przewyższanie, godność, dostojęństwo’ *culmen i. summitas tecti, que culmo cooperitur* posshicye slomyane *vel visokosc* S 38; ostrze, ostroszc, spicza, vissocosc, huff, Szhyk, harc, Voysko, Strzelnycza *acies plura signat ... est ferri summitas ... Item acies exercitus, eo quod armatus erat ad bellum acutis armis. Unde est acies oculi, ferri bellique caterva* R a₃v; zamek, vyeza, vysocosc, Czwyrdza *arx {rocca idem}* R d₁; vyssokosc *preeminencia* R B₂ (md); vissocosc, chvalebna rzecz czo syą navysshey vkazvye *supereminens res* R V₁v (md); *Rama civitas est iuxta Gabaa ... Judic. XIX ... et interpretatur excelsa {Rama i. excelsum vysocosc}* (bibl.) R C₄v; visokosc, dostoyncosc *fastigium i. summitas, altitudo, honor* (bibl.) S 56; *fastigium dostoyncosc vel summitas operis aut edificii vel i. frontispicium vyssokosc i. acutum edificium in summitate* (bibl.) R m₄ (mg). Zob. **ŚLACHETNOŚĆ**.

[**WYSPA**] zob. **WYSEP**.

WYSRAĆ *vyssracz forio, -are* R m₈v (md; av. *foria*). Zob. **SEKRET**, **SRAĆ**.

WYSTAŁY ‘dojrzały, czysty, klarowny – o piwie’ *vystale pyvo defecatus i. sine fece vel sine sordibus vel purus {depuratus a fecibus}* R i₆; *vystale, yaszne* (‘piwo’) *defecata cervisia* R O₈ (md; av. *feco, -are*). Zob. **DOSTAŁY**, **KLASZTORY**, **KONWENT**, **ŁACHETA**, **PIWO**.

WYSTĄPIĆ (lub **WYSTĘPIĆ**) ‘wyjść naprzód; przekroczyć zakaz, przykazanie, popełnić występki, grzech’ *excedo, -ere i. exire, extra cedere* *Vystampicz {egredi}* R O₆; *vicio, -are* *Skazycz, destruere, corrumpere* *vystampicz, maculare animam viciis* przyganą *myecz* R X₁ (mg); *delinquo, -ere i. peccare omittendo bonum, et derelinquendo Dei mandatum* *vystampicz* R N₆v. Zob. **DOSTĄPIĆ**, **POSTĄPIĆ**, **POSTĘPOWAĆ**, **STĄPAĆ**.

WYSTĘP – 1) ‘występek, wykroczenie; skaza; zło’ *vystamp vicium i. peccatum, crimen, dedecus, macula* S 170; *victim* *vystamp, przygana etc., error* R K₆v (md; av. *vitium i. crimen*); *yawny vczynek abo vystamp notorium crimen* R x₂ (mp) (por. *Cervus*); – 2) ‘śmierć; ekstaza’ *excessus, mors, passio, transitus, extasis mentis rapte ad superna vel* *Vistamp* R l₆ (mg); *excessus vystamp, mors, transitus, extasis mentis rapte ad superna* R l₆ (mp). Zob. **PRZYSTĘP**, **UPAD**.

WYSTĘPCA ‘zły; tu – trudniący się czarami’ *vystampny, vistapcza supersticiosus* R H₄ (mp). Zob. **CZAROWNIK**, **GADACZ**, **GUŚLNIK**.

WYSTĘPIĆ zob. **WYSTĄPIĆ**.

WYSTĘPNY ‘zły; tu – trudniący się czarami’ *vystampny, vistapcza supersticiosus* R H₄ (mp). Zob. **GUŚLNIK**, **WYSTĘPCA**.

WYSTRUGAĆ vyffugovacz, vystrugacz dessky *incastro*, -are R P₆ (mp); vistrugacz, vicyossacz *dedolo*, -are R N₆ (md); vidrozicz, vistrugacz, vydłubacz *excavo*, -are i. *valde cavare* R O₆. Zob. **HEBŁOWAĆ**, **OSTRUGAĆ**, **STRUGAĆ**, **TOCZYĆ**, **UCIOSAĆ**, **USTRUGAĆ**, **WYDROŻYĆ**.

WYSTRUGANIE vystrvganye, vyffvgovanye *incastratura* i. *incavatura lignorum* {aut *asserum*} R p₅. Zob. **STRUGANIE**, **TOCZENIE**.

WYSTRUŻYNY czyrznye, vistruzyny cirznyove *vepres* i. *spina*, *vepris idem*, Gen. 22, Isa. 7, *dr omnis arbor spinosa* S 167v; {*omnis arbor spinosa vel* vistruzyny cyrznyove} *vepres* R K₄ (por. Erz: „Por. ostrożyna (czeskie ostrożina, ostrużina), *ramus*, Prace filol. V, 43”). Zob. **CIERZNIE**, **OSTRUŻKI**, **STRUŻYNY**.

WYSTRZEC ‘ostrzec, przestrzec, wysłać zawiadomienie; wystrzegać się’ obeslacz, vistrzecz *aviso*, -are i. *precustodire* S 211v (por. obeslacz, ostrzecz R M₅v (ml)); *caveo*, -ere i. *observare*, *videre*, *prospicere* vistrzecz {vistrzegay są *cave tibi*} (bibl.; w odniesieniu do Księgi Syracha 13,16) R M₇v (por. ostrzegay są R f₅v (ml; av. *cavilla*)). Zob. **OSTRZEC**, **STRZEC** **SIE**.

WYSTRZEGAĆ SIE vistregacz (! – Erz: „sic”) są, vyarovacz *attendo*, -ere S 211v; vyarovacz są, vistrzegacz są, Strzecz są *attendo*, -ere R M₅ (mg); vystregay (!) są *attende tibi* (bibl.) R M₅ (mg); *caveo*, -ere i. *observare*, *videre*, *prospicere* vistrzecz {vistrzegay są *cave tibi*} (bibl.; w odniesieniu do Księgi Syracha 13,16) R M₇v (por. ostrzegay są R f₅v (ml; av. *cavilla*)). Zob. **OSTRZEGAĆ SIE**, **STRZEC SIE**.

WYSTRZYGANY pstra suknya, vystrzigana *pannucia*, *pannea*, *vestis aut tunica de diversis pannis abscissa* R y₃v (md; av. *pannucius et hec pannucia dr quedam vestis*). Zob. **POSTRZYGAĆ**, **STRZYŻONY**, **SZACHOWANY**.

WYSUSZAĆ ‘czynić suchym, wyniszczać – tu o twarzach poszczących obłudników’ viszuszhacz *extermino*, -are i. *demoliri*, *dissolvere*, *dissipare*, *devenustare* S 220 (por. Blyade czynią *exterminant facies* (bibl.; Mt 6,16; sv. *extermino*, -are) S 220); visushacz, blade czynycz *exterminant facies suas* (bibl.; Mt 6,16; sv. *extermino*, -are) R O₇; vicyągaya, vyssushaią *exterminant facies suas* (bibl.; Mt 6, 16) R m₁v (md) (por. Blyade czynią S 220).

WYSUSZONY vyssushony, vytharty *attricatus* R d₃ (md). Zob. **SUCHY**, **SZCZUPLY**, **USUSZONY**, **WYSCHŁY**, **WYTARTY**.

WYSUSZYĆ vytrzecz, vyssushicz *attero*, -ere i. *valde terere*, *unde Job XIV*, (12) (bibl.) R M₅; vyssusicz, vichudzicz *emacro*, -are R O₅ (mg).

[**WYSZCIE** – tak Erz; zob. **WYŚCIE** ‘wyjście’].

WYSZCZUPLIĆ vichudzic, viscziplicz *macilento,-are* R Q₆ (md).
Zob. **SZCZUPŁOŚĆ**.

WYSZCZUPLONY vichudli, viscziplyony *macilentus* R s₄ (por. sczvpły S 85). Zob. **CHUDY**, **PRZECHARSLY**, **SZCZUPLY**, **WYCHUDNIAŁY**.

WYSZOLC (lub **WYSZHOLC**) ‘suche drewno, podpałka’ (w pol. źródłach XVI w. brak postaci „Wyszolc, -holc”; germanizmu tego nie ma także Słstpol; Linde notuje dopiero z Knapiusza – jako „Fiszolc”, por. SP XVIw. Por. też Słwarsz t. I, s. 747: „Fiszolc ‘drewka suche’, z niem. Fischholz” – także tylko z Knapiusza) *cremium i. siccamentum lignorum* vyssholcz, *Sussh vel frixorum in patella* skrzeczky, *et etiam quod remanet in patella aridum de carnibus post pinguedinem liquefactam dr cremium, unde propheta: Ossa mea sicut cremium aruerunt* Skrzeczky, Squarek (bibl.; Psalm 101,4) R i₁; *acapua (!) i. ligna sicca* vyssholcz R a₂v (md); *accapva (!) i. ligna sicca* vyssholcz R a₃ (ml) (por. Ca1585: *Cremium ...* Podpała, ... *caro frixa in frixorio ...* Wismazone mieso (!) ...; por. także Ca1585: *Acapna ...* Suche drzewo które mie (! – zam. „nie”) kurzy, Przipał. *Dicuntur ligna sicca, quae igni admota et flammam facile concipiunt, et quam minimum edunt fumi. Vnde et nomen habent, ab a privativo et kapnos Grece fumus...*).

WYSZOROWAĆ vygladzic, vishorovacz, vipolorovacz, vytrzecz *expolio,-ire* R O₇ (md) (por. vipolorovacz S 220 (? – Erz czyta: „vipolorovacz”)); vyshorovacz *delimpido,-are* R N₆v (md).

WYSZOROWANY vygladzony, vyshorovany, vytarti, vipolorovany *expolitus* R m₁v (ml); vyshorovany *delimpidatus* R i₆v (mg).

WYSZSZEJ (lub **WYSZEJ**) ‘wyżej’ vysshey rzeczone slova *superiores dictiones* R H₃v (md). Zob. **NADWYSZSZEJ**, **NAWYSZSZEJ**, **WYSOKO**.

WYSZSZY ‘wyższy, dorodniejszy; szlachetniejszy’ znamyenytszy, vysshy (Erz sv. **WYSOKI**) *preeminens* S 121v; vysshy, vrodzenshy, Rossly *procerus i. longus, altus, formosus* (bibl.) R B₄v; *prefectus urbis* {vel Starosta, vysshy Raycza, włodarz, *vide Calepi*} R B₂; – modla vissha po bodze *iperdulia, que fit persone singulari, ut virgini Marie* (sv. *latria*) S 79v (Erz sv. **WYSOKI**); Modla vyssha po bodze *hiperdulia, que fit persone singulari, ut virgini Marie* R r₃ (md; av. *latria*); wysshego prava voyth *satrapes* S 137; voyth wysshego prava *satrapes* R E₃ (md) (por. Mu28, s. 175: *Satrapa*, eyn landt-vogt, Wyssego prává wogt, *Satrapes idem, Satraps idem*); odvolanye, odzyvanye do visszhego prava *apellacio est a minore ad maiorem iudicem provocacio* (Erz sv. **WYSOKI**) S 11v; odzyvanye do visshego prava, ortyl

appellatio ... est a minore iudice per invocationem maioris iudicis pretextu iniquitatis prime late sententie rescissio R c₅; odvolacz, odzyvacz są do vysshego prava *appello*, -are i. *ad alium iudicem vocare vel alterius iudicis audientiam postulare* R M₄; – o vyschich radzye abo rzǫndzye *Elencorum liber* R k₇ (md; av. *elenchus*). Zob. **BOSKI**, **MODŁA**, **NADWYSZSZY**, **NAWYSZSZY**, **NIEUŻYCZONY**, **NISKI**, **NISZSZY**, **POWYSZONY**, **POŻYCZONY**, **PRZEWYSZSZAJĄCY**, **WYSOKI**.

WYSZYWAĆ Thkacz, vysshyvacz *intexo*, -ere R Q₂ (md); vysshyvacz *intexo*, -ere R Q₂ (md); *phrigio*, -are, *phrigium* i. *mitram pontificalem imponere et ea caput ornare, vel ex auro et filis varias effigies exprimere et texere, recamare, broccare* hawthovac, vysshyvacz R R₆v (mg); vysshyvacz, hawto-
vacz *phrigio*, -are i. *broccare* R z₈v (ml; av. *phrigiata vestis*); *recamo*, -are hawto-
vacz, vysshyvacz *serico aut auro* R S₅v (md); vysshyvacz rozmaito *brocco*, -are R M₆ (mp); vysshyvacz zlotem abo yedvabyem *frigio vel phrygio*, -are i. *phrygium apponere vel phrygio ornare* R P₂; vysshivacz zlotem abo yedvabyem *picturo*, -are i. *picturam facere vel pictura variare* R R₆v; zlothem vysshyvacz, Barvicz, Crassicz czyrvczem *vermiculo*, -are R V₆v; pyorem abo gyglǫ vysshivacz abo barvamy przesshyvacz *plumo*, -are R S₁. Zob. **HAWTOWAĆ**, **PRZESZYWAĆ**, **SZYĆ**.

WYSZYWANIE vysshyvanye *intextura* R Q₂ (mp; av. *intexo*, -ere); vysshyvanye *intertextum* i. *vestis broccata, phrigiata* R q₂v (ml); rozmaite vysshyvanye *broccatura* R e₃v (md). Zob. **SZYCIE**.

WYSZYWANY vysshyvany rozmaito *brocatus* R d₆v (mg); nacraszchany, vysshyvany, Shachovany, Barvyony, vypravyony, vgladzony, vcyoszany *polimitus* R A₄v (ml); Barvyony, Crasshony, vysshyvany czyrwczem, zlotem, abo yedvabyem przesshyvany *vermiculatus* R K₄v (md); vysshyvany yedvabyem *picturatus* i. *pictura variatus {ornatus}* (sv. *pictura*) R z₈v; podobek vysshyvany *ore due* (bibl.) R x₇ (md); hawtovana, vysshyvana yedvabyem abo zlothem *recamata res* R C₅v (ml); vysszyvana (Erz sv. **WYSZYWAĆ**) suknya *acupicta vestis* S 4v (por. Mu28, s. 153); vysszhyvana zlotem, dzyana yedvabyem *acupicta dr vestis acu contexta vel ornata vel picta* R a₈; – vysshyvane ('działo = dzieło, wyrób') *plumarium opus, clavatum idem* R S₁ (mp; av. *plumo*, -are) (por. pyerzym abo barvamy przesshyvane *plumarium opus* R A₄ (md); por. też: dzyalo rozliczney barvy, Barvyone, Brvnathnym pomyesshane *polimitum opus* (bibl.) R A₄v (md); dzyalo thkane *opus textrinum* (bibl.) R J₂ (mp; av. *textrina*)); – vysshyvane, hawtovane ('suknie'? – Nom. plur.?) *picturata vestis* i. *acupicta* R R₆v (ml; av. *picturo*, -are); hawtovane, vysshivane ('suknie'?

– Nom. plur.?) *phrugiata vestis, broccata* R z₈v (ml); – *vermiculatus ...*, *unde Cant. 1, (10): Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas* vysshyvane *argento* (bibl.) R K₄v. Zob. **HAWTOWANY, PRZESZYWANY**.

WYŚCIE (lub **WYSZCIE** – tak Erz) ‘wyjście; tu – praw. odroczenie, zwolnienie od sprawy sądowej wskutek przedawnienia’ visczye dawnoscyą czaszv *prescriptio est exceptio rei ex tempore congruens* S 122; vysscy dawnoscyą czaszv *prescriptio ... est exceptio rei ex tempore congruens* R B₂v. Zob. **DAWNOŚĆ, ODBYĆ, ODEŚCIE, POŚCIE, PRZEŚCIE, PRZYŚCIE, ŚCIE, WYNIĆ, ZEŚCIE**.

WYŚLADOWAĆ ‘naśladować, iść za kimś, wzorować się; tropić, śledzić’ konacz rzecz, vyslyadovacz, naslyadovacz *prosequor*;-i R S₄; vyslyadovacz, nye (!) vybadacz (w oryg. czasownik połączony kreską z wyrazem „nie”, wbrew znaczeniu hasła łac.), przepitacz *investigo*,-are i. *inquirere et drab in et vestigo*,-gas ..., *unde Theodolus: Grecorum primus vestigat grammata Cadmus* przepitacz (? – zapis niewyraźny, po końcowym “cz” jeszcze jakieś dopiski; niewykluczone, że “przepitacz” jest tu rzeczownikiem, odnoszącym się do Kadmosa), Sczygacz R Q₂v (ml). Zob. **NAŚLADOWAĆ, ŚCIGAĆ, ŚLADOWNIK, ŚLEDNIK**.

[**WYŚLADOWNY**] zob. **NIEWYŚLADOWNY**.

WYŚLIZNAĆ (SIĘ) *elabor*;-i i. *valde vel extra labi, evadere, decurrere, effugere* vymknącz syą, vislyznącz {*sicut anguilla*} R O₄v.

WYŚWIADCZENIE ‘poświadczenie, świadectwo’ vysvyatczyenye *attestacio* S 16; vyswyadczenye *attestacio* R d₃v (ml). Zob. **POŚWIADCZENIE, PRZYSIĘGA, ŚWIADCZENIE**.

WYŚWIADCZYĆ ‘poświadczyć, przysięgnąć’ *attestor*;-ari i. *valde testari* vyssvyatczicz pod przyssyagą {*sub attestacione*} R M₅. Zob. **OŚWIADCZYĆ, ŚWIADCZYĆ, UŚWIADCZYĆ**.

WYTARGAĆ ‘wyrwać, zniszczyć’ Skorzenya vytargacz, zgładzicz *ex termino*,-are (bibl.) R O₇. Zob. **ROZTARGAĆ, STARGAĆ, TARGAĆ SIĘ, TARGAJĄCY, WTARGAĆ**.

WYTARTY ‘wygładzony, starty, utarty; przecięty, uszkodzony; używany, zniszczony, stary’ wygladzony, vyshorovany, vytarti, vipolorovany *expolitus* R m₁v (ml); vytarty, vyschly *attricatus* (!) R d₃v (ml); vyssushony, vytharty *attricatus* R d₃ (md); vytarty *detritus* {*fructus exercitatus*} R i₇ (mp); vytharty *defricatus, abstersus* R i₆ (md); vytharty *protritus* (2×) R B₇ (mp); *xeropellina* i. *pellis sive vestis vetus, sicca et precisa, detrita ... Quidam dicunt xeropellonia* Stary Cozuch {Stara skora abo suknya vytarta

xeropellina} R L₆v. Zob. **PRZETARTY, UTARTY, WYSZOROWANY, WYTRZEĆ**.

WYTHCNAĆ ‘odetchnąć, odpocząć’ vythchnącz, odpoczynącz *repauso, -are* R T₁ (mp); vythchnąncz *respiro, -are ...*, *quiescere, pausare a labore* R T₁v. Zob. **ODETCHNIENIE, ODOPCZYNAĆ, TCHNAĆ**.

WYTŁUC ‘potłuc, zetrzeć, np. ziarno’ vytłucz wstąpye *proculcare legumina* R S₃v (ml). Zob. **STĘPA, STĘPKA, TŁUC, TŁUK, UTŁUC**.

WYTOCZYĆ ‘zaostrzyć, wygładzić; wykręcić’ *molo, -ere ... i. acuere et proprie ferrum* vitocicz, vyostrzicz R Q₈; vytoczycz *extorqueo, -ere* (bibl.) R V₄ (md; av. *torqueo, -ere*) (por. Słstp, sv. Wytoczyć; zob. też II Księga Królewska 23,21 z Biblii Wujka: *vi extorsit hastam de manu Aegypti* – mocą wydarł oszczep z ręki Egipcjanina). Zob. **TOCZYĆ, UTOCZONY**.

WYTOK ‘błoto, bagno, mokradło, kałuża; wyciek’ kaluza, moczydło, bagno, moczydło vel vythok *palus, terra viscosa vel aqua fetens* (Erz bł. „ferens”) S 106; *palus* Blotho, Calvza, Bagno, Bloczyzna vel *aqua fetens* Moczydło, vythok R y₃ (md) (por. Słowarz 1566, k. K I: *Palus*, la palude, wytog, der flos); vythok *proluvies et hoc proluvium* R B₅v; vithok, vyciekanye *profluvium aquarum* R B₅ (mp); *profluo, -ere* wypłynąncz, *inde profluvium aquarum* vithok, vicyekanye R S₃v (md). Zob. **JIL, MUŁ 2., POMOKRODŁO**.

WYTRYŚNĄĆ SIĘ ‘wykipieć, trysnąć’ viclocotacz, vykipyecz, vitrisnącz syą, vibiacz syą *ebullio, -ire i. valde bullire* (bibl.) R O₄ (por. łac. hasło z S 219: *ebullio, -ire i. extra emittere*, Exo. 8, (3), *valde bullire, extra bullire I Reg. 5, (6)* (bibl.) – bez odpowiednika pol.). Zob. **WYBIJAĆ SIĘ, WYKŁOKOTAĆ**.

WYTRZAŚĆ ‘wytrzepać, wytrząsnąć’ vitrząszcz *excutere sagum de pulvere* R O₆ (mp). Zob. **TRZAŚĆ, WYTRZĘSIONY**.

WYTRZEĆ ‘wygładzić, zetrzeć; wyniszczyć; stać się mizernym’ vygladzicz, vishorovac, vipolorovac, vytrzecz *expolio, -ire* R O₇ (md) (por. vipolorovac S 220 (? – Erz czyta: „vipolerovac”)); vytrzecz, vyssushicz *attero, -ere i. valde terere, unde Job XIV, (12)* (bibl.) R M₅. Zob. **TRZEĆ, WYTARTY**.

WYTRZĘSIONY ‘tu – oczyszczony, przesiany, o mące’ *excussus* vytrząsyony, vyssyany, *ut farina cribrata* R l₆v (ml). Zob. **MAKA, PRZESIANY, PYTLOWANY, TRZAŚĆ, WYTRZAŚĆ**.

WYTRZYMAĆ praw. vytrzymacz, vyvolacz *zzyemye extermino, -are i. terminum auferre vel exulem facere, quasi extra terminum ponere et eiicere* {secundum iuristas} R O₇.

WYTRZYMANIE praw. wytrzymanie *exterminacio in iure* S 55; *exterminacio in iure* wytrzymanie *vel* zagładzenie *i. devastacio* R m₁v (md) (por. *vivolanye zzyemye exterminacio* R m₁v (md)). Zob. **WYWOŁANIE**.

WYTWORNIE ‘właściwie, dobrze, pięknie’ przednye, Bithnye, własnye, kształtownye, wytvornye *formaliter* S 244. Zob. **BYTNIE, PRAWIE, WŁAŚNIE, WYTWORZNIE**.

WYTWORNOŚĆ ‘idea, wzór’ wytvornoscz *idea i. exemplar, forma, species, perpetua substantia, causa et principum* S 71; wytvornoscz *idea* {*species, perpetua substantia, causa, principium*} R p₃.

WYTWORZNIE ‘właściwie, dobrze, pięknie’ przednye, Bithnye, własnye (lekcja niepewna: możliwe „włosnye”), kształtownye, wytworznye, prawye *formaliter* R n₁ (mp; av. *forma*). Zob. **WYTWORNIE**.

WYUCZENIE ‘nauka, nauczanie’ *facilitare aliquem* moznym, Snadnym, sklonnym ku vczynyeniyv vdzyalacz, ku vyvczeniyv, *exorabilem et lenem facere, in bonis primum esse et liberalem et humanum* R O₇v (md). Zob. **NAUCZENIE, NAUKA, UCZENIE**.

WYUCZONY vyvczony *eruditus* S 52 (Erz sv. **WYUCZYĆ**); vivczony, dobrze navczony *eruditus, doctus* R l₃v (md); vyvczony, obvczony *domitus equus* R k₃ (md). Zob. **UCZONY**.

[**WYUCZYĆ** – tak Erz; zob. **WYUCZONY**].

WYWAL ‘oberwanie się, obsunięcie brzegu; sztorm, fala’ vyval brzegovy *creperus* R i₁ (md); vyval brzegow {*obrupcio ripparum, crepido*} *crepor i. sonitus vel elevatio* {*fluctuum*} R i₁.

WYWIAĆ ‘przewiać, oczyścić ziarno’ *subiacto, -are i. in altum iactare frumentum in area, a paleis mundare* vyvyacz, przewyacz R T₈v (mg). Zob. **PRZESIEWAĆ, PYTLOWAĆ, WIAĆ**.

WYWIANIE ‘przewianie, oczyszczenie ziarna’ vyvyanye, przewyanye *subiactacio frumenti* R H₁v (mg).

WYWIEDZIEĆ (?) zob. **WZWIEDZIEĆ**.

WYWIEDZIENIE ‘wywiedzenie; tu – ujawnienie; zdradzenie, oszukanie’ vyvyedzyenye zdradą *traductio i. ultra ductio, propalatio sive manifestatio* {*vide Calepinum, et ibi multa significata in verbo Traduco*} R J₆ (por. obyavyenye S 162). Zob. **WYWIEŚĆ, WYWODZENIE**.

WYWIEŚĆ – 1) ‘dowieść, udowodnić; doprowadzić, wyprowadzić; oszukać, zdradzić’ vivyescz przicladi (Instr. plur.) pisma dosvyatczonego *probare exemplis* S 123v; vyvyescz przicladi (Instr. plur.) pyszma pewnego *probare exemplis* R S₃ (mp); vyvyescz, vyslovicz *eructo, -are i. emittere vel proferre*

vel exprimere R O₅v; powyssicz, vvyelbicz, vyvyesch (? – możliwa lekcja: „vynyesch”) *vissoko exalto, -are i. in altum tollere* (bibl.) R O₅v; ogladacz (!), vyacz, vyvyesch, zapądzicz *ventilo, -are i. ad ventum dispergere et proiicere, exquirere, excutere, investigare* {vide *Calepi*} R V₆v; vyvyesch zdradą *traduco, -ere i. ad ulteriora ducere, ultra ducere* {traducere, *librum interpretari de una lingua in aliam, vide Calepi*} *publicare* R V₄; vyvyodl *prosecutus est i. profecit* (bibl.; Mc 1,36) R B₆v (md; av. *prosequium*); vyvyodl *prosecutus est* (bibl.; Mc 1,36) R S₄ (mp; av. *prosequor, -i*); –2) ‘rozciągnąć, przedłużyć’ Rosklyepacz blyachą, vyvyesch, rozbicz, roshirzicz {*in longum*} *produco, -ere i. procul ducere ... vel extendere vel prolongare vel ... extra ducere* R S₃v. Zob. **DOKAZAĆ, DOWIEŚĆ, DOWODZIĆ, ODWIEŚĆ, PRZEWIEŚĆ, PRZYWIEŚĆ, WWIEŚĆ, WYWOD, WYWODNIE, WYWODZIĆ.**

WYWIETRAC (lub **WYWIETRZAĆ**) ‘zwietrzeć, utracić aromat’ vyvyetracz (? – zapis niewyraźny, może „vyvyetrzacz”) *evaporo, -are* R O₅v (md). Zob. **WIATR, WIATRZNY.**

WYWIETRZAŁY ‘zwietrzały, bez aromatu’ vyvyetrzale (‘wino’) *evaporatum vinum* S 52v.

WYWIETRZENIE vyvyetrzenye *evaporacio vini* R l₅ (mp).

WYWIEDŁY ‘słaby’ vyvyądly, vysschly *emarcens, vigorem corporis perdens* R k₇v (md). Zob. **UWIEDŁY.**

WYWINAĆ ‘rozwinać, wyjaśnić’ vyvynāncz *explico, -are* (sv. *explicatio*) R m₁v. Zob. **OBWINAĆ, ROZWINAĆ, ZAWINAĆ, ZWINAĆ.**

WYWNĘTRZAĆ ‘patroszyć ryby’ vipytvacz, vywnątrzacz ryby *exantero, -are* (Erz: „sic!”) S 220 (por. Mu28, s. 90: *Exenterare ...*, Wypytwać albo Wywnętrzac; por. Mym28, k. 37: *Exenterare...*, Wipitvac). Zob. **PITWOWAĆ, SPRAWIAĆ, WYPITWOWAĆ, WYPRAWIĆ.**

WYWNĘTRZYĆ ‘wypatroszyć ryby’ vipravicz, viwnątrzicz, vypitvovacz ryby *exantero, -are* R O₆ (mg); vypithfovacz ryby, vywnątrzicz yelytka *exentero, -are* (bibl.) R O₆.

WYWOD – 1) ‘wyprowadzenie, wyjście’ *exodus* vyvod i. *exitus ... hinc quidam liber dr Exodus, qui continet exitum vel egressum populi Israel de Aegypto* {et *captivitate*} (bibl.) R m₁; – 2) ‘argument, dowód, wniosek; wywód, dowodzenie, przemowa’ dovod (Erz brak), vyvod *argumentum* S 13v; vyvod, dovod *allegacio* R b₄v (ml); vyvod *correlarium* S 36; Branye a vyvod rzeczy, zamknyenye movi crothkymy slovy *vel zamczysta rzecz correlarium* R h₅v (ml); *omelia* kazanye *colloquium, sermo popularis i. ad populum ...*

kazanye vivodu duchownego S 102 (por. Cazanye viciadu duchownego *omelia* R x_6 (md; av. *omelia*)); dovodicz vyvodem rozvmv przyrodzonego *probare rationibus* S 128v (av. *ratio*); dovyesz vyvodem rozvmv przyrodzonego *rationibus probare* R C_5 (mg; av. *ratio*). Zob. **ĆWIRDZENIE, DOWOD, PRZEWOD.**

WYWODNIE ‘po udowodnieniu’ vyvodnye, dovodnye *vel i.* Stånd pochodzy *corelarie* R X_4 (mp).

WYWODZENIE ‘wyprowadzenie; przedłużenie; oddychanie, tchnienie’ vivodzenye *productio* S 124; *productio* vvyedzyenye, *vide in produco*, vyvodenye, Roscyagnyenye *longacio* R B_5 (md); – dichanye, ducha vivodzenye *spiracio in divinis* S 148; dychanye, ducha vyvodenye *spiracio in divinis est productio substantifica per modum voluntatis* R G_4 (md); – obiczay poczańthku vyvodenya *ratio principiandi* S 128v i R C_5 (md). Zob. **WYWIEDZENIE.**

WYWODZIĆ – 1) ‘udowadniać, wyprowadzać; pomagać, tworzyć’ przivodicz, vyvodicz, dovodicz *allego,-are* S 210 i R M_3 ; napravycz, popravicz, zbudovacz, vivodicz, odnovicz *instauro,-are i. facere simile priori, restituere, reficere* R Q_1v ; – 2) ‘tu – oddychać’ ducha vivodicz *vel vonnosc dzialacz, vypuszczacz spiro,-are* R G_4 (md; av. *spiratio*); ducha vyvodicz *spiritum ducere sive redolere vel vipuszczacz vonnosc* (sv. *spiro,-are*) R T_7 . Zob. **DOWIEŚĆ, DOWODZIĆ, DYCHAĆ, ODDYCHAĆ, WYWIEŚĆ.**

WYWOŁAĆ praw. ‘ogłosić kogoś banitą, skazać na wygnanie’ zapovyadacz, odpovyadacz, vivolacz *diffido,-are i. bannire* S 218; *diffido,-are i. bannire* vyvolacz, zapovyadacz, odpovyadacz, *inde diffidatus* R O_2v (ml); *bannio,-ire* vyposazicz, vyvolacz *excludere de regio* R M_5v (md) (por. Cervus: *Bannum ..., bannire, idem est quod proscribere*, Wywołacz. *Et bannitus dicitur quasi proscripius e civitate*, Wywołany; cytujemy za oryg. wydaniem z 1540 r. BB ma także osobne hasło *bannire* w znaczeniu ‘gaić = otwierać sesję sądową’, por. gaycz R d_6 (mp)); vignacz precz, vivolacz, vipądzicz *exulo,-are ... i. extra solum sue terre poni et exterminari* R O_7v ; vytrzymacz, vyvolacz *zzyemye extermino,-are i. terminum auferre vel exulem facere, quasi extra terminum ponere et eiicere {secundum iuristas}* R O_7 . Zob. **GAIĆ, ODWOŁAĆ (SIĘ), WOŁAĆ, WYPOSAŻYĆ, WYPOWIEDZIEĆ, WYPOWIEDZENIE, WYPOWIEDŹ.**

WYWOŁANIE praw. ‘ogłoszenie prawne, wyroku, tu – banicji, wygnania’ *solennitas, vide verba iuris (?) solennium* vyvolanye R G_1v (mg); *bannum i. proscripcio seu edictum publicum a rege vel episcopo* zapovyedzenye, vivola-

nye *vel* zapovyedanye, *vel quando suum debitorem quis retrahit* powscyągnye-nye S 17v; *bannum* {*edictum publicum a rege, episcopo vel i. proscriptio exilium*} {zapovyadanye, vypovyedz, vyvolanye *de regno aut civitate expul-sio*} R d₆ (por. Cervus: *Bannum* wywołanie *vel* wypowiedz); vivolanye zzyemye *exterminacio* R m₁v (md); odpovyadanye, vyvolanye *diffidacio* R i₈ (md). Zob. **WYPOWIEDZIENIE, WYPOWIEDŹ**.

WYWOŁANY – 1) ‘banita, człowiek ogłoszony wygnańcem’ vyvolany zzyemye *exulatus* R O₇v (ml; av. *exulo,-are*) (por. vignanyecz, vipądenyecz *exul* R m₁v); vyvolany, zapovyedzany *diffidatus, bannitus* R i₈ (md) (por. Cervus: *Bannum ...*, *bannire ... Et bannitus dicitur quasi proscriptus e civi-tate* Wywołany; cytujemy za oryg. wydaniem z 1540 r.); – 2) ‘uroczyście za-powiedziany, ogłoszony – tu o obrzędzie zaręczyn’ vivolana szwadzba *bannitum convivium* S 17v (Erz sv. **WYWOŁAĆ**); vyvolana szwadzba *bannitum convivium* R d₆ (mp).

WYWRACAĆ ‘przewracać’ *vertiginari in capite* zawroczenie myevacz *vel* vychrem vyvraczacz R V₆v (mg). Zob. **PRZEWRAĆ, SPRZEWRA-CAĆ**.

WYWROCENIE ‘przewrócenie, wyrwanie’ vywroczenie, vyrvanye *di-rupcio* {*eversio*} R k₁v (mg). Zob. **ZAWROCENIE**.

WYWROCIĆ ‘przewrócić, wyrwać’ vyvroicz, vyrvacz *dirumpo,-ere i. in diversas partes rumpere, scindere, dividere* R O₃.

WYWROCONY ‘przekręcony, wykręcony; przewrócony’ rzecz vywroczona *retortum* R D₂ (md); *manus aversa* vivroczonea *i. retorta* S 86v (Erz sv. **WYWROCIĆ**); *manus retorta* vywroczonea *seu aversa* R s₆v (ml; av. *manus coniuncta*); *aversa manus aut pes* vywroczonea R d₃v (md); vywroczone drzevo *arbor conversa, que convertit radices sursum* (sv. *anthropos*) R c₃. Zob. **REKA, SPOLNY**.

WYZA zool. ‘ryba, gatunek jesiotra’ Vyza *eriox, erox* RN III; Vyza *huso i. erox* RN III (por. vizyna S 70v). Zob. **JESIOTR, ŁOSOŚ, RYBA**.

WYZINA zool. ‘ryba, gatunek jesiotra’ vizyna *huso* S 70v (por. Vyza RN III; por. też Mym28, k. 37: *Huso*, hausen, wiziná; w Mym41, k. 39: ... wyżina; zob. też Mu28, s. 94: *Huso*, eyn hausze, Wyżyná). Zob. **RYBA**.

WYZNAĆ vyznacz, zeznacz *profiteor,-eri* R S₃v.

WYZNANIE ‘zeznanie, świadectwo’ Swyadeczny list abo viznanye *sin-graphum i. scriptura, que fit in alicuius rei testimonium, singrapha idem* S 144v; vyznanye, Swyadeczny lyst *singraphum i. sedula seu scriptura, que fit in alicuius rei testimonium, singrapha idem* R F₈ (mg) (por. Mu28 w roz.

De Libris, s. 193: *Syngraphum, scriptura, quae fit in rei alicuius testimonium*, Eyn bekantnusz brieff ader tzeugnusbrieff, Swyádeczny list álbo wyznánye. *Syngrapha idem significat*).

WYZNAWAĆ wyznawacz, powyedyecz *confiteor*,-eri S 215; wyznawacz, powyedyecz, dzyąkovacz, Chvalicz boga *confiteor*,-eri i. *polliceri, promittere Act. 7, (17), accusare se de peccatis* (bibl.) R N₂v (mg); wyznawacz *fateor*,-eri i. *manifestari* R O₈.

WYZNAWANIE ‘tu – publiczne wyznanie wiary; oddawanie czci Bogu, np. śpiew trzykrotnego „Święty” dla Trójcy św.’ chvalyenye, wyznawanye, dzyąkovanye, Spovyedz *confessio vel i. promissio* R h₃ (mp); troye wyznawanye *trisagium, unde canitur de S. Trinitate* R J₈ (md) (por. *congratulus trisagium* vkazvyāncz wzdzyācnosc R J₈ (md).

WYZUWADLNI ‘szatnia w łaźni’ *apoditorium* vizuvadlnya *in balneo* S 12; *apodisterium est locus, ubi res ponuntur in balneo* vyzvvadlnya {*spoliatorium, apoditerium idem*} R c₄. Zob. **OBLECZNICA**.

WYZUWALNIA ‘szatnia w łaźni’ *apodisterium, locus, ubi res ponuntur in balneo, apoditerium* vyzvvalnya, *spoliatorium idem* S 11v (por. Mu28, s. 135: *Apodyterium locus in quo se loturi aut sudaturi vestes deponunt*, Huet stub, Wyzuwálnya, *Spoliatorium idem, Spoliarium idem*; por. też Mym28, k. 36v).

WYZWAĆ ‘wzywać; zwołać’ vyzvacz *evoco*,-are R O₅v (md). Zob. **WEZWAĆ**.

WYZWANIE praw. ‘ostateczny termin wezwania na proces’ czas vyzvanya *fatalia* R m₄ (mg); czas vyzvanya *fatalia, vide verba iuris* R m₄ (md) (por. Cervus: *Fatalia*, czas wyzwania).

WYZWOLENIE vyzvolenye *libertas* S 81v (por. zvolyenstwo R r₆v); vyzvolenye, Wybavyenye *liberacio* R r₆v (md); wykupy<ny>e, vyzwolyenye, odkupyenye *redemcio* R C₅v (md); otrzymanye, vyzvolenye *adepcio* R a₈v (md). Zob. **WOLNOŚĆ, ZWOLEŃSTWO**.

WYZWOLIĆ praw. vyzwolicz *disbrigo*,-are S 218 i R O₃ (md); vyzvolicz *disbrigo*,-are R k₁v (ml; av. *dis*); vyzwolicz *distriigo*,-are (!) R O₃v (mg); vibavicz, vyzwolicz *libero*,-are R Q₄v. Zob. **DOZWOLIĆ**.

WYZWOLNOŚĆ ‘tu – cnota, brak grzechu; wolność od wszelkich powinności; przywilej’ nyepovynnosc, vizvolnosc *immunitas i. quasi sine muneribus data libertas vel dr puritas, ut iste est immunis a peccato, i. innocens* S 72v; vyzvolnosc *immunitas, puritas, innocencia a peccato, exemcio ab oneribus, sine muneribus* R p₄v (ml) (por. nyepovynnosc *immunitas* (sv.

immunis) R p₄v). Zob. **NIEPOWINNOŚĆ, WYJĘCIE, OSOBNY, PRAWO, WYJĘTY**.

WYZWOLONY – 1) ‘uznany za syna’ wyzwolony *adoptivus* S 5v (Erz sv. **WYZWOLIĆ**) (por. przywłoszczony S 5); wyzwolony, przywłoszczony *adoptivus i. qui est in filium assumptus vel qui ex adoptivo natus est* RN IIv; – 2) ‘nieograniczony, absolutny’ *absoluta potencia* wyzwolona (? – zapis niewyraźny, możliwa lekcja: „wyzwolony”), rozvyżazana S 3 (Erz sv. **WYZWOLIĆ**); mocz wyzwolona, nye scysnyona, Rozvyżazana, Roshyrzona, Rospuszczona, Nye powscyagnyona *absoluta potencia* R a₂v (ml). Zob. **MOC 1., OBLUBIONY, PRZYWŁASZCZONY, PRZYWŁOSZCZONY, SPOSOBIONY**.

WYZYSKAĆ ‘zyskać coś, odnieść korzyść, np. grając w kości’ wyzyskacz *vincere in alea* R X₁ (mp; av. *vinco,-ere i. superare*). Zob. **POZYSKAĆ, PRZEZYSKAĆ, ZYSKAĆ**.

WYŻRZEĆ ‘wyjrzeć, obejrzeć; pilnie badać, rozważać’ wzgłyadacz, wyzrzecz, opatrzicz *contemplor,-ari i. videre, prospicere, rimari, et proprie refertur ad invisibilia* R N₃v. Zob. **OBEJRZEĆ, PRZEJRZEĆ, PRZYJRZEĆ, WEJRZEĆ**.

WYŻĄĆ *eluto,-are i. aquam exprimere et colare* wyżancz wodą, *ex luto colare aliquid* R O₅ (mg).

WYŻEBRAĆ wyzebracz *emendico,-are* R O₅ (md); czo wyzebrze *emendicans* R k₈ (mp). Zob. **JAŁMUŻNA, KORTYZAN, PROSZAK, ŻEBRAK, ŻEBRANINA**.

[**WYŻEJ**] zob. **WYSZSZEJ**.

WYŻEŁ zool. wyzel *caniculus* S 22; wyzel *cisper* S 28v; wyzel *cisper, canis venaticus* R g₄v (md). Zob. **CHART, OGARZ, PIES, PRACZEK, SUCZKA**.

[**WYŻSZY**] zob. **WYSZSZY** (Erz sv. **WYSOKI**).

WZAJEM ‘wzajemnie; tu – zaciągnąć pożyczkę pod zastaw; wymienić’ wzajem dacz, zalozicz kogo *mutuo,-are* S 95v; wzagyem dacz *in mutuum dare* S 95v (av. *mutuo,-are*); wzajem dacz, zalozicz kogo *mutuo,-are* R Q₈v; *commodo,-are* poziczicz, vcziczicz, wzajem dacz zlaszky *gratuite et sine aliqua mercede*, oddacz R N₁v (mg; av. *commodo,-are*); wzajem dacz zlaszky *commodo,-are* R h₁v (ml; av. *commodum*).

WZAJEMNY ‘tu – danie; pożyczanie komuś pod warunkiem zwrotu’ wzajemne danye *mutuum* R v₄ (md) (por. zayemne danye S 95v); poziczona rzecz, wzajemne danye *mutuum* R Q₈v (ml; av. *mutuo,-are*). Zob. **ZAJEMNY**.

WZBURZENIE ‘niepokój, zwada, bójka, rozruchy’ wzburzenye *diastasis dr dissensio animorum* R i₈; wzburzenye, zwada, nyezgoda, pobicye *sedicio est discordia, tumultus ad pugnam seu preparacio ad eam* S 141; Nyezgoda, zwada, Bycye, pobicye, wzburzenye *seditio, tumultus ad pugnam* R E₆v. Zob. **BURZA, ZABURZENIE**.

WZDAĆ – 1) ‘oddać, zwrócić, zrezygnować, przekazać (np. należność)’ *resigno,-are, vide Calepi*, wroczyz, wzdacz R T₁v (md); – 2) praw. ‘wydać wyrok, skazać, uczynić winnym’ wzdacz vyną *condemnare in penam* R h₂v (mg) i R N₂ (mp) (por. Cervus: *Condemnare in penam* wzdac winę). Zob. **PLACIĆ, PRZYWRACAĆ, WINA, WROCIĆ**.

WZDANIE – 1) ‘oddanie, zwrot, rezygnacja, przekazanie, np. należności’ wzdanye *resignacio* S 131v i R D₁v (md); wzdanye *resignacio* R T₁v (md; av. *resigno,-are*) (por. Mym28, k. 13: *Resignatio*, Anffgebung (!), Wzdanie, w roz. *De Judicialibus*); – 2) praw. ‘wydanie wyroku, skazanie’ wzdanye vynne *condemnacio in penam* R h₂v (mg) (por. Cervus: *Condemnatio in pena* wzdanie winie (!)). Zob. **PLACENIE, WINNY, WROCENIE**.

WZDRUSZYĆ, WZRUSZYĆ ‘naruszyć, zepsuć, zniszczyć’ złomycz, narushicz, Skazicz, zepsovacz, wzdrushicz *irritum facere* (bibl; Jer. 11,10) R q₃v (ml) (por. złomycz, naruszicz (Erz: „wzruszicz”) *irritum facere* S 77); wzrushicz, porushicz *commoveo,-ere* R N₁v (ml). Zob. **NAKAZIĆ, PORUSZYĆ, PSOWAĆ**.

WZDRZUCIĆ ‘rozrzucić, zepsuć, zniszczyć’ *demolior,-iri i. valde moliri vel deorsum, vel demoliri i. destruere et quasi dissipare, et venustatem vultus quasi ad nihilum redigere ..., unde Matth. VI (19-20): Ubi nec erugo tinea demolitur* zagubicz, opuscyecicz, wzdrzucicz, zagubicz (bibl.) R O₁. Zob. **ODRZUCIĆ, PODRZUCIĆ, PSOWAĆ, ROZDRZUCIĆ, ROZRZUCIĆ, WRZUCIĆ, WYRZUCIĆ**.

WZDZIĘCZNIE ‘wdzięcznie, chętnie’ wzdzyącznye czynycz abo znossicz *grate ferre* R P₄ (mg); wzdzyącznye (!) czynyącz *grate ferens* R o₁v (ml; av. *gratia*). Zob. **NIEWZDZIĘCZNIE, PRZEZDZIĘCZNIE, WDZIĘCZNY**.

WZDZIĘCZNOŚĆ ‘wdzięczność, chwała – ku czci Trójcy Św.’ *congratulus trisagium* vkazvyącz wzdzyącznoscz R J₈ (md; av. *trisagium, unde canitur de S. Trinitate* troye vyznavanye R J₈ (md)). Zob. **WDZIĘCZNY**.

WZGARDZENIE ‘pogarda, lekceważenie, niechęć, wstręt; okazanie pogardy, odrzucenie, odprawienie żony, rozwód’ myrzyączka, nyenavisz, wzgardzenye *despectio i. refutacio* S 41; wzgardzenye *despectio i. refutatio*

{*contemptus*} R i₇; wzgardzenie *detestacio* S 40v; *detestacio*, *execratio* wzgardzenie, myrzyonoszcz *vel genitalium abscisio vel cum testibus facta denunciatio*, *vide verba iuris* R i₇ (md); wzgardzenie, odrzuczenie *reprobacio* R D₁ (mp); Nyedobra odprava, wzgardzenie zony, zlye ya odpravicz *propudium* R B₆v; – o wzgardzenyv swyata *liber Ecclesiasticus* (bibl.) R k₅ (mp; av. *Ecclesiasticum librum Jesus filius Sirach ... composuit*). Zob. **ODPRAWIE-NIE, ODRZUCENIE, ROZWIEDZIENIE**.

WZGARDZIĆ ‘pogardzić; rozwieść się z żoną’ odrzucicz, wzgardzycz *reprobo*,-are i. ... *vituperare* {*vide Calepi*} R T₁v; wzgardzicz, odyącz, odrzucicz *abiicio*,-ere est *longe iacere*, *reiicere*, *vilipendere* R M₁v; *adversari* *eciam* wzgardzicz R M₂v (md; av. *przeciwyacz adversor*,-ari i. *esse vel fieri adversum*); wzgardzicz, otrzec są, wyrzec są *abnego*,-are i. *refutare* R M₁v (md); *repudio*,-are id est *repellere*, *refutare*, *spernere*, *dedignari*, *respuere* wzgardzicz R T₁v (por. *repudio*,-are odpravicz, rozdzielicz są z żoną, *divortari* zagnacz R T₁v (ml)) . Zob. **GARDZIĆ, ODPRAWIĆ**.

WZGARDZONY wzgardzony *reprobus*, *indignus* S 131 (Erz sv. **WZGARDZIĆ**); wzgardzony *contemptus* i. *spretus*, *repulsus* R h₄v.

WZGIĄĆ SIĘ (?) zob. **WZJĄĆ SIĘ**.

WZGLĄD ‘warunek, kondycja, status; właściwość, wygląd, forma; liczenie się z kimś, uwaga, respekt’ *vmova condicio in contrahendis contractibus vel matrimoniis, condiciones generales semper in pactionibus includuntur...*, *vide Breviloquus de condicionibus*, *condicio* *wzgląd*, *eciam* *dr status* i. *vroda*, *polozenye*, *wlasnosc* S 33; *condicio* *vroda*, *vmova*, *wzgłyąd*, *polozenye*, *wlasnosc* *homo bone condicionis dr qui est in bona fortuna vel qui dives est* R h₃ (mg); *wzgląd* *contuitus* S 35v; *oparcy*, *wzgląd*, *zar<z>uta obiectum* S 99v; *wzgląd*, *zar<z>utha*, *oparcy* *obiectum*, *quod cerni potest* R x₄ (mg); *wzgłyąd* *respectus* R D₂ (mg); *wzgląd* *spolny*, *postava habitudo* S 67; *postava*, *Spolny* *wzgląd*, *opczoverye habitudo est compositio corporis* {*composicio*} ... *vel aptitudo vel proprietas habendi vel convenientia* (sv. *habitus*) R o₂v; *Spolny* *wzgłyąd relacio*, i. *respectus*, *ut in divinis Pater habet respectum ad Filium et econverso* S 130v; *spolny* *wzgłyąd relatio* R C₆; – *relaciones* *wzglądności*, *spolne* *wzgłyądy in Divinis* R C₆ (mp). Zob. **ODPOWIEDZIENIE, POŁOŻENIE, POSTAWA**.

WZGLĄDAĆ (lub WZGLEDAĆ) ‘patrzeć uważnie, czuwać, pilnować; badać, rozważać’ *wzgłyądacz contemplor*,-ari i. *videre*, *prospicere invisibilia* S 216; *wzgłyądacz*, *vyrzecz*, *opatrzcich contemplor*,-ari i. *videre*, *prospicere*, *rimari*, *et proprie refertur ad invisibilia* R N₃v; *wzgłyądacz* *respicio*,-ere i.

retro aspicere R T₁v; *intendo, -ere i. augere vel adiungere ... Intendere etiam est operam dare, dirigere, intentum facere, intelligere, considerare* vmyslicz, napyącz {*arcum*}, Roscyągnąncz, othązicz, poglyądacz, Spylnością sluchacz, wzglyądacz R Q₁v. Zob. **DOGLEDAĆ, OGLADAĆ, POGLADAĆ, PRZYGŁADAĆ, STRZEC, WEJRZEĆ, WYŻRZEĆ.**

WZGLĄDAJĄCY (lub **WZGLEDAJĄCY**) ‘patrzący; badający, rozważający’ wzglyądaiący, rozmysłaiący *contemplator* R h₄v (ml) (por. *speculator* przeglyądacz, *contemplator omnium, ut est Deus, vel* Strossh R G₃v (ml)). Zob. **PRZEGLĄDAJĄCY.**

WZGLĄDANIE (lub **WZGLEDANIE**) ‘uważne patrzenie; skupianie uwagi; czuwanie w napięciu’ *intensio, adauctio vel* roscyągnnyne, wzglyądanye R p₈v (md).

WZGLEĐNOŚĆ (lub **WZGLĄDNOŚĆ**) ‘tu – wzajemna relacja, stosunek’ *relaciones* wzglądności, spolne wzglyądy *in Divinis* R C₆ (mp) (por. Spolny wzglyąd *relacio, i. respectus, ut in divinis Pater habet respectum ad Filium et e converso* S 130v).

WZIAĆ wzyąncz, przyyącz na syą, pogymacz, poiąncz *accipio, -ere* R M₂; zaplacicz, odplatą wzyącz *premio, -are* R S₂v (ml); Cupyec, Cramarz aut Cortisan *questuarius, qui questu vivit, sicut mercator {et qui querit elemosinas}* czoby gdzie wzyącz} R C₃. Zob. **JAĆ, POJAĆ, POJIMAĆ.**

WZIAĆ SIĘ (?), zob. **WZJAĆ SIĘ** (?).

WZIĄTEK ‘zysk; korzyść’ *questus i. inquisicio alicuius rei vel dr omne, quod ex opera cuiuscumque descendit, i. lucrum* wzyątek S 128.

WZIĘTY ‘zabrany; poważany, ważny’ *toltus* (Erz: „sic!”) *a tollo, -lis, i. wzyąty* S 160 (Erz sv. **WZIAĆ**); *toltus* wzyąnth, *a tollo, -lis* R J₅ (mh; av. *tolus*); *vazny, wzyąthi autenticus i. autoritate plenus vel fide dignus ... etiam dr nobilis* R d₄v; *vaznym, wzyąтым* dzyalacz *autorizo, -are ... est cingulo militum aut ordinibus clericum decorare vel ordinare {sacris ordinibus}* R M₅v. Zob. **JĘTY.**

WZJAWIĆ ‘wyjawić, objawić, ukazać’ *insinuo, -are i. denunciare* wzgyavicz, *singare, quasi in sinum mittere, intimare {manifestare}* vislovicz, przepovyedzyecz, Roskazacz} R Q₁v. Zob. **JAWNY, OBJAWIĆ, OZNAJMIĆ, WZWIASTOWAĆ.**

WZJAWIĆ SIĘ ‘objawić się, ukazać się’ *ortus... natus, genitus, subito visus {i. manifestatus}* wzgyavil syą} (bibl.) (por. Mamstp, cz. I, s. 54 w związku z Księgą Powtórzonego Prawa 33,2) R x₈.

WZJAWIENIE – 1) bibl. ‘objawienie; tu – o Księdze Apokalipsy’ wzgyavyenye *Apocalypsis ... interpretatur revelatio secretorum et dr liber*

Johannis evangeliste (bibl.) R c₄; – 2) praw. ‘wyjawienie sprawy; wniesienie skargi’ *insinuacio, occulta ingressio* wskazanye, vyslovyenye, przepovyedzyenye *vel callida et omnino latens oracio* wzgyavyenye dobrovolney zaloby *vel i. Lyvpr* R p₈ (md) (por. Cervus: *Insinuatio* lupr *vel* luprnik (! – zam. „luprynk”) *vel* vyslowienie *vel* przepowiedzenie *vel* wzgiawienie dobrowolney żaloby). Zob. **LUPR, OBJAWIENIE, WYSŁOWIENIE**.

WZJĄĆ SIĘ (?) (lub **WZGIĄĆ SIĘ** lub **WZIĄĆ SIĘ**) ‘powstawać, wzejść – o słońcu’ *orior; -eri vel -iri i. nasci* {*ut ortus solis*} wzgyącz sya (!), wznycz R R₄.

WZMAGAĆ ‘wzmocniać, umacniać; nabierać sił; pomagać’ wzmagacz *convalesco, -ere* S 35v (av. *convalescencia*); znyemoczy wzmagacz *convaleo, -ere*, wzmogly *convulnerunt* (bibl.) R N₄ (mp).

WZMOC ‘wzmóc, umocnić; nabierać sił’ wzmocz *invaleo, -ere i. valde valere, crescere, abundare* R Q₂v; znyemoczy wzmagacz *convaleo, -ere*, wzmogly *convulnerunt* (bibl.) R N₄ (mp). Zob. **MOC 2**.

WZMOGLY ‘wzmocniony, uzdrowiony’ wzmogly *revalescens, ad sanitatem rediens* R D₂ (mp) (por. przyydz ku zdrowy *revalesco, -ere, ad sanitatem reduci* R T₂ (mg)).

WZMOŻENIE ‘wzmocnienie, umocnienie’ wzmozenye *convalescencia* S 35v i R h₄v (md). Zob. **MOC 1., MOŻNOŚĆ**.

WZNACZNY ‘leżący na wznak’ *supinus i. reversatus* wnączny (!) S 154 (Erz bł: „wmaczony”; w części pol.-łac. sv. **UMEĆCZYĆ**); czo lyezy wznak, wznaczný *supus dr per syncopam pro supinus* R H₄. Zob. **WZNAK**.

WZNAK czo lyezy wznak, wznaczný *supus dr per syncopam pro supinus* R H₄; (‘leżący’) wznak *supinus i. reversatus* R H₄.

WZNIĆ ‘wzejść – o słońcu’ *orior; -eri vel -iri i. nasci* {*ut ortus solis*} wzgyącz sya (!), wznycz R R₄. Zob. **WZJĄĆ SIĘ**.

WZNIEŚĆ podzwynącz, wznycz *levo, -are* R r₅ (mh; av. *levatorium*). Zob. **NIEŚĆ**.

WZNOSIĆ wznosicz, wscyągacz *erigo, -ere i. ex imo sursum regere* R O₅v. Zob. **NOSIĆ**.

WZNOWIĆ ‘odnowić, oczyścić, poświęcić’ *lustró, -are eciam i. wznovicz, lazańczicz, Schodzicz, poswyączycz* wodą R Q₅v (md). Zob. **NOWY**.

WZNOWIENIE ‘odnowienie, oczyszczenie, poświęcenie’ wznovyenye *lustramen i. purgacio* S 84v; *lustratio i. purgatio* wznovyenye {*trahendo per ignem*} R s₃.

WZOR 1. ‘wzór, przykład; przekład – tu o tzw. Hexapli, tłumaczeniu Biblii uznawanym za wzorowe’ *exaplum i. exemplar* wzor S 53v (Erz sv. „*exemplum*”); wzor, Shescyoraky przeclad *exaplum i. exemplar, exapla i. exemplaria* R l₆ (mp); *exemplum ... est alicuius dicti vel facti preteriti propositio* {wzor, prziclad, przepys *quod sequimur aut vitamus*} R l₆v; Slycznosc, pyaknosc, ossoba, wzor, oblicze, przybyor, Csthalth, ocrassa, Czudnosc, postava, ffigura *species* R G₃; oszoba, ksthalt, wzor *species* R G₃v.

WZOR 2. ‘bruzda, rowek w ziemi’ (por. czeski „rozor” w: „Staročeská bible Drážďanská a Olomoucká, t. III, vydal Vladimír Kyas, Praha 1988, s. 537: jako dvěma rozoroma’) *oraciuncula 3 Reg. XVII quasi per duas oraciunculas* Jako dwyema wzoroma *vel potius araciunculas* Brozdoma (bibl.) R x₇ (mp) (por. przelasz *araciuncula i. parva aracio, 3. Regis XVIII, (32), i. fossa parva, que instar sulci aratur* (bibl.) S 13; por. też przekład 3 Reg. 18, 32 z Biblii Wujka: „y uczynił rów, iakoby na dwie brózdzie około ołtarza”). Zob. **BROZDA, MIESCE, ORAĆ, ORANY, POWZORNY, PRZELAŻ, PRZEŁOG, PRZEŁOGA, ROLA, SKIBA, ZAGON, ZORANY.**

WZORZA ‘zorza’ wzorza albo Swytanye *aurora i. diluculum* S 16v; *diluculum* wzorza abo Svytanye *aurora idem* S 42v (por. Mu28, s. 13: *Diluculum*, Dye morgen rot, Wzorzá álbo swytánye, *Aurora idem*); wzorza, Svytanye, zayvtrek *diluculum {mane}* R k₁ (por. Mu28, s. 13: *Diluculum*, Dye morgen rot, Wzorzá álbo swytánye). Zob. **BRZEŻENIE, GWIAZDA, JUTRZENKA, ZAJUTREK, ZARANIE, ZARZE, ZWIERZĘCY.**

WZRĄZ ‘przeszkoda, zapora’ *obex i. obstaculum, quod obiicitur* przekaza, vvzrass (? – lekcja niepewna, może: „wzrass”), wstargnyenye R x₃v (por. wstarg S 99v) (por. Słwarsz., t. VII, s. 1153: „wzrazić”, „wzrażać”) Zob. **JAZ, ODRAZIĆ, ODRAŻAJĄCY, PORAZIĆ, PRZEKAZA, PRZEKAZIĆ, WSTARG, WSTARGNAĆ, ZAŁOGA.**

WZROST ‘wielkość, wysokość’ wzrost *statura i. status homini, sc. eius magnitudo* R G₅. Zob. **ROSŁY, ROSTĄCY, ROŚĆ, WYROŚĆ.**

WZRUSZENIE nyepokoy, wzrushenye *commocio* R h₁v (mg). Zob. **PO-RUSZENIE.**

WZRUSZYĆ zob. **WZDRUSZYĆ.**

[**WZRZUCIĆ**] zob. **WZDRZUCIĆ.**

WZWIASTOWAĆ ‘głosić, wieścić, zwiastować’ kazacz, volacz, przikazacz, wzyvystovacz *predico, -are* R S₂. Zob. **OBJAWIĆ, OZNAJMIĆ, WZJAWIĆ.**

WZWIEDZIEĆ ‘dowiedzieć się, nauczyć, poznać’ vzvyedzyecz (poprawione na pierwotnym „vivyedzyecz”?) *disco, -ere id est cognoscere vel scientiam accipere* R O₃. Zob. **WIEDZIEĆ**.

WZWOD ‘tu – śluza, upust, otwór w niebiosach – wzwiedziony, podniesiony, otwarty w czasie potopu’ dny desczove, przervanye, wzvod *cataracta ..., cataracte celi, fenestre i. nubes vel tonitrua* (bibl.) R f₅. Zob. **NIEWZWOD, OKNO, PRZEDECH**.

WZWOLENIE ‘wybranie, wybór’ vybyeranye, vzvolenye *opcio, electio preposita, optacio* R x₆v (ml). Zob. **WOLA, ZWOLENIE**.

WZYWAJĄCY gram. wzyvaiący, volanek, zovanek *vocativus* RN (wykl. przednia); wzyvaiący *vocativus casus* R X₁v (md; av. *voco, -are*). Zob. **BIERZĄCY, DAJĄCY, DAWAJĄCY, DAWANEK, IMIENIAK, MIANUJĄCY, ODBIERAJĄCY, ODDALONEK, OSKARŻAJĄCY, RODZĄCY, SKARŻANEK, SPADEK, WEZWAC, WOŁANEK, ZOWANEK**.

Z

Z, ZE (łącznie ponad 120 razy) np.: Nyenavisch przyazny, zaloszcz zdo-
brego *invidentia i. invidia* R q₂v; zlyekka, polyekkv *paulatim* R Y₁; *singilatim*
i. singulariter {*per se*} *per singulas vices* osobnye, yedynye {*per unum-*
quemque zossobna *vel i. multum separatim et unumquidque, per se*} R Y₄;
zblysska *cominus* R X₄; zblysska *evicino i. de proximo* R X₅v (ml); polyewka
schlyebem *insulata* (Erz poprawia na: „*iussulata* (?) ... w rkp. mylnie *insula-*
ta”) S 75v; polyewka schlebem *insulata* R p₈v (ml); Lanthky scyasta *manie,*
larve R s₅v (md); S cycha, Sheptanym *mussim* R X₈; *eminus* {*a longinquo*
loco zdalyeka *quasi ab extra manente*} R X₅; ffvtrovanye zdesk *tabulacio,*
asserum textura vel coassacio R H₅ (mg); stāmpicz zdrogy, rostacz syā *diver-*
to,-ere i. secedere, ire {*discedere, sequi*} (bibl.) R O₃v; błādzicz zdrogy *de-*
vio,-are R O₂; dzyalacz crathi zelazne abo zdrzeva *vel* scyany durcovate *can-*
cello,-are R M₆v (md); zdury, duravy *pertusus* {*perforatus, conscissus*} R z₆;
spuscicz nadol zgori *demitto,-ere* R O₁ (md); Spuszczony zgori na dol *demissus*
i. inclinatus, humiliatus R i₆v (mg); zgranycz *extra terminos* R X₅v (mp);
bathavyn *vel* zhelāndv *Batavus* R d₇ (mp) (por. Mu28, s. 32: *Bathavus*, Einer
aus der batow oder von Holand, Bātāwyn álbo zhelandu); z drogyego camye-
nya *gemmarium opus* R n₆ (mp); *casula eciam i. ornat, planeta presbiteri te-*
gens totum sicut casa (Erz bł.: „*sacerdotem*”) *i. ornath vel casula* Suknya
skapiczā *i. cum cuculla* S 23v; *casula eciam* Suknya skapiczā R f₄v (ml; av.
casula); zzlozicz skaplanstwa *degrado,-are est deponere de ordine* R N₆v;
Skorzenya vytargacz, zglādzicz *extermينو,-are* (bibl.) R O₂; Skorzenya *fundi-*
tus i. per totum, per omnia {*vel est a fundamento, radicitus simul Josue VI,*
(5)} (bibl.) R X₆; *pirito,-are* vyczrōssacz ogyen skrzemyenya *i. de pirra* R R₆v
(md); vypyssanye sksyāg *excerpta* R l₆ (mp); poziczicz zlassky *commodo,*
-are, rem aliquam in tuum commodum concedere, quamdiu velis S 31v (av.
commodatum); *commodo,-are* poziczicz, vziczicz, wzayem dacz zlaszky *gra-*
tuite et sine aliqua mercede, oddacz R N₁v (mg; av. *commodo,-are*); wzayem
dacz zlaszky *commodo, -are* R h₁v (ml; av. *commodum*); posel zlysty *tabella-*
rius i. publicus notarius sacramento astrictus in civitate, ut rationes et acta
in formam publicam redigat, a principe ad hoc officium deputatus et confir-
matus, vide Breviloquium S 155 (por. Mu28, s. 177: *Tabellarius*, eyn briefftre-
ger, Poseł zlisty); swyeczce dzyalacz zloyv *sebo,-are, separe, sevare* R T₅

(mg); czo są skubye gdy wstaye zloza *tetrico,-are* (bibl.) R J₂ (mp; av. *tetricus ... tetricat, quotiens quis surgendo pigrescit ...*); vkovane zmyedzy *eramentum est instrumentum de ere {vel campana}* R I₃v; piczye zmyodv y zwy-na vczynyone *mulsum dr quasi melsum i. novum vinum vel vinum melle dulcoratum vel confectio ex vino et melle* (bibl.) S 94 (por. Mu28, s. 163); vyyącye zmoczy *exemptio* R I₆v (mg; av. *exemptio proprie est ubi aliqua conventualis ecclesia canonicorum secularium vel regularium, monachorum vel monialium immediate subest pape*); *fortuitu, adv. eventus ..., fortuito* znagody R X₆; spocolyenia, znarodv *contribulis i. eiusdem tribus* R h₄v; znyemoczy wzmagacz *convaleo,-ere*, wzmogly *convulnerunt* (bibl.) R N₄ (mp); Znyevo-ley vipuszczony *libertus dr servus manumissus ..., liberatus a iugo servitutis* (bibl.) S 81v; znyevoley vipuszczony *libertus est qui ex servo factus est liber, quasi liberatus a iugo servitutis* (bibl.) R r₆v; *emancipatus* oddzyelyony, od-pravyony *dr extra domum patris et extra manum p<ositus>, manumissus seu libertus* vipuszczony znyevoley, *libertini sunt filii eorum* S 47v; *liberto,-are* znyevoley zwolenstwo dacz, wypuscicz *a iugo servitutis liberare, privilegium dare* R Q₄v (ml; av. *libero,-are*); *manumitto,-ere i. manu emitte vel liberare {znyevoley, ssluzbi wypuscicz donare servo libertatem, a potestate domini liberare}* R Q₆; wypuszczony znyevoleyey *manumissus dr qui est liberatus a manu et potestate domini* (sv. *manumissio*) R s₆v; *alternio,-are, dubitare, errare, per vicissitudinem commutare* zobv stron spyevacz, *ut fit in choro* R M₃ (mp); zobv stron *utrinque, adv., i. ex utraque parte* R Y₅v; *cartaceum involucrum i. cucullus* Trąmbka spapiru, *qua utuntur mercatores olivo luentes seu reponentes in ea radices* S 24v; *cartaceum involucrum mercatorum* Trąmbka spapyrv, *cucullus idem* R f₄ (md) (por. Mu28, s. 190); Mech, kwap spyerza *pluma* R A₄; *contribulis i. de eadem tribu* zgyednego pocolenya *vel i. concivis* RN I; Spocząnthkv *e rivulo* R D₃ (mp; av. *rivus*); spoludnya ('wiatr') *auster, huius collateralis declinans ad occasum versus zephyrum dr nothus* SN 177; spoludnya ('wiatr') *auster dr ab hauriendo aquas, hic Grece dr nothus, nam pestilenciam gignit* SN 177; spoldnya (!) vyatr *auster dr ventus perflans a meridie, dictus sic ab hauriendo aquas, nam nubila nutrit et aquas dat* R d₄v; spoludnya (! – zam. „z północy”) vyatr *aquilo, ventus serenus, nubes dissipans et aquas stringens* S 12v; spoludnya *australis* R b₂ (mp; av. *Africus*); Spolnoczy vyatr *aquilo, idem boreas* SN 177 (sv. *De nominibus ventorum*); spolnoczy vyatr, morczyzna *aquilo est ventus quidam serenus* R c₅v; nalyepshy spospolitego Lyvdv *optimus plebis* R x₇ (mp); sponky s pravey rąky *dextralia, ornamenta quedam sunt communia viris et feminis larga et*

ampla R i₇; spriczczey (!) *fortuitu* R X₆ (md); Sprzidczey *incidentaliter* R X₇v (mg); sprigody (!) *forte* R X₆ (md); *quantum ad habitum* i. Sprzypadloscy (Gen. sing.) R o₂v (mg; av. *habitus*); Czo są stego ma sthacz *quid opus facto sit* R C₃ (mp); z vmyslv *de industria fecit* R p₆v (ml; av. *industria*); pusthi *assolutus* i. *ad solum deductus vel ad solitudinem redactus, vel de solio depositus* zložony zvrzādv R d₂; zložicz zvrzādv, pustho vczynycz *assolo, -are* R M₅ (md); vyatr z zachodv (!) *subsolanus, vulturnus idem, Eurus idem* S 152v (BB powtarza błąd Mu28, s. 18: „*Subsolanus*, Osterwind, Záchodu (!) wyátr” – zam. „ze wschodu”); zzachodv (!) *subsolanus* R b₂ (sv. *Africus*); zakazenye cyala z zastrzelyenya *vomice sunt tumores purulenti in corpore a vomendo dicti* S 173; zakazenye cyala z zastrzelyenya *vomices* i. *tumores purulenti in corpore* R L₄ (mp) (por. Mu28, s. 78: *vomicae sunt tumores in corpore purulenti, a vomenda* (!) *dicti*, Nassel, Zákázenye cyálá zastrzelyenya); vigrzescz zzyemye *exhumo, -are* R O₆v (ml); vyvolany zzyemye *exulatus* R O₇v (ml; av. *exulo, -are*) (por. vignanyecz, vipádenyecz *exul* R m₁v); vivolanye zzyemye *exterminacio* R m₁v (md); skorka zzolczy *bilis* i. *fellis et ire sedes vel ex fellis commotione procedens amaricatio* R e₁; przylicznye, yedno zdrugym *inclusive* R X₇v (ml) (por. *Cervus*); pothkacz są skym *convio, -are* i. *simul viare vel per viam aliquem conducere* (sv. *vio, -are*) R X₁; kysshky albo kyelbassy nadzyevane skorzenym y szcosnkyem *tomacla* R J₅ (md); Robota, sktorą iest za myesyāncz doszicz czynycz *menstruum opus* S 89 (por. Mu28, s. 8); babky *vel* cocosz skurzāty *Pleiades dr signum celeste, gallina vulgariter* S 117v; Baby, Cocosz skurzāty *Pleias dr signum celeste..., et sunt septem ille stelle, sc. Pleiades ... Has stellas dicit vulgus gallinam* R A₃v; grzanka zmasslem *butiratus panis vel vesca* R e₄v (ml); grzanky zmasslem *butiratus panis, vesca idem* S 21; grzanky zmaslem *vesca* i. *panis butiratus* S 169; grzanky zmaslem *vescus* {*vesca, panis tostus et butiratus*} R K₅v; grzanky zmaslem *vesca* R V₆v (mh; av. *vescor, -i*); Myesczanye zmyasta *Hierosolima omnis, Math. 3* (bibl.) S 68v i R o₅ (mp); czyn sznym czo chceszh *utere* (Erz bł: *verte*) *eo prout vis* (bibl.) S 239; Czyn snym czo chceszh *utere eo prout vis* (bibl.) R X₂ (mp; av. *utor, uti*); *sacellum* i. *capella* Caplycza z oltarzem *sacra cella templi* R D₅ (md); *abolla est genus vestis senatorie et dr sic quasi a bulla, eo quod undique est bullata* {*suknya spāgviczamy vel diplois vel pallium militare*} R a₂; *intendo, -ere* i. *augere vel adiungere ... Intendere etiam est operam dare, dirigere, intentum facere, intelligere, considerare* vmyslicz, napyācz {*arcum*}, Roscyāgnāncz, othāzicz, poglyādacz, Spylnoscyā sluchacz, wzglyādacz R Q₁v; Spoychrzodka *de stipite* (bibl.) R G₆ (mh;

av. *stipes*) (por. Słstp, sv. Pośrodek, cytaty z mamotreptów dotyczące Księgi Wyjścia 37,19: *de stipite candelabri*); Sposzoką kyelbasza *apexabo* S 11v; *mulier suscepto semine honeste exponatur sic* Sprzyczyną mąsską R F₁ (mp; av. *semen*); przymączny, Sprzipądzonym *astricte* R X₃v (ml); odrzecz konya abo volv, odrzecz sskory *globo,-ire* R P₃v (md); nysly ssobą myąszkaly *antequam convenirent* (bibl.) S 241v; przed tym nyszly ssobą myąsshkaly *antequam convenirent* (bibl.) R N₄ (md; av. *convenio,-ire*); *melancoliso,-are* cyąszko myslicz *ex infectione nigre colere in capite etc.* ssuchey krwye R Q₆v (md); Colacz vyelkonoczny stwarogyem abo Smazony Crepel *laganum, crustella idem* R r₁v (md); vyno zvodą *vinum dilutum* S 170v; vyno zvodą *vinum dilutum, temperatum* R L₁v (ml) (por. Mu28, s. 164); *meracius bibere* vyno zvodą picz *i. limphare seu parum aque apponere* R t₄v (ml; av. *meraca, marax*); *retortus* przethkany, przessusany *de bisso* Byale zzyelyonym R T₂ (md; av. *retorqueo,-ere*); *repudio,-are* odpravicz, rozdziylicz syą z zoną, *divortari* zagnacz R T₁v (ml); itd. – glyna ze słomą ku lyepyenyv *aceratum lutum* R a₃ (mp; av. *aceratus*); glyna ze słomą ku lyepyenyv *aceratum lutum paleis infectum, paleis immixtum ad tuguria facienda* R M₂v (ml; av. *acero,-are*); plakacz zelkanym *eiulor,-ari i. flere, voce dolorem manifestare* R O₄v; ze trzech (! – zam. „czterech”) starczow *ex 4 progenitoribus* R m₁v (ml) (por. też Cervus i Słstp, sv. Starzec); ze czterzech starczow *ex quatuor progenitoribus* R B₅ (mp; av. *progenitores*) (por. Cervus: *Ex quatuor progenitoribus*, ze czterzech starczow); chlop ze wsy, gbur, Syodlak, vyessnyak *rusticus* R D₄; zzachodv (!) vyatr *subsolanus dr, quia sub sole ortus* SN 177 (sv. *De nominibus ventorum*); ze wschodv (!) vyatr *favonius, lenis ventus, qui et zephyrus dicitur* R m₄ (BB powtarza błąd Mu28, s. 18: „Favonius, Westerwind, Zewschodu (!) wyátr” – zam. „z zachodu”); ze szromotą *inglorius i. sine gloria et honore* S 74v; ze sromotą, Bes slavy *ingloriosus* R p₇; ze sromotą, Besz slavy *inglorius {sine triumpho}* R p₇v; placz zelkanym *eiulatus i. ploratus vel clamor {fortis et amarus} pre dolore confusus* (bibl.) R k₆v; itd.

ZA (łącznie ok. 30 razy) np.: za *post* R Y₁v; za syą postampicz (!), przyzvolicz *cedo,-ere in pluribus significationibus invenitur, nam cedo i. do locum* R M₇v; za, przesz *trans i. ultra* R Y₅; za czo, yako drogo *quantisper i. quantum, ut quantisper valet res ista* R Y₂v; *reputo,-are* lyczicz *i. computare*, Slavąnthnym bycz abo vaznym *vel i. za czo myecz* R T₁v (md); obchod, zalomshe za dushe, zadushne mshe *exequie i. officium mortuorum* R l₆v; dzyen za dzyen *dies diei succedit* R i₈ (mp); skrushenye za grzechy *compunctio est*

peccatorum cum merore recordatio R h₂; *indulgencia est quedam remissio pene debite* povynney ('kary') *pro peccatis post contricionem habitam* (Erz ma: "habita") *de eis* za grzechy po skruszhe S 74v; *tribolaris i. mulier tribus obolis emta* za kwarthnyk R J₇v (md); *Za malo vazący ('lekceważony') parvipendens* R y₆ (mp); *za obiczay, porządnye iugiter* R X₇v (md); *ratihabicio* za pewne myecz *vel i. confirmacio* S 129v; *vczvyrdzenye, vpewnyenye ratificacio, confirmacio, approbacio, ratihabicio idem* R C₅ (mp); *vczwyrzycz, vpewnycz, za to abo zapewne myecz ratifico,-are, approbare, acceptare* R S₅v (md); *za pewne myecz ratum esse profiteor, hoc est firmum atque perpetuum* (sv. *ratus*) R C₅; *nayathi na robotą za pyenyądze oberatus* R x₃v (md); *za to maiący arbitrans* R c₅v (md); *Robota, sktorą iest za myesyąncz doszycz czynycz menstruum opus* S 89 (por. Mu28, s. 8); *lupum auribus tenere proverbium est* Trzymacz syą (zam. "wilka") *za vsshi in re ancipiti et periculosa* R s₃ (mp) (por. Lex sv. *Auris*: ... *Auribus lupum teneo, Proverbium, Zą vszi wilką trzimam, To yest, áni mie tam, áni mie sam*); *pomerium ... locus proximus muro, quasi postmenium vel postmurium* {parkan za mvrem *vel postmurium*} R A₅; *za potokyem, za bystroscyą trans fluenta i. decursus aquarum* (bibl.) R m₈ (mp; av. *fluentum*); *czo placzy za robotą mercedonius ... dominus, qui solvit mercedem operariis suis* R t₄v; *przesz, za rzeką trans fluvium* R Y₅ (ml); *za szobą retro, adv. loci* S 248v; *zaszobą retro, adv. loci* {post} {retro *me i. post me*} R Y₃v; *dossicz dzyalacz za vyną expio,-are i. expurgare* (sv. *pio,-are*) R R₆v; *za vyną pro reatu* R C₅v (ml; av. *reatus*); *za zle myecz imputo,-are* S 223; *za zle myecz, policzycz, prorokovac* *imputo,-are* R P₆ (mp); *trans i. ultra aquam* za wodą S 249v; itd. Zob. **POTYM, ZATYM.**

ZABIĆ *occido,-dis,-di, occisum* zabicz (bibl.) (sv. *occido,-dis,-di, occisum*) R R₂v; *zabyecz, possyecz trucid,-are i. interficere, iugulare, secare* {*crudelem esse*} R V₄v; *zabicz animadverti placet i. puniri aut occidi gladio* R c₁v (ml; av. *animadversio*); *moliri insidias i. tendere* Shuka<cz> (?) *zabicz* R t₈ (mp; av. *molicio i. maliciosa cogitacio*); *Shvkacz zabyecz kogo, Chcyecz czo vdzyalacz ut molitur insidias* (bibl.), *i. cum querit occidere aut meditatur, i. cogitat* R Q₇v (md; av. *molior,-iri*).

ZABIEŻEĆ *podkacz (!), zabyezecz obvio,-are i. esse obvium, alicui in via contraire* R R₂v; *potikacz syą, zabyezecz occurso,-are i. frequenter occurrere* R R₃; *zabyezecz obvio,-are* R X₁ (mp; av. *vio,-are*). Zob. **BIEŻEĆ, ODBIEŻEĆ, UBIEŻEĆ, ZBIEŻEĆ.**

ZABIEŻENIE *zabyezenye, pothkanye na drodze obviacio* R x₄ (mp); Zob. **ZBIEŻENIE.**

ZABITY zabyty, vssyeczony *trucidatus* R J₈v (md); zabyty (!), posyeczony (!) *truculentus i. plenus truciditate, crudelis, asper, ferus ...*, *trucilentus idem* R J₈v (BB dał błędne odpowiedniki pol. do łac. hasła *truculentus*, zapewne myląc ten wyraz z *trucidatus* lub *truculatus*; por. dopisek BB: zabyty, vssyeczony *trucidatus* R J₈v (md) oraz łac. hasło *truculo,-are i. trucidare* R V₄v – bez odpowiednika pol., sąsiadujące z *trucido,-are* – zob. wyżej nasze hasło **POSIEC**); zrabany, ssyekany, zabity *concisus* R h₂v (ml); *conciderunt i. corruerunt per mortem* zabiczi, ssyekany są (bibl.; Jdc 21,16; Jr 46,12) R N₂ (mg).

ZABRAĆ vilacz, zabracz wodą *inundo,-are i. abundare, replere* R Q₂v.

ZABRANIE *inundacio* vylanye, zabranye vody S 76v. Zob. **POWODŹ, WEZBRANIE**.

ZABRODNIA ‘sieć rybacka’ zabrodnya *ganuba* S 63. Zob. **MRZEŹA, NIEWOD, SAK, SIEĆ, TONIA**.

ZABRONIĆ zabronycz *cohibeo,-ere* R M₈v. Zob. **BRONIĆ, OBRONIĆ**.

ZABRZNIEĆ ‘zabrzmieć’ zabrznyecz *insono,-are* R Q₁v (mp). Zob. **BRZNIEĆ**.

ZABURZENIE *zelus* gnyew, Smyala ząndza, *furor* zaburzenye, *caritas i. bona voluntas, fervor divine caritatis, ut ibi: Zelus domus tue comedit me* (bibl.; Ps 68,10), *et qui habet zelum religiositatis non potest sustinere et tenere quicquid viderit contrarium, vide Calepi* R M₁ (md; av. *zelus*); *zelus* gnyew, Smyala ząndza, *furor* zaburzenye, *caritas, fervor in bono, tristicia de bono alterius, amor vindicte vel iusticie vel ipsa vindicta* R X₂ (md; av. *zelotypo,-are*) (por. łac. hasło w S 175v: *zelus i. invidia, proprie est tristicia de bono alterius, non ex eo, quod ille habet, sed ex eo, quod sibi deest* – bez odpowiednika pol.). Zob. **WZBURZENIE**.

ZABURZYĆ zaburzycz *turbo,-are* R V₅ (md). Zob. **BURZA**.

ZACHMURZENIE zachmvrzenye *nubilum i. nubes, obscuritas* S 99; zachmvrzenye *nubilum i. nubes vel obscuritas* R x₂v. Zob. **CHMURA**.

ZACHMURZYĆ zachmvrzicz *nubilo,-are i. obscurare, spissum {i. obscurum} facere* R R₁v.

ZACHOD zachod slonca *occidens* R x₄v; zzachodv (!) vyatr *subsolanus dr, quia sub sole ortus* SN 177 (sv. *De nominibus ventorum*); vyatr z zachodv (!) *subsolanus, vulturnus idem, Euris idem* S 152v (BB powtarza błąd Mu28, s. 18: „*Subsolanus*, Osterwind, Záchodu (!) wyátr” – zam. „ze wschodu”); zzachodv (!) *subsolanus* R b₂ (sv. *Africus*); z zachodv (!) *Subsolanus quidam ventus, qui sub sole nascitur* R H₁v. Zob. **WIATR**.

ZACHODCA praw. ‘osoba zobowiązana wystąpić w spór zamiast pozwanego’ zachodcza *evictor* S 53; zachodcza, zastąpcza *evictor* R l₅v (ml) (por. Cervus).

[**ZACHODŹCA**] zob. **ZACHODCA**.

ZACHOWAĆ zachovacz ogyen *fovere ignem* R P₂ (mg); zachovacz *conservo,-are* R N₃ (mg); zachovacz, zgromadzić *recondo,-ere i. abscondere vel reponere* R S₆; – zachovawshsy dobre movyeny nyepoczesnoscy *salva grammatica* R D₆v (md). Zob. **NIEPOCZESNOŚĆ**.

ZACHOWAĆ SIĘ mereo,-ere *i. dolere, flere {plorare} ..., item invenitur mereo,-res,-rui,-ritum et mereor,-reris, depo<nens> in eadem significatione, sc. merito acquirere, lucrari zaslužicz, zachovacz syą komv, nam mereo pro dolere caret suppletionem preteriti, pro quo quidam dicunt mestus sum smączą syą* (1. os. sing. praesentis) R Q₇. Zob. **SMEĆCIĆ SIĘ**.

ZACHOWANIE – 1) zachova<nye>, skrz<ynya> *archa* (bibl.) S 13 (mg; w oryg. oddarty narożnik karty; uzupełnienie wg Erz i R); Skrzynya, Corab, Trvnna, zachovanye *arca* (bibl.) R c₆; – 2) rząnd, zachovanye reguly, Statek *observantia* R x₄ (mg) (por. łac. hasło w S 100 *observancia i. cultus religionis* – bez odpowiednika pol.). Zob. **CHOWANIE**, **ODCHOWANIE**, **UCHOWANIE**.

ZACHOWANY ‘odżywiony, wsparty, uratowany’ *confotus i. simul fotus a confoveo {nutritus, refocillatus, conserratus, refectus zachovany}* R h₃.

ZACHWYCENIE Rostyrkność, zachviczenie *extasis i. stupor, excessus mentis, sc. cum homo ponitur extra statum sue mentis, ut est ex ... aliqua revelacione, sicut in articulo mortis* S 55; zachviczenie, rostyrkność *extasis i. excessus mentis, sc. cum homo ponitur extra statum mentis, sicut in articulo mortis ... est excessus mentis, que fit pavore mentis vel aliqua revelacione {stupor, pavor}* R m₁v (por. Mu28, s. 75; Mym28, k.39); *raptus dr actus vel passio rapiendi {vvyedzyenye, zachviczenie i. violenta mulieris abductia}* R C₄v; zachviczenie *mentis excessus i. extasis* R t₄v (mg). Zob. **UWIEDZIE-NIE**.

ZACHWYCIĆ ‘opanować, ovladnąć’ pochwycicz, drapyezycz, vvyesch, zachviczicz *rapio,-ere* R S₅v. Zob. **PODCHWYCIĆ**.

ZACHWYCONY ‘oszołomiony’ zachviczony, rostargnyony *extaticus, stupidus, attonitus* R m₁v (ml).

ZACIĄĆ *scarifico,-are, venam aperire zacyącz zylą vel ventosam apponere sine incisione fleubotomi seu scalpelli* R T₄ (md). Zob. **PUSZCZAĆ**, **SADZIĆ**, **STAWIAĆ**, **ZACINAĆ**.

ZACIĄG ‘dodatkowa praca chłopów; powinność dostarczania władcy transportu’ zacyąg *angaria i. publicum officium vel dr opus personale et servitium* S 10; *angarie in plurali sunt personalia servitia sharvarky seu opera, que quis in persona sua implere cogitur ..., sed angaria dr compulsio vel iniusta exactio* zacyąg, vdrączyne, Sharvarg R b₈v; zacyąg *perangaria est servitus personarum et rerum* R z₄v; zacyągy *perangarie i. exactiones et prestationes patrimoniorum, sc. onera quedam, que predio incumbunt vel imponuntur, ut equorum aut vecturarum ad portandum annonam dominis* S 111v. Zob. **GRABARKA, TŁOKA**.

ZACIĄGAĆ zaczyągacz, vdrączyz, przypądzicz, przypyeracz *angario, -are i. cogere, compellere ad publicum officium, iniuste exigere* R M₃v (mg); zaczyągacz *perangarior, -ari, vide verba iuris, onere et servitute gravari* R R₅v (md).

ZACIMIĄĆ ‘zaciemniać, przyciemniać’ czo zaczymya *tenebricosus* S 156v; Czo zaczymya *tenebricosus i. inducens tenebras* R H₆v (md) (por. Mu28, s. 18). Zob. **ZĄĆMIĆ, ZĄĆMIENIE**.

ZACINAĆ zaczynac *scarifico, -are, venam aperire* S 234v. Zob. **PUSZCZAĆ, SADZIĆ, STAWIAĆ, ZACIAĆ**.

ZACINANIE zaczynanye zyly *scarificacio i. apercio ..., ut quando tenui vulnere sanguis emittitur cum fleubotomo* S 138v; *scarificacio* zaczynanye zyl *vel ventosacio* nasyekanye puszczadlem do Banky R E₄ (mg); *scarificacio* banky puszczacz *sine incisione* abo zyli zaczynanye R E₄ (mg). Zob. **PUSZCZADŁO, ŚĆKLANY**.

ZACNY zacny *virtualis* S 171 i R L₂ (mp); zacny *konyecz religio est virtus, que superiori nature, quam divinam vocant, cultum cerimoniamque confert {cultus divinus, vide Calepi}* R C₆; zacny *vczynek notabile factum* R x₂ (mp) (por. Cervus: *Notabile facinus* zacny vczinek). Zob. **BEZECNY, NIECNY**.

ZACZ czo zacz, czo kyedyby *quid si* S 248; czo zacz *quid si* R Y₃ (mg).

ZACZYNACZ ‘zaczynający śpiew, kantor’ zaczynac *precentor i. principalis cantor, in ecclesia vocem premittens* S 121; zaczynac *precentor, qui in ecclesia vocem premittit in cantu, sc. principalis cantor {qui incipit cantum}* R B₁v. Zob. **PODKANTORZY**.

ZACZYNAĆ pospyevacz, zaczynac *spyevanye precino, -ere i. valde canere vel ante* R S₂.

ZĄĆMIĆ ‘zaciemnić, przykryć, zasłonić’ powlyecz oczi, zaczymycz, Mro<c>zicz *caligo, -are ... est obscurari, obcecari, obtenebrari* R M₆v; zaczymycz, przykricz *adumbro, -are* R M₂v (md); zaczymycz, cyemno dzyalacz

tenebro,-are R V₂v; *zaczmycz obscuro,-are i. facere obscurum {tenebrare}* R R₂; *zaczmycz obnubilo,-are* R R₂ (mp); *zaslonycz, zaczmycz obtenebro,-are* R R₂v (ml); *zaczmycz, zamroczicz contenebro,-are* R N₃v (md); *blyado, smyado vczynycz, zaczmycz furveo,-ere i. nigrere, fuscum vel obscurum esse vel fieri* R P₃; *obumbro,-are i. undique umbrare, refrigerare ..., unde Luc. I, (35) angelus ad Mariam virginem ait: Virtus altissimi obumbrabit tibi ochlo-* dzy, *zaslony, zaczy* (bibl.) R R₂v.

ZACMIĆ *SIĘ caligo,-are* *zaczmycz* *syą, oculi caligaverunt* *povlyekly* *syą* (bibl.; Gen 27,1) S 212v.

ZACMIEĆ *zaczmyecz contenebro,-are* R N₃v (mg); *ebeto,-are* *zaczmyecz* *wrozvmye, in sensu grossari* R O₄ (mp).

ZACMIENIE ‘ciemność, zaćmienie Słońca lub Księżycy’ *zaczmyenye, cyemnoszcz, mrokota caligo* S 21v; *mgła, mrokota caligo est obscuritas et umbra spissitudine aeris facta* *zaczmyenye* R e₆; *zaczmyenye eclipsis, defectio* R k₅v (mg); *zaczmyenye eclipsis i. defectus Lune vel Solis* S 45v; *zaczmye-* *nye tenebre* R H₆v. Zob. **ĆMA**, **ZACIMIAĆ**.

ZACMIONY *zamroczony, zaczyony contenebratus* R h₄v (ml); *obscurus eciam i. zaczyony, de quo non curant homines* R x₄ (md); *przicriti, zaczyony adumbratus* R b₁v (ml); *z zaczyony rozvm ebes sensus* R k₅ (md). Zob. **CIEMNY**.

ZACPAĆ ‘zatkać, zamknąć’ *zaczpacz obliro,-are (!)* R R₂ (mp); *zaczpalo obliiravit (! – tu zapewne błąd w odczytaniu łac. wyrazu obturavit z Księgi Judyty 16,5; zob. Słstp, sv. Zaćpać)* R R₂ (mp).

ZAD *na wshtecz (!), na zad retrorsum i. de summo usque ad infimum, deorsum, tergotenus, retroversum* R Y₃v (ml); *zad, thyl posteriora* R A₆v. Zob. **ZADNI**.

ZADAĆ ‘zapłacić za pracę, np. w formie zaliczki; dodać coś do czegoś’ *zadacz pyenyądze na robothą obero,-are i. pretio sc. ere conducere ..., unde in vita sancti Martini: Oberatos habes meos scriptores, per quos tibi mee ineptie publicantur* R R₂; *zadacz pywv infeco,-are* (Erz bł.: „infoco”) S 223v; *zadacz pywv drozdzamy infecare cervisiam* R P₆v (md).

ZADANIE *gadka, podobyenstvo, zadanye gadky enigma est sermo figurativus vel obscura locutio sive similitudo vel questio occulta vel obscura, que difficile intelligitur nisi operiatur* R l₁; *proposicio* *zadanye* *questiey, disputovanye ad discindendum verum et falsum* RN (wykl. przednia).

ZADATEK ‘dar przy zaręczynach, zaliczka jako gwarancja dotrzymania umowy’ *zadatek arra dr donum, quod datur in certitudinem, ut contractus*

firmus habeatur, sponse a sponso, ut anulus vel summa pecunie aut aliud munus S 13; *zadavek, zadathek, zaclad, pamyanthne, vpomynek arra est illud, quod datur in certitudinem, ut contractus firmus habeatur* R c₈. Zob. **PAMIETNE, UPOMINEK, ZADAWEK, ZAKŁAD.**

ZADAWAĆ *zadavacz, dacz zlye irrogo, -are* S 224v; *krzywdzicz irrogo, -are* {*zadavacz, dacz zlye facere alicui malum*} R Q₂v; *zadavacz gadky enigmatico, -are* {*obscure dicere*} R O₅; *zadavacz ku rozvmyenyv prawdy propono, -ere multum signat* R S₄ (md); *zadavacz pamyanthne arro, -are, subarrare* R M₄v (mg); *argumentor, -ari i. disputare, arguere doliczycz* {*sc. rationibus probare* *zadavacz slova ku rozeznanyv prawdy*} R M₄; *zadavacz slova ku rozeznanyv prawdy disputo, -are* {*argumentare, allegare, contendere*} {*per probationes roborare*} R O₃v; *zadavacz slova kv rozeznanyv prawdy disputo, -are* R O₃v (md); *zadavacz pythanye questionor, -ari i. inquirere, questionem facere* {*disceptare, controversiam facere questionibus, examinare, exequi iudicium*} R S₅.

ZADAWANIE *zadavanye, pithanye, gadanye, trudnosc, vantpyenye, wspora questio* R C₃; *zadavanye ku rozeznanyv prawdy vel zaloba propositio* S 125; *propositio* *zadavanye questiey ku rozeznanyv prawdy que disputatione solvitur, i. verum et falsum significans oracio* *disputovanye* R B₆v (mg); *irrogacio* *krzywda, zadavanye komv zlye inferens (?) alicui iniuriam* R q₃v (ml); *zadavanye slow ku rozeznanyv prawdy argumenta* R c₇ (mp). Zob. **ZADANIE.**

ZADAWEK ‘zaliczka’ *zadavek, zadathek, zaclad, pamyanthne, vpomynek arra est illud, quod datur in certitudinem, ut contractus firmus habeatur* R c₈.

ZADNI ‘tylny’ *zadne drzvy posticum* S 120v (por. Mu28, s. 131). Zob. **POŚLEDNI, PRZEDNI, ZAD.**

ZADUSIĆ *zadusicz prefoco, -are* {*claudere*} R S₂v. Zob. **UDUSIĆ.**

ZADUSZENIE *zadusshenye suffocatio* {*opilacio, obstructio*} R H₃. Zob. **UDUSZENIE.**

ZADUSZNY – 1) ‘żałobny, związany z pogrzebem’ *iusta, pluralis numeri, i. exequie mortuorum* *obchod za dushny* {*sacrificia*} R q₆; *obchod, zalomshe za dushe, zadushne mshe exequie i. officium mortuorum* R l₆v; – 2) ‘tu – zapis, legat’ *zaduszne danye legatum ad pias causas dr, quod relinquitur pro anima vel miserabilibus personis, ut pupillis, viduis, peregrinis, pauperibus ... etc.* S 80v; *zadushne danye legatum ad pias causas* R r₄ (mg). Zob. **DUSZA, DUSZNY.**

ZADUSZONY *zadushony prefocatus, clausus, strangulatus* R B₂ (mp). Zob. **UDAWIONY, UDUSZONY.**

ZAGANIAĆ odpądzacz, zaganyacz *abigo*,-*ere i. fugare, separare, a se repellere* S 209; zaganyacz, zagnacz, popądzicz bydło albo voly *mino*,-*are* R Q₇v; zaganyacz bydło *abigo*,-*ere* R M₁v. Zob. **ZAGNAĆ**, **ZAPĘDZIĆ**.

ZAGINAĆ ‘zagubić się, zniknąć; umrzeć; być pokonanym’ zagubicz, zagynąncz *disperdo*,-*ere i. amittere, delere vel destruere* (bibl.) R O₃; zagynąncz *prosternere, vincere, deiicere* (bibl.) R S₄v (ml); zagynął *prostratus, victus, deictus* R B₇ (mg). Zob. **ZGINAĆ**.

ZAGŁADZENIE praw. ‘zniszczenie; unieważnienie’ odpuszczenie, zapamythanye, zagładzenie *abolitio est accusationis institute peremptio vel absolutio* R a₂; *exterminacio in iure* wytrzymanye *vel* zagładzenie *i. devastacio* R m₁v (md) (por. *vivolanye* zzyemye *exterminacio* R m₁v (md)). Zob. **ZGŁADZENIE**.

ZAGŁADZIĆ zagładzicz, zwoyovacz *devasto*,-*are* R O₂ (mp). Zob. **ZGŁADZIĆ**.

ZAGŁOWEK poduska, zagłovek, vezglovy *cervical i. pulvinar aureale, quod et cervicarium dr a cervix* R g₁. Zob. **GŁOWA**, **ŁOŻNICA**, **POŚLANEK**, **POŚLANIE**, **WEZGŁOWIE**.

ZAGNAĆ ‘doprowadzać gdzieś siłą; wygnać’ zagnacz, zapądzicz, gonycz *fugo*,-*are* R P₂v; zagnacz, ossadzicz *amoveo*,-*ere* R M₃v (ml); *repudio*,-*are* odprawicz, rozdzielicz syą z zoną, *divortari* zagnacz R T₁v (ml); zaganyacz, zagnacz, popądzicz bydło albo voly *mino*,-*are* R Q₇v. Zob. **ODEGNAĆ**, **WYGNAĆ**.

ZAGNANIE ‘doprowadzenie gdzieś siłą; przepędzenie, wygnanie’ *repudium dr repulsio vel scriptum repulsionis ...* zagnanye, rozvyedzyenye, rozdziyelenye, *inde repudium dr discidium, divortium vel repulsio mulieris a viro* rozvyedzyenye, zagnanye, Rozdziyelenye (bibl.) R D₁; zagnanye, zapądzienye (? – możliwa lekcja: „zapądzienye”), popądzienye bydła *minans boves* R t₆v (ml; av. *mina*).

ZAGNANY zapądzony, zagnany, gonyony *fugatus* R n₃ (mp).

ZAGON zagon *sulcus* S 153v; Brozda, zagon *sulcus {proscissio terre}* R H₃v; Brozdy czynycz, zagony na roley dzyalacz *sulco*,-*are i. sulcos facere, secare, dividere {secare, proscindere}* R V₁v. Zob. **SKIBA**, **WZOR**.

ZAGOŚCIĆ SIĘ zagoscicz syą, zaydz *peregrinor*,-*ari* R R₅v; zagoscyl syą *peregrinatus est* (bibl.; Gen. 20,1) S 111v. Zob. **GOŚĆ**, **PIELGRZYMOWAĆ**.

ZAGRANICZYĆ ‘oznaczyć, ustanowić’ rozvazycz, rozmyerzicz, zamyerzicz, zagraniczicz *limito*,-*are i. terminare et dr a limes et componitur: colli-*

mito,-as, delimito,-as R Q₅. Zob. **GRANICA**, **NIEZAGRANICZONY**, **NIEZGRANICZONY**.

ZAGRODA *dwor y zagroda przy myescy suburbanus ortus* S 152v; *dwor y zagroda przy myesscy suburbanus ortus* R H₂v (md) (por. Mu28, s. 27); *zagroda, przegroda septum dr locus circumclusus vel stabulum pecudum {clausura claustrum parkan ovium, bovinum, caprarium}* R F₃v; *zagroda hortus, hortulus, horticellus* S 70v; *zagroda hortus i. ager amenus oleribus abundans vel paradisus* R p₂; *zapusta, zagroda, passyeka indago* R p₆ (mg). Zob. **OGROD**, **PRZEGRODEK**, **WĄGRODA**.

ZAGRODNIK *zagrodnyk hortolanus i. cultor horti* R p₂; *zagrodnyk forestarius* R n₁ (mg). Zob. **OGRODNIK**, **SADOWNIK**.

ZAGROZIĆ *zagrozicz pod vyechną mąką interminor,-ari* R Q₂ (mg). Zob. **GROZIĆ**.

ZAGROŻENIE *interminacio damnacionis eterne* *zagrozenie* pod vyechną mąką *i. maxima coniuracio minace voce et clamosa* R q₂ (mp); *zagrozenie, groza mina* (! – zam. „mine”) R t₆v (ml). Zob. **GROŻENIE**.

ZAGRZAĆ *omdlecz, zagrzacz estuo,-are i. fervere, bullire, calere {anxiari}* R O₅v; *zagrzacz immittere calorem* R P₅v (md).

ZAGRZAĆ SIĘ *incaleo,-ere* *zagrzacz się, ociepleł* (! – zam. „ocieplić”), *incalet, incaluit mero* *podvessyl sobye* R P₆ (mp). Zob. **ROZGRZAĆ SIĘ**, **ROZGRZEWAĆ SIĘ**.

ZAGRZANY *na slonczv vssushony, zagrzany insolatus* R p₈ (md).

ZAGRZEBIONY ‘*zagrzebany*’ *podcopany, zagrzebyony, zacopany suffossus* R H₃ (mp); *intumulatus <nye> zagrzebyony* (w oryg. brak wyrazu „nie”) *vel i. non sepultus* R q₂v (mg); *zagrzebyony defossus, obrutus, terra sepultus* (bibl.; Hiob 11,18) R i₆ (md).

ZAGRZEŚĆ ‘*zagrzebać*’ *suffodio,-ere* *podcopacz, zagrzescz, zakopacz thesaurum in terra* R V₁ (mp). Zob. **GRZEBAĆ**, **POGRZEŚĆ**, **WYGRZEŚĆ**.

ZAGRZEWAĆ (SIĘ) *poczicz się ferveo,-ere et fervo,-ere i. bullire, scatere, calefieri, estuare {zagrzewacz się facere bulire vel i. irasci}* R O₈v; *zagrzewam się, rozgrzewam <się>* (w oryg. zaimek „się” połączony kreskami z oboma czasownikami) *calesco,-ere i. calidus fio verbum est inchoativum, calefio, calefit aqua* R M₆v (md; av. *caleo,-ere*); *zagrzewa immittens calorem* R p₄v (ml); *czto zagrzewa immittens calorem* R p₄v (mg). Zob. **ZAGRZAĆ**, **ZAGRZAĆ SIĘ**.

ZAGRZMIEĆ ‘*wydać potężny głos; huczeć; zaintonować*’ *zagrzmyecz intono,-are i. valde tornare, resonare, cantum incipere* R Q₂v (mg). Zob. **GRZMIEĆ**.

ZAGUBIĆ ‘rozproszyć, spustoszyć; zniszczyć, zabić’ *demolior, -iri i. valde moliri vel deorsum, vel demoliri i. destruere et quasi dissipare, et venustatem vultus quasi ad nihilum redigere ...*, unde Matth. VI (19-20): *Ubi nec erugo tinea demolitur zagubicz, opuscyecz, wzdrzucicz, zagubicz* (bibl.) R O₁; zagubicz, zagynąncz *disperdo, -ere i. amittere, delere vel destruere* (bibl.) R O₃; zgorshicz, zagubicz *scandalizo, -are i. offendere* {obiectum ponere in via} *vel ledere vel occasionem ruine dare* R T₄; vbycz, zagubicz *percutio, -ere i. ferire* {percussit vbil} R R₅v; abligurio, -ire i. *deglutio, sorbeo, lambo, consumo vel devasto, et proprie abligurio zagubicz i. per luxuriam bona mea dissipo* pozrzecz, marno travicz R M₁v; zagubyl, opuscyal *demolitus est* (bibl.) R i₆v (mg) (por. Słstp, sv. Zruszyć: Srussil (war. kal.: scruszil) *demollitus (demolitus est tabernaculum suum* Thren 2,6) *ca 1470 MamLub 219*); odyał, zagubil, zamyothal *abstulit i. accepit, destruxit* (bibl.; 4 Reg. 23,27) R M₂ (mg). Zob. **POGUBIĆ**.

ZAGUBIENIE ‘zniszczenie; haniebny czyn, zgorwienie’ zagubyenye (w oryg. wyraz przekreślony) *scandalum* R E₃v; ... *scandalum i. obex, offensio vel zagubyenye* R E₃v (md).

[**ZAHAMOWAĆ** – tak Erz; zob. **ZAHAMOWANY**].

ZAHAMOWANY praw. ‘wstrzymany, zajęty na zabezpieczenie; zatrzymany’ zapovyedzyany, zahamovany *arestatus, arestare est aliquem vel bona sua per mandatum iudicis impedire, ne moveantur a loco, donec conquerenti respondeat* S 13v (Erz sv. **ZAHAMOWAĆ**); zapovyedzyany, zahamovany *arestatus* R c₆v (md); Zob. **HAMOWAĆ**, **HAMUJĄCY**, **ZAJMOWAĆ**, **ZAPOWIEDZIEĆ**.

ZAIC zob. **ZAJDŹ**.

ZAISTE *zayste perempte, peremptorie i. cito, sine mora* S 247; *zayste quidem, coniunctio affirmativa* {certe} R Y₃; *zayste, pothym denique i. postmodum, postremo, novissime* R X₄v. Zob. **JISTNIE**, **ZAJISTE**.

ZAJADOWIĆ ‘zatruc’ *natrrix, mulier, que natat vel est quidam serpens, qui veneno suo inficit aquas, ubi fuerit zaiadovy voda, rinatrix idem* S 96 (por. Mu28, s. 96: *Natrrix, Eyn schlang die das wasser vergifft macht, Wąż ktory záyádowy vodę*).

ZAJĄC zool. *zayąncz lepus* RN V.

ZAJĄĆ *zaiącz bydło do obori forestare pecus* R P₁v (mg; por. Cervus). Zob. **ZAJMOWAĆ**.

[**ZAJĄKAĆ** (SIE) – tak Erz; zob. **ZAJĄKAJĄCY** (SIE)].

ZAJAKAJĄCY (SIE) (Erz sv. **ZAJAKAĆ (SIE)**) zayakaiączy *balbus* S 17v; momoth, zaiakaiączy syą *balbus dr balbutiens vel titubans, qui verba non exprimit sed frangit* R d₅v (por. Mu28, s. 66).

ZAJĆ zob. **ZAJDŹ** ‘zajść’.

ZAJDŹ (lub **ZAIĆ**, **ZAJĆ**) ‘zajść’ zagoscicz syą, zaydz *pereginor, -ari* R R₅v; zashlo sloncze *occubuit sol* (bibl.) R x₄v (ml; av. *occidens*); zashlo sloncze *ocubuit sol* (bibl.) R R₃ (mg; av. *occumbo, -ere*). Zob. **PRZYJDŹ**.

ZAJEMNY ‘wzajemny’ zayemne danye *mutuum* S 95v. Zob. **WZAJEMNY**.

ZAJISTE *enimvero ... idem quod certe, coniunctio affirmativa* abovyem, zagiste {*quia, vero*} R X₅; pewnye, zagiste, pewnye *quippe i. nimirum, sine dubio, certe, videlicet, adv. confirmativum* S 248; yako, Bo, pewnye, za gyste *quippe* R Y₃; za giste, Besz przedluzenya *perempte, peremptorie, adv. i. cito, sine mora* R Y₁v; vyernye, za gyste *revera i. certe, veraciter* R Y₃v; za gyste *profecto i. procul dubio, adv. affirmandi* S 247v; za gyste *profecto, adv. affirmandi i. proculdubio {nimirum, certe}* R Y₂. Zob. **JISTNIE**, **PEWNIE**, **ZAISTE**.

ZAJMOWAĆ praw. ‘wstrzymać, zająć na zabezpieczenie’ zapovye-dzyecz, zaymovacz *aresto, -are, interdicare, prepedire* R M₄ (mp). Zob. **ZAJAĆ**, **ZAPOWIEDZIEĆ**.

ZAJRZEC ‘zazdrościć’ *emulor, -ari i. diligere ... vel emulari i. invidere* zayrzecz, *unde ad Ro. XIII ... Item emulari i. sequi per invidiam vel amorem. Unde Prover. III: Non emuleris hominem malum ... Unde quidam: Emulor (!) inflatur, amat, invidet ac imitatur* naslyadovacz (bibl.) R O₅.

ZAJRZENIE ‘umowa, związek, także haniebny’ zayrzenye, zgyednanye, zmovyenye *confederacio* R h₃ (mp).

ZAJUTRA ‘pojutrze’ *perendie i. quasi peremta una die* zayvtra (Erz bł.: „zayvtro”) ..., *perendie i. post cras, postridie* poyvtrzeyszy (‘dzień’) S 247; po zayvtrzeyshim dnyv, zayvtra *perendie* R Y₁v; zayvtra *perendie* R z₄v (ml) (por. Mym28, k. 5: *Perendie, ..., Zaiutra*). Zob. **POJUTRO**.

ZAJUTREK ‘dzień następny, ranek’ yvtrzeyszi, zayvtrek *crastinus* S 36v; wzorza, Svytanye, zayvtrek *diluculum {mane}* R k₁ (por. Mu28, s. 13: *Diluculum*, Dye morgen rot, Wzorzá álbo swytánye). Zob. **BRZEŻENIE**, **JUTRZENKA**, **ŚWITANIE**, **ZARANIE**.

[**ZAJUTRO** – tak Erz, bł.; zob. **ZAJUTRA**].

ZAJUTRZEJSZY ‘pojutrzejszy’ po zayvtrzeyshim dnyv, zayvtra *perendie* R Y₁v. Zob. **POJUTRZEJSZY**.

ZAKADZIĆ ‘okadzić; spalić na ofiarę’ palicz, zapalicz, zakadzicz, prazicz *adoleo, -ere i. cremare, comburere, incendere* R M₂v. Zob. **KADZENIE**, **KADZIDŁO**.

ZAKAŁ ‘wina; grzech pierworodny’ zakal *fomes ... i. radix, origo, unde peccatum originale dr fomes* S 59v (por. przirodzona zmaza R m₈v). Zob. **KAŁ**.

ZAKAMIAŁY ‘zakamieniały, uparty’ zapyekly, zakamyaly, zatwardzyali *obstinatus ... i. in malo induratus, obfirmatus* (sv. *obstino, -are*) R R₂v; zapyeklym, zakamyalym bicz *obstino, -are i. in malo durare facere et in mala perseverare intendere ...*, *invenitur etiam obstinatus in bona parte i. in bono proposito firmus et stabilis, unde Ruth I, (18) (bibl.)* R R₂v. Zob. **KAMIEŃ**.

ZAKAZAĆ zakazacz, powscopyagacz *inhibeo, -ere* S 223v; zakazacz *prohibeo, -ere i. vetare, interdicere, contradicere* R S₃v; vypovyedzyecz, vygnacz, zakazacz (? – zapis nieczytelny; możliwa lekcja: „vykazacz”) *proscribo, -ere i. procul a scriptura remove* R S₄; zakazacz, powscopyagnancz, zapovyedziecz *inhibeo, -ere i. prohibere, cohibere, vitare, remove, separare* R Q₁. Zob. **HAMOWAĆ**, **ZAKAZOWAĆ**.

ZAKAZANIE ‘rozkaz, polecenie; zakaz’ zakazanye *prohibicio* R B₅v (ml; av. *prohibita intelliguntur omnia, que non sunt concessa*); *preceptum negativum i. non facere, quod non debet fieri* pod zakazany R B₁v (mg); *preceptum negativum i. non facere* pod zakazany, *affirmativum i. facere* pod przikazany dzyalacz (sv. *preceptum*) S 121; pod przikazany abo zakazany *valentibus eciam preceptoris vel inhibitoriis* S 198 (w roz. *De regula fratrum minorum*); pod zakazany *inhibitorie* R X₇v (ml); – gram. *adverbium eligendi* vibyeranya, *congregandi* zgromadzenya, *prohibendi* zakazanya, *eventus przygodi etc., vide Donatum Polonicum in verbo adverbium* R X₂v (md). Zob. **PRZYKAZANIE**.

[**ZAKAZIĆ** – tak Erz; zob. **ZAKAŻONY**].

ZAKAZOWAĆ zakazovacz *prohibeo, -ere* R S₃v (md). Zob. **ZAKAZAĆ**.

ZAKAZOWANIE ‘pohamowanie, zakaz’ zapovyedzenye, wscopyagnyenne, zakazovanye *inhibicio* R p₇v (ml); – gram. (brak wystarczającego kontekstu; zapewne jest to czasownik „niechać” ‘zostawić, zaniechać’) *ne {adverbium zakazovanya prohibendi, Nychay}* R X₈v. Zob. **ZAKAZANIE**.

ZAKAŻENIE zakazenye cyala z zastrzelyenya *vomice sunt tumores purulenti in corpore a vomendo dicti* S 173; zakazenye cyala z zastrzelyenya *vomices i. tumores purulenti in corpore* R L₄ (mp) (por. Mu28, s. 78: *vomicae sunt tumores in corpore purulenti, a vomenda (!) dicti*, Nassel, *Zákázenye* cyála zastrzelyenya). Zob. **KAZIĆ**, **NAKAZIĆ**, **PRZEKAZIĆ**, **SKAZIĆ**.

ZAKAŻONY zgwałczony, zakazony *corruptus* R h₆ (mp); zakazona krew *sanies i. putredo, sanguis corruptus* S 136 (Erz sv. **ZAKAZIĆ**); zakazona crew *sanies* R E₁v (por. Mu28, s. 64); zakazona crew *pus, putredo, sanies* S 127 (Erz sv. **ZAKAZIĆ**); zakazona krew *pus* R C₁v; *pus* zakazona krew *i. omnis humor versus in putredinem corpori onerosus* R C₁v (ml); zakazona krew, Othok, Ropa *vel* Suchota *tabes, corruptio sanguinis, putredo, valitudo* (bibl.) R H₅ (md). Zob. **NAKAŻONY**, **NIESKAŻONY**, **SKAŻONY**, **ZEPSOWANY**.

ZAKĄSZENIE ‘pogryzienie przez psa’ zakąszhenye psza wscykelego *hidrophobia* S 68v; zakąshenye psza wscykelego *hidrophobia* R o₅ (md) (por. Mu28, s. 79). Zob. **KĄSAJĄCY**.

ZAKŁĘCIE ‘kłątwa, kara kościelna’ zaczyłacye *interdictum est prohibitio hominum habitantium in loco a sacramentis ibi accipiendis* S 76 (por. zapovyedzyenye R p₈v); zaczyłacye (!) *excommunicacio* S 54 (por. Clyłtva R l₆). Zob. **KŁĄTWA**, **PRZEKŁĘCIE**.

ZAKŁĘTY zaczyłati *adiuratus i. exorcisatus, coniuratus* R b₁ (mg).

ZAKLINACZ ‘egzorcyista; czarownik’ czarownyk, zaczyłacz *incantator* R p₅; zaczyłacz *exorcista qui sic exorcisat, hic, hec coniurator, increpator* S 54 (por. Mu28, s. 173).

ZAKLINAĆ ‘egzorcyzmować; rzucać czary’ zaczyłacz *exorcizo, -are i. adiurare, increpare {expellere demonem}* R O₆v; zaczyłacz, zaczyłacz *incanto, -are* R P₆ (mp). Zob. **KŁĄTWA**.

ZAKLINANIE ‘egzorcyizmy’ zaczyłanye, zaczyłanye *incantacio* S 73; zaczyłanye *adiuracio* R b₁ (mg; av. *adiuratus*); zaczyłanye *exorcismus est increpatio vel coniuratio adversus diabolum, ut recedat {expulsio demonum}* R m₁.

ZAKŁAD ‘podstawa; zastaw, fant; zasadzka’ *substantia* Stworzenye *Gen. de diluvio*, pylon, Bythnoszcz, gysnoszcz *vel facultas bonorum* gymyeny, *fides est substantia* zaclad (bibl.) R H₂ (mg); zadavek, zadathek, zaclad, pamyanthne, vpomynek *arra est illud, quod datur in certitudinem, ut contractus firmus habeatur* R c₈; zastava, zaclad *vadium vel vadimonium i. pignus, fideiussio* S 164v; zastava, zaclad *vadium et hoc vadimonium in eodem sensu i. pignus vel fideiussio {vades i. fideiussiones}* R K₂; *pignus* zastava, *res, que pro pignore ponitur vel accipitur* zaclad R A₁ (md); zaclad *ipoteca* R R₆v (ml; av. *pignoro, -are*); zaclad *ipoteca, vide de h econtra* R q₃ (md); Czacz, zaclad *plathny bravium..., munus, premium cursus {velocissimi}* ... *paratum, acquisitum vi et virtute* R e₃v; zaclad *ypoteca, res immobilis pignori obligata, zasta-*

va, *ut domus, ager, fundus* R L₆v (mg; av. *ypsilon*); *arabo* zaclad R c₅v (mg); zastavicz, zaclad, zastawą dacz *vadio, -are, in vadio ponere, vadium vel pignus alicui dare {fideiubere consistendi in iudicio}* R V₅; zaclady *insidie ... , et fiunt insidie loco vel telo* Sydla, zalogy, zdrady *{contra hostes}* R p₈.

ZAKŁADNY praw. 'zabezpieczenie sądowe, rodzaj kary umownej' zacladna vyna *vallata pena i. firmata* R K₂v (mg) (por. Cervus: *Vallata pena zakładna wina*).

ZAKON vstava, pravo pissane, zakon *lex est ius scriptum* R r₅; pravo bosskye, zakon boży *lex divina* (sv. *ius*) R q₅v; zakon duchowny *lex spiritualis* S 81v; nowego zakonv vstavyenye *sacramenti institutio* R D₅ (mp); dowod starogo zakonv *enigmatica autoritas* S 49 i R l₁ (md) (w R lekcja: *auctoritas*).

ZAKONNIE 'pobożnie' zakonnye *pie vivit homo iste* S 247; pobożnye, zakonnye *pie vivere i. iuste* R Y₁v (mp).

ZAKONNIK zakonnyk *claustralis ... i. monachus* (sv. *claustrum*) R g₅v; zakonnyczy *regulares ... monachi, qui debent vacare Divis sive sint canonici regulares* R C₆.

ZAKONNY 'pobożny; zgodny z prawem' zakonny, myly *pious i. religiosus, misericors, benignus, propicius* S 116v; własnego abo dobrze vrodzonego vdzyalacz, zakonnego, godnego *legittimo, -are i. bonum, honestum facere* R Q₄ (mg); *legittimus actus seu legittimum bonum dr, quod divina lege est datum seu traditum et est annectum a lege et sic servandum bene et rationabiliter* Rzecz vstavyona, zakonna, rządna, *legitima* zakonne rzeczy R r₄ (md; av. *legittimus*). Zob. **POBOŻNY**, **SŁUSZNY**.

ZAKOPAC zakopacz *infodio, -ere* R Q₁ (md); *suffodio, -ere* podcopacz, zagrzescz, zakopacz *tesaurum in terra* R V₁ (mp). Zob. **KOPAC**, **OKOPAWAC**, **ROZKOPAC**, **WYKOPAC**.

ZAKOPANY podcopany, zagrzebyony, zacopany *suffossus* R H₃ (mp).

ZAKOWAC zakovac, zaostrzicz konczatho *prepilare cuspides* R S₂v (md). Zob. **OKOWAC**, **SKOWAC**.

ZAKOWKA 'zapinka, sprzączka' zakowka v wstągy *erarium eciam i. capitellum ligule* S 51v; *erarium i. locus, ubi publica pecunia reponitur; templum, thesaurus vel* zakowka R l₃v (ml); hawtka, zakowka *phibulin* (Erz: „*phibulia*”) *Grece, phibula Latine est qua pectus feminarum ornatur vel firmatorium pallii vel cinguli* S 113v; zakowka *erarium* S 51v. Zob. **ZAPONKA**.

ZAKRYCIE 'w sposób niemożliwy do wyodrębnienia, odróżnienia; tu filozof. – nierozdzielnie, w uwikłaniu' zakrycye a nyeoddzielne *implicite i. velate, ut quasi sub uno articulo: credere Deum esse omnium gubernatorem*

et salvatorem (sv. *explicite*) S 54; Zakriczye a nyeodzyelnye (!) *implicite i. velate, ut quasi sub uno articulo: credere Deum esse omnium gubernatorem, salvatorem, etc.* S 244 (av. *explicite*); zakricye a nyeoddzyelnye, Nyevy-mownye *implicite* R X₆v (md). Zob. **SKRYCIE**.

ZAKRYSTYJA zob. **SAKRYSTYJA**.

ZAKRYSTYJAN zob. **SAKRYSTYJAN**.

ZAKRYTY *induta Divinitate zakryte i. carne Christi velata Divinitas* R p₆v (ml).

ZAKRYWAĆ Blonka, koja oko zakriva *gena* S 64 (por. Mu28, s. 52).

ZAKRZYKNAĆ zakrziknąć *ormo,-are* (!), *impetum facere seu cantium impetuusum bellice alacritatis* R R₄ (md; av. *orno,-are*). Zob. **KRZYK**, **UKRZYKAĆ**.

ZAKRZYWIAĆ Smyechovisko dzyalacz, zakrzyvacz nosz y vsta na kogo *subsamno,-are i. deridere, insultare ...*, *unde propheta: Et Dominus subsamnavit eos* (bibl.; Ps 2,4) R T₈v. Zob. **NAKRZYWIĆ**, **SKRZYWIĆ**.

ZAKRZYWIENIE zakrzyvyenye *artretica in manibus i. morbus articularis* S 14v; zakrzyvyenye szhye na stroną *tetanic i. tetano morbo dicuntur, quando musculi, qui secundum spinam sunt, ita rigent, ut se inflectere non possint ...*, *obstipus, tetanicus idem* S 157v (por. Mu28, s. 73).

ZAKUPNY praw. 'wójt miejski; urząd związany z dochodami' zakupny *advocatus feudalis* R b₁v (ml) (por. Cervus). Zob. **DZIEDZICZNY**, **PRZYSIEŻNY**.

ZAKWITAJĄCY zakvytayący *germinans* (bibl.) R n₇ (mp; av. *Germanum*). Zob. **KWITNĄCY**, **KWITNAĆ**, **OKWITNAĆ**.

ZALAĆ Cropicz, zalyacz *rigo,-are i. madefacere, humectare* R T₂. Zob. **LAĆ**, **OBLAĆ**, **POLAĆ**, **ROZLAĆ**, **WYLAĆ**.

ZALANY zalyany, scropyony *rigatus* R D₃ (mg).

ZALECAĆ zalyeczacz, przyczynycz syą *promoveo,-ere ... i. proficere* R S₄.

ZALECANIE zalyeczanye *promocio* S 124v; poleczanye, zalyeczanye, pochvalenye *recommendacio* R C₅v (mg).

ZALECENIE rzecz pomoczna, przyczynyenye, pomocy dane, zalyeczenie *promocio* R B₅v (md).

ZALECIC polyeczicz, zalyeczicz, pochvalenye davacz, dzyalacz *recomendo,-are* R S₆ (mg).

ZALECIEĆ 'odlecieć' zalyecyec, vcyecz *transvolo,-are* R V₄v (ml); zalyecyec *avolo,-are, subito discedere* (bibl.) R M₅v (ml).

ZALECONY ‘polecony’ zalyeczony *recommendatus* S 129v (Erz sv. **ZALECIĆ**).

ZALEŻEĆ ‘opierać się na czymś; zależeć od czegoś’ *ffvndvye syą, zavyeshon iest, wthym zalezzy pendet lex et prophete* (bibl.; Mt 22,40) R R₅v (ml); *dependeo,-ere, deorsum pendere, dependet* zalyezy R O₁ (mp).

ZALI zob. **AZALI**, **IZALI**.

ZALAĆ ‘naprawić, odtworzyć, odbudować’ *zalatacz, zapravicz reficio,-ere i. restituere, recreare* S 232v; *zapravicz, zalatacz, nassicicz, napelnycz reficio,-ere* R S₆v (ml). Zob. **LATAĆ**, **ZŁATAĆ**.

ZALATANY ‘naprawiony’ *napravyone, zalathane refectum edificium* R C₆ (mg). Zob. **ZŁATANY**.

ZALAĆ ‘intrygować, knuć zdradą nasyadacz, zalavyacz, przecyvicz syą, zalozicz chitrosyą *insidior,-ari i. insidias tendere et preparare* R Q₁v; *vimyslicz, zalavyacz, zamyslec machinor,-ari i. ... cogitare malum vel aliquid aliud cogitare et proprie malum vel insidiari {molimentum invenire}* R Q₆.

ZALOGA – 1) ‘zasadka, przeszkoda’ *Jass, przecaza, zaloga obstaculum i. impedimentum, obstagium idem* R R₂v (ml); *insidie, que fiunt loco aut telo* zalogy S 75; *zaclady insidie ..., et fiunt insidie loco vel telo* Sydla, zalogy, zdrady *{contra hostes}* R p₈; – 2) ‘podszycie, część ubioru’ *Cozuszhek, zaloga kozuchova reno* (Erz: „*rheno*”) *dr vestis de pellibus villosis velans humeros usque ad umbilicum* S 130v; *reno Zaloga cozvchova de pellibus villosis ab humero ad umbilicum* R C₆ (md) (por. Mu28, s. 154: *Rheno ...*, ein rauch wammes als man yn dem wintertregt, ader eyn prust peltz, Załoga kożuchowa). Zob. **ZAKŁAD**.

ZALOŻENIE ‘podstawa, fundament’ *zalozenye basis* S 18; *Slup, podclad, podstavek, zalozyenye basis dr fultura, que supponitur columne {arengeria idem}. Etiam est nomen fortissime petre lingua Syrorum. Est etiam extremitas plante ..., basis sessio columnarum, confirmatio fundamenti, nomen petre durissime {spira idem} {bases i. pedes}* R d₇.

ZALOŻYĆ – 1) ‘przygotować zasadzkę; przeszkadzać, szkodzić’ *zalozicz insidias ponere* (bibl.) S 75 (mp; av. *insidie*); *zalozicz, przekazycz obsto,-are i. nocere, impedire, contra stare* R R₂v; *zdradą nasyadacz, zalavyacz, przecyvicz syą, zalozicz chitrosyą insidior,-ari i. insidias tendere et preparare* R Q₁v; *zalozicz chytrosyą, Lscyvosyą insidias ponere* (bibl.) R p₈ (md; av. *insidie*); – 2) ‘pożyczać’ *wzayem dacz, zalozicz kogo mutuo,-are* S 95v; *wzayem dacz, zalozicz kogo mutuo,-are* R Q₈v; – 3) ‘budować, oprzeć na

mocnych podstawach' zalożicz dom *fundo*,-are S 221v; zalożicz grvnth *fundo*,-are R P₂v; – 4) praw. wstąmpicz wpravo, zalożicz pravo *litis contestatio est negotii principalis ab actore et reo hincinde facta narratio* (sv. lis) R r₈v. Zob. NAŁOŻYĆ, POŁOŻYĆ, WŁOŻYĆ, ZŁOŻYĆ.

ZAŁOŻYĆ SIĘ zalożicz syą *certare pignore* S 213v (ml) i R M₈ (md) i R g₁ (mp).

ZAMARZŁY *egclidatus* zamarzly *vel relegatus* (zapewne błąd zam. „re-gelatus”), *gelu dissolutus* rostopnyaly po mrozye R k₆v (ml). Zob. MARZNAĆ, PRZEMARZŁY, ZMARZŁEK, ZMARZŁY.

ZAMAZAĆ ‘wykreślić, zasmarować, pobrudzić’ zamazacz *interlinio*,-ire R Q₂ (md); *interlinire attramento* zamazacz R q₂ (md); *delere scripturam cum attramento* zamazacz R Q₅ (md; av. lito,-are). Zob. ZMAZAĆ, TYNKOWAĆ.

ZAMAZANIE *litura i. complanacio eciam attramento vel delecio vel i. feditas literarum* pomazanye, zamazanye *destructio scripture* R s₁ (md; av. litura). Zob. ZMAZANIE.

ZAMAZANY pomazany, zamazany *litus a lino*,-nis (sv. *litus est terra aque vel mari vicina*) R s₁. Zob. ZMAZANY.

ZAMAĆIĆ zamączicz wodą *exturbare aquam* R O₇v (mg); *turbulento*,-are zamączicz {*feces cum terra*} R V₅.

ZAMAĆONY zamączzona *exturbata aqua* R O₇v (mg).

ZAMCZYSTY – 1) ‘zamknięty, niedostępny, tu – schowek, skarbiec’ zamczista komora *conclavis, conclave i. cella, thalamus, camera secreta sub clave alterius clausa* S 33; zamczista comora *conclavis* R h₂v; zamczista skrzynya *scrinium, locus, ubi secreta reponuntur, ut scripta publica* S 140v; zamczysta skrzynka *scrinium dr quasi secretorum vel scriptorum publicorum reconditio, sc. locus, ubi secreta reponuntur* {*archa*} R E₅v; – 2) ‘tu – wniosek’ Branye a vyvod rzeczy, zamknyenyje movi crothkymy slovy *vel* zamczysta rzecz *corelarium* R h₅v (ml).

ZAMECZEK zameczek *castallum i. parvum castrum* R f₄; zameczek *arcicula, parva arx sive rupes* R c₆v (por. twyrdza S 13).

ZAMEK ‘budynek; zamknięcie u drzwi’ zamek, zameczek *castallum* (Erz: „*castellum*”) *parvum castrum* S 23v; zamek *arx i. rocca, Proverb. 9 (3), cochlea ..., vel i. fortitudo vel i. castrum* S 14v; zamek, vyeza, vyssococz, Czwyrdza *arx* {*rocca idem*} R d₁; – zamek, Clodka *sera dr firmatura ostii, ut lignum vel ferrea sera* zamek S 142v; Clothka, zavora, zamek *sera* R F₄ (mg). Zob. ZAMK.

ZAMIATAĆ zamyatacz, zamyatacz zyemyą, zathkacz, zatloczicz *obtu-ro, -are i. claudere, stipare* R R_2v .

ZAMIENIĆ 'tu – handlować, wymienić towar' vmovicz, vgodzicz, Skupicz, ffrimarczicz, odmyenycz, zamyenycz kupa *commercor, -ari, vicissim dare et accipere, merces libere commutare, lucrari, vendere* R N_1 (md).

ZAMIENIENIE 'handel, wymiana' odmyana, zamyenyenye *commutacio* R h_1v (mg).

ZAMIERZENIE 'wymierzenie, rozgraniczenie' granyczenye, zamyerzenye *limitacio* R r_8 (mg); – praw. *dominium dr ius habendi, possidendi, fruendi, utendi ac disponendi de aliqua re pro libito voluntatis vel secundum aliquem determinatum modum* skonczonego zamyerzenya *a quadam superioritate vel auctoritate diffinitum, tutela, potestas* S 44v.

ZAMIERZONY 'skończony, wymierzony' zamyerzony *finitus* R m_7v ; zamyerzona rola *limitatus ager i. divisus* R r_7v (md; av. *limes*). Zob. **NIE-ZAMIERZONY, ROZMIERZONY**.

ZAMIERZYĆ 'wymierzyć; określić termin' rozvazycz, rozmyerzicz, zamyerzicz, zagraniczicz *limito, -are i. terminare et dr a limes et componitur: collimito, -as, delimito, -as* R Q_5 ; zamyerzicz *prefinire tempus* R S_2v (mg). Zob. **MIARA, WYMIERZYĆ**.

ZAMIESZAĆ zamyeshacz *commisceo, -ere* R N_1 (mp).

ZAMIESZANIE zamyeshanye gvaltowne, Shvm morsky *confusio maris* (bibl.) R h_3v (mg); *consersio est farina per aquam conglutinata sine fermento. Idem est azyma. Unde I. Cor. V ut sitis nova consersio sicut estis azymi* zamyeshanye mąky (bibl.) R h_4 ; gylk, krzyk dzyalacz, zamyeshanye dzyalacz, czyzdzba *tumultuor, -ari i. tumultum facere* (bibl.) R V_5 . Zob. **ZMIESZANIE**.

ZAMIESZANY – 1) gram. *promiscuum ... item promiscuum genus in nomine quod Grece epicenum, i. supra commune dr; est quod sub una voce et uno articulo comprehendit animalia utriusque sexus* {zamyeshany rodzaj, *vide supra dr epicenum*} R B_5v ; *epicenum genus* zamyeshany rodzaj, gdzie nyemozemy rozeznacz, yesthly tha abo ona rzecz iesth *ut sunt passer, aquila, milvus* RN (wykl. przednia); *epicenum i. promiscuum genus* pospolyty, zamyeshany rodzaj, gdzie nyemozemy rozeznacz, yestly ta abo ona rzecz iest *ut hic passer, hec aquila, mustela, milvus* R l_1v (md); – 2) 'przestraszony' zamyeshany wsoby *mente confusus* (bibl.) R t_4v (mp) i R t_4 (mg). Zob. **PO-MIESZANY, ZMIESZANY**.

ZAMIEŚZKAŁY 'powolny, opieszaly, ociężaly' zamyaskali *tardus* {*pigrum, ultimum fieri*} (bibl.) (sv. *tardo, -are*) R V_2v . Zob. **OMIEŚZKAŁY**.

ZAMIEŚZKAWAĆ ‘zwlekać, opóźniać’ *remittere animum i. remissum fieri aut dissolutum aut tractabilem*, osłabicz *negligere*, zamyąskavacz, *vide Calepi R T₁ (md; av. remitto,-ere)*. Zob. **MIĘSZKAĆ**, **OMIĘSZKAĆ**.

ZAMILCZEĆ zamyłczecz *subticeo,-ere R T₈v*. Zob. **MILCZĄCY**, **UMILKNAĆ**.

ZAMILKAĆ SIĘ ‘przerywać mówienie pod wpływem strachu’ *titubo,-are {i. non posse stare in pedibus, ut facit infirmus aut ebrius vpadacz} i. dubitare {dissentire} vel vacillare pothknaćcz syą, tremere zamyłkacz syą R V₃v*.

ZAMILKANIE zamyłkanye wmovyenyv *titubatio {dubitacio} R J₄v*.

ZAMIONA – 1) ‘zamiana’ *ffrymark*, Skupyenye, vgoda, vmova, zamyona, Sprava *commercium {i. vicissitudo dandi et accipiendi} R h₁v*; vgoda, vmova, targ, odmyana, zamyona, *ffrimark commercium eciam i. lucrum, merces, vendicio R h₁v (mg)*; – 2) praw. *permutacio, vide verba iuris, i. unius rei certe pro altera vicaria prestacio przemyenyenye, zamyona R z₅v (mg); permutacio zamyona abo przemyenyenye unius rei etc., ut supra R z₅v (ml)*; – 3) gram. ‘zaimek’ *pronomen* ktore cladzyemy na ono myescze, gdzye myalo bicz *nomen*, Namyastek, zamyona RN (wykl. przednia); *pronommen* zamyona, Namyastek *in grammatica*, ktore cladzyemy na ono myescze gdzye myalo bicz *nomen R B₅v (md)*.

ZAMIOTAĆ ‘usunąć, odrzucić’ odyął, zagubil, zamyothal *abstulit i. accepit, destruxit (bibl.; 4 Reg. 23,27) R M₂ (mg)*. Zob. **MIOTAĆ**, **WMIOTAĆ**.

ZAMIRZKNAĆ SIĘ ‘zachmurzyć się’ zamyrzknać syą *contenebrati sunt (bibl.; 3 Reg. 18,45) R N₃v (md)*. Zob. **ZAĆMIĆ**, **ZAMROCZYĆ**.

ZAMK ‘zamknięcie u drzwi’ *fformy vel zamk stallum S 149*. Zob. **ZAMEK**.

ZAMKNAĆ zatvorzicz, zamknąć *includo,-ere S 223*; zatworzicz, zamknąć *recludo,-ere R S₆ (mg)*; vsnąć, drzemacz, vspokoicz, zamknąć *sopio,-ire ... i. tacere, dormire, sedare R T₆v*; zamknąć, zathykacz *oppilo,-are R R₃v*. Zob. **ZAMYKAĆ SIĘ**.

ZAMKNIEENIE – 1) krotkym zamknynym *summarie S 249*; crotchym zamknynym *summarie R Y₄v (mp)*; Branye a vyvod rzeczy, zamknynye movi crotchymy slovy *vel zamczysta rzecz corelarium R h₅v (ml)*; – 2) zamknynye, zathkanye *opilacio, vide Calepi, oris obtusio, Ps (106, 42): Iniquitas opilabit os suum (bibl.) R x₆v (mg)*; – 3) *aviarium* Clyatka abo zamknynye *in qua aves nutriuntur, saginarium idem S 8v (por. Mu28, s. 89)*. Zob. **KOCIEC**, **PTASZNIK**.

ZAMKNIONY zamknyony, vspokoyony *sopitus* S 146v (Erz sv. **USPO-KOIĆ SIE**); vcyżony drzemotą, vspokoyony, zamknyony, vspyony *sopitus* R G₂v (md; av. *sopor*); zamknyony, zatvorzony *reclusus* R C₅v (mg); zavarti, zamknyony *conclusus* R h₂v (md); zatworzony, zamknyony *inclusus* S 73v (Erz sv. **ZAMKNAĆ**); zamknyony, zatworzony *inclusus* R p₃v (ml); zwir-schny rozvm, zamknyony *anagoge dr excellens vel superior intellectus, ut de Deo vel de angelis et huius modi* R b₈; mocno zaparty, zamknyony, Skryl syą *obstructus i. perclusus, oppilatus* R x₄ (av. *obstrusus i. inclusus, absconditus*); gysthna prawda, Skonczenye, Postanovyenye, zamknyona mova *conclusio* R h₂v (ml) (por. *Cervus*); zamknyone drzvy *oppressulatum ostium* R x₆v (md).

ZAMOKŁY zamocly *madidus i. humidus et dr a madeo* R s₄. Zob. **MO-KRY, ZMOKŁY**.

ZAMORSKI bot. zamorsky kwyath *casia est quidam frutex suavissimi odoris et virtutis cinamoni* (bibl.) S 23v; *casia est quedam herba, cuius flores cito cadunt {et est suavis odoris, fistula idem zamorsky kwyath}* R f₄. Zob. **MORSKI**.

ZAMROCZONY zamroczony, zaczmyony *contenebratus* R h₄v (ml).

ZAMROCZYĆ zaczmycz, zamroczicz *contenebro,-are* R N₃v (md). Zob. **MROCZYĆ, ZAMIRZKNAĆ SIE**.

ZAMSZ Lyesz, gyrzcha (Erz bł. „gyrcha”), zamsh, zamsz *aluta, pellis artificiose et curiose candidata* S 8 (por. Mu28, s. 184); zamszh *scallum* S 138; *Zamsh scallum, cutis mollissima et subtilissima* R E₃v (md). Zob. **JIRZCHA, LESZ**.

[**ZAMTUZ**] zob. **ZANTUZ**.

ZAMYKAĆ SIE zamyka syą *continetur sub sacramento* S 216 (mp); zamyka syą *continetur sub sacramento i. includitur* R N₄ (mg; av. *contineo, -ere*); zamyka syą *continetur sub sacramento* R h₄v (md). Zob. **ZAMKNAĆ**.

ZAMYSŁ zamysl, Sylne rozmyslyanye *fantasia, virtus anime etc.* R m₃v (ml); zamysl *machinacio, insidie ad malum faciendum, malicio, dolus, invencio* R s₄ (mg); – praw. Sprava, zamysl, zaloba *causa eciam est materia negotii cum interposicione certarum personarum seu actoris vel iudicis et testium* R f₆ (mg); sprava doskonala, zamysl, zaloba *causa efficiens* R f₅v (md). Zob. **UMYSŁ, WYMYSLEK**.

ZAMYŚLEĆ ‘uknuć, intrygować o podstępnie’ vimyslicz, zalavyacz, zamyslec *machinor,-ari i. ... cogitare malum vel aliquid aliud cogitare et proprie malum vel insidiari {molimentum invenire}* R Q₆.

ZAMYŚLENIE zamyslenye, zmyslyenye *simulacio* R F₇v (ml).

ZAMYŚLIĆ zmyslicz, zamyslicz *simulo*,-are i. *representare et proprie falso fingere et proprie fingere se scire quod nescit* R T₆; Lyepicz, Zamyslicz vel Chicicz są *fingo*,-ere *eciam i. plasmare* R P₁ (mg; av. *fingo*,-ere); *de-cerno*,-ere i. *iudicare* zamyslicz, *proponere, deliberare, statuere, conflingere* {diffinire} {rosprawicz *sentenciare*} R N₅v. Zob. **MYŚLIĆ**, **POMYŚLIĆ**, **ROZMYŚLIĆ SIĘ**, **UMYŚLIĆ**, **WYMYŚLIĆ**.

ZANADRZE zanadrze vel Lono (Erz brak) *sinus i. gremium, collectio vestis* S 144v. Zob. **FAŁDOWANIE**.

ZANIEŚĆ zanyesz *asporto*,-are R M₄v. Zob. **NIEŚĆ**, **WNIEŚĆ**, **WYNIEŚĆ**.

ZANOKCICA 'choroba paznokci' zanokczicza *panericium, apostema in ungue factum* R y₃ (mp). Zob. **NOGIEĆ**, **PAZNOGIEĆ**.

ZANTUZ (lub **ZANTUS(Z)**) 'dom publiczny' *zantus lupanar dr domus meretricum* S 84v; *zanthuss lupanar i. prostibulum, domus meretricum* R s₃.

ZAORANY zaorana, zasyana rolya *elaboratus ager vel i. magno labore compositus aut conscriptus, collectus, ut liber* R k₆v (md). Zob. **ORANY**, **ZORANY**.

ZAOSTRZONY zaostrzony konczatho *prepilatus, acute factus, ut prepilata hasta* R B₂v (ml); drzewcze zaostrzone *primipilata hasta* R B₃v (md); Muri zaostrzone *pinnata moenia* S 116; zaostrzone mvry *pinnata nice-nia* (błąd zam. „moenia”) *seu menia* R A₁v (md) (por. Mu28, s. 28: *Pinnata moenia* ..., Mury záostrzone). Zob. **NAOSTRZONY**, **OSTRY**.

ZAOSTRZYĆ zaostrzicz *preacuo*,-ere R S₂ (md); *exaspero*,-are i. *exacerbare vel commovere vel facere asperum* {zaostrzicz *ensim acutere*} R O₆; *procudo*,-ere, *vomerem exacuere* zaostrzicz, rozbicz na szhyrzą *prolatate, extenuare* R S₃v (mg); *extero*,-ere zetrzecz, Skrushicz, zemlyecz *in molendino*, zaostrzicz R O₇ (mp); zakovac, zaostrzicz konczatho *prepilare cuspides* R S₂v (md); zaostrzicz *exacuo*,-ere R O₆ (mg). Zob. **WYOSTRZYĆ**.

ZAPALENIE zapalyenye *pneumonia, peripneumonia dr tumor et inflammacio et dolor pulmonis* S 118; zapalyenye plvcz *peripneumonia i. vitium pulmonis cum dolore* R z₅; *pneumonia, dolor vel tumor pulmonis* {vel *peripneumonia* zapalyenye pluczne} R A₄. Zob. **PALENIE**, **PRZEPALENIE**.

ZAPALIĆ palicz, zapalicz, zakadzicz, prazicz *adoleo*,-ere i. *cremare, comburere, incendere* R M₂v; zapalicz, vipiecz *furno*,-are i. *in furnum mittere vel in furno coquere* R P₃; pozzecz, zapalicz *incendo*,-ere i. *valde accendere* R P₆; zapalicz *succendo*,-ere R T₈v. Zob. **PALIĆ**, **PRZEPALIĆ**, **PRZYPALIĆ**, **ROZPALIĆ**, **SPALIĆ**.

ZAPALONY msczycyel, zapalyony gnyevem *zelotes* S 175v; Zapalony gnyevem abo Msczycyel *zelotes* R M₁ (mg); – Zapalona (‘świeca’) *flamea candela i. accensa* R m₈ (md).

ZAPAMIĘTAĆ ‘zapomnieć’ zapamyąacz *obliviscor,-eri i. memoriam alicuius rei amittere ... , inde hec oblivio et inde obliviosus i. oblivione plenus, qui facile obliviscitur* R R₂; zmazacz, zgładzicz, zapamyąacz *aboleo,-ere i. delere, deponere, oblivisci* R M₁v. Zob. **PAMIĘTAĆ**, **WSPAMIĘTAĆ**.

ZAPAMIĘTAŁY ‘ogarnięty gwałtownym uczuciem, zapominający się, np. w gniewie’ zapamyąały *amens i. inops, turbatus, furiosus, iratus, alienus a mente* S 8v (mp).

ZAPAMIĘTANIE ‘zapomnienie, niepamięć; unieważnienie’ odpuszczenie, zapamyąthane, zagładzenie *abolitio est accusationis institute peremptio vel absolutio* R a₂. Zob. **WSPAMIĘTANIE**, **ZAPOMNIENIE**.

ZAPAMIĘTANY ‘zapomniany’ zmazany, zgładzony, zapamyąthany *abolutus i. deletus, destructus, consumptus, devastatus* R a₂.

ZAPARTY mocno zaparty, zamknyony, Skryl są *obstructus i. perclusus, oppilatus* R x₄ (av. *obstrusus i. inclusus, absconditus*). Zob. **PODPARTY**, **WSPARTY**.

ZAPĘDZAĆ ‘tu – o złodzieju bydła: uprowadzić’ czo zapądza *abiges dr fur iumentorum, pecorum* R a₂. Zob. **STRASZENIE**.

ZAPĘDZENIE (lub **ZAPĘDZIENIE**) ‘uprowadzenie, rabunek’ *abductio, asportacio, separacio* zapądzenie, zavyedzyeny R a₂ (mg); zagnanye, zapądzyeny (? – możliwa lekcja: „zapądzenie”), popądzenie bydła *minans boves* R t₆v (ml; av. *mina*).

ZAPĘDZIĆ ‘zmusić do wejścia; uprowadzić; wygnać, przepędzić’ zapądzicz *abduco,-ere {inde aut extra ducere, abstrahere, alienare a loco}* R M₁v; zapądzicz *effugo,-are* (bibl.; 1 Mach. 1,56) R O₄v (ml); zapądzicz, odpądzicz, Strashicz *abigo,-ere i. fugare et separare vel a se repellere vel crimen abigeatus exercere* R M₁v; vskromycz, zapądzicz *compesco,-ere i. refrenare* R N₁v; zagnacz, zapądzicz, gonycz *fugo,-are* R P₂v; ogladacz (!), vyacz, vyvyesch, zapądzicz *ventilo,-are i. ad ventum dispergere et proiicere, exquirere, excutere, investigare {vide Calepi}* R V₆v. Zob. **PĘDZIĆ**, **POPĘDZIĆ**, **PRZYPEDZIĆ**, **ROZPĘDZIĆ**, **SPĘDZIĆ**, **WPĘDZIĆ**, **WYPĘDZIĆ**.

ZAPĘDZIENIE zob. **ZAPĘDZENIE**.

ZAPĘDZONY zapądzony *efugatus* (sv. *fugatus*) S 61v; zapądzony *profligatus i. proiectus* R B₅; zapądzony, zagnany, gonyony *fugatus* R n₃ (mp). Zob. **NAPĘDZONY**, **PĘDZIĆ**.

ZAPIĄĆ spoicz, zapyącz przączką, hawthką, pągviczą, zaponką *fibulo, -are i. fibulis ligare* {*apponere*} R O₈v. Zob. **ODPIĄĆ**.

ZAPIEKŁOŚĆ ‘bolesne zaparcie’ *tenasmus, tenesmus, tenasmon ... zapyekloszcz in ventre* S 156v; *zapyecloszcz tenasmus, tenasmon i. constipacio ventris, difficultas egestionis cum tumore sedis* R H₆v (md) (por. Mu28, s. 73: *Tenasmus uel Tenesmus, ...*, Ząpyekłosć wżywoćye).

ZAPIEKŁY ‘nieustępliwy, nieugięty’ *zapyekly, zatwardzyaly obstinatus i. in malo induratus, obfirmatus, intentus* S 100; *zapyekly, zakamyaly, zatwardzyali obstinatus ... i. in malo induratus, obfirmatus* (sv. *obstino, -are*) R R₂v; *zapyeklym, zakamyalym bicz obstino, -are i. in malo durare facere et in mala perseverare intendere ...*, *invenitur etiam obstinatus in bona parte i. in bono proposito firmus et stabilis, unde Ruth I, (18) (bibl.)* R R₂v.

ZAPIERADŁO regyel, zapyeradło, zavora, klamka, Regyel *pessulum vel pesellum i. sera lignea, qua firmatur ostium, Can. V* (bibl.) S 113. Zob. **ZAWIERADŁO**.

ZAPIS ‘pismo, dokument; zapis; wpis’ *zapysz, rączny lyst, wlasney rąky list cirographus vel hoc cirographum* S 28; *zapiss, wlasna rąka, wlasney rąky lyst chirographus et hoc cirographum ... singraphus* {*singraphus, singraphia*} R g₄v; – *zapysz inscriptum, intitulacio* R p₈ (mh; av. *inscriptio est quidam libellus, quem accusator offert iudici* {*iustus, scripcio, intitulacio*}); *caucio dr breve cirographum zapisz, quociens quis securus redditur de eo quod sibi debetur* *zaráczenie ad terminum na czas, i. scriptum seu carta napisz* S 25; *zapysz, napyssz, Carta (? – może wyraz łac.) cautio ... est generale nomen omnium securitatum, quotiens quis securus redditur de eo quod sibi promittitur. Et dividitur in infrascriptas species, quia cautionum alia est hypothecaria vel chirographica, sc. quando inter aliquos intervenit hypotheca vel chirographum, et possunt dici satisdationes* R f₆; *zapysz, obvyżazanye obligacio est iuris vinculum, quo necessario astringitur ad aliquid dandum vel faciendum mutuo contrahens* S 99v; *obvyżazanye, zapisz, dług obligacio* R x₄ (mg).

ZAPISAC ‘pisemnie potwierdzić zobowiązanie’ *zapisacz dług obligo, -are* R x₄ (av. *obligatio*); *obligo, -are zavyessicz dobro abo gymyeny komv, Zapissacz dług, obvyżacz ad aliquem dandum aut solvendum* R R₂ (md). Zob. **ZAPŁACENIE**.

ZAPISNE (– tak Erz; lub **ZAPIŚNE**) ‘opłata; wynagrodzenie; podatek’ *zapłata, myto salarium i. premium pro mercede laboris vel i. stipendium, reditus communis, cibarium, victus vel i. vectigal domiciliorum, dictum quasi so-*

larium a nomine solum, eo quod redditur et impenditur pensionis nomine, ne quid in loco publico fiat zapyszne, *diarium quottidianum, sic poete vivebant olim de communi salario i. stipendio* S 135; *mytho, zaplata salarium {cibarium, victus vel i. vectigal domiciliorum, redditus communis vel quod pro solo impenditur nomine pensionis, ne quid in publico loco fiat vel diarium, stipendium commune quottidianum* Obrok, *zapyssne, mytho*} R D₆ (por. Mu28, s. 3); *solario, -are i. in altum edificare aut plana tecta domorum facere. Solaria Lethne syedzenya vel lintea soli exponere* Byelicz na blyechv plothno *vel vectigal pro solo pendere* zapyszne placzicz R T₆v (ml) (por. Lex, k. 398v: *Solarium item* Kownátá, *Letne* siedzenie ná górze vczynione); <*solarium*> *item est vectigal zapisne vel colibium* Blyech R G₁v (mg); *myto, zapyszne dacz vel zapłatą zaplaczycz salario, -are* R T₃ (mp). Zob. **MYTO**, **ZAPŁATA**.

ZAPISYWAĆ (lub **ZAPISOWAĆ** – tak Słstp) Czo zapyssvyą gospody na seymyech *empidometrici* R k₈ (mp) (por. Słownik łacińsko-polski pod red. M. Plezi, t. 2, Warszawa 1959, s. 344: *epidemetica, -orum* ‘opłata za zwolnienie od obowiązku dawania kwatery’). Zob. **PISAĆ**.

ZAPIŚNE zob. **ZAPISNE**.

ZAPŁACENIE ‘wynagrodzenie; zobowiązanie do zapłaty, zastawienie’ oddanye, obdarzenie, zaplaczene *remuneracio* R C₆v (mg); *zavyesicz dobro abo gymyeny komv, obvyazacz na danye abo zaplaczene oblige, -are* R x₄ (md; av. *obligatio*). Zob. **PŁACENIE**.

ZAPŁACIĆ zaplaczicz, *odpłatą wzyącz premio, -are* R S₂v (ml); *oddacz, obdarzicz, zaplaczicz remunerero, -are* R T₁ (mp); *myto, zapyszne dacz vel zapłatą zaplaczycz salario, -are* R T₃ (mp); *kupya zaplaczicz precior, -ari i. extimare* R S₂. Zob. **ODPŁACIĆ**, **PŁACIĆ**, **POPŁACIĆ**, **WYPLACIĆ**.

ZAPŁATA ‘opłata; wynagrodzenie; podatek’ *zaplata, myto salarium i. premium pro mercede laboris vel i. stipendium, reditus communis, cibarium, victus vel i. vectigal domiciliorum, dictum quasi solarium a nomine solum, eo quod redditur et impenditur pensionis nomine, ne quid in loco publico fiat* zapyszne, *diarium quottidianum, sic poete vivebant olim de communi salario i. stipendio* S 135; *mytho, zaplata salarium {cibarium, victus vel i. vectigal domiciliorum, redditus communis vel quod pro solo impenditur nomine pensionis, ne quid in publico loco fiat vel diarium, stipendium commune quottidianum* Obrok, *zapyssne, mytho*} R D₆ (por. Mu28, s. 3); *premium {zaplatha pro labore}* R B₂v; *zaplata pensa dr, quod pro aliqua re conducta solvitur* R z₃v (mg); *zaplata meritum* S 90; *zasluzeny, zasluga, zaplata, plath, Czynsh, Cramarstwo merces* R t₄v; *Myto, zaplata, Cupya premium, viplata* R B₁v;

główna zapłata *recompensa* R C₅v (mg) (por. *Cervus*); myto, zapyszne dacz *vel* zapłatą zapłacysz *salario,-are* R T₃ (mp); zapłatą dacz abo mytho *precior,-ari* R S₂. Zob. **ODPŁATA, POPLATEK, WYPŁATA**.

ZAPŁAW ‘przewożenie drogą wodną, tzw. spławianie; miejsce targowe; port handlowy’ zapław *emborium* S 47v i R k₈ (mg). Zob. **SKŁAD, SPŁYWANIE**.

ZAPŁONAĆ ‘zaczerwienić się, zawstydzić się’ zaplonął, zasromal się *superfusus rubore* R H₄ (mg).

ZAPŁONAĆ SIĘ ‘zaczerwienić się, zawstydzić się’ zaplonącz się *verecundor,-ari i. erubescere* R V₆v.

ZAPŁONIE ‘wstyd, rumieniec’ zasromany, zaplonienye *verecundia* (sv. *verecundus*) R K₄v.

ZAPOMNIENIE ‘zanik pamięci’ zapomnienye *letargus, letargia i. oblivionis profunditas, morbus est etc.* S 81. Zob. **ZAPAMIĘTANIE**.

ZAPONKA ‘zapinka, ozdoba sprzączka, klamra, ozdoba u nóg’ zaponka, hawthka, przączka *fibula* S 58; hawthka, zaponka, pągwyca, przączka *fibula* R M₆; zaponka, hawtka *phibulin Greci dicunt, inde nos dicimus phibula* R z₇v; zaponka *monile quoddam ornamentum pectoris mulieris* R t₈v; zaponka *armilla, ornamentum humerorum seu eciam armorum Gen. 24, (22) (bibl.)* S 14; zaponka, przedsobnycza, Colnyerzyk *armilla dr torques, brachiale, dextrocherium, et sunt proprie virorum* R c₈; spoicz, zapyącz przączką, hawthką, pągviczą, zaponką *fibulo,-are i. fibulis ligare {apponere}* R O₈v; zaponky, Byndi, Bramovanye *periscelides, armille pedum mulierum* (sv. *perichelis*; bibl.) R z₅. Zob. **BINDA, PRZĘCZKA, SPONKA, ZAKOWKA**.

ZAPORA ‘przeszkoda, zamek, zasuwą’ zaporą *vectis dr illud ferrum, quod in firmaturam ostii vehitur huc et illuc causa serandi vel reserandi* S 166. Zob. **KŁODKA, SKOBL, ZAWORA**.

ZAPOWIADAĆ – 1) ‘ogłosić, oznajmić’ *edico,-ere i. precipere et est regum vel imperatorum {roskazacz imperare}, unde: Edicunt reges, indicit festa sacerdos* zapovyadacz R O₄; zapovyadacz *indico,-ere i. precipere vel annunciare {notum facere} et est sacerdotum, qui festa indicunt populis et ieiunia* R P₆v; – 2) praw. zapovyadacz, odpovyadacz, vivolacz *diffido,-are i. bannire* S 218; *diffido,-are i. bannire* vyvolacz, zapovyadacz, odpovyadacz, *inde diffidatus* R O₂v (ml).

ZAPOWIADAJĄCY *indicens i. imponens grave preceptum i. provocans vel zapovyadaiący swyąntha* R p₆ (mp).

ZAPOWIADANIE praw. ‘obwieszczenie, zarządzenie, edykt; banicja’ *bannum {edictum publicum a rege, episcopo vel i. proscriptio exilium}*

{zapovyadanye, vypovyedz, vyvolanye *de regno aut civitate expulsio*} R d₆ (por. Cervus: *Bannum* wywołanie *vel* wypowiedz).

ZAPOWIEDACZ ‘zapowiadający coś groźnego’ zapovyedacz *diffidator* R i₈ (md).

ZAPOWIEDAĆ zapovyedacz *indico,-ere ... anuntiare* S 223v.

ZAPOWIEDANIE praw. ‘obwieszczenie, zarządzenie, edykt’ *bannum i. proscriptio seu edictum publicum a rege vel episcopo* zapovyedzenie, vivo-
lanye *vel* zapovyedanye, *vel quando suum debitorem quis retrahit* powscopya-
nyenye S 17v; – zapovyedanye *indictio* S 73v.

ZAPOWIEDZENIE praw. ‘obwieszczenie, zarządzenie, edykt’ *bannum i. proscriptio seu edictum publicum a rege vel episcopo* zapovyedzenie, vivo-
lanye *vel* zapovyedanye, *vel quando suum debitorem quis retrahit* powscopya-
nyenye S 17v; – ‘pohamowanie, zakaz’ zapovyedzenie, wscopyanyenye, zaka-
zowane *inhibicio* R p₇v (ml).

ZAPOWIEDZIANY – 1) zapovyedzyany, <zapovyedzya>na *epictus* S 50 (Erz sv. **ZAPOWIEDZIEĆ**); zapovyedzyany *epictus* R l₁v (md); – 2) praw. ‘obłożony sekwestrem, zajęty na zabezpieczenie; zatrzymany’ zapovyedzyany, zahamowany *arestatus, arestare est aliquem vel bona sua per mandatum iudicis impedire, ne moveantur a loco, donec conquerenti respondeat* S 13v (Erz sv. **ZAHAMOWAĆ**); zapovyedzyany, zahamowany *arestatus* R c₆v (md); – 3) praw. ‘banita, człowiek ogłoszony wygnaniem’ vyvolany, zapovyedzyany *diffidatus, bannitus* R i₈ (md) (por. Cervus: *Bannum ... bannire ... Et bannitus dicitur quasi proscriptus e civitate* Wywołany; cytujemy za oryg. wydaniem z 1540 r.).

ZAPOWIEDZIEĆ – 1) zapovyedzyecz *epicto,-are* (lekcja niepewna, środkowe litery zamazane) R O₅ (mp); – 2) praw. Zapovyedzyecz, zaymovacz *aresto,-are, interdicere, prepedire* R M₄ (mp); zakazacz, powscopyağnancz, zapovyedziecz *inhibeo,-ere i. prohibere, cohibere, vitare, remove, separare* R Q₁; zapovyedzyecz *aresto,-are est aliquem vel bona sua per mandatum iudicis impedire, ne removeantur a loco donec conquerenti respondeat* R M₄v; Zob. **POWIEDZIEĆ**.

ZAPOWIEDZIENIE ‘zakaz, kara kościelna, klątwa’ zapovyedzyenye *interdictum* R p₈v (por. zaczyące S 76).

ZAPOWIEDŹ ‘ogłoszenie czegoś, np. wyroku’ *sententia* zupełnosc
movy, vmysl, {*voluntas*}, Sądenye, zrozvmyenye, głąmboky smysl, zapovyedz,
pomsta R F₂v.

ZAPRAWDĘ zaprawdą *equidem i. certe, coniunctio approbativa vel expletiva* R X₅; zaprawdą *nempe i. certe, nimirum {adv. confirmantis (?)}* R X₈v. Zob. **PRAWDA**.

ZAPRAWIĆ ‘naprawić’ *zalatacz, zapravicz reficio,-ere i. restituere, recreare* S 232v; *zapravicz, zalatacz, nassicicz, napelnycz reficio,-ere* R S₆v (ml). Zob. **NAPRAWIĆ, OPRAWIĆ, POPRAWIĆ**.

ZAPRAWIENIE ‘okrycie, naprawienie’ *zapravyenye, zathkanye obductio, reparacio etc.* R x₃v (md). Zob. **NAPRAWIENIE**.

ZAPRZĄTNAĆ ‘zająć się pracą, mieć zajęcie’ *occupor,-ari* nyedospyesnym bicz *negociis se detinere* *zaprzańthnącz* R R₃ (mg).

ZAPRZĄTNIENIE ‘zajęcie, praca’ *zaprzańthnyenye, nyedospyech occupacio* (bibl.) R x₄v (ml).

ZAPRZEC ‘zamknąć; zanegować’ *oprzecz, zaprzecz, zatvorzicz, vczvyrdzicz obfirmo,-are* R R₂ (md); *zaprzecz nego,-are* R Q₈v (md); *zaprzecz dissimulo,-are i. negare, aliud intendere etc.* R F₇v (ml; av. *simulans*) i R T₆ (sv. *simulo,-are*); *inficior,-ari ... i. negare ..., est etiam proprie inficiari rem debitam {aut veritatem} denegare* *zaprzecz cum a creditore deposcitur ... Unde: Inficit intingens, qui denegat inficiatur {vel otrucz}* (BB bł. połączył pol. „otruć” z łac. *inficior,-ari* zam. z *inficio, -ere*) R Q₁; *zaprzecz rzecz pożyczoną abiuro,-are i. negare* R M₁v; *odvolacz, zaprzecz reclamo,-are* R S₅v; Zob. **BACZYĆ, OBLUDNIE, ZAPRZYĆ**.

ZAPRZEDAĆ *zaprzedacz venundo,-are i. vendere* R V₆v. Zob. **PRZEDAĆ**.

ZAPRZEDANIE ‘sprzedanie’ *venundacio ... contractus ex convencione proveniens vel i. zaprzedanye* R K₄ (mp).

ZAPRZEDANY ‘sprzedany’ *zaprzedany venundatus* R K₄ (mp). Zob. **PRZEDAJNY, PRZEDANIEC**.

ZAPRZYĆ ‘zamknąć; zanegować’ *mocznye zaprzicz, zatvorzicz obtrudo,-ere ... inclaudere, abscondere* R R₂v; *czo odvola abo zaprzy reclamans* R C₅v (mg); *czo zaprzy inficie, pluralis numeri, id est negationes, mendacia {inficiator i. menda, negator}* R p₇.

ZAPRZYSIĄC *coniuro,-are, conspirari, devovere* *Sprzissyącz syą contra iurare, coniuro<,-are>*, *zaprzyssyącz kogo, ut demonem* R N₃ (md).

ZAPRZYSIĘGAĆ ‘krzywoprzysięgać’ *zaprzyssyągacz peiero,-are, periurium committere* R R₅v. Zob. **PRZYSIĘGAĆ**.

ZAPRZYSIĘGANIE *iusiurandum i. affirmacio religiosa* *pravo przisyżane, vyelgye zaprzysyżanye, iurisiuracio idem* (bibl.) R q₅v (md). Zob. **PRZYSIĘGA, SPRZYSIĘŻENIE**.

ZAPSOWAĆ ‘zepsuć, zniszczyć’ gnycz, vvyądnącz, zetlyecz, vyschnącz, krew zapsovacz *tabeo,-ere* R V₂. Zob. **PSOWAĆ**, **ZEPSOWAĆ**.

ZAPSOWANIE ‘zepsucie, zakażenie, zniszczenie’ zgnyloscz, krve zapsovanye, zethlyecz, vwyądnącz *tabes i. putredo, sanies* (bibl.) R H₅. Zob. **ZEPSOWANY**.

ZAPUSTA ‘zagajnik, las’ zapusta *indago* S 73v; *indago i. investigacio, inquisicio vel i. zapustha* S 74; zapusta, zagroda, passyeka *indago* R p₆ (mg).

ZARAN zaran, zaranye, zaranny czas *matutinum, matutinale tempus* R t₂ (mp). Zob. **JUTRZNIA**, **RANO**.

ZARANIE ‘ranek’ zaranye *matutinum tempus* S 87v; zaran, zaranye, zaranny czas *matutinum, matutinale tempus* R t₂ (mp); dobre zaranye *bonum mane sit vobis* R s₅v (md; av. *mane*). Zob. **RANO**.

ZARANNY zaran, zaranye, zaranny czas *matutinum, matutinale tempus* R t₂ (mp). Zob. **RANO**.

ZARAZIĆ ‘zepsuć, zniszczyć, zatruć’ zarazicz *inficio,-ere i. deturpare {corumpere}, tingere* R Q₁. Zob. **ODRAZIĆ**, **PORAZIĆ**.

ZARAZIĆ SIĘ ‘uderzać, bić; może też o ataku choroby’ zarazicz syą, Bycz *ferio,-ire ... i. percutere {i. pulsare}* R O₈v.

ZARAŻAJĄCY ‘uderzający, bijący; zatruwający’ zarazaiący *feriens i. inficiens, percuciens, firmans, fedus, pulsans* R m₅ (mp). Zob. **ODRAŻAJĄCY**.

ZARAŻENIE ‘dotknięcie chorobą, zaraza’ zarazenie *paralysis Grece, sideracio idem, i. resolutio Latine seu dissolutio nervorum, morbus est, quo membra dissolvuntur* S 107v; zarazenie *contagium ... morbus {qui affert pestilenciam et infectionem} {contages (?) idem}* R h₄; powyetrzne zarazenie, Morowka *pestilencia i. pestis est id, quod efficit morbum, aeris dispositio, per quam multiplicantur egritudines unius generis aut diversorum, ut in plurimum mortales. Et dr a pasco, quia depascit homines ad mortem, i. contagium, quod dum unum apprehendit celeriter ad plures transit. Et fit ex corrupto aere et in viscera penetrando immititur per totum corpus* S 112v; Morowka, powyetrzne zarazenie *pestilentia est idem quod pestis. Sed proprie pestis est nomen ipsius morbi. Pestilentia vero est id quod ex se efficit morbum ... Et sunt tres modi pestilentie: aut ex terra, aut ex aqua, aut ex aere* (sv. *pestilens*) R z₆ (por. Mu28, s. 79: *Pestilentia ...*, Powyetrza zaráżenie).

ZARAŻONY zarazony *infectus i. non factus* S 74v (Erz sv. **ZARAZIĆ**); *infectus i. non factus {vel zarazony, colericus}* R p₇v; – powyetrze zarazone

wszhądi bāndące *epidimia* S 50; zarazone powyetrze wshądy panwiącze *epidimia, superveniens pestilencia* R l₂ (mg) (por. Mu28, s. 79).

ZARĘCZENIE praw. ‘dokument prawny, poręczenie, zobowiązanie’ *caucio dr breve cirographum* zapisz, *quociens quis securus redditur de eo quod sibi debetur* zaręczenie *ad terminum* na czas, i. *scriptum seu carta* napisz S 25; *cautio {ad terminum}* i. *cautela, iuratio, observatio ...*, *cautio est breve cyrographum {scriptum}* zaręczenie, obrączenie, oprawa zrażzona, Rąkoyemstvo na czas, Slyvbovanye R f₆. Zob. **RĘCZENIE**.

ZARĘCZONY praw. rąkoyemstvo, oprawa zrażzona, Slyvbovanye *cautio fideiussoria est quando intervenit fideiussor principali obligatori, et dr satisdatio* R f₆ (por. Cervus); obrączony, zaráczony, Slyvbovany, Rąkoyemstvem opravyony *caucionatus* R f_{5v} (ml). Zob. **ZRĘCZONY**.

ZARĘCZYĆ obrączycz, oprawicz, zaráczycz, Slyvbovacz rąkoyemstwem *cauciono,-are* R M_{7v} (mg). Zob. **RĘCZYĆ**.

ZARNIANY (?), **ZIARNIANY** (?) zob. **ŻARNIANY**.

ZARODNY ‘wrodzony – tu o grzechu pierworodnym?’ zarodny grzech *racio circumstancie* S 128v (sv. *racione circumstancie*) i R C₅ (md). Zob. **PORODNY, RODNY**.

ZARODZIĆ SIĘ zarodzić się *germino,-are* R P_{3v}. Zob. **RODZIĆ**.

ZARUTA zob. **ZARZUTA**.

ZARZE ‘blask, zorza’ *exalacio, emissio spiritus vel zarze* R l₆ (mg); *exalacio zarze* R l₆ (md). Zob. **WZORZA**.

ZARZEWIE (lub **ŻARZEWIE** – tak Erz) *ogyen vel zarzevy ignis* S 71v. Zob. **RZEŻEWIE**.

ZARZNAĆ (lub **ZARŻNAĆ**) *vdavicz, zarznącz gardlo iugulo,-are i. iugulum incidere* R Q₃. Zob. **PRZYRZYNAĆ**.

ZARZUCIĆ ‘obwinić, oskarżyć’ *vynovacz, wstargnącz, zarzucicz, oprzecz, przecazicz obiicio,-ere i. opponere, impropere* R R₂.

ZARZUTA (lub **ZARUTA**) (‘zarzut’ – tak Erz) *oparcy, względ, zar<z>uta obiectum* S 99v; *względ, zar<z>utha, oparcy obiectum, quod cerni potest* R x₄ (mg).

ZARŻNAĆ zob. **ZARZNAĆ**.

ZASADZENIE ‘zasadzka’ *oblyżenye, zassadzenye obsidio* R x₄ (mp); *zassadzenye obsidium* R R₂ (mp; av. *obsideo,-ere*).

ZASADZIĆ ‘urządzić zasadzkę’ *zassadzycz obsido,-ere* R R₂ (mp; av. *obsideo,-ere*).

ZASIAĆ *consero,-ere i. plantare, similiter serere* {posyacz, zasyacz polye, oracz *seminare agrum*, Szczepicz ssad, *ornare* ocrasicz, vdzyalacz} R N₃. Zob. **PRZESIAĆ**, **ROZSIAĆ**, **SIANY**, **WYSIAĆ**.

ZASIANIE zoranye, zasyanye *consicio agri* R h₄ (mg).

ZASIANY zasyana rolya *satus ager* R E₃ (mp); zaorana, zasyana rolya *elaboratus ager vel i. magno labore compositus aut conscriptus, collectus, ut liber* R k₆v (md). Zob. **ROZSIANY**, **SIANY**, **WYSIANY**.

ZASIE 'ponownie' zasyą obrazony *relishus i. retro vel iterum lesus* R C₆v. Zob. **OBRAŻONY**.

ZASŁONA zasłona *umbraculum* (sv. *umbra*) R L₃; pod zasłoną *in enigmat* (bibl.) R l₁ (md; av. *enigma*). Zob. **PODOBIENSTWO**.

ZASŁONIĆ zaslonycz, zaczmycz *obtenebro,-are* R R₂v (ml); *obumbro,-are i. undique umbrare, refrigerare ...*, unde *Luc. I, (35) angelus ad Mariam virginem ait: Virtus altissimi obumbrabit tibi ochlodzy*, zasłony, zaczmy (bibl.) R R₂v.

ZASŁUGA 'wynagrodzenie, zapłata' *merces* zasługa *i. precium aut premium* S 89v; zasłuzenye, zasługa, zapłata, plath, Czynsh, Cramarstwo *merces* R t₄v; zasługa *meritum est beneficiorum premium* R t₅.

ZASŁUŻENIE 'wynagrodzenie, zapłata' zasłuzenye, zasługa, zapłata, plath, Czynsh, Cramarstwo *merces* R t₄v.

ZASŁUŻONY 'taki, który dopełnił obowiązku; poważany, należny' visłuzony, zasłuzony *emeritus i. iam extra meritum positus {exemtus}* R k₈ (por. *emeritus i. valde meritus {exemtus vvyąthy}* (sv. *emerita civitas*) R k₈); zasłuzony *emeritus* R k₈ (mp); dobrze zasłuzony *bene meritus* R t₅ (mg; av. *meritus*); zasłuzony *meritus* (sv. *meritum*) R t₅.

ZASŁUŻYĆ *mereo,-ere i. dolere, flere {plorare} ...*, item *invenitur me-reo,-res,-rui,-ritum et mereor,-reris, depo<nens> in eadem significatione, sc. merito acquirere, lucrari* zasłuzicz, zachovacz syą komv, *nam mereo pro dolere caret suppletionem preteriti, pro quo quidam dicunt mestus sum* smączą syą (1. os. sing. praesentis) R Q₇.

ZASMEĆAĆ kłopotacz, zasmączacz *conturbo,-are* R N₄ (mh; av. *contumeo,-ere*).

ZASMEĆENIE Sklonnosc, pobudzenye, Namyąthnosc, zasmączenie *passio anime* S 108v; przenagabanye, zasmączenie *molestia* S 92v; sklonnosc, pobudzenye, namyąthnosc, zasmączenie *passio {affectio, affectus, perturbacio}* R y₆; zasmączenie, rzewlyvoszcz *perturbacio* R z₆ (mp).

ZASMEĆCIĆ przenagabacz, zasmącicz *molesto,-are i. molestum vel molestiam facere* {*tristare*}, *inquietare* R Q₇v; rzewlywym bicz, zasmącicz ('się?') *perturbari* R R₆ (mp).

ZASMEĆCIĆ SIĘ 'zasmucić się, strapić się' zasmącił się *concidit vultus eius* (bibl.; Gn 4,5) R h₂v (ml). Zob. **POSMEĆCIĆ SIĘ**, **SMEĆCIĆ SIĘ**.

ZASMEĆCONY cyąszky, zasmącony *molestus, eger, tristis, turbatus* {*gravis*} R t₈; Szyły zasmącone *ossa humiliata, ossa i. vires* (bibl.) R x₈v (md) (zob. Biblia Wujka, Ps 50,10 „kości poniżone”; zob. też komentarz Walentego Wróbla, zamieszczony w Chrestomatii, s. 83: „siły moje zasmucone”); Ssyły zasmącone *ossa humiliata* (bibl.) R R₄ (md; av. *osso,-are*); zasmąconem *mestus sum* R Q₇ (mg). Zob. **SILA**, **SMĘTNY**.

ZASMRODZIĆ pyrdziecz, zasmrodzicz *pedo,-ere i. pedorem facere vel fetorem* R R₅v. Zob. **PRZYSMRODZIĆ**, **SMRODLIWOŚĆ**.

ZASROMAĆ SIĘ 'zawstydzić się' zaplonął, zasromal się *superfusus rubore* R H₄ (mg). Zob. **SROMAĆ SIĘ**.

ZASROMANIE 'zawstydzenie' zasromanye, zaplonyenye *verecundia* (sv. *verecundus*) R K₄v.

ZASTANOWIAĆ 'powstrzymywać; tu – o płynnym lekarstwie' powscyągaiącza (? – możliwa lekcja: „powscyągnaćza”) maszcz abo vodka czo zastanovya *restrictivum unguentum* R D₂ (mg).

ZASTANOWIĆ 'powstrzymać' *restringo,-ere i. ... a strictura remove* rozwiązac, powscyągnaćcz, zastanovicz {*ut sanguinem*} R T₂. Zob. **STANOWIĆ**, **USTANOWIĆ**.

ZASTARZAŁY 'zatwardziały w grzechach' zastarzaly ve zlosci *inveteratus* (bibl.; Dan. 13,52) R q₂v (md). Zob. **OSTARZAŁY**, **STARY**, **ZESTARZEĆ SIĘ**.

ZASTARZEĆ SIĘ zastarzecz się *invetero,-are* R Q₂v (md; *inveterabunt i. usque in finem possidebunt vel usque ad vetustatem inhabitabunt, Isa LXV, (22)*).

ZASTAWA 'zastaw; fant' zastava, zaclad *vadium vel vadimonium i. pignus, fideiussio* S 164v; zastava, zaclad *vadium et hoc vadimonium in eodem sensu i. pignus vel fideiussio* {*vades i. fideiussiones*} R K₂; *pignus* zastava, *res, que pro pignore ponitur vel accipitur* zaclad R A₁ (md); zaclad *ypoteca, res immobilis pignori obligata*, zastava, *ut domus, ager, fundus* R L₆v (mg; av. *ypsilon*); *ypoteca est res immobilis pignori obligata* zastava, *ut domus, ager, fundus* S 175v; *zastava pignus dr res mobilis tradita de pugno seu manu ad pugnum seu manum ..., i. res mobilis seu se movens apud cre-*

ditorem a debitore tradita et collata ..., *pignus i. vadium* zastava S 115v; zastava *pignerata res, que pro pignore ponitur vel accipitur* (sv. *pigneratus*) R A₁; Skupyenye zastavy *reemcio* R C₅v (md); *reemo,-ere* Skupicz zastawą, *reemere irremediabiliter i. in perpetuum* vyezchnye R S₆ (mp); *repignero,-are i. pignus* zastawą *recipere* R T₁v; zastavicz, zaclad, zastawą dacz *vadio,-are, in vadio ponere, vadium vel pignus alicui dare* {*fideiubere consistendi in iudicio*} R V₅.

ZASTAWIAĆ ‘dawać w zastaw’ czo zastavya rzecz *pignerans* R A₁ (md).

ZASTAWIĆ ‘dać w zastaw’ zastavicz, zaclad, zastawą dacz *vadio,-are, in vadio ponere, vadium vel pignus alicui dare* {*fideiubere consistendi in iudicio*} R V₅; zastavicz nyecz *pignero,-are, per e in media syllaba i. pro pignere ponere, vel pignerare est rem aliquam pro debito ponere creditori* (sv. *pignoro,-are*) R R₆v; zastavicz czo *pignero,-are* (sv. *pignus*) S 115v.

ZASTAWIENIE ‘danie w zastaw’ zastavyenye *impignoracio rei* R p₅ (mg).

ZASTAWIONY zastavyony *impignoratus* S 115v (av. *pignus*) (Erz sv. **ZASTAWIĆ**).

ZASTAWNY ‘dotyczący zastawu’ oprava zastawna *cautio pignoratitia sive hypothecaria est cum pignus traditur aut hypotheca supportatur; et dr etiam satisdatio* R f₆ (por. Cervus).

ZASTĄPIENIE – 1) ‘obejście (miejsce)’ oblyeg, zastąmpyenye *circumstancia loci alicuius intelligitur per XXX pedes* R g₄v (ml); –2) praw. ‘odzyskanie; należność przyznana przez sąd’ zastąmpyenye *evictio est rei emte ... abductio* S 53; przeziskanye pravem *vel* zastąmpyenye *evictio iure* R l₅v (ml). Zob. **POZYSKANIE**.

ZASTĘP ‘oddział – np. wojska, aniołów’ *comitatus* Margrabstvo *etiam ... i. societas vel comitatio* zastamp (!), towarzystwo, przewod R h₁; *globus* {*i. multitudo et adunacio hominum* zastamp} R n₈v; zastamp, Thanyecz *chorus* R h₅v (ml); zastamp, Spyczny huff *cuneus dr multitudo militum vel peditum* R i₃v; Czma, wybor, zastamp ryczersky *legio dr a lego,-gis, quia legebantur i. eligebantur qui deberent esse in legione* R r₄; zastamp, huffecz gonczich *turma* R K₁v; rotha, zastamp *agmen dr turba vel exercitus in aliquo itinere* R b₂v; zastamp *exercitus i. collectio hominum in expeditione ad bellum* S 54; voy-sko, zastamp *exercitus i. collectio hominum in expeditione* R l₆v; namyoti, zastampy *castra* R f₄v; *Sabaoth unum est de decem nominibus, quibus Deus nominatur apud Hebreos et interpretatur exercituum sive virtutum* {*vel Deus militiarum, exercituum angelorum* zastampow} R D₄v. Zob. **HUF, HUFIEC, SZYK, WOJSKO**.

ZASTĘPCA praw. ‘osoba wchodząca w spór zamiast pozwanego; poręczyciel’ *intercessor dr qui pro alio preces facit vel fundit, item dicimus intercessorem illum, qui intercedit et interponit se inter debitorem et creditorem ad hoc, quo et pecunia mutuetur, et est quasi fideiussor et constitutor* zastąpcza, orądownyk {*ad reconciliandum*} R p₈v; zastąpcza *intercessor dr qui pro alio preces facit vel fundit* S 75v; zachodcza, zastąpcza *evictor* R l₅v (ml) (por. Cervus); zastąpcza *fideiussor dr qui se per alio obligat et promittit, ut ipso non satisfaciente, ipse satisfaciet* S 58; zastąpcza *fideiussor* R m₆v. Zob. **NAMIASTEK**, **ZACHODCA**.

ZASTRZAŁ ‘rodzaj wrzodu?’ *vomita i. vomitus, nausea vel est genus apostematis* zastrzał, *quo emittuntur intestina, dr a vomendo, quia pus inde manat, est tumor excrescens seu grossicies illa, que nascitur in aliqua parte corporis, sanie frequenter emittens* S 173; *zastrzał vomita i. vomitus vel nausea vel genus apostematis, quo emittuntur intestina, et dr a vomo,-mis* R L₄.

ZASTRZELENIE ‘rodzaj wrzodu?’ zakazenye cyala z zastrzelyenya *vomice sunt tumores purulenti in corpore a vomendo dicti* S 173; zakazenye cyala z zastrzelyenya *vomices i. tumores purulenti in corpore* R L₄ (mp) (por. Mu28, s. 78: *vomicae sunt tumores in corpore purulenti, a vomenda (!) dicti*, Nassel, Zákázenye cyálá zastrzelyenya).

ZASZKADZAJĄCY *nocens* zaskadzaiący, *innocens econtra vel nye-vynny* R x₁v (ml). Zob. **SZKODZĄCY**.

ZASZKODZIĆ zaskodzicz *noceo,-ere* S 227v; zaskodzicz *noceo,-ere i. offendere* R R₁. Zob. **SZKODZIĆ**, **USZKODZIĆ**.

ZASZUMIEĆ zasshvmyely *sonuerunt* R T₆v (md; av. *sono,-are*); *sonitus maris* Shvmyenye, *sonare* zashvmyecz, *sonuerunt* zash<v>myely R G₂v (ml; av. *sonus*). Zob. **BRZNIEĆ**, **SZUMIEĆ**, **ŻWIECZEĆ**.

ZASZYJEK ‘uderzenie w szyję’ zasshyyek *colaphus est colli percussio* (bibl.) R g₇v. Zob. **POGĘBEK**, **POLICZEK**, **SZYJA**.

ZASZYJKOWAĆ ‘bić, uderzać w szyję’ zashyykovacz *colaphizo,-are i. colaphis cedere ... est collum cedere* R N₁. Zob. **POLICZKOWAĆ**.

ZASĆ alye zass *sedtamen* R Y₃v.

ZASŁUBIĆ (SIĘ) zaslyvbicz *pango,-ere ... i. pacisci sive pactum facere* R R₄v; zaslyvbyl, vczvyrdzyl, vmovą, zmovą vczynyl *pepigit pactum* R R₄ (mp; av. *paciscor,-i*); zaslyvbyly sobye *pepigerunt* (bibl.) S 229v (av.; *pango,-ere*); zaslyvbyli szą sobye *pepigerunt* (bibl.) R R₄v (mg; av. *pango,-ere*) (por. Mamstp, cz. I, s. 8 – do Gen. 14,13). Zob. **POŚLUBIĆ**, **ŚLUBIĆ**.

ZASŁUBIENIE ‘układ, umowa; dary za pokój’ zaslyvbyenye *testimonium, ut cum filius in testamento patrem vel fratrem exheredant (!) contra officium pietatis* R J₂ (mg); zaslyvbyenye *pacifica dicebatur oblatio, que fiebat pro pace ad Deum vel ad homines, vel quia ad bonum pacis fiebat, sicut salutaria sacrificia pro salute data vel danda vel reservanda offerebantur* R y₁v. Zob. **POŚLUBIENIE, ŚLUB**.

ZATACZAĆ SIĘ ‘chwiać się, tracić równowagę’ zatacza syą *torquet caput* R V₄ (mp); gdy syą zathacza *torpens caput* R J₅v (ml). Zob. **TOCZYĆ, ZATOCZYĆ**.

ZATKAĆ zamyatacz, zamyatacz zyemyą, zathkacz, zatloczicz *obturo, -are i. claudere, stipare* R R₂v.

ZATKANIE zamknyenye, zathkanye *opilacio, vide Calepi, oris obtusio*, Ps (106, 42): *Iniquitas opilabit os suum* (bibl.) R x₆v (mg); zapravyenye, zathkanye *obductio, reparacio etc.* R x₃v (md); zavarcye, zathkanye *occlusio* R x₄v (ml).

ZATŁOCZYĆ zamyatacz, zamyatacz zyemyą, zathkacz, zatloczicz *obturo, -are i. claudere, stipare* R R₂v.

ZATOCZONY ‘skręcony; umęczony’ zatoczony *retorsus, iterum cruciatus* R D₂ (md). Zob. **PRZETKANY, TOCZONY, TOCZYĆ**.

ZATOCZYĆ *retorqueo, -ere, rursus volvere* zatoczicz *vel imponere* wcladacz, *retorquet in me* wclada na myą, *vel filum bis filare* Sukacz, Skrączicz nyczy R T₂ (md) (por. SEK, t. IV, s. 376). Zob. **TOCZYĆ, ZATACZAĆ SIĘ**.

ZATONAĆ zatonąncz, zatopycz *naufragor, -ari i. periclitari, pati fractionem navis {fracta navi, naufragium pati}* R Q₈v.

ZATOPIĆ zatonąncz, zatopycz *naufragor, -ari i. periclitari, pati fractionem navis {fracta navi, naufragium pati}* R Q₈v; *obtinerunt, Gen. de diluvio* (bibl.) zatopyły S 228v; *zatopili obtinerunt aque, Gen. (bibl.)* R R₂v (ml). Zob. **TOPIĆ**.

ZATOPIĆ SIĘ *periclitari, -ari i. experiri ... i. periculum vel discrimen periculum incurrere {zatopicz syą in mari}* R R₆.

ZATOPIENIE zatopyenye *periclitacio in mari* R z₄v (md); zatopyenye, potopyenye *naufragium i. navis fractio, quod et naufragum dr {navigandi periculum}* R v₅. Zob. **POTAPIENIE, TOPIĆ**.

ZATRZYMAĆ *sustentari, -ari i. nutrire* zyvicz, karmycz *reficere, cibare vel podeprzec, zatrzymacz expectare, manu tenere* znossicz, odchovacz, Roscyągnancz (!) R V₂ (mp).

ZATUKA ‘potrawa z kurcząt’ (por. Brückner SE, s. 645) *zatuka lencophagum quidam cibus albus, qui fit ex carnibus gallinarum* S 80v; *zathvka lencophagum i. cibus albus ex carnibus gallorum* R r₄ (mp) (por. Mu28, s. 161).

ZATULIĆ ‘tu – zatkać uszy, nie chcieć słyseć’ *zatulicz vssh y exurdare aures, aures obtundere* R O₇v (ml). Zob. **STULIĆ**.

ZATWARDZENIE *zatwardzenye constipacio* S 34v (por. łac. dopisek BB w R h₄ (md): *constipacio i. induracio in stomacho, coartacio ...* – bez odpowiednika pol.).

ZATWARDZIAŁY *zapyekly, zatwardzyaly obstinatus i. in malo induratus, obfirmatus, intentus* S 100; *zapyekly, zakamyaly, zatwardzyali obstinatus ... i. in malo induratus, obfirmatus* (sv. *obstino, -are*) R R₂v.

ZATWARDZIEĆ *zatvardzyecz obduro, -are* R R₂ (mg). Zob. **PRZETWARDZIEJEĆ**, **STWARDZIEJEĆ**, **TWARDY**.

ZATWARDZIENIE ‘zatwardziałość, upór’ *zatvardzyenye obduracio* R x₃v (md).

ZATWOR ‘zamknięcie; budynek klasztorny lub zgromadzenie’ *cenobium zatwor i. claustrum* R f₇ (mp; av. *cenobium ... id est quod monasterium seu communis habitatio plurimorum*).

ZATWORZONY ‘zamknięty’ *zatworzony, zamknyony inclusus* S 73v (Erz sv. **ZATWORZYĆ**); *zamknyony, zatvorzony reclusus* R C₅v (mg); *zamknyony, zatvorzony inclusus* R p₅v (ml); Zob. **ZAWARTY**.

ZATWORZYĆ ‘zamknąć; przypieczętować’ *zatvorzicz, zamknącz includo, -ere* S 223; *zatvorzicz, zamknącz recludo, -ere* R S₆ (mg); *zatvorzicz sero, -are i. seram ostio apponere, ostium firmare, claudere* R T₅v; *oprzecz, zaprzecz, zatvorzicz, vczvyrdzicz obfirmo, -are* R R₂ (md); *zatvorzicz, wsadzicz includo, -ere i. intus claudere* R P₆v; *mocznye zaprzicz, zatvorzicz obrudo, -ere ... inclaudere, abscondere* R R₂v; *resignare litteras i. aperire othvorzycz, signare i. claudere* *zatvorzicz lyst* R D₁v (md; av. *resignacio*); *Signethem zatvorzicz signo, -are* R F₆ (mp; av. *sigillum*); *signetem zatvorzicz signo, -are* R T₆ (mp). Zob. **NACECHOWAĆ**, **ODEWRZEĆ**, **OTWORZYĆ**.

ZATYKAĆ *zamknącz, zathykacz oppilo, -are* R R₃v; *perstringo, -ere i. perfecte stringere {aures} {zathikacz vshy, vide Calepi}* R R₆; *zathykacz vshy perstringere aures* R z₆ (mg). Zob. **ZATULIĆ**.

ZATYM ‘zatem; tymczasem, niekiedy’ a za tym *per consequens* S 247; a zathym, Pogotowv *per consequens* R Y₁v (ml); *Zathym sed* (sv. *atvero*) R X₃v (ml); za tym, zathym *interea* R X₇v. Zob. **POTYM**, **PRZEDTYM**, **TAK**, **TEN**.

ZAUSZNIK podszczywane (! – zam. „ten, który podszczywa”), poduszcza, *zavshnyk susurro i. murmurator, sententiosus, bilinguis, qui et hic susurrus dr* (bibl.) R H₄v. Zob. **NAUSZNICA**, **PODUSZCZCA**, **UCHO**.

ZAWADA ‘tu – bez warunku, ograniczenia’ osobnye, przesz zavady, Samowsoby *absolute* R X₂v (ml).

ZAWADZIĆ nye zavadzy *non officit i. non nocet* R x₅ (mp).

ZAWARCIE ‘zamknięcie’ zavarcy, zathkanye *occlusio* R x₄v (ml). Zob. **ZAMKNIEŃ**.

ZAWARTY ‘zamknięty’ zavarti, zamknyony *conclusus* R h₂v (md). Zob. **ZATWORZONY**.

ZAWAŻE (lub **ZAWIĘZIE** (?)) ‘waga, miara wagi lub pieniądz – sykl (por. Bohemizmy, s. 474)’ zavyżye (!) *sichus, genus ponderis, quarta pars uncie et stateris medietas, due dragme* (bibl.) S 143; zavyżye (!), loth *sichus, genus est ponderis* R F₆.

ZAWIASA ‘część wrót, zawias’ Scyezaya *cardo ... una pars ostii, sc. cuneus, qui in foramen utitur* S 23; Byegvn *cardo, una pars ostii, cuneus* zaviasa, Scyezaya R f₃.

ZAWIĄZAĆ (lub **ZAWIĘZAĆ**) *fide ligare* slyvbem zavyżacz, *spem habere, credere, confidere* R O₈v (md). Zob. **OBWIĄZAĆ**, **PRZYWIĄZAĆ**.

ZAWIĄZANIE *constrictio* scysnyenye, ocyagnyenye, zavyżanye *coartacio, confusio* R h₄ (mp). Zob. **WIĄZANIE**.

ZAWIĄZANY zavyżany slyvbem *astrictus sacramento* R d₂ (mg). Zob. **OBWIĄZANY**, **ZWIĄZANY**.

ZAWIDZENIE ‘zazdrość’ zavisz, zavydzenye, zazdrozcz, nyeprzyyaszn *emulacio* R k₈v (ml).

ZAWIEDZIENIE ‘zaprowadzenie, uprowadzenie’ *abductio, asportacio, separacio* zapądenye, zavyedzyenye R a₂ (mg). Zob. **ZAPĘDZENIE**.

ZAWIERADŁO ‘rygiel w drzwiach’ Clamra, zavora, zavyeradło, Regyel *pessulum et hoc pessellum i. sera lignea, qua firmatur ostium* (bibl.) R z₆. Zob. **ZAPIERADŁO**.

ZAWIESIĆ praw. *obligo, -are* zavyessicz dobro abo gymyenye komv, Zapissacz dług, obvyżacz *ad aliquem dandum aut solvendum* R R₂ (md); zavyessicz dobro abo gymyenye komv, obvyżacz na danye abo zaplaczynie *obligo, -are* R x₄ (md; av. *obligatio*); oddalicz, zavyessicz od vypelnyenya vrzādv *suspendere per ecclesiasticam censuram, suspensum, vide verba iuris* R V₂ (md); zavyessilich my, odložily, ffrystovaly *distulimus* R O₂v (ml; av. *diffiero, -ferre*); zavyeszilismy *distulimus* S 218v; zavyeszon iest *vel*

ffvndvye syą *pendet lex et prophete* (bibl.) S 229v; ffvndvye syą, zavyeshon iest, wthym zalezy *pendet lex et prophete* (bibl.; Mt 22,40) R R₅v (ml). Zob. **OBIESIĆ, ODWŁOCZYĆ, ZAWIEŚĆ**.

ZAWIESZENIE praw. *suspensio est quedam ecclesiastica censura, qua interdicatur aliquod officium vel exercicium competens certe persone ecclesiastice, aliquando a iure, aliquando a iudice prolata* zavyeszhenye od vipelnyenya vrzādv S 154v; *suspensio ab officio* oddalyenye, zavyesshenye od vipelnyenya vrzādv i. *interdictum* R H₄v (mg).

ZAWIESZON zob. **ZAWIESIĆ**.

ZAWIESZONY – 1) nachilony, podparty, wsparty, zavyesshony *reclinatus* R C₅v (md); – 2) praw. ‘tu – termin sądowy odroczony na jakiś czas’ zavyeshony rok *prefixus terminus* R B₂ (mp); wrokv zavyesshonym *termino pendente* R J₁ (mg) (por. Cervus); – 3) praw. ‘tu – dni świąteczne, podczas których nie działały sądy’ Sāndove zavyeshone dny *ferie sunt quedam solemnitates, in quibus cause tractari non debe<n>t* (sv. *feria*) R m₅ (av. *feriatus i. festivus*) (por. Cervus). Zob. **ROK, SĄDOWY**.

ZAWIEŚĆ (‘obciążyć długami’ – tak Erz) zavyesch (! – może zam. „zawiesić”) dobro abo gymyenye komv *obligare bona alicuius* S 99v. Zob. **ZAWIESIĆ**.

ZAWIEŚNY ‘najważniejszy, kardynalny; tu – o cnotach’ *cardinales virtutes i. principales et alte* vyssokye, przednye, przelozone, Scyezayne, zavyeszne R f₃ (md; av. *cardinalis*). Zob. **ZAWIASA**.

ZAWIEZIE zob. **ZAWAŻE**.

ZAWIŃĄĆ ‘okryć’ zavinācz *involvere* R X₂ (ml; av. *volvo, -ere*) Zob. **OBWINAĆ, ROZWINAĆ, WYWINAĆ, ZWINAĆ**.

ZAWIŚĆ zaviszcz, zavydzenye, zazdroszcz, nyeprzyyasz *emulacio* R k₈v (ml).

ZAWITY praw. ‘tu – ostatni termin rozprawy’ zavithy rok *peremptorius terminus secundum iuristas dr ultra quem non dantur ulteriores dilaciones* S 111v; zavyty rok, vlozony czass *terminus peremptorius, ultra quem non dantur ulteriores dilaciones* (sv. *peremptorium*) R z₄v (por. Cervus: *Peremptorius terminus* zawity rok).

ZAWOD ‘wyścigi konne; miara długości’ zavod *hipodromium* S 69v; zavod *hipodromium* R o₆ (mp; av. *hypodromus*); gon, zavod *stadium, octava pars miliarii, quo utuntur Greci in metiendis viarum spaciis ..., unde stadium, dimi., i. parvum stadium* Staye, Stayadlo R G₅.

ZAWODNIK ‘szybki, wyścigowy koń’ vozovy kon, podvodny, zavodnyk *veredus i. equs trahens redam seu currum* S 167v (por. Mu28, s. 38: *Veredus*

velocissimi cursus, Ein postrosz, Wozowy kon, álbo z wodnyk  lbo powodny kon); *sonipes i. zavodnyk, dextrarius, quia sonat pede terram percutiendo* S 146; *sonipes dr dextrarius, quia pede sonat terram percutiendo* {i. *celer equus*, zavodnyk} R G₂v; zavodnyk *scrupes* (?) *equus* R F₅ (mg); zavodnyk *serupes* (?) R o₆ (mp; av. *hipodromium*); *emissarius eciam dr flagitiorum et luxurie satelles vel* zavodnyk R k₈ (md; av. *emissarius ... equus fortis et velox*); zavodnyk *cursarius equus* R i₄ (mh; av. *cursilis i. ad currendum facilis*); gonyecz *veredarius magna celeritate literas perferens, vel equus velocissime cursus, vel i. vozovy, vozny kon vel i. zavodnyk* R K₄v (ml). Zob. **KO N **, **STADNIK**.

ZAWOJNIK ‘zaw j, czepiec’ zavoynyk modri, Brvnathny czepyecz *vitta* (bibl.) R L₂v; *vito,-are ...*, *item vitto,-tas i. vitta ornare et tunc dr a vitta pro infula {aut peplo} {zavoynykyem i. infula sacerdotali vel ligamine capitis}* R X₁v.

ZAWO AC  ‘wykrzykn c; wezwa c, przywo a c’ zavolacz kogo *adscio, -ire i. advocare vel i. iuxta scire* R M₄v (md); *vociferor,-ari i. clamare {vociferati sunt zavolaly}* (bibl.; Ex 2,23) R X₁v. Zob. **ODWO AC **, **WO AC **.

ZAWO ANY vezvany, zavolany *accitus i. appellatus vel vocatus* R a₃.

ZAWORA ‘rygiel, zamek u drzwi’ regyel, zapyeradlo, zavora, klamka, Regyel *pessulum vel pesellum i. sera lignea, qua firmatur ostium, Can. V* (bibl.) S 113; Clamra, zavora, zavyeradlo, Regyel *pessulum et hoc pessellum i. sera lignea, qua firmatur ostium* (bibl.) R z₆; zavora *repagulum i. obex seu quod ad impedimentum opponitur, a repando,-dis eo, quod claudat et pandat iter, ut sera* S 131 i R C₆v; Clothka, zavora, zamek *sera* R F₄ (mg); zavora (2 ) *clatrus i. repagulum, quod opponitur ostio* R g₅v; zavora, Scobl *vectis dr illud ferrum, quod in firmatura ostii vehitur* R K₃. Zob. **K ODKA**, **ZAMK**, **ZAPORA**.

ZAWROCENIE ‘zawr t g lwy’ zawroczenie g lwy, zavroth *vertigo i. rotacio ... ventus ...*, *vel est morbus capitis ...*, *Greci vocant scotoma vel scotomia* S 168v; zavroczenie wg lvy *scotomia, infirmitas* R E₅v; *vertiginari in capite* zawroczenie myevacz *vel vychrem vyvraczacz* R V₆v (mg).

ZAWROT ‘zawr t g lwy’ zawroczenie g lwy, zavroth *vertigo i. rotacio ... ventus ...*, *vel est morbus capitis ...*, *Greci vocant scotoma vel scotomia* S 168v; vycher, Vicher {i. *turbo*}, Zawroth wg lvy *vertigo i. globus, convolutio ... in capite a morbo {vel scotomia}* R K₅.

ZAWRZE C  ‘zamkn c; zwina c, z  y c’ zawrzecz *vsta silencium imponere* S 143v; zawrzecz Lysti *complicare litteras* S 214v; zawrzecz lysty *com-*

plicare litteras R N₂ (mg) (por. Mu28, s. 193: *Complicare literas...*, Zawrzeć list). Zob. **ODEWRZEĆ**, **OTWORZYĆ**, **ZAMKNAĆ**, **ZATWORZYĆ**.

ZAWZIĄĆ ‘zabrać, zająć’ zawzyącz, zgynącz *absorbeo, -ere, amovere* R M₁v (mp; av. *absolvo, -ere*). Zob. **POŻRZEĆ**.

ZAWZIĘTY ‘pochłonięty, zabrany’ *absorptus eciam i. ammotus* zawzyąty, zgynały R a₂v (md; av. *absorptus ...* pozarty). Zob. **POŻARTY**, **ZGINEŁY**.

ZAWŻDY ‘zawsze, stale, bez przerwy’ zawzdy, Często *assidue* R X₃v.

ZAŻDROŚĆ zaviszcz, zavydzenie, zazdroszcz, nyeprzyyaszn *emulacio* R k₈v (ml).

ZAŻWIEK ‘echo’ zazwyąk *echo dr sonus aeris vel vallium, rupium, montium, i. sonus reditivus, quia est imago seu representacio vocis ... Sap. XVII, (18) (bibl.)* S 45v; zazwyąk *echo {vocis repercussio}* (bibl.) R k₅v (por. Mym28, k.35: *Echo*, Wyderlaut, Zazwięk). Zob. **ŻWIECZEĆ**, **ŻWIEK**.

ZAŻEGNAĆ zazegnacz, zaclynacz *incanto, -are* R P₆ (mp). Zob. **LEKOWAĆ**, **PRZEŻEGNAĆ**, **ŻEGNAĆ**.

ZAŻEGNANIE zaklynanye, zazegnanye *incantacio* S 73; zazegnanye *incantacio* R p₅ (mp); zazegnanye *carminacio* S 23; zazegnanye *carminacio vel dr expulsio ventositatum cum aliqua medicina* R f₃v (md).

ZĄB anat. (wg Erz, bł., tu także przykład z S 62v: „myśzny zab (?) *fuscinula*” – zob. hasło **HAK** w naszej edycji) poslyednye ząby *genuini dentes, qui sunt in gingivis* R n₇ (md) (por. poslyednye (‘zęby’) *genuini i. dentes posteriores, qui in extrema gingiva in homine gignuntur* S 63v); przednye ząmbi *dentes precisores, acuti, primores* S 40; *strideo, -ere i. fortiter sonare, dentes concutere, frendere* brząk dzyalacz {*cum catenis*}, zgrzytacz ząmby, Shvmyecz R T₈; ząmbamy zgrzitacz *fremo, -ere* R P₂. Zob. **HAK**, **KOLIZĄB**, **PRZEZŻĘBY**, **ŚRZEDNI**, **TRZONOWY**, **TRZYŻĘBIE**, **ZĘBIDŁO**.

ZĄBR zool. – 1) ‘tygrys’ ząmbr *tigris, animal* S 159; Ząmbr (!) *tigris vide in Orto sanitatis* RN V; ząmbr *tigris ... est enim bestia variis distincta maculis, virtute est velocitate mirabilis* R J₃v; – 2) ‘żubr’ ząmbr *zubro, genus thaurorum silvestrum fortissimum ... vide de aliis animalibus multis in Orto sanitatis, amen* RN V.

ZBAN ‘dżban’ Zban oczthovy, oczethnycza *acetabulum est vas aceti plenum vel ad accipiendum acetum paratum* R a₃v. Zob. **DZBAN**, **DZBANEK**.

ZBAWIĆ *salvo, -are, salvum facere vel sanum* od zlego vchovac, zbavicz, vybavicz, obronycz, vzdrovicz *a damno securari* R T₃ (mp; av. *salvo, -are*).

ZBAWIENIE vchovanye od zlego, vybavyenye, zbavyenye, obronyenye, vzdroyenye *salvacio* R D₆v (md); zdrowye, zbavyenye *salus* R D₆v.

ZBAWIENNY *salutaris i. salvator vel i. vzyteczny, zbavyenny* R D₆v (md).

ZBIĆ pobicz, smagacz, stloczicz, zbicz *cedo,-ere i. verberare, ferire vel incidere* R M₇v; – przibicz, zbicz *affigo,-ere i. ad aliquid figere* R M₂v (niewykluczone, że wyraz „zbicz” ‘zbić’ odnosi się do następnego łac. hasła w druku, tj. *affligo,-ere i. valde fligere*, a wówczas miałby znaczenie ‘pobić, powalić’). Zob. **BIĆ**, **ZBITY**.

ZBIEG ‘uciekinier; włóczęga; wygnaniec’ *Zbyeg profugus i. fugitivus, procul fugiens, expulsus, vagus* S 124; *profugus ... proprie dr qui procul a sedibus suis vagatur* {zbyeg abo czo vczyeka, vygnanyecz *vel qui sepe mutat domicilium, vagus*} R B₅; zbyeg, vignanyecz *profugus proprie dr qui procul a sedibus suis vagatur* (sv. *profugio,-ire* (w oryg. bł. „prefugio”)) R S₃v; *confuga, simul cum alio fugiens* zbyeg R h₃v; zbyeg *effugus i. fugitivus* R k₆v; zbyeg *transfuga qui de uno exercitu fugit ad alium ... invenitur etiam transfugus in eadem significatione* R J₆v. Zob. **ZBIEŻEĆ**.

ZBIEGAĆ ‘wałęsać się, wędrować’ zbyegacz, zgyezdicz (!) *pervagor,-ari* R R₆ (mp); *pervagans* czo wshądy zbyega, zwyedzi *i. percurrens* R z₆ (md). Zob. **BIEGAĆ**, **ZBIEŻEĆ**, **ZJEŻDZIĆ**.

ZBIERAĆ owoc zbyeracz *vindemio,-are i. ... uvas a vinea auferre* R X₁; pastwą, potrawą, pocarm, piczą zbyeracz *pabulor,-ari i. pascere vel pabulum colligere* R R₄; zbyeracz, przilozicz *colligo,-ere* R N₁; zbyeracz zyarna, resh *frumentor,-ari i. frumenta colligere* R n₃ (md; av. *frumentum*).

ZBIERAĆ SIĘ gdy są wrzod zbyera *suppuracio* R H₄ (mg) i R V₂ (mg; av. *suppuro,-are*); Czo są od nyego zbyera ropa ve wrzodzye y przepuszcza *maturatissimum unguentum* R t₂ (md).

ZBIERANIE owoc zbyeranye *vindemia dr uvarum collectio* (bibl.) R L₁.

ZBIEŻEĆ zbyezecz, vcyciecz *prefugio,-ere* R S₃v; zbyezecz, vcyciecz są *confugio,-ere i. simul fugere vel ad aliquem fugere causa securitatis et auxilium habendi* R N₂v. Zob. **BIEŻEĆ**, **ODBIEŻEĆ**, **UBIEŻEĆ**, **ZABIEŻEĆ**, **ZBIEGAĆ**.

ZBIEŻENIE zbyezenye drog *diversiclinium i. locus, ubi diverse vie coniunguntur* R k₂. Zob. **ZABIEŻENIE**.

ZBITY ‘pokonany; udręczony, pobity’ *stratus i. subiectus, in terra deiectus* {zbiti *debellatus*} R G₆v; *afflictus* zbyti R b₂ (mh; av. *afflictus,-us ... i. cruciamentum*); zbiti, skarany, vnądzony *affectus...*, *sed affectus participium dr lacertus vel maceratus* {*afflictus*} R b₁v. Zob. **ZBIĆ**.

ZBLADNAĆ zbladnąć *palleo*,-ere, esse vel fieri *pallidum* R R₄v. Zob. **BLADY**.

ZBŁĄDZIĆ zbłądzic *exorbito*,-are, deviare R O₆v (mg). Zob. **BŁĄDZIĆ**.

ZBOJCA zboicza *vispilio vel vespilio i. raptor, latro* R L₂v.

ZBOR 'zgromadzenie; oddział wojska' zgromadzenie, zbor, pospolstwo *cetus i. congregatio hominum {i. multitudo}* R g₁v; Czelny huff, zbor, gromada *falanx i. legio* (bibl.) R m₂v (ml); *frequencia* zbor, *concursum, multitudo* pospolstwo R n₂v (ml).

ZBOŻE – 1) 'rośliny zbożowe; majątek, bogactwo' *hornus, hornotinus* lyathoszi, *ut horne fruges* zboze S 70v; *zboze fruges* S 61; zboze, pożytek *fruges, bladum, annona, alimonia, copia, cibaria, anni utilitas pro usu hominum* R n₃ (md); *zboze frux vel fruges, anni utilitas, alimonia, copia, cibaria, annona, que sunt cum arista* S 61v; *frux vel fruges ... et sunt fruges liquide, frumenta vero arida et sicca {zboze anni utilitas}* R n₃; *frumentum* zboze, zyto, *siligo idem vel* Resh S 61v; *plenne* zboze *luxuriosa frumenta* R s₃v (md); Snyecz, zle powyetrze na zboze, Rdza *arugo est color quidam, sicut pedes accipitris, et scribitur per a solam secundum Papiam, sed aurugo per au secundum Huguitionem est morbus regius, item aurugo est corruptio aure, per quam segetes contrahunt innaturalem* (w oryg.: „*in naturalem*” (!)) *colorem ex aura corrupta* R d₁ (Trudności z objaśnieniem znaczenia „rdzy” i „śniedzi” występują już w tekstach łacińskich (sv. *arugo, aurugo, erugo*), które mówią zarówno o metalu, jak i o zbożu – a także o kolorze charakterystycznym dla choroby zwanej żółtaczką oraz dla jastrzębich łap); – 2) 'tu – o długu' czvdzym zbozym *ere alieno gravatus* R l₃v (mg; av. *es alienum*). Zob. **JĘCZMIENNY, ORKISZ, OWSIANY, PROSO, PSZENICA, REŻ, ŻYTO**.

ZBROJA *brachiale, torques in brachio, ornamentum brachii, dextrocherium i. rączna zbroja* S 20; *brachiale dr torques in brachio sive brachii quoddam ornamentum, quod et dextrocherium sive dextrochirtum dr {vel Tarcza vel rączna zbroja}* R e₃; hergvet (!), voyenna zbroja *arma bellica* R c₇v (mp; av. *arma*) (por. Cervus: *Arma bellica* hergwet (!) *vel* voienna zbroia *que mulier post mortem mariti propiori agnato vel agnatis dat et sunt gladius mariti, equus melior sellatus ...*; cytujemy za oryg. wydaniem z 1531 r.); Shatha vel Suknya na zbroją *ephestrus* R l₁v (ml); Szhata na zbroją *ephestrus* S 49v; pod zbroją plach vel Cabath *thorax ...*, *lorica* (bibl.) R J₃; plathnyerz czo zbroią vypravya *politor armorum* R A₅ (md) (por. Myeczherz S 118v); gladzicz, viczs-

dzicz, wyprawyacz zbroią abo myecze *vel* wcyoszacz *polio,-ire* R S₁. Zob. **PANCERZ, PLACH.**

ZBRUDZIĆ zbrudzić *contamino,-are i. polluere, deturpare* R N₃v.

ZBUDOWAĆ naprawycz, poprawicz, zbudowacz, wivodzicz, odnowicz *instauro,-are i. facere simile priori, restituere, reficere* R Q₁v.

ZBUDOWANIE zbudowane *constructio i. edificatio* R h₄. Zob. **BUDOWANIE.**

ZBUDZIĆ *excito,-are vide supra in excieo* {zbudzić *a somno, extra vocare, provocare, sollicitare*} R O₆. Zob. **POBUDZIĆ.**

ZBUNTOWAĆ SIĘ *ligo,-are zbvnrovacz syą conspirare contra prelatum* R Q₅ (mg). Zob. **BUNT.**

ZBUNTOWANIE zbvnthovanye *complicitas* {*i. conspiracio*} R h₂; spyknyenye, zbvnrovanye *conspiratio est quedam fraudulenta confederatio facta in preiudicium alicuius persone* R h₄. Zob. **BUNT, BUNTOWNIK, SPRZYSIĘZENIE.**

ZBYTEK ‘pozostałość, resztką; odchody’ *zbytek stercus* S 150. Zob. **ŁAJNO.**

ZBYTNI (tak Erz; lub **ZBYTNY**) ‘nadmierny, przesadny’ *zbithna a gorącza myloszcz, Gorzlyva, Nyeczirplyva zelotipia, invidia vel suspicio contra uxorem ... vel mechia vel vehemens amor in uxorem* S 176; *nyecyrplyva, zbithna, gorzlyva, gorącza, przecywna myloszcz zelotipia* (sv. *zelotypus*) R M₁; *zelotipia nyecyrplyva myloszcz, przecywna, zbythna, gorzlyva viri in uxorem et uxoris in virum* R X₂ (mp; av. *zelotipo,-are*); *zbithna mova verbosus sermo* R K₄v (ml). Zob. **PRZEZLICZNY.**

[**ZCIOSAĆ**] zob. **CIOSAĆ, ŚCIOSAĆ.**

[**ZCIRPIEĆ**] zob. **CIRPIEĆ, ŚCIRPIEĆ.**

ZDAĆ praw. ‘zrzec się prawa dowodzenia i przerzucić na przeciwnika ciężar dowodu przez przysięgę’ *spuscycz, odvyescz, zdacz przyssyagą* (Acc. sing.) *deferre iuramentum est aliquem artare vel astringere ad iurandum* R N₆ (por. Cervus: *Deferre spuscic vel odwiesc vel zdac*). Zob. **ZDAWAĆ.**

ZDAĆ SIĘ ‘wydawać się za to myecz, yednacz, tak syą zdacz *vel* vidzyecz, domnymacz *arbitror,-ari* R M₄; azaly thak, Maloly syą vam *zda num i. an* (bibl.) R X₈v (md).

ZDARZYĆ zdarz bog *proficiat* S 231v i R S₃v (ml); zdarz bog, pomagay bog *proficiat i. vade, recede* R B₅ (mp). Zob. **DARZYĆ.**

ZDAWAĆ praw. ‘zrzec się prawa dowodzenia i przerzucić na przeciwnika ciężar dowodu przez przysięgę’ *zdavacz przyssyagą* (Acc. sing.) *deferre*

iuramentum est aliquem artare et astringo (!) ad iurandum R q₅v (ml; av. *iuramentum*) (por. Cervus: *Defero iuramentum* zdawam przysięgę). Zob. **DAWAĆ, ZDAĆ**.

ZDŁAWIONY ‘zgnieciony, sprasowany’ *zdlavyone figy, Vynne grona palata ... palate sunt masse, que de recentibus ficibus compingi solent, quas inter palas ad solem siccant* (bibl.) R y₂.

ZDRADA *zdradlyvoszcz, zdrada, ocupstwo, chytroszcz* *fraus i. dolus, sed differunt, quia fraus est circa fidem mutuata, dolus vero fit in animo* S 60v; *fraus i. dolus, sed differunt, quia fraus est circa fidem mutuata, dolus in animo* {zdrada, zdradlyvoszcz} {*dolus circa fidem mutuata* Ocupstwo} R n₂; *zdradą nasyadacz, zalavyacz, przecyvicz syą, zalożicz chitroszyą insidior,-ari i. insidias tendere et preparare* R Q₁v; *vyvyesch zdradą traduco,-ere i. ad ulteriora ducere, ultra ducere* {*traducere, librum interpretari de una lingua in aliam, vide Calepi*} *publicare* R V₄; *vyvyedzyenye zdradą traductio i. ultra ductio, propalatio sive manifestatio* {*vide Calepinum, et ibi multa significata in verbo Traduco*} R J₆ (por. obyavyenye S 162); *zaclady insidie ..., et fiunt insidie loco vel telo* Sydla, *zalogy, zdrady* {*contra hostes*} R p₈. Zob. **OSZUKANIE**.

[**ZDRADCA, ZDRADŹCA (?)**] zob. **ZDRAJCA**.

ZDRADLIWIE *naglye, prąnthko, gwałtownye, zdradlyvye, Nyespocoynye in preceps* R B₁v (md; av. *preceps*).

ZDRADLIWOŚĆ *zdradlyvoszcz, zdrada, ocupstwo, chytroszcz* *fraus i. dolus, sed differunt, quia fraus est circa fidem mutuata, dolus vero fit in animo* S 60v; *fraus i. dolus, sed differunt, quia fraus est circa fidem mutuata, dolus in animo* {zdrada, zdradlyvoszcz} {*dolus circa fidem mutuata* Ocupstwo} R n₂; *zdradlivoszcz fraus* S 44v (md; av. *dolus*). Zob. **FAŁESZNOŚĆ, OMAMIENIE, OSZUKANIE**.

ZDRADLIWY *obludny, zdradlyvy* *hipocrita i. fictor, simulator* S 69v.

ZDRADNY *obludny, zdradny* *hipocrita i. fictus, simulator* S 69; *zdradny, obludny, zdradny, przykryty* *hypocrita dr fictor, simulator, representator alterius persone, simulat enim se esse id quod non est* R o₆.

ZDRADZENIE *oshukanye, zdradzenye* *decepcio* R i₅ (mp) i R i₅ (mp).

ZDRADZIECSTWO (lub **ZDRADZIECZSTWO**) *prodicio* *zdradzyeczstvo, wydanye, decepcio, manifestacio* R B₅ (mg).

ZDRADZIĆ *vidacz, zdradzicz* *trado,-ere i. prodere* {*vide Calepi*} R V₄; *zdradzicz prodo,-ere i. tradere vel manifestare* {*secreta revelare*} R S₃v; *zdradzicz decipio,-ere i. fallere* R N₅v.

ZDRAJCA, ZDRADCA (lub **ZDRADŹCA** (?)) *zdraycza traductor qui ab uno ad alium verba secreta transfert* S 162; *zdraicza, zdradzca* (w oryg. wyraz przekreślony, wymazany – zapis niewyraźny) *factiosus dr proditor* (sv. *factio*) R m₂v; *zdraycza, wydawcza traditor ...*, *ut Judas fuit traditor i. dator vel proditor* (bibl.) R J₆; *wydawcza, zdraicza traductor* R J₆ (mg); *wydawcza, zdraycza traductor* R V₄ (mg; av. *traduco, -ere*).

ZDRAPAC *zdrobicz, zdrapacz confrico, -are i. collidere, promiscere simul* R N₂v (ml). Zob. **DRAPAC**, **NADRAPAC**, **PODRAPAC**, **PRZEDRAPAC**.

ZDRĘTWIAŁY *zdrąthvyaly, skrzePLY rigidus i. contractus, immobilis, durus, resistens* (sv. *rigiditas*) S 132v; *zdrąnthfyaly labefactus* S 78v; *zdrąnthwyaly labefactus* R r₁ (md); *zdrątwyale* ('zęby') *acidi dentes* R a₃v (md; av. *acidus ... dentes acidi i. stupefacti*).

ZDRĘTWIEĆ *cyrpnąncz, zdrąnthwyecz rigido, -are i. ridigum facere* {fieri} R T₂.

ZDRĘTWIEJEĆ *zdrąnthwyeciech labefacio, -ere* R Q₃ (mp).

ZDRĘTWIENIE *zdrątwyeny, scyrpnyeny rigor i. durities, rigiditas* {frigus} R D₃. Zob. **SKRZEPNIENIE**.

ZDROBIĆ *zdrobicz, zdrapacz confrico, -are i. collidere, promiscere simul* R N₂v (ml); *zdrobycz mico, -are, conterere in micas, comminuere* R t₆ (mh; av. *mica*); *zdrobicz mico, -are, conterere in micas, comminuere* R Q₇ (mp); *zdrobycz suffrio, -are* (!), *aliquid parum digittis conterere* R V₁ (mp); *zetrzec, zdrobicz tero, -ere i. comminuere* R V₃. Zob. **DROBIĆ**, **NADROBIĆ**, **ODROBINA**, **WDROBIĆ**.

ZDROBIONY *zdrobyony suffriatus* (!) *panis i. parum digittis contritus* R H₃ (md).

ZDROJ *zdroy origo* S 103v; *zdroy rivus, qui irrigat terram, fons, torrens fluvius* S 132v (md); *zdroy, Szrodlo rivus* R D₃.

ZDROWIE *zdrovye, zbavyeny salus* R D₆v; *przyydz ku zdrowyv revalesco, -ere, ad sanitatem reduci* R T₂ (mg).

[**ZDROWY**] zob. **NIEZDROWY**.

ZDRZĄDZENIE 'zrządzenie, zarządzenie' *zdrządzenye, przypavyeny, Ochothnosc* *dispositio* R k₂ (mp).

ZDRZĄDZIĆ 'zarządzić' *Spravicz, rospavicz, zdrządziech, przypavicz dispono, -ere* R O₃ (mp).

ZDUN *garnczarz, Zdun figulus* R m₇; *garnczarz, zdvn ollarius* (sv. *olla*) R x₆; *garnczarz, zdvn testarius, qui facit testas* {i. *ollas*} R J₂.

ZDYCHAĆ zdichacz bezs picya *enecari siti* R O₅ (mg). Zob. **DYCHAĆ**, **ODDYCHAĆ**.

ZE zob. **Z**.

ZEBRAĆ Crothko zebracz wgyedno *summo,-are i. summam facere vel summam comprehendere et colligere* R V₁v.

ZEBRANIE zebranye *adunacio* R b₁v (ml); zebranye, zgromadzenye *collectio* R g₇v (ml); zebranye caplanskye *congregacio* R h₂v (ml; av. *concilium*); – Czyslo, zebranye wgyedno *summa dr compendium totum, quadam brevitate continens vel capitale* R H₃v.

ZEDEL ‘zydel, stołek’ *zedel sedile* (bibl.) S 141; *zedel curulis est sedes consulum vel pretorum et edilium* R i₄; *zedel*, Stolek, Poswyathna Comora, Caplansky dom, Skarbnycza *exedra i. cathedra, thronus, sedes, sella, suggestus. Vel ... est camera secreta vel locus thesauri ... i. absida* (bibl.) R l₆v. Zob. **KRZASŁO**, **KRZESŁO**.

ZEDRANY ‘podarty, obdarty’ *zedrany lacer i. laceratus, lacerosus idem* (Erz bł. czyta “zorany” – stąd w części pol.-łac. wyraz sv. **ZORAĆ**) S 78v; *zedrany lacer i. laceratus {dilaniatus, lacernus}* R r₁. Zob. **DRAĆ** (?), **ODARTY**, **PRZEDARTY**, **ROZDARTY**.

ZEGAR *solarium* pyąntro *a sol, quasi solaurium, quia soli et aeri vel auribus (! – zam. auris) patet* prąntek slonecznego zegara S 146 (por. Mu28, s. 3); *solarium eciam dr* Sloneczny zegar S 146 (mg); Sloneczny zegar *i. Compass* abo prąnthek slonecznego zegara *solaria, plana tecta domorum soli patencia* R G₁v (mg; av. *solarium dr a sol, quasi solaurium, quia soli et aeri vel auris pateat {domatum idem}*).

ZEJĆ (lub **ZEIĆ**) ‘zejść, spłynąć’ *defluo,-ere i. deorsum vel cito fluere vel decurrere* zeycz, Spłynącz {*vel labi, cito fluere*} R N₆; *defluxus aquarum* opłynąły, oblyaly vody, *defluxerunt zeshly vel ad peccata lapsi sunt* (bibl.) R i₆ (mp; av. *defluus*); *defluxerunt zeshly* R N₆ (mp; av. *defluo,-ere*). Zob. **IŚĆ**, **JIĆ**, **OBEJĆ**, **ODEJĆ**, **PODEJĆ**, **PRZYJDŹ**.

ZEJDŹ SIĘ ‘zejść się; spotkać się’ *zeydz są coeo,-ire i. simul inire* R g₇ (mg). Zob. **IŚĆ**, **JIĆ**, **PRZYJDŹ**, **ZAJDŹ**, **ZNIĆ SIĘ**.

[**ZEJŚCIE**] zob. **ZEŚCIE**.

ZELW ‘synowa’ zob. **ŻELW**.

ZEMDLENIE nyemocz, Choroba, Zemdlyenye *langor, non languor, defectio virium, lassitudo, dolor* R r₂ (md). Zob. **MDLIWOŚĆ**, **OMDLENIE**, **OMDLIWOŚĆ**.

ZEMDLIĆ ‘osłabić’ rozwyżacz, osslabycz, zemdlycz, rozłączicz, vilo-
zicz *dissolvo,-ere i. religare* R O₃v (md). Zob. **MDLEĆ**, **MDŁY**, **OMDLEĆ**,
OMDLEJEĆ, **OMDLIWAĆ**.

ZEMGLIĆ ‘osłabić’ zemglicz *debilito,-are* R N₅v (mg); zemglicz *sub-*
nervo,-are i. nervos poplicum succindere (!) R T₈v. Zob. **MGLY**.

ZEMLEĆ zemlyecz *emolo,-ere* R O₅ (md); *extero,-ere* zetrzecz, Skru-
shicz, zemlyecz *in molendino*, zaostzicz R O₇ (mp); zemlyecz *molo,-ere ... i.*
terere, sicut triticum vel aliam annonam R Q₈. Zob. **MLIWO**, **ZMEŁTY**.

ZEPCHNAĆ pranthko dzyalacz, zepchnąć, richlo a nyebacznye strącicz
abo skazicz *precipito,-are, precipitanter aliquid obruere, de alto ducere, te-*
mere festinare R S₂. Zob. **POPCHNAĆ**, **PRZYPCHNAĆ**, **WYPCHNAĆ**.

ZEPCHNIONY zepchnyony *detrusus i. inclusus, expulsus* R i₇. Zob. **WY-**
PCHNIONY.

ZEPSOWAĆ ‘zepsuć, zniszczyć’ złomicz, naruszchicz, zepsovacz *irrito,*
-are ..., item irrita potest componi a ratus et tunc irritare est evacuare, vanum
facere, debilitare, destruere R Q₂v; złomycz, narushicz, Skazicz, zepsovacz,
wzdrushicz *irritum facere* (bibl; Jer. 11,10) R q₃v (ml) (por. złomycz, naru-
szchicz (Erz: „wzruszicz”) *irritum facere* S 77); zetrzecz, zepsovacz, sprzevra-
czacz *diruo,-ere i. destruere ..., evertere, deiicere* R O₃. Zob. **PSOWAĆ**,
ZAPSOWAĆ.

[**ZEPSOWANIE**] zob. **ZAPSOWANIE**.

ZEPSOWANY ‘zepsuty, zniszczony’ zepsovany *vastatus* R K₂v (md);
zepsovany, pusty *vastus i. ... incultus*, *desertus, solitarius* R K₂v; othok,
zepsovana (Erz sv. **ZEPSOWAĆ**) krew, Suchoty *tabes i. putredo, sanies*
(bibl.) S 155 (por. Mu28, s. 64).

[**ZERWAĆ** – tak Erz; zob. **ZERWANY**].

ZERWAŁY ‘cierpiący na przepuklinę’ szerwały (!), clynovaty *hernio-*
sus, talem tumorem intestionorum patiens (sv. *hernia*) R o₄. Zob. **KLINA-**
TY, **ODARTY**, **PRZEPUKŁY**, **ROZPUKŁY**.

ZERWANY ‘nadwyreżony, naderwany – tu: o nabrzmiałych żyłach, ży-
lakach lub ścięgnach – por. F. Wysocka, Polska terminologia lekarska do
roku 1838, I, Anatomia, Wrocław 1980, s. 151-152)’ *varix* zyla zervana (Erz
sv. **ZERWAĆ**) *vel i. prisczel* S 165v (ml; av. *varica vel hec varix est vena*
intercoxanea, que si ledatur ex itinere vel percussione fit homo curvus, in-
flatus, facit quoque coxas turgescere et poplices – bez odpowiednika pol.);
szervana (!) zyla *varica et hec varix dr vena intercoxanea, que si ledatur vel*
intinere vel percussione, reddit hominem curvum et inflatum, et ex lesione

facit poplices et coxas turgescere {vide *Calepi*} R K₂v; zervane zyly *varices* R V₅v (md; av. *varico*,-are). Zob. **STACIWNY**.

[**ZESKOCZYĆ**] zob. **ZSKOCZYĆ**.

ZESROMOCIĆ ‘zawstydzić; zniesławić’ zesromocicz *confundo*,-ere i. *commiscere vel confutare* R N₂v. Zob. **OSROMOCIĆ**, **SROMOCIĆ**.

ZEŚCIE (lub **ZESZCIE**) ‘zejście’ *redundo*,-are i. *retro undare* {*refluere*}, *exuberare*, *abundare*, *revertere* schchodzicz (!), splyvacz vodzye {*redundacio aque zessczye*} R S₆; zesshcye nadol *redundacio aque* (bibl.) R C₆ (mg). Zob. **ODEŚCIE**, **POŚCIE**, **PRZEŚCIE**, **PRZYŚCIE**, **ŚCIE**, **WYŚCIE**.

ZETLAŁY ‘osłabiony’ zetlyali, vvyądly, vschly *tabefactus* i. *maculatus*, *putridus factus* R H₄v (ml).

ZETLEĆ ‘osłabnąć’ zgnyloszcz, krvye zapsovanye, zethlyecz, vwyądnącz *tabes* i. *putredo*, *sanies* (bibl.) R H₅; gnych, vvyądnącz, zetlyecz, vyschnącz, krew zapsovacz *tabeo*,-ere R V₂.

ZETRZEĆ zetrzecz *obtero*,-ere R R₂v (ml); zetrzecz, zepsovacz, sprzevrazacz *diruo*,-ere i. *destruere* ..., *evertere*, *deiicere* R O₃; *extero*,-ere zetrzecz, Skrushicz, zemlyecz *in molendino*, zaostzicz R O₇ (mp); zetrzecz, zdrobicz *tero*,-ere i. *comminuere* R V₃. Zob. **PRZECIERAĆ**, **STRZEĆ**, **TRZEĆ**, **WYTRZEĆ**.

ZEZ ‘sześć oczek na kostce do gry’ zess *senio* i. *damnosus* vel i. *sex puncta in taxillo* R F₂v (mg) (por. Lex).

ZEZNAĆ vyznacz, zeznacz *profiteor*,-eri R S₃v; *fassus est* i. zeznal R m₃v (mh; av. *fassus* i. *confessus*, *locutus*).

ZEZNANIE ‘wypowiedzenie się w jakiejś sprawie, wyznanie’ zeznanye *professio* R B₅.

ZEZWAC ‘wezwać, nazwać’ zezvacz, godlo dacz *convoco*,-are R N₄ (mp). Zob. **POZWAĆ**, **PRYZWAĆ**, **WEZWAĆ**.

ZEŻWAĆ ‘zżuć’ zezvacz *offo*,-are, *in particulas comminuere* R R₃ (mp). Zob. **ŻUĆ**.

ZEŻWANY ‘zżuty’ zezvany *commanducatus cibus* i. *commasticatus* R h₁ (md); zezwana karma *mansum* R s₆ (mp).

ZĘBIDŁO ‘wykałaczką’ ząbydło, kolyzamb *dentiscalpium*, *instrumentum*, *quo scalpuntur dentes* S 40v; ząbydło, Colyzamb *dentiscalpium* R i₇ (mg) (por. Mu28, s. 148: *Dentiscalpium*, eyn tzanfeger, Koły ząb (!)). Zob. **TRZYŻĘBIE**, **ZĄB**.

ZGADZAĆ SIĘ zgadza syą *correspondet* S 216; zgadza syą *correspondet* i. *concordat* R N₄v (ml).

ZGADZAJĄCY SIĘ nyezgadzayączy syą *absonus i. dissidens et discordans vel non sonans* {*i. inconueniens vel adversans*} R a₂v. Zob. **NIEZGODNY**, **ZGODNY**, **ZGODZĄCY**.

ZGAGA *orexis, appetitus seu esuricacio dr orexa idem, vel i. vomitus et mordicacio in gutture exiens ab ore ex superflua comestione* Zgaga S 103v; *zgaga polifagia i. orexis* R A₄v (md); *zgaga orexis i. vomitus exiens ab ore ... orexa, poliphagia* {*polifagia*} R x₇v.

ZGANIĆ ‘skarcić, upomnieć’ *zganycz confuto, -are i. arguere, convincere, confundere* {*destruere, dissolvere*} R N₂v. Zob. **GANIĆ**, **POGANIĆ**, **PRZYGANIĆ**.

ZGANIONY *zganyony confutatus* R h₃v (mg).

ZGARBIONY *obstipus i. inclinatus* {*zgarbiony sicut mendici faciunt*} R x₄; *zggyąty (!), skrzyvyony, zgarbyony curvatus* R i₄ (md). Zob. **GARBATY**.

[**ZGIAĆ** – tak Erz; zob. **ZGIEŹY**].

[**ZGIEŁK**] zob. **GIEŁK**.

ZGIEĆIE *godnym bicz ku zgyączyv, mlodym, czvdnym, pyąknym bycz tenerasco, -ere, tenerum fieri, misericordem, flexibilem esse, mitescere* R V₂v (md); *natucznyeyshy vel i. Czyenky, pyąkny, Mlody, godny ku zggyączyv tenerrimus* R H₆v (ml; av. *tener*).

ZGIEŹY (Erz sv. **ZGIAĆ**) *zggyąthy curvus* S 38v (por. *krzyvy* R i₄ (md)); *zggyąthy correptus insano amore i. apprehensus, invasus, tactus seu ad mansuetudinem ductus* S 36; *zggyąthy correptus insano amore, apprehensus, invasus, tactus* R h₆ (mp); *napyąty lug (!) abo kusha vel zggyąty tensus arcus* R H₆v (ml); *zggyąty (!), skrzyvyony, zgarbyony curvatus* R i₄ (md). Zob. **GIĄCY**, **KRZYWY**.

ZGINAĆ SIĘ *succiduntur genua* gdy syą zgynaią (‘kolana’) *quando cadunt a lassitudine* R H₃ (mg; av. *succiduus*). Zob. **NAGIAĆ**, **PODGIAĆ**, **PODGINAĆ SIĘ**, **UGIAĆ SIĘ**.

ZGINAĆ *zawzyącz, zgynącz absorbeo, -ere, amovere* R M₁v (mp; av. *absolvo, -ere*); *zgynął consumtus est* S 34v (ml); *zgynął, doconal consumtus est* R h₄ (mp). Zob. **POŻRZEĆ**, **ZAGINAĆ**.

ZGINEŁY ‘ten, który zginał’ *absorptus eciam i. ammotus* *zawzyąty, zgynąły* R a₂v (md; av. *absorptus ... pozarty*). Zob. **POŻARTY**, **ZAWZIĘTY**.

ZGŁADZENIE *Spelnyenye consummatio i. complectio et dr proprie in bono, sed consumptio i. devastatio* *zgladzenye et sumitur in malo, unde: Consummare mea volo, sed consumer nolo* R h₄. Zob. **ZAGŁADZENIE**.

ZGLADZIĆ zmaczac, zgladzicz, zapamytaćz *aboleo*,-ere i. *delere*, *deponere*, *oblivisci* R M₁v; pogubicz, zgladzicz, zlye stravicz *consumo*,-ere R N₃v (md; av. *consumo*,-ere i. *destruere*, *in malo expendere*, *absumere*); zgladzicz, rostrvozicz, rossipacz *dissipo*,-are i. *dispergere*, *diminuere*, *destruere* R O₃v; *dissipo*,-are *eciam* zgladzicz *vel* i. *divulgare* R O₃v (md); Skozenya vytargacz, zgladzicz *extermio*,-are (bibl.) R O₇. Zob. **ZAGŁADZIĆ**.

ZGLADZONY zmaczany, zgladzony, zapamyąthany *abolitus* i. *deletus*, *destructus*, *consumptus*, *devastatus* R a₂.

ZGNIŁOŚĆ zgnyloszcz, krvye zapsovanye, zethlyecz, vwyądnącz *tabes* i. *putredo*, *sanies* (bibl.) R H₅. Zob. **OTOK**, **ROPA**, **SUCHOTA**.

ZGNIŁY nagnyli, zgnyly *putris* i. *putridus* {*corruptus*}, *marcidus* R C₂. Zob. **GNIŁY**.

ZGODA zgoda *concordia* R h₂v. Zob. **NIEZGODA**.

ZGODNIE *Throni Stolecznyczy simphonisant* zgodnye spyevaia RN (wykl. tylna; sv. *De hierarchiis Angelorum*). Zob. **NIEZGODNIE**.

ZGODNOMOWNY navka zgodnomowna *grammatica est sciencia recte scribendi, pronunciandi, construendi gnara* S 66; navka prosto a zgodno mowna *grammatica* R o₁. Zob. **PROSTOMOWNY** (?).

ZGODNOŚĆ podobnoszcz, zgodnoszcz, przypodobanye *conformitas* i. *conformatio* S 33v; podobnoszcz, zgodnoszcz, przypodobanye *conformitas* R h₃ (md); zgodnoszcz, Slachethnoszcz *equitas ... est convenientia rerum* {*Equitas eciam* i. *planicies, iusticia, qua secundum Deum omnes vincimus. Pars pietatis i. equalitatis, cum omnes coequamur. Psalmus* (118,172): *Omnia mandata tua equitas*} (sv. *equus* i. *rectus, iustus*) R l₃. Zob. **NIEZGODNOŚĆ**.

ZGODNY 'pojednawczy, wprowadzający pokój; jednolity, odpowiedni; jednomyślny, harmonijny; taki sam' spokojny, zgodny *pacificus, pacem faciens* S 105; zgodny, Spocoyny *pacificus* R y₁v (ml); zgodny, yednostayny *uniformis* R L₃v; kstaltowny, zgodny *conformis* R h₃; zgodny *concors* R h₂v; zgodna volya *concorde votum* R h₂v (ml; av. *concors*); Slodkye pyenye, zgodne spyevanye *armonia* i. *dulcoratio et consonantia plurimorum cantuum. Inde armoniacus* i. *dulcis, suavis, delectabilis cantus, ut armonia* i. *dulcis cantus celi* R c₈; *una corda* i. *unanima* zgodne R L₃v (md). Zob. **NIEZGODNY**.

ZGODZĄCY 'godzący, uspokajający' zgodzączy, vsmyerzaiący *pacificans* R y₁v (ml). Zob. **ZGADZAJĄCY SIĘ**.

ZGODZIĆ vspokoicz, zgodzicz *paco*,-are i. *pacificare* R R₄; zgodzicz, przypodobacz, kstaltownye vdzyalacz *conformo*,-are i. *congruere, assimilare* R N₂v (md); poyednacz, zgodzicz *examino*,-are {*librare*} i. *probare, equaliter*

iudicare vel discutere et diligenter inquirere, investigare wybadacz, vipitacz R O₆; oddzyelicz, odłączycz, zgodzicz, zgjednacz *sequestro*,-are i. *separarae et proprie certantes pacificare, unde divido, pacifico dic designare sequestro* {vel i. *apud sequestrum i. mediatorem deponere*} R T₅v. Zob. **UGODZIĆ**.

ZGODZIĆ SIĘ ‘pojednać się; ustanowić pokój; być jednomyślnym, zgodnym; współbrzmieć’ zmyrzicz są y vczwyrdzicz, zgodzicz są *percutere fedus* R m₄v (ml; av. *fedus*); zgodzicz, zmovicz są ku pokoyv *federo*,-are i. *pacificare, fedus firmare* {*consonare, copulare*} R O₈; nyezgodzicz są *discrepo*,-are, *discordare, diversimode sonare in cantu* R O₃ (mg); nyezgodzicz są *discordo*,-are i. *diversum cor habere, dissentire* R O₃; zgodzily są *consencientes* S 34.

ZGODZONY ‘uśmierzony, zażegnany (spór?)’ oddzyelyony, odlączony, zgjednany, zgodzony *sequestratus* R F₃v (md).

ZGON ‘stado bydła’ Trzoda, Skoth, zgon, rogatę bydło *armentum* R c₇v.

ZGONINY ‘odpadki, śmieci’ zgonyyny, zmyeczyny *quisquillie sunt stipule immixte surculis ac foliis aridis ...* R C₄ (por. Cervus; por. też łac. hasło w S 128v: *quisquillie sunt purgamenta frumenti vel terrarum* – bez odpowiednika pol.). Zob. **ŚMIECI**, **ŚMIECINY**, **ZMIECINY**.

ZGORSZYĆ zgorshicz, zagubicz *scandalizo*,-are i. *offendere* {*obiectum ponere in via*} vel *ledere vel occasionem ruine dare* R T₄. Zob. **NAGORSZY**.

ZGOTOWAĆ ‘przygotować’ przypravicz, zgotovac *preparo*,-are R S₂v (mg).

ZGOTOWANIE ‘przygotowanie’ zgotovanye, vyprava voyenna *expeditio bellica* (bibl.) R m₁ (mp) (por. Cervus: *Expeditio bellica* wyprawa woenna). Zob. **WYPRAWIENIE**.

ZGRAT (?) zob. **GRAT**.

ZGROMADNIE ‘razem, gromadnie’ zgromadnye *collective* R X₄ (ml); zgromadnye *cumulatim, adv., i. congestim* {*acervatim, abundanter, cumulatim*} R X₄v. Zob. **GROMADA**.

ZGROMADZAĆ (lub **ZGROMADZIĆ**) zgromadzacz (? – Erz czyta „zgromadzicz”) *conrogo*,-are S 215v (ml); zgromadzacz (? – lub „zgromadzicz”), rozlozicz *aggero*,-are i. *accumulare vel augmentare* R M₂v.

ZGROMADZANIE (?) wspolek, vespolek *una pariter, adv. congregandi* i. zgromadzanya (możliwa lekcja: „zgromadzenya”) R Y₅v (ml; av. *unciatim*).

ZGROMADZENIE *hierarchia i. potestas vel sacer principatus*, rozdział, zgromadzenye *angelorum* S 68v; rozdział, zgromadzenye, Rzyssha *hierarchia angelorum* R o₅ (mp; av. *hierarchia angelica i. multitudo angelo-*

rum); zgromadzenie, Rozdział, Rzyshe, Swyąte ksyństwa *hierarchia* RN (wykl. tylna; sv. *De hierarchiis Angelorum*); – *concio, locus pulpith*, Czałny-
cza *concio eciam est congregacio* zgromadzenie R h₂v (mg); sgyem, zgroma-
dzenie *conventus {in unum convenientes}* R h₅; zebranie, zgromadzenie *col-
lectio* R g₇v (ml); zgromadzenie *conrogacio* R h₄ (md); zgromadzenie, zbor,
pospolstwo *cetus i. congregatio hominum {i. multitudo}* R g₁v; – zgromadzenie
szlow ku gadanyv *vel* dowodzenie *silogismus* S 143v; Zgromadzenie slow ku
gadanyv y dowodzeny, Gadka, Gadowna mova, ku gadanyv mova pospolv
zlozona, zgromadzona ku dovyedzeny, Vymovne gadanye y slova ku
gadanyv, gadka *sylogismus* R F₆v (md); – *adverbia eligendi* vibyeranya, *con-
gregandi* zgromadzenia, *prohibendi* zakazanya, *eventus* przygodi *etc.*, *vide Do-
natum Polonicum in verbo adverbium* R X₂v (md). Zob. **GROMADA**.

ZGROMADZIĆ zgromadzic *conventor; -ari* R h₅ (mg); zachowacz, zgro-
madzic *recondo, -ere i. abscondere vel reponere* R S₆; zgromadzic *congre-
go, -are* R N₂v (md); zgromadzacz (? – Erz czyta „zgromadzicz”) *conrogo, -are* S 215v; zgromadzacz (? – lub „zgromadzicz”), rozlozic *aggero, -are i. accumulare vel augmentare* R M₂v; zgromadzic slova ku gadanyv y dovo-
dzeny, rzeczy *vel* wymowne movicz y gadacz *silogiso, -are* R T₆ (md; av. *sylogizo, -are*). Zob. **GROMADZIĆ, ROZGROMADZIĆ**.

ZGROMADZON (lub **ZGROMADZONY**) przilozon, zgromadzon *col-
lectus* R g₇v (ml); Zgromadzenie slow ku gadanyv y dowodzeny, Gadka,
Gadowna mova, ku gadanyv mova pospolv zlozona, zgromadzona ku dovye-
dzeny, rzeczy. Vymovne gadanye y slova ku gadanyv, gadka *sylogismus*
R F₆v (md).

ZGROMIĆ ‘ostro skarcić; tu – pozbawić władzy’ zgromycz, obczyzic
exautoro, -are i. extra auctoritatem facere vel ponere R O₆.

ZGRZYBIAŁY stari strich, ostarzaly, zgrzybyaly *decrepitus i. valde se-
nex, quasi iam deorsum a crepore {silicernium, capularis senex}* R i₅v (por.
Mu28, s. 47 i Mym28, k. 22). Zob. **STRYCH**.

ZGRZYTAĆ ‘wydawać zgrzyt; wykrzykiwać z gniewu’ zgrzitacz *fremo, -ere i. murmurare, tumultuari aut furorem mentis excitare cum voce* S 221v;
strideo, -ere i. fortiter sonare, dentes concutere, frendere brząk dzyalacz {*cum catenis*}, zgrzytacz ząbmy, Shvmyecz R T₈; ząbamy zgrzitacz *fremo, -ere*
R P₂. Zob. **ZĄB**.

ZGRZYTAJĄCY ‘wydawający zgrzyt; wykrzykujący z gniewu’ zgrzyta-
jący *fremens dentibus, irascens, indignans, murmurans* R n₂ (md); zgrzita-
jący *frendens, dentes concuciens* R n₂v (mg).

ZGRZYTANIE zgrzytanye, Brzank dzyalacz lanczvwchem *stridor den-*
cium (bibl.) R H₁ (md).

ZGWAŁCENIE ‘użycie przemocy’ vcyāzenye, vczysnyenye, vdlavye-
nye, zgwalczenie *oppressio* R x₇ (mg). Zob. **GWALT**.

ZGWAŁCIĆ ‘użyć przemocy; zepsuć, zakazić’ poruszyć, zgwalcicz *cor-*
rumpo, -ere i. *frangere, devirginare, vitiare, inficere morbo vel malis moribus*
R N_{4v}. Zob. **GWALCIĆ**.

ZGWAŁCONY ‘udręczony, uciśniony’ zgwalczony, zakazony *corruptus*
R h₆ (mp); zgwalczony *oppressus, gravatus, compressus* R R_{3v} (md).

ZIARNIANY (?) zob. **ŻARNANY**.

ZIARNISTY bot. Rayskye iablko zyarnyste i. pomarancza *malograna-*
tum R s₅.

ZIARNO zyarno *frumentum valens ad fruendum* S 61 (md); zyarno *gra-*
num est generale nomen cuiuslibet seminis R o_{1v}; zytho, zyarno, Resh *fru-*
mentum R n₃; vygrzebacz zyarna *ruspor*, -ari i. {*diligenter*} *inquirere, et est*
gallarum, que pedibus escam querunt in terra {corruspari, conquirere}
R T₃; vipravicz zyarna *permundare grana* S 230; vypravicz zyarna *permun-*
dare grana R R₆ (mg); zbyeracz zyarna, resh *frumentor*, -ari i. *frumenta col-*
ligere R n₃ (md; av. *frumentum*).

[**ZIELAZNY**] zob. **ŻELAZNY**.

ZIELE zyelye *herba* S 67v (ml) (por. trava R o₃); vonyaiące zyelye, dro-
gye masczi *aroma* (bibl.) S 13v; droga mascz, vonyaiące zyelye, droga vonya
vel Lanthkwarz aroma (bibl.) R c₈; wshelkye zyelye syane *olus* S 101v (av. *olus*
dr omnis herba comestibilis ortolana); wshelkye zyelye syane *olus, quedam*
herba ortolana R x₆ (por. Mu28, s. 112); mocz zyelya varzonego *aposima i. vis*
herbarum decoctarum R c_{4v} (mg); – cramarsky papir myaşshy, obvyacz zyelye
abo corzenye *emporca carta* R k_{8v} (ml; av. *emptorium ...*, *emporica charta dr*
quoddam genus charte, quia in ea merces involvuntur cum sit in scripturis mi-
nus idonea {mercaturum idem}) (por. Mu28, s. 190: *Charta emporetica ...*,
Krámárski pápyer myaşsy). Zob. **CHWARST**, **TRAWA**, **ZIOŁKO**.

ZIELENIĆ SIE zyelyenyecz syā *verno*, -are i. ... *florere, sicut in vere*
{pullulare pukacz, vide Calepi} R V_{6v}; puka syā, zyelyeny syā *verno*, -are
i. ... *florere* S 238v (por. Mu28, s. 8: *Vernare, ...*, Pukać sye, álbo zyelyenyć
sye). Zob. **PUKAĆ (SIE)**.

ZIELENIENIE pukanye, zyelyenyenye *vernacio, pullulacio frondium*
R K₅ (mg).

ZIELNICZKA ‘znawczyni ziół, aptekarka’ *zyelnyk, zyelniczka herbarius, -a, qui novit virtutes herbarum* R o₃ (mp); *zyelnyk, zyelniczka pharmacopola i. unguentorum sive medicamentorum venditor vel venditrix* {*apotecarius, -ria, herbarius*} R z₇.

ZIELNIK ‘znawca ziół, aptekarz’ *zyelnyk, zyelniczka herbarius, -a, qui novit virtutes herbarum* R o₃ (mp); *zyelnyk, zyelniczka pharmacopola i. unguentorum sive medicamentorum venditor vel venditrix* {*apotecarius, -ria, herbarius*} R z₇. Zob. **APOTEKARZ**.

ZIELONOŚĆ *zyelonosc viriditas* (sv. *viridis*) R L₂.

ZIELONY – 1) ‘kolor’ *zyelyony viridis i. virore plenus* R L₂; *zyelona suknya prasina vestis seu tunica* R B₁ (mp; av. *prasis vel prasin Grece, Latine dr viride*); *zyelyony axamyenth iussia* S 78; *zyelyony axamynth iussia* R q₆ (mp); *Trawnyk, zyelony viridarz viretum, locus viriditate plenus, sc. viridarium* R L_{1v} (por. *trawnyk* S 171); *retortus przethkany, przessusany de bisso* Byale *zyelyonym* R T₂ (md; av. *retorqueo, -ere*); *przeszukany (!), przethkany byalym y zyelyonym retortus vel retorsus ... iterum volutus, sicut filum bis filatum* R D₂ (md) (por. Ex 36,8 oraz Z. Wanicowa, Na marginesie prac nad Słownikiem staropolskim. Trzy zagadkowe wyrazy: „zamisać”, „ziele” i „zielony”, *Język Polski* LXXIX, 1999, z. 1–2, s. 69); – 2) zool. ‘owad; chrząszcz’ *zyelony chrząszcz cantaris* S 22; *zyelony chrząszcz (!) cantaris* R f_{1v} (ml); *zyelona krowka melolanta, vermis est* S 88v; *zyelona Crowska melolanta, vermis* R t_{3v} (ml) (por. Mu28, s. 102); – 3) bot. *zyelona capusta brassica* S 20v.

ZIELSKO *plyevicz zyelsko vellico, -are* R V₆; *vyplyecz moticzka, zyelsko viruvacz (!) runco, -are i. herbas a terra evellere* R T₃; *viptyecz zyelsko, virvacz aberunco, -are* R M_{1v} (ml); *decerpo, -ere i. de aliis carpere i. eligere vyrvacz zyelsko {dilacerare}* R N_{5v}; *vyrvacz zyelsko carpo, -ere {vel fructus de arbore capere}* R M₇; *czo plyevyą zyelsko stirpices* R G₆ (mp; av. *stirps*); *czo plyevye zyelska vellicans i. eradicans* R K_{3v} (ml).

ZIEMEK ‘ziomek, rodak’ *zyemek terrigena i. de terra genitus, unde propheta: Quique terrigene et filii hominum* R J₁ (por. łac. hasło w S 157: *terrigena i. de terra eadem genitus, sicut et ego* – bez odpowiednika pol.); *przyacyel, zyemek, po bratyn compatriota i. unius et eiusdem patrie* R h_{1v}. Zob. **POBRATYN**.

ZIEMIA – 1) ‘gleba, rola; grunt pod nogami; obszar’ *zyemya rusculum i. parvum rus* (sv. *rus*) R D₄; *Blothna zyemya paluster* S 106; *Blothna zyemya, pomocrodlo paluster* R y₃ (md); *gylovata zyemya cipsum* S 28 i R g₄ (mp) (por. Mu28, s. 22: *Cypsum*, Weyś erd oder gypsz, *Gyłowata zyemyá*); *karcz,*

zyemya plugyem robyona *rus i. villa, terra, ager* S 134; zyemya zorana plugyem *rus i. villa, terra, ager* R D₄; zyemya morzem nyeogarnyona *terra continens dr illa, que non est mari circumfusa* S 157; zyemya morzem nyeogarnyona *terra continens* (? – możliwa lekcja „*contrahens*”) *vel concinnens* (?) *dr; que non est mari circumfusa* R J₁ (mp) (por. Mu28, s. 19); suknya dluga do zyemye *peniculamentum* R z₃v (ml); gadaczstwo po znamyenyv zyemye rzeczy przyslich *geomancia* R n₇ (mg) (por. Lactifer: *Geomancia* Hadatzstwije, když kto budutzijeho nijetco hada po znamenij zemie, ziemieczar); mystrz rozmyerzanya zyemye *geometer vel geometra i. terre mensor* R n₇; vigrzecz zzyemye *exhumo,-are* R O₆v (ml); vytrzymacz, vyvolacz zzyemye *extermino,-are i. terminum auferre vel exulem facere, quasi extra terminum ponere et eiicere {secundum iuristas}* R O₇; vyvolany zzyemye *exulatus* R O₇v (ml; av. *exulo,-are*) (por. vignanyecz, vipądzienyecz *exul* R m₁v); vivolanye zzyemye *exterminacio* R m₁v (md); czo grzebye zyemyą *scalpens gallina, ruspans idem* R E₃v (mg); zamyatacz, zamyatacz zyemyą, zathkacz, zatloczicz *obturo,-are i. claudere, stipare* R R₂v; lazicz, plozacz, czolkacz po zyemy *repto,-are* R T₁v; lazycz po zyemy *repo,-ere* R T₁v (por. Smykacz są S 233); plozacz są po zyemy *serpo,-ere ... corpore et ventre repere ..., proserpere* R T₅v; plozaiące po zyemy *serpentes aut illa reptilia sunt, que ventre et corpore reptant* R F₄; czo po zyemy chodzi *terrestre animal* S 157; zyemsky, czo po zyemy chodzi *terrestris* R J₁; czo są czolka po zyemy *repens, reptile* R D₁ (md); czo po zyemy lataią *humivole aves* S 70; ptaczy czo po zyemy lathaią *humivole aves* R p₂v (ml) (por. Mu28, s. 81); *reptilis* gad *ut sunt serpentes et omnia animalia et vermes, quorum corpora repunt super terram* czo pozyemy lazy, ploza (Erz w części pol.-łac. bł. uznał wyraz „ploza” za rzecz.: „Płoz (płaz, płaza) *reptilis*”) S 131; *repencia* czo lażą po zyemy, *ut sunt vermes* R C₆v (md); ptaczy wzyemy grzebyączy *pulveratrices aves* S 126v; ptaczy wzyemy grzebyączy *pulveratrices aves* R C₁ (md) (por. Mu28, s. 81); – 2) ‘tu – w nazwach geograficznych’ bathawska zyemya *Batavia* R d₇ (mp) (por. Mu28, s. 32); Brabanska zyemya *Brabantia, quedam provincia* R e₃ (por. Mu28, s. 32); zyemya decapoleyska *Decapoleos* (bibl.; Erz: *Decapolios*) S 39; zyemya decapolenska *Decapoleos* (bibl.) R i₅ (md); dvnska zyemya *Cersonesus i. Dacia* S 26v i R f₈v (md) (por. Mu28, s. 33: *Chersonesus, Datia idem*, Denmarck, Dunska zyemya); ffrysska zyemya *Frisia terra* R n₂v (md) (por. Mu28, s. 32); hesska zyemya *Hassia* R o₂v (ml) (por. Mu28, s. 33); holandska zyemya *Holandia, Batavia idem* R p₁ (mg) (por. Mu28, s.31: *Holandia*, Holandt, Holanska (!) zyemyá,

Bathauia idem; Mym41, k. 34: holandska zie<mia>); zyemya Jvcherlandska *Iulia* R q₅ (mp) (por. Mu28, s. 32: *Iulia*, Julcherland, Zyemyá iucherland-ska); Clywska zyemya *Clivia* R g₆v (mg) (por. Mu28, s. 32: *Clivia*, Cleef-land, Zyemya kliwska); lywska zyemya *Livonia* R s₁ (mp) (por. Mu28, s. 34: *Livonia*, Lifland, Liwska zyemyá); Margrabska zyemya *Marcania* S 87 i R s₆v (mg) (por. Mu28, s. 32); Missenska zyemya *Misia* S 91v; Mys-szenska zyemya *Missia*, *quedam provincia* R t₇ (por. Mu28, s. 33: *Misia*, Meisnerland, Myssenska zyemyá; i Mym28, k. 32v: *Misia*, Meysnerlandt, Myszeńska zie<mia>; por. też Lex, k. 155: *Hermunduri populi Germanici*, Myszeńská ziemiá około Lipská, oraz Lex, k. 214: *Melibocus*, Góry które ... ydą aż do Miszińskiey ziemie w niemieckich stronách); morawska zye-mya *Moravia* R v₁ (mp) (por. Mu28, s. 33); Nyemyeczka zyemya *Germa-nia* S 64 i R n₇ (por. Mu28, s. 31); *Pannonia superior* Rakuska zyemya, *Austria idem* S 106v; *Pannonia inferior i. terra Hungarorum, superior ve-ro dr Austria* Racuska zyemya R y₃v (md) (por. Mu28, s. 34); Racuska, Styrcka zyemya *Austria* R d₄v (mg) (zob. K. Zierhoffer, Z. Zierhofferowa, Nazwy zachodnioeuropejskie w języku polskim a związki Polski z kulturą Europy, Poznań, 2000, s. 64; por. Mym28, k. 31v; por. też: *Austria* Styrcka, Rakuska *terra* S 16v); Russka zyemya *Sarmacia* R E₂v (ml) (por. Mu28, s. 34); *Saxon ... validissimum genus hominum* Sassyn, *inde hec Saxonia, regio eorum* Sasska zyemya R E₃v (por. Mu28, s. 33); slavyenska zyemya *Sclavonia* R E₅ (mp) (por. Slovyenska ('ziemia') *Sclavonia terra* S 139v); Spysska zyemya *Scepuensis terra* R E₄v (ml) (por. łac. *Scepusia*; zob. SSS V sv. Spisz, s. 358); Swabska zyemya *Suevia* (Erz: „*Suevia*”) S 151v; Shwabska zyemya *Suevia* (Erz: „*Suevia*”) S 153; shwabska zyemya *Suevia* R H₃ (mp) (por. Mu28, s. 33: *Sueuia*, Schwobenland, Swabska zyemya; por. też Mym28, k. 3: *Sueuia*, Schwablandt, Szwabska zie<mia>); Szhwayczerska zyemya *Helvecia* S 67v (por. Mu28, s. 32 i Mym28, k. 32v); Shwayczarska zyemya *Helvecia* R o₃ (md) (por. Mym41, k. 34: *Heluetia*, schweyczerland, sswáycárská zie<mia>; w Mym28, k. 32v: *Heluetia*, Schweycerland, Szhway-cerska); słyasska zyemya *Slesia, regio* R G₁ (mp) (por. Mu28, s. 33: *Slesia*, Schlesier land, Schłaská zyemyá; por. też Mym28, k. 33: *Slesia*, Schlesyerland, Słaska ziemia); Turzynsky *Turingus homo* R K₁v (mg); Tvrzynska zyemya *Turin-gia* R K₁v (mg) (por. Mu28, s. 33: *Thuringia* ..., Turynska zyemyá; *Thuringus* ..., Thurynsky człowyek). Zob. **KRAINA, KROLESTWO, NIWA, POLE, ROLA.**

ZIEMIANIN przelozony zyemyanyn *baro* S 17v; *Scita* zyemyanyn *vel mulier scortum* (bibl.; Ad Coll. 3, 11; por. Mamstp, cz. III, s. 288) R E₅ (md);

zyemyanyn, schlyachczicz *nobilis i. ingenuus, generosus ... notabilis genere* S 98 (por. zyemyansky mąsz *nobilis vir* S 98); Slachcicz, zyemyanyn *nobilis i. ingenuus, generosus* zyemyąnsky (!) R x₁v; yezdny zyemyanyn *eques i. miles* S 51v; passowany riczerz *vel* yezdny zyemyanyn *eques* R l₃; slachczicz, Chorązy, przelozony zyemyanyn *baro i. nobilis, dominus vel fortis* R d₆v.

ZIEMIANKA zyemyanka *nobilis mulier* S 98.

ZIEMIAŃSKI zyemyansky mąsz *nobilis vir* S 98; Slachcicz, zyemyanyn *nobilis i. ingenuus, generosus* zyemyąnsky (!) R x₁v.

ZIEMICZARSTWO ‘wrózenie z ziemi, czarowanie’ zymyczarstwo *geomantia i. divinatio, que fit in terra* R n₇ (por. Lactifer). Zob. **GADACSTWO**, **GWIAZDOGUŚLNOŚĆ**, **OGNICZARSTWO**, **OGNIOCZAR**, **WODNO-CZARSTWO**.

ZIEMNY zool. wodny y ziemny *vassh chelidrus serpens quidam* R g₂; konyk ziemny *cicada, vermis in arboribus rorem lambens et pectore fistuloso vocem emittens* S 27v; ziemny konyk *vel* Swyrcz *cicada* R g₃; morsky Slymak *concha* RN III (w słowniczku *Vocabula piscium*).

ZIEMSKI – 1) ziemsky, czo po zyemy chodzi *terrestris* R J₁; – 2) ‘skryba, sekretarz’ *a commentariis, scriba* ziemsky pyssarz *i. qui preest commentariis vel vices regis gerrens, cuius iudicio leges scribebantur* RN (wykl. przednia); ziemsky pysarz *acommentariis, una dictio indeclinabilis, dr qui vices regis agebat, cuius iudicio leges scribebantur* R a₄.

ZIEWAĆ zyevacz *oscito, -are i. os aperire, ore hiare* R R₄; zyevacz *pandicular, -ari, extendere manus, os aperire ex somno aut tedio etc.* R R₄v (md); zyevacz, thchnącz *dehisco, -ere i. deorsum vel valde hiscere {vel evanescere}* R N₆v; *dehiscens i. apertum hyatum ... habens, i. valde hiscens* (‘co’) zyeva S 39v (por. Thchnączy R i₆); czo często zyeva (Erz bł. „zywa”; por. Erz sv. **ZIWAĆ**) *pandicularius dr homo hians et toto corpore oscitans* S 106v; zyevak, czo zyeva *pandicularius, homo hians et toto corpore oscitans {post dormicionem etc.}* R y₃. Zob. **TCHNĄCY**.

ZIEWAJĄCY *oscitans, hyans zyevaiący, os aperiens* R x₈v (ml). Zob. **TCHNĄCY**.

ZIEWAK zyevak, czo zyeva *pandicularius, homo hians et toto corpore oscitans {post dormicionem etc.}* R y₃.

ZIEWANIE *oscedo est viciu, quo quis tenetur Smrodovsthny, ut sepius oscitet ..., oscedo eciam i. oris fetor* Zyevanie S 104; zyevanie *hiatus* S 68v i R o₄v; zyevanie *oscitacio* R x₈v (mg); zyevanie *oscitatio* (sv. *oscito, -are*) R R₄; zyevanie *baraclacio i. oscitacio* R d₆ (mp).

ZIĘBA zool. ‘ptak’ zyąba *fringilla avicula, frigilla* S 61 (mg); zyąmba *frigilla quedam avis, que frigore cantat* S 60v; zyąmba *frigilla est avis, que frigore cantat* R n₂v; zyąmba *frigellus, fringuilla vel frigella* RN IV.

[**ZIĘBNAĆ**] zob. **PRZEZIEBNAĆ**.

ZIĘĆ zyąncz gener ... *maritus mee filie* SN 252; *prosocrus ... uxoris mee avia est, et ego sum illius progener* zyąncz SN 252v; *pater – mater: horum filia vocatur* Szhurza (‘cóрка?’ – tu znaczenie niejasne, zapewne błąd BB), *maritus istius filie vocatur* zyąncz, *si autem habuerit fratres aut fratrem, illi erunt marito* Szchurza, *ipse autem erit, ut prius* zyąncz SN 252v; zyąncz gener dr *qui filiam alicuius duxit, i. est maritus filie mee* RN II; zyąncz gener i. *maritus filie* R n₆; *sororius vel gener, cui soror mea nupsit* zyąncz RN II; *prosocrus i. mater socrus mee, uxoris mee avia est ... et ego sum illi progener* zyąndz (!) RN II; *pater – mater: horum filia vocatur* Shurza (‘cóрка?’ – tu znaczenie niejasne, zapewne błąd BB), *maritus vero istius filie vocatur gener, si autem habuerit fratrem aut fratres, illi erunt marito* Shurza, *ipse autem, ut prius erit eis* zyąncz RN II. Zob. **SIESTRZENIEC**, **SZURZA**.

ZIMA zyma *bruma i. gelu, tempus hyemis* R e₃v.

ZIMNICA ‘febra, gorączka’ zymnycza *algevia dr dolor algidus {febris}* R b₄; gorączka, zymnycza *febris {i. causon gorączka}* (bibl.) R m₄v; zymnycza *querquera i. febris acuta* R C₃; zymnycze *frigores i. febres, que faciunt hominem frigere* R n₂v.

ZIMNO zymno *frigus i. gelu* R n₂v; krzepnąncz od zymna *rigeo, -ere i. esse vel fieri rigidum, sc. durere, algere, torpere, horrere* R T₂; skrzepnyenye od zymna *rigiditas* R D₃; – odrazaiącza gorączoszcz (Acc. sing.) abo zymno abo vylkoszcz abo puchłyną *repercussiva medicina aut aqua distillata aut ungentum* R D₁ (mg); czo zymno y gorączo cirpy *alsiosus, qui algore et frigore et calore infestatur* S 7v (por. Mu28, s. 76: *Alsiosus dr, qui algore et frigore infestatur, ...* Ktory żymno y gorąco ćyrpy).

ZIMNOŚĆ gelu, gelum, gelus Mrosz, zymnoszcz *frigus* S 63v; odrazycz gorączoszcz abo zymnoszcz, vylkoszcz, abo puchłyną *repercutio, -ere ut ungentum percussivum* R T₁v (mg).

ZIMNY zymny czasz *hibernum, hiemale* S 68v; zymny czasz *hybernium* (sv. *hibernus*) R o₄v; – zymne *frescum* S 60v; zymne *frescum i. frigidum* R n₂v (ml); *gelatina galareta pisces congelati* nazymne rybi S 63v (por. Mu28, s. 161: *Pisces congelati, Gallertfisch, Názymne ryby*); – *subtiliativa* rzeczy czo subtilizvią a rospvsczayą *ut sunt herbe, radices et ungenta* abo rospądzayą vylkoscy y materią zymną R H₂v (ml) (por. Słow-

nik Falimirza, t. 2, s. 488); *subtilio*,-are rospuscicz, Rospądzicz vylkoscy y zymna (!) materia *cum herbis aut ungentis grossos humores subtiles facere* R T₈v (md).

ZINZIBER (? – może wyraz łac.) bot. ‘imbir’ *quipparum* i. Zinziber S 128v (Erz brak) (por. Symbola, s. 131); zinziber *quipparum est genus herbe a Grecis dictum, quia habeat virtutem ferventem, et ut dicunt quidam, species quipari dr cinciber* R C₃v (por. zinziber, *quedam species aromatis* yngbyr R M₁; por. też Volckmar: *Zinziber*,-eris..., pol. Imbier). Zob. **INGBIR**.

ZIOŁKO Capusthka, zyołko *olusculum* S 101v; zyołko *olusculum* i. *parvum olus* R x₆. Zob. **ZIELE**.

[**ZIOMEK**] zob. **ZIEMEK**.

[**ZIWAĆ** – tak Erz, bł.; zob. **ZIEWAĆ**].

ZJĄTRZONY (Erz sv. **ZJĄTRZYĆ**) ‘tu o ranie – zaogniony, zaropiał’ zgyątrzony *purulentus* i. *infectus vel sanie plenus* S 127; zgyątrzony *purulentus, sanie plenus aut infectus* R C₁v (ml). Zob. **ZAKAŻONY**.

[**ZJĄTRZYĆ** – tak Erz; zob. **ZJĄTRZONY**].

ZJEDNAĆ ‘pogodzić, zawrzeć przymierze, pojednać się’ zgyednacz, zmovicz *confedero*,-are i. *in eodem federe cum alio coniunctus* R N₂v; zgyednacz *provideo*,-ere S 232; *reconcilio*,-are {*in amiciciam pristinam*} przeprössicz, zgyednacz i. *repacificare* R S₆; oddzyelicz, odlączycz, zgodzicz, zgyednacz *sequestro*,-are i. *separarare et proprie certantes pacificare, unde divido, pacifico dic designare sequestro* {*vel i. apud sequestrum i. mediatorem deponere*} R T₅v; zgyednacz, zmovicz *medio*,-are R Q₆v. Zob. **JEDNAĆ**, **POJEDNAĆ**.

ZJEDNANIE zgyednanye, zmovyenyne *confederacio* S 33v; zayrzenye, zgyednanye, zmovyenyne *confederacio* R h₃ (mp); *providentia* opatrznosc, omyslyenyne, opatrzenye, Spravovanye, zgyednanye {*i. provisio*} ..., *providentia sumitur pro quadam cura et solitudine rerum temporalium in futurum* Sprava R B₇. Zob. **POJEDNANIE**.

ZJEDNANY oddzyelyony, odlączony, zgyednany, zgodzony *sequestratus* R F₃v (md).

ZJEŹDZIĆ ‘wałęsać się, wędrować’ zbyegacz, zgyezdicz (!) *pervagor*,-ari R R₆ (mp). Zob. **JEŹDZIĆ**.

ZŁĄC SIĘ (?) zob. **ZŁĘKNAĆ SIĘ**.

ZLEWANY zlyevane pyvo *braxamen* R e₃v (ml).

ZŁĘKLY ‘przestraszony’ *diriguus, dirigens* vezdrzały, złyakly, *cuius ossa pre timore aut frigore contrahuntur* R k₁v (mg). Zob. **LĘKAJĄCY SIĘ**, **PRZESTRASZONY**, **WEZDRŻAŁY**.

ZŁĘKNAĆ SIĘ (lub **ZŁĄC SIĘ**) złąknąć się *timeo*, -ere S 237; złyknąć się, zvmiecz się *consternor*, -ari ... *mente deficere, terreri, stupefieri, turbare, cadere, exanimem esse* (sv. *consterno*, -are) R N₃v; złyknąć się, przestraszyć się *percello*, -ere i. *percutere vel potius terrefacere* R R₅v; bacz się, złąknąć się *timeo*, -ere R V₃v; złykl się, przestraszony *perculus* i. *in animo commotus {percusus}*, *perterritus, turbatus* R z₄v; zvmiał się, złykl się *consternatus* i. *territus, conturbatus* (bibl.) R h₄. Zob. **ŁĘKAĆ SIĘ**, **PRZELĄC SIĘ**, **PRZEŁĘKNAĆ SIĘ**, **WEZDRGNAĆ SIĘ**.

ZLICZENIE ‘policzenie’ policzenie, rachowanie *vel* zliczenie lyath, zliczone roky *supputacio* R H₄ (mg). Zob. **POLICZENIE**.

ZLICZONY przeyrzany, zlyczony *recensitus* R C₅v; policzenie, rachowanie *vel* zliczenie lyath, zliczone roky *supputacio* R H₄ (mg); zliczone roky abo lyatha *supputacio annorum* R V₂ (ml; av. *supputo*, -are). Zob. **OBLICZONY**.

[**ZLITOWANIE**] zob. **SLUTOWANIE**.

ZLUBIĆ SIĘ ‘spodobać się, zyskać uznanie’ zlyvbicz się, przechwalacz się *complaceo*, -ere R N₁v (md). Zob. **OBLUBIĆ**, **POLUBIĆ**.

ZLUBIENIE ‘upodobanie; zyskanie uznania’ lyvboscz, lyvbovany, zlyvbyeny *complacencia* R h₂ (mp). Zob. **OBLUBIENIE**, **POLUBIENIE**.

ZLUTOWAĆ ‘spoić metale’ *ferrugino*, -are zlyvtovac i. *compaginare, glutinare vel pordzyevyecz* (!) R O₈v (ml). Zob. **LUTOWAĆ 2**.

ZLUTOWANIE ‘spojenie metali’ zlvthovany *plumbatura, iunctura cum plumbo* R A₄ (mg). Zob. **CENA**, **LUTOWANIE**, **OŁOW**, **STOPIENIE**.

ZŁAMAĆ złamacz *rumpo*, -ere i. *frangere, solvere* S 234; strzec, złamacz *confringo*, -ere, *simul frangere* R N₂v (por. Lactifer: *Confringo*, -gis Stroskotati). Zob. **ŁAMAĆ**, **ŁOMIC**, **PRZERWAĆ**, **STRZEĆ**, **ZETRZEĆ**, **ZŁOMIC**.

ZŁAMANIE złamany *confractio* R h₃v (mg). Zob. **ŁAMANIE**.

ZŁAMANY ‘tu też – o człowieku: okaleczony, nękany, osłabiony’ złamany *fractus* i. *debilitatus, laceratus, dissolutus* R n₁v.

ZŁATAĆ ‘podrzeć; zniszczyć’ złatacz odzyeny *lacinio*, -are *quod et lacinio*, -are *invenitur, idem est convellere, lacerare, bellicare* R Q₃v. Zob. **ŁATAĆ**, **ZALATAĆ**.

ZŁATANY ‘podarty, zniszczony’ złathany *laciniosus* i. *laceratus vel pannosus* (in Prologo Hester 14,2; bibl.) (sv. *lacinia*) R r₁v. Zob. **ZALATANY**.

ZŁĄCZAJĄCY gram. złączający <modus> *copulativus* RN (k.tyt.); złączający *coniunctivus modus in grammatica* R h₃v (ml); złączający *modus*

coniunctivus R t₈ (mp); *coniunctio* złączenie, *copulativa* złączająca R h₃v (md); – złączający *unitivus* i. *coniunctivus*, *congregativus* R L₃v. Zob. **ODDZIELAJĄCY, POTWIRDZAJĄCY**.

ZŁĄCZENIE złączenie *coitus* S 29v; *copula* i. *coniunctio vel id, quod coniungit* złączenie {*vel* Slyvb *matrimonium, consorcium*} R h₅; – gram. *coniunctio* złączenie, *copulativa* złączająca R h₃v (md); spoyenie, złączenie *coniunctio est quedam pars orationis indec<linabilis>* R h₃v; Spoyenie, złączenie *coniunctio* RN (wykl. przednia); vipelnyaiące złączenie *expletiva coniunctio* R X₅v (md). Zob. **ODŁĄCZENIE, ROZŁĄCZENIE**.

ZŁĄCZONY spoyony, złączony *conglutinatus* R h₃v (ml); przydana, przilączona, złączona *annexa res* R c₁v (md).

ZŁĄCZYĆ przilączicz, złączycz, przidacz *annecto,-ere* R M₃v (md); złączicz *annecto,-ere* R M₃v (md); złączycz *copulo,-are* {*copulare*} R N₄. Zob. **ODŁĄCZYĆ, ROZŁĄCZYĆ**.

ZŁĄCZYĆ SIĘ wnycz wduszą, złączicz syą, opantacz (!) *illabor,-i* R P₅v (mg).

ZŁE, ZŁO *salvo,-are, salvum facere vel sanum* od zlego vchovacz, zbavicz, vybavicz, obronycz, vztrovicz *a damno securari* R T₃ (mp; av. *salvo,-are*); vchovanye od zlego, vybavyenye, zbavyenye, obronyenye, vztrovyenye *salvacio* R D₆v (md); ve zle obroczicz *male vertere* R Q₆ (md); za zle myecz *imputo,-are* S 223; za zle myecz, policzicz, prorokovacz *imputo,-are* R P₆ (mp). Zob. **ZŁY, ŻLE**.

[**ZŁOCIĆ**] zob. **POZŁOCIĆ**.

ZŁODZIEJ *fur proprie dr qui clam et nocte furatur* złodzyey, *latro qui latet in silvis in die et cum armis aggreditur et spoliat transeuntes* Raytar, Rozboynyk S 62; złodzyey *fur proprie est ille, qui clam et plerumque de nocte rem alienam amovet invito domino gratia lucrandi ..., sed latro dr qui latet in silvis expoliat transeuntes* {latro Raytar, Rozboynyk} R n₄.

ZŁODZIEJSKI vądzidlo *chamus est quoddam genus freni vel pars* {*retinaculum equi* ogłow, *vzda capistrum vel* złodzyeysky powross *vel* Crygova *vzda, vzdzyenycza*} R g₁v; złodzyeysky zyvot *vecticularia vita, vide Calepi* R K₃ (mp); złodzyeyska cyemnycza *promptaria cella, carcer, in quo ponitur noxii ad supplicium* R B₅v (md; av. *promptuarium*).

ZŁOMEK ‘kawałek, ułamek’ *fragmen, fragmentum, buccella vel frustum panis* złomek, vlomek, Stuczka *vel pars rei fracte* R n₂ (mg).

ZŁOMIĆ ‘złamać; przekroczyć (np. prawo); unieważnić; zniszczyć’ *złomycz, naruszicz* (Erz: „wzruszicz”) *irritum facere* S 77; złomicz, naruszhicz,

zepsovacz *irrito, -are ...*, *item irritato potest componi a ratus et tunc irritare est evacuare, vanum facere, debilitare, destruere* R Q₂v; zlomycz, narushicz, Skazicz, zepsovacz, wzdrushicz *irritum facere* (bibl.; Jer. 11,10) R q₃v (ml). Zob. **LAMAĆ**, **LOMIĆ**, **ZŁAMAĆ**.

ZŁOMIKAMIEŃ bot. *saxifraga est quedam herba et dr a saxum et frango, quia semen eius petras frangit et comminuit* złomykamyen R E₃. Zob. **KAMIEŃ**.

ZŁOSNIE (lub **ZŁOŚNIE**) ‘niegodziwie, źle’ złosnye *nequiter* R X₈v (mg); *iniuste, inconstanter* złosnye, przewrothnye *petulanter* R Y₁v (md; av. *perpere ... i. perverse, male*).

ZŁOSNY (lub **ZŁOŚNY**) ‘zły, złośliwy’ złosny *nephandus* R v₅v (md).

ZŁOŚĆ zloszcz *malicia* R s₅; *malignitas i. malicie opus vel votum {mala voluntas zloszcz}* (sv. *malignus*) R s₅; od zloscy *a nephando* R v₅v (mg) i R v₅v (md; av. *nephandus*); Czechovany (Nom. plur.) dla zloscy *stigmatici* R G₅v (md); zastarzaly ve zlosci *inveteratus* (bibl.; Dan. 13,52) R q₂v (md); zloszcz dzylaiający *petulans {superbus, improbus}* R z₆v; zloszcz dzylaiający, Ros-pustny, Bvyny, nyeczysti *petulans* R R₆ (mp; av. *petulor, -ari*).

ZŁOTNIK zlothnyk *inclusor ... aurifaber, qui includit gemmam in anulo* R p₅v; zlothnyk *vel* Srzebnyk *argentarius dr aurifaber vel qui de argento operatur* R c₆v; zlothnyk *aurifaber dr qui operatur in auro {aurarius idem}* R d₄v. Zob. **GOLTŚLARZ**, **ZŁOTOBIJARZ**.

ZŁOTO Rydze, Lszczące złoto, yasne obrizum *i. aurum dictum sic* R x₄; Barvyony, Crasshony, vysshvany czyrwczem, złotem, abo yedvabyem przesshyvany *vermiculatus* R K₄v (md); hawtovana, vysshvanya yedvabyem abo zlothem *recamata res* R C₅v (ml); vysszhyvana złotem, dzyana yedvabyem *acupicta dr vestis acu contexta vel ornata vel picta* R a₈; Sandaly, Trzevyky vylaszovane złotem, wstąmpnye *sandalia, pulchra calciamenta mulierum, Judith X (3)* (bibl.) R E₁ (mp) (por. Mamstp, cz. II, s. 112: „Judith 14,11 *sandalia ... trzewiczki wyrzezowane złotem ... trzewiki złotem wyszywane*”); zlothem vysshvacz, Barvicz, Crassicz czyrvczem *vermiculo, -are* R V₆v; vysshvacz złotem abo yedvabyem *frigio vel phrygio, -are i. phrygium apponere vel phrygio ornare* R P₂; vysshivacz złotem abo yedvabyem *picturo, -are i. picturam facere vel pictura variare* R R₆v. Zob. **PAZŁOTKA**, **PAZŁOTKO**, **POZŁOCIĆ**.

ZŁOTOBIJARZ ‘złotnik – jubiler; wytwórca przedmiotów ze złota’ golislyarz (!), złotobwarz *bractearius* S 20; golislarz (!), Złotobwarz *bractearius* R e₃v (ml) (por. Mu28, s. 181: *Faber bractearius, eyn goltschlaher, Goltslarz*;

por. Mym28, k. 13v: *Faber bractearius*, Goltschlager, Złotobyacz). Zob. **GOLTŚLARZ**, **ZŁOTNIK**.

ZŁOTOGŁÓW ‘cenna tkanina, brokat’ zlotoglow *schiaivina* S 139.

ZŁOTOGŁOWIEC bot. ‘roślina, narcyz’ zlotoglovyecz *narcissus*, *genus herbe odorifere, purpuree fabulose dicta a puero eiusdem nominis* R v₄.

ZŁOTOWIRZBA bot. ‘wierzba biała, zwana też złotą’ zlotovyrzba *salicum*, *aurisalix idem* S 135v i R D₆ (mp). Zob. **TOPOLA**, **WIRZBIE**.

ZŁOTOWŁÓS ‘o człowieku mającym złote włosy’ zlotowlosz *crisocomus* R i₁v (md). Zob. **WŁÓS**, **WŁOSATY**.

ZŁOTY – 1) złoty Cvbek *phiala* R z₇v; złoty lanczuch *bacca ... invenitur etiam pro catena* R d₅; złoty Lanczuch *bahen est ornamentum colli ex anulis aureis perfectum. Bahen enim Grece, corona (!) Latine* R d₅v; zloti lanczuch na ssygy *lorum* R s₂ (mg); obrąncz, Lanczuch złoty *torquis et hec torques i. ligamen tortum vel aureus circulus circa collum ..., ornamentum virorum* (bibl.) R J₅v; podvyyka, Shnvr złoty, przepasska *redimiculum, monile vel corona vel vitta, qua mitra in capite feminarum alligatur* R C₅v; czewka złota *canna auri, canna eciam est gutturis vel olywna banya vel czewka* R f₁ (mp; av. *canne*); mosyącz, złota pyana *vel pazlothka auricalchum* (bibl.) R d₄; – 2) ‘tu – o monetach’ czirvony zloti *aureus* S 16; złoty czyrvony *aureus* (sv. *aurea*) R d₄; Mały zloti *aureolus* S 16; mały zlothy *aureolus* R d₄ (mp) (por. Mu28, s. 197); rogati zloti *aureus cornutus* S 16; rogaty zloti *aureus cornutus* R d₄ (mp) (Źródłem dla BB były tu słowniki: Mu28, s. 197 i Mym28, k. 42. W polskiej wersji słownika Jana Murmeliusza (żyjącego w Niderlandach i Niemczech, w latach 1480-1517) występuje hasło: *Aureus cornutus*, eyn horn gulden, Rogáty złoty – podobnie u Mymera. Chodziło zapewne o złotą monetę niderlandzką, bitą w Liège na przełomie XV i XVI w. przez biskupa Jana IX von Horn – zwaną hornguldenem, o niskiej zawartości złota. W Polsce nazwa ta stała się synonimem wszystkich złych guldenów niderlandzkich. Zob. A. Mikołajczyk, Leksykon numizmatyczny, Warszawa 1994, s. 132 i 141; Lexikon des Mittelalters 5/1, 1990, s. 127, sv. Hornscher Gulden); – 3) ‘miara wagi’ waszka zlotich *balanza, genus ponderis* S 17v; wasska zlotich *balaus* (!), *genus ponderis* R d₅v (mg) (por. Słownik 1566, k. E IIv: *Balanza*, *Balanza*, Goltwage, Vážká złotych). Zob. **POZŁOCONY**.

ZŁOŻENIE – 1) ‘depozyt, zastaw’ zlozenye *depositum dr quod custodiendum alicui datum est i. pignus ad tempus commendatum* S 40; – 2) ‘zmyślenie, fikcja’ zlozenye, zmyslyenye *figmentum* S 58v (mg); zmyslyenye,

zlozenye *figmentum ... i. compositio {poetarum}*, *inventio* (sv. *figmen*) R m₇;
– 3) ‘dymisja’ *depositio vel zlozenye officii etc.* R i₇ (mg). Zob. **ODŁO-
ŻENIE**.

ZŁOŻONY – 1) ‘zdymisjonowany’ *pusthi assolatus i. ad solum deductus vel ad solitudinem redactus, vel de solio depositus* zlozony zvrzādv R d₂; – 2) ‘składany; skomplikowany’ Zgromadzenye slow ku gadanyv y dowodzenyv, Gadka, Gadowna mova, ku gadanyv mova pospolv zlozona, zgromadzona ku dovyedzenyv rzeczy. Vymovne gadanye y slova ku gadanyv, gadka *sylogismus* R F₆v (md); mova pospolv zlozona, Gadowna mova *silogismus* R T₆ (md; av. *sylogizo,-are*); rzecz dwoista, zlozona *concretum* S 33; rzecz dwoysta, zlozona *concretum, quod habet formam cum herentibus subiecti, ut album* R h₂v (md); Zob. **NIEZŁOŻONY, PROSTY, SŁOŻONY**.

ZŁOŻYĆ ‘zdymisjonować, pozbawić urzędu’ *zlozicz depono,-ere i. deorsum a sede vel dignitate ponere* R O₁; *zzlozicz skaplanstwa degrado,-are est deponere de ordine* R N₆v; *zlozicz* zvrzādv, *pustho vczynycz assolo,-are* R M₅ (md).

ZŁUDZIĆ ‘oszukać, okłamać, zwieść’ *zludzicz circumvenio,-ire, circumdare, stringere, inculpare, decipere* (bibl.) S 213v; *oclamacz, zludzicz, podchviczicz, podeycz circumvenio,-ire dr circumdare, stringere vel inculpare, decipere {insidiis decipere}* (bibl.) R M₈. Zob. **ŁUDZIĆ, OBŁUDA**.

ZŁUPIĆ ‘pozbawić czegoś; ograbić; zrabować’ *subero,-are i. latenter precio, sc. ere conducere {vel corticem extrahere de subere odrzecz, zlupicz skorą de arbore}* R T₈; *zlvpycz spolio,-are {rapinam expoliare, violenter a possessione deicere, privare rebus mobilis et immobilis}* R T₇; *zwlyecz, zlupicz expolio,-are* R O₇ (md). Zob. **ŁUPIĆ, OBŁUPIĆ**.

ZŁUPIENIE ‘pozbawienie czegoś; grabież’ *zlupyenye spoliatio* R G₄v. Zob. **LUP, ŁUPIESTWO**.

ZŁY – 1) poborcza, Celnyk, zły człovyek, yawnogrzesznyk *publicanus dr conductor vectigalium vel rerum publicarum, vel exactor publicorum vectigalium aut publicorum lucrorum* (bibl.) S 126; *zły vczynek facinus dr grave peccatum* S 55; *facinus {i. factum, grave peccatum zły vczynek}* R m₂; przewroth, zły zvczay, przewrothnosc, Nyestatek, Sromotha, nye rzādv *abusio i. malus usus, perversio* (bibl.) S 3; dobry abo zły zwyczay *consuetudo* R h₄; zły zvczay, przewrothnosc, nyestatek, nyerząd, przykroscz *abusio dr malus usus* (bibl.) R a₂v; *zła czelyadz, zły sludzy, chłopy licenciosa mancipia i. nequiora* R r₇ (mp); *zła mova turpiloquium, turpis locutio* (sv. *turpiloquus*) R K₁v; *zła zaba vel zolff buffo, rana terrestris* S 20v (por. Mym28, k. 28);

Snyecz, zle povyetrze na zboze, Rdza *arugo est color quidam, sicut pedes accipitris, et scribitur per a solam secundum Papiam, sed aurugo per au secundum Huguitionem est morbus regius, item aurugo est corruptio aure, per quam segetes contrahunt innaturalem* (w oryg.: „*in naturalem*” (!)) *colorem ex aura corrupta* R d₁ (Trudności z objaśnieniem znaczenia „rdzy” i „śniedzi” występują już w tekstach łacińskich (sv. *arugo, aurugo, erugo*), które mówią zarówno o metalu, jak i o zbożu – a także o kolorze charakterystycznym dla choroby zwanej żółtaczką oraz dla jastrzębich łap); shafovanye, zle pozyvanye rzeczy *abusus i. perversus usus* R a₂v; zle vyno, zwyetrzale *vappa dr vile vinum* R K₂v; nyecz zlego pomysly y vczyiny *benedixerit* (bibl.) R M₆ (mg; av. *benedico, -ere ... quandoque ponitur pro maledicere*); – 2) ‘tu – genitalia’ zla tvarz *cunus dr vulva mulieris, interfemineum idem* S 38v; zla thvarz *cunus* R i₃v; zla tvarz *interfemineum i. vulva mulieris* S 76v; zla tvarz *interfemineum i. vulva mulieris, feminine idem* R q₂ (mg); zla tvarz *interfemineum, vulva* R i₃v (ml; av. *cunus*) (por. Mu28, s. 61); nyevyescye stroye *vulva, locus muliebris, ex qua fetus procedit, et dr ianua ventris, quasi valva, eo quod lata sit, Iob X, (18), vulvula i. parva vulva* zla tvarz (bibl.) S 174v; *vulva dr quasi valva i. ianua ventris* zla tvarz {*lata est*}, *vel qua semen recipiat vel ex ea fetus procedat, unde Iob X, (18): Quare de vulva eduxisti me* Nyevyescye stroye (bibl.) R L₆. Zob. **KROSTAWY, NAGORSZY, ZŁE, ZŁO, ŻŁE**.

ZMACAĆ ‘dotknąć, pomacać’ *zmaczac, dothknāncz syā, pyastovacz attrecto, -are* (bibl.) R M₅. Zob. **MACAĆ**.

ZMACZAĆ ‘pomoczyć’ *zmaczac udo, -are i. in balneo madefacio* R V₆ (por. łac. hasło w S 238: *udo, -are i. balneare, madefacere* – bez odpowiednika pol.). Zob. **ZMOCZYĆ**.

ZMACZANY ‘zwilżony, zmoczony’ *zmaczany i. insuccatus* R p₈v (ml); *zmaczany subudus* R T₈v (md; av. *subudo, -are i. perfecte manducare, numidare*). Zob. **ZMOCZONY, ZMOKŁY**.

ZMAMIENIE *fascinnus eciam i. zmamyenye per histriones* przesz *cu glarze, deceptio, invidia in laudando in ludendo. Quando homo ligatur ut non sit liber aut compos mentis et sit macilentus* R m₃v (md).

ZMARSK zob. **SMARSK**.

ZMARSZCZENIE *corrugacio zmarszenye cutis in facie* R h₆ (md). Zob. **SMARSZCZENIE**.

ZMARSZCZONY zob. **SMARSZCZONY**.

ZMARSZCZYĆ *zmarszcz corrugare in facie* R N₄v (ml). Zob. **MARSZCZYĆ, SMARSZCZYĆ**.

ZMARSZCZYĆ SIĘ *contracta cutis in facie* zmarszczyła się R N₄ (md) (por. Smarsczona R h₄v (mg)). Zob. **SMARSZCZONY**, **SMARSZCZYĆ SIĘ**.

ZMARTWIAŁY ‘zdrętwiały, zesztyniały’ *zmarthwyaly stuporatus i. stupefactus et stuporosus* S 151v.

ZMARTWIEĆ *stupeo, -ere i. mirari, terreri, timere, esse vel fieri stupidum, quasi sine sensu* zvmiecz się {*rigidum fieri* zmartvyecz, scyrpnąć} R T₈.

ZMARTWIENIE ‘osłupienie, zdumienie; odrętwienie’ *Scirpnyenye, Zmartvyenye, zvmyenye stupor est casus {in mente} memoriam et rationem auferens et linguam impediens* R H₁v.

ZMARZŁEK ‘coś zmarzniętego’ *zmarzlek gelodium* R n₆ (md). Zob. **MARZNAĆ**, **PRZEMARZŁY**, **UMARZNAĆ**.

ZMARZŁY *gelidus* zmarzły, *pregelidus* przemarzły R n₆ (md). Zob. **ZAMARZŁY**.

ZMAZA ‘grzech, nieczystość’ *przirodzona zmaza fomes ... dr radix ..., unde peccatum originale dr fomes* R m₈v (por. zakal S 59v).

ZMAZAĆ ‘wymazać, usunąć; pomazać (?)’ *zmazacz, zgładzicz, zapamyąacz aboleo, -ere i. delere, deponere, oblivisci* R M₁v; *zmoczciz, rozmoczciz, zmazacz intingo, -ere* R Q₂v (mg). Zob. **POMAZAĆ**, **ZAMAZAĆ**.

ZMAZANIE ‘zmaza, wina, grzech; brud’ *nyevczlivosc, Nychądogosc, zmazanye pollucio* S 118v (SP XVI w. bł.: „S 79”); *nyechądogosc, zmazanye pollutio i. deturpatio, inquinatio, maculatio* R A₅; *zmazanye feditas* R m₄v (mg). Zob. **POMAZANIE**, **ZAMAZANIE**.

ZMAZANY ‘usunięty, wymazany’ *zmazany, zgładzony, zapamyąathany abolitus i. deletus, destructus, consumptus, devastatus* R a₂. Zob. **POMAZANY**, **ZAMAZANY**.

ZMAĆCONY *zmaćczona voda turbida aqua* R K₁ (mp).

ZMEŁTY *zmelthy extritus in molendino* R O₇ (mp). Zob. **MLIWO**, **ZEMLEĆ**.

ZMĘCZONY ‘umęczony’ *zmaćczony attrectatus* R d₃ (md) (por. łac. hasło w S 16: *attrectatus i. cruciatus* — bez odpowiednika pol.). Zob. **NIEZMĘCZONY**.

ZMIECINY ‘łupiny, odpadki; śmieci’ *peripsima i. purgamentum* strużyny {*peripsema, rasura*} *Lupyny, ostrushky. Unde apostolus I. Cor. IV: Omnium peripsima factus sum* zmyeczyny (bibl.) R z₅ (por. *peripsima i. purgamentum, quod eiicitur de tritico ventilato, de pomo abraso* Smyeczyny, *Lupyny, ostrusky limatura cuiuslibet rei* Strużyny *vel domorum quisquilia, sor-*

des, purgamenta Smyeczy (bibl.) S 112); zmyeczyny *purgamenta i. sordes, reliquie ferri, cupri aut alterius rei* R C₁v (mg); zarnane zmyeczyny *rura* R D₄ (mp; av. *rus*); zgonyny, zmyeczyny *quisquillie sunt stipule immixte surculis ac foliis aridis ...* R C₄ (por. *Cervus*; por. też łac. hasło w S 128v: *quisquillie sunt purgamenta frumenti vel terrarum* – bez odpowiednika pol.). Zob. **ŚMIECINY, ZGONINY, ŻARNANY**.

ZMIENIĆ zmyenyecz *altero, -are i. variare, facere alterum* R M₃; *subito, -are* pranthko zmyenyecz, *subito mutare, adipisci gloriam*, *Sap. V*, (2) R T₈v (ml).

ZMIENIĆ SIĘ *alteratus i. alter effectus* zmyenył się R b₅v; *concidit vultus eius* zmyenyło, posmączyło się ('oblicze Kaina') (bibl.; Gen 4,5) R N₂ (md; av. *concido, -ere*). Zob. **POSMEĆ SIĘ**.

ZMIESZANIE 1. 'zamieszanie, niepokój' zmyeny, zmyeshanye gwałtowne, *Szhvm morsky confusio maris* (bibl.) S 33v; *gyelk, zmyeshanye*, krzyk, czydzba *tumultus {sedicio}* (bibl.) R K₁. Zob. **ZAMIESZANIE**.

ZMIESZANIE 2. 'przysłówek: tłumnie, razem' zmyeshanye *commixtim adv. qualitatis vel congregandi* R X₄ (md).

ZMIESZANY 'pomieszany, różnorodny' *silva i. multitudo vel multa scripture confusio* zmyeshana rzecz R F₆v (mg; av. *silva*); zmyeshana vonya *compositum timiama* R h₂ (mg). Zob. **POMIESZANY, ZAMIESZANY**.

ZMIĘKCZYĆ zmyąkczyć *emolior, -iri* (! – zam. *emolio, -ire*) R O₅; zmyąkczyć *molleo, -ere, temperare ... mollem reddere* (bibl.) R Q₈; vblagacz, oblagodzyć, vglaskacz, zmyakczyć (!), dobrotlyvim vczynicz, gładkim *lenio, -ire i. placare, humiliare, lenem facere {mitem, suavem, dulcem, mansuetum facere, mitigare}* R Q₄. Zob. **MIEKCHĄCY, ODMIEKCHĄĆ**.

[**ZMIŁOWAĆ SIĘ**] zob. **SMIŁOWAĆ SIĘ**.

[**ZMIŁOWANIE**] zob. **SMIŁOWANIE**.

ZMIRZKNIE 'zmierzchanie, mrok' smyrknyenye (!) *crepusculum {ultima pars noctis}* Mrok, zmyrzknyenye R i₁.

ZMIRZYĆ 'pojednać' *mediator, qui coniungit et inter aliquos est medius, ut eos coniungat et pacificet* zmowcza. *Unde Jesus Christus dr mediator Dei et hominum* yednacz, czo zmyrzy kogo R t₂v.

ZMIRZYĆ SIĘ 'pojednać, pogodzić się' zmyrzicz się, vczvyrdzić *percutere fedus* R z₄v (ml); zmyrzicz się y vczwyrdzić, zgodzić się *percutere fedus* R m₄v (ml; av. *fedus*); zmyrzicz się, vczwyrdzić *percutere fedus* R R₅v (md; av. *percutio, -ere*).

ZMOCZONY zmoczony *perlitus* R z₅v (ml). Zob. **ZMACZANY, ZMOKŁY**.

ZMOCZYĆ zmoczyć, rozmoczyć, zmazacz *intingo*,-*ere* R Q₂v (mg).
Zob. **MOCZ**, **MOCZYDŁO**, **ZMACZAĆ**.

ZMOKŁY zmokły, vmocly *complutus i. pluvia irrigatus* R h₂; wilgotny, zmokły *udus i. madidus, aliquantulum humidus {uvidus, balneatus}* R K₃.
Zob. **ZAMOKŁY**, **ZMACZANY**.

ZMOKNAĆ zmoknąć *dessczem compluo*,-*ere* R N₂ (mg); zmoknąć *austro*,-*are i. humidare {ex pluvia humidum esse}* R M₅v.

[**ZMORA**] zob. **MORA**.

ZMOWA ‘umowa handlowa; przymierze; układ’ *zmova, vmova*, Tharg *pactum est duorum aut plurium in idem placitum seu consensus ad aliquid dandum vel faciendum verbis expressum ...*, *contractus* S 105; *zmova conductum dr quod in commune est dictum aut promissum vel i. pactum invicem factum* R h₂v (md); *zmova contractus* S 35v; *zmova, vmova contractus est duorum vel plurium in idem consensus* R h₄v; *zmova, vmova*, Tharg, poczwyrđenje *pactum {zmova omnis contractus}* R y₁v; *zmova placitum i. consensus* R A₂v (md); *zmova placitum {conductum}* R A₂v; wieczna *zmova pactum sempiternum* R y₁v (md); *zmova cupieczska monopolia* S 92v i R v₁ (mg); *zmova kv pokoyv fedus inter dimicantes* R m₄v (md); *zmova czynycz pactum facere* S 105; *zmova czynycz, przyzwalacz paciscor*,-*i* R R₄; *zaslyvbyl, vczvyrdzyl, vmova, zmova vczynyl pepigit pactum* R R₄ (mp; av. *paciscor*,-*i*).

ZMOWCA ‘pośrednik; podpisujący się pod tekstem umowy’ *mediator, qui coniungit et inter aliquos est medius, ut eos coniungat et pacificet* *zmowcza. Unde Jesus Christus dr mediator Dei et hominum yednacz, czo zmyrzy kogo* R t₂v; *Zmowcze signatores* R F₆ (mp); *zmowcze signator, signatores* R F₆ (mp).

ZMOWIĆ *convenio*,-*ire i. alloqui, adunari insimul, simul venire, pacisci, Matth. XX, (13): Nonne ex denario convenisti mecum* *zmovicz, vel ... inesse, ut albedo convenit mihi i. inest szluzi* (Erz brak w obu częściach) S 216; *zgyednacz, zmovicz medio*,-*are* R Q₆v; *zmovicz, Skazovacz ortylie placito*,-*are, conductare, vide Calepi* R R₆v (md); *zgyednacz, zmovicz confedero*,-*are i. in eodem federe cum alio coniunctus* R N₂v.

ZMOWIĆ SIĘ *zgodzicz, zmovicz syą ku pokoyv federo*,-*are i. pacificare, fedus firmare {consonare, copulare}* R O₈; *zmovicz syą condico*,-*ere i. simul dicere, statuere, discernere, spondere* R N₂; *zmovyl sy<q> condixit* R h₂v (md; av. *conductum*).

ZMOWIENIE ‘połączenie, związek’ *zgyednanye, zmovyenye confederacio* S 33v; *zayrzyenye, zgyednanye, zmovyenye confederacio* R h₃ (mp).

ZMUDA (lub **ŻMUDA**) ‘praca, trud’ cyąska robota *stenta i. fatiga, magna stenta* vyelka zmvda S 150; Cyąsska robota, vyelga zmvda *magna stenta i. magnus labor, fatiga laboris* R G₅v (ml; av. *stemon*) (por. Słownik 1566, k. B IVv: *Magna stena*, gran fatiga, ..., wielka zmuda).

[ZMYŚL] zob. SMYŚL.

ZMYŚLACZ ‘poeta’ Scladacz, zmyslyacz *vyrshow poeta i. fictor et proprie carminis, alta verba loquens* R A₄v.

ZMYŚLENIE ‘utwór, poemat; udawanie’ zmyslyenye *dictamen* S 42 (mp); zlozenye, zmyslyenye *figmentum* S 58v (mg); zmyslyenye *poema* S 118; zmyslyenye, skladanye *poema* R A₄v; zamyslenye, zmyslyenye *simulacio* R F₇v (ml); zmyslyenye, zlozenye *figmentum ... i. compositio {poetarum}*, *inventio* (sv. *figmen*) R m₇; zmyslyenye *dictamen* R i₈ (md). Zob. **MYŚLENIE**, **OMYŚLENIE**, **ROZMYŚLENIE**.

ZMYŚLIĆ zmyslicz, zamyslicz *simulo, -are i. representare et proprie falso fingere et proprie fingere se scire quod nescit* R T₆; zmyslicz abo Scladacz *vyrshe poeter, -ari i. carmina vel poemata facere vel componere* R S₁; zmyslycz *figmento, -are* R O₈v (md). Zob. **MYŚLIĆ**, **POMYŚLIĆ**, **UMYŚLIĆ**, **WYMYŚLIĆ**.

[ZMYŚLNIE] zob. NIESMYŚLNIE, SMYŚLNIE.

[ZMYŚLNOŚĆ] zob. SMYŚLNOŚĆ.

ZNAJEMOŚĆ znayemoszcz, poznanye, vyadomoszcz, znamyenytoszcz *innotescencia* R p₇v (ml); znayemoszcz *notorius i. manifestus {manifestus de facto, evidens, condemnatus}* R x₂.

ZNAJOMO znamyenyto vczinicz, znayomo, vyadomye *innotesco, -ere* R Q₁ (mp).

ZNAJOMOŚĆ ‘wiedza, jawna rzecz’ znayomoszcz *noticia* S 98v (ml); znayomoszcz, poznanye, znamyenytoszcz, vyadomoszcz *innotescencia* S 74v; *noticia Dei simplex znayomoszcz est qua Deus cognoscit bona et mala, que sunt fuerunt et erant et possunt esse et que eciam nunquam erunt* R x₂ (mg); znayomoszcz, poznanye, znamyenytoszcz, vyadomoszcz *innotescencia* R Q₁ (mp; av. *innotesco, -ere*); znayomoszcz, znak *nociones in Divinis sunt quinque ... innascibilitas, paternitas, filiatio processio, spiracio* R x₂v (mg); dolicznoszcz, znayomoszcz, Swyadomoszcz *experientia* R m₁ (md) (por. Mym28 w roz. *De statu spiritali*, k. 9v: *Experientia*, Erfahrung, Swiadomosc). Zob. **NIEZNAJOMY**.

ZNAK *indicium* znak *signum, vestigium, proprie est pedum* Slyad S 73v; znak *indicium i. signum* S 73v (md); znayomoszcz, znak *nociones in Divinis*

sunt quinque ... innascibilitas, paternitas, filiacio processio, spiracio R x₂v (mg); *indicium, detectio, accusacio vel est signum* znamyą, znak R p₆ (mp); czech, znak *signum* R F₆ (por. rozeznanye S 143).

ZNAKARZ ‘ten, kto znaczy drzewa’ Slyadownyk *vel* znakarz drzew *saltuarius* S 135v; Slyadownyk, znakarz drzew *saltuarius, custos saltus* R D₆v (mg) (por. Mu28, s. 20: *Saltuarius*, Forstner oder holtzbánwart (! – może zam. holtzbauwart), Slyadownyk álbo znákarz drzew).

ZNAMIENICIE ‘otwarcie, jawnie; dobitnie, wyraźnie’ znamyenyce *signanter, adv. evidenter, aperte, {notabiliter}* R Y₄.

ZNAMIENITO znamyenyto vczinicz, znayomo, vyadomye *innotesco, -ere* R Q₁ (mp).

ZNAMIENITOŚĆ pochvalyeny, chvalebnoscz, znamyenytoscz *preconium i. annunciacio preconis vel i. laus aut annunciacio laudis* S 121; znayomoscz, poznanye, znamyenytoscz, vyadomoscz *innotescencia* S 74v; znayemoscz, poznanye, vyadomoscz, znamyenytoscz *innotescencia* R p₇v (ml); znayomoscz, poznanye, znamyenytoscz, vyadomoscz *innotescencia* R Q₁ (mp; av. *innotesco, -ere*); vyslovyyeny, pochvaleny, znamyanytoscy (!) powyadanye *preconium* R B₁v (md); vyslovicz, pochvaleny dzyalacz, znamyenytoscz powyadacz *preconiso, -are, laudare* R S₂ (mp).

ZNAMIENITSZY znamyenytszy (Erz sv. **ZNAMIENITY**), vyssh *preeminens* S 121v; znamyenythsy *preeminens i. alcior* R B₂ (md). Zob. **WYSZSZY**.

ZNAMIENITY ‘przesławny, oświecony’ yaszny, znamyenyty *illustris* S 72; yassny, znamyenyty *illustris* R p₄; znamyenythy *insignis i. preclarus, ornatus, nobilis, gloriosus* R p₈; obyavicz, znamyenyty bycz *illustro, -are i. valde lustrare, illuminare, circumdare, purgare {cognitum reddere}* R P₅v.

ZNAMIE *nevus dr macula, i. signum* znamyą, *que nascitur in corpore hominis* S 97v; myedza, znamyą *meta i. circuitus vel alicuius rei finis aut terminus* S 90; *propileum* znamyą *ante templum* S 125; granyczza, myedza *vel* znamyą *meta* R t₅; *vestigium dr signum pedis prima planta expressum {i. Slyad, znamyą}* R K₆; dąga, znamyą *nevus* R v₆v; znamyą *signaculum* R F₆ (mp); czech, znamyą, zegadlo *character* R f₂v; *indicium, detectio, accusacio vel est signum* znamyą, znak R p₆ (mp); – gram. osoba znamyeny *personale* R z₆ (mg); osoba znamyeny *personale* RN (k. tyt.); *deponencia verba odcladaiające, odshadaiające* (? – w oryg. wyraz przekreślony), *ut luctor, sequor, nascor etc.* Czo yedno znamyą odlozą, a drugye przyymvya R i₆v (md); odcladayające, Czo iedno znamyą odlozą a drugye przyymvia *deponencia verba*

RN (k. tyt.); – myedzą abo znamyą dzyalacz *metior*,-*iri* R Q₇ (md); gadaczstwo po znamyenyv zyemye rzeczy przyslich *geomancia* R n₇ (mg) (por. Lactifer: *Geomancia* Hadatzstwije, když kto budutzijeho nijetco hada po znamenij zemie, ziemieczar); *in titulos* na znamyona, *titulus i. inscriptio* napyss, *vide Calapi* R J₄v (mg); dwanasce znamyon nyebyeskich *zodiaci Grece, Latine animalia, vel signa, vel duodecim signa nominibus animalium* R M₁.

ZNAMIONOWAĆ znamyonowacz *connoto*,-*are* R N₃ (md); sskazacz, roskazacz, dacz vyedzyecz, znamyonowacz *significo*,-*are i. facere signum, manifestare, notificare et exprimere* {*significare*} R T₆; znamyonowacz, obia-
vycz *noto*,-*are i. frequenter noscere, designare, demonstrare, signare* R R₁v; *animadverto*,-*ere i. deprehendere, cognoscere* znamyonowacz, *perpendere, penam infligere* R M₃v (md); – gram. czo iednego znamyonvy *ut magister, numerus singularis* yedna lidzba R x₃ (mp; av. *numerus*); *numerus singularis* Czo yednego znamyonvy *ut magister*; yedna liczba RN (wykl. przednia); *numerus pluralis* vyelga liczba *ut magistri, numerale nomen aut verbum* Slovo czo znam<yo>nvye liczbą RN (k. tyt.); slovo czo liczbą znamyonvy *numerale nomen* S 98v (por. Mu28, s. 199); Slovo czo znamyonvy lidzbą *numerale nomen i. verbum* R x₃ (mp); *numerus pluralis* czo vyelye znamyonvy RN (k. tyt.); <*numerus*> *pluralis* czo vyelye znamyonvy, *ut magistri* R x₃ (mp; av. *numerus*); *numerus pluralis* czo vyelye znamyonvy, *ut magistri* mystrzovye RN (wykl. przednia); *verbum* Slovo, *agere* Spravyacz, *pati* Cyrpyecz *aut neutrum* zadne stich *significans* znamyonviancz RN (k. tyt.); possyedzące, Czo posyedzenie nam znamyonvyą *possessiva nomina* R A₆v (ml); *agere aliquid* spravyacz nyecz *aut pati* abo cyrpyecz *aut neutrum* abo zadne stich *significans* znamyonviancz *vide Donatum Polonicum* R M₂v (md; av. *ago*,-*ere*). Zob. **NAZNAMIONOWAĆ**, **PRZESNAMIONOWAĆ**.

ZNAMIONOWAĆ SIĘ ‘oznaczyć, oznajmić; stawać się widocznym’ znamyonvy syą *notatur* R R₁v (ml; av. *noto*,-*are*); znamyonvy syą *nota* R X₈v (md).

ZNAMIONOWANIE ‘niezwykłe zjawisko, nacechowanie; oznaczenie; znaczenie’ *portentum, monstrum, prodigium* znamyonovanye {*ut cometa*} S 119v i R A₆; znamyonovanye *connotacio* S 34 (md) i R h₃v (mg); – gram. znamyonovanye *significacio in grammatica, vide verba iuris* R F₆ (mp); znamyonovanye personi (Erz brak w wykazie wyrazów polskich) *nocio* S 98; – *nocio* znamyonovanye persony, *qua persona innotescit et distinguitur ab alia, vel i. intellectus, simplex mentis concepcio* R x₂v (mg); ksyągy o znamyonovanyv rzeczy abo movy *Perihermanias* (!) R z₅ (md; av. *Peri hermenias sunt due partes ...*

Hermenias est Grecus genetivus a nomine Greco hermenia, quod Latine sonat interpretatio, qui genetivus hermenias ponitur in intitulatione illius libri Aristotelis, ubi habetur: Incipit Liber Perihermenias. Et est sensus: Liber Perihermenias i. de interpretatione). Zob. **NAZNAMIONOWANY**.

ZNAMIONUJĄCY (Erz sv. **ZNAMIONOWAĆ**) pospolite sławąthnoscy *vel* wsithkich rzeczy pospolita bithnosc *vel* vyslovyenye, znamyonviacza wlosnosc, przyrodzona, wlyana, nabyta rzeczy wydomych (Erz bł.: „wydanych”) y domyslnych *predicamenta* S 121v; yedno znamyonviacze *nomina singularia* R F₈ (mp; av. *singulus*) i RN (k.tyt); (‘obyczaje’) znamyonviacze bithnosc y chvalebnosc y sławąthnosc o bostvye <modi> *significandi substantiam* S 92; (‘obyczaje’) znamyonvyacze bithnosc o bostvye abo sławąthnosc *modi significandi substantiam* R t₈ (md); wshythky<ch> rzeczy pospolita bythnosc, Pospolite sławąthnosci, znamyonviacze Bythnosc abo własnosc, wlyane abo nabyte, przyrodzenya rzeczy wydomych y domyslnych *predicamenta* R B₂ (mg); ossobą znamyonviacze *personalia verba* RN (k. tyt.); osobą znamyonviacze *personalia* R z₆ (mg); *adverbia loci seu localia* przislovya myescza znamyonviacze *i. allocuciones* R X₂v (md); znamyonaiacze (!) *precepta cerimonialia* S 121; znamyonviacze *precepta cerimonialia* R B₁v (md).

ZNĘDZIĆ ‘udręczyć, umęczyć; uczynić słabym’ znądzicz *pessundo, -are, sub pedibus dare ... deprimere* S 230; znądzicz *exanimo, -are i. debilitare* R O₆. Zob. **NĘDZIĆ**.

ZNĘDZONY ‘utrudzony, osłabiony; najgorszy’ znądzony *pessimatus* R R₆ (mh; av. *pessimo, -are*); znądzony *pessimatus* R z₆ (mp). Zob. **NĘDZNY**.

ZNIEĆ SIĘ ‘zejść się, połączyć się’ znycz są *coeo, -ire i. coniungi, congregari, convenire* S 214 (por. zeydz są R g₇ (mg)). Zob. **IŚĆ, JIĆ, ZEJCĆ, ZEJDŹ SIĘ**.

ZNIEACKA ‘powoli, stopniowo, po trochu; mimochodem’ znyenaczka, polyekkv, potrosshe *successive* S 249 (por. postąmpnye R Y₄v (mg)); Lyekko, znyenaczka *lento gradu incedere* (bibl.) R Q₄ (mp); zlyekka, znyenaczka *lento gradu incedere* (bibl.) R r₄v (ml; av. *lentus*); znyenaczka *gradatim, adv., i. per gradus, successive, paulatim* R X₆; Rozno, wshądy, znyenaczka *passim eciam i. communiter, quidem, indubitaliter, undique* R Y₁ (md; av. *passim, adv., i. ubique {sparsim} vel gradatim vel leviter*). Zob. **POSTĘPNIE, TROCHA, TROCHE**.

ZNIEŚĆ ‘podnieść’ znyesz *tollo, -ere i. elevare et tollere i. auferre ... {multa signat, vide Calepi}* R V₃v. Zob. **ZNOSIĆ**.

ZNIKNAĆ *evanesco*, -ere znyknaćcz <*evanuit*> vshedl (bibl. por. Biblia Wujka, Księga Sędziów 6, 21: á Anioł Panski zniknął z oczu iego) R O₅v (md). Zob. **UJIĆ**.

ZNISZCZENIE ‘zepsucie, zakażenie’ *corruptio* zniszczenye, skazenye, *Psalmus* (15,10): *Non dabis sanctum tuum videre corrupcionem* (bibl.) R N₄v (md; av. *corrumpto*, -ere). Zob. **WYNISZCZYĆ**.

ZNISZCZONY praw. zniszczona sprawa *cassata actio*, *vana*, *privata*, *nulius ponderis*, *inefficax* R f₄ (md); zniszczona sprawa *cassata actio* R M₇ (mp; av. *casso*, -are) (por. *Cervus*).

ZNIŻAĆ znyzac, vnyzac *basso*, -are, *deponere*, *deprimere* S 212.

ZNIŻONY znyzony, vnyzony *bassatus* R d₇ (md). Zob. **NISKI**.

ZNIŻYĆ znyzicz, vnyzac *basso*, -are i. *deponere*, *deprimere* R M₅v.

ZNOSIĆ *sustentor*, -ari i. *nutrire* zyvicz, karmycz *reficere*, *cibare vel po-deprzec*, *zatrzymacz expectare*, *manu tenere* znośsicz, odchovac, Roscyąg-nancz (!) R V₂ (mp); *tolero*, -are i. *sustinere*, *pati*, *sufferre* znośsicz {sc. *laborem*} R V₃v; strzymacz, znośsicz *sustineo*, -ere S 236v; *sustineo*, -ere i. *sursum tenere vel pati* {vel poczekacz, *sustine* i. *expecta*} {znośsicz, strzymacz *suffragium*} R V₂; *intolerabilis et hoc intolerabile, quod non valet nec debet tolerari* nyeznośsicz, nyescyrpyecz R q₂v; – wzdzyącznye czynycz abo znośsicz *grate ferre* R P₄ (mg). Zob. **NOSIĆ**, **ROZNOSIĆ**, **ZNIEŚĆ**.

ZNOSZĄCY *tollens* i. *tenens in suspenso vel znośshący* R J₅ (mg); znośhący *longanimus et hic longanimis* {*personatus*} R s₂. Zob. **NOSZĄCY**.

ZNOŚNY znośsny *tolerabilis* R J₅; – gram. znośzne (Nom. plur.), dvoyste slova *gerundia vel gerundiva dicuntur quedam nomina, que gerunt omnimodam significationem suorum verborum ...*, *utraque gerunt significationem, sc. activam et passivam* R n₇v; znośzne *gerundia verba* R O₅v; znośsne *gerundia verba* RN (k.tyt.); znośzne *verba gerundia* RN (k.tyt.). Zob. **NIE-ZNOŚNY**.

ZNOWU naprawyeny znowv *instauracio* R p₈ (mp).

[**ZOL** lub **ZOLA**] zob. **ŻOŁ**, **ŻOŁA**.

[**ŻOŁ** lub **ŻOŁA**] zob. **ŻOŁ**, **ŻOŁA**.

ZOŁZA ‘guz, choroba, m.in. koni’ *zolza conca* (?) R h₃v (ml) (może zam. „*concha*” ‘wypukłość, guz, narośl’ – por. Slstř, t. 6, s. 825; Słwarsz = Skrofuty); *intercus est morbus inter cutem existens zolza et dr illa res quam patimur inter cutem et carnem, ut est malus humor* S 75v; *musculus* i. *lacertus*, *articulus, in quo sunt capita nervorum, caro nodosa in tibiis et brachiis ex sanguine et nervis copulate* *zolzy* S 95; *musculi dicuntur capita nervorum ex*

sanguine et nervis copulate, sc. illa nodosa caro, que est in tibiis et brachiis zolzy (sv. *musculus*) Rv₃v; Zob. **MYSZKA**, **ŚWINI**, **WRZOD**.

[**ZORAC**, **ZORANY** *laceratus* – tak Erz; bł. zam. **ZEDRANY** S 78v].

ZORANIE ‘zaoranie’ zoranye, zaszyanye *consicio agri* R h₄ (mg). Zob. **ORANIE**.

ZORANY ‘zaorany’ zyemya zorana plugyem *rus i. villa, terra, ager* R D₄. Zob. **ORANY**, **ZAORANY**.

[**ZORZA**] zob. **WZORZA**, **ZARZE**.

ZOSOBIC ‘przywłaszczyć; uczynić własnym’ zossobicz, przywloscicz *usurpo, -are i. contra usum rapere sive in usu habere vel illicite uti ..., contra rationem ius usum vel consuetudinem capere {furto assumere}* R X₂. Zob. **OSOBA**, **WYOSOBIC**.

ZOSOBIEŃ ‘przywłaszczenie; uczynienie własnym’ *usurpacio* zossobyenye, *raptus contra usum etc. i. illicite*, przywloszczenye *furto vel aliter*; przypysyanye *presumcio contra consuetudinem* R L₅v (ml) (por. przywlaszczenye R L₅v). Zob. **WYOSOBIEŃ**.

ZOSTAĆ zostancye, poczekaycye *manete* R Q₆ (mp; av. *maneo, -ere*); zostalo iest *super est* (bibl.; Gen. 29,7) R V₁v (md).

ZOWANEK gram. volanek, zovanek *vocativus* R L₄; wzyvaiący, volanek, zovanek *vocativus* RN (wykl. przednia). Zob. **BIERZĄCY**, **DAJĄCY**, **DAWAJĄCY**, **DAWANEK**, **IMIENIAK**, **MIANUJĄCY**, **MIENIĄCY**, **MIENIONEK**, **ODBIERAJĄCY**, **ODDALONEK**, **OSKARŻAJĄCY**, **RODZĄCY**, **SKARŻANEK**, **SPADEK**, **WOŁANEK**.

ZRANIĆ zranycz *vulnero, -are {augere plagam in corpore}* R X₂. Zob. **RANA**.

ZRANIONY zranyone syercze *concussum cor* R h₂v (md).

ZRĄBANY zrąbany, ssyekany, zabity *concisus* R h₂v (ml). Zob. **RĄBIĆ**.

ZRĄBIONY ‘zrąbany’ Szczepane drwa, Ssyekane, wsczepy zrambyone *concosa ligna* R h₂v (ml). Zob. **RĄBIĆ**.

ZRĘCZONY praw. ‘poręczony’ *cautio {ad terminum} i. cautela, iuratio, observatio ..., cautio est breve cyrographum {scriptum}* zaraćzenye, obraćzenye, oprawa zraćzona, Rąkoyemstvo na czas, Slyvbovanye R f₆. Zob. **OBREĆCZONY**, **ZAREĆCZONY**.

ZREKOWAĆ ‘zareczyć się’ zrakovac *affido, -are i. fidem dare, {desponsare}* R M₂v. Zob. **REĆCZYĆ**.

ZREKOWANIE ‘zaręczanie, zaręczyny’ zřakovanye *affidacio* R b₁v (md); obyeczanye slyvby, zřakovanye, vyřanczovanye *sponsalia sunt futurarum nuptiarum conventio et repromissio* R G₄v. Zob. **RĘCZENIE**.

ZREKOWINY ‘zaręczyny’ z Rřkovyny (!) *sponsalia* S 148v. Zob. **RĘKOWINY**.

ZROBIONY zrobyona rzecz, dokonana robota *politum* {*opus i. perfectum*} (sv. *politus*) R A₅; zrobyona rzecz *politum opus i. perfectum* R A₅ (md).

[**ZRODŁO**] zob. **ŹRODŁO**.

ZROŚCIENIE ‘zrośnięcie’ zroszyeny brodi ku pirshyam *emprosthotonus* S 48v (por. Mu28, s. 73: *emprosthotonus est cui mentum pectori ex nervorum rigore annexum est*, eyner dem das kynn und dye brust an eynander stehn, Zroszyeny brody ku pyersyam); zroszyeny podbrodka ku pyrsyam *emprostotonus* R k₈v (mg).

ZROWNAĆ – 1) ‘zrównać; uspokoić; wygładzić’ zrownacz *sterno,-ere i. pacificare, preparare, insellare, obruere* R T₇v; – 2) ‘zrównoważyć, uczynić równym’ zrownacz *adequo,-are* R M₂v (ml); – 3) ‘zjednoczyć, skupić’ zrownacz *aggero,-ere i. adunare, accumulare* R M₃. Zob. **OSIODŁAĆ, PRZYROWNAĆ**.

ZROWNANIE ‘zrównanie, wyrównanie’ zrownanye *adequacio* S 5 i R a₈v (md). Zob. **PRZYROWNANIE**.

ZROZUMIENIE *sententia* zupełnosc movy, vmysl, {*voluntas*}, Sądzenye, zrozvmyeny, głamboky smysl, zapovyedz, pomsta R F₂v; vylozenye ku zrozvmyenyv *explanacio* R m₁v (mg). Zob. **POROZUMIENIE, ROZUMIENIE**.

ZRYSOWAĆ SIĘ ‘popękać, potrzaskać’ *interrumpo,-ere* rozrazicz *etc.*, Rostargnancz, zrysovacz syř, rosadycz, *ut interruptus murus* R Q₂ (mp).

ZRYSOWANY ‘zniszczony, z rysami; zburzony – tu o murze’ zryssovany, rossyadly *interruptus murus, qui minatur ruinam* R q₂v (ml); *hiulcus i. hians, fissus, rimosus* {*puteus, hyans, apertus*}... *In estate terra est hiulca, cum est fissa et rimosa calore solis rospadla*, zryssovana R p₁. Zob. **RYSHOWANIE**.

[**ZRZĄDZENIE, ZRZĄDZIĆ**] zob. **ZDRZĄDZENIE, ZDRZĄDZIĆ**.

[**ZRZEBIEC**] zob. **ŹRZEBIEC**.

[**ZRZEBIEĆ**] zob. **ŹRZEBIEĆ**.

ZRZEK gram. ‘sylaba’ Ctonka (?), zrzek *silaba* S 143v; Clonka (! – tak, zam. „ctonka” ?), zrzek, *silaba* R F₆ (mp) (por. Mu28, s. 192: *Syllaba*, Eyn sylb, Cćonká; por. też Mym28; k.10v: *Syllaba*, Sylb, Zrzek). Zob. **CZTONKA**.

[**ZRZEMO** tak Erz; zob. **ŹRZEMO** ‘widocznie, oczywiście’].

[**ZRZENICA**] zob. **ŹRZENICA** (tak Erz).

[**ZRZODŁO**] zob. **ŻRZODŁO** (tak Erz).

ZRZUCIĆ pyleszn rzucycz *abacero, -are, acorem seu mucorem vini aut panis immundi auferre, eiicere, mundare* R M₁v (ml). Zob. **WZDRZUCIĆ**.

ZSIADŁY ‘tu – o mleku’ ssyadli *concretus ... i. coagulatus {sicut lac}* R h₂v; *coagulo, -are, constringere, condensare, indurare, ut lac coagulatum* ssyadle R M₈v (md); ssyadle mlyeko *iunculus, iuncata idem* R q₅ (mp). Zob. **KISIAŁY, KWAŚNY**.

ZSIEKANIE Szczepanye drew, sssyekanye *concisio* R h₂v.

ZSIEKANY zrąbany, ssyekany, zabity *concisus* R h₂v (ml); Szczepane drwa, Ssyekane, wsczepy zrambyone *concosa ligna* R h₂v (ml); *conciderunt i. corrurunt per mortem* zabiczi, ssyekany szą (bibl.; Jdc 21,16; Jr 46,12) R N₂ (mg).

ZSINIAŁY zob. **SINIAŁY**.

ZSKOCZYĆ (?) (lub **SSKOCZYĆ** (??)) ‘zeskoczyć’ sskoczicz *desilio, -ire* R O₁v. Zob. **PRZESKOCZYĆ, PRZYSKOCZYĆ, SKOCZYĆ, WYSKOCZYĆ**.

ZSTARZAŁY ‘postarzały’ SStarzaly *confectus senio* R h₃ (mg). Zob. **OSTARZAŁY, STARY, ZASTARZAŁY**.

ZSTARZEĆ SIĘ ‘zestarzeć się’ Sstarzal są *confectus* R h₃.

ZSTAWIĆ (lub **SSTAWIĆ**) sstavicz, skladacz *concio, -ire i. commovere, convocare {congregare}* R N₂.

ZSTAWOWANIE (lub **SSTAWOWANIE** (?), **STAWOWANIE** (??)) ‘zestawienie; połączenie czegoś; związanie’ Sstavovanye *commissura i. incastratura, coniunctura, ligatura {tabularum etc.}* R h₁v.

ZSTĄPIĆ (lub **ZSTĘPIĆ**) stąpicz zdrogy, rostacz są *diverto, -ere i. sedecere, ire {discedere, sequi}* (bibl.) R O₃v. Zob. **STĄPAĆ**.

ZSTĘPUJĄCY ‘ustępujący’ Sstąmpvyący *divertens* R k₂ (mh; av. *diversus*).

ZUBOŹEĆ zvbozecz, chvdnāncz *aporio, -are i. ... depauperare* (bibl.) R M₄. Zob. **UBOGI**.

ZUCHWALSTWO zuchvalstwo *contumacia* R h₄v (md; av. *contumax*). Zob. **NIEPOWOLNOŚĆ, UPORA**.

ZUCHWAŁY zuchvaly *contumax* R h₄v.

ZUFALSTWO zufalstvo, vpornosc, krnābnosc *contumacia* S 35v.

ZUFKA (lub **ŻUFKA**) ‘zupa’ Ivszka, zuffka *iusculum* S 77v; *offa iussulenta* zuffka aut polyewka S 101 (por. Mu28, s. 160); ffarmvyszka, Jvszhka, zvffka *iuscum, iusculum est ... cibus liquidus i. pulpamentum seu pulmentum minutatim concisum* R q₆ (mg; av. *ius, iutis*); Jvcha, zuffka (w oryg. wyraz przekreślony), poleveczka *iusz, iutis* (! – por. *Vocabularius* J. Reuchlina, sv.

*Ius ... ius, iutis per t pro aqua vel brodio. Unde ius iutis mando, ius iuris in agmine parando) dr cibus liquidus ex vitellis ovorum, croco et cinamono. Brodium pinguium carniū R q₅v (md); zvfka, polewka, ffamulka (lekcja niepewna; może „ffannulka” lub „ffarnulka”?) offa iussulenta R x₅ (md); vynna zuffka vel Smyotana sapa S 136v; sapa dulce acetum vel dulce acidum vinum vynna zuffka R E₁v (por. Mu28, s. 163: Sapa..., Winna żufká; por. też Mym41, k. 43: Sapa..., winna żuwka). Zob. **DROBINA, DROBIUNKA, FAMUŁKA.***

ZUMIAC SIE ‘zdumieć się, przerazić’ wsstrashicz są, zvmysz są, vezdrnącz są, Nye rushicz są obrigeo,-ere R R₂ (mp) (por. łac. hasło w S 228: obrigeo,-ere, obrigesco,-ere i. stupidum vel rigidum fieri – bez odpowiednika pol.); zvmysz są obstueo,-ere R R₂v (ml).

ZUMIEĆ SIE ‘zdumieć się, przerazić’ stupeo,-ere i. mirari, terreri, timere, esse vel fieri stupidum, quasi sine sensu zvmysz są {rigidum fieri zmartyecz, scyrpnącz} R T₈; złyknącz są, zvmysz są consternor,-ari ... mente deficere, terreri, stupefieri, turbare, cadere, exanimem esse (sv. consterno,-are) R N₃v; zvmysz są stupefactus est R H₁v (ml; av. stupor); zvmysz są, złykl są consternatus i. territus, conturbatus (bibl.) R h₄.

ZUMIENIE ‘zdumienie, przerażenie’ zvmyszenie stupor S 151v; Scirpnyenie, Zmartyenyne, zvmyszenie stupor est casus {in mente} memoriam et rationem auferens et linguam impediens R H₁v; zvmyszenie, zmyeszanie gwałtowne, Szhm morsky confusio maris (bibl.) S 33v.

ZUPEŁNIE zupełne omnimode, una pars R Y₁ (mh; av. omnino).

ZUPEŁNOŚĆ sententia zupełność movy, vmysl, {voluntas}, Sądzienie, zrozvmyszenie, głamboky smysl, zapovyedz, pomsta R F₂v.

ZUPEŁNY gram. preteritum perfectum in grammatica przeszłe zupełne, ut amavi, amavisti, amaverunt R B₃ (md); preteritum perfectum przeszłe zupełne, ut amavi, amavisti, amaverunt RN IIv. Zob. **DAWNY, DOSKONAŁY, NIEZUPEŁNY.**

[**ZWAĆ**] zob. **POZWAĆ, PRZYPOZWAĆ, PRYZWAĆ, WEZWAĆ, ZEZWAĆ.**

ZWADA wzburzenie, zwada, nyezgota, pobicye sedicio est discordia, tumultus ad pugnam seu preparatio ad eam S 141; Nyezgota, zwada, Bycye, pobicye, wzburzenie seditio, tumultus ad pugnam R E₆v; Bytwa, zwada, pobicye certamen {certamen, conflictus} {heretici} R g₁; swar, zwada rixa R D₃; wspyeryanie, przczyvyanye, zwada, dopyeryanie, przeczanye, pravovanye contentio R h₄v; zwada, pravovanye lis R r₈v; zwady, Boyovanye

conflictiones R h₃ (mp); zwały, Boiowanye *conflictationes hominum mente corruptorum* (bibl.), {*lingaciones contenciones*} (sv. *conflictus*) R h₃. Zob. **WSPORA**.

ZWADLIWY swadlyvy (!) *rixosus* {*contenciosus*} (sv. *rixa*) R D₃; zwadlyvy *contentiosus* (bibl.; Ierem. 8,5; 1 Cor 11,16) R h₄v; Swadlyvy (!) *ferus*, *crudelis* S 57v.

ZWADZIĆ ‘spierać się; toczyć spór, walczyć’ zwadzicz *conflictare verbis*, *compugnare*, *contendere* R N₂v (mg).

ZWADZIĆ SIĘ ‘kłócić się, walczyć; miotać się’ bytwą myecz, zwadzicz są, swarzicz, bycz są *certo*, -are R M₈; *iurgo*, -are {*contendere*} Swarzicz, zwadzicz są R Q₃; swadzicz (!) są *ferocio*, -ire i. *sevire vel despiciere vel fastidire* {*crudelem esse aut audacem*} R O₈v.

ZWALCZYĆ zvalczicz *debello*, -are i. *expugnare* R N₅v. Zob. **WALCZYĆ**.

[**ZWIASTOWAĆ**] zob. **WZWIASTOWAĆ**.

ZWIĄZAĆ spoycz, zwyżacz *connecto*, -ere R N₃ (mg); zwyżancz, zwyżacz *involvere*, -ere, *intus volvere* {*claudere*} R Q₂v; *vincio*, -ire i. *ligare* {*vinculare compedibus*} Sylnym bycz, zwyżacz, wyżnyem bicz (BB połączył tu stronę czynną i bierną łac. czasownika) R X₁. Zob. **OBWIAZAĆ**, **ODWIAZAĆ**, **PODWIAZAĆ**, **PRZYWIAZAĆ**, **ROZWIAZAĆ**, **ZAWIAZAĆ**.

ZWIĄZANIE ‘zawarcie małżeństwa’ poymovany *contractus matrimonii* (sv. *matrimonium*) S 87v; zwyżany do smyerczy *matrimonii vinculum* R t₁v (md); *vinculum matrimonii* zwyżany, *ita quod non potest cum alio contrahere aut post mortem alterius* S 170v; *vinculum matrimonii ad mortem* (w tym miejscu BB dwukrotnie zapisał wyraz “*mortem*”; przy czym pierwszy wyraz przekreślił) zwyżany, *ita quod cum nullo possit contrahere, usque post mortem* R L₁ (mp). Zob. **POJMOWANIE**, **ROZWOD**.

ZWIĄZANY Slyvbem zwyżany *fide ligatus* R m₆v (md); zwyżany, spoyony *connexus* i. *ligatus* R h₃v (ml). Zob. **ZAWIAZANY**.

ZWIĄZEK ‘wiązka, pęk’ wążel, zwyżek *fyg massa caricarum* (bibl.) R t₁ (md).

ZWIĄZKA ‘węzelek, zawiniątko’ wążel, zwyżaska *nodus* i. *ligatura*, *involutio* R x₁v; zwyżaska *nodus* i. *ligatura*, *involutio* S 98v.

ZWIEDZIĆ ‘podróżować, wędrować, wałęsać się’ *pervagans* czo wshady zbyega, zwyedzi i. *percurrans* R z₆ (md); czo kąty zwyedzy, Laząka, Byegacz *lustrum* ..., *vagus* R s₃v.

ZWIERZ zvyerz *ferus* *dr a fero, fers, unde psalmus: Singularis ferus depastus est eam* (bibl; Ps 79,14; por. przykład z Biblii Wujka: „A jedyniec

spasł ją”) R m₅v; zwyerz *fera dr omnis bestia* R m₅; zwyierz, dzykye zwyerzą *fera dr omnis bestia* S 57v; Lovycz zwyerz *venor;-ari* R V₆v.

[ZWIERZCHNI] zob. ZWIRZCHNI.

ZWIERZĘ zwyierz, dzykye zwyerzą *fera dr omnis bestia* S 57v; dzykye zwyerzą *fera cessorius* (!) S 57v i R m₅ (mp) (por. Mym28, k. 26v i Mym41, k. 26: *Equus antecessorius...*; *Fera...*: BB uznał zapewne część pierwszego hasła łacińskiego z druku Mymera – niewyraźnie podzieloną – za należącą do hasła *Fera*); Skodlive zwyerzą *bestia* S 18v; Skodlyve zwyerzą *bestia* R d₈ (por. Mur28, s. 37).

ZWIERZĘCY zvyerzāczy *ferinus i. de fera existens* (sv. *fera*) R m₅; – astr. vyeczerznychza, zvyerzāczna gwyazda *Hesperus i. stella occidentalis, que in vespere post solem apparet* S 68; vyeczerznychza abo zwyerzāczna gvyazda *Hesperus* R o₄v (por. Mym28, k. 3: *Hesperus ...*, Wieczernica); zwyerzāczna gwyazda *vesper, vespere apparens, sed que in mane dr Lucifer* Jvtrzenka, *Hesperus* R K₅v (mg); – *vivarium i. piscina* Rybnyk vel Sadzawka vel pasyczka zvyerzāczna, *teritrophion idem* S 171v (por. Mu28, s. 134); paszyeczka zwyerzāczna *teritrophion, vivarium idem, thesbites* S 158v; *vivarium dr indago, ubi fere incluse sunt vel dr locus, ubi pisces pascuntur et inpinguantur* {vel Sadzawka, Rybnyk, rybnyk, passyeka zvyerzāczna} R L₃; passyeka zwyerzāczna *teritotrophion vel teritrophion, ubi fere aluntur* R J₁ (md); *plaga i. ... rete, funis retis, plagilla vel plagella, diminutivum* syecz zvyerzāczna (Erz. sv. “*plagilla*”) S 117; *plaga* zwyerzāczna syecz vel grande linteum R A₃ (mg; av. *plaga ... rete vel potius funis retis*).

ZWIERZNY ‘pełen zwierząt’ zwyierzny lyasz *saltus i. silva, nemus* S 135v (por. Mu28, s. 20). Zob. ZWIERZYNNY.

ZWIERZONY ‘powierzony’ *commissum* zwyierzona rzecz vel przestāmpyenyne sc. *peccatorum* R h₁v (ml; av. *commissum i. in fide traditum, creditum, coniunctum, peccatum, forefactum*).

ZWIERZYĆ ‘powierzyć’ podacz, szhaffovacz {*in tutelam et fidem ducere*}, przyczynycz syā, polyecicz, poruczicz, zwyierzicz *commendo,-are i. tradere, committere vel laudare, magnificare, extollere* R N₁.

ZWIERZYNA – 1) ‘potrawa mięsna’ *iussulenta, iurulenta caro i. iusculo perfusa* zwyierzyna vel avis Spodlevā R q₅v (md) (por. Mu28, s. 160, hasło łac.: *Caro iurulenta seu iussulenta, iusculo perfusa* – bez odpowiedników niem. i pol.); – 2) ‘dzikie zwierzęta’ *ferina i. venacio vel* zwyierzyna R m₅ (mp). Zob. PODLEWA.

ZWIERZYNNY ‘pełen zwierząt’ *saltus* zwyierzynny lyass et ubi latrones *insidiantur* R D₆v (mg). Zob. ZWIERZNY.

ZWIESIĆ ‘schylić, skłonić, zgiąć się’ vesprzecz, podeprzecz, zvyessicz, vggyącz (!) są, nachylicz *reclino, -are i. iterum clinare sive iterum flectere vel curvare* R S₆. Zob. **WISAĆ**, **WISIEĆ**.

ZWIESZONY Spuszczony, zvyeshony na dol *succidius i. ad subtus cadendum paratus {summissus}* R H₃; Skala viszoka zvyeshona na dol, Copyecz *scopulus* S 139v (Erz sv. **ZWIESIĆ**); skala vissoka zvyesshona na dol *vel* Copyecz *scopulus* R E₅ (por. Mu28, s. 123). Zob. **WISAJĄCY**.

ZWIEŚĆ SIĘ (?) ‘udać się, spełnić się’ zvyodlo są *evenit* (bibl.; 1 Esd. 8,23) (por. Mamstp, cz. I, s. 101) R O₅v (md).

ZWIJANIE *glomeracio* zvyanye nyczy wclambek *vel i. congregacio* R n₈v (mg; av. *globus*).

ZWIKŁAĆ splyescz, zwiclacz, Stargacz *complector, -i* R N₁v/N₂.

ZWIKŁAĆ SIĘ Splyescz, zwyciacz są *perplecto, -ere, perfecte colligare, involere, constringere, vertere, coniungere, conectere* R R₆ (mg).

ZWIKŁANY ‘zawiły, skomplikowany, trudny’ oblapyony, Stargany, zwi-clany, splyeczyony *complexus* R h₂ (mp); zwyclany *implicitus* R p₅ (md); splycyony, zvyclany *perplexus i. implicitus, irretitus, involutus {dubius}, colligatus, obscurus* R z₅v.

ZWINAĆ *convolvere, -ere* zwyńcz *vel i. eradicare, ut totaliter a Deo dividi* R N₄ (mp); zwyńcz, zwyącz *involvere, -ere, intus volvere {claudere}* R Q₂v; *conglobare, -are* wclamb zwyńcz *vel coniungere* przilącznicz, *conglutinare* przilepicz, przibicz R N₂v (md). Zob. **OBWINAĆ**, **ROZWINAĆ**, **WYWINAĆ**, **ZAWINAĆ**.

ZWINIONY ‘zwinięty’ zwyony *convolutus* R h₅ (md); zwyony *involutus* R L₄ (mp; av. *volumen*).

ZWIRZCHNI (tak Erz; lub **ZWIRSZCHNI**) ‘tu – o sposobie objaśniania Pisma św.’ zwyrschny *anagoicus vel anagoricus, modus in theologia est, quando id, quod gestum est, reducitur ad celestem patriam, ut David vicit Goliath, i. sancti in celo existentes vicerunt tribulaciones* S 9; zwyrschny rozvm, zamknyony *anagoge dr excellens vel superior intellectus, ut de Deo vel de angelis et huius modi* R b₈; – zwyrschnya *spiritualis unctio* S 148; zwyrschnye *spiritualis unctio* R G₄ (mp). Zob. **WIRZCHNI**.

ZWIRZCHNIE (tak Erz; lub **ZWIRSZCHNIE**) zwyrschnye *anagoge* S 241v.

ZWIRZCHOWNIE (lub **ZWIRSZCHOWNIE**) *anagoice* zwyrschow-nye, Rzandnye, *sc. ubi est prius et posterius, superius et inferius* R b₄v (ml; av. *anagoia*); zwyrschownye *anagoice* R b₈ (mh; av. *anagoie*).

[ZWISAĆ, ZWISAJĄCY] zob. WISAĆ, WISAJĄCY, ZWIESIĆ.

ZWLEC ‘ściągnąć, zająć’ zwlyecz, złupicz *expolio*, -are R O₇ (md).

ZWŁASZCZA *presertim i. precipue*, adv. zwłaszcza {*super cetera, ante alia*} R Y₂; zwłaszcza vel toyst *videlicet*, adv. *affirmandi i. ... certe* R Y₅v.

ZWODZICIELKA *Curva*, zwodzicyelka *lena* R r₄.

ZWOJOWAĆ zagładzicz, zwoyovacz *devasto*, -are R O₂ (mp).

ZWOLENIE ‘pozwolenie, zgoda’ zzwolyenye (!) *compromissio* R h₂ (mp); *consensus in matrimonium* zwolyenye (sv. *matrimonium*) S 87v; zzvo-
lenye (!) *consensus in matrimonium* (sv. *matrimonium*) R t₁v (md). Zob. POJMOWANIE, ROZWOD, WOLA, WZWOLENIE.

ZWOLEŃSTWO ‘wolność, wyzwolenie’ zwoleyenstwo *libertas* R r₆v; vyyąncye, zvolenstwo *emunitas est libertas concessa ecclesiis vel ecclesiasticis personis et rebus aliis ad eas spectantibus, vel est privilegium ecclesiastice libertatis vel personarum vel rerum ad eam pertinentium, et dr ab e, quod est extra et munia i. officia vel onera {ut sunt sine oneribus}, a quibus ecclesie sunt immunes {vide verba iuris}* R k₈v; *liberto*, -are znyevoley zwo-
lenstwo dacz, wypuscicz *a iugo servitutis liberare, privilegium dare* R Q₄v (ml; av. *libero*, -are). Zob. WYZWOLENIE.

[ZWOLIĆ] zob. DOZWOLIĆ, WYZWOLIĆ.

ZWOLIĆ SIĘ praw. ‘powierzyć rozstrzygnięcie sporu sędziom; pogodzić strony’ *compromitto*, -ere *est causam executoriam vel executivam ad dictamen arbitratorum dare {zvolicz syą partes consentire}* R N₂.

ZWON ‘dzwon’ zvon *eramentum dr instrumentum de ere, campana* S 51v; lyany zvon *fusilis* R n₄v; czo zwony lyeye *aramentarius fusor* S 13 i R c₅v (mg) (por. Mu28, s. 182); czo zwony lyeye *fusor erementarius* R n₄v (md). Zob. ZWONYSZEK.

ZWONEK ‘dzwonek’ zwonek *nola i. tintinabulum parvum* S 98; bulle zwonky *equorum vel* Banka R e₄ (mp; av. *bullā*); Trąmbyenye, Brznyenye zvonkow, zwyąk *clangor* R g₅. Zob. ZWONYSZEK.

ZWONIEC zool. ‘ptak dzwonec’ pyenycza vel zwonyecz *aut* mako-
lągwa *canapeus, avicula* S 21v; Macolagva (!), pyenycza vel zwonyecz *canapeus* RN IV.

ZWONNIK ‘dzwonnik; wytwórca dzwonów’ zwonnyk *campanarius* S 21v; zwonnyk *edituus i. custos domus, i. tutor edis, Osee X, (5), editui i. custodes domus vel* zwonnyczy, *Sacristiani* (według Erz jest to wyraz łac.; może jednak BB uważał go za polski?), *edilis idem Ezechiel 44, (11)* vrządnyk S 46; zwonnyk *campanarius i. qui facit campanas* (sv. *campana*)

R e₆v; *edituus idem est, quod edilis, sc. custos edis {tutor domus}* zwonnyk, Sacristian R k₆.

ZWONO ‘dzwono – część ryby’ zvono rybne chrzypove *spondile* S 148v; zvono ryby chrzypove *spondile* R G₄v (ml).

ZWONOWY ‘dzwonowy’ zwonovi val *impendiculum* S 72v; zwonovy val *impendiculum* R p₄v (md); Sercze zvonove (Erz sv. **SIERCE**) *rophalum* S 133; *rophalum, maleus seu cor campane* Syercze zvonowe *vel est instrumentum, quo pulsatur ostium* S 133v; *ropalum, rophalum* zvonove syercze *vel maleus, quo pulsatur ostium* R D₃v (mg) (por. Mym28, k.8: *Rophalum ...*, sercze zwono<ve>; Mu28, s. 128: *Rophalum malleus compaenae, est instrumentum quo Pulsatur ostium ...*, Szyerce wzwonye).

ZWONYSZEK ‘dzwoneczek’ zvonysek nola ... *illud tintinabulum, quod appenditur collis canum vel pedibus avium* R x₁v; zwonysshek *tintinnabulum* R J₄; zwonyshk *tintinale vel tintinabulum* R J₄ (mp).

ZWYCIĘSTWO – 1) Czecz, zwycyastvo *triumphus* R J₈; – 2) ‘jeden z chórów anielskich’ *Virtutes* syly, zviczastva *psallunt* spyevayą RN (wykl. tylna; sv. *De hierarchiis Angelorum*). Zob. **GORAJĄCY**, **KSIĘSTWO**, **MOC 1.**, **MOCARSTWA**, **RZYSZA**, **STOLECZNICY**, **UCZENNICY**, **UMIĘJĘTNICY**.

[**ZWYCIĘŻONY**] zob. **NIEZWYCIĘŻONY**.

ZWYCIĘŻYĆ czecz myecz, zwycyżicz *triumpho,-are* R V₄v; nyezvi-czyżicz, Nye przemocz *invenco,-ere* R Q₂v (mg).

ZWYCZAIC dosvyatczacz, navczicz, zvycaicz *exerceo,-ere* (bibl.) R O₆v.

ZWYCZAIC SIĘ dowczipnosc, spravą dzyalacz, nalożicz, zviczaicz są *habitu,-are, abilitare perfecte et plene perficere, disponere ad aliquid opus* R P₄v (ml).

ZWYCZAJ zwyczay *mos i. consuetudo* R v₁v; *habitus eciam vestimentum religiosi odzyeny vel dr status, voluntas, appetitus, actus aut passio habendi* nalog, zwyczay S 67; sprawa, dowczypnosc, zviczay, nalog *habitus {disposicio, qualitas anime}* R o₂; dobry abo zly zwyczay *consuetudo* R h₄; przewroth, zly zviczay, przewrothnosc, Nyestatek, Sromotha, nye rząd *abusio i. malus usus, perversio* (bibl.) S 3; zly zviczay, przewrothnosc, nyestatek, nyerząd, przykroscz *abusio dr malus usus* (bibl.) R a₂v; veshlo wzviczay *inolevit* R Q₁ (mp). Zob. **OBYCZAJ**.

ZWYCZAJNY ‘ustawiony, przygotowany; wykształcony’ *instructus armis, exercitatus, ordinatus* Zwyczayny, Shykovany, *instructa acies* R p₈v (mg); zwyczayny, doswyatczony, Navczony *exercitatus, artibus assuetus, in-*

structus, exercitus idem vel defatigatus labore et negociis (bibl.) R I₆v (md).

Zob. **JEDNOZWYCZAJNY, NIEZWYCZAJNY**.

ZWYKNAĆ ‘mieć zwyczaj’ *zwycl consuetus est* R h₄ (mp).

[ZYDEL] zob. **ZEDEL**.

ZYSK *zysk lucrum* R s₂v. Zob. **PRZEZYSK**.

ZYSKAĆ abo ziskacz abo stracicz *subire aleam* R H₁v (mg; wśród rzecz. na litery *sub-*); *zyskal polya potitus est victoria* R B₁ (mg; av. *potes-tas*); *dosshedl yest, zyskal polya potitus est* R S₂ (mg; av. *potior,-iri*). Zob. **POZYSKAĆ, PRZEZYSKAĆ, WYZYSKAĆ**.

[ZYSKANIE] zob. **POZYSKANIE, PRZEZYSKANIE**.

ZZUĆ *zzvcz boty solvo,-ere* R T₆v; *exocreare, extrahere ocreas* *zzucz* R R₂v (md; av. *ocreare, ocreas inducere*); *zzvy bothy solve calciamentum* (bibl.) R G₂ (mp; av. *solutor*).

ZZWOLENIE (?) zob. **ZWOLENIE**.

ŻDZIEBLKO ‘żdziebelko’ *sulphurata* zdzyeblko sarczane *vel* swyecзка *de sulfure vel* Syarczanka S 153v (por. Mym28, k. 29v: *Sulfurata*, Schwefellicht, Siarczanka; por. też Mu28, s. 141: *Sulphurata*, Schwefelkertzen, Syarczana swyeczká).

ŻDZBŁO pyoro pisarskye *calamus i. canna* zdzbło *Isa. XIX, stipula segetis i. spice* (bibl.) S 21; *calamus est canna vel stipula segetis, que sustinet spicam* {zdzbło *culmus idem*} ... *calamus dr penna scriptoris* pyoro pisarskye R e₅v; zdzbło *culmus i. calamus spice vel dr folliculus, unde spica exit, Gen. XLI, (5)* (bibl.) S 38; zdzbło *culmus est ipse calamus spice* (bibl.) R i₃; czyrznysko, zdzbło *stipule folia vel vagine, quibus culmus ambitur ... vel sunt calami segetis aut palee* S 150; słoma abo gardlyna, zdzbło, Rzzysko, Myrzva, pazdzyerze *stipula* R G₆ (md); zdzbło (objaśnieniem dla wyrazu pol. jest tekst łac. w liczbie mnogiej) *stipule ipsi calami segetis* (sv. *stipa quedam parva arbor*) R G₆; kolanka ve zdzblye *vel* czewka *genicula culmi seu stipule intermedia* S 64; Colanka ve zdzblye *vel i. Czewka genicula i. culmi seu stipule intermedie* R n₆v (ml) (por. Mu28, s. 120: *Genicula, culmi seu stipulae intermedia*, Helm, Kolánká wzblye (!) álbo własnyey iáko popolyćyey myánuyemy cewká). Zob. **CIRZNISKO, KIEL**.

ŻLE *irrogacio* krzywda, zadawanye komv zlye *inferens* (?) *alicui iniuriam* R q₃v (ml); zadawacz, dacz zlye *irrogo, -are* S 224v; krzywdzicz *irrogo, -are* {zadawacz, dacz zlye *facere alicui malum*} R Q₂v; Nyedobra odprawa, wzgardzenye zony, zlye yą odprawicz *propudium* R B₆v; zlye czego pozivacz *abutor; -i i. male et perverse et contra rationem uti* (bibl.) R M₂; *inconsulte agere* zlye radzycz R p₅v (mg); Rychly, prąntky, Nyebaczny *preceps, qui cadit capite inclinato et corpore sequente ... preceps etiam dr homo omnia sine mora et cum periculo faciens* rychło a zlye R B₁v; pogubicz, zgladzicz, zlye stravicz *consumo, -ere* R N₃v (md; av. *consumo, -ere i. destruere, in malo expendere, absumere*). Zob. **ZŁY**.

[**ŻREBIEC**] zob. **ŻRZEBIEC**.

[**ŻREBIĘ**] zob. **ŻRZEBIĘ**.

[**ŻRENICA**] zob. **ŻRZENICA**.

ŻRODŁO ‘źródło’ *zrodlo rivus* S 132v. Zob. **ŻRZODŁO**.

ŻRZEBIEC ‘żrebię’ Srzebyecz *poledrus, equus* S 118 i R A₄v (ml); Srzebyecz *paledrus* (!) R y₂ (mp). Zob. **KOŃ**.

ŻRZEBIEŃ ‘żrebień’ zrzebyą, młody Jelonek *hinulus dr filius cervorum* (bibl.) S 69; Srzebyą, Młody ielonek *hinnulus dr filius cervorum* (bibl.) R o₅v; zrzebyą *pullus equinus* S 126v; Srzebyą *pullus equinus* R B₈v (md). Zob. **KOŃ**.

[**ŻRZEĆ**] zob. **ŻRZEMO**.

ŻRZEMO (lub **ZRZEMO** – tak Erz) ‘widocznie, oczywiście’ zrzemo iest *perspicue est, perspicuum est* S 247 (md); vydomye *prospicue, proprie i.* zrzemo, Besz mała, Blyzv thego R Y₂ (md); Szremo yesth, vydomo iest *prospicuum* R B₇ (md); Szremo iest, vydomo iest *prospicuum* R S₄v (ml; av. *prospicio, -ere*); Szremo yest *prospicuum* R B₇ (mg); Szremo yesth, vydomo iest *prospicuum* R B₇ (md).

ŻRZENICA – 1) ‘żrenica’ Srzenycza *pupilla dr meditullium oculi, sc. medius punctus oculi* (sv. *pupillus*) R C₁; – 2) ‘tu – o chorobie oczu, o bielmie, zaćmie’ Szovya barva *vel* sovya zrzenicza *glaucoma ... , albugo, vicium oculorum seu livor et plumbeus color in oculis seu suffusio oculorum* S 65; Byelmo, Sovya zrzenycza, Barva *glaucoma ... i. macula in oculo vel nebula vel caligo oculorum et obscuritas* R n₈v (por. Mu28, s.79: *Glaucoma est vitium oculorum, hoc est livor et plumbeus color in oculis, quod Cor<ne>lius> Celsus oculorum suffusiones appellat*, Eulen farb im aug ader eulen stern, Sowya bárwá álbo sowya zrzenycá). Zob. **JIRZENICA**.

ŻRZODŁO ‘źródło’ szrzodlo *vel* rzeczka *rivulus* S 132v; zdroy, Szrzodlo *rivus* R D₃; zrzodlo *latex proprie est aqua subterranea* R r₃; Szrzodlo, Studnya *fons ... est enim origo nascentis aque* R m₈v (por. Studnycza S 59v). Zob. **ŻRODŁO**.

ŻWIĘCZEĆ ‘dźwięczeć’ Shvmyecz, zwyączecz, Brznyecz *sono, -are* R T₆v. Zob. **ZAŻWIEK**.

ŻWIEK ‘dźwięk’ Trąmbyenye, Brznyenye zvonkow, zwyąk *clangor* R g₅; *rumor i. murmur vel quod vulgo dr novum {vel favor, sermo novyna, zwyąk particularis assercio in publico sc. pauci dicunt}* R D₄; *sonus i. zwyąk quicquid aure auditur vel auditu percipitur* S 146; shvm, zwyąk *sonus est quicquid aure auditur* R G₂v. Zob. **ZAŻWIEK**.

[-Ż, -ZE] zob. ALBOŻ, BIADAŻ, EJŻE, GDYŻ, IŻ, IŻE, KTOŻ, KTOŻ-KOLWIE, OTOŻ, OTOŻCI, OWOŻCI, PRZETOŻ, TAKI(E)Ż, TAM-ŻE, TENŻE, TUŻ, WSZAKOŻ.

ŻABA zool. zła zaba *vel* zolff *buffo*, *rana terrestris* S 20v (por. Mym28, k. 28); zolw, zaba *crostava bufo i. rana terrestris* R e₄.

ŻABKA zool. lyesna zabka *rubeta i. rana in rubis manens* S 133v; Lyessna zabka *rubeta* R D₃v; Lyeszna zabka *rubeta* RN V.

ŻADEN gram. zaden stych *neuter, -a, -um ... i. nec iste, nec ille, nullus* R v₆v; *agere aliquid* sprawyacz *nyecz* *aut pati* abo *cyrpyecz aut neutrum* abo zadne stich *significans* znamyonwiałcz *vide Donatum Polonicum* R M₂v (md; av. *ago, -ere*); zaden stich (‘rodzajów’) *neuter* RN (wykl. przednia); *verbum Slovo, agere* Sprawyacz, *pati* Cyrpyecz *aut neutrum* zadne stich *significans* znamyonwiałcz (sv. *partes oracionis*) RN (k. tyt.); *modus verbi impersonalis* Crom person, czo zadną a gysthną personą *wkazvye* RN (wykl. przednia); Crom person, Czo zadną a ysthną personą *wkazvye* *modus verbi impersonalis* R z₅v (md; av. *persona*); *impersonalis <modus>* Crom person, *impersonale verbum* czo zadną a gysthną personą *wkazvye* *modus verbi impersonalis*, *verte econtra tres cartas* RN (k. tyt.); krom person, Czo ządną (!) a ystną personą *wkazvye* *<modus> impersonalis* R t₈ (mp; av. *modus*); – zaden syą na myą nye gnyevay *nemo mihi molestus sit* (bibl.) R t₈ (mp; av. *molestus*).

ŻADNIEMOWNY ‘mówiący złe rzeczy’ zadnye mowny *turpilogus* R K₁v (ml; av. *turpiloquus i. turpia loquens*). Zob. **MOWNY**.

ŻADNY ‘szkaradny, brzydki’ Sharadny, zadny *deformis* S 39v. Zob. **BRZYDKI**, **MIRZIONY**, **OŻADZONY**, **SKARADY**, **SPROSNY**.

[**ŻADZIĆ**] zob. **OŻADZIĆ**.

[**ŻADZONY**] zob. **OŻADZONY**.

ŻAGIEL zagyel, vyetrznyk *velum quod fit in navi ... vel quod fit in ecclesiis extensum* S 166v; vyetrznyk, zagyel *velum* R K₃v (md) (por. Słowarz 1566, k. H IIIv: *Velum*, la Vela, wietrznik, Der segel - w rozdz. *De Navibus et Galeis*, ..., o Łodziách; por. tamże hasło: *Malus*, l’Arbore, Zagiel (!), Segelbaum ‘maszt’); zagyel *achadeon dr velum maximum et in media nave constitutum* R a₃v; *artemo i. parvum velum, quo in dulcibus utimur aquis, unde in Actibus Apostolorum* (27,40): *Et elevato artemone {zagyel in navi}*

(bibl.) R c₈v; zagyel *carbasa,-sorum* (Erz. bł.: „serum”) i. *vela navium* S 23; zagyel *carbasa ad vela navium pertinens* (sv. *carbassus in singulari, sed in plurali carbasa*) R f₂v/f₃; zagyel *siparum genus veli, quo iuvantur navigia* S 145; zagyel *epidromus est quoddam genus navis, ... velum secunde amplitudinis* R l₂; czo pod zaglyem plynne *velivola navis* R K₃v (ml).

ŻAGLIK ‘żagielek’ zaglyg *dalum i. minimum velum ad navis proram defixum* R i₄v.

ŻAK 1. ‘student’ zak *scolasticus assiduus in scola et studio* S 140.

ŻAK 2. ‘sieć rybacka’ (tak Erz) zob. **SAK**.

ŻAL – 1) ‘przykrość, ból’ o zalyv, o bolescy *Threnorum liber* R J₃ (mp); – 2) ‘żałowanie czegoś’ zal my *penitet me* S 229v i R R₅v (av. *peniteo,-ere*); zal my *penitet me i. parum videtur pena me tenet, displicet mihi* R z₃v (ml; av. *penitentia*). Zob. **ŻAŁOŚĆ**.

ŻALM ‘psalm’ Zalm *psalma,-atis vel psalme,-e i. psalmus {canticum, quod psalterium}* R B₇v. Zob. **CHWAŁA**, **ŻOŁTARZNIK**.

ŻALOBA – 1) ‘skarga, zwłaszcza w sądzie’ sprawa doskonała, zamysl, zaloba *causa efficiens* R f₅v (md); Sprawa, zamysl, zaloba *causa eciam est materia negotii cum interposicione certarum personarum seu actoris vel iudicis et testium* R f₆ (mg); zaloba, wspora *controversia* S 35v; zaloba, nyestwornoszcz, wspora *controversia ... et est controversia negotium, certamen, questio, contemptio, disceptatio* R h₄v; zadavanye ku rozeznanynv prawdy *vel zaloba propositio* S 125; *propositio in iure* zaloba i. *querela* R B₆v (mg); zaloba *querimonia i. lamentatio* R C₂v; zaloba, skarga *querimonia* R S₅ (mp; av. *queror, queri*); Skarga, zaloba *querela est ius quoddam rescindendi testamentum vel donacionem vel dotem in totum ceptam* R C₂v; *libellus pluribus modis accipitur, primo est parvus liber vel codicillus vel cedula, in qua actor causam et actionem exprimit, et est duplex quidam accusationis* zaloba R r₆; Robota, pracza i. taka (? – możliwa lekcja „iaka”) rzecz, potrzeba, Sząd, Zaloba wprawye, Cvpya, vczynek *negotium i. mercatus vel actus alicuius rei {occupacio, cura, sollicitudo}* R v₆; *insinuacio, occulta ingressio* wskazanye, vyslovyenye, przepovyedzyenye *vel callida et omnino latens oracio* wzgyavyenye dobrovolney žaloby *vel i. Lyvpr* R p₈ (md) (por. Cervus: *Insinuatio lupr vel luprnik* (! – zam. „luprynk”) *vel vysłowienie vel przepowiedzenie vel wzgiawienie dobrovolney žaloby*); przed zalobą y po zaloby *ante et post querelam* R c₂ (md) i R C₂v (md; av. *querela*) (por. Cervus); zalobą polozicz *causor,-ari i. lites animare, causam decidere* R M₇v (ml); *controversor,-ari* zalobą czynicz, nyestworą *contendere de sua*

re R N₄ (mp); – 2) ‘ubiór żałobny’ czo wzaloby chodzy *pullatus i. vestibus nigris indutus post mortem parentum* R B₈v (md). zob. **OŻAŁOWAĆ**, **OŻAŁOWANIE**, **WSPORA**.

ŻAŁOBNIK praw. żalobnyk *querulator* S 128 (md) i R C₃ (mg) (por. Mym28, k. 12v: *Querulator*; Klager, Żalobnik – w roz. *De Judicialibus*; por. też Cervus: *Accusans...* Oskarżyciel albo żalobnik). Zob. **SKARŻĄCY SIĘ**.

ŻAŁOBNY żalobny dzyen *feralis dies, quo fiunt sacrificia funerum vel exequiarum pompa* R m₅ (md); vyrssh, Scladanye, żalobne spyevanye *carmen ... dr scriptum de aliquo delectabili cum metro ..., carmen etiam dr quilibet cantus cum metro* R f₃v.

ŻAŁOMSZA ‘msza żałobna’ żalomszhe *exequie dicuntur i. officium mortuorum et obsequia circa sepulturam* S 54; obchod, żalomszhe za dushe, żalushne mszhe *exequie i. officium mortuorum* R l₆v. Zob. **MESZNE**, **MSZA**.

ŻAŁOSNY żalosny *lamentabilis i. flebilis* S 79 i R r₂ (sv. *lamentatio*).

ŻAŁOŚĆ – 1) ‘żałowanie; żal (za grzechy); cierpienie’ pocuta, żaloszcz, Lutoszcz *penitencia* R z₃v (ml); żaloszcz dusshna *scrupulus* (sv. *scrupus*) R E₅v; nyemocz, mąka, Cyrpyeny, Nyelyvba żaloszcz *passio* R y₆; – 2) ‘żalozdrość, zawiść’ Nyenaviscz przyazny, żaloszcz z dobrego *invidentia i. invidia* R q₂v.

ŻAŁOWAĆ ‘odczuwać skrucę; żalić się’ lyvtovacz, żalovacz *peniteo, -ere* S 229v; pocutovacz, lyvtovacz, żalovacz *peniteo, -ere* R R₅v; Skarczicz syą, żalovacz *queror, -eri i. lamentari* R S₅; narzekacz, żalovacz *lamentor, -ari i. flere, dolere {sc. ex egritudine}* R Q₃v. Zob. **ŻAL**.

ŻAŁOWANIE ‘żalenie się’ żalovanye, narzekanye *lamentacio i. lacrimae, gemitus, fletus, ululacio* S 79; żalovanye, Narzekanye *lamentacio* R r₂ (mg).

[**ŻAŁTARZ**, **ŻOŁTARZ**] zob. **ŻALM**, **ŻOŁTARZNIK**.

ŻARŁOCTWO ‘żarłoczność’ żarłocztwo *abliguratio i. voracitas vel gulosisitas {devastacio}* (sv. *abliguritor*) R a₂.

ŻARŁOK *edax dr qui multum et assidue comedit, vorator, vorax* żarlog, *gulosus* S 46; żarlog *comesor et comestor i. gulosus* S 32; żarlog *comesor vel comestor i. gulosus* R h₁; żarlok *edax qui multum et assidue comedit* R k₅v; żarlog *catilio i. gluto, deglutator* R f₅; żarlog *buccellarius i. gluto* R e₄; żarlog *gluto i. leccator vel devorator* R o₁; żarlog, *gnarcio qui circa coquinam sepe incedit papando* R o₁ (mg); żarlog *helvo i. vorax, insaciabilis, qui sua bona consumit* R o₃ (md). Zob. **OBŻARŁY**, **OŻARŁY**, **POŁOK**.

ŻARNANY (lub **ŻARNIANY**, **ZIARNIANY** (?)) ‘tu – zapewne o odpadkach powstających przy mieleniu ziarna na żarnach (lub przym. od „ziar-

no”)’ zarnane zmyeczyny *rura* R D₄ (mp; av. *rus*) Zob. **ZIARNO**, **ZMIECINY**, **ŻARNY**.

ŻARNY ‘żarna, kamienie do mielenia’ zarny *chiromilos i. mola coquina-ria* R g₂ (mp); zarny *item mola dr lapis, in quo frumentum molitur et teritur* (sv. *mola*) R t₈; zarny ręczne *trusatilis* R J₈v (md). Zob. **KAMIEŃ**, **MŁYŃSKI**, **RĘCZNY**.

[**ŻARZEWIE** – tak Erz; zob. **ZARZEWIE**].

ŻĄĆ żącz *meto,-ere i. secare et proprie segetes colligere* R Q₇. Zob. **ŻEŃCA**, **ŻNIWO**.

ŻĄDAĆ (lub **ŻĘDAĆ**) *gestio,-ire i. cupere zandacz (!), gestus facere* S 222; żandacz, Modlicz syą, ffukacz *imprecor,-ari eciam valde rogare bonum eventum* R p₅ (md; av. *imprecacio*); żandacz czyzy, dopyeracz syą *am-bio,-ire i. ... cupere ... honorem* R M₃v; żanda, potrzebvy *requirit* S 233 i R T₁v (mg).

ŻĄDAJĄCY (lub **ŻĘDAJĄCY**) gram. żandane (dwie pierwsze litery tego wyrazu już dziś są niewidoczne; zachowały się na fotografii w cz. 1 naszej edycji, zob. ilustracja nr 3), żądaiący obiczay <modus> *optativus* RN (k.tyt.); żandane, żądaiący obiczay *optativus modus in grammatica* R x₇ (md); żądaiący <modus> *optativus* R t₈ (mp; av. *modus*). Zob. **NIEZGRANICZONY**, **ROZKAZUJĄCY**, **UKAZUJĄCY**, **WSKAZUJĄCY**, **ZŁĄCZAJĄCY**.

ŻĄDANEK gram. ‘tryb życzący, wyrażający życzenie’ żandane (dwie pierwsze litery tego wyrazu już dziś są niewidoczne; zachowały się na fotografii w cz. 1 naszej edycji, zob. ilustracja nr 3), żądaiący obiczay <modus> *optativus* RN (k.tyt.); żandane, żądaiący obiczay *optativus modus in grammatica* R x₇ (md).

ŻĄDANY pithany, żądany *requisitus* R D₁ (mp); żądany, żądlyvy *affectatus homo i. honoratus, postulatus* R b₁v (md).

ŻĄDLIWOŚĆ pożądanye, żądlyvosć *concupiscencia* S 32v; *fastidium dr ciborum et potuum involuntaria abhominacio et appetitus immutacio i. faciens tedium et nullum ciborum desiderium* żądlyvoszcz *propter maximam stomachi indigestionem* S 56v. Zob. **BRZYDKOŚĆ**.

ŻĄDLIWY żądlyvi, <żądly>va *affectatus,-ta* S 6 (mp); żądany, żądlyvy *affectatus homo i. honoratus, postulatus* R b₁v (md).

ŻĄDŁO osząka, copya, żądło *aculeus* S 4v; wąda, pąga, ossąka, oscz, żądło *aculeus est ferrum acutum et recurvatum mediante quo pisces solent capi, etiam est stimulus quo medite (!) punguntur boves {vel i. copia bellatorum}*.

Ponitur etiam pro stimulo apīs vel serpentis ... vel dr quoddam genus tormenti, sc. patibulum, quod tamen proprie dr eculeus R a₈.

ŻĄDNY (?) zob. **ŻADEN** (gram.).

ŻĄDZA chącz, chczyvoszcz, żądza *affectus, animi devocio, amicitia, fedus, societas, dilectio, caritas* S 6; żądza *affectus* R b₁v; *zelus* gnyew, Smyła żądza, *furor* zaburzenye, *caritas i. bona voluntas, fervor divine caritatis, ut ibi: Zelus domus tue comedit me* (bibl.; Ps 68,10), *et qui habet zelum religiositatis non potest sustinere et tenere quicquid viderit contrarium, vide Calepi* R M₁ (md; av. *zelus*); *zelus* gnyew, Smyła żądza, *furor* zaburzenye, *caritas, fervor in bono, tristitia de bono alterius, amor vindicte vel iusticie vel ipsa vindicta* R X₂ (md; av. *zelotypo,-are*) (por. łac. hasło w S 175v: *zelus i. invidia, proprie est tristitia de bono alterius, non ex eo, quod ille habet, sed ex eo, quod sibi deest* – bez odpowiednika pol.).

[**-ŻE**] zob. [**-Ż**].

[**ŻEBRAĆ**] zob. **WYŻEBRAĆ**.

ŻEBRAK zebrak *stipus i. mendicus, qui petit stipem {mendicus}* R G₆. Zob. **JAŁMUŻNA, KORTYZAN, PROSZAK, WYŻEBRAĆ**.

ŻEBRANINA zebranyna *mendicitas* R t₄ (mg).

ŻEBRO anat. zebro *costa* (bibl.; Gn 2, 21 i in.) S 36v (ml); Costka, zebro *costula* (sv. *costa*) R h₆v; zebro *laterale* R r₃ (mh; av. *lateralis*).

[**ŻEC**] zob. **OŻŻEC, OŻŻONY, POŻEŻCA, POŻŻEC**.

ŻEGADŁO ‘przyrząd do piętnowania lub wypalania ran’ zegadło *piratrum* S 116 i R A₂ (md); zegadło *cauton i. ustile* R f₆v (ml); zegadło *capiterium* S 22v i R f₂ (md); czech, znamyą, zegadło *character* R f₂v; zegadło ku przepalenyv *cauterium est ferrum, quo utuntur infirmi ..., et etiam, quo inuruntur damnati pro signo* R f₆; przepalicz zegadlem *cauterizo,-are i. urere cauterio* R M₇v. Zob. **PUSZCZADŁO**.

ŻEGLARZ zeglyarz, przewoźnyk *nauta, qui ducit et gubernat navem vel qui maior est in navi, vel qui laborat in ea* S 96v; Shiper *nauta, quicumque ducit navem vel navigando laborat vel maior in nave* R v₅. Zob. **FLIS, MARYNARZ, STYRZNIK**.

ŻEGNAĆ ‘zażegnawać choroby, leczyć czarami’ lyekovac, zegnac *carminor,-ari, carmina facere, curare vel expellere, ut ventositates de corpore aliquo remedio, vel curare sicut vetule faciunt carminibus suis* S 213; lyekovac, zegnac *nyemoczy carmino,-are vel carminor,-ari* R M₇. Zob. **PRZEŻEGNAĆ, ZAŻEGNAĆ**.

[**ŻEGNANY**] zob. **POŻEGNANY, PRZEŻEGNANY**.

ŻELAZNY tegel myedzyany, zelazny garneecz, rynka *lebes*, *cacabus coquinalis* ..., *lebeta idem* (bibl.) S 80; grzebyen zelazny *ungula dr genus tormenti* {i. *eculeus*} (sv. *unguis*) R L₃v; *alarium* vylk, *ferrum in foco pro igne* zelyazny podclad S 6v; *alarium pro foco* zelazny podclad, *in quo ligna ponuntur*, vel i. vylk R b₃v (mg) (por. Mu28, s. 141: *Alarium*, eyn brant reite, Wylk); vylk zelazny *andela vel andena est ferrum supra quod apponuntur ligna in igne* R b₈v; *bacilla* zelazna *lopatha vel pluraliter i. panviczky* R d₅v (ml); *planula* hebel vel *linia ferrea* zelyazna pylka R A₃ (mp); Blacha, Shyna zelyazna *lama ... i. frustum latum auri vel argenti vel alterius metalli* R r₂; Crathka durcovata, zelyazna scyana, Bronka *cancellus* R e₆v; Syathka, Cratha zelazna *reciaculum* R C₅v (ml); *catasta*, *eculeus* oszaka *genus fuit tormenti, martirii* loze zelyazne S 24v (por. *catasta est pene genus simile eculeo ossaka vel lectus ferreus* {genus tormenti igneum} {compes} R f₅); vydly *furca ... dr quo frumentum movetur in area* S 62; vydly *furca ... est instrumentum quoddam rusticorum* R n₄; Colky zelyazne *paxilli* R z₁v (md; av. *paxillus*); Crathy zelazne *gerre dicuntur sepes ferree circa altaria et choros* (sv. *gerra*) R n₇v; dzyalacz crathi zelazne abo zdrzeva vel scyany durcovate *cancello,-are* R M₆v (md); zelaznymy crathy (Instr. plur.) *opravicz, okrazicz oltarz gerro,-are* R P₃v (ml).

ŻELAZO zelyazo glovyenne *tedale* S 155v i R H₅v (md); twarde zelyazo *aciare vel aciale* R a₃v (md).

ŻELW (lub **ZELW**) ‘synowa’ zelw, nyevyasta, cyescz *nurus est uxor filli mei, iuvencula* SN 252 (por. Cervus: *Nurus filii mei uxor Ciesc*); *nurus est uxor filii mei* Nyevyasta vel *alio nomine dr Zelw* RN II.

ŻEMŁA ‘biała mąka pszenna lub pieczywo’ byala mąka, zemla *simila i. farina alba seu delicie farine triticee* S 143v; *zemla simila est flos farine tenuissima, que et similago dr* {flos farine triticee} R F₇ (por. Mu28, s. 157 i Mym28, k. 41v). Zob. **MĄKA**, **PSZENICZNY**.

ŻENIUCH ‘narzeczony, pan młody’ Slyvbyenyecz, zenyvch, polubye-nyecz *sponsus i. promissus* S 148v; Slyvbyenyecz, zenyvch, Navozenya *sponsus* R G₄v (por. Mym41, k. 40v – w Mym28, k. 38v: Oblubieniec).

ŻENCA zencza *messor, qui metit* R t₅; *metellus, mercennarius, qui metit* zencza R t₅v. Zob. **ŻĄĆ**, **ŻNIWO**.

ŻEŃSKI zenska nyemocz rozrodzenya *muliebria i. mulierum menstrua* (Erz: „menstruatio”), *quibus deficientibus deficit vis pariendi cum eis*, Gen. de Sara, *in qua desierant muliebria* (bibl.) S 94; *muliebria i. muliebris natura vel i. menstrua mulierum* zenska nyemocz, vel i. *libido, ut iste patitur mulie-*

bria i. libidinem (bibl.) R v₂ (mp); *mundus muliebris, Hester II vbyor nyevyescy, ocrassa zenska, crashone odzyenye ut sunt vestes, specula, inaures, gemme, anuli, armille etc.* (bibl.) R v₂v (md). Zob. **MĘSKI, NIEWIEŚCI**.

[**ŻERCA**] zob. **ŻYRZEC**.

ŻERDŹ zerdz *fuliga* (Erz: „sic!”) S 61v i R n₃v (ml). Zob. **ŻYRDŹ**.

[**ŻERZEC**] zob. **ŻYRZEC**.

[**ŻERZEWIE** – tak Erz; zob. **RZEŻEWIE** (por. **ZARZEWIE**)].

ŻŁOB ‘żłób dla zwierząt; wgłębienie, rowek, rynna’ *zlob presepium vel presepe i. locus preseptus zlob, in quo bestie rodunt fenum, paleas* Staynya S 122; *zlob subdena* R H₁v (ml); *yasly, zlob, Staynya presepium et presepe* R B₃; – Słoby virzchow abo przicrycy (Gen. sing. lub Nom. plur.) *domatum* (bibl.) R k₃ (mg; av. *doma, Greci tectum dicunt, potest etiam dici doma tectum vel etiam atrium, quod non tegitur ... Et II Reg. V, (8): Domatum fistulas. Et appellantur domatum fistulas cannales, quibus stillicidia defluebant*) (por. Słstp, sv. Przykrycie: *Domatum fistulas* rynny, zloby, przikriczia, virzchi – z Mamstp; por. też Słstř 9, Praha 1986, sv. *doma*, cytat z *Lactifera: Doma ... Greci tectum dicunt vel atrium, quod non tegitur*: Ponebij neprzikryte, z sstukowij vdialanee, kde żłaby kamenne d’elagij, aby woda tekła).

ŻMIJA zool. *zmyya vipera* S 171 (md); *zmyya aspis* R d₂ (mp). Zob. **JASZCZORKA, PADALEC, WĄŻ**.

ŻMUDA zob. **ZMUDA**.

ŻNIWO ‘żęcie i czas żęcia’ *znyvo messis i. seges ... etiam dr tempus vel actus metendi* R t₅. Zob. **ŻĄĆ, ŻEŃCA**.

ŻOŁ (lub **ŻOŁA**) smrodlyve myesscza, *blothne vel zola ablutes* R a₂.

ŻOŁĄDŹ *zolańcz glans est fructus quercuum* R n₈.

ŻOŁCIEJEĆ ‘żółknać’ *zolzcyeyecz flaveo,-ere i. esse vel fieri flavum* R P₁. Zob. **ŻOŁTY**.

ŻOŁCIEŃ bot. *zolcyen, Bozy dar chelidonia, herba* R f₇.

ŻOŁĆ ‘żółć’ *zolcz fel* (bibl.; Dt 29,18 i in.) R m₄v (por. łac. hasło w S 57: *fel est purgamentum sanguinis etc.* – bez odpowiednika pol.); *gorzkosc zolcy bilis atra, melancolia dr, et est humor, qui in folliculo fellis est. Transmutans hominem et insaniam faciens* S 19v; *skorka zzolczy bilis i. fellis et ire sedes vel ex fellis commotione procedens amaricatio* R e₁ (por. *gorzkosc zolcy* S 19v).

ŻOŁD *stipendium zold ... vel proprie dr quod datur militibus soldariis pro pretio* S 150; *stipendium ... dr quod datur militibus soldariis pro precio* R G₆. Zob. **PLAT, ŻOŁNIERZ**.

ŻOLNA zool. ‘ptak’ *zolna merops, avis apes comedens* S 90; *Zolna merrillus, meropes, merops, apiastra* RN IV; *Zolna apiastra, que apes comedit* RN IIIv. Zob. **PTAK**.

ŻOLNIERSKI *Zolnyerskye pravo municipalis lex* R v₃ (mg).

ŻOLNIERZ *zolnyerz miles est qui iurat se non evitaturum mortem propter reipublice salutem* S 91; *zolnyerz, Rycerz miles* R t₆; *zolnyerz stipendarius* S 150; *drab, zolnyerz stipendiarius* (sv. *stipendium*) R G₆; *zolnyerze aerarii milites* R l₃v (mg); *municeps ... etiam milites stipendiarii* *zolnyerze* R v₃. Zob. **MIESZCHANIN**, **ŻOŁD**.

ŻOŁTARZNIK ‘tu – przepisywacz psalterza’ *zoltarznyk psalmographus id est descriptor psalmorum* R B₇v. Zob. **ŻALM**.

ŻOŁTY *glaucus i. splendidus, subniger, viridis et flavus* Zolty, Smyady S 65; *smyadi, Zolty glaucus ... i. splendidus, ut oculi glauci, i. splendidi, habent enim candorem admixtum virori, et glaucus i. subniger, est enim glaucus color ferrugineus, subniger, et glaucus viridis et flavus, glaucus vero albus, splendidus, subniger, rubeus, flavus, viridis dicitur* R n₈v; *zolta barva cerulus {glaucus}* R g₁; *zolta ffolka flamea* (Erz: “flavea”) *viola, lutea idem* S 59; *zolta ffolka flamea viola seu lutea* R m₈ (mg) (por. Mu28, s. 116); *zolta nyemocz ictericia i. morbus regius* S 71; *zolta nyemocz icteros, ictericia* R p₃ (md); *zolta nyemocz aurugo est morbus regius {i. ictericia}* R d₄v; *zolthe ffolky cheuri* (Erz poprawia na: “cheiri”) *dicuntur flores violarum citrini coloris* S 28v; *zolthe wlossi flavi crines* R P₁ (mp; av. *flaveo,-ere*); *zolthe flavi crines* R m₈ (mh; av. *flavus*); *zolthe ariste flave dicuntur, quando mature sunt* R P₁ (mh; av. *flaveo,-ere*). Zob. **GNIADY**, **ŚMIADY**, **ŻOŁCIEJEĆ**.

ŻOŁW zool. *zolw buba* S 20v i R e₄ (mg); *zla zaba vel zolff buffo, rana terrestris* S 20v (por. Mym28, k. 28); *zolff testudo, animal cum testa cooperatum vel dr camera templi* Sklyep i. *lacunar* S 157v; *zolw, zaba crostava bufo i. rana terrestris* R e₄; *zolw testudo est quoddam animal et dr a testa, quia tegimine teste sit cooperta ..., item testudo dr camera templi obliqua et curva, quia in modum testitudinis veteres templorum tecta faciebant* Sclyep R J₂; *concha ... invenitur... pro testa cuiusdam piscis* Skorupa na zolvyy R h₂. Zob. **BAK**, **PUCHACZ**, **PUHACZ**, **SKLEP**.

ŻONA ‘małżonka; kobieta’ *zona uxor* R L₆; *anus* Stara *zona vetula idem vel poslyadek i. culus, podex* S 11 (choć BB nie podaje tu informacji o deklinacji dwu różnych rzeczowników łac.: *anus,-i* ‘ogniwo łańcucha, pierścień; pośladki’ oraz *anus,-us* ‘staruszka’, to wyodrębnia ich znaczenia, o czym świadczą odpowiedniki polskie – A. Łuczak, Jeszcze kilka słów o Słowni-

ku Bartłomieja z Bydgoszczy z pierwszej połowy XVI w., Eos, LXXXVI, 1999, s. 329); Nyedobra odprava, wzgardzenye zony, zlye ya odpravicz *propudium* R B₆v; nyedobrze odpravicz zoną *propudio,-are, inhoneste continere vel repellere* R S₄; przypravya zoną ku czudolostwv (!) *facit uxorem mechari* (bibl.) R Q₆v (ml; av. *mechor,-ari*); poiancz zoną *uxorem accipere* R L₆ (mp); *repudio,-are* odpravicz, rozdzyliecz są z zoną, *divortari* zagnacz R T₁v (ml).

ŻONATY *zonaty maritus, vir, qui coniugem habet* R t₁. Zob. **NIEŻONATY**.

ŻONKA *maritella, parva uxor vel marita* zonka R t₁. Zob. **MEŻYK**.

ŻORAW –1) zool. ‘ptak’ *Zoraw grus, grucula* RN IV; *zoraw grus, avis quedam* R o₂; – 2) ‘draż, żerdź, część studni lub bramy (mostu zwodzonego)’ *zoraw attrahile* S 17; *zoraw girgillus... est lignum mobile, ex quo funis in puteum cum situla dimittitur ad hauriendum aquam* S 65; *zoraw telo dr a telon Greco, telonem hortulani vocant lignum, quo hauriunt aquam* R H₆; *zoraw, vyadro mergus, situla, cum qua aqua de puteo trahitur* R t₄v; *vyadro y zoraw creter i. situla fontis, qua aqua hauritur* R i₁ (mp); *zoraw v brany pons pendiculus* S 119 i R A₅v (ml); *zoraw v studnyey attrahile* R d₃ (mp); *voda zoravyem cyagnyona puteana aqua* S 127v (por. Mu28, s. 23). Zob. **KOŁOWROT**.

[**ŻREĆ**] zob. **OBEŻREĆ, OBEŻREĆ SIĘ**.

[**ŻUBR**] zob. **ZĄBR**.

ŻUĆ czo *zyve remandens i. ruminans* R C₆v (ml). Zob. **ZEŻWAĆ**.

[**ŻUFKA**] zob. **ZUFKA** ‘zupa’.

ŻUPA ‘królewska kopalnia, skarbiec itp.’ *tulpha zvppa camera regia, salinaria eciam kuczka*, Bvda R K₁ (md); *Skarb, Zupa fiscus i. saccus vel bursa regis, ubi publicus census reponitur* R m₇v; *zupa crolyewska camera regia* R e₆v (ml; av. *camerus*).

ŻUPICA ‘rodzaj ubioru, tunika’ *zupicza, kithlik tunica pectoralis* S 163v; *kytlyk, Zvpycza, pectoralik tunica pectoralis* R K₁ (mg); *zvpicza krothka, Shorcz succinctorium dr illud, quo succingimur {femorale}* (bibl.) R H₃ (por. Volckmar: *Zupicá, Tunica*).

ŻUR ‘zupa’ *zvr furfuretum* R n₄v (ml) (por. Volckmar: *Zur, Fermentum, iusculum fermentaceum*). Zob. **ŁUSKA**.

ŻUŻELICA ‘żużel, odpady z przetopu metali’ *zvzelicza fernifex* (! – *zam. Ferrifex*) *minere* S 57v i R m₅ (mp); *zuzelicza scoria dr purgacio metallorum* S 140; *zuzelicza scoria dr purgamentum et sordes metallorum* R E₅.

(bibl.; por. Biblia Wujka, Księga Izajasza 1,22: “*Argentum tuum versum est in scoriam*; srebro twoje obróciło się w zużelice”) (por. też Volckmar: *Zużel et zużelica, Scoria, excrementa metallorum*).

[**ŻWAĆ** ‘żuć’] zob. **ZEŻWAĆ**, **ZEŻWANY**, **ŻUĆ**.

ŻWANIE ‘żucie’ zwane *ruminacio ciborum* R D₄ (mg). Zob. **ŻUĆ**.

ŻYCZYĆ ‘być przychylnym; pomagać; zgadzać się, pozwalać’ zycicz, *folgovac faveo, -ere* S 220v; *favere perversis i. consentire, ac si ipse faceret* Zycicz, przyzwalyacz R m₄ (mp; av. *favor*); przizwalacz, zycicz *faveo, -ere, suffragari, auxiliari, assentire, favorem dare et proprie in malo* {*exaudi<re>*} R O₈. Zob. **POŻYCZYĆ**, **UŻYCZYĆ**.

[**ŻYĆ**] zob. **OŻYĆ**.

ŻYD – 1) *Liber Josue* wyedyzenya zydow *in terram promissionis* (bibl.) R q₃ (mp; av. *Josue*); – 2) *verpus dr tercius digittus i. medius vel impudicus, vel dr Judeus a verrendo podicem zyd* S 168.

ŻYDOWSKI O bracynczach zydowskich *Machabeorum liber* (bibl.) R s₄ (mg); *wselkye pocolenye zidowskye omnis Juda* (bibl.) S 68v (av. *Hierosolima*); *wselkye pocolenye zydowskye omnis Juda* (bibl.) R o₅ (md; av. *Hierosolima*); ksyągy przysshcy zidowskyego *Esdre liber* (bibl.) R l₄ (md).

ŻYLASTY ‘pełen żył’ zylasty *nervosus* R v₆v (ml; av. *nervus*). Zob. **ŻYŁOWASTY**.

ŻYŁA – 1) anat. ‘naczynie krwionośne; nerw lub ścięgno’ zyla *vena dr a venio, -nis, quia per eam sanguis venit ad cor* R K₃v; zyla *nervus est vinculum membrorum* R v₆v; *denna zyla sceiles i. vena salvatella* R E₄ (md); Byodrna zyla *nervus femoris* (bibl.) R v₆v (ml); glyoznya, panyenska zyla *zaphena vena* R L₆v (md) (por. Geb, Praha 1985, s. 45: ... panenská žíla ..., žíla růžová (v léčitelství spojovaná s třísly, pod bříškem ap., *Vena saphena*)); oddyssna zyla, *odgardlna arteria Grece, vena dr Latine, per quam intrat et exit aer et spiritus a pulmone, i. vena vitalis seu semita, in qua est vitalis spiritus, in qua plus est spiritus quam sanguinis, que pulsu et motu habitum et motum februm et infirmitatum demonstrat* S 14v; *basilica vena* Slyczna zyla *vel dr epatica* R d₇ (mg); staczywna zyla, zyla oddysszna, *odgardlna vel i. gardzyel abo pulss vel przedech arteria est vena, per quam exit et intrat aer et spiritus {vel dr utraque pars faciei} vel ... arterie sunt fistule vel vene ..., quia per eas aer i. spiritus a pulmone fertur* R c₈v (por. Mu28, s. 63: *Arteria vena vitalis, seu semita in qua est vitalis spiritus, vena aeris plena ..., Oddyszna żyła*); *mediana vena* Srzednya zyla *seu cardiaca, nigra vel matrix, quia oritur a corde* R t₂v (ml); *pulsatiles vene* pvlsove zyly *i. arte-*

rie, index morborum aut sanitatum R C₁ (mp); – zaczynanye zyly *scarificacio i. apercio ... ut quando tenui vulnere sanguis emittitur cum fleubotomo* S 138v; *scarificacio* zaczynanye zyl *vel ventosacio* nasyekanye puszczadlem do Banky R E₄ (mg); *scarifico,-are, venam aperire* zacyącz zylą *vel ventosam apponere sine incisione fleubotomi seu scalpelli* R T₄ (md); *scarificacio* banky puszczacz *sine incisione* abo zyli zaczynanye R E₄ (mg); – 2) ‘tu – żylak, żyła nabrzmiała’ *varix* zyla zervana (Erz sv. **ZERWAĆ**) *vel i. prisczel* S 165v (ml; av. *varica vel hec varix est vena intercoxanea, que si ledatur ex itinere vel percussione fit homo curvus, inflatus, facit quoque coxas turgescere et poplices* – bez odpowiednika pol.); szervana (!) zyla *varica et hec varix dr vena intercoxanea, que si ledatur vel intinere vel percussione, reddit hominem curvum et inflatum, et ex lesione facit poplices et coxas turgescere {vide Calepi}* R K₂v; zervane zyly *varices* R V₅v (md; av. *varico,-are*). Zob. **DENNY, PŁUCNY, STACIWNY, ŚLICZNY, WĄTROBNY, ZERWANY.**

ŻYŁKA anat. *fibra idem est quod vena, sed differunt, quia fibra est ipsa chorda, sc. ipse folliculus per quem sanguis discurrit, vena ipse sanguinis cursus ... fibre etiam dicuntur vene interiores vel vene iecoris vel viscera vel membrorum iuncture {quasi lingue eminentes subtiles, stomachum (tu zapewne: ‘przełyk, gardło’) amplexantes, zylka wshygy}* ..., unde in hymno sancti Johannis Bap<tiste>: *Ut queant laxis resonare fibris* R m₆ („Żyłka w szyi” to może ‘naczynie krwionośne’ lub też ‘krtąń; tchawica’ lub ‘struny głosowe’ – dawniej mylone z „żyłami”. Świadczą o tym: cytat z hymnu poświęconego św. Janowi w druku R, powtórzony jeszcze przez BB w kilku glosach, np. w R Q₄ (md; av. *laxo,-are*): *Ut queant laxis, i. magnis, amplis, resonare fibris, i. visceribus vel venis gutturis*; por. też nasze hasło **ŚLABY** oraz Słstp, t. 11, sv. Żyła: ... 3. ‘struna głosowa, chorda vocalis’ Vnde in himno de sancto Johanne: *Vt queant laxis resonare fibris vlg. laxis fibris, id est othforzonymy schylamy*).

ŻYŁOWASTY ‘pełen żył’ *zilovasty venosus i. venis plenus et aliquando ponitur pro turpis (sv. vena)* R K₃v. Zob. **ŻYLASTY.**

[**ŻYRCA**] zob. **ŻYRZEC.**

ŻYRDŹ ‘żerdź’ *zyrdz, grząnda falanga* S 55v; *phalanga* Zyrdz, grząda *vel Spryss scaphistarum* R z₆v (md; av. *phalanga*). Zob. **DRĄG, TARCIKA, SPRYS, ŻERDŹ.**

ŻYRZEC ‘kapłan; przełożony’ *Sprawcza, zyrzecz architriclinus dr princeps {convivii} triclinii ... maior domus vel in domo princeps trium lectorum, quia in lectis antiqui solebant comedere (bibl.)* R c₆.

ŻYTNI (– tak Erz; **ŻYTNY**) ‘zbożowy; tu – robak zbożowy, żyjący w zbożu’ zythny robak *cuculio*, i. *vermis frumenta devorans* S 38; zythny robak, Czyrw *cuculio*, *genus pilei vel vermis* R i₂v (ml) (por. Mu28, s.102: Zyt-ny robak). Zob. **JĘCZMIENNY**, **OWSIANY**, **PSZENICZNY**, **RŻANY**.

ŻYTO – 1) bot. gora, kądy vyno abo zyto roscye *collis* S 30v (por. Mu28, s. 21); zytho, zyarno, Resh *frumentum* R n₃; *frumentum* zboze, zyto, *siligo idem vel* Resh S 61v; yarzyna, ozymyna, zytho *annona* R c₁v; yarzyna, ozymyna, zytho, zywnosc *annona i. proventus frugum unius anni, alimentum, vide Calepi* R c₁v (md); snop zyta *vel* powrzoslo *gelima i. garba vel coma segetis* R n₆; Snop zytha *merges i. garba segetis ... vel manipulus* R t₄v; *meta eciam est multitudo segetum* Snopy zytha, *que in genu ligantur* R t₅ (mp; av. *meta*); pol garncza vyna abo Czwyerthnya zytha *metreta* R t₅v (md); yszcz po zyto *frumentor,-ari i. frumentum colligere* R P₂; – 2) ‘może rodzaj żytniego pieczywa’ *collyrida est panis tenuis et quasi subcinericius* zyto (? – może łac. por. **GNIOTEK**) R g₇v. Zob. **ORKISZ**, **PROSO**, **PSZENICA**, **REŻ**, **ZBOŻE**.

ŻYW ‘żywy, żyjący’ bąda ly żyw *vita comite* (bibl.; Gn 18, 10) S 171v; Bądały żyw *vita comite i. si vivam* (bibl.; Gn 18, 10) R L₂v (md) (por. A. Gorzkowski, Czas obietnicy... Wokół Hieronimowej frazy „vita comite” w tłumaczeniu *Genesis* [w:] *Amoenitates* [etc.], pod. red. R. Laskowskiego i R. Mazurkiewicz, Kraków 2007, s. 108–112). Zob. **ŻYWY**.

ŻYWICA zyvicza *gumi, indecli., est lachryma arborum* R o₂; zyvicza *resina* R D₁v; zyvicza *stillicitia i. resina stillans guttatim* R G₅v (md); gola zivicza *rasa* S 129 (por. Słownik 1532, k. F IIIv: *Rasa*, das hartz, gola zyvicza).

ŻYWIĆ zyvicz, folgovacz *foveo,-ere i. nutrire, calefacere* S 221; pyastovac, zyvicz, ffolgovacz, Shonovac *foveo,-ere* R P₂; *vegeto,-are i. vivificare* zyvicz, *sustentare vel tegere* S 238; zyvicz, possylicz *vegeto,-are* R V₆ (md); *sustentor,-ari i. nutrire* zyvicz, karmycz *reficere, cibare vel podeprzezcz, zatrzymacz expectare, manu tenere* znościcz, odchovac, Roscyągnancz (!) R V₂ (mp); zyvicz, Carmycz *nutrico,-are i. nutrire* R R₁v.

ŻYWIOL – 1) ‘początek, jeden z czterech elementów, z których składa się wszystko, co żyje; stworzenie’ zyvyol *elementum dr quasi elevamentum, quia unum super aliud est elevatum, ut aqua super terram, aer super aquam et ignis super aerem* S 47 i R k₇ (por. Mu28, s. 15 i Mym28, k. 4); *anima eciam i. zyvyol* S 177v; dusza, Twor, zyvyol *anima* R c₁; – 2) ‘tytuł dzieła Arystotelesa „O powstawaniu i zanikaniu” o zyvyolach *Liber de generatione et corruptione* R n₆v (ml; av. *genista*). Zob. **TWOR**.

ŻYWIZNA ‘istota żyjąca’ *zyvyzna animans* S 178 (mp); *zyvyzna animans* R c₁v (mg). Zob. **ŻYWOCINY**.

ŻYWIZNOŚĆ ‘istota żyjąca’ *Myassopustne dny, Rospusta, Rospusczenie cyala, zyvyznoscy carnisprivium, carnalia* (!), *Bachanaria, Dionisine ferie idem* R f₃v (md); (*finis universae*) *carnis Gen* (6,13) *zyvyznoscy* (brak u Erz w części pol.-łac.) (bibl.) S 23v. Zob. **ŻYWOCINY**.

ŻYWNOSĆ *zywnoscz alimonia i. esca, alimentum* S 7 (mp); *ziwnoscz, pozyvyenye victus dr omne, quod necessarium est homini ad vivendum* S 170; *reemcio i. contractus in vim reemcionis* Skupyenye, *et si est in vita, dr vitalicium zywnoscz ad vitam emere irremediabiliter i. ad perpetuum vyechnye* S 130; *zywnoscz victus* R K₆v (md); *emere irremediabiliter i. ad perpetuum vyechnye reemcio* skupyenye *i. contractus in vim reemcionis et si est in vita, dr vitalicium zywnoscz* S 48; *Carmya, Zywnoscz nutrimentum* R x₃v (ml); *yarzyna, ozymyna, zytho, zywnoscz annona i. proventus frugum unius anni, alimentum, vide Calepi* R c₁v (md); *zywnosc do zyvotha vitalicium, contractus emcionis in vita seu ad vitam* R L₂v (md); *emere irremediabiliter i. vyechnye, et si est ad vitam, in vita, dr vitalicium zywnoscz* R O₅ (md); *hemorebius dr qui in diem vivit* czo na ieden dzyen syą *zywnoscyą opatrzy* S 67v (por. Mu28, s. 10); *hemorobius* (!), *vermis parvus, qui unam diem tantum vivit* Czo syą na ieden dzyen opatrza *zywnoscyą* R o₃ (mg) (por. Mu28, s. 10: *Hemorobius dr qui in diem vivit*, Der nit mer dan auff ein tag sorget vmb leybs narung, Ktory yedno ná ieden dzyen sye *żywnoścyam opatrzy*). Zob. **POKARM**.

ŻYWOCINY ‘istoty żyjące’ *zyvoczyny, Twor animancia* (bibl.) (sv. *anima*) S 177v (por. Stworzenyny *animancia, Gen.* (bibl.) S 178); *zyvoczyny, Stworzenyny animancia, que habent animam* (bibl.) R c₁v (mg).

ŻYWOT ‘życie’ *zlodzyeysky zyvot vecticularia vita, vide Calepi* R K₃ (mp); *nye doydv* (3. plur. futuri) *do szrodkv dny swoich abo zyvota swego non dimidiabunt dies suos* (bibl.) R O₂v (md; av. *dimidio,-are*); *zywnosc do zyvotha vitalicium, contractus emcionis in vita seu ad vitam* R L₂v (md).

ŻYWY *czvyny, zyvy vivax* R L₃ (mg); *mocra abo zyva offyara libamentum* (bibl.) R r₆ (mg; av. *libamen*); – ‘tu o rtęci’ *zyve szrebro Mercurium* S 89v; *zyve szrebro Mercurium* R t₄v (mg); *argentum vivum zyve Szrebro i. Mercurialis kthancz* (!) R c₇ (mg) (por. Mym28, k. 5v: *Argentum vivum, Quecksilber, Rtęcz*; podobnie Mym41, k. 4v: *Argentum vivum, Quecksilber, Rtęc* – w obu edycjach litera R bardzo przypomina K, stąd zapewne błąd BB) (por. też Mu28, s. 124: *Argentum vivum, Quecksilber, Zywe srebro*). Zob. **ŻYW**.

[ŻYZNO] zob. NIEŻYZNO.

[ŻYZNOŚĆ] zob. NIEŻYZNOŚĆ.

[ŻYZNY] zob. NIEŻYZNY.

Język polski XVI wieku – leksykografia XVI wieku – słowniki Bartłomieja z Bydgoszczy

Streszczenie

Bartłomiej z Bydgoszczy należy do najwybitniejszych bernardynów bydgoskich pierwszej połowy XVI wieku. Jest autorem łącznie 6 rękopisów liczących ponad 2600 stron. Jego łacińsko-polskie słowniki z 1532 i 1544 roku ze względu na bogaty materiał polski uznawane są za największe zbiory polskiej leksyki pierwszej połowy XVI stulecia. Rękopis z 1532 roku (pt. *Vocabularius ex Calepino, Breuiloquo et Mamotrecto recollectus*) liczy 257 kart i gromadzi 4276 wyrazów polskich, które są odpowiednikami 4488 haseł łacińskich. Drugi leksykon Bartłomieja ma postać zapisków na marginesach, liczącego ponad 600 stron, piętnastowiecznego znanego słownika łacińskiego Jana Reuchlina (*Vocabularius breuiloquus*, Argentine 1488). Bartłomiej podał w nim polskie ekwiwalenty ponad 11 tysięcy haseł łacińskich. Jest tam łącznie około 7000 nowych wyrazów, których nie było w słowniku z 1532 roku.

Leksykony Bartłomieja gromadzą słownictwo polskie z różnych dziedzin życia. Oprócz podstawowego słownictwa jest w nich licznie poświadczona leksyka specjalna. Znaleźć tu można terminologię: filozoficzną, teologiczną, przyrodniczo-lekarską, prawną, żeglarską, gramatyczną oraz biblijną.

Oba słowniki zakonnika nie tylko gromadzą obfity materiał polski i łaciński, lecz także liczne hasła osobliwe nieznane tak obszernym publikacjom jak np. *Słownik polszczyzny XVI wieku* czy *Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce*.

Słowniki Bartłomieja z Bydgoszczy nie były przeznaczone do druku. Pełniły funkcję m.in. podręczników w klasztornym studium filozoficznym

w Bydgoszczy oraz encyklopedii wiedzy o ówczesnym świecie, zbierających wiadomości z różnych dziedzin nauki i życia praktycznego, np. o sposobach przyrządzania leków.

Od 1999 roku w Instytucie Slawistyki Polskiej Akademii Nauk ukazuje się „odwrócona” wersja polsko-łacińska słownika Bartłomieja z Bydgoszczy pt. *Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy – wersja polsko-łacińska*. Pierwsza część (A–G) wyszła w 1999 roku, druga (H–M) – w roku 2003, trzecia (N – Pleć) – w 2005, czwarta (Plemię–Pytlowany) – w 2009, a piąta (R – Stracenie) – w 2012. Ostatnia, szósta część (Strach–Żyzny), kończy obecną edycję leksykonów zakonnika.

Łącznie w 6 częściach edycji *Słownika Bartłomieja z Bydgoszczy – wersja polsko-łacińska* znalazło się ponad 10 600 wyrazów (haseł) polskich (w dotychczas wydanych pięciu częściach jest ich 7421, a w części VI – 3200).

16th century Polish language – 16th century lexicography – the dictionaries of Bartholomew of Bydgoszcz

Summary

Bartholomew of Bydgoszcz was among the most outstanding early 16th century Bydgoszcz Friars Minor of the Observance. He authored six manuscripts, totalling over 2,600 pages. His Latin-Polish dictionaries of 1532 and 1544 contain Polish material which is so rich that the works are considered the most extensive collections of Polish vocabulary from the first half of the 16th century. The 1532 manuscript (entitled *Vocabularius ex Calepino, Breviloquo et Mamotrecto recollectus*) counts 257 leaves and contains 4,276 Polish words as equivalents to 4,488 Latin entries. Bartholomew's second lexicon took on the form of notes on the margins of the famous 600-page-long 15th century Latin dictionary of Johann Reuchlin (*Vocabularius breviloquus*, Argentine 1488). In this second work, Bartholomew lists Polish equivalents for over 11,000 Latin entries. Altogether, this listing covers around 7,000 new words that were absent from the 1532 dictionary.

Bartholomew's lexicons include Polish words from various spheres of life. Apart from basic vocabulary, they feature abundant specialist lexis, represented by philosophical, theological, naturalist and medical, legal, maritime, grammar and biblical terminology.

Both dictionaries bring together not only rich Polish and Latin language material but also numerous idiosyncratic entries, not attested in such voluminous works as *Słownik polszczyzny XVI wieku* [Dictionary of 16th century Polish language] or *Słownik łaciny średniowiecznej w Polsce* [Dictionary of medieval Latin in Poland].

The dictionaries by Bartholomew of Bydgoszcz were not intended for print. They served as, among other things, textbooks in the school of philosophy at his monastery in Bydgoszcz and an encyclopaedia of his contemporary world, summarising information from various fields of science and of practice, like preparation of medicines.

Since 1999, the publishing department of the Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences (formerly known as the Slavic Publishing Centre) has been publishing the dictionary of Bartholomew of Bydgoszcz in a “reversed” Polish-Latin version, under the Polish title *Słownik Bartłomieja z Bydgoszczy – wersja polska-lacińska*. Part one (*A–G*) appeared in 1999, part two (*H–M*) – in 2003, part three (*N–Pleć*) – in 2005, part four (*Plemię–Pytlowany*) – 2009, and part five (*R–Stracenie*) – in 2012. The final, sixth part (*Strach–Żyzny*) concludes this edition of the lexicons.

Altogether, the six parts of the dictionary feature more than 10,600 Polish words (entries), including 7,421 words in the first five parts and 3,200 words in part six.

Trans. Jakub Ozimek